

שבוע פרשת וישב

(14 – 20 december 08)

י"ז – כ"ג כסלו ה'תשס"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אד חשוב להניחו מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹרָה בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהדר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֻכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָמָּפֶת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְהָ אִתְּכֶם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקֵּשׁ, וְאַסַּפְתָּ דִּגְגָךָ וְתִירְשָׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשִׂדְךָ לְבִהֲמֹתְךָ, וְאָכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּ אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתְּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמָּפֶת בֵּין עֵינֶיכֶם. וְלִמְדַתְּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹבַר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֻכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְּנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם. (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

חֲרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְדָּךְ כְּמוֹד מַצּוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תַּהֲלִים כִּפִּי שֶׁנֶּחֱלַק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיתיות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה, כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָיָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גֵאוּלֵי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד־צָר: ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עִיר מוֹשֶׁב לֹא מִצָּאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַפֵּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יִצְלָם: ז וַיְדַרְיֶכֶם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵלֶכֶת אֶל־עִיר מוֹשֶׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וּנְפֶשׁ רָעָבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת אֲסִירֵי עֲנִי וּבְרוֹל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּיֹן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לֶבָם כְּשָׁלוּ וְאִין עֹזֶר: יג וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד יוֹצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁפַר דִּלְתוֹת נַחֲשֶׁת וּבְרִיתִי בְרוֹל גִּדָּע: יז אוֹלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁע וּמַעֲוֹנוֹתֵיהֶם יִתְעַנוּ: יח כָּל־אֶבֶל תִּתְעַב נֶפֶשָׁם וַיִּגְעֻ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹדְרֵי הַיָּם בְּאִנְיוֹת עֲשִׂי מְלָאכָה בַּמַּיִם רַבִּים: כד תִּפְּהָ רְאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצּוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֶם גִּלְיוֹ: כו יַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְּהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוּגַג: כז יַחֲזֹגוּ וַיִּגְעֻ כְּשָׁפּוֹר וְכָל־חֲכָמָתָם תִּתְפַּלֵּעַ: כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יָקָם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם: ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתָּקוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מַחֲזוֹ חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: לב וַיִּרְוֹמְוּהוּ בַקֵּהל עָם וּבְמוֹשֶׁב זִקְנִים יַחֲלֹהוּ: לג יֵשֶׁם נִתְרוֹת לַמִּדְבָּר וּמִצָּאֵי מַיִם לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרֻעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאִגַּם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמִצָּאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֶנּוּ עִיר מוֹשֶׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּמְעֻ בְּרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיִּבְרַכֶּם וַיִּרְבוּ מְאֹד וּבִהְמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֻטוּ וַיִּשְׁחֻ מַעֲצָר רָעָה וַיִּגְזֹן: מ שָׁפַךְ בּוֹז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתוֹחוֹ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כְּצֹאֵן מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֵלָה וַיִּתְּבוֹנְנוּ חֲסִדֵי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עוֹרָה הַגָּבֹל וּכְזֹר אֲעִירָה שָׁחַר: ד אוֹדֶךָ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלֵאמִים: ה כִּי־גִדַּל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמַתְךָ: ו רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יַחֲלִצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דַּבֵּר בַּקֹּדֶשׁ אֲעֹלָה אַחֲלָקָה שְׂכָם וְעַמִּק סִבּוֹת אֲמַדֵּד: ט לִי גִלְעָד | לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מַעֲזֵז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָוָה אֲשֶׁלֶּיךָ נַעֲלִי עַלִי פִלֶּשֶׁת אֲתָרוּעַע: יא מִי יִבְלִנִי עִיר מִבְּצָר מִי נַחֲנִי עַד־אֲדָוָה: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים וְנַחֲתָנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצָבָאֵתֵינוּ: יג הִבֵּה־לָנוּ עֹזֶרֶת מִצָּר וְשׂוֹא תְשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

מפתח כללי

א	סדר הנחת תפילין	ב
ב	מזמורי תהלים ק"ז ק"ח	ג
ג	מאמר ד"ה ברוך שעשה נסים שבת פרשת וישב, מברכים החודש טבת, ה'תשט"ו	ה
ד	שיחת שבת פרשת וישב כ"ג כסלו, מברכים החודש ה'תשט"ו	יג
ה	לקוטי שיחות פרשת וישב (בלה"ק)	יז
ו	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת וישב	כד
ז	לוח "היום יום" לשבוע פרשת וישב	מ
ח	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	מב

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

ט	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת וישב	מה
י	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת וישב	סד
יא	– ספר המצוות לשבוע פרשת וישב	ע
יב	נביאים וכתובים שופטים פרק ה, דברי הימים-א פרק כט	עד
יג	מסכת קידושין עם ביאורים מדף סז עד דף עג	עח

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

יד	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	קז
טו	שולחן ערוך הלכות קריאת שמע - אדמו"ר הזקן	קח
טז	לקוטי תורה - ד"ה את שבתותי תשמרו - אדמו"ר הזקן	קח
יז	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קיא
יח	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קיב
יט	המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש	קיג
כ	קונטרס החלצו - אדמו"ר מוהרש"ב	קיד
כא	ספר המאמרים ה'תרפ"ו - אדמו"ר מוהרי"צ	קטו
כב	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ	קטז
כג	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ	קיח
כד	אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ	קכ
כה	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת וישב	קכה
כו	לוח זמנים לשבוע פרשת וישב	קמב
כז	סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	קמג

בס"ד. שבת פרשת וישב, מברכים החודש טבת ה'תשט"ו*

- ברוך שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה¹, ומבאר אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו
 עדין במאמרו "דיבור-המתחיל" זה², דנסיס לשון רבים הם (נוסף על נסים רבים, גם)
 ריבוי סוגי נסים. וצריך להבין, דענין הריבוי (התחלקות) הוא בהשתלשלות, וכיון ששרש
 הנסים הוא למעלה מהשתלשלות, כמו שנתבאר לעיל ב"דיבור-המתחיל" פתח אליהו³
 שהשרש דהנהגה טבעית היא מבחינת השתלשלות ושרש הנסים הוא מלמעלה מהשתלשלות,
 מהו ענין הריבוי (התחלקות מדריגות) בנסיס. גם צריך להבין מה שמבאר במאמר הנ"ל
 בסיומו בפירוש נסים לאבותינו, דאבותינו הם חכמה ובינה⁴ ונס הוא מלשון הרמה כמו ארים
 נסי⁵, וענין נסים לאבותינו הוא הרמה ועליה בחכמה ובינה. וצריך ביאור, מהו ענין העליה
 בחכמה ובינה. וגם, מהי השייכות דההרמה והעליה בחכמה ובינה לנסיס כפשוטם.
 (ב) ונקודת הביאור בזה, דשרש שתי ההנהגות (הנהגה טבעית והנהגה נסית) הוא מיחוד
 חכמה ובינה, שביחוד חכמה ובינה שני ענינים⁶. זיווג חיצוני דחכמה ובינה,
 דזיווג זה הוא תדיר לצורך קיום העולמות, והוא שרש הנהגת הטבע⁸. דכיון שזיווג זה
 הוא לצורך (קיום) העולמות, לכן הנהגת העולם הנמשכת מבחינה זו היא שהקב"ה מנהיג
 את הנבראים שבעולם לפי ענינם, כל נברא לפי תכונתו וטבעו. והשרש דהנהגה נסית
 [שהקב"ה מנהיג את העולם כפי רצונו ולא כפי תכונתו וטבעו העולם] הוא מזיווג פנימי
 דחכמה ובינה⁹. וזהו הקשר דנסיס לאבותינו להפירוש שקאי על הרמת ועליית חכמה ובינה
 עם נסיס כפשוטם (שינוי הטבע), כי הנהגת העולם שנמשכת מחכמה ובינה כמו שהם מצד
 עצמם (כולל גם כמו שהם מזדווגים בזיווג חיצוני) היא הנהגה טבעית, והמשכת הנסים
 (שינוי הטבע) היא על-ידי שנעשה הרמה ועליה בחכמה ובינה, שמזדווגים בזיווג פנימי.
 (ג) וביאור הענין (השייכות דנסיס לזיווג פנימי דחכמה ובינה) בפרטיות יותר, יובן
 בהקדים מה שנתבאר לעיל (ב"דיבור-המתחיל" פתח אליהו⁹) דהנהגת הטבע

(7) משא"כ זיווג פנימי דחו"ב הוא ע"י עבודה דוקא – ראה מקומות שבהערה הקודמת.

(*) ראה לקמן ס"ו ובהערה 27 דענין "שעשה נסים לאבותינו" הוא שהנסיס שלמעלה מהטבע נמשכים בטבע. ועפ"ז תומתק השייכות דברוך שעשה נסים לאבותינו ליי"ט כסלו – ראה ד"ה פתח אלי' ה'תשט"ו הערה 6 [לעיל ע' 119].

ולהעיר ממה שאמר אדה"ז בחג הגאולה י"ט כסלו תק"ס: "ברוך שעשה נסים לאבותינו הבעש"ט ורבינו הרב המגיד, בימים ההם פורים וחנוכה, בזמן הזה י"ט כסלו" (שיחת י"ט כסלו תרצ"ג סי"א – לקו"ד כרך א כא, א. הוספות לאוה"ת חנוכה כרך ה תתריד, א).

(8) סה"מ תרנ"ד ע' קלג. תרע"ח ע' צ. ובכ"מ.

(9) סעיף ג.

(*) המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א לקראת חנוכה תנש"א (המור"ז).

המאמר הוא המשך למאמר שלפניו ד"ה פתח אליהו דיי"ט כסלו שנה זו (תשט"ו) – לעיל ע' 119 ואילך.

(1) נוסח ברכת הנסים דחנוכה ודפורים.

(2) דיי"ט כסלו* תרס"ד (סה"מ תרס"ד (קה"ת, תשנ"ד) ע' קכט ואילך).

(3) סעיף א' וב'.

(4) ראה גם תניא פ"ג. ובכ"מ.

(5) ישעי' מט, כב.

(6) בענין שני הזיווגים דחו"ב (זיווג חיצוני וזיווג פנימי),

ראה סדור האריז"ל כוונות ק"ש, פע"ח שער הק"ש פ"ו ופי"א ועוד – הובאו ונתבארו בלקו"ת שה"ש כב, ג (וראה גם שם כ,

ג). סה"מ תרנ"ז ע' רעו. מקומות שבהערה 8 ועוד.

[שהקב"ה מנהיג את כל נברא לפי ענינו, דזה מורה שבהנהגה זו הנבראים תופסים מקום] 1
 היא בבחינת דעת תחתון שלמטה יש (ולמעלה אין), והנהגה נסית [שהקב"ה מנהיג את 2
 העולם כפי רצונו ולא כפי תכונת וטבע הנבראים, שזה מורה שבהנהגה זו הנבראים אינם 3
 תופסים מקום] היא בבחינת דעת עליון (ולמעלה יש ו)למטה אין. והנה שתי דיעות אלו 4
 בענין הספירות הם חכמה ובינה¹⁰. דבחכמה נרגש שאור-אין-סוף הוא יש האמיתי וכולא 5
 קמיה כלא חשיב¹¹ – דעת עליון שלמעלה יש ולמטה אין, ובבינה שהיא השגה, דהשגה 6
 היא מציאות יש, היא דעת תחתון. דהגם שגם בבינה מושג שכולא קמיה כלא חשיב, אין 7
 זה נרגש בה¹². דכיון שהשגה (גם ההשגה דכולא קמיה כלא חשיב) היא מציאות, המציאות 8
 (דההשגה) היא היפך ההרגש דכלא חשיב¹³. 9

והנה¹⁴ שזו שבבינה הוא דעת תחתון שלמעלה אין ולמטה יש הוא גם בנוגע להמשכה 10
 שמהחכמה לבינה. דחכמה ובינה הם אין ויש, והתהוות הבינה מהחכמה היא 11
 בדוגמת התהוות יש מאין¹⁵. דכמו שבהתהוות יש מאין האין הוא בהעלם מהיש, שלכן 12
 נקרא בשם אין לפי שאינו מושג בהיש [וזה שהאין אינו מושג בהיש הוא לא רק מצד 13
 היש (שהוא באין ערוך להאין ולכן אין ביכלתו להשיג את האין), אלא גם מצד האין, 14
 שהוא (האין) מתעלם מהיש. וכידוע¹⁶ דהתהוות יש מאין הוא על-ידי שהכח האלקי (האין) 15
 המהוה את הנברא (היש) מתעלם מהנברא], על-דרך-זה הוא בהתהוות הבינה מהחכמה, 16
 דזה שהבינה היא יש הוא לפי שהאין דחכמה מתעלם מהבינה. והגם שההשגה דבינה היא 17
 בנקודת החכמה, שהבינה משגת נקודת ההשכלה, הרי עיקר החכמה הוא הראיה דחכמה 18
 שלמעלה משכל, דענין זה אינו נמשך כלל בבינה. וגם ההשכלה דחכמה (שנמשכת 19
 בהבינה) היא (בעיקר) הנחת הנפש, והשכל שבה הוא רק החיצוניות¹⁷. ומה שמושג בבינה 20
 הוא רק השכל שבנקודת ההשכלה (החיצוניות), אבל ההנחה שבנקודת ההשכלה (הפנימיות 21
 והעצמיות שלה) הוא בחינת אין לגבי הבינה, שאינו מושג בה. 22

ועל-פי-זה יש להוסיף ביאור בזה שהענין דדעת עליון הוא בחכמה דוקא, מה-שאין-כן 23
 בבינה (אף שבבינה מושגים הענינים שבחכמה) הוא דעת תחתון, כי זה 24
 שבחכמה הוא דעת עליון שלמטה אין (ההרגש דכולא קמיה כלא חשיב), הוא (לא מצד 25

תרע"ח שם. סה"מ תרפ"ט ס"ע 106 ואילך. וראה גם סה"מ
 עטר"ת שבהערה הבאה.

(15) וראה סה"מ עטר"ת ע' תקן (ועד"ז בסה"מ תרע"ח שם),
 דזהו שאו"א זיווגיהו תדיר לצורך קיום העולמות (כנ"ל ס"ב),
 הוא כי חכמה ובינה הם האין והיש שבתחלת ההשתלשלות,
 וע"י התהוות היש דבינה מהאין דחכמה נמשך התחדשות
 הבריאה מאין ליש.

(16) המשך תרס"ו ע' רכא. ובכ"מ.

(17) ובסה"מ תרפ"ט שם "השכלי (שבחכמה) עצמו הוא
 בדרך הנחה ולא בדרך השגה".

(10) המשך תער"ב ח"א פמ"ג (ע' עב). פרע"ט (ע' תקסו).
 פרפ"ב (ע' תקע). וראה שם פרמ"ה (ע' תצה), דמ"ש בכ"מ
 שבחינת ד"ע שבחכמה נמשך גם בבינה – הוא דוקא בפנימיות
 בינה (כדלקמן בפנים).

(11) ראה גם תניא פל"ה בהגהה.

(12) וראה המשך תער"ב פרע"ט ופרפ"ב, דבבינה הוא רק
 ההודאה דדעת עליון.

(13) להעיר מהמשך הנ"ל פקצ"א (ע' שפט) דבהשגה א"א
 להשיג איך שהכל אינו בבחינת מציאות. ומדבר שם גם בבינה
 דאצילות.

(14) בבבא לקמן, ראה המשך הנ"ל פמ"א ופמ"ב. סה"מ

השכל שבה, שהרי השכל הוא מציאות, היפך ההרגש דכלא חשיב, אלא) מצד הפנימיות
והעצמיות שלה (שבדוגמת ראייה דחכמה) שלמעלה מהשכל, וכיון דזה שנמשך בהבינה
הוא רק ההשכלה דחכמה, לכן בבינה הוא דעת תחתון.

והנה זה שבבינה נמשך רק השכל דחכמה [שלכן הבינה היא דעת תחתון], הוא בחיצוניות
בינה. אבל בפנימיות בינה מאיר (גם) עצם החכמה, ועל-ידי-זה, גם הבינה היא
בבחינת דעת עליון, כי ההרגש דכלא חשיב שבחכמה מאיר גם בבינה¹⁸. ועל-פי-זה יש
לבאר הטעם שמזיווג פנימי דחכמה ובינה נמשכים הנסים, כי הנהגה נסית היא בבחינת
דעת עליון, וכיון שבזיווג פנימי דחכמה ובינה (ההמשכה דחכמה בפנימיות בינה) נרגש
גם בבינה הדיעה העליונה שלמטה אין דכולא קמיה כלא חשיב, לכן, ההנהגה הנמשכת
מזיווג פנימי דחכמה ובינה היא הנהגה נסית.

ד) וצריך להבין, דלפי הנ"ל עיקר המעלה שבזיווג פנימי דחכמה ובינה (השרש דהנהגה
נסית) על זיווג חיצוני דחכמה ובינה (השרש דהנהגה טבעית) הוא בבינה,
שבזיווג פנימי דחכמה ובינה, ההרגש דכלא חשיב (שבחכמה) מאיר גם בבינה. ומזה
שאומרים בנוגע לנסים (כפשוטם) ברוך שעשה נסים לאבותינו, דאבותינו הם חכמה ובינה,
מובן, שבכדי שיהיו נסים כפשוטם צריך להיות הרמה ועליה גם בחכמה.

ויש לומר הביאור בזה, דהמעלה שבזיווג פנימי דחכמה ובינה על זיווג חיצוני דחכמה
ובינה היא בשני ענינים. בענין הגילוי, דבחיצוניות בינה החכמה היא בהעלם, אין
שאינו מושג, ובפנימיות בינה, היא בגילוי (כנ"ל סעיף ג). ועוד מעלה בזיווג פנימי דחכמה
ובינה, שההמשכה דחכמה (שבזיווג זה) היא מבחינה נעלית יותר, פנימיות החכמה,
שלמעלה מזה שהחכמה נקראת אין.

והענין הוא¹⁹, דזה שהחכמה היא אין, הוא כמו שנעשית מקור לבינה, דכיון שהתהוות
הבינה מהחכמה היא על-ידי שהחכמה מתעלמת מהבינה, לכן היא נקראת אז בשם
אין (שאינו מושג). אבל החכמה עצמה היא בחינת יש, וזה שהחכמה היא מקור לבינה
(ומכל-שכן הבינה עצמה) הוא אין לגבי עצם החכמה, אין דכלא חשיב. ועל-פי-זה,
בבחינת החכמה שנעשית מקור לבינה – הוא על-דרך הדיעה דדעת תחתון שלמעלה אין
ולמטה יש, ובבחינת עצם החכמה שלמעלה ממקור לבינה – הוא על-דרך הדיעה דדעת
עליון שלמעלה יש ולמטה אין. ויש לומר, שגם בחכמה שלמעלה ממקור לבינה שתי
דרגות. עצם החכמה והארת החכמה. כי ענין זה שבחכמה (ההרגש שמקור לבינה הוא אין
דכלא חשיב) הוא הארת החכמה ולא עצמותה²⁰, אלא שהארה זו היא דבוקה בהעצם, ולכן

(20) דזה גופא שמדברים בענין מקור לבינה (שמקור לבינה

הוא אין ואפס דכלא חשיב) מורה שהוא רק הארה. כי בעצם
החכמה ממש אין שום יחס לענין שזולת החכמה (מקור לבינה),
גם לא היחס דכלא חשיב.

(18) ראה המשך תער"ב פרמ"ה שבהערה 10.

(19) בהבא לקמן ראה סדור עם דא"ח ד"ה מזמור לתורה
(מד, ג). פיה"מ לאדמו"ר האמצעי פקמ"א (צג, ג). סה"מ
תרע"ח שם.

1 נרגש בה שכל הענינים שאינם עצם החכמה²¹ הם כלא חשיב. דהארת החכמה שנעשית
2 מקור לבינה היא הארה נבדלת, ולכן היא מקור לבינה – בדוגמת אין של יש הנברא, והארת
3 החכמה שדבוקה בעצם החכמה, נרגש בה שהיא אין דכלא חשיב לגבי עצם החכמה –
4 בדוגמת אין של יש האמיתי]. ומהחילוקים שבין זיווג פנימי דחכמה ובינה וזיווג חיצוני
5 דחכמה ובינה הוא, דבזיווג חיצוני ההמשכה היא מחיצוניות החכמה, היינו מבחינת
6 החכמה כמו שנעשית מקור לבינה (וגם בחינה זו דחכמה מתעלמת מהבינה, אין שאינו
7 מושג), ובזיווג פנימי ההמשכה היא מפנימיות החכמה, והמשכה זו היא בגילוי בהבינה,
8 וכיון שלגבי פנימיות החכמה המקור לבינה ומכל-שכן הבינה עצמה הם כלא חשיב, לכן,
9 על-ידי שבבינה מתגלית פנימיות החכמה, היא נכללת בחכמה.

10 (ה) והנה זה שנתבאר לעיל שעצם החכמה הוא יש והארת החכמה הוא אין דכלא חשיב
11 לגבי עצם החכמה, הם שני הענינים דיש ואין שבחכמה עצמה, אבל בכללות,
12 ענין יש שבחכמה הוא שבהחכמה שורה אור-אין-סוף יש האמיתי, והאין שבחכמה הוא,
13 שכללות החכמה (גם עצם החכמה) היא בביטול לאור-אין-סוף שנרגש בה שלמעלה יש
14 ולמטה אין, והוא האין דיש האמיתי. אבל זה שהחכמה נעשית מקור לבינה הוא האין דיש
15 הנברא. ועל-פי-זה, זה שבזיווג חיצוני דחכמה ובינה הוא דעת תחתון, הוא גם מצד
16 החכמה. דזה שנתבאר לעיל (סעיף ג) שבחכמה היא דעת עליון (ודוקא בבינה הוא דעת
17 תחתון לפי שבבינה נמשך רק השכל דחכמה) הוא בכללות, אבל בפרטיות, הענין דדעת
18 תחתון שבזיווג חיצוני דחכמה ובינה הוא גם מצד החכמה²², מכיון שהחכמה (בזיווג
19 חיצוני) הוא האין דיש הנברא, ועיקר הענין דדעת עליון הוא בזיווג פנימי דחכמה ובינה,
20 דהחכמה (שבזיווג זה) היא אין של יש האמיתי, וגם הבינה נכללת בחכמה.

21 ועל-פי-זה יש לבאר מה שמברכים ברוך שעשה נסים לאבותינו (לשון רבים), שההרמה
22 והעליה (שממנה נמשכים הנסים) היא גם בחכמה, כי החכמה מצד עצמה
23 (כמו שהיא בזיווג חיצוני) היא מקור לבינה – אין של יש הנברא, והמשכת הנסים היא
24 מבחינת עצם החכמה שלמעלה ממקור לבינה – אין של יש האמיתי.

25 (ו) ועל-פי המבואר לעיל (סעיף ד) דזה שהחכמה נעשית מקור לבינה הוא אין לגבי עצם
26 החכמה (אין דכלא חשיב), יש לומר, שההרמה והעליה בבחינת החכמה
27 שנעשית מקור לבינה, נכללת בההרמה והעליה דבינה²³, ומה שאומרים נסים לאבותינו
28 לשון רבים, שההרמה והעליה שעל-ידי הנסים היא בשני המוחין בבינה ובחכמה, הכוונה
29 בזה היא שעל-ידי הנסים נעשה הרמה ועליה גם בעצם החכמה שלמעלה ממקור לבינה.

בפרטיות – באצילות הוא דעת תחתון, ודעת עליון הוא למעלה
מאצילות (המשך הנ"ל ע' רכד).
23 להעיר שאור"א תתאין הן בה' ראשונה, דה' ראשונה היא
בינה – שגם החכמה (השייכת לבינה) נכללת בבינה (המשך
תער"ב ח"א רפקל"ז. ובכ"מ).

21 כולל גם ההארה עצמה – ע"ד הענין ד"למטה אין"
שנרגש בהאין של יש האמיתי (אור הדבוק במקורו), דענין
"למטה אין" הוא לא רק שהתהוות העולמות הוא אין אלא שגם
אור הדבוק שלמעלה ממקור לעולמות הוא כלא חשיב (ראה
המשך תרס"ו ע' רכב).

22 וע"ד הידוע, שבכללות – אצילות הוא דעת עליון, אבל

ויוֹבֵן בהקדים המובא לעיל (ב"דיבור-המתחיל" פתח אליהו²⁴), דשתי הדעות (דעת עליון¹
ודעת תחתון) הם אמת, כי שתיהם יש להם שרש בעצמות אור-אין-סוף. דזה²
שאור-אין-סוף הוא (בגילוי) למטה מטה עד אין תכלית הוא השרש דדעת עליון שלמטה³
אין, וזה שאור-אין-סוף הוא (בהעלם) למעלה מעלה עד אין קץ הוא השרש דדעת תחתון⁴
שלמטה יש. ונתבאר שם²⁵, דזה שגם דעת תחתון הוא אמת לפי שיש לו שרש בעצמות⁵
אור-אין-סוף, הוא, לפי שהדיעה שלמטה יש היא (לא שלגבי דרגא זו המטה מצד עצמו⁶
הוא מציאות, אלא) בכדי שיהיה הגילוי דלמעלה מעלה עד אין קץ. וזהו שהשלימות דדעת⁷
תחתון היא על-ידי שמאיר בו הגילוי דדעת עליון, כי בחיצוניות נראה שהדיעה דלמטה⁸
יש הוא שהמטה מצד עצמו הוא מציאות, ועל-ידי החיבור שלו עם דעת עליון מתגלה⁹
שענינו (בפנימיות) הוא הגילוי דלמעלה עד אין קץ.¹⁰

ועל-דרך-זה הוא בנוגע להענין דדעת תחתון בהנהגת הטבע, דזה שהקב"ה מנהיג כל¹¹
נברא לפי ענינו (לפי מזגו ותכונותיו) שזה מורה שהנבראים תופסים מקום¹²
הוא (לא שהנבראים מצד עצמם תופסים מקום לגביה, אלא) מפני שכך עלה ברצונו יתברך¹³
שיהיה תפיסת מקום להנבראים. והחילוק בין הנהגה טבעית להנהגה נסית הוא, דהרצון¹⁴
בהנהגה טבעית הוא להנהיג את העולם באופן שהעולם הוא מציאות, והרצון בהנהגה נסית¹⁵
הוא להנהיג את העולם באופן שהעולם הוא כלא חשיב. וזהו שהשלימות דהנהגת הטבע¹⁶
היא על-ידי שנמשך בו הגילוי דלמעלה מהטבע, כי על-ידי-זה דוקא מתגלה הפנימיות¹⁷
דהנהגת הטבע, שהוא מפני שכך עלה ברצונו יתברך.¹⁸

ויש לומר, שעל-דרך-זה הוא בדעת עליון, שיש בו שני אופנים. דבחיצוניות נראה דזה¹⁹
שלמטה אין הוא מפני שהמטה מצד עצמו הוא אין דכלא חשיב, ובפנימיות הוא דזה²⁰
שלמטה אין הוא בכדי לגלות שאור-אין-סוף הוא למטה מטה עד אין תכלית. ועל-ידי שדעת²¹
עליון נמשך בדעת תחתון ומתחבר עמו מתגלה הפנימיות שלו. ועל-דרך-זה הוא בנוגע²²
לנסים וטבע, שעל-ידי המשכת הנסים בעולם²⁶ (טבע) מתגלה הפנימיות שלהם, דזה²³
שבהנהגה דלמעלה מהטבע הנבראים אינם תופסים מקום הוא מפני שכך עלה ברצונו²⁴
יתברך. וזהו ברוך שעשה נסים לאבותינו, לאבותינו לשון רבים, דההרמה והעליה שעל-ידי²⁵
עשיית הנסים²⁷ היא הן בבינה (שרש הטבע) והן בחכמה (השרש דלמעלה מהטבע), ששני²⁶
הענינים הם לא מצד עצמם אלא בכדי לגלות שאור-אין-סוף הוא למעלה עד אין קץ²⁷
ולמטה עד אין תכלית.²⁸

ז) והנה בכדי שיוכל להיות החיבור דשני הענינים, שבהטבע דעולם נשבו מודגש שהעולם²⁹
הוא מציאות, דזה שהקב"ה מנהיג את כל נברא כפי ענינו מורה שבהנהגה זו³⁰

(24) סעיף ד.

(25) סעיף יו"ד וי"א.

(26) ראה סה"מ תרע"ח ע' פט, וסה"מ חצר"ת ע' קפט, שהרמת הטבע ע"י נס הוא גם בנסים שאינם מלובשים בטבע. כי ביטול ושידור הטבע שע"י נסים אלו "הוא רק באותו הדבר

שבו הוא הנס, אבל כללות העולם הוא בקיומו".

(27) דעשיית הנסים – וכלשון הברכה "שנעשה נסים" – הוא

שהנסים נמשכים בעולם (ראה הערה הקודמת), וע"י החיבור דנס וטבע (עולם), נעשה הרמה בשניהם.

1 הנבראים תופסים מקום] יהיה הגילוי דלמעלה מהטבע [שבו מודגש הביטול דעולם, דזה
2 שהקב"ה מנהיג את העולם כפי רצונו ולא כפי תכונת וטבע הנבראים מורה שבהנהגה זו
3 הנבראים אינם תופסים מקום], הוא על-ידי שבהטבע עצמו יש ענין הביטול. וכמו שנתבאר
4 לעיל (ב"דיבור-המתחיל" פתח אליהו²⁸), דזה שצורת הנבראים לא נתפרשה בהעשרה
5 מאמרות, והתהוות הצורה שבכל נברא היא מבחינת הרצון, מורה על הביטול דעולם,
6 דהתהוות שמהרצון, ענינה הוא (לא זה שמתהווים נבראים אלא) זה שעל-ידי ההתהוות
7 נשלם הרצון. ועל-ידי שהתהוות הצורה שבכל נברא, שהכוונה בצורת הנברא היא (הן
8 לציור הגשמי שלו ו)גם להטבע והתכונות שלו, היתה מבחינת הרצון, הרי זה מדגיש
9 שענינו של הטבע (בפנימיות) הוא שעל ידו נשלם רצון הקב"ה.
10 והנה נתבאר לעיל (ב"דיבור-המתחיל" פתח אליהו²⁹) דלהפירוש שטבע הוא מלשון מטבע
11 שהקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון³⁰, שם טבע קאי על החיות דעולם,
12 ולהפירוש שטבע הוא שם המושאל לכל דבר שאינו על-פי טעם ודעת³¹, שם טבע קאי על
13 התהוות העולם מאין ליש, דבריאה יש מאין (מה-שאינ-כן ענין החיות) היא למעלה
14 מהשכל. ויש לומר, דהביטול שבתבע הוא בנוגע לשני הענינים. דהביטול ששייך לחיות
15 העולם מתגלה בהביטול דצורת הנבראים כי צורת הנבראים היא כלי להחיות והנפש שבהם
16 (כנ"ל ב"דיבור-המתחיל" פתח אליהו²⁸), והביטול ששייך להתהוות העולם מתגלה בזה
17 שהתהוות יש מאין אין לה מקום בשכל³². דזה שאין מקום בשכל להתהוות יש מאין, מורה
18 שמצד גדר העולם אין מקום להתהוותו, וזה שנתהווה העולם הוא רק מצד רצון הקב"ה.
19 וזהו שבנסים יש שני אופנים, שינוי בצורת ותכונת הנבראים (כמו קריעת ים סוף שהמים
20 נצבו כמו נד) ושינוי בעצם מציאותם בהחומר שלהם (כהנס שהמים נהפכו לדם
21 ושהמטה נהפך לנחש), דעל-ידי הביטול שבצורת הנבראים (שהתהוות הצורה היא מהרצון)
22 הם כמו כלים להנס דשינוי הצורה והטבע, ועל-ידי הביטול שבעצם מציאותם (שהתהוות
23 מציאותם אין לה מקום בשכל) הם כמו כלים להנס דשינוי עצם מציאותם.
24 (ח) ויש לומר, שעל-דרך-זה הוא לאידך, שבכדי שהלמעלה מהטבע יומשך בטבע העולם,
25 הוא על-ידי שבהלמעלה מהטבע יש דוגמת טבע. וזהו ברוך שעשה נסים לשון
26 רבים, ריבוי סוגי נסים, דיש לומר דמהטעמים שישנם ריבוי נסים, אף שענין הריבוי
27 (התחלקות) הוא בהשתלשלות והשרש דלמעלה מהטבע הוא למעלה מהשתלשלות, הוא
28 בכדי שעל-ידי-זה יהיה אפשר להיות ההמשכה דלמעלה מהטבע בהטבע דעולם.

לפי שחכמה אלקית היא וכן בחלקי החי וחלקי הצומח כו' הארץ וכל אשר בה יש בזה חכמה אלקית שבה נעשה הכל".
ויש לומר, דטבע ותכונות כל הנבראים הם ע"פ חכמה, אלא שהם חכמה אלקית*, ולכן "נלאו כל חכמי הרופאים", "נלאו כל חכמי התכונה". משא"כ התהוות הנבראים מאין ליש אינה בגדר השכל כלל (ואין שייך לומר ש"נלאו חכמי הטבע").

(28) סעיף ד' ואילך.
(29) סעיף ה.
(30) סנהדרין פ"ד מ"ה (לז, א).
(31) תניא פ"ט (כד, ב).
(32) להעיר משערי אורה שער הפורים פג, א "חכמה הנפלאה הנראה בנתוח אברי האדם כו' שנלאו בו כל חכמי הרופאים כו'".

וענין ריבוי הסוגים שבנסים מבאר אדמו"ר (מוהרש"ב) נשמתו-עדן בהמאמר, שבכללות
נחלקים הם לב' סוגים³³. נסים שלמעלה מהטבע, ונסים המלוכשים בדרכי הטבע.
ובפרטיות, גם בנסים המלוכשים בטבע גופא ישנם שני סוגים. שלבושי הטבע הם באופן
שניכר בהם שהם רק לבוש להנס שמתלבש בהם, כהנסים דחנוכה ופורים (ועל-דרך-זה
הנסים של הגאולה די"ט כסלו ודי"ב תמוז) דעם היותן מלוכשים בדרכי הטבע, מכל-מקום
היה ניכר בגילוי (ועד שראו כל אפסי ארץ) הנס שבהם. ושלבושי הטבע מעלימים
ומסתירים על הנס שמלוכש בהם. ועד שלפעמים הם מעלימים ומסתירים לגמרי, שאין
ניכר כלל שהוא נס, אין בעל הנס מכיר בנסו³⁴.

ולהוסיף, שגם בנסים שלמעלה מהטבע, שני סוגים. דהגם שהנסים אינם מלוכשים בטבע,
מכל-מקום יש מקום לטעות שהם טבע. וכמו ירידת המן במשך ארבעים שנה,
דהגם שהנס לא היה מלוכש בטבע [וכמו שכתב הרמב"ם³⁵ ששהיית ישראל במדבר
ארבעים שנה ומציאות המן שם הוא מהפלאים הגדולים, כי טבע המדבר הוא לא מקום
זרע גו'³⁶, ואי אפשר שיהיה בו לחם (לא לחם מן הארץ וגם לא לחם מן השמים).
ומכל-שכן זה שלא היה בו פסולת³⁷, ועל-אחת-כמה-זכמה זה שהממעט לא החסיר³⁸,
שמצד טבע העולם אין מקום לזה], מכל-מקום, על-ידי שהנס היה ארבעים שנה היה מקום
לטעות שהוא טבע. ושהנס הוא בגילוי כל-כך שאין נתינת מקום כלל לטעות שהוא טבע,
כהנס דקריעת ים סוף.

ט) וממשיך בהמאמר, דבהחילוק שבין שני הסוגים (נסים שלמעלה מהטבע ונסים
המלוכשים בטבע) בשרשם, שני ביאורים. דשרש הנסים שלמעלה מהטבע
הוא משם הוי', ושרש הנסים המלוכשים בטבע הוא משם שדי'³⁹, שדי באלקותי לכל
בריה⁴⁰. [והחילוק דשני האופנים בנסים המלוכשים בטבע גופא הוא, דשם שדי' הוא ביסוד,
שההמשכה שלו למטה היא על-ידי המלכות. ובזה שני אופנים. שהמשכתן על-ידי המלכות
היא בדרך מעביר או שהיא בדרך התלבשות. והם השרש דשני האופנים שבנסים⁴¹]. דלפי
ביאור זה, החילוק שבין שני סוגי הנסים הוא (גם) בשרשם. ועוד ביאור, דהנסים
המלוכשים בטבע הם מבחינת אני כמו שמלוכש בהאין דמלכות⁴². (והוא על-דרך המבואר
במקום אחר⁴³ דשרש הנסים המלוכשים בטבע הוא משם הוי' כמו שמלוכש בשם אדני').
ועל-פי המבואר לעיל (בסעיף ח) דריבוי סוגי הנסים הוא בלמעלה מהשתלשלות (שבכדי
שיומשכו בהשתלשלות יש ריבוי למעלה מהשתלשלות) יש לומר, שדי' הסוגים

(39) וכ"ה גם באוה"ת (יהל אור) לתהלים ע' קנה, מרמב"ן
ובחיי ר"פ וארא. המשך תער"ב ח"א פקמ"ד. ועוד.

(40) ב"ר פמ"ו, ג. הובא בהמשך תער"ב שם. ובכ"מ.

(41) ראה עד"ז יהל אור שם.

(42) וראה גם בסה"מ תרע"ח ע' צ.

(43) יהל אור שם. ובכ"מ.

(33) ע"ד סוגי הנסים – ראה גם סה"מ מלוקט ח"ג ע' ריב.
ח"ד ע' רכה. תורת מנחם – התוועדויות ח"ה ע' 128. וש"נ.

(34) נדה לא, א.

(35) מו"נ ח"ג פ"נ. וראה סה"מ תרע"ח ע' רכב.

(36) חוקת כ, ה.

(37) יומא עה, א.

(38) בשלה טז, יח.

1 דנסים שרשם הוא בד' האותיות דשם הוי'. דהנסים הנמשכים מהאותיות ו"ה השייכים
 2 לעולמות (ו"ה נגלות⁴⁴) הם מתלבשים בטבע. וכמו שבאותיות ו"ה, הו' הוא קו אחד
 3 הנמשך מלמעלה למטה היינו שגם כשנמשך למטה הוא מחובר עם למעלה, והה' הוא
 4 בציור דאורך ורוחב (שניכר בו רק שטח המקבל), על-דרך-זה הוא גם בהנסים הנמשכים
 5 מהאותיות ו"ה, דהנסים הנמשכים מהוא"ו גם לאחרי שנמשכים ומתלבשים בלבושי הטבע
 6 ניכר בגילוי שהם נס, והנסים הנמשכים מה' אחרונה לאחרי שנמשכים ומתלבשים בלבושי
 7 הטבע ניכר בגילוי רק הטבע שבהם מלובשים הנסים (שטח המקבל). והנסים הנמשכים
 8 מהאותיות י"ה שהם למעלה משייכות לעולמות (י"ה נסתרות⁴⁴), הם למעלה מהתלבשות
 9 בטבע, ובהם עצמם שני סוגים. דאות ה' שיש בה ציור דאורך ורוחב, שעל-ידי-זה שיך
 10 שיהיה בה תפיסא – לכן, בדרגת הנסים הנמשכים ממנה יש נתינת מקום לטבע. דהגם
 11 שהנסים עצמם אינם מלובשים בטבע, מכל-מקום, לגבי דרגא זו, אין הטבע מושלל, ולכן
 12 יש מקום לטעות שהם טבע. ולגבי דרגת הנסים הנמשכים מאות יו"ד שהיא רק נקודה
 13 שאין בה תפיסא, אין מקום לטבע, ולכן בנסים אלו אין שיך לטעות שהם טבע.
 14 יו"ד) **ומבאר** בהמאמר (בסיומו וחותמו) דמה שמברכים ברוך שעשה נסים כו' בזמן הזה
 15 הוא בקשה שיהיו נסים גם בזמן הזה. ועל-פי מה שכתב אדמו"ר הזקן (בעל
 16 השמחה והגאולה די"ט כסלו) בתניא⁴⁵ בנוגע הבקשה סלח לנו, דכיון שמברכים (לאחרי
 17 הבקשה) ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלוח, אין בזה שום ספק – מובן, שכמו-כן הוא
 18 בנוגע להבקשה שהקב"ה יעשה נסים גם בזמן הזה, דכיון שמברכים ברוך כו' שעשה נסים
 19 כו' בזמן הזה, אין שום ספק, שבזמן הזה, בעתיד הקרוב, יעשה הקב"ה נסים לשון רבים,
 20 כל ד' סוגים הנ"ל, כולל גם הנסים דאראנו נפלאות⁴⁶ שיהיו בביאת משיח צדקנו – שגם
 21 נסים אלו יהיו בזמן הזה, בעתיד הקרוב ממש, בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו ממש.

(45) אגה"ת פי"א.

(46) מיכה ז, טו.

(44) תקו"ז תי' יוד. לקו"ת פקודי ג, ב ואילך. שם ראה כט,

א. ובכ"מ. וראה גם תניא בהקדמה ובפמ"ד. אגה"ת פ"ד.

בס"ד. שיחת ש"פ וישב, כ"ג כסלו, מבה"ח טבת, ה'תשט"ו.

בלתי מוגה

א. נתבאר הטעם שענין הקידושין הוא בטבעת דוקא, והטעם שענין זה נרמז בפרשתנו בקידושי יהודה ותמר ("חותמך"¹) – כיון שטבעת הו"ע המשכת הסוכב (חותם) בממלא (טבעת), בדוגמת התגלות כח הא"ס בנבראים שבקידושין, וענין זה יהי' בגילוי בימות המשיח, שלימות מלכות בית דוד, שבא מיהודה ותמר – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חט"ו ע' 331 ואילך.²

* * *

ב. נתבאר הענין ד'ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר"³, "נטל קולמוס וכתב באיזה יום ובאיזה שעה באיזה מקום"⁴ – שהו"ע "מעשה אבות סימן (ונתינת כח) לבנים"⁵, ועד"ז בנוגע להענין ד'ויקנאו בו אחיו גו"י בשייכות להגאולה די"ט כסלו – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חכ"ה ע' 204 ואילך.⁶ בסיום הענין אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

יש לדעת, שהנתינת כח להענין ד'יפוצו מעינותיך חוצה"⁷ במשך כל זמן הגלות, עד ביאת המשיח – ישנה כבר מימי המגיד, שהי' אז "זמן מואר" ("א ליכטיקע צייט"). ולכן יש בידינו הכח לזה, ועלינו רק להביאו לידי פועל.

ה"מעיינות" – ישנם; ה"חוצה" – בוודאי שישנו; ויש צורך רק לקשר את ה"מעיינות" עם ה"חוצה" ע"י "יפוצו", וגם על זה – ישנו כבר הכח, ובאופן שהכח כבר קשור עם פועל.

עלינו רק לעשות את העבודה בפועל ממש, לפרסם את תורת החסידות בכל מקום, וע"י "יפוצו מעינותיך חוצה" – "קא אתי מר"⁸, במהרה בימינו.

* * *

ג. דובר לעיל⁹ שנעשה לשון השגור – "יפוצו מעינותיך חוצה". והנה, בהענין ד"חוצה" ישנם כו"כ מדריגות, כמ"ש הצ"צ בפירושו לתהלים¹⁰, שז"א נקרא "חוץ" לגבי מוחין, ומלכות נקראת "חוץ" לגבי ז"א – שזהו"ע ד"חוץ" למעלה גופא; ונוסף לזה ישנו הענין ד"חכמות בחוץ תרונה"¹¹, שזהו "חוץ" שלמטה מהנ"ל, אבל עכ"פ גם ב"חוץ" זה ישנה המעלה ד"חכמות"; וכמו כן ישנו "חוץ" למטה מ"חוץ" ("א נידעריקער חוץ און נאך א נידעריקער"), עד ל"חוץ" שאין למטה הימנו.

ועל זה הוא הלשון "יפוצו מעינותיך חוצה" – שבכל המדריגות שב"חוצה", גם ב"חוץ" שאין למטה הימנו, צ"ל הענין ד'יפוצו מעינותיך", המעיינות דתורת החסידות, שנקראת בשם "מעין" שהוא תמיד מחובר למקורו, דהיינו שהמים שבהמעין אינם מציאות בפ"ע כלל, וכל מציאותם אינה אלא מציאות המעין, ולכן "המעין מטהר בכל שהוא"¹² (כפי שנתבאר לעיל בארוכה), ומצד חיבור המעין למקורו – בכחו להגיע גם ל"חוצה".

ד. בהענין האמור, שה"מעיינות" צריכים להגיע גם ל"חוצה" – ישנם חילוקים בהתאם לאופנו של ה"חוצה" שאליו מגיעים ה"מעיינות": ישנו "חוצה" שאליו יכול המעין להגיע בדרך בירור, וישנו "חוצה" שאליו אין המעין יכול להגיע בדרך בירור, אלא בדרך דחי.

וע"ד הידוע¹³ בענין החילוק בין עבודת הביורורים לעבודת הנסיונות, שאופן עבודת הנסיונות אינו בדרך בירור אלא בדרך דחי. ועד"ז בענינו – שישנו "חוצה" שהעבודה עמו היא באופן של עבודת הנסיונות, בדרך דחי.

(8) ראה אגה"ק דהבעש"ט (כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ).

(9) שיחת י"ט כסלו ס"ה ואילך (לעיל ע' 132 ואילך).

(10) יהל אור ע' תנה.

(11) משלי א, כ.

(12) מקוואות רפ"ה. רמב"ם הל' מקוואות פ"ט ה"ח.

(13) ראה סה"מ מלוקט ח"א ע' קפז ואילך. וש"נ.

(1) פרשתנו לח, יח.

(2) בשילוב עם שיחת ש"פ וישב תשל"ג.

(3) פרשתנו לז, יא.

(4) ב"ר פפ"ד, יב.

(5) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 206. וש"נ.

(6) בשילוב עם שיחת ש"פ מקץ תשמ"ו.

(7) לשון הכתוב – משלי ה, טז. וראה תענית ז, א.

- 1 – אין הכוונה לנסיגות בגשמיות ח"ו, אלא ע"ד המבואר בכ"מ, שכאשר מתעסקים עם אדם ששקוע בתאוות
2 עד כדי כך שענין השכל אצלו ללעג וקלס יחשב, הרי הדיבור עמו אודות ענין שכלי – הו"ע של נסיון.
3 ובפרט כאשר מדובר (לא אודות שכל סתם, אלא) אודות שכל דקדושה, עליו נאמר¹⁴ "שיש יתרון לחכמה
4 מן הסכלות (ד"סכלות" קאי על חכמה דלעו"ז, שנחשבת סכלות לגבי חכמה דקדושה) כיתרון האור מן החשך"
5 – שללעג וקלס יחשב גם אצל אלו העוסקים בשכל דלעו"ז, דמכיון שהשכל שלהם עוסק רק בענינים של יש
6 ומציאות, הרי השכל דקדושה, המופשט מיש ומציאות, ללעג וקלס יחשב אצלם.
7 וכאשר מתעסקים עם אדם המשווק בתאוות עד שכללות ענין השכל אינו נחשב אצלו, ואפילו כשמתעסקים
8 עם המובחרים שבהם, שאמנם שייכים לענין השכל בכלל, אבל שכל דקדושה, שאינו עוסק בענינים של יש
9 ומציאות, אינו נחשב אצלם (כנ"ל) – הרי התעסקות זו היא נסיון גדול ביותר.
10 ואעפ"כ דורשים שגם ב"חוצה" זה – "יפוצו מעינותיך".

* * *

- 11 ה. מובא¹⁵ בתורת החסידות¹⁶ בביאור מה שנאמר¹⁷ "אמצאך בחוץ אשקך גו'", אשר באנשים בעלי עסקים
12 הכתוב מדבר, שעסקם במשך רוב היום הוא בדברי הרשות ובעניני העולם. ועל פי המובן שם צריכים בעלי
13 עסקים להתעסק בדא"ח – תורת החסידות – בקביעות ביותר¹⁸.
14 וגם מי שתורתם אומנתם במובן הפשוט¹⁹, היינו שפרנסתם בגשמיות היא מהתורה, הם בכלל הנ"ל²⁰, כיון
15 שתורתם – באופן של עניני חוץ²¹ משתמשין הם בה.
16 היות והמאמרים של "תורה אור" ו"לקוטי תורה" מסודרים הם על פרשיות השבוע, זאת אומרת שיש להם
17 קישור לפרשת השבוע, ופרשת השבוע יש לה שייכות לאותו שבוע כמבואר בשל"ה²², התורה של זמן זה יש
18 לה שייכות לזמן זה²³, לכן ילמדו מאמרי פרשת השבוע בתו"א ולקו"ת.
19 כל אחד²⁴ יקח על עצמו, בלי נדר, לגמור שני ספרים אלה (לבד החלק של שיר השירים²⁵) עד השבוע של
20 שבת בראשית הבא, שאז מתחילים לקרות בתורה עוד הפעם מבראשית. ילמדו בכל שבוע מאמרי השבוע, ועד
21 השבוע דפ' בראשית – ימלאו לימוד המאמרים דהפרשיות דראשית השנה, ועד עתה²⁶.
22 והיות ו"קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא", וכמו כן "בר נש מסתכל בה באורייתא ומקיים עלמא"²⁷ –
23 יהי' זה כלי לפרנסה בהרחבה ויוכלו ללמוד במנוחת והרחבת הדעת.
24 מובן, שלא דוקא לאלה הנמצאים פה הדברים מכוונים, כי אם לכל אחד מישראל בכל קצוי תבל שילמד
25 תו"א ולקו"ת מדי שבוע בשבוע – הרי הוא בכלל.

- 14 קהלת ב, יג.
15 סעיף זה הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א בלה"ק, ונדפס
בהוספות ללקו"ש ח"כ ע' 598, ולאח"ז עוה"פ בהוספות ללקו"ש ח"ל
ע' 291 ואילך. במהדורה זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים
מהנחה בלתי מוגה.
16 ראה תו"א פ' תרומה (פ, ב). לקו"ת שה"ש סד"ה מי יתנן
(מד, סע"ד ואילך).
17 שה"ש ח, א.
18 וכאמור לעיל שצריך להיות "יפוצו מעינותיך חוצה", וענין זה
מתבטא גם בכך שבעלי עסקים דוקא מתעסקים בלימוד החסידות
(מהנחה בלתי מוגה).
19 שהרי בנוגע לפרטי הדינים ד"מי שתורתו אומנתו", הנה בזמן
הזה אין לנו מי שייקרא "תורתו אומנתו" ע"פ דין (ראה שו"ע אדה"ז
או"ח סוסק"ו), ובמילא, "הסתדרו" ("האט מען זיך איינגעקערט")
בקצה השני – שהתורה נעשתה לאומנות, "קרדוס לחתך בה"!!!
(מהנחה בלתי מוגה).
20 ועכ"פ, מידי ספיקא לא נפיק, אפילו אם יתברר אח"כ שאינו
בעל עסק, אלא יושב אוהל, שהרי אין לו מה להפסיד... (מהנחה בלתי
- מוגה).
21 ראה הל' ת"ת לרבנו הזקן בסופן. רשימות הצ"צ לתהלים קיח,
יט אות ח (יהל אור שבעה ערה 10).
22 חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצז, א). ועייג"כ קונטרס ביקור
שיקאגא בתחילתו (סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך).
23 שהרי "קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא" (מהנחה בלתי
מוגה).
24 יש צורך שיהיו "מנין" יהודים (והרי ב"מנין" משתדלים תמיד
שיהיו י"א אנשים) שיקבלו זאת על עצמם.
(ואח"כ אמר:) ומובן שהמדובר אודות "מנין" הרי זה שיעור
למטה ולא שיעור למעלה, היינו, שהכוונה שיהי' לא פחות משיעור
זה, אבל אפשר שיהיו מנינים רבים (מהנחה בלתי מוגה).
25 כיון ששיר השירים אינו שייך לפרשיות השבוע (מהנחה בלתי
מוגה).
26 ראה גם מכתב ט' שבט; כ"ד אייר שנה זו (אגרות-קודש ח"י
ע' שא; ח"י"א ע' קכב).
27 זח"ב קסא, סע"א ואילך.

ישנה ההבטחה²⁸: "אם בחוקותי (חקוק וחרות²⁹) תלכו" – "שתהיו עמלים בתורה" – "ונתתי גשמיכם בעתם גר" – שתהיו גשמיים ערבה ובזמן הנכון. ובעיקר – שתשרה בזה הברכה והגשמיות תנוצל לענינים בריאים ושמחים³⁰.

* * *

ו. בענין³¹ המאמרים שבתו"א ולקו"ת – סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר³², שהצ"צ בחר מאמרים אלו מתוך אלפיים מאמרים.

שאר הכתבים ומאמרים של רבנו הזקן נ"ע – נמצאים בכתבי-יד, וחלק גדול מהם – סיבבה ההשגחה, ע"י כמה סיבות בלתי צפויות כלל מראש, שמכינים כעת לדפוס.

ואף שמזה שהצ"צ בחר את המאמרים שבתו"א ולקו"ת מתוך אלפיים מאמרים, משמע שמאמרים אלו הם דרושים עיקריים – מ"מ ראוי להדפיס גם מאמרים אלו, שהרי "אי אפשר לבית-המדרש בלא חידוש"³³, ובהכרח שגם בשאר המאמרים ישנו חידוש כלשהו ("עפעס אַ אויפטו")³⁴.

ועוד והוא העיקר: "קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא", ו"את הכל עשה יפה בעתו"³⁵ דוקא, ואם כן כל זמן יש לו חלקו בתורה³⁶, וישנם המאמרים השייכים לזמן זה. ומההזדמנות הנפלאה של כל הסיבות הנ"ל – נראה, אשר דוקא בזמן זה צריכים לכתבים ומאמרים אלו.

ז. ובפרטיות יותר:

כתיב³⁷ "זאת התורה אדם", וכשם שבאדם ישנם כמה חלקים, כמו"כ יש גם בתורה כמה חלקים, בהתאם להחלקים שישנם באדם. ולכן אמרו חז"ל³⁸ "חש בראשו יעסוק בתורה. . . חש בגרונו יעסוק בתורה", כיון שישנו חלק בתורה השייך להראש, וישנו חלק בתורה השייך להגרון, וכן בשאר האיברים.

ועד"ז הוא בנוגע לזמן, שלכל זמן ישנו חלק בתורה – ובנדוד, מאמרי החסידות – השייכים לזמן זה.

– ובזה יובן מאמר³⁹ "מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש כבר נאמר למשה מסיני", דלכאורה, אם הדבר כבר נאמר למשה מסיני, מדוע הוצרך אותו "תלמיד ותיק" לחדשו? והביאור בזה, שלכל ענין בתורה ישנו זמן מסוים שבו עליו להתגלות, ולכן בתחילה, כש"נאמר למשה מסיני", הי' הענין בהעלם ובכללות, ויש צורך להמתין עד לבואו של אותו "תלמיד ותיק", שיחדש, היינו שגילה הענין שניתן למשה בהעלם ובכללות.

ולכן, כאמור, מדפיסים עתה גם את הכתבים שהצ"צ לא הדפיס בשעתו, כיון שנמצאו כתבי-יד ממאמרים אלו.

[בנוגע להכתבים הנמצאים כאן⁴⁰ – לא עלה בידי לפעול כו' ("האב איך זיך ניט געקאנט אַיניקערן"), ובערב ר"ה מסרתי זאת אל כ"ק מו"ח אדמו"ר, שיעשה בהם כרצונו ("וואָס ער וויל און ווי ער וויל")... ובינתיים – התחלתי לחפש ממקום אחר, ואלו הם הנמצאים עתה בדפוס].

(32) ראה "היום יום" יד אדר א, פורים קטן.

(33) חגיגה ג, א.

(34) ראה גם מכתב כ"ה טבת שנה זו (אגרות-קודש ח"י ע' רסב).

(35) קהלת ג, יא.

(36) ראה קה"ר שם: את הכל עשה יפה בעתו כו' ראוי הי' אדה"ר שתנתן תורה על ידו כו'. וראה ג"כ הוספות לתו"א ד"ה ויקח המן ס"ז (קכ, ג).

(37) חוקת יט, יד. וראה זח"ב קיז, רע"ב. ח"ג כט, ב. ובכ"מ.

(38) עירובין נד, א. וראה תורת מנחם – התועדויות ח"ח ע' 175. וש"נ.

(39) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר רפמ"ז. ועוד. וראה לקו"ש ח"ט ע' 252 ואילך. וש"נ.

(40) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"א ע' 71.

(28) ר"פ בחוקותי ובתו"כ ופרש"י.

(29) ראה לקו"ת ר"פ בחוקותי. ובעירובין נד, א: "חרות" – בני חורין.

(30) בספרא בחוקותי כו, ה: מתברר במעיו כענין שנאמר כו' וברך את לחמך כו'. ובב"ק צב, ב: וברך כו' זו פת כו' מכאן ואילך והסירותי מחלה כו'.

(31) בלקו"ש שם: בהמשך השיחה דבר כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות הכתבים ומאמרים של רבנו הזקן נ"ע שההשגחה סיבבה, ע"י כמה סיבות בלתי צפויות כלל מראש, שמכינים כעת לדפוס, כי – קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא, ואת הכל עשה יפה בעתו דוקא, ואם כן כל זמן יש לו חלקו בתורה*. ומההזדמנות הנפלאה של כל הסיבות הנ"ל נראה, אשר דוקא בזמן זה צריכים לכתבים ומאמרים אלו (ראה לקמן בארוכה).

(* ראה לקמן הערה 36.)

- ח. ובנוגע לעניננו – השייך לזמן זה: 1
 זמן זה נקרא בשם "עקב" ("עקבות משיחא"⁴¹), דהיינו שנוסף על זה שהוא בבחי' "רגלים", הרי ב"רגלים" 2
 גופא ה"ז מדריגה התחתונה – עקב שברגל. אמנם, בהעקב ישנה גם מעלה על שאר האיברים – שדוקא בהעקב 3
 נמצא כח המט"ן, כמבואר בכ"מ בארוכה⁴². 4
 ולכן, במאמרי החסידות הנדפסים עתה, ששייכים הם לזמן זה – מבואר מעלת ונחיצות ענין המס"נ. 5
 והענין בזה: 6
 כל האיברים, והעקב בכלל – קודם שמתחלקים לפרטים כלולים הם בהראש, ובמילא ישנו גם ענין העקב 7
 כפי שהוא כלול בהראש. 8
 ותוכן הענין בעבודה – שמעלת המס"נ תורגש גם בהשגה שבראש. והיינו, שאף שהשגה מצ"ע אינה שייכת 9
 לענין המס"נ (שהרי ענין המס"נ שייך להעקב דוקא, כנ"ל), מ"מ, יורגש ענין המס"נ גם בההשגה. 10
 ובלשון הרמב"ם⁴³ – "המכוין לבו לטהר נפשו . . . והביא נפשו במי הדעת טהור": טבילה – היא אותיות 11
 "הביטל"⁴⁴, דהיינו ביטול שלמעלה מהשגה, וכפי שהוא בטבילה בגשמיות, שטובלים גם את הראש; וביחד עם 12
 זה, הטבילה גופא היא "במי הדעת" – דהיינו שהביטול עצמו יורגש בהשגה⁴⁵. 13
 וזהו ענינה של תורת החסידות – שענין הביטול והמס"נ יהי' בהשגה דוקא, שהרי לולי זאת, אין זה בגדר 14
 "תורה", וכמ"ש המג"א⁴⁶ שלימוד תושבע"פ צ"ל בהשגה דוקא, שענין זה הוא גם בנוגע לפנימיות התורה; אלא 15
 שהשגה גופא משגת – מס"נ ("השגה גופא פארשטייט מס"נ"). 16
 וזהו ענינם של המאמרים הנדפסים עתה – כיון שהם שייכים לזמן זה. אמנם, לכל לראש יש לסיים את 17
 התו"א ולקו"ת (כנ"ל ס"ה), ולאחרי כן יוכלו ללמוד מאמרים אלו. 18
 ט. ועי"ז שאנו נלמד את המאמרים של רבותינו נשיאינו – נעשים אנו חד עמהם. 19
 "צדיקים דומים לבוראם"⁴⁷. וכשם שבנוגע להקב"ה איתא⁴⁸ ש"אנכי" ר"ת "אנא נפשי כתבית יהבית", דהיינו 20
 שהקב"ה נתן את עצמו בתורה – כן הוא בנוגע לצדיקים, שהם נתנו את עצמם בתורתם. 21
 ולכן, כאשר לומדים תורתם של רבותינו נשיאינו מתאחדים עמהם, והרי הם מאוחדים עם הקב"ה, ובמילא 22
 נעשה עי"ז "כולא חד"⁴⁹. 23

* * *

- י. ימי החנוכה הם בתוך שבעה ימים מי"ט כסלו. 24
 והנה, בענין השמן (השייך לחנוכה) כתיב⁵⁰ "כתית למאור", וכמארז"ל⁵¹ "ישראל נמשלו לזית, מה הזית הזה 25
 כשמכתשין אותו מוציא שמנו, כך ישראל וכו'". ומצד זה ישנו ענין דאגות הפרנסה, כידוע בענין "לא לחכמים 26
 לחם"⁵². 27
 אמנם, אפשר להמיר את הענין ד"כתית" בגשמיות – בענין "כתית" ברוחניות, שזהו ענין היגיעה בפנימיות 28
 התורה⁵³. וכאשר ישנו הענין ד"כתית" ברוחניות – "חוסכים" את הענין ד"כתית" בגשמיות, ונמשכת פרנסה 29
 בהרחבה, המנוצלת למקום הראוי. 30
 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "צמאה לך נפשי", וניגון רבנו הזקן בן ד' הבבות]. 31

(41) סוטה בסופה.
 (42) ראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' קכג, ח"ד ע' קפח. וש"נ.
 (43) סוף הלי' מקראות.
 (44) ראה סידור (עם דא"ח) בכוונת המקוה בסופו (קנט, סע"ד).
 (45) ראה גם שיחת שמחת ביה"ש סל"ה (לעיל ע' 41). וש"נ.
 (46) או"ח ס"ג סק"ב. וראה הלי' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ.
 (47) רות רבה פ"ד, ג. וראה ב"ר פס"ז, ח. במדבר פ"י, ה. אסת"ר
 פ"ו, ב.
 (48) שבת קה, א (לגירסת הע"י).
 (49) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 219 ואילך. וש"נ.
 (50) ר"פ תצוה. אמור כד, ב.
 (51) ראה מנחות נג, סע"ב. שמור"ר רפ"ו.
 (52) קהלת ט, יא. וראה דרך חיים בהקדמה, דרמ"צ קז, א-ב.
 (53) ראה גם תו"א ר"פ שמות.

לקוטי שיחות פרשת וישב כרך ה

מתורגם ללשון הקודש

18 (א) בפירוש רש"י אין מוזכר בשום מקום ששומרת יבם
נחשבת במקרה כלשהו כאשת איש.

19 (ב) לפי פירוש רש"י הכרחי לומר שכלל לא חל על תמר
דין של שומרת יבם, כפי שיוסבר להלן.

ג.

יהודה קיים דיני יבום

23 כבר הוסבר פעם בהרחבה, שאחת הסיבות לכך
שבפירושו על המלים "וכל בנותיו"¹⁰ אין רש"י מסתפק
בדעת רבי יהודה, שמשמעות המלה "בנותיו" היא
24 כפשוטה – בנות יעקב, אלא הוא מביא גם את דעת רבי
נחמיה, שהכוונה היא ל"כלותיו", היא, מפני שלפי פירושו
25 של רבי יהודה יוצא שהשבטים נשאו את אחיותיהם¹¹ (מן
האב, דבר המותר לבני נח)¹², ובפשטות יש לומר,
26 שהשבטים שמרו את כל התורה עד שלא ניתנה, ולפחות
27 בחיי יעקב¹³.

28 יותר מכך לגבי האיסור החל על יבמה להינשא לכל
אדם: כיון שאנו מוצאים שיהודה קיים את מצות יבום
29 בכללותה, שהרי הוא אמר לאונן "בא אל אשת אחיך ויבם
30 אותה..."¹⁴, לכן ההגיון הפשוט מחייב, (שאף לדעת רבי
יהודה) הוא שמר גם על הלאו "לא תהיה אשת המת
31 החוצה לאיש זר", כיון ששלילה זו נובעת מן החיוב
32 "יבמה יבא עליה..."¹⁵.

לא בת כהן) היו דנים אז למיתה (והסוגיא דע"ז שם – הרי דרך הלימוד בגמרא
אינו דרך פירש"י עה"ת – פשוטו של מקרא) –
ממ"ש "ותשב בפתח עינים – בפרשת דרכים" (פרשתנו לה, יד. פרש"י
שם) באופן שחשבוה לזונה (ולא יראה מעונש מיתה) מוכח שאז לא היו דנים
זונה למיתה. ויתירה מזו: ממה שיהודה בא עלי', מוכח שלא הי' בזה איסור כלל.
ואי"ז סותר למ"ש רש"י (וישלח לד, ז) "שהאומות גדרו עצמן מן
העריות" – אף שגם דינה היתה אז פנוי – כי מפורש ברש"י שם "וכן לא
יעשה – לענות את הבתולות". ועפ"י יומתק מה שאמר יהודה "הבה נא –
הכיני עצמך ודעתך לכך" (פרשתנו לה, טז ופרש"י שם) – דלכאורה הי'
מספיק שיאמר "אבוא אליך" – בכדי שלא יהי' בזה שום סרך של עינוי.
(8) רד"ק כאן. וראה גם רשב"ם ורמב"ן כאן.
(9) ראה ש"ח כאן בשם המהרש"ל.
(10) פרשתנו לו, לה.
(11) כמ"ש רש"י שם: ותשאום. וראה הביאור על זה בשיחה ב' לפ' ויחי.
(12) רש"י וירא כ, יב.
(13) ראה בכ"ז בארוכה בשיחה הנ"ל.
(14) פרשתנו לח, ח. וראה גם ב"ר פפ"ה, ה: יהודה התחיל במצות יבום
תחלה. (אבל ממה שהרמב"ם (הל' מלכים רפ"ט) לא הזכיר זה גבי המצות
שהיו לפני מ"ת – משמע שלא ס"ל כן).
(15) תצא כה, ה.

א.

"הוציאוה ותרף"

1 בסוף פירושו על הפסוק "זנתה תמר כלתך... הוציאוה
2 ותרף"¹, מצטט רש"י את המלה "ותרף", ואומר:²
3 "אמר אפרים מקשאה משום רבי מאיר: בתו של שם היתה
4 שהוא כהן, לפיכך³ דנוה בשריפה".

5 בכך אין מובן:

6 (א) הדין שבת כהן שזינתה חייבת שריפה מופיע
7 לראשונה רק בפרשת אמור⁴, ואילו לפני מועד הציווי, אף
8 לאחר מתן תורה⁵, לא הגיע על כך עונש שריפה. כיצד
9 אפוא דנו את תמר לפי דין זה זמן כה רב לפני כן?

10 (ב) אף לאחר שהדין כבר נאמר הוא חל, רק כאשר
11 "זנתה מן האירוסין או מן הנישואין", ואילו "הכל מודים
12 שלא דיבר הכתוב בפנויה"⁶. והרי תמר היתה פנויה, כי
13 המאורע התרחש לאחר מות בעלה⁷?

ב.

תמר אינה "שומרת יבם"

14 יש המפרשים, שבדורות ההם היה נהוג, שדנו לשריפה
15 שומרת יבם שזינתה, כי שומרת יבם נחשבה אז כאשת איש⁸.
16 אך לפי דברי רש"י אי אפשר לפרש שמשפטה של תמר
17 בשריפה כבת כהן שזינתה הוא מפני שבהיותה שומרת יבם
18 היא נחשבה כאשת איש⁹, כי:

(1) פרשתנו לה, כד.
(2) והוא בב"ר פפ"ה, יד. תנחומא בובער פרשתנו יז.
(3) ראה גם תיב"ע כאן: הלא בת כהן היא כז.
(4) כא, ט.
(5) וכמו במקלל, אף שגם מקודם ידעו שהוא איסור חמור נשלכן "וינחחו
במשמר גר" (אמור כד, יב), בכ"ז "לא היו יודעים אם חייב מיתה" עד שהי'
הציווי על זה – ועד"ז במקוש (רש"י שם).
ולהעיר אשר אשת איש שזינתה (שקודם שנאמרה פ' אמור – גם בת כהן
בכלל זה, וקודם שנאמרה פ' כי תצא – כב, כד – גם בארוסה כן הוא) אין
דינה בשריפה וכמבואר גם בפרש"י עה"ת (קדושים כ, י).
(6) פירש"י אמור כא, ט.
(7) וכמו שהקשה הרמב"ן כאן.
במפרשי רש"י כאן, שגם באם לא היתה בת כהן היו דנים אותה למיתה
[לפי שהדור הי' פרוץ, או לפי שבב"ד של שם גזרו מיתה על פנוי שזינתה
(ע"ז לו, ב)], ומ"ש רש"י "לפיכך דנוה בשריפה" כוונתו שמה שדנוה בשריפה
דוקא (ולא במיתה אחרת) הוא לפי שהיתה בת כהן (ועד"ז הוא בת"ב שם:
"למה אמר תשרף ולא אמר תהרג אפרים מקשאה כז' בתו של שם כז"). וראה
גם תוד"ה אינה (סנהדרין נו, א) שלא נתייבבה מיתה אלא "כשהחמירו עלי'
לחייבה מיתה כיבמה שזינתה אוקמה אמיתת בת כהן דבשריפה" (*). אבל
– נוסף על שלא נזכר כלל בפרש"י – ואפילו ברמז – שפנוי שזנתה (גם

(* ענד"ז הוא בחזקוני כאן וממנו יובנו דברי התוס'. וראה ג"כ ב"י ושאר מפרשי הסדר אה"ע ר"ס כז.

1 ואם כך, קשה להבין מדוע מפרש רש"י¹⁶, שלפי
2 הפירוש השני המשמעות של "ולא יסף עוד לדעתה" היא
3 "לא פסק": כיצד ייתכן לומר שיהודה לקח את תמר, והרי
4 היא היתה שומרת יבם לשלה¹⁷, אשר היה מבאי מצרים?
5 אף אם נפרש, שלדעת רבי יהודה לא שמר יהודה על
6 איסור יבמה לשוק (ונבדיל בין מצות העשה "יבמה יבא
7 עליה" לבין הלאו "לא תהיה אשת החוצה..."). או
8 שנבאר, שבאומרו "ויבם אותה" לא התכוון יהודה למצות
9 יבום, אלא אמר זאת מפני שכך היה נהוג אז¹⁸), ולפי זה
10 ניתן היה לתרץ שהפירוש "לא פסק" מתאים רק לפי דעת
11 רבי יהודה, ואילו לפי דעת רבי נחמיה יש לבאר את
12 המלים "לא יסף" כפי שהן מבוארות בפירושו הראשון של
13 רש"י: "לא הוסיף"¹⁹ –

14 בכל זאת, עדיין יישאר הקושי²⁰: לדעת רבי נחמיה,
15 שהשבטים אכן קיימו (או) את כל התורה עד שלא ניתנה,
16 יוצא, שבכל זאת עבר יהודה לפני כן על איסור במעשה
17 תמר, אם כי הוא עשה זאת בשוגג, כיון ש"לא ידע כי

(16) פרשתנו לח, כו.

(17) ברד"ק כאן פסוק כד (וראה גם רמב"ן פסוק ח. דעת זקנים מבעה"ת
ע"פ. אזה"ח פסוק כד) אשר או ה' מייבם גם אבי המת (אלא שהאח ה' קודם לאב), ועפ"ז ה' אפשר לתרץ לכאורה שענין היבום שה' נהוג גם אצל האומות דחה האיסור דאשת הבן שלא נצטוו עליו (וע"ד המבואר לעיל ע' 146 ואילך).

אבל בפרש"י אין לומר כן – דא"כ הו"ל לרש"י להודיע החידוש שגם האב ה' מייבם ונושא אשת הבן. ובפרט שלא נמצא זה בשום מקום בתנ"ך, במשנה, בגמרא וכו'. ומר"ל בב"ר (פפ"ה, ה) דיהודה קיים מצות יבום – קאי על מש"נ ויבם אותה (ובמפורש בשהש"ר ע"פ ישקני (פ"א, ב (ה)), ויק"ר פ"ב, י"ד) שמדבר באח ולא באב.

ולחוסף שגם לדעת הרמב"ן וכו' שלפני מ"ת ה' יבום גם באב, צ"ע – דלאחרי שנתעברה ממנו הרי כבר קיים ענין היבום, ולמה לא פסק לדעתה אח"כ (אף ש"ל בדוחק שגם לפני מ"ת ענין היבום הוא לא רק "והקם זרע" להמת, כ"א גם "יבנה את בית" המת ע"י "ולקחה לו לאשה". ומרווח יותר לתרץ שמכיון שכבר נעשית אשתו, לא רצה לפרוש ממנה ולענות אותה (פרש"י לעיל לא, נ) מצד האיסור דאשת הבן שעדיין לא נצטוו עליו).

(18) כברד"ק כאן פסוק ח. אבל לא ה' נהוג אז איסור ד"לא תהי' אשת המת החוצה לאיש זר".

(19) ועפ"ז ה' מוכן מה שהזקק רש"י לב' הפירושים – כי אליבא דר"נ מוכרח לפרש "לא הוסיף", ואליבא דר"י מסתבר יותר לפרש "לא פסק", כי מכיון ש"צדקה", למה "לא הוסיף".

ואין להקשות מה שרש"י מקדים הפירוש "לא הוסיף" – אף שלעיל (לו, לה) מקדים הפירוש דר' יהודה – כי פירוש הפשוט ד"ולא יסף" (שבפסוק זה) הוא "לא הוסיף" (שהרי להפירוש "לא פסק" הזקק רש"י ל"והברו").

(20) ונוסף לזה: גם לדעת ר"י אי אפשר לתרץ כנ"ל סעיף ב' – כי באם נאמר ששומרת יבם היתה מותרת לאיש זר, הרי זה עצמו מוכיח שלא היתה נחשבת כאשת איש.

(21) פרשתנו לח, טז.

(22) ראה פרש"י לח, כו: "ממני ומאתי יצאו הדברים כו".

(23) וה"ז היפך ממש"נ (וירא כ, ו) "ידעתי כי בתם לבכך עשית זאת

18 כלתו היא²¹. וכיצד ייתכן לומר: (א) שמלמעלה²² הובילו
19 אותו לכך²³; (ב) שדוד המלך וכו' ועד למלך המשיח יצאו
20 מביאה אסורה – לפי מה שקיבלו על עצמם²⁴?

21 ההסבר לכך הוא, שלפי דרך הפשט אין קושי בכל הענין
22 מלכתחילה: האיסור "לא תהיה אשת המת החוצה..."
23 נובע, כאמור, כתוצאה מהציווי "יבמה יבא עליה". ואם
24 כך, בעניננו, למרות שהשבטים החמירו על עצמם וקיימו
25 את כל התורה כולה, הרי לשלה היה אסור לייבם את תמר,
26 כי "מוחזקת היא זו שימותו אנשיה"²⁵, וממילא התבטל כל
27 האיסור של יציאת יבמה לשוק. מאותה סיבה לא יושם כאן
28 הענין של חליצה, כי חליצה חלה, גם לפי דרך הפשט,
29 דוקא במקרה שבו "לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו"²⁶,
30 אך לא כאשר אסור לו ליבמה²⁷.

ד.

איסור "כלתו" אינו חל בעניננו

31 לכאורה, עדיין יש לשאול (לדעת רבי נחמיה): תמר
32 היתה כלתו של יהודה, ואם כך חל כאן האיסור של "ערות

ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי". ונאמר "לא יאונה לצדיק כל און" (משלי יב, כא) ובפרש"י שם: "לא תזדמן לו עבירה בלי דעת".

ואף שלפי שיטת התוספות (גיטין ז, א. ושו"נ) הוא דוקא במידי דאכילה [ויש להטעים זה עפ"י המבואר בתניא פ"ח אשר "מכל מאכל ומשקה נעשה חיכך דם ובשר מבשרו". וע"פ המבואר בתניא (פ"ז וחי') שמאכלות אסורות הן בגק"ט – יומתק מ"ש בתוס' שם שיש הפרש אם האיסור הוא בהמאכל עצמו או שהוא רק בשעת האיסור]

הרי (א) מלשון רש"י (משלי שם) "עבירה" סתם (וגם מפשטות לשון הכתוב "כל און") משמע שכי"ה גם בכל האיסורים. ולהעיר מפ"י רש"י בש"ס (יבמות צט, ב. כתובות כח, ב) שגורס "השתא בהמתן כו" דלא ככתוס'. ולהעיר גם מלקו"ד (ח"א) לט, ריש ע"ב.

(ב) גם לשיטת התוספות – הרי בנר"ד מלמעלה גרמו לזה – "ממני ומאתי יצאו הדברים כו".

(24) ולכן אינו דומה למשה כו' שהי' ע"י ויקח עמרם את יוכבד דודתו. וראה סנה' נח, ב. חזקוני שמות ו, כ.

(25) פרשתנו לח, יא. פירש"י שם. ומכיון שש"ד הוא מז' המצות שנצטוו עליהם ב"נ, הרי אין לדחותה בשביל מצות יבום שלא נצטוו עלי' (וע"ד שנתבאר לעיל ע' 147 הטעם מה שא"א לא מל עד שנצטווה).

נוסף לזה: גם באם היו מצוים על היבום – הרי פשוט שאין לסכן את עצמו בשביל קיום מצות יבום (וראה באה"ט (אה"ע סי' ט' סק"ב) ופתחי תשובה (שם סק"ד) שגם עפ"י דרך ההלכה ישנם כמה דיעות שקטלנית אסורה להתייבם), והרי עפ"י דרך הפשט נולפי דעת התוס' ד"ה כן נח (סנה' עד, ב) – גם עפ"י דרך ההלכה כ"ה. וראה פרשת דרכים דרך האחרים דרוש שנין הדין דיעבור ואל יהרג הוא גם לולא הכתוב וחי בהם (שהרי לפי פירש"י (אחרי יח, ה) פירוש "וחי בהם" הוא "לעולם הבא"), וכדמוכח מפרש"י שמות ד, כד. (26) תצא כה, ז. ובפרט ש"זירקה בפניו" (שם כה, ט) הוא – בפשטות – בזיון על "לא אבה יבמני" (שם, ז – וראה רמב"ן כאן פסוק ח), ובמילא אי"ז שייך כלל כשאסור לייבמה.

(27) ובדוגמת מה שגם ע"ד ההלכה – "כל שאין עולה ליבום אינו עולה לחליצה", ובאם לא רבי רחמנא "יבמתו" – גם בחייבי לאוין ה' כן (יבמות כ, סע"א).

(* לפי הביאור שלתלמוד לא ה' דין שומרת יבם (כדלהלן בפנים) – צריך לומר שהעדיפות בהפירוש "לא הוסיף" הוא לפי שדור פירוש הפשוט ד"ולא יסף". כדלהלן בפנים ההערה.

- 1 כלתך לא תגלה²⁸? אך לאמיתו של דבר, אין חל בעניננו
- 2 איסור זה²⁹:
- 3 (א) על האיסור "ערות אשת אביך"³⁰ אומר רש"י
- 4 "לרבות לאחר מיתה". מכך שיש צורך בריבוי מיוחד כדי
- 5 לאסור את אשת האב גם לאחר מיתתו של האב, מוכח,
- 6 שלפי שיטת רש"י בדרך הפשט, הרי באיסורי עריות
- 7 אחרים – ובכללם האיסור "אשת בןך" – מתבטל האיסור
- 8 לאחר מיתה. וכיון שתמר היתה אלמנה, הרי היא לא היתה
- 9 אסורה ליהודה מפני האיסור של "אשת בנו".
- 10 (ב) אף אם נאמר³¹, שמאיסור אשת האב לומדים גם
- 11 לגבי איסורי עריות אחרים³², שהם חלים גם לאחר מיתה
- 12 – הרי בכל זאת האיסור של "כלתך" שונה מאיסורים
- 13 אחרים: כיון שהתורה מבארת, שהטעם לאיסור זה³³ הוא
- 14 מפני "תבל עשו – מבבלין זרע האב וזרע הבן"³⁴, הרי,
- 15 שלאחר מיתת הבן, או כאשר גירשה³⁵, כאשר אין קיים
- 16 חשש זה של בלבול – מותרת האשה לאביו.
- 17 (ג) יותר מכך: אף אם נרצה לומר, שבאופן כללי, טעם זה
- 18 לאיסור קיים גם לאחר מיתת הבן, כי גם מפני זרע הבן של

- (28) אחרי יח, טו.
- (29) ומ"ש (פרשנות לח, טז) "כי לא ידע כי כלתו היא" – הכוונה שבאם ה' יודע שכלתו היא לא ה' בא אלי' כיון ש"מוחזקת היא שימותו אנשי". ומש"כ בספורנו – צע"ג.
- (30) אחרי יח, ח.
- (31) אבל צע"ג – על יסוד מה?
- (32) ממה שהחזק רש"י לפירוש על "בחי" (שם, יח), אין להוכיח שבכל העריות מותר לאחר מיתה – כי שאני אחות אשתו שנאמר בה (א) "אשה אל אחותה – שתייהן כאחת" (וכפירוש הש"ח שם), (ב) "לצורר" (ראה רמב"ן וספורנו שם. וראה גם לעיל ע' 146 ואילך).
- (33) ואף שהטעם ד"תבל עשו" נאמר בפ' קדושים בנוגע להנעושה (ולא בפ' אחרי יח, טו) בנוגע להאיסור), מ"מ מוכח מזה, ש"תבל" הוא גם גדר האיסור שנתבאר בסדרה שלפני. ורבו מלספור כיו"ב. וראה פרש"י (בראשית א, כז) הכלל: "ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך כי ולא פירש כי ופירש לך במק"א".
- (34) קדושים כ, יב. פרש"י שם.
- ואף שהפירוש "מבבלין כו" ברש"י שם הוא "לשון אחר" – החילוק בהפירושים הוא רק בפירוש תיבת "תבל", אבל אינו מוכרח שיחלוקו בהדין. ויתרה מזו י"ל כי גם לפי פירוש הראשון "תבל – גנאי" מוכרח לומר שענין הגנאי הוא זה שמבבלין כו', כי הרי רק זהו הצד השווה שבין ב' הענינים שבהם גנאי נק' תבל (אחרי יח, כג. קדושים כ, יב).
- (35) אבל שאר עריות אסורות לאחר גרושין. ומה שצריך ללימוד על זה באחות אשתו – מוכן עפ"י מ"ש לעיל הערה 32.
- (36) ודוחק הוא, שהרי לא כן הוא פ' דבלולות בשמן. וראה ג"כ פרש"י ס"פ נח (יא, ז): ותכלכל... זה שואל לבנה וזה מביא (היינו שנתנה לשאלה,

- פעם עדיין נחשב הדבר לגבי האב מאוחר יותר ל"תבל"³⁶,
- הרי בעניננו אין לומר כך: כיון שער ואונן השחיתו את
- זרעם³⁷, אין מתאים לכאן כל הענין של "תבל".

ה.

עונשה של תמר - לא מפני איסור התורה

- לפי האמור לעיל (סעיף ג), שעל תמר לא חל דין של
- שומרת יבם, יוצא, שלא זו בלבד שהיא לא עברה על
- איסור שחל עליו עונש מיתה, שהרי היא היתה פנויה, אלא
- היא כלל לא עברה על שום איסור, אפילו לא על איסור
- לאו כלשהו. ואם כך, השאלה קשה יותר: מדוע בכל זאת
- דנו אותה לשריפה?
- כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את המסופר בפרשה
- הקודמת³⁸, ששמעון ולוי הרגו "את חמור ואת שכם בנו"
- וכן את "כל זכר" בעיר שכם. ולכאורה: כיצד היה מותר
- להם לעשות זאת, והרי זהו איסור שפיכות דמים, אשר גם
- בני נח מצווים בו³⁹?
- הכרחי לומר, ש"האומות גדרו עצמן מן העריות"⁴⁰
- באופן כזה, שמי שחורג מהגבלות אלו מגיע לו על כך

אבל טועה בה ומפרשה) ט"ט.

(37) פרשנו לח, ז (ופרש"י שם). ט.

ואפילו את"ל שבתחילה לא ידע יהודה שער ואונן השחיתו את זרעם, הרי אחרי שיצאה בת קול "גזרתי שיצאו ממנה מלכים ומשפט יהודה" ולכן צ"ל ע"י יהודה ותמר – בודאי נתבררה הסיבה שלא ה' זה מקודם ע"י ער ואונן*.

אלא שמ"מ לא פסק לדעתה – ולא ה' בזה משום איסור יבמה לשוק, כי אף שראה שאינה מוחזקת מאנשי ימותו – לא יצאת מחשש קטלנית בנוגע לשלה – "פן ימות גם הוא כאחיו"*** (לח, יא), וע"ד (מב, ד) "ואת בנימין אחי יוסף (דלכאורה מיותר) לא שלח יעקב את אחיו (שכן שלחם) כי אמר פן יקראנו (בהיותו אחי יוסף) אסון" (וראה להלן שיחה ג' לפ' מקץ). ובכ"ז שינה רש"י מל' הכתוב "כאחיו" וכתב "אנשי" – לתרץ: כיון שלא ה' בדעתו להשיאה לו" (לשלה) – ה' לו להתירה לשוק.

[ואף פרש"י מפרש את הפסוק, ובפסוק נאמר "פן ימות גם הוא כאחיו", מ"מ מוכרח לומר שהתיבות "כי אמר פן ימות" הם טעם ולא רק על מה שלא ה' בדעתו להשיאה לשלה, אלא] גם על אמירתו לתמר "שבי אלמנה בית אביך" – שלא התירה לשוק***. ולכן מפרש רש"י ש"פן ימות" הוא (גם) ענין בפ"ע (שאינו מוסב על "גם הוא כאחיו"), וקאי על כל מי שישאנה.

ועפ"י יומתק (א) מה שרש"י מעתיק מהפסוק גם התיבות "כי אמר". (ב)

מה שאינו מעתיק "גם הוא כאחיו".

(38) לד, כח.

(39) נח ט, ה.

(40) פרש"י וישלח לד, ז.

(*) אבל פשוט שאין להוכיח שלא ידע, כי באם ידע הרי ידע ג"כ שבחטאם מתו ואינה קטלנית, והו"ל לתתה לשלה – כי אפילו באם ידע הנהגתם. (הרי א) עכ"פ מחשש ספק קטלנית לא יצאת. ב) אי"ז מכריח כלל שימותו, כי (א) הרי היו לפני (י"ג ענה ו) שנה, ובמילא אינם בני עונשין (רש"י ר"פ ח"ש). (ב) גם באם היו בני עונשין, מנ"ל שהעונש על חטא זה הוא מיתה.

ורק לאחר שנתברר בודאות שאינה קטלנית, אז דוקא ידעו שמתתם מפני החטא. ובמילא ידעו שהעונש ע"ז הוא מיתה בידי שמים.

(**) ומה שאמר יהודה "כאחיו" אף שריתתו מוחזקת בעיני שימותו אנשי – הוא רק להדגיש יותר הטעם של אי נתינתה לשלה.

(***) והגם שדחה את תמר בקש (למה אינה משיאה לשלה), מ"מ פשוט שלא ה' מעננה בלי טעם.

1 עונש מיתה. ולכן הגיעה לשכם מיתה לפי הדין⁴¹, כי
2 להגבלות אלו תוקף על פי דין⁴².

3 [יותר מכך אנו מוצאים: אף כאשר יחיד קיבל על עצמו
4 דבר-מה באופן שאם לא יקיימו, הוא (או מי שנמצא
5 ברשותו לחלוטין) יהיה חייב מיתה, הרי שקבלה זו על
6 עצמו תקפה על פי דין. זהו ההסבר לדברי ראובן⁴³ "את
7 שני בני תמית אם לא אביאנו אליך", ואף יעקב שלל זאת
8 רק בנימוק⁴⁴ "וכי בניו הם ולא בני" ולא בנימוק שהבטחה
9 זו היא על דבר שאסור לעשותו – כי, לפי דרך הפשט,
10 אפשר היה לפני מתן תורה להעניק תוקף לדבר שאדם
11 מקבל על עצמו, עד כדי שהוא, או בניו, יתחייבו על פי
12 הדין בעונש מיתה על אי-קיום קבלה זו⁴⁵].

13 ולפי זה אפשר לומר לגבי תמר, שלא דונה לשריפה
14 מפני איסור התורה "ובת איש כהן..." בפרשת אמור⁴⁶,
15 אלא מפני שהאיסור שקיבלו על עצמם אז לגבי בת כהן⁴⁷
16 היה באופן כזה, שאם היא תזנה יגיע לה עונש שריפה⁴⁸.

ו.

עונש - רק על הפקרות

17 אך עדיין יש להבין: אם הגיע לתמר עונש שריפה כבת
18 כהן שזינתה, מדוע כבר לא הגיע לה עונש זה לאחר
19 שהודיע יהודה ש"ממני היא מעוברת"⁴⁹?
20 ההסבר לכך הוא: על "הכזונה יעשה את אחותינו"⁵⁰

(41) ועפ"י מובן מ"ש רש"י (ויחי מט, ו) "אלו חמור ואנשי שכם" ומשמות

שכם. ומ"מ פשוט שגם הריגת חמור וכל אנשי שכם ה' עפ"י דין [שהרי פשוט שבני יעקב לא שפכו דם נקי ח"ו, וכדמוכח גם ממה שיעקב אמר להם רק "עכרתם אותי גר" (וישלח לד, ל) ולא הוכיחם על בדרכי מיני' – על איסור שפיכת דמים]. וי"ל שנתחייבו מיתה מצד שלא מיחו בשכם (כברד"ק שם פסוק כח)

[וי"ל שנוסף על שסברא פשוטה היא שמי שיש בידו למחות צריך למחות, הנה פשט הכתובים מוכיח שמגיע ע"ז עונש חמור – דאם לא כן למה ה' צריך אברהם לבקש "האף תספה צדיק עם רשע" והו"ל לבקש רק "אולי יש גר" תשא למקוט גר" (וירא יח, כג-כד).

ועפ"י מתורצת ג"כ קושיית מפרשי רש"י בפי' "אתה הרשעת עמהם" (שם יט, יז) שהרי מפורש "תספה בעון העדר" (שם יט, טו). ועיי"ג כ פרש"י (שם סוף פסוק ד' "מוחה כו' צדיק כו'")

או מצד עבירות אחרות (כברמב"ן שם פסוק יג). ומה שאמר להם יעקב "עכרתם אותי גר", כי אין הדבר מסור לבני יעקב לעשות בהם הדין, והם עשו זאת מצד כעסם, ולכן אמר יעקב (ויחי שם, ז) ארור אפס. וראה גם לעיל ע' 151 ואילך ובהערה 21.

(42) וראה לעיל ע' 148.

(43) מקץ מב, לו.

(44) פרש"י שם, לה.

(45) ולהעיר מענין בת יפתח. ואכ"מ.

(46) ועפ"י מובן בפשטות מה שרש"י כאן משנה ממ"ש בב"ר כאן ומשמות הפסוק "ובת איש כהן גר".

(47) וההוכחה אשר הגדרה זו היתה דוקא בבת כהן (שלכן הוצרך רש"י לפרש "בתו של שם כו'") – ראה לעיל הערה 7.

אומר רש"י: "הכזונה – הפקר" ⁵¹. כלומר, "זונה" היא דוקא
מי שמפקירה עצמה לזנות. (ולכן נאמר לגבי דינה "הכזונה",
בכ"ף הדמיון, כי אצלה התרחש הדבר בדרך אונס).

ומכך מובן בעניננו: כאשר נודע שתמר מעוברת, סברו
ש"זנתה תמר... הרה לזנונים" ¹. אך כאשר הודיע יהודה,
ש"ממני היא מעוברת", נוכחו לדעת שאין היא מופקרת,
ולא הגיע לה עונש ⁵².

ז.

שיטת אפרים מקשאה משום רבי מאיר

כבר הוסבר פעמים רבות, שכאשר מצטט רש"י פירוש
מדברי חז"ל בגמרא או במדרש, אין הוא מציין את שמו
של בעל המאמר גם כאשר בגמרא או במדרש מזכירים
זאת, אלא רק כאשר על ידי הזכרת שם האומר מובנים
קשיים מסויימים בפירוש, אשר משום שקשיים אלו אינם
כה חמורים, ואינם הכרחיים ללימוד פשוטו של מקרא, אין
רש"י מוצא לנכון ליישבם במפורש, ומסתפק ברמזו לתירוץ
על ידי הזכרת שמו של בעל המאמר.

מהו הקושי בפסקונו, המתורץ על ידי כך שפירוש זה
נאמר על ידי אפרים מקשאה משום רבי מאיר?
מעשה יהודה ותמר התרחש כשבעים שנה, לפחות,
לאחר מות שם ⁵³. בנוסף לכך תמר נישאה עד אז פעמיים,
ועל ידי הנישואין נפסק הקשר עם בית אביה ⁵⁴, אשר

(48) והגדרה זו בבת כהן דוקא – אף שהתלמיד לא למד עדיין פ' אמור שבת כהן מחללת את אבי' – הוא בדוגמת המפורש בקרא לפני פרשתנו "את בת יעקב" (וישלח לד, ז); "את אחותנו" (שם, לא), ולכן גם עונשה חמור – שריפה.

(49) פרשתנו לה, כו. פרש"י שם.

(50) וישלח לד, לא.

(51) ראה גם פרש"י תצא (כג, יח): מופקרת כו' לזנות. וראה גם השגות הראב"ד ד' הל' אישות פ"א ה"ד.

(52) ומה שאמר "כי על כן לא נתתי לשלה בני" אינו בתור טעם לפוטרה מעונש (שריפה). כ"א, אשר "בדין עשתה" (כי באם ה' מותר וברעתו לתתה לשלה – היתה עוברת על איסור יבמה לשוק).

(53) שהרי שם מת בשנת נ' ליעקב (כי שם חי אחרי הולידו את ארפכשד חמש מאות שנה (נח יא, יא) ומלידת ארפכשד עד לידת יעקב היו ת"ג שנה), ונמצא שבעת מכירת יוסף (שה' אז בן שבע עשרה שנה – ריש פרשתנו) היו נ"ח שנה לאחר מיתת שם (כי יעקב הוליד את יוסף לצ"א שנה – ראה רש"י ס"פ תולדות). והרי נשואי יהודה עם בת איש כנעני היו לאחר מיתת יוסף (פרשתנו לה, א. פרש"י שם), ומאז עד שלקח את תמר לער בכורו עברו כיו"ד שנה לכה"פ (שהרי פחות מבן ט' אינו ראוי לביאה – ראה דעת זקנים מבעה"ת לה, א. ובסנה' (סט, ב) בני ח' שנים), ומאז עד מעשה תמר עברו ג"כ עכ"פ כמו ב' שנים (מנשואי ער ועד מיתתו; נשואי אונן ומיתתו, ורק לאחר – משך זמן עד שראתה כי גדל שלה ולא ניתנה לו לאשה).

(54) ואף שהדין ד"בת איש כהן גר' באש תשרף" הוא גם "מן הנשואין" (פרש"י אמור כא, ט), – והרי בפ' אמור שם אין רש"י מביא "אפרים מקשאה כו' – יש לומר:

(א) לפי שבביטול הנשואין ע"י גירושין או מיתה, שבה היא אל בית אבי' (אמור כב, יג. ולהעיר מסנהדרין נא, א). אלא שמ"מ בפרשתנו הוצרך רש"י

הידור שרק אברהם נהג בו, ואילו האורחים אינם חייבים להדר בכך. ובמיוחד כאשר אברהם סבר שהם עובדי עבודה זרה⁶², הרי הוא, כמכניס אורחים בהידור רב, צריך היה לתת להם גם לחם לאכול⁶³?

הכרחי לומר, שאפרים מקשאה בשמו של רבי מאיר סובר: כאשר אדם נמצא בבית זולתו, הוא חייב לנהוג בכל החומרות וההידורים כבעל הבית, אף כאשר האורח כשלעצמו רחוק מהתנהגות זו. לפיכך מובן שאברהם לא נתן לאורחים לאכול מהלחם, כי בהיותם אז בביתו של אברהם, הם היו חייבים להקפיד על אכילת חולין בטהרה⁶⁴.

על ידי שני מאמרים אלו של אפרים מקשאה משום רבי מאיר מובן מדוע דנו את תמר לשריפה:

(א) כיון, שלמרות הזמן הרב שעבר, ולמרות השינויים במצבה, עדיין נשארה תמר בתו של שם והיא קשורה אליו גם עתה.

(ב) יותר מכך: כיון שיהודה הורה לה⁶⁵ "שבי אלמנה בית אביך" והיא צייתה לו, היא אכן היתה צריכה להתנהג בהתאם לבית אביה – כבת כהן.

ח.

פירוש רש"י מכיל "יינה של תורה"

הוסבר פעמים רבות, שלמרות שעיקר ענינו של פירוש רש"י על התורה הוא פשוטו של מקרא, בכל זאת הוא מכיל בתוכו גם עניני הלכה, ובודאי⁶⁶ ענינים של פנימיות התורה, ובלשון רבותינו: "יינה של תורה"⁶⁷.

משום כך אין התורה מזכירה אותה בשום מקום ככתו של שם, אלא ככלתו של יהודה. ואם כך, כיצד דנו אותה לשריפה מפני ש"בתו של שם היתה"?

את התשובה לכך רומז רש"י בציינו שפירוש זה נאמר על ידי אפרים מקשאה משום רבי מאיר:

אנו מוצאים, ששיטת אפרים מקשאה משום רבי מאיר⁵⁵ לגבי הסיבה לכך שדוקא עובדיה ניבא על מפלת אדום, היא: "עובדיה – גר אדומי היה", לפיכך נאמרה דוקא על ידו הנבואה על מפלת אדום, כי "מיניה וביה אבא נזיל⁵⁶ ביה נרגא" (=מהיער עצמו נלקחת ידית הגרון לכריתת היער).

ואין מובן: עובדיה היה בזמן שבית המקדש הראשון היה קיים, ואילו מפלת אדום, המופיעה בנבואת עובדיה, תהיה רק בקרוב ממש בימות המשיח, כאשר "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה"⁵⁷, ומהו הקשר בין עובדיה, אשר היה אדומי לפני זמן כה רב, לבין מצבו של אדום שנים כה רבות מאוחר יותר, לעתיד לבוא? מכך מוכח, שאפרים מקשאה משום רבי מאיר סובר: למרות המרחק העצום בזמן, עם כל השינויים הרבים שהתרחשו בינתיים – עדיין נשאר אותו ענין⁵⁸.

אנו מוצאים מאמר נוסף של אפרים מקשאה משמו של רבי מאיר⁵⁹, לגבי הסיבה לכך שאברהם לא נתן למלאכים לחם ביחד עם ה"חמאה וחלב וכן הבקר"⁶⁰, למרות שאמר לשרה "לושי ועשי עוגות"⁶¹: "אברהם אבינו אוכל חולין בטהרה היה, ושרה אמנו באותו היום פרסה נדה". מתעוררת השאלה: מעצם הניסוח "אברהם אבינו אוכל חולין בטהרה היה" מוכח, שאכילת חולין בטהרה היא

להביא "אפרים מקשאה כו" – כי מכיון שהדין ד"שבה אל בית אבי" הוא חידוש – בנוגע לאכילת תרומה, לכן קודם מ"ת י"ל שע"י נשואין נפסק הקשר. (ב) משום זה מוסיף רש"י שם "ד"ה את אבי" "שזו ילד" (ואינו מסתפק ב"שזו גדל" (כבפ' תצא כב, טו. כא)) – כי מכיון שהדין דבת איש כהן הוא גם כשינתה מן הנשואין (ודלא כבפ' תצא שמירי בארוסה), הוצרך להוסיף "שזו ילד", שמצד זה היא מבזה את כבוד אבי' גם לאחר שניפסק הקשר ע"י נשואין, כי טבעה ומוגה דומה למוג וטבע האב – ראה לקו"ש ח"ט ע' 6 הערה 32. וראה פמ"ג באשל אברהם או"ח סקכ"ח סקס"ב, שמצד זה יש סברה לחלק בין בת לבן. (אלא שמ"מ כותב גם "שזו גדל" – כי מצד "ילד" בלבד אי"ז ביוין כ"כ).

ויש לומר, שגם לשיטת אפרים מקשאה צריך להוסיף "שזו ילד", כי שאני נשואין דלאחר מ"ת, שמצד תוקפן (שלכן רק ע"י "ספר כריתות" – דברים כד, א – אפשר לבטלו), קנין בעדים (ענין רמב"ם ריש הל' אישות) – גם לשיטת אפרים מקשאה, נפסק על ידם השייכות לאבי'.

(55) סנה' לט, ב.

(56) בתניא רפ"א: לשדי'.

(57) עובדי' א, כא. רש"י וישלח לג, יד.

(58) אלא שמ"מ הוא רק דוגמת בית יד של הגרון ולא הגרון עצמו. ועפ"י מובן מה שאדרי"ז מביא (בתניא שם) ב' הלשונות – "מיני' ובי' אבא כו" ו"פגע בו כיצא בו" (שבת קכא, ב) – כי ב' לשונות אלו הם בהמשך לב'

הלשונות שלפנ"ז "במינה ודוגמתה" (נתבאר בארוכה בההתעדות. נעתק בלקוטי ביאורים – להר"י שי' קאָרף – ע' שפ"צ (בהוצאת תשל"ד – ע' קפ"ד-ח). ליקוט פירושים לתניא שם ע' תקפה-ז).

(59) ב"מ פז, א.

(60) וירא יח, ח.

(61) שם, ו.

(62) פרש"י וירא שם, ד. ב"מ פז, ב.

(63) והרי מובן (וראה לעיל ע' 149) שאין מקום להחמיר אפילו על עצמו על חשבונתו של השני, ומכ"ש שאין שום מקום למונע מהשני כו'. וביותר – שלחם הוא עיקר בסעודה ועל שמו נקרא כל דבר מאכל (וצע"ק רש"י לא, נד).

(64) ומה שרש"י בפ' וירא (יח, ח) אינו מביא פירוש זה בשם אפרים מקשאה הוא, לפי שרש"י שם משמיט "וא"א אוכל חולין בטהרה הי", ומוסיף "ונטמאת העיסה" (כבב"ר (פמ"ח, יד) ודלא כבב"מ – פז, א). שכוונתו בזה: שלפי שפירסה נדה (מלשון "מנודה ממגע כל אדם" – רש"י מצורע טו, יט), הי' עיסתה מנודה, טמאה בעצם (ולא רק למהדרים. וראה רמב"ן ויצא לא, לה). ולכן לא הביא אפרים מקשאה כו'.

(65) פרשתנו לח, יא.

(66) ראה לעיל ע' 1 הערה 3.

(67) היום יום ע' כד.

1 וכך גם כאן: על ידי דברי רש"י, שהפירוש "בתו של
2 שם היתה..." נאמר על ידי אפרים מקשאה משום רבי
3 מאיר, מתברר ענין בהלכה וענין בפנימיות התורה.

ט.

"אביה היא מחללת"

אדמו"ר הזקן פוסק להלכה⁶⁸, "שלא נאמר את אביה
היא מחללת אלא כשזינתה בעדים והתראה וכשהעידו בפני
סנהדרין"⁶⁹. לפי זה מתעוררת השאלה: כיצד דנו את תמר
לשריפה כבת כהן? הרי עונש זה מגיע לה רק מפני ש"את
אביה היא מחללת"⁷⁰, ואילו אצל תמר לא היו כלל עדים
והתראה, ולא מסירת עדות בפני סנהדרין?⁷¹

קושי זה מבחיר רש"י על ידי הוספת המלים "אמר
אפרים מקשאה משום רבי מאיר": אפרים מקשאה נוקט
בשיטתו, שאף כאשר הקשר רחוק ביותר (במציאות, בזמן
או בענין) עדיין הוא קיים, ולכן אף כאשר זינתה שלא
בעדים וכו', בכל זאת "אביה היא מחללת", ולכן נפסק
דינו – "הוציאוה ותשרף".

י.

התעוררות הנשמה בגלות

4 על הפסוק "הוציאוה ותשרף" נאמר בספר הזהר⁷²
5 "בשלהובי טיהרא בגלותא" (=בשלהבת טהרה על ידי
6 הגלות). שעל ידי ירידת הנשמה, הנקראת "בת איש
7 כהן"⁷³, לגלות – "הוציאוה בגלותא", וכן על ידי ירידתה
8 למטה בגוף, אפילו בזמן שבית המקדש קיים, היא
9 מתעוררת "בשלהובי טיהרא" – "ותשרף", ברשפי אש
10 האהבה לקב"ה⁷⁴, הנקרא "כהן"⁷⁵.

11 אין מובן: כיון שהנשמה כבר נמצאת במצב של
12 "הוציאוה", היא יצאה מבית אביה, כיצד היא יכולה

(68) שו"ע או"ח ס"כח ס"ד.
(69) בשו"ע אדה"ז שם מוכח שבאם ה' בעדים כו' היא מחללת את אבי
"אפילו נשואה או שהמירה". אבל אין מזה הוכחה לשיטת אפרים מקשאה –
כי יש לומר שהוא לפי "שו"י"ד" (כבהערה 54), וכיו"ב.
(70) ואף ש"הוציאוה ותשרף" דתמר אינו מצד הדין דכפ' אמור "בת איש
כהן גו' באש תשרף" ורק לפי שכן גדרו את עצמן (כנ"ל סעיף ה) – מ"מ,
מסתבר שהגדרה זו דוקא בבת כהן, הייתה לפי ש"את אבי" היא מחללת", כמו
הדין ד"תשרף" שלאחרי מ"ת.
(71) ופשוט שאין לומר, שמכיון שהי' "כמשלש חדשים" וכריסה בין שיני'
א"צ לעדים (ואדרבה: הבזיון בזה הוא עוד יותר מכמו כשיש עדים) – שהרי
א"י הוכחה שהיא מופקרת [כי אפשר שנתייחדה לאיש אחד או שזה ה' רק
פעם אחת (שבאופן זה אינה "זונה" – ראה לעיל סעיף ר), ויתרה מזה – הרי
אפשר שנתעברה משהו] ואדרבה, ממה שאנשי המקום אמרו ש"לא היתה בזה
קדשה" ה"ז מוכיח שנתעברה שלא ע"י זנות.
ואף שמקודם שאמר יהודה "ממני היא מעוברת" אמרו בודאות
(אף שצ"ע – על יסוד מה. ויש לקשר זה עם: היש חזקת כשרות בב",
גדרי ההגדרה בעריות הנ"ל והפרצה בזה וכו'. ואכ"מ)
"זנתה תמר גו' הרה לזנונים" ועד שדונוה לשריפה – מ"מ בנוגע לבזיון,

13 להתעורר באהבה כרשפי אש? ההסבר על כך הוא:
14 "אפרים מקשאה משום רבי מאיר" – כיון ששורש הנשמה
15 הוא מהקדוש – ברוך_הוא, הרי על אף כל השינויים
16 והירידות שיחולו בה, עד כדי "הוציאוה", היא נשארת
17 תמיד "בת כהן", ומתעורר אצלה רגש של "ותשרף".

לפי זה מובן גם הדיוק בלשון הפסוק "ויאמר יהודה
18 הוציאוה ותשרף":
19

הנשמה שלמטה נמצאת בכל זאת במצב של "הוציאוה
20 – בגלותא", וכדי שיתעורר אצלה הענין של "ותשרף"
21 צריך להתגלות בה עצם הנשמה שאיננו בגלות⁷⁶, ולפיכך
22 זקוקים לדרגת "יהודה", לעבודה של הודאה⁷⁷ וקבלת עול
23 המגיעה לעצם הנשמה⁷⁸ ומגלה זאת גם בנשמה שבגוף.
24

יא.

תכלית הגלות – יתרון האור מן החושך

בכך יובנו שתי ה"סברות ההפוכות" שהיו לגבי תמר:
25 בתחילה סברו שמפני ש"זנתה תמר כלתך" צריך להיות דין
26 של "הוציאוה", כפירוש הזהר – בגלותא. ולאחר מכן
27 יצאה בקשר למעשה תמר זה עצמו בת קול "ממני ומאתי
28 יצאו הדברים...להעמיד מלכים בישראל"⁷⁹, שהמעשה
29 נגרם כדי שיוולד פרץ וכו' ועד משיח, שענינו גאולה.
30

ההסבר לכך הוא: תכלית הגלות "מפני חטאינו"⁸⁰ היא
31 כדי שעל ידי בירור וזיכרון חשכת הגלות יתגלה יתרון האור
32 בגאולה העתידה.
33

ולפיכך, למרות שבתחילת הענין נחשבה פעולתה של
34 תמר למעשה שלילי, שתוצאתו צריכה להיות "הוציאוה
35 בגלותא", הרי שלאחר העבודה של יהודה, עבודת
36 ההודאה הגורמת לכך שעל ידי הגלות (הוציאוה)
37

הוא דוקא כשישנם עדים שזנתה, וכל זמן שאין עדים, אינה מבזה את אבי,
מכיון שאפשר שנתעברה שלא ע"י זנות ועיבורה אינו הוכחה בזה.

(72) ח"ג עב, א.

(73) זח"ב צה, א.

(74) לקו"ת במדבר ב, ג.

(75) סנה' לט, סע"א.

(76) ראה עד"ז לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 99.

(77) תו"א ר"פ ויחי (עה"פ יהודה אתה יורוך אחיך. ועפ"י מ"ש בב"ר
(פצ"ט, ח ע"פ זה. וראה סוטה י, ב) "אתה הודית במעשה תמר כו'" – הרי
ההודי' דיהודה שייכת במיוחד לעניינו).

(78) שלכן בחינה זו ישנה "בכל אחד מישראל" וגם בזה"ג (ראה תו"א
צט, א. ד"ה ונחה עליו תש"ט סיפוי יחיט. ובכ"מ).

(79) פרש"י פרשתנו לח, כו.

(80) אלא שפשוט שהכוונה אינה בהחטאים עצמם ח"ו, שהרי הם היפך
רצון העליון, ולא יהי' להם עלי' לעולם (דמה שזדונות נעשו בזכות הוא רק
ניצוצות הקדושה שנפלו בהם, אבל לא הזדונות עצמם ח"ו) כ"א, שבירתן זהו
תקנתן (ד"ה נ"ח עת"ר). וראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 236 הערה 19 (חכ"ז
ע' 363 ובהערות שם). וראה לעיל ע' 67 ובהערות שם.

- 1 מתעוררים "הצמאון והאהבה בחילא יתיר"⁷⁴ ("ותשרף")
2 — אז מתגלה ש"ממני ומאתי יצאו הדברים... להעמיד
3 מלכים בישראל", שיש בכך מלכתחילה כוונה עליונה,
4 שמכך יולד פרץ וכו' ועד ל"עלה הפורץ לפניהם"⁸¹,
5 שיפרוץ את כל הגבולות, אפילו את ההגבלות שהיו בזמן
6 הבית, וכן לפני ירידת הנשמה למטה — יבוא ויגאלנו
7 בקרוב ממש.
(משיחת ש"פ מקץ וש"פ וארא תשכ"ח)

81) מיכה ב, יג. וראה רד"ק כאן פסוק כח: בתמר כו' ומי שיצא ממנו המלכות פורץ הגדר וכמו שאמר עלה הפורץ לפניהם.
ובכ"ר כאן (פפ"ה, יד): כל הפריצים ממך יעמוד עלה הפורץ לפניהם, ובמפרשים שם, שקאי על מלך המשיח עיי"ש.

אגרות קודש

ב"ה, כ"א כסלו תש"כ
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה להפ"נ שנתקבל עיי"ל...

בעת רצון יזכירו אותי ואת זוגתו תחי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, מתאים לתוכן כתבו של הנ"ל.

ולפלא שאינו מזכיר אם ניסו עיי' זריקות מתאימות וכן עיי' התעמלות ותנועות מתאימות (באוועגונגען) של האצבעות וכן הרגלים, כי אף שמהכתוב אין ברור ענין המיחוש, נראה שגם זה בשטח סיבוב הדם (בלוט צירקולירונג), ועכ"פ כדאי לעורר את הרופא המטפל על דבר האמור, והרי כשהאדם עושה בדרך הטבע הרי זה צנור וכלי גם לשלמעלה מדרך הטבע.

כיון שבאיש הישראלי הגשמיות והרוחניות יחד יהלכו, ואמרו חז"ל, היקום אשר ברגליהם, זה הממון.

מהנכון שירבה בצדקה - כפשוטה, וביחוד למוסדות אשר מתעסקים בחינוך בני ישראל על טהרת הקדש, שגם הם בבחי' רגל דקומה הכללית של בני ישראל, והוספה בחיות האדם הרוחני הרי בודאי שמוסיפה בחיות באדם הגשמי.

ומאחר שהכל בהשגחה פרטית, ונתקבלה בקשתו בחדש כסלו, ולמחרת חג הגאולה של רבנו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשולחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה) ונצחון תורת החסידות, מחובתי (וגם מזכותי) לעוררו על הכרח קביעות עתים בלימוד תורת החסידות לכה"פ שעה קלה בכל יום ובהוספה ביום הש"ק, וכן אשר ישמור על התקנה דאמירת השיעור תהלים חדשי - כפי שנחלק לימי החדש - בכל יום אחר תפלת הבקר.

המצפה לבשו"ט בכל האמור.

יום ראשון י"ז כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 322, הנה לא טובה... עד עמ' 324, וכו' וד"ל.

שֶׁל הַחֲזָרָה הַשְּׁלִיחִי-צָבוֹר הָיָה – מִפְּנֵי שֶׁבֶּעַל תְּפִלָּה זֶה מֵאֲרִיךְ בַּתְּפִלָּה, הֵלֵא מִזֶּכֶר לֹא שֶׁלֹּא לְשִׁמְעַת קְרִשָּׁה וּבְרָכּוֹ, מְלִירָד לְחִייהֶם שֶׁל הַחֲפָצִים בְּחַיִּים, – אֵלֶּה שְׂרוּצִים לְהַתְּפִלָּל בְּאִרְיוֹת, דְּבַר הַמְּבִיא חַיִּים, וְאַתָּה רַחֲמָנָא פְּטִירָה⁴, – אֵת הָאֲנוּס פֶּטֶר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, כִּינן שְׂהוּא אֲנוּס,

הוא מוכרח ללכת – הרי הוא פטור מלשמוע

"קדושה" ו"ברכו". ויתירה מזו – וְהַשְּׁלִיחִי-צָבוֹר מוֹצִיא יְדֵי הַחֲזָקָה –

לשמוע "קדושה" ו"ברכו". אֵף שֶׁלֹּא שִׁמְעָה, בְּאֵלּוֹ שִׁמְעָה שְׂהוּא בְּעוֹנָה מִמֶּשׁ,

– הרי, שהאנוס כאן אינו כמו בשאר הדברים, שאם

אמנם הם דברים ש"אנוס רחמנא פטרי", אבל אינם

"כמאן דעביד" (כאילו עשה) – "אנוסא כמאן דלא עביד"⁵

– אנוס – כמי שלא עשה, ואילו כאן הרי זה כאילו

עשה מצד זה ששליח הציבור מוציא יד חובתו, וְכִדְאִיתָא – כפי שאנו מוצאים בְּנִמְרָא⁶

גְּבִי עִם שְׂפִשְׁרוֹת דְּאִנְיָסִי, – שהם אנוסים, וְיוֹצִיאִים יְדֵי הַחֲזָקָה תְּפִלָּת שְׂמוֹנָה עָשָׂרָה עֲצָמָה בְּחֲזָרָת הַשְּׁלִיחִי-צָבוֹר – לא מדובר

על "קדושה" ו"ברכו", כי אם אודות "שמונה עשרה" עצמה, בְּאֵלּוֹ שִׁמְעוּ מִמֶּשׁ, וְגַם קְרִשָּׁה וּבְרָכּוֹ בְּכָלֵל. – ששליח הציבור מוציא יד חובתו, הרי, שמי שהוא אנוס ואי אפשר לו בשום אופן לשמוע

"קדושה" ו"ברכו", מוציאו השליח ציבור ידי חובה, הרי שגם אותו יוציא שליח הציבור ידי חובתו, ואל לו להפריע אחרים מלהתפלל

באריכות. וְהֵנָּה, זֵאת חֲקִנְנוּהָ, כִּין הוּא אֵף גַם בְּדוֹרוֹת

בסימן זה, מוכיח רבנו הזקן חסידים מבית הכנסת של אנשי שלומנו, שאינם מרשים לגשת ל"עמוד" שליח ציבור המאריך בתפלה, בגלל שאחד מהם ממחר לגמור את התפלה, כי הוא מוכרח ללכת.

רבנו הזקן אומר, שמוטב היה לו אפילו לא לשמוע "קדושה" ו"ברכו" (כשאין הוא יכול בשום אופן להתממה

יותר) מאשר להפריע לאחרים להאריך בתפלה, שכן, אריכות התפלה היא ענין של חיים

ונותנת אריכות ימים, ובשפריעם לאחרים באריכות התפלה – הרי יורדים לחייהם.

רבנו הזקן גם מציין, שענין ההתבוננות בתפלה בכונה לגלות את האהבה להקדוש

ברוך הוא, האהבה המסותרת בכל אחד מישראל – הוא חיוב מן התורה, שכן, בכך מתבטאת

מצות "ואהבת" – להתבונן כדי לעורר ולגלות את האהבה.

הֵנָּה, לֹא מִזֶּכֶר הַשְּׁמִיעָה, שִׁמְעָתִי וְתִרְגּוֹ בְּמִנִּי, –

אומר רבנו הזקן, אֲשֶׁר עִם ה' מַעֲבִירִים מִלִּפְנֵי הַתִּבָּה – אינם מרשים לגשת עוד פעם

ל"עמוד", אֵת הָאִישׁ הַחֲפִץ בְּחַיִּים וְאִרְיוֹת יָמִים שֶׁל כָּל אֲנָשִׁי שְׁלֹמִינוֹ שֶׁבְּ"מִקְדָּשׁ מַעֲט" – של בית הכנסת, הֵנָּה שֶׁל אֲנִי, –

אנשי שלומנו, שעל ידי תפלתו באריכות בתור שליח ציבור, ועל ידו גם כל השאר מתפללים באריכות – הוא מביא להם חיים

ואריכות ימים, בְּמִאֲמָר רַ' לִי: שְׁלִשָּׁה דְּבָרִים מְאֲרִיכִים יָמָיו שֶׁל אָדָם, וְאַחֵר מֵהֶם – הוּא, הַמְאֲרִיךְ בְּתִפְלָתוֹ. – הרי שתפלה

באריכות קשורה באריכות ימים. וְאַף גַּם מִי שֶׁהִשְׁעָה דְּחֻקָּה לֹא בְּיֹתֵר, וְאִי אִפְשָׁר לֹא בְּשׁוּם אִפֶּן לְהִמָּתֵן עַד אַחֵר עֲנִית קְרִשָּׁה

קונטרס אחרון

הֵנָּה לֹא טוֹבָה הַשְּׁמִיעָה שִׁמְעָתִי וְתִרְגּוֹ בְּמִנִּי אֲשֶׁר עִם ה' מַעֲבִירִים מִלִּפְנֵי הַתִּבָּה הַחֲפִץ בְּחַיִּים וְאִרְיוֹת יָמִים שֶׁל כָּל אֲנָשִׁי שֶׁבְּמִקְדָּשׁ מַעֲט

הוּא שֶׁל אֲנִי כְּמֵאֲרֹז"ל שְׁלִשָּׁה דְּבָרִים מְאֲרִיכִים יָמָיו שֶׁל אָדָם וְאַחֵר מֵהֶם הַמְאֲרִיךְ בְּתִפְלָתוֹ. וְאַף גַּם מִי כִּפְּשֵׁה שְׁחֻקָּה לֹא בְּיֹתֵר וְאִי לֹא בְּשׁוּם אִפֶּן לְהִמָּתֵן

עַד אַחֵר עֲנִית קְדוּשָׁה שֶׁל חֲזָרָת הַשִּׁי"ן הֵנָּה הֵלֵא טוֹב טוֹב לֹא שֶׁלֹּא לְשִׁמְעוֹת קְדוּשָׁה וּבְרָכּוֹ. מְלִירָד לְחִייהֶם שֶׁל הַחֲפָצִים בְּחַיִּים וְאוֹנֵם רַחֲמָנָא פְּטִירָה. וְהַשִּׁי"ן מוֹצִיא יְדֵי חוֹבָתוֹ אֵף שֶׁלֹּא שִׁמְעָה כְּאִילוֹ שִׁמְעָה שְׂהוּא כְּעוֹנָה מִמֶּשׁ וְכִדְאִיתָא בְּגִמְרָא גְּבִי עִם שְׂבִשְׁרוֹת

דְּאִנְיָסִי וְיוֹצִיאִים יְדֵי חוֹבָת תְּפִלָּת שְׂמוֹנָה עָשָׂרָה עֲצָמָה בְּחֲזָרָת הַשִּׁי"ן כְּאִילוֹ שִׁמְעוֹ מִמֶּשׁ וְגַם קְדוּשָׁה וּבְרָכּוֹ בְּכָלֵל.

וְהֵנָּה זֵאת חֲקִנְנוּהָ כִּין הוּא אֵף גַּם בְּדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ע"פ ש"א ב, כד. ולהעיר אשר שם מדובר ע"ד קרבנות, ועיכוב יחוד זו"ן (שבת נה, ב) – תפלה יחוד שכינה וקוב"ה". 2. ראה מגילה כט, א. 3. ברכות לב, ב. 4. נצבים כז, א. 5. שו"ע אדה"ז סק"ד ס"א. 6. ר"ה לה, א. 7. ליתר הסברה, כדאי להעתיק אגרות של רבנו הזקן (נדפסה ב"אגרות קודש" – אדמו"ר הזקן, קה"ת תשמ"ט סימן ט"ו): לאו"נ הרבני הנגיד המפורסם גבר הוקם על האברך מוה' אלכסנדר נ"י, הנה אף כי לא ידעתיה ולא אכיר מראהו אך לשמע און שמעתיהו אשר רוח ה' נוססה בו שלא לעמוד בסוד משחקים המלעיגים בחפצים לעבוד את ה' באמת עבודה שבלב זו תפלה כי ידם רמה בתורה ובגמ"ח ומי יתן והי' זה להם באמת כל הימים. אך עתה עברו תורות חלפו חוק בהוסדם יחד עלי לגזור גזירת שמד על התפלה להתפלל כמותם דוקא בחפזון ובלי שום תנועה והרמת קול כמלאכי עליון בהגיעם למדרגה העליונה אשר אין למעלה הימנה כמ"ש בעמדם תרפנה כנפיהם ואף ג"ז בכת העליונה הנקראים שרפים ולא בשאר כתות כמ"ש והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול וכו' וגם בשרפים כתי' קול המולה כו' וגם בתנועות משונות כמבואר בפיוטים ע"פ פרקי היכולות. ולכן אין רא' מצדיקים הראשונים שהיו גדולים ממלאכי השרת. אבל אנן יתימי דיתמי העולה בדעתם להדמות להם אין זה כ"א רוע לב ושקר בימינם. וגם האומרים תפלה מדרבנן לא ראו מאורות מימיהם כי אף שנוסח התפלה ומנינה ג' פעמים ביום הוא מדרבנן עיקר ענינה ומהותה הוא יסוד כל התורה לדעת את ה' להכיר גדלו ותפארתו בדעה שלימה ומיושבת בבינת הלב שיתבונן בזה כ"כ עד שתתעורר נפש המשכלת לאהבה את שם ה' לרבקה בו ובתורתו ולחפזן מאד במצותיו אשר כל ענין זה נעשה לנו בזמן הזה ע"י אמירת פסד"ז וברכות ק"ש לפניה ולאחריה בפה מלא ובקול המעורר כוונת הלב וכולי האי ואולי. משא"כ רשב"י וחבריו ה' די להם בק"ש לבד לכל ענין זה שהי' נקמה להם בהשקפה ראשונה בשפלות הלב הנאמן בבריתו אתם. אבל בזמן הזה כל הקרוב אל ה' וטעם טעם בתפלה פעם א' יבין וישכיל כי בלעדה לא ירים איש את ידו ואת רגלו לעבוד ה' באמת כ"א מצות אנשים מלומדה כמ"ש יען כי נגש העם בפיו כו' וע"כ השטן מקטרג עלינו ביותר

248, מצות עשה, – כפי שאומר רבנו חזקוני בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בפרק ד' ש"המקיימן באמת הוא האוהב את שם הוי", שכדי לקיים באמת רמ"ח מצוות העשה, מן ההכרח שתהיה "אהבת ה'". ציווי זה של "ואהבת" הוא חובה של תורה על ענין ההתבוננות בתפלה, לעורר ולגלות את

האהבה, שכן, על אהבה עצמה הרי לא שייך שום "ציווי", "ואהבת", כי אהבה היא הרי מדה שבלב ועל מדה שבלב לא מתאים שום ציווי, שהרי, אם יש לאדם מדה זו – הרי יש לו, ואם אין לו אותה מדה – מה יעזור כאן הציווי (על פעולה של דיבור מתאים ציווי, אבל לא על רגש הלב), וכפי שאכן שואל הרב המגיד ממזריטש³¹: כיצד מתאים הציווי "ואהבת"? והוא עונה, שהציווי אינו על האהבה, כי אם על ההתבוננות, שיהיה "שמע ישראל", שתהיה ההתבוננות בענין "ה' אלקינו ה' אחד" ואו "ואהבת" – תאהב (מלשון הבטחה). על כל פנים, הרי הציווי "ואהבת", הוא, שתהיה ההתבוננות בתפלה שתביא

ל"ואהבת" – הרי שהתפלה באריכות ובהתבוננות היא חובה של תורה. כי על אהבה המסתרת בלב כל ישראל בתולדותם ומבטאם לא שייך ציווי כלל. – שנאמר "ואהבת" הכוונה להאבה המסתרת בכל אחד מישראל, שכן, היא הרי ישנה, ולא זקוקים לה לציווי "ואהבת". אלא הציווי הוא לגלות את האהבה, שלא זו בלבד שתהיה בהתגלות בנפש האלקית של יהודי, כי אם גם בנפשו החיונית, שם לא היתה לפני זה בכלל, אף לא בהעלם – ודעת לנבון נקל, כי בשהאהבה היא מסתרת – היא עוררנה בנפש האלקית לבדה, ובשבאה לבחינת גילוי לנפש החיונית – אזי היא בהתגלות הלב בחלל שמאלי, – שהוא מקום משכן נפש החיונית. – הרי היא מניעה אז כל עניני האדם, וזהו ענין ברור ניצוצות המזכר שם בעין חיים ופרי עין חיים³² גבי תפלה, – שתפלה מבררים ניצוצות, שכללן – התפלה, היא עקר העבודה

הראשונים של חכמי המשנה והגמרא, שהיתה תורתם קבע ועקר עבודתם, – עיקר עבודתם היה לימוד תורה, ולא תפלתם. – הרי גם אז היה ענין התפלה באריכות ענין של חיים ואריכות ימים. ומכל שכן עתה הפעם – בזמננו אנו, בעקבות משיחא, שאין –

לימוד תורתנו קבע, מצוק העתים, ועקר העבודה בעקבות משיחא היא – עבודת התפלה, כמו שכתב הרב חיים ויטאל ו"ל בעין חיים ופרי עין חיים", – שיעקר העבודה בזמננו אנו, הזמן של עקבות משיחא, הוא עבודת התפלה – מכל שכן וקל וחמר שראוי ונכון לזמן נפשנו ממש עליה. – על עבודת התפלה, והיא – התפלה באריכות תוך ההתבוננות בגדלות ה', היא חובה של תורה ממש, למביני מדע – המבינים תועלת ההתבוננות ועמק הדעת קצת, כל חד לפום שיעורא דליה, – כל אחד לפי שיעורו. כפי שאומר רבנו חזקוני בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בפרק מ"א, ששיעורו של דבר,

שההתבוננות תפעל ענין היראה או האהבה, אינו דומה בכל אחד: יש מי שבהתבוננות והעמקת הדעת מעטה הוא מתעורר ביראה או באהבה; ויש מי שנדרשת לו התבוננות ארוכה יותר והעמקת הדעת חזקה יותר. ההתבוננות והעמקת הדעת אלו, צריכות להיות בסיס שבהן של מקום פרוץ הוא³³ בפסוקי דזמרה ושתי ברכות שלפני קריאת שמע: "ויצר" ו"אהבה" – "אהבת עולם", לעורר בהן – בברכות שלפני קריאת שמע, האהבה המסתרת בלב כל ישראל, לבא – שאהבה זו תבוא, לבחינת גילוי בהתגלות הלב – שבמקום שער אז היתה אהבה זו מסותרת בעומק הלב, תבוא להתגלות הלב, בשעת קריאת שמע עצמה, – אחרי ברכות קריאת שמע, שזאת היא מצות האהבה שבפסוק³⁴: "ואהבת וגו' בכל לבבך וגו'", הנמנית ראשונה³⁵ בתרי"ג מצות, כמו שכתב הרמב"ם ו"ל³⁶, שהיא מיסודי התורה ושיששה ומקור לכל רמ"ח

וד"ל. וע"כ על כל דברי האגרת הזאת באתי לעורר נפש נדיבה ללבוש בגדי קנאה לקנאות לה' ולתורתו להפך מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושי' ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם כמשארו"ל אלו נאמר ארור אשר לא יעשה לא ה' תקומה לשונאי ישראל עכשיו שנאמר ארור אשר לא יקים כל המחזיק ומקים העושים מעלה עליו הכתוב כאלו קיים כל התורה כולה וה' יהי בעזרו ויגמור בעדו כי הבא לטהר כו'. ומגודל בטחוני בה' קצתי ואו"ש מאדה"ש כנפש או"ש דו"ש. שניאור זלמן באאמו"ר ברוך נ"י. 8. פע"ח שער התפלה פ"ז. 9. טואו"ח ס"ב. 10. ואתחנן ו. ה. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ק (בסהמ"צ להרמב"ם היא מ"ע ג'. בזח"א יא, ב: א' – יראה, ב' – אהבה, ג' ידיעת ה' וכו'). ולהעיר מל' חז"ל (ע"ז עג, א) "ראשון ראשון בטל". ולהעיר מתניא חינוך קטן דאהבה שרש לכל מ"ע (כולל גם מ"ע דיראה) (שורש מל"ת) ובמילא) שורש כל המצות". 12. הלי יסוה"ת רפ"ב. 13. וראה גם בהוספות לספר אור תורה להה"מ (הוצאת קה"ת) סי"ב.

בַּעֲקֻבּוֹת מְשִׁיחָא, לְבָרַר נִיצוּצוֹת כּו', - בירור הניצוצות שבתפלה, מתבטא בכך שְׁהוּא בְּהִינָה אֶתְהַפְכָּא - (=הפיכת הרע לטוב), או אֶתְבְּרִיא - (=כפיית הרע), שֶׁל נֶפֶשׁ הַחַיּוּנִית לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בְּנוֹדֶע, "כִּי הָדָם הוּא הַנֶּפֶשׁ כּו'¹⁴, - וחיות האדם, וְהָדָם מִתְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם מֵאֲכָלִין וּמִשְׁקִין, - שהאדם אוכל ושותה, הרי שהאדם משתמש, עבור הנפש האלקית והקדושה,

התגלות האהבה בשעת התפלה. ולכן נדרשת כעת

אריכות התפלה בהתבוננות.

מִה שְׁאִין פֶּן בְּדוּרוֹת הָרָאשׁוֹנִים, שְׁהִיוּ נִשְׁמוֹת הָאֱלֹקִית גְּדוּלֵי הָעֶרֶךְ - הֵיךְ הַבְּרִיר - של הניצוצות, נִעֲשֶׂה בְּנוֹדֶע בְּקִרְיָא שְׁמַע לְבָר וּבְרָכוֹת שְׁלֹפְנִיָּה וּפְסוּקֵי

דְּמִקְרָה בְּקִצְרָה וְכו', - שמוזה בלבד כבר נעשה ביהודי התגלות האהבה והתוצאות של האהבה, וְרִי לְמִכִּין:

קונטרס אחרון

מְשִׁיחָא לְבָרַר נִיצוּצוֹת כּו' שהוא בחי' אתהפכא או אתכפי' של נפש החיונית לנפש האלקית כנודע כי הדם הוא הנפש כו' והדם מתחדש בכל יום מאוכלין ומשקין וגם מתפעל ונתקן ממלבושים ודירה כו'. משא"כ בדורות הראשונים שהיו נשמות האלקית גדולי הערך היה הבירור נעשה כרגע בק"ש לבר וברכות שלפניה ופסד"ז בקצרה וכו' וד"ל:

בכל האוכלים ומשקים ומברר את הניצוצות שבהם, וגם - האדם, מִתְפַּעֵל וְנִתְקֵן מִמְּלֻבוּשִׁים - שהוא לובש אותם, וְדִירָה - שהוא

יום שני י"ח כסלו

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 324, הוכח תוכיח... עד עמ' קסג, לעומת זה וכו'.

מְחַמֵּת שְׁאִין גַּם אֶחָד רוֹצֵה וְכו'. - לגשת לפני ה"עמוד", ובמילא נגש מי שאינו מתאים לכך. ואי לזאת, - ולכן, זאת העצה היעוצה, וְתִקְנָה קְבוּעָה חֹק וְלֹא יַעֲבֹר עוֹד חֹם וְשָׁלוֹם, דְּהֵינּוּ

לְבָחוֹר אֲנָשִׁים קְבוּעִים הָרְאוּיִם לָזֶה - להתפלל לפני ה"עמוד", על פי הנוהל, או בְּרִצּוֹי רַב מְנִיָּן, - שירצו שאלה או אלה יתפללו לפני ה"עמוד".

ומי הם הראויים לכך? דְּהֵינּוּ - אלה, שְׁמִתְפַּלְלִים מְלָה בְּמִלָּה בְּדֶרֶךְ הַמִּצְוֶה בְּקוֹל רֶם, וְלֹא מְאָרִיכִים - בתפלה, יוֹתֵר מִדָּאֵי וְלֹא מְקַצְרִים וְחוֹמְפִים חֹם וְשָׁלוֹם. - את התפלה. וְעֲלֵיהֶם מְטֵל חוֹבָה לִירֵד לְפָנֵי הַתֵּבָה, כֹּל אֶחָד וְאֶחָד בְּיוֹמוֹ אֲשֶׁר יִגִּיעַ לוֹ, וְלֹאִם אֵלָיו סָבִיב סְמוּךְ - לבעל התפלה, כֹּל מְתַפַּלְלִים בְּקוֹל קָצֵת עַל כָּל פְּנִיָּם, וְלֹא - שמתפללים בְּלִחָשׁ וְלֹא - אלה ש-חוֹמְפִים חֹם

"הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ"¹ - אומרים על כך חכמינו ז"ל: "אִפְּלוּ מֵאֵה פְּעָמִים". - למרות שכבר הוכיחו פעם ועוד פעם - יעשו זאת אפילו מאה פעמים. וְלֹאִתָּא, - אומר רבנו הזקן, לֹא אוֹכַל

לְהִתְאַפֵּק וּלְהִתְרִישׁ מְלֻעֵק עוֹד - למרות שרבנו הזקן כבר עורר והוכיח על כך, בְּקוֹל עֲנֹת הַלּוֹשֵׁה: - מצד העגמת נפש שבענין, בְּמִשְׁוֹתָא מְנִיָּב, בְּרִצּוֹיִן נְפִישִׁין, - הריני מבקש מכם ברחמים רבים, חוסו נָא עַל נַפְשׁוֹתֵיכֶם, וְהִשְׁמְרוּ וְהִזְהִירוּ מֵאֵד מֵאֵד עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוּדָה שְׁכֵלֵב - זו תְּפִלָּה בְּכוּנָה, לְהִתְחִיל - התפלה, בְּלֶם יִחַד בְּאֶחָד מְלָה בְּמִלָּה, וְלֹא זֶה בְּכַח זֶה בְּכַח, וְזֶה דוֹמֵם וְזֶה מְשִׁיחַ שִׂיחָה בְּמִלָּה, ח' יִשְׁמְרֵנִי. וְעַד הַסָּפָה וְיִגְרָמָא בְּנוֹקִין - וגורם הבזק, מה שלא מתפללים כולם יחד כפי שצריך להיות, הוּא

מְהִירָדִים לְפָנֵי הַתֵּבָה, - לפני ה"עמוד", שְׁהוּא - הירידה לפני ה"תיבה", הַפֶּקֶר לְכָל הַרוֹצֵה לְפָשֵׁט רִגְלָיו, הַחוּטָפִי אֶפְרַתִּי, או

וְשָׁלוֹם, וּבְמִבְאָר בְּתִקְנוֹת יִשְׁנוֹת בְּכִמְהָ עִירוֹת, - שנקבע בהן כך. וְעֵתָה - אומר רבנו הזקן, בְּאֵתִי לְחַדְשֵׁן וְלִחְזֹקֵן וְלִאֲמָצֵן, כֹּל

14. ראה יב, כג. 1. קדושים יט, יז. 2. ב"מ לא, א. 3. ע"פ ל' הכתוב - תשא לב, יח. 4. תענית ב, א. ספרי ע"פ ע"פ ע"פ יא, יג. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (בספר לקוטי ביאורים ס"ע תפז): "לפשוט רגליו" - ע"פ ל' שו"ת הרשב"א ח"א סי' תנ (הובא בב"י או"ח סנ"ג), 'החוטף' - ראה חולין (קלג, א) יל"ש (הובא בפרש"י) בלק תשסט: 'חוטפין ק"ש'. 'אפרתי' - אולי הכוונה לב' הפי' בזה הובאו ברד"ק (ש"א א, א): מיוחס, פליג חולק בקדושיא כו'.

הלכות שבת. לכן משל על כל אחד ואחד – חובה, להיות בקי ב"הלכתא רבנא לשבתא". – בהלכה הגדולה של שבת, בהתאם ללשון הגמרא¹³ בנוגע שצריך למשמש בבגדיו בערב שבת עם חשיכה כדי להישמר מאיסור בשבת. כלומר, ישנן הלכות בהלכות

שבת שאינן מורות מה הוא איסור – כי אם גם איך להישמר מאיסור. וכן יורה מאד שלא לשנות שום שיחה בשבת. בשיחה מיוחדת – זאת – ידוע הדבר ליוצאי חוץ, – יודעי חכמה נסתרה, תורת הקבלה, כי בכל המצוות יש פנימיות וחיצוניות, – הפנימיות והרוחניות של המצוה, והחיצוניות והפעולה הגשמית של המצוה, וחיצוניות – של המצוה, מהשבת היא שבתה מעשיה גשמית, כמו ששבת ה' מעשות שמים וארץ גשמיים, ופנימית – מצות השבת היא הפנימה בתפלת השבת ובתלמוד תורה – להתפלל וללמוד בכוונה, לדבקה בה' אחד, כמו שכתוב¹⁴: "שבת לה' אלקינו", – שענין השביתה שהיא עליה, כפי שזה באדם בשעה שחנ ממלאכה, עולה אז הכוח, שהיה מלוכש במלאכה – למקורו בנפש,

כך הוא ענין השביתה של שבת, התעלות הנפש (שהיתה עסוקה בימי החול ב"עבודין וחולין", בעניני חולין) הנפש עולה לה' אלקינו, ה' אחד. וזו – פנימיות השבת, היא פנימית "זכור", – שני ענינים בשבת "זכור" ו"שמור": "זכור את יום השבת לקדשו", ו"שמור את יום השבת לקדשו"¹⁵, הרי ענין הכוונה והתעלות נפש היהודי בשבת, בתפלה ובתורה – הן הבחינה של "זכור", ובחינת "שמור" בפנימיות היא השביתה מדבורים גשמיים, כמו ששבת ה' מי"ד מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ גשמיים, – "שמור" בחיצוניות היא השמירה ממלאכה ועשיה, ו"שמור" בפנימיות היא השמירה והמנוחה מדבורים בענינים גשמיים, כי זה לעומת זה כו¹⁶: – הדיבורים בענינים גשמיים – הם ה"לעומת זה" של שביתה והתעלות היהודי בשבת – בענינים של תפלה ותורה.

ימוטו עוד לעולם חס ושלום, (בכתב יד: גואלד גואלד), – כך היה כתוב בכתב יד רבנו חזקוני, באידיש¹⁷ "גואלד גואלד", עד מתי יהיה זה לנו למוקש, – שלא להתפלל בכוונה כפי שצריך להיות, ולא די לנו בכל התוכחות והצרות שעברו עלינו ה' ישמרנו,

וינחמנו בכפלים לתושיה, ויטהר לבנו לעבדו באמת, חזקו ואמצו לבבכם כל המיחלים לה'. גם – לקבוע, לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה, ובכל עיר ועיר לחלק המסכתות על פי הגורל או ברצון, – איזו מסכת ברצונו ללמוד במשך השנה, ועיר שיש בה מנינים הרבה – וימרו – לימוד כל הש"ס, בכל מנין ומנין, ואם איזה מנין קטן מהכיל – ואין בו מספיק אנשים לחלק כל הש"ס, יצרפו אליהם אנשים מאיזה מנין גדול, בכל ישנה, חק ולא יעברו – שמוכרחים לסיים כל הש"ס במשך השנה. וכל אחד ואחד מהלומדים הנ"ל – שלומדים מסכת מהש"ס כפי שחולק, יגמרו לעצמם – לומר בכל שבוע ה"תמניא אפי' שבתהלים – פרק קיט". – בו כל אות היא התחלה של שמונה פסוקים המתחילים באותה אות; שמונה פסוקים בהתחלת האות אל"ף וכך באות ב"ת עד תי"ו. לכאורה: איזו שייכות יש באמירת תהלים ללימוד הש"ס? – אומר על כך הרבי הקודם נשמתו עדן בשיחה קדושה¹⁸, שמכאן רואים, מתי לימוד הש"ס הוא בשלימות? – כאשר יחד עם הלימוד ישנה אמירת תהלים, ולאמירת תהלים צריכים ללימוד הש"ס. וזהו ה"תמניא חלשות הדור אין בה בכל אחד ואחד להתענות בראוי לו, – כנזכר ב"אגרת התשובה"¹⁹ מספר הצומות שספרי המוסר קבעו לצום על כל חטא – כדי להיות לרצון להקדוש ברוך הוא (אחרי התשובה) כמו לפני החטא, לזאת עצה היעוצה במאמר רז"ל²⁰: כל השומר שבת בהלכתו מוחלין לו על כל עונותיו – "בהלכתו" דיקא, – המלה "בהלכתו" היא כאן בדיק, שכדי להיות שומר שבת בהלכתו – מן ההכרח שתהיה ידיעת

קונטרס אחרון

בל ימוטו עוד לעולם ח"ו (בכ"י גואלד גואלד) עד מתי יהיה זה לנו למוקש ולא די לנו בכל התוכחות והצרות שעברו עלינו ה' ישמרנו וינחמנו בכפלים לתושיה ויטהר לבנו לעבדו באמת. חזקו ואמצו לבבכם כל המיחלים לה'. גם לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה ובכל עיר ועיר לחלק המסכתות עפ"י הגורל או ברצון. ועיר שיש בה מנינים הרבה יצרפו אליהם אנשים מאיזה מנין גדול בכל ישנה חק ולא יעבור. וכאן"א מהלומדים הנ"ל יגמור לעצמו בכל שבוע התמניא אפי' שבתהלים קי"ט. ולהיות מחמת חלשות הדור אין כח בכל אחד ואחד להתענות כראוי לו. לזאת עצה היעוצה כמאמר"ל כל השומר שבת בהלכתו מוחלין לו על כל עונותיו. בהלכתו דייקא. לכן מוטל על כל אחד ואחד להיות בקי בהלכתא רבנא לשבתא. וגם יזהר מאד שלא לשוח שום שיחה בטילה ח"ו. בהיות מודעת זאת ל"ה כי בכל המצוות יש פנימיות וחיצוניות וחיצוניות מהשבת הוא שביתה מעשיה גשמית כמו ששבת ה' מעשות שמים וארץ גשמיים. ופנימית השבת היא הכוונה בתפלת השבת ובת"ת לדבקה בה' אחד כמ"ש שבת לה' אלקינו וזו היא בח' זכור. ובחי' שמור בפנימיות היא השביתה מדבורים גשמיים כמו ששבת ה' מי"ד מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ גשמיים כי זה לעומת זה כו':

6. ראה לקוטי שיחות חכ"צ ע' 415. 7. ל' הכתוב – וארא ו. ז. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב – תהלים לא, כה". 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא ראיתי נזהרין בזה". ובמקום אחר מוסיף הרבי: "ולהעיר אשר בכמה מקומות נהוג לומר קאפיתל זה ביום השבת לאחר תפלת מנחה (וכן ה' נהוג אאמור ד"ל)". 10. ספר השיחות תש"ד ע' 48. 11. פרק ג'. 12. שבת קיח, ב. 13. שבת יב, א. 14. יתרו כ, י. 15. ואתחנן ה, יב. 16. ע"פ קהלת ז, יד.

גוט יום טוב.

לשנה טובה בלימוד החסידות ודרכי החסידות

תכתבו ותחתמו.

מכתב אמו"ר

... י"ט כסלו. . . החג אשר פדה בשלום נפשנו ואור וחיות נפשנו ניתן לנו, היום הזה הוא ראש השנה לדא"ה אשר הנחילנו אבותינו הקדושים וצוקל"ה נ"ע זי"ע, והיא היא תורת הבעש"ט ז"ל.

זה היום תחלת מעשיך, שלימות הכוונה האמיתית בכריאת האדם עלי ארץ, להמשיך גילוי אור פנימיות תורתנו הקדושה, אשר נמשך ביום הזה בבחי' המשכה כללית על כללות השנה, ועלינו להעיר לבבנו ביום הזה בבחי' חפץ ורצון פנימי ועצמי באמיתת נקודת לבבנו, שיאיר נפשנו באור פנימיות תורתו ית'.

ממעמקים קראתיך ה', להמשיך בחי' עומק ופנימיות תורת ה' ומצות ה' מבחי' פנימיות ועצמות אוא"ם ב"ה שיאיר בפנימיות נפשנו, אשר כל עצמותינו (ר"ל כל מציאותינו, העצם וההתפשטות כו') יהיו אליו ית' לבד, לגרש מאתנו כל מדה רעה ומגונה מהמדות הטבעיות, כ"א כל עשיותינו ועניינינו (הן בעבודה היינו תפלה ותומ"צ, והן בענייני עולם המוכרחים לקיום הגוף) יהיו בכוונה אמיתית לשם שמים אשר חפץ ה' כו', והשי"ת אב הרחמים ירחם עלינו וינחנו בדרך הטובה והישרה ישר יחזו פנימו . . .

יום שלישי י"ט כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' א, ספר לקוטי אמרים הנקרא בשם... עד עמ' ג, ז"ל נבג"מ.

היראה שלו כלפי הקב"ה. זאת אומר לנו מחבר ספר ה"תניא", שהספר מבוסס על פסוק זה, לפיו קרוב הדבר של תורה ומצוות לקיימו מתוך רגש של אהבת ה' ויראת ה'. לְבָאֵר הַיָּסֵב, אֵיךְ הוּא קָרֹב מְאֹד, – מטבע האדם להיות לבו נוטה לתאוות גופניות, וכדי שהלב יתאוה לאלקות, נדרש להפוך את רגשות הלב בפועל מקצה אחד – מתאוות העולם הזה, לקצה הפוך – לקדושה. כן מאוד קשה לאדם לנטוע בלבו רגש היראה מהקב"ה, כמאמר הגמרא: "וכי יראה מילתא זוטרתא דיא", האם יראה היא דבר קטן? – כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרוב הדבר"? דבר זה בא ה"תניא" להסביר, בְּדֶרֶךְ אֲרֵכָה וקִצְרָה, בְּעֻזָּת ה' יתְבָרֵךְ. – בשני אופנים מוסבר בספר כיצד קרוב הדבר: "בדרך ארוכה" – עלידי התבוננות, העמקת מחשבתו בגדולתו של הקב"ה ובחסדיו, יכול היהודי לעורר בעצמו אהבה

ספר לקוטי אמרים חלק ראשון הנקרא בשם ספר של בינונים בדף-השער של ספר ה"תניא", כותב רבנו הזקן, שהספר: מְלֻקָּט מִפִּי סְפָרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים קְדוּשֵׁי עֲלִיּוֹן נִשְׁמָתָם עֲדָן, מְיוֹסֵד עַל פְּסוּקֵי "כִּי קָרֹב אֵלֶיךָ הַדְרֵךְ מְאֹד, בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ"; – הלב, הפה והעשיה הם שלשת הכוחות:

מחשבה, דיבור ומעשה, בהם מתלבשת הנפש, כדי לבצע את רצונה. כלומר, שלשה אלה הם כלי הביצוע של הנפש: "בפיך" – בכוח הדיבור שלך; "ובלבבך" – בכוח המחשבה שלך; "לעשותו" – בכוח המעשה שלך. במובן עמוק יותר, רומזת המלה "ובלבבך" לא רק על המחשבה, כי אם גם על רגשי הלב, אהבה ויראה, לאהוב את הקב"ה ולירא מפניו: כשיהודי מקיים מצוה משום אהבתו להקב"ה, ובידעו שהדרך היחידה להתיחד עם הקב"ה, היא עלידי קיום מצוותיו – נעשות אז המצוות

ספר' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ

שלשלת האור

היכל
שלישי

ספר

לקוטי אמרים

חלק ראשון

הנקרא בשם

ספר של בינונים

מְלֻקָּט מִפִּי סְפָרִים וּמִפִּי סוֹפְרִים קְדוּשֵׁי עֲלִיּוֹן נִשְׁמָתָם עֲדָן מְיוֹסֵד עַל פְּסוּקֵי "כִּי קָרֹב אֵלֶיךָ הַדְרֵךְ מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ. לְבָאֵר הַיָּסֵב אֵיךְ הוּא קָרֹב מְאֹד בְּדֶרֶךְ אֲרֵכָה וקִצְרָה בְּעֻזָּה".

להשי"ת ולירא מפניו: "בדרך קצרה" – עלידי שמעורר את האהבה המסותרת שבקרבו, הנטועה בטבע מתולדתו בלבו של כל אחד מישראל, ואשר ישרק לעוררה ולגלותה. ועל כך מבוסס ספר ה"תניא". אגב, הספר נקרא בשם "תניא", על שם המלה הראשונה, בה פותח המחבר, רבנו הזקן, את ספרו.

מתוך רגש פנימי של חיות ועונג. כמי שעושה רצונו של ידידו האהוב עליו, שעשייתו היא בעונג ובחיות מיוחדים, הוא מתיגע אז לבצע הכל במדויק, לכל פרטיו, כדי להניח דעת ידידו. הרגש של יראת שמים, לירא מהקב"ה, פועל על היהודי, להימנע מלעשות דבר בניגוד לרצון הקב"ה. יהודי שומר על עצמו שלא להיכשל בעשיית עבירה בגלל רגש

הרב הצדיק רבי יהודה ליב הכהן כתב שנת "תקנ"ד, שהיא ראשי תיבות: "תניא קטורת נשמה ורוח" (המרמז שד"תניא" הוא כאמור קטורת לכל המגופות הרוחניות של עקבתא דמשיחא);

והרב הצדיק רבי זושא ציין את השנה במלה "פרותני"ר, הפרות שלנו –

להדגיש, כאמור, שבספר זה

ילכו בני ישראל לקראת משיח

צדקנו.

הסכמת הרב החסיד המפורסם איש אלהי קדוש יאמר לו, מורנו ורבנו הרב רבי מנחם זוסיל מאניפאל:

הנה בראותי את הכתבים

של הרב האי גאון – כפי

הידוע, קראו במזריטש

לרבנו הזקן "הרב", מפני שבו

בחר הרב המגיד ממזריטש

לכתוב את ה"שולחן ערוך"

שלו, ותלמידי הרב המגיד,

החבראי קדישא, הכתירוהו

בשם "רב", כי "הלכתא

כרב", איש אלקים קדוש

ומהור אספקלריא

המאירה, – המאיר כל דבר

באור גלוי בבחיורו

המלאה. ומוב אשר עשה

– רבנו הזקן בכוחותיו

האלקיים, ואשר הפליא ה'

חסדו ונתן בלבבו המהור

לעשות את כל אלה –

להעלות על הכתב הענינים

של ספר ה"תניא", להראות עם ה' דרכיו הקדושים. ורצונו – של

רבנו הזקן, היה שלא להעלות את הכתבים ההם לבית הדפוס

מחמת שאין דרכו בך. רק מחמת התפשטות הקונטרסים

ההם בפרט כל ישראל בהעתקות רבות מיד סופרים משנים,

– הוא משתמש במלה "משונים" ולא "שונים", ואפשר שברצונו

לציין בכך על אלה שזייפו במכוון ענינים מסויימים ב"תניא", ומחמת

רבות העתקות שונות, רבו המעוררים בפרט, והכרח

להביא הקונטרסים ההם לבית הדפוס. – ספר ה"תניא" התפשט

אז ב"קונטרסים", ולהעיר, שגם אחרי שנדפס, לא היה עליו השם,

ובודאי שכך צוה רבנו הזקן ובאופן זה נתן רשות להדפיס את

ה"תניא". והעיר ה' את רוח השתפים, הרי הוא הרפני המפלג

הותיק מורנו ורבנו הרב רבי שלום שכנא בן מורנו ורבנו

על הסכמותיהם של הצדיקים רבי יהודה ליב הכהן ורבי זושא, מביא הרבי (מודרי"צ) נ"ע באחד ממכתביו¹ קבלה מהרבי האמצעי, שרבנו הזקן כתב את ספר ה"תניא" במשך עשרים שנה, הוסיף והחסי², דייק דיוק רב בכל מילה, (ומביא דוגמה – אם לכתוב מילה מסויימת עם וא"ו או בלי וא"ו); עד שזייק

את הספר ב"חסר ויתיר" ורק אז,

נתן רשות להעתיק ולהפיצו

ברבים. ברם, עקב "העתקות

רבות" ו"העתקות שונות" על ידי

אנשים שונים, "רבו כמו רבו

הטעות" וסופרים במאד מאד

(וכפי שמובא במקום אחר, היו

גם כאלה ש"תואנה הם

מבקשים" והכניסו במכוון

שיגאות בענינים שונים, כדי

שהענינים לא יתקבלו כפי

מובנם האמיתי, וכך יתעורר

רעש וכ"כ³.

שלח אז רבנו הזקן שלוחים

מיוחדים אל הצדיקים רבי

יהודה ליב הכהן ורבי זושא,

לבקש הסכמתם להדפסת ספר

ה"תניא". כפי שכתוב במכתב

האמור⁴ היו השלוחים, החסידים

המפורסמים של רבנו הזקן – רבי

משה ווילנער, רבי פנחס

משקלוב ורבי יצחק משה מיאס.

אותם שלח רבנו הזקן להתייעץ

עם הצדיקים האמורים אודות

הדפסת הספר ולקבל הסכמתם.

שני הצדיקים ביטאו את

התפעלותם מספר ה"תניא".

רבי יהודה ליב הכהן אמר: "ספר התניא הוא קטורת לכל המגופות הרוחניות

של עקבות משיחא".

רבי זושא אמר: "עם ה"תניא" ילכו יהודים לקראת משיח צדקנו".

שני הצדיקים כתבו הסכמותיהם בשבוע של פרשת תבוא, בגלל⁵ שני טעמים:

(א) שכן, על ידי לימוד בעיון בספר ה"תניא" מקיימים "כי תבוא אל הארץ" ברוחניות, שזהו ההתגלות של הרצון העצמי של הנשמה (ארץ מלשון רצון,

כמאמר רז"ל⁶ "למה נקרא שמה ארץ – שרצתה לעשות רצון קונה"). המלה "רצתה" מתפרשת גם כן בלשון "רצון".

(ב) על ידי הדרכים בעבודת ה' המובאות בספר ה"תניא", מהפכים את הקללה (התוכחה של משנה תורה בפרשת תבוא) לברכה.

בהזכרים בהסכמותיהם את השנה בה זה נכתבו, ביטאו באמצעות ציון השנה את דעתם הקדושה על ספר ה"תניא".

1. נדפס בספר 'קיצורים והערות על ספר התניא. עמוד קכא. 2. וראה (ועיין) בלקו"א מהדורא קמא (נדפס בהוצאת קה"ת, ברוקלין, נ"י. תשמ"ב) ובהערות וכו' שם. ומסתבר לומר שהיו כו"כ שינויים עוד קודם הכת"י הראשון ("הקונטרסים") שניתן לרבים ולהעתקה – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 3. ועפ"י יומתק לשון אדה"ז בסוף הקדמתו "סופרים שונים ומשונים", והוספתו אחר כך "מכל סיג וט"ס" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 4. בספר הקיצורים עמוד קכ"ה. 5. ספר הקיצורים, שם. 6. ב"ר ה, ז. 7. וכידוע החידוש דאספקלריא המאירה – ראה יבמות מט, ב חידוש משה רבינו ("כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה, משה נסתכל באספקלריא המאירה"). וכמבואר מעלת משה רבינו בזה ברמב"ם ה' יסודי התורה פ"ז ובמור"ג ח"ב פרק ל"ה. ובפ"י המשניות בהקדמתו לפ' חלק, יסוד ז. – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

עולם, – וי"ל כפשוטו בנגלה – והכוונה על הרב המגיד ממזריטש, וילך מים – למד תורה, **מבאר מים חיים**, – יש המפרשים שבמלה "מבאר" – אותיות אברם – הוא מרמז על רבי אברהם "המלאך" בנו של הרב המגיד ממזריטש, ובעצת ישמח ישראל –

הכוונה על הבעל-שם-טוב,

ששמו הקדוש היה ישראל,

פְּתִילֹת דְּבָרֵי קִדְּשׁוֹ –

התגלות דברי הבעל-שם-

טוב היא ב"תניא", בו

מתגלים דברי הבעל-שם-

טוב בשכל והשגה של חב"ד,

הַמְּחַוֵּבֵּר לְהַבְיֵא לְבִית

הַדְּפוּס – כְּדִי לְלַמֵּד לְעַם

ה' – לְבֵנֵי יִשְׂרָאֵל, דְּרָבִי

קִדְּשׁ, בְּאִשְׁרֵי כָּל אֶחָד

יְהוּדָה – יֵרָאֶה, בְּפִנְיֻמִּיּוֹת

דְּבָרָיו, וְהַמְּפָרֵס אֵין

צִדִּיק רְאִיָּה. – וּבְגִלָּל כִּךְ

לא היה ספר זה זקוק

להסכמה, רק **מְחַשֵּׁשׁ**

קִלְקוּל הַדְּבָר – שֶׁל הַדְּפֹסֶת

הַסֵּפֶר, שֶׁלֹּא יִגְרַם הֶזֶק

לַמְּדַפְּסִים, בְּאִתִּי לְתֵן

תִּקְוָה וְאוֹתֶהָ לְבָל יָרִים

אִישׁ אֶת יָדוֹ וְיִגְלֹל לְדְפוּס

– לַהֲדַפִּיס אֶת הַסֵּפֶר, עַד

מִשְׁדֵּךְ חֲמִשָּׁה שָׁנִים מִיּוֹם

דִּלְמַטָּה. וְשׁוֹמֵעַ לְדְבָרֵי

אֱלֹהִים – יָבֹא עָלָיו בְּרִבְתָּ

טוֹב. הֲלֹא כֹה דְבָרֵי

הַמְּדַבֵּר זֹאת לְכַבֹּד

הַתּוֹרָה, הַיּוֹם יוֹם ג' פָּרָשַׁת תְּבֵאֵת תִּקְנִי לְפָרֵט קָמֹן.

יְהוּדָא לִיִּיב הַפְּתִיחַ.

שמעתי מהחסיד המפורסם, רבי יצחק מתמיד, זכרוננו לברכה:

כשהשלוחים הביאו את ה"תניא" לאניפאלי, אל רבי יהודה לייב

הכהן ורבי זושא, הם השאירו בידם את הקונטרסים למשך הלילה,

כדי שהצדיקים יעיניו בהם. בשעה שענין ב"תניא", באמצע הלילה,

נכנס רבי יהודה לייב הכהן בהתפעלות עצומה ובתלהבות רבה,

ומבלי יכולת לעצור בתוכו את ההתרגשות הגדולה, החליט ללכת

אל רבי זושא (שניהם דרו באניפאלי), להתחלק אתו בתלהבותו

המרובה מספר ה"תניא". אותו דבר אירע גם אצל רבי זושא, שגם

הוא לא היה יכול לעצור בקרבו את ההתרגשות הגדולה, והחליט

ללכת אל רבי יהודה לייב הכהן – כך שהם נפגשו ברחוב בהלכם

אחד אל השני, ו"אניפאלי כולה בערה..."

הַרְבֵּי רִבִּי נָח, וְהָרִי הוּא הַרְבֵּי הַמְּפִלֵּה הַתִּיק מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ הַרְבֵּי
רִבִּי מְרַדְכִּי בֶן מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ הַרְבֵּי רִבִּי שְׁמוּאֵל הַלֵּוִי, לְהַבְיֵא
הַקּוֹנְטְרָסִים הָהֵם לְבֵית הַדְּפוּס בְּסִלְאוּוִיטָא. וְלַפְעֻלָּא מְבֵא
אִמְרֵתִי יִישֵׁר חִילָא. – וּלְפַעֲלָה טוֹבָה זֶה אֲנִי אוֹמֵר יִישֵׁר כּוּחַ. אַךְ

עָלֵי בְּלָכֶם – שֶׁל

הַמַּדְפִּיסִים, מְגוֹר מְסֻבִּיב מִן

הַדְּפוּסִים אֲשֶׁר רָבִנוּ,

שֶׁדְּרָבֵן הַחֵדֶק – לְזוּלָת,

וְלִקְלִקֵּל הַמְּאֻשְּׁרִים. – אֵת

הַיִּשְׂרָאֵלִים וְהַמְּדַרְשִׁים. אִי

לְזֹאת, – לִכֹּן, גְּמָרְנוּ בְּלָכֶנוּ

לְתֵן הַסְּכָמָה, לְבָל יָרִים

אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֵת רִגְלוֹ –

וַיִּשָּׁר לִמְרָשׁ שְׁכוּנַת מַלִּים

אֵלּוּ, שְׁהוּא עֲצָמוֹ לֹא יַדְפִּיסוּ

מַחֲדָשׁ וְגַם לֹא יִמְסוּר אֵת

הַסֵּפֶר לְאַחֲרִים לְהַדְפָּסָה,

שֶׁלֹּא לְגֵרֵם לְהַמְּדַפְּסִים

הַנּוֹזְקִים לְעֵיל שׁוֹם הֶזֶק

חֵם וְשִׁלּוֹם בְּחֻשְׁנֵת גְּבוּל

בְּשׁוֹם אִפְּן. וְאִסּוּר לְשׁוֹם

אֶדְם לְדְפוּס – לַהֲדַפִּיס,

הַסֵּפֶר הַנִּזְכָּר – סֵפֶר

הַ"תְּנִיָּא", בְּלִתִּי יְדִיעַת

הַמְּדַפְּסִים הַנִּזְכָּר, עַד מִשְׁדֵּךְ

חֲמִשָּׁה שָׁנִים רְצוּפִים מִיּוֹם

דִּלְמַטָּה. – בּוֹ נִכְתְּבָה

הַסֵּכְמָה זֹאת. וְשׁוֹמֵעַ לְדְבָרֵי

אֱלֹהִים – יָבֹא עָלָיו בְּרִבְתָּ

טוֹב. הֲלֹא כֹה דְבָרֵי

הַמְּדַבֵּר זֹאת לְכַבֹּד

הסכמת

הרב החסיד המפורסם איש אלהי

קדוש יאמר לו מוהר"ר משולם

זוסיל מאניפאלי:

הנה בראותי את הכתבים של הרב האז

גאון איש אלקים קדוש וטהור

אספקלריא המאירה וטוב אשר עשה ואשר

הפליא ה' חסדו ונתן בלבו הטבור לעשות

את כל אלה להראות עם ה' דרכיו הק.

ורצונו היה שלא להעלות את הכתבים

ההם לבית הדפוס מחמת שאין דרכו בכך.

רק מחמת התפשטות הקונטרסים ההם

בקרוב כל ישראל בהתקנות רבות מידי

סופרים משונים ומחמת ריבוי העתקות

שונות רבו הט"ס במאד. והוכרח

להביא הקונטרסים ההם לבית הדפוס.

והעיר ה' את רוח השותפים ה"ה הרבני

המופלא הותיק מוהר"ר שלום שכנא

במוהר"ר נח וה"ה הרבני המופלא הותיק

מוהר"ר מרדכי במוהר"ר שמואל הלוי

להביא הקונטרסים ההם לבית הדפוס

בסללאוויטא ולפענא טבא אמרתי יישר

חילא אך עלו בלכס מגור מסביב מן

הדפוסים אשר רבו עדרכן להזיק ולקלקל

המאוסרים אי לזאת גמרנו בלבינו ליתן

רגלו לגרום להמדיפוסים הגזכרים לעיל שם

ואסור לשום אדם לדפוס הספר הג"ל בלתי ידיעת המדיפוסים הג"ל עד משך חמש

שנים לעופים מיום דלמטה ושומע לדברי אלה יבא עליו ברכת טוב הכ"ד הדורש

זאת לכבוד התורה היום יום ג' שנכפל בו כי טוב פרשת תבא שנת פדוטינו לפ"ק.

הקמן משולם זוסיל מאניפאלי.

התורה, היום יום ג' שנכפל בו "כי טוב", – ביום שלישי למעשה

בראשית, נאמר פעמיים "כי טוב", פְּרַשְׁתָּ תְּבֵאֵת, שְׁנַת פְּדוּתֵנוּ

לְפָרֵט קָמֹן. – תִּקְנִי בְּגִימַטְרִיא פְּדוּתֵנוּ, לְפָרֵט קָטָן, בְּלִי לַחֲשַׁב אֵת

שְׁנוֹת הָאֲלָפִים מֵאֵז בְּרִיאַת הָעוֹלָם, כִּי אִם מִסֵּפֶר הַשָּׁנִים שֶׁל מֵאוֹת,

עשרות וכו' לאלף הנוכחי.

הקמן משולם זוסיל מאניפאלי.

הסכמת הרב החסיד המפורסם איש אלהי, קדוש יאמר לו,

מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ הַרְבֵּי רִבִּי יְהוּדָא לִיִּיב הַפְּתִיחַ:

חֲכָמָה אֶדְם תֵּאִיר פְּנֵי הָאָרֶץ, בְּרִאֲוֹתֵי יִיִיִּי קִדְּשׁ – כְּתָבִי,

הַמְּחַוֵּבֵּר הַרְבֵּי הַנְּאֻן אִישׁ אֱלֹקִים קִדְּשׁ וְמַחֲזִיר חֲסִיד וְעֵנִי,

אֲשֶׁר מְבַר נִגְלָה מִסְתָּרֵי, – שְׁלִמּוֹת הַשְּׁתַּדְּלוּתוֹ לְהִישָׁאֵר נִסְתָּר,

שֶׁלֹּא יִדְעוּ מִצְדָּקוֹתָיו וּמִגְדוּלָתוֹ, כִּבְר מִזְמָן נִתְּגַל צְדָקָתוֹ וּגְדוּלָתוֹ,

וְיִשָּׁב בְּשִׁבְתָּ תִּתְקַמּוּנִי אֲצֵל אֲדוֹנֵנוּ מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ הַנְּאֻן

8. הראשון היה חתנו של רבנו הזקן, אביו של הרבי ה"צמח צדק"; והשני, ר' מרדכי הורביץ. המדיפוס משקלוב. 9. כלשון הכתוב בראשית

מא, מד. 10. ואולי השמטת המעתיק יש כאן, וצ"ל "כתבי ידי" – כבהסכמה הקודמת – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 11. לשון הכתוב שמואל

ב כג, ח. 12. בעהמ"ס "אור הגנוז". וי"ל שזהו הטעם להחידוש הכי גדול: כתיבת הסכמה מהצ"צ לספר – הוא ספר הג"ל. ראה בית רבי, תולדות

הרב פרק נד.

מְשַׁכֵּם – רבנו הזקן, כָּל דְּבוּר עַל אִפְנוֹי שֶׁכָּתַב לְקוּמְיֵי אֲמָרִים, – הרי זוה נוגע ישירות לספר "לקוטי אמרים" – ראו ראינו שראוי ונכון להקדים – להדפיס יחד עם ספר לקוטי אמרים ואגרת התשובה של כבוד קרשת אדוננו אבינו מורנו

ורבנו ז"ל. אי לזאת, – לכן, באנו להטיל גודא רבה – איסור גדול, ונורת נידוי תרם שמטא – דרבנן דלית לה אסונותא, – שאין לה רפואה (שאי אפשר להתירה). שלא ירים איש את ידו לתרפים – את הספר, בתבניתם – "לקוטי אמרים" ו"אגרת הקודש" יחד, או זה בלא זה משך חמשה שנים מיום דלמטה¹⁵. ברם בגון דא צריך לאודועי, – רק זאת עלינו להודיע, שפעונותינו הרבים ספו תמו בתבי ידו הקדושה פעצמו אשר היו בדרקדוק גדול לא חסר ולא יתר אות אחת, ולא נשאר בי אם זה המעט מהרבה אשר נלקטו אחר לאחד מהעתיקות המפורים אצל התלמידים, ואם המצא תמצא איזה טעות, שניאות מי יבין, ימצא הטעות דמוכה מטעות סופר, – מהכתב ממנו

הדפיסו את הספר, ותבניתה – של הענין, תהיה ברורה:

נאום דב בער בן אדוננו אבינו מורנו ורבנו הגאון החסיד קדוש ישראל מרנא ורבנא¹⁶ שניאור זלמן ז"ל, נשמתו בגנוי מרומים. (הרבי האמצעי).

ונאום חיים אברהם בן אדוננו אבינו מורנו ורבנו הגאון החסיד מרנא ורבנא שניאור זלמן ז"ל, נשמתו בגנוי מרומים.

ונאום משה בן אדוננו אבינו מורנו ורבנו הגאון החסיד שניאור זלמן ז"ל, נשמתו בגנוי מרומים.

הסכמת הרבנים שיחיו בני הגאון המחבר ז"ל נשמתו ערן. היות שהסכם אצלנו לתן רשות ותקנא – וכוח הרשאה, להעלות על מכבש הדפוס לזכרון לבני ישראל כתוב דברי ישר ואמת – דברי היושר והאמת הכתובים, דברי אלקים חיים

הסכמת

הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע.

היות שהוסכם אצלנו ליתן רשות והרמנא להעלות על מכבש הדפוס לזכרון לבני כתוב דברי ישר ואמת דברי אלקים חיים של א"א מו"ר ז"ל כתובים בכתב ידו הקדושה בעצמו ולשונו הקדוש שכל דבריו כנחלי אש בוערות יליכו הלכות לקרבן לאביהן שבשמים. ובשם אגרת הקדש נקראו שרובם היו אגרת שלוח מאת כ"ק להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשו ומחמת שבכמה מקומות הציב לו ציונים בס' לקוטי אמרים שלו וד"ת עניים במקום אחד ועשירים במ"א ומה גם בשביל דבר שנתחדש בו קונטרס אחרון על איזה פרקים אשר כתב בעת חיבורו הס' לק"א פלפול ועיון עמוק על מאמרי זהר וע"ה ופע"ה שנראים כסותרים זא"ז וברוח מבינתו מישכם כל דיבור על אופניו שכתב בלק"א ראו ראינו שראוי ונכון להכריע עם ספר לקוטי אמרים ואגרת של כ"ק א"א מו"ר ז"ל. אי לזאת באנו להטיל גודא רבה וגזרת נח"ש דרבנן דלית לה אסונותא שלא ירים איש את ידו להרפים כתבניתם או זה בלא זה משך חמשה שנים מיום דלמטה ברם כגון דא צריך לאודועי שבעו"ה ספו תמו כתבי ידו הקדושה בעצמו אשר היו בדרקדוק גדול לא חסר ולא יתר אות א' ולא נשאר כ"א זה המעט מהרבה אשר נלקטו אחד לאחד מהעתיקות המפורים אצל התלמידים ואם המצא תמצא איזה טעות שניאות מי יבין ימצא הטעות דמוכה מטעות סופר והכוונה תהיה ברורה:

נאום דוב בער בא"א מו"ר הגאון החסיד קדוש ישראל מרנא ורבנא שניאור זלמן ז"ל נב"מ.

ונאום חיים אברהם בא"א מו"ר הגאון החסיד מרנא ורבנא שניאור זלמן ז"ל נב"מ.

ונאום משה בא"א מו"ר הגאון החסיד שניאור זלמן ז"ל נב"מ.

– כך נקראת תורת החסידות, של אדוננו אבינו מורנו ורבנו ז"ל בתובים בכתב ידו הקדושה פעצמו ולשונו הקדוש, שכל דבריו כנחלי אש בוערות – אשר יליכו הלכות לקרבן לאביהן שבשמים, וכשם אגרת הקדש נקראו, שרבים היו אגרת שלוח מאת כבוד קדשו להורות לעם ה' הדרך ילכו בה – הכוונה מן הסתם לעניי העבודה הפנימית, כמו התעוררות אהבת ה' ויראת ה' בעבודת התפלה, ההתעוררות ללימוד התורה, והמעשה אשר יעשו, – ההתעוררות בענינים של צדקה וכדומה. ומחמת שכתבם מקומות – ב"אגרת הקדש", הציב לו ציונים בספר לקוטי אמרים שלו, ודברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר¹⁴, –

שכן אפשרי הדבר שענינים ב"אגרת הקדש" יהיו יותר מוסברים ומובנים מאשר כפי שהם מוסברים בספר "לקוטי אמרים"; ולאידך, ענינים בספר "לקוטי אמרים" יהיו מוסברים ומובנים יותר מאשר כפי שהם מוסברים בספר "אגרת הקדש"; ומה גם בשביל דבר שנתחדש בו – ב"אגרת הקדש" המוסיף חידוש ובידור בספר "לקוטי אמרים" – קונטרס אחרון על איזה פרקים – מספר "לקוטי אמרים", אשר כתב – רבנו הזקן, בעת חפזו הספר לקוטי אמרים – פלפול ועיון עמוק על מאמרי זהר ועין חיים ופרי עין חיים שנראים בסותרים זה את זה, וברוח מבינתו

13. בסימנים: ג, ה, ו, יז, יח, כ, (כה?), כט, קו"א ד"ה וצדקה כנחל. 14. ראה ירושלמי ר"ה ג, ח. ומובא בתוס' ד"ה אלא, כריתות יד, ב. 15. בהוצאה הראשונה (שקלאו תקע"ד) בא בסיים ההסכמה: "היום יום ה' כ"ב אייר תקע"ד לפ"ק". 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: לע"ע לא מצאתי שיעירו על השינוי שבתוארי אדה"ז שבחתימות בניו, וכל אחד משמיט ב' תיבות מהחתימה שלפניו – ע"פ הוצאות דת"רס ואילך. ואולי י"ל: בזמן חתימת ההסכמה ה' החותם הא' (נשיא ומורם מעם) – קדוש ישראל, ולכן מדגיש – שדוקא אדה"ז הוא "קדוש ישראל"; החותם הב' – ה' או רב ופוסק – "מרנא ורבנא" – ולכן מדגיש שדוקא אדה"ז הוא "מרנא ורבנא"; החותם הג' – ה' או גאון וחסיד (כידוע בספורי רבותינו נשיאנו) ולכן מדגיש שדוקא אדה"ז הוא "הגאון החסיד". הוספת "צדיק" – ב"צ"ל" שבחתימה הב' – (באם כן הוא בהכח"י ושאר הדפוסים) י"ל ג"כ ע"ד הג"ל – ע"פ הידוע שה' מצויין בצדקות שלו, בעניות ושפלות בעיני עצמו וכו'.

יום רביעי כ' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 6, הקדמת המלקט... עד עמ' ד, בעלה וגו'.

המדות. וברור הדבר שאין ספרים אלה שווים לכל אחד, שהרי בני אדם אינם שווים בדעתם ובשכלם, ולכן אפשרי הדבר שאותו ענין ישפיע על אחד התערורות והתפעלות, ובשני – לא. (ב) ספרים הבנויים על מדרשי רז"ל, שבדיותם ענינים של תורה, יש להם שייכות לכל אחד מיישראל, וממילא יש בהם ענין (או ענינים) שיש לו שייכות מיוחדת אליו, שיהיה ביכולתו להתפעל ולהתעורר. ברם, רבנו הזקן מסביר, שגם בספרים אלה (מהסוג השני) לא כל אחד זוכה להכיר את מקומו הפרטי, ולקלוט את מה שיש לו שייכות מיוחדת אליו. ובלשון רבנו הזקן: **וְכֵן מִן הַבְּלִבּוֹל בְּשִׁכְלוֹ וְכִדְמוּהוּ, אֵין בִּיכּוּלְתוֹ לִרְאוֹת אֶת ה"אֹר כִּי טוֹב" בְּסִפְרִים, הֵנָּה סִפְרֵי הַיְרָאָה – סִפְרֵי הַמּוֹסֵר, הַבְּנוּיִים עַל פִּי שֶׁכָּל אֲנוּשֵׁי בְּרָאִי אֵינָן שׂוֹן לְכָל נֶפֶשׁ, כִּי אֵין כָּל הַשְּׂכָלִים וְהַדְּעוֹת שׂוֹת, וְאֵין שֶׁכָּל אֶדָם זֶה מִתְּפַעֵל**

וְהַמְּעוֹרֵר מִמָּה שֶׁמִּתְּפַעֵל וְהַמְּעוֹרֵר שֶׁכָּל חֲבֵירוֹ, וְכֵמוֹ שֶׁאֲמָרוּ רַז"ל גַּבִּי – בְּקֶשֶׁר לִפְרָכָת חֲכָם הָרוּם עַל שְׁשִׁים רְבּוּא מִיִּשְׂרָאֵל, – בְּשַׁעֲה שְׂרׁוּאִים שֶׁ מֵאוֹת אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל, יֵשׁ לְבַרְךְ בְּרוּךְ חֲכָם הָרוּם" – מְבַרְכִים אֶת הַקֶּבֶ"ה שְׁהוּא הַחֲכָם שִׂידוּע סוּדוּתֵיהֶם שֶׁל כָּל שֶׁ מֵאוֹת הָאֶלֶף, שְׁאֵין דְּעוּתֵיהֶם – וְהַבְּנֵתם וְרַגְשׁוּתֵיהֶם, דּוֹמּוֹת זֶה לְזֶה וְכֵמוֹ שֶׁכָּתֵב הַרְמָב"ן ז"ל בְּמִלְחָמוֹת שְׁשִׁי בְּפִירוּשׁ הַסִּפְרֵי גַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁנֶּאֱמָר בּו' – שְׁהוּא הִיא "אִישׁ אֲשֶׁר רִיחַ בּו'", – וּמִפֶּרֶשׁ ה"סִפְרִי" שֶׁהַכּוֹנֵה ב"רוח בּו' הִיא: שִׁיכּוֹל לְחַלּוֹךְ נֶגְדַּר רִיחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְכֵמוֹ. אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּסִפְרֵי הַיְרָאָה – סִפְרֵי הַמּוֹסֵר, אֲשֶׁר יִסְדּוּתָם בְּהַרְרֵי קֶדֶשׁ מְדֻרָּשִׁי חז"ל אֲשֶׁר רִיחַ ה' דְּבָר בָּם וּמִלְתּוֹ – שֶׁל הַקֶּבֶ"ה, עַל

הקדמת המלקט

רבנו הזקן, בגודל ענוותנותו, קורא לספר ה"תניא" – "לקוטי אמרים", אוסף, "מפי ספרים ומפי סופרים", של ענינים, ואת הקדמתו זו הוא מציין כ"הקדמת המלקט". והיא אגרת השלוחה לכללות אנשי שלומנו, – אל כל החסידים, ישמרם צוכם ויחזקם:

אֲלֵיכֶם אִישִׁים אֲקָרָא, שְׁמִיעוּ אֵלַי רוּדְפִי צֶדֶק מְבַקְשִׁי ה', וְיִשְׁמַע אֲלֵיכֶם אֲלֵיכֶם לְמַגְדּוֹל וְעַד קָטָן, – מַגְדּוּלִי בַעֲלֵי הַמְּדִרְיָגָה בַּעֲבוּדַת ה', עַד לֵאלֹהֵי שָׁמַיִם נְחוּתִים בַּמְּדִרְיָגָה, כָּל אֲנוּשֵׁי שְׁלֹמֹנוּ דְּמִדְּנִיתָנוּ וּמִסְּבוּכֹת שְׁלָה, אִישׁ עַל מְקוֹמוֹ יִבְאֵה לְשָׁלוֹם וְחַיִּים עַד הָעוֹלָם נִצָּח סָלָה וְעַד, אֲמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:

הֵנָּה מוֹדַעַת זֹאת, כִּי מְדַגְלָא בְּפִי שֶׁכָּל אֲנוּשֵׁי דְּאִינוּשֵׁי בְּכָל אֲנוּשֵׁי שְׁלֹמֹנוּ לְאֹמַר, – יָדוּע שְׂרַגִּיל בְּפִי אֲנוּשֵׁי שְׁלֹמֹנוּ לִמּוֹר, כִּי אֵינָה דּוֹמָה שְׁמִיעַת דְּבָרֵי מוֹסֵר לְרִאִיָּה וְקִרְיָאָה בְּסִפְרִים,

– שהקריאה בעניני מוסר והתערורות מתוך ספרים, שנכתבו בשביל כולם, איננה מביאה אותה תועלת, כפי שזה כאשר שומעים אותם ענינים באופן אישי מפיו של המדבר. שְׁתַּקְנֶרָא – בספרים, קִנְרָא לְפִי דְּרַבּוֹ וְדַעְתּוֹ וּלְפִי הַשְּׁנֵת וְתַפְסִית שֶׁכָּל בְּאִשֶּׁר הוּא שָׁם, וְאֵם שֶׁכָּל וְדַעְתּוֹ מְבַלְבֵּלִים וּבַחֲשִׁכָה יִתְחַלְכוּ בַּעֲבוּדַת ה', בְּקֶשֶׁי יִכּוֹל לְרְאוֹת אֶת הָאֹר כִּי טוֹב הֵנָּה בְּסִפְרִים, אֶף כִּי מְתוֹק הָאֹר – הַשּׁוּרָה בְּסִפְרִים, לְעֵינַיִם וּמִרְפָּא לְנֶפֶשׁ. – אַךְ, מִפְּנֵי שֶׁכָּל מְבַלְבֵּל הוּא מִמַּשֵּׁשׁ בַּאֲפִלָּה בְּעֵינַיִם שֶׁל עֲבוּדַת ה', אֵין הוּא רֹאֶה אֶת הָאֹר שִׁיכּוֹל וְצִרִיךְ לְהַבִּיא מִרְפָּא לְנֶפֶשׁ. לְהֵלֵן מְסַבֵּיר רַבְּנוּ הַזִּקֵּן, שֶׁסִּפְרֵי הַמּוֹסֵר חֲלוּקִים בִּשְׁנֵי סוּגִים: (א) סִפְרִים הַבְּנוּיִם עַל פִּי שֶׁכָּל אֲנוּשֵׁי, שֶׁהַשְּׂכָל הָאֲנוּשִׁי מַכְתִּיב אֶת עֵינָיו הַמּוֹסֵר

1. או י"ל ישמרם צורנו וגואלנו, או כיצא בו. ולהעיר מתפלת "צור ישראל קומה בעזרתך..." – אולי לכן ג"כ הוא בר"ת בכדי שיכלול כל הברכות.
2. ברכות נח, א. 3. על הרי"ף שעל הגמרא הנזכרת. 4. במדבר כז, יח. 5. את עצם הפירוש "שיכול להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד", ומה שהוא מביא זאת מהרמב"ן, הוא מפני שהרמב"ן מבאר שם שישנו חכם גדול כזה, שהוא עצמו כולל בתוכו את דעותיהם של כל ששים הרבוא; שלכן בירך ר' חנינא ברי' דר' איקא את ברכת "חכם הרזים" על רב פפא ור' הונא ברי' דר' יהושע, כפי שמבכרים על ששים רבוא מיישראל, שכן, ר' חנינא ראה והכיר בהם, שהם נושאים בתוכם דיעותיהם של ששים רבוא. אך זה צריך להיות כזה שמכיר זאת בשני, ולכן אומר הרמב"ן – להלכה – שלא לברך ברכה זו אלא על ששים רבוא דוקא שאין דיעותיהם שוות. עכ"פ מהרמב"ן מסתבר שישנו מקרה כזה – וחסידים, שהם "יודעיי ומכיריי" (כלשונו של רבנו הזקן להלן) רואים ומכירים ברבנו הזקן שהוא זה "שיכול להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד", שכן, בהיותו נשמה כללית הוא כולל בתוכו מ"רוחו של כל אחד ואחד".

בתוכה גם חסד, לכן ישנם מקרים בהם בית שמאי מקילים ובית הלל מחמירים. – הרי אם כך הדבר בענינים של נגלה דתורה, שאפשר הדבר שתהיה מחלוקת "מן הקצה אל הקצה" בהסקת מסקנת פסק ההלכה מהתורה – וְכָל שֶׁכֵּן וְכָל וְחִמּוּר – בהענינים שהם פְּתֻחוֹתֵי הָעֵרֶךְ שֶׁבְּעֵמִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּלְהוּ מִתְקַשְּׂרָאן בְּאוֹרֵייתָא,

הם יראה ואהבה, דְּבִמְזֻמָּה וְלִבָּא דְּכָל חַד וְחַד לְפֻם שִׁיעוּרָא דִּילִיָּה – המתבטאים במוחו ולבו של כל אחד ואחד לפי שיעורו, לְפֻם מַה דְּמִשְׁעָר בְּלִיָּה, – לפי מה שהוא משער בלבו, ופוחח "שער" בלבו, דרכו תאיר ההשגה שבמוחו בלבו. כְּמוֹ שֶׁבְּתוֹב בְּזֵהר הַקְדוּשָׁה עַל פְּסוּקֵי נִדְעָה בְּשִׁעוּרִים בְּעֵלָה וְגו': – הזוהר מפרש ש"בעלה" היינו הקב"ה, הבעל של כנסת ישראל, והוא "נודע

אתיידע ואתדבק", – הוא נעשה ידוע ומתדבקים בו; "בשערים", לפי מה שמשערים ("בשערים" מלשון השערה) בשכל ובהשגה ולפי השער ("בשערים" מלשון שער) שפותחים בלב כדי לקלוט את ההשגה מהמוח. על כל פנים מתברר מדברי הזוהר הקדוש, שהענינים של אהבה ויראה, של דביקות בהקב"ה, הם בכל אחד לפי שיעורו הפרטי (זהו פירוש שלישי בזהר שם: "שערים" מלשון שיעור) – וכשמדובר על עניני יראת ה' ואהבת ה', מוצדקת לכאורה ההתבטאות בין החסידים (אנ"ש) ש"אינה דומה שמיעה לראיה", שאינו דומה מה ששומעים מהרבי דברי התעוררות והדרכות בעבודת ה' למה שרואים וקוראים בספרים – ואילו רבנו הזקן מכניס כאן בספר (בספר ה"תניא") הוראות והדרכות בעבודה הפנימית של אהבת ה' ויראת ה' מסביר, אבל, רבנו הזקן להלן, שמדובר כאן ב"יודעיי ומכיריי", באלה שידעו והכירו את רבנו הזקן, אלה שהיו שואלים אותו ב"חידות" עצות בעניני עבודת ה'; חסידים מפרשים, שהכוונה היא גם כן על אלה שרבנו הזקן יודע אותם ומכיר אותם, ובכך נכללות כל הנשמות שלמדו, לומדות ותלמדנה את ספר ה"תניא" – את כל אלה ידע והכיר רבנו הזקן, ובשבילם כתב בספר זה עצות והוראות בעבודת ה', כאילו נכנסו הם כולם אליו ל"חידות"; וכפי שהרבי הרש"ב נשמתו עדן אומר¹³: לימוד התניא משמעו לדבר עם רבנו הזקן. ובלשון רבנו הזקן:

לְשׁוֹנֵם – ועליהם בנויים ספרי מוסר אלה, וְאוֹרֵיתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כְּלָא חֵד, – התורה והקב"ה הם דבר אחד; וְכָל שְׂשִׁים רְבּוּא כְּלָלוֹת יִשְׂרָאֵל וּפְרָטִיהֶם עַד נִיצוּץ – של קל שְׂבָכָלִים וּפְחוֹתֵי הָעֵרֶךְ שֶׁבְּעֵמִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּלְהוּ מִתְקַשְּׂרָאן בְּאוֹרֵייתָא,

– כל אלה מתקשרים בתורה, וְאוֹרֵיתָא הִיא הַמְקַשֶּׁרֶת אוֹתָן לַהֲקַב"ה בְּנוֹדָע בְּזֵהר הַקְדוּשָׁה, – והתורה הרי כבר כוללת בתוכה מה שנוגע לשכלו ולדעתו של כל אחד מישראל – חֲרִי זֶה דְּרִיךְ בְּלָלוֹת לְכָלִּלוֹת יִשְׂרָאֵל. – מכל מקום הרי דבר זה הוא ענין כללי המופנה לכלל כולו. וְאַף שֶׁנִּתְּנָה הַתּוֹרָה לְדָרֵשׁ בְּכָלִּל וּפְרָט וּפְרָטִי פְּרָטוֹת לְכָל נֶפֶשׁ פְּרָטִית מִיִּשְׂרָאֵל הַמְשַׁרְשֶׁת בָּהּ, – בתורה, הרי שבתורה ישנם לא רק הענינים של כלל

ישראל, אלא של כל אחד מישראל במיוחד, וספרי המוסר הבנויים על מדרשי רז"ל שבתורה, כוללים בתוכם גם הענינים הפרטיים הנוגעים לכל יהודי לחוד? – חֲרִי אֵין בָּל אֲדָם זֻכָּה לְחַיּוֹת מְבִיר מְקוֹמוֹ הַפְּרָטִי שֶׁבְּתוֹרָה: – לדעת איך ללמוד את ההוראות בעבודת ה' ועניני התעוררות הנוגעים אליו בפרט. וְהֵנָּה, אֵף בְּהַלְכוֹת אִסּוּר וְהִתֵּר הַנִּגְלּוֹת לָנוּ וּלְבִנֵּינוּ מְצָאֵנוּ רְאִינוּ מְחַלְקֵת תְּנָאִים וְאַמּוּרָאִים מִן הַקְצָה אֶל הַקְצָה מְמַשׁ, – שאחד אומר ההיפך מהשני – זה אוסר וזה מתיר וכדומה, וְאַלּוֹ וְאַלּוֹ דְּבִרֵּי אֱלֹהִים חַיִּים¹⁰ לְשׁוֹן רַבִּים – לא אלקה חי, אלא אלקים חיים שהוא לשון רבים, עַל שֶׁם מְקוֹר הַחַיִּים לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הַנִּחְלָקוֹת – נשמות ישראל, וממילא כך הדבר גם במקורם, דְּרִיךְ בְּלָל לְשַׁלְשָׁה קוּי, יִמִּין וּשְׂמָאל וְאַמְצַע, שֶׁהֵם – שלשה קוים אלה: הם: חֶסֶד – קו הימין, וְגִבּוּרָה – קו השמאל, וְכו', – כלומר, תפארת שהוא הקו האמצעי. וְנִשְׁמוֹת שִׁשְׁרָשֵׁן מְמַדַּת חֶסֶד הַנִּתְּנָתָן גַּם בֵּין לְחַטּוֹת בְּלִפִּי חֶסֶד לְהַקֵּל בּו' – להתיר את הדבר כדי שיוכל לעלות לקדושה, שהוא ענין של חסד; ואותו דבר בנשמות ששרשן ממדת הגבורה וכו', בְּנוֹדָע, – כפי שרבנו הזקן מבאר בפרוטרוט ב"אגרת הקדש" סימן יג, שלכן בית שמאי לרוב מחמירים, מפני ששורשם ממדת הגבורה, ובית הלל מקילים ברוב המקרים, מפני ששורשם ממדת החסד; אלא, היות שבקדושה הכל בהתכללות, כך שחסד כוללת בתוכה גם גבורה, וגבורה כוללת

6. על פי לשון הכתוב שמואל ב כג, ב. 7. על פי תניא פל"ו - מח, א. 8. חלק ג', עג, ב. 9. על פי לשון הפסוק דברים כט, כח: "הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו וגו'". 10. עירובין יג, ב. 11. חלק א' ק"ג ע"א וע"ב. 12. משלי לא, כג. 13. תורת שלום ע' 56.

יום חמישי כ"א כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ד, אך ביודעיי... עד עמ' 8, אמרים הנ"ל.

אך ביודעיי ומכירי קאמינא, – אני מדבר אודות אלה שאני יודע אותם ומכירים – אומר רבנו הזקן, הם כל אחד ואחד מאנשי שלומנו שבמדינתנו וסמוכות שלה – והסמוכות למדינתנו, אשר היה הדבור של חכה מצוי בינינו – בהיכנסם אל רבנו הזקן ל"יחידות", וגילו לפני כל תעלומות לבם ומחם בעבודת ה' התלויה בלב אליהם תמוך ולשוני עט סופר בקונטרסים אלו הנקראים בשם לקוטי אמרים מלוקטים מפי ספרים קדושי עליון נשמתם עדן המפורסמים אצלנו וקצת מהם נרמזין לחכימין באגרות הקדש מרבנותינו שבאה"ק תובב"א. וקצתם שמעתי מפיהם הקדוש בהיותם פה עמנו וכולם הן תשובות על שאלות רבות אשר שואלין בעצה כל אנשי דמדינתנו תמיד כל אחד לפי ערכו לשית עצות בנפשם בעבודת ה' להיות כי אין הזמן גרמא עוד להשיב לכל אחד ואחד על שאלתו בפרטות וגם השכחה מצויה על כן רשמתי כל התשובות על כל השאלות למשמרת לאות להיות לכל אחד וא' לזכרון בין עיני ולא ידחוק עוד ליכנס לדבר עמי ביחידות כי בהן ימצא מרגוע לנפשו ועצה נכונה לכל דבר הקשה עליו בעבודת ה' ונכון יהיה לבו בטוח בה' גומר בעדינו: ומי שדעתו קצרה להבין דבר עצה מתוך קונטרסים אלו יפרש שיחתו לפני הגדולים שבעירו והם יבוננוהו ואליהם בקשתי שלא לשום יד לפה להתנהג בענוה ושפלות של שקר ח"ו וכנודע עונש המר על מונע בר וגדול השכר ממאמר רז"ל ע"פ מאיר עיני שניהם ה' כי יאיר ה' פניו אליהם אור פני מלך חיים. ומחיה חיים יזכנו ויחינו לימים אשר לא ילמדו עוד איש את רעהו וגו' כי כולם ידעו אותי וגו' כי מלאה הארץ דעה את ה' וגו' אכ"ר:

והנה אחר שנתפשטו הקונטרסים הנ"ל בקרב כל אנשי הנ"ל בהעתקות רבות מידי סופרים שונים ומשונים הנה ע"י ריבוי ההעתקות שונות רבו כמו רבו הט"ס במאור מאוד

אך ביודעיי ומכירי קאמינא, – אני מדבר אודות אלה שאני יודע אותם ומכירים – אומר רבנו הזקן, הם כל אחד ואחד מאנשי שלומנו שבמדינתנו וסמוכות שלה – והסמוכות למדינתנו, אשר היה הדבור של חכה מצוי בינינו – בהיכנסם אל רבנו הזקן ל"יחידות", וגילו לפני כל תעלומות לבם ומחם בעבודת ה' התלויה בלב אליהם תמוך ולשוני עט סופר בקונטרסים אלו הנקראים בשם לקוטי אמרים מלוקטים מפי ספרים קדושי עליון נשמתם עדן המפורסמים אצלנו וקצת מהם נרמזין לחכימין באגרות הקדש מרבנותינו שבאה"ק תובב"א. וקצתם שמעתי מפיהם הקדוש בהיותם פה עמנו וכולם הן תשובות על שאלות רבות אשר שואלין בעצה כל אנשי דמדינתנו תמיד כל אחד לפי ערכו לשית עצות בנפשם בעבודת ה' להיות כי אין הזמן גרמא עוד להשיב לכל אחד ואחד על שאלתו בפרטות וגם השכחה מצויה על כן רשמתי כל התשובות על כל השאלות למשמרת לאות להיות לכל אחד וא' לזכרון בין עיני ולא ידחוק עוד ליכנס לדבר עמי ביחידות כי בהן ימצא מרגוע לנפשו ועצה נכונה לכל דבר הקשה עליו בעבודת ה' ונכון יהיה לבו בטוח בה' גומר בעדינו: ומי שדעתו קצרה להבין דבר עצה מתוך קונטרסים אלו יפרש שיחתו לפני הגדולים שבעירו והם יבוננוהו ואליהם בקשתי שלא לשום יד לפה להתנהג בענוה ושפלות של שקר ח"ו וכנודע עונש המר על מונע בר וגדול השכר ממאמר רז"ל ע"פ מאיר עיני שניהם ה' כי יאיר ה' פניו אליהם אור פני מלך חיים. ומחיה חיים יזכנו ויחינו לימים אשר לא ילמדו עוד איש את רעהו וגו' כי כולם ידעו אותי וגו' כי מלאה הארץ דעה את ה' וגו' אכ"ר:

קרא לכמה מזקני תלמידי הרב המגיד, ובפרט את רבי מנחם מענדל מויטבסק, בשם "רבותינו", הרביים שלו; וקצתם שמעתי מפיהם הקדוש בהיותם פה עמנו, – לפני עלייתם לארץ ישראל, וכלם הן תשובות על שאלות רבות אשר שואלין בעצה כל אנשי שלומנו דמדינתנו תמיד כל אחד לפי ערכו – ומצבו בעבודת ה', לשית – לתת, עצות בנפשם בעבודת ה', להיות כי אין הזמן גרמא עוד – אין הזמן מרשה עוד, להשיב לכל אחד ואחד על שאלתו בפרטות, וגם השכחה מצויה, על כן רשמתי כל התשובות על כל השאלות למשמרת לאות להיות לכל אחד ואחד לזכרון בין עיני – כפי שכתוב לגבי תפילין¹⁵ "ולזכרון בין עיניך", ולא ידחוק עוד לבנם לזכר

ו"איש תככים" – מי שעשיר בתורה, הרי כששני אלה "נפגשו", וכן התורה מתעסק עם ה"עני" בתורה, "מאיר עיני שניהם ה'" – הקב"ה מאיר עיני שניהם באור שלמעלה משניהם, כי יאיר ה' פניו – והפנימיות שלו, אליהם אור – של, פני מלך חיים. ומחיה חיים – זה שנותן חיים לחיים, וזכנו ויחינו לימים אשר לא ילמדו עוד איש את רעהו וגו' כי כולם ידעו אותי וגו' – את הקב"ה, "למקטנם ועד גדולם"²⁰, כי מלאה הארץ דעה את ה' וגו', – כמים לים מכסים²¹, אמן בן יהו רצון: והנה אחר שנתפשטו הקונטרסים הנזכרים לעיל בקרב כל אנשי שלומנו הנזכרים לעיל בהעתקות רבות מידי סופרים שונים ומשונים, הנה על ידי ריבוי ההעתקות שונות רבו כמו

14. תהלים מה, ב. 15. שמות יג, ט. 16. תהלים נז, ג קלח, ח. 17. ראה סנהדרין צא, סוף עמוד ב. 18. ראה תמורה טז, א. 19. משלי כט, יג. 20. ירמיה לא, לג. 21. ישעיה יא, ט.

מהזיופים. ואמנא לפעלא טבא וישר חילא. – ואני אומר לפעולה טובה זו: יישר כח. ולהיות פי מקרא מלא דבר הכתוב²³ "ארור מסיג גבול רעהו", וארור בו קללה בו נדוי חס ושלום וכו'²⁴, על כן

ביהודה ועוד לקרא²⁵ קאתינא למשדי גודא רבא – כדבר מיותר (כפי שמביאים למשל ראה ממה שמתנהגים ב"יהודה" בשעה שיש על כך פסוק מפורש) אני בא להטיל איסור גדול, על כל המדפיסים שלא להדפיס קונטרסים הנקראים לעיל לא על ידי עצמן ולא על

ידי גירא דילהון – ולא על ידי באי כוחם, בלתי רשות הנקבים הנ"ל משך חמש שנים מיום בלות הדפוס²⁶, ולשומעים יונעם ותבוא עליהם ברכת טוב. פה דברי המלגט – ספר לקוטי אמרים הנזכר לעיל:

רבו המעתיסופרים במאד מאד, – כפי שכבר הזכרנו בלמדנו הסכמותיהם של הצדיקים רבי זושא ורבי יהודה לייב הכהן, נפלו על פי טעות שגיאות בכתבים, עקב המעתיקים השונים, והיו גם

כאלה שבמכוון זייפו ענינים ב"תניא", כדי שיוכלו להעליל וכו', ויש לומר שעל אלה רומז רבנו הזקן במלה "משונים". ולאות – ולכן, נדבך דיהם של אנשים אפרתיים – אנשים חשובים, הנקבים הנזכרים לעיל מעבר לדף²² למדת בגופם ומאדם להביא את קונטרסים הנזכרים לעיל

– ספר ה"תניא", לבית הדפוס מנקים מכל סיג – כמו הפסולת המופרשת מהתבואה וכדומה, ומעתיסופרים ומנהלים היטב, – כפי שכ"ק רבינו מעיר, יש לומר שהמלה "סיג" רומזת גם כן על הענינים שזייפו אותם, והיה צורך לנקות את הקונטרסים

יום שישי כ"ב כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' ה, פרק א תניא... עד עמ' 10, ושבעים פנים לתורה).

עצמו כרשע, כשהמשנה אומרת שאסור לאדם לחשוב את עצמו כרשע; וגם, אם יהיה בעיניו כרשע – ירע לבבו ויהיה עצב, ולא יוכל לעבד ה' בשמחה ובטוב לבב, – מלבד הקושיא האמורה ממסכת אבות, אין החזקת עצמו כרשע, תואמת לדרכים

בהן על היהודי להתנהג בעבודתו את השי"ת. יודעים אנו, שעיקר גדול בעבודת השי"ת הוא לעבדו מתוך שמחה וטוב לבב. כשיהודי מקיים מצוה עליו לעשות זאת מתוך חדה גדולה, על שזכה לעבוד את מלך מלכי המלכים הקב"ה; כן,

כשמונע עצמו מעבירה, עליו להיות שבע רצון על שעלה בידו, בגלל רצונו של הקב"ה, להימנע מעשיית עבירה. כיצד, איפוא, אפשר לומר שמשביעים אותו לחשוב את עצמו כרשע? הרי לא יוכל אז לעבוד את השי"ת מתוך שמחה, זאת ועוד: הרי מובן שכשם שהחלק הראשון בשבועה (,,תהי צדיק ואל תהי רשע") נוגע ליכולת ביצוע שליחותו בעולם הזה, כך גם נוגע לכך החלק השני של השבועה. ברם, אם יחזיק עצמו כרשע – יהיה שקוע בעצבות, דבר שיש בו בודאי משום הפרעה לקיום שליחותו בעבודת השי"ת מתוך שמחה. ואם לא ירע לבבו כלל מזה – לא ידיר גיסא, אם אכן יקיים את השבועה ויחזיק את עצמו כרשע, אלא שכדי שזה לא יפריע לו

פרק א. תניא [בסוף פרק ג דנדה]: – למדנו בסוף פרק שלישי במסכת נדה: "משביעים אותו", – יהודי לפני לידתו, משביעים אותו בשמים, תהי צדיק ואל תהי רשע. – היה צדיק ואל תהי רשע, ואפלו כל העולם כלו – בדונם אותו לפי מעשי, אומרים לד'

צדיק אתה – הנה בעיניך כרשע". – לידתו של יהודי היא הרי לשם כוונה מיוחדת, לבצע את תכלית בריאתו. הנשמה יורדת לעולם הזה ומתלבשת בגוף, כדי לבצע שליחות אלקית מיוחדת בעולם הזה. וכדי שהאדם יוכל לבצע תכלית

וכוונה זו ושיהיה בכוחו לקיים את שליחותו, לשמה ירדה נשמתו למטה – משביעים אותו, לפני לידתו, שיהיה צדיק ושלא יהיה רשע. ואילו בעיני עצמו יחשוב את עצמו כרשע, ועל-ידי כך יבצע תכלית כוונת שליחותו בעולם הזה. השבועה האמורה מורכבת משני חלקים: בחלק הראשון משביעים אותו כיצד עליו להיות – שיהיה צדיק ולא יהיה רשע, בחלק השני של השבועה משביעים אותו כיצד יחזיק את עצמו בעיניו – שיחשוב את עצמו כרשע. וצריך להבין, דהא תנן [אבות פרק ב'] –: למדנו במשנה, בפרק שני של מסכת אבות: "ואל תהי רשע בפני עצמך". – שלא תחשוב את עצמך כרשע. כיצד, איפוא, אפשר לומר שמשביעים את האדם לחשוב את

22. השותפים ר' שלום שכנא ור' מרדכי. ראה הסכמתו של ר' זושא מאניפאלי והערה 8 שם. 23. דברים כז, ז. 24. שבועות לא, א – בשינוי הסדר, וראה רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כו הלכה ג. 25. קידושין ו, א. 26. כנ"ל יום ג' פ' תבא תקנ"ו – ראה לעיל בהסכמות. 1. משנה יג.

הוא "צדיק ורע לו" – לשם מה, איפוא, מצויינת כל דרגה בשני תוארים? כפי שהדברים יוסברו להלן, מבטא כל אחד מהתארים האמורים פרט מיוחד בעבודתו של ה"צדיק": התארים "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור" מתארים עבודתו של ה"צדיק" מצד נשמתו, עד

כמה גדולה אהבתו להשי"ת, שכן, בגלל אהבתו זו קיבל את התואר "צדיק" – ועל כך בא התואר "צדיק גמור", שאהבתו להקב"ה היא בדרגת "אהבה בתענוגים", אהבה מלאה. או שאהבתו להשי"ת איננה מלאה ובגלל כך הוא נקרא "צדיק שאינו גמור". ואילו "צדיק וטוב לו" ו"צדיק ורע לו" מתארים מצבו של ה"צדיק" בשעה שהוא עסוק בהפיכת הנפש הבהמית

לקדושה. שכן, "צדיק" על-ידי עבודתו הגדולה את השי"ת מתוך אהבה בתענוגים, מהפך את הרע שבו לטוב ולקדושה. "צדיק וטוב לו" – שכבר הפך לגמרי את הרע שבקברו והוא מורכב רק מטוב, ואילו "צדיק ורע לו" – שעדיין לא הצליח להפוך את הרע לגמרי, משהו מהרע עדיין נשאר בקברו. מההסברים הבאים מתבהר שמדובר כאן אודות הרע הרוחני שבלב. שכן, אין ל"צדיק" שום שייכות לרע כזה שיכול להתבטא במחשבה, דיבור, ובודאי לא, חלילה, במעשה. ובגמרא סוף פ"ק ד' דברכות: "צדיקים – יצא טוב שופמן כו', רשעים – יצא הרע שופמן, בינונים – זה וזה שופמן וכו'. אמר רבה: פגון אָנָא – בינוני. – כמו אני – בינוני". רבה מעמיד עצמו כדוגמא לאדם שהוא "בינוני". אָמַר לִיה אָבִי: – אמר לו אביו, לא שביק מר חיי לבל פריה וכו'. – אינך משאיר חיים לאף אחד, שכן, אם אתה "בינוני", הרי שכל אלה שהם בדרגה נמוכה ממך, הם רשעים, ורשעים – גם – בחייהם נקראים מתים⁴, הרי שעל-ידי שאתה קורא לעצמך "בינוני" אינך משאיר חיים לאף אחד. ולהבין פל זה פאר היטב, – נוסף על השאלה דלהלן, שלפי המקובל ש"בינוני" הוא זה שיש לו מחצית מצוות ומחצית עבירות – כיצד יכול היה רבה לטעות טעות גדולה כל כך, לומר על עצמו שהוא "בינוני"? – ישנה כאן שאלה נוספת: באם "בינוני" הוא זה שיש לו מחצית מצוות ומחצית עבירות, הרי זה "מציאות" כזו, כיצד, איפוא, יכולה להיות מחלוקת בין רבה לאביו על דבר שהוא "מציאות"? וגם להבין מה שאמר איוב [פְּכָא פְּתָא פְּרָק א':] "רְפוּזוֹ שֶׁל עוֹלָם, פְּרָאָתִי צִדִּיקִים פְּרָאָתִי רְשָׁעִים כו'", והא 'צדיק' ו'רשע' לא קאמר! – והרי "צדיק" ו"רשע" לא אמר. הגמרא מספרת, שהמלאך שואל את הקב"ה על כל מי שעומד להיוולד, האם יהיה חכם או טיפש, גבור או חלש וכו', ואילו ביחס ל"צדיק" ו"רשע" לא נאמר שם שום דבר, שכן, זה נתון לבחירתו של האדם. כיצד, איפוא, אמר איוב: "בראת צדיקים, בראת רשעים"? וגם להבין מהות מְרִנַת הַבִּינוּנִי, – המלה

בעבודת ה' בשמחה, יחליט בנפשו שהדבר לא ירגיז אותו כלל; שלא יהא איכפת לו מה שהוא רשע, ואז לא יהיה שריו בדכאון או בעצבות וממילא יוכל לעבוד את ה' בשמחה, יָבֹל לְבֹא לְיָדִי קְלוֹת, חֵם וְשָׁלוֹם. – שלא יעריך כל כך חומרתה של עבירה, שכן,

למרות שהגיע להחלטות האמורה, כדי שהדבר לא יפריע לו לעבודה בשמחה – אך עם זאת הרי לא מפריעה לו העובדה שהוא רשע, וכך הוא עלול לבוא למצב כזה שחומרת עבירה תקל בעיניו חלילה באמת. כדי להסביר את האמור, יש בתחילה לברר ולקבוע מובנם האמיתי של המושגים "צדיק" ו"רשע", ועל כך הוא אומר בהמשך הפרק: אָדָּהָא, כִּי הָיָה מְצִינִי בְּגִמְרָא: ה' חֲלָקוֹת: צִדִּיק וְטוֹב לוֹ, צִדִּיק וְרַע לוֹ, רָשָׁע וְטוֹב לוֹ, רָשָׁע וְרַע לוֹ, וּבִינוּנִי. – "בינוני", כלומר אדם שאינו "צדיק" אבל גם אינו "רשע". כל הדרגות האמורות מתבטאות גם במובן הגשמי, וכגון: "צדיק וטוב לו" הכוונה גם בפשטות, שטוב לו גם בגשמיות, או "צדיק ורע לו" הכוונה שגם במובן הגשמי רע לו. וכך גם בשאר הדרגות. ופִּרְשֵׁי בְּגִמְרָא: "צִדִּיק וְטוֹב לוֹ" – צִדִּיק גָּמוּר, – ממילא אינו צריך לסבול יותר בעולם הזה, ומשום כך טוב לו גם בגשמיות, צִדִּיק וְרַע לוֹ – צִדִּיק שְׂאִינוֹ גָּמוּר. – ממילא עליו עוד לסבול בעולם הזה, ומשום כך רע לו גם בגשמיות. פירוש זה בגמרא מלמד אותנו, ששני צדיקים אלה, האחד ש"טוב לו" והשני ש"רע לו", אינם באותה מדרגה, אלא שלזה טוב ולזה רע, כי אם, אלו הן שתי מדרגות מיוחדות בצדיקים. ברם, גם לפי פירוש זה בגמרא, אין בציונים "טוב לו" ו"רע לו" משום תואר להגדרת מדרגותיהם של צדיקים אלה. הגדרת דרגותיהם היא: "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור". "טוב לו" ו"רע לו" הם ענינים צדדיים: לאחד טוב משום שהוא "צדיק גמור" ואילו לשני לא טוב מפני שהוא "צדיק שאינו גמור".

וּפְרָעִיא מְהִימָנָא פְּרָשַׁת מְשַׁפְּטִים פְּרָשׁ: – ב"זהר בחלק הנקרא "רעיא מהימנא" בפרשת משפטים, פירשו: צִדִּיק וְרַע לוֹ – שֶׁהָרַע שָׁבוּ כְּפוּף לְטוֹב וכו', – הוא מסוג הצדיקים שעדיין יש בו משהו מהרע, אלא שרע זה בטל לטוב שלו. בהתאם לכך, יוצא ש"צדיק וטוב לו" היינו צדיק שיש בו רק טוב ואין בו מהרע כלל. בהתאם ל"זהר" זה יוצא, שנוסף לתוארים "צדיק גמור" ו"צדיק שאינו גמור", מהווים גם "צדיק וטוב לו" ו"צדיק ורע לו" תוארים המציינים את מדרגות הצדיקים: מדרגה אחת של "צדיק", שיש בו רק טוב ואת הרע שבקברו הפך לגמרי לטוב – "צדיק וטוב לו". מדרגה אחרת של "צדיק", שעדיין יש בו קצת רע – "צדיק ורע לו". נדרשת אבל הסברה על הכפילות בתארים שבכל אחת המדרגות של "צדיק": "צדיק גמור" – ו"צדיק וטוב לו", "צדיק שאינו גמור" – ו"צדיק ורע לו". מכיון ש"צדיק גמור" הנו "צדיק וטוב לו", ו"צדיק שאינו גמור"

וקל-וחומר מי שמבטל קיום מצות-עשה שהיה בידו לקיימה, כמו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, שעליו דרשו רז"ל¹⁰: - הפסוק¹¹: "כי דבר ה' בזה וגו' ה' ה' תבשר וגו'". ופשיטא דמקרי רשע טפי מעובר איסור דרבנן. - ברור הרי שהוא נקרא

"רשע" יותר מאשר מי שעובר על איסור דרבנן בלבד, ואם כן, על פרקד חבינוני אין בו אפילו עון כפול תורה, - גם עון ביטול תורה, שמאד קשה להינצל ממנו, והוא אחד משלש הדברים¹² שאין אדם ניצל מהם בכל יום - הנה אף בחטא זה של ביטול תורה אין ה"בינוני" נכשל, ומשום הכי - ולכן, משה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני* - מכיון שאומרים ש"בינוני אין בו אפילו עון ביטול תורה, יוסבר כיצד טעה רבה לומר על עצמו שהוא "בינוני", שכן, גם אם רבה נוהר ונשמר בכל דבר, אף הקטן ביותר, ולא הפסיק מלימודו אף לרגע אחד, יכול היה לחשוב על עצמו שהוא "בינוני". (והגדה) (ומה שכתוב בזה חלק ג דף

רלא: כל שממעיין עונותיו וכו', - מכאן נראה שגם הזוהר סובר ש"צדיק ורע לו" הוא מי שיש לו מקצת עבירות, כמו שלומדים בפשטות, ואם כן - הרי "בינוני" הוא זה שיש לו רק מחצית מצוות? היא שאלת רב המנונא לאלהו, אבל לפי תשובת אלהו שם, פירוש "צדיק ורע לו" הוא כמו שכתוב בפרעיא מהימנא פירוש משפטים דלעיל. - ש"צדיק ורע לו" הוא זה שיש לו מקצת מן הרע, אלא שדורע שבו כפוף לטוב ושכנים פנים לתורה¹³).

"מהות" משמעה "מה הוא", והנה מהותו של "צדיק" הוא טוב, מהותו של "רשע" הוא רע, מהי, איפוא, מהות מדריגת ה"בינוני"? שבודאי אינו מחצה זכיות ומחצה עונות, שאם כן, איך משה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני, ונודע דלא פסיק פומיה

מגריבא, - שפיו לא פסק מללמוד תורה, עד שאפילו מלאך המות לא היה יכול לשלט בו, - כלומר, גם בכמות, לא החסיר אף רגע מללמוד תורה, וגם באיכות - היה לימודו בדרגה עליונה, עד כדי כך שמלאך המות לא היה יכול להפריע לו, ואיך היה יכול למעות במחצה עונות חס ושלום? ועוד, - מתי יכולים לקרוא לאדם "בינוני"? שהרי בפשה שעושה עונות - עד שחזור בתשובה, נקרא רשע גמור - ולא "בינוני", ואם אחר כך עשה תשובה - נקרא צדיק גמור, - והערת כ"ק רבינו: קדושין מט, ב. ובאר זרוע סי' קיב: צדיק גמור, ואפילו העובר על איסור קל של דברי סופרים - מקרי רשע, - אפילו זה

שעובר על איסור קל, כמו איסור דרבנן, ולא רק איסור דאורייתא, נקרא "רשע", כדאיתא בפרק ב דיקמות' ובפרק קמא דנהגה¹⁴. - כמו שאנו מוצאים, יתירה מזו, בפרק שני במסכת יבמות ובפרק ראשון במסכת נדה, ואפילו מי שיש בידו למחות ולא מחה - הוא עצמו לא עבר על שום עבירה, הוא רק לא מיחה במי שעבר עבירה, נקרא רשע [בפרק ו דשבויעות¹⁵]. וכל שכן וכל וחמה, במבטל איזו מצות עשה שאפשר לו לקיימה, - כל-שכן

ליקוטי אמרים

שבדאי אינו מחצה זכיות ומחצה עונות שא"כ איך טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני ונודע דלא פסיק פומיה מגריבא עד שאפי' מלאך המות לא היה יכול לשלוט בו ואיך היה יכול למעות במחצה עונות ח"ו. ועוד שהרי בשעה שעושה עונות נקרא רשע גמור [ואם אח"כ עשה תשובה נקרא צדיק גמור] ואפילו העובר על איסור קל של דברי סופרים מקרי רשע כדאיתא בפ"ב דיבמות ובפ"ק דנדה ואפילו מי שיש בידו למחות ולא מיחה נק' רשע [בפ"ו דשבויעות] וכ"ש וק"ו במבטל איזו מ"ע שאפשי' לו לקיימה כמו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק¹⁶ שעליו דרשו רז"ל כי דבר ה' בזה וגו' הכרת תכרת וגו' ופשיטא דמקרי רשע טפי מעובר איסור דרבנן וא"כ ע"כ הבינוני אין בו אפי' עון ביטול תורה ומש"ה טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני¹⁷

הנהגה

(ומ"ש בזה ח"ג ד' רל"א כל שממעיין עונותיו וכו' היא שאלת רב המנונא לאלהו אבל לפי תשובת אלהו שם הפ' צדיק ורע לו הוא כמ"ש בר"מ פרשה משפטים דלעיל ושבעים פנים לתורה):

6. ראה בבא מציעא פו, א. 7. יבמות כ, א. 8. נדה יב, א. 9. שבויעות לט, ב. 10. סנהדרין לט, א. 11. במדבר טו, לא. 12. בבא בתרא קסד, ב. 13. הערת כ"ק רבינו: "מפרש דלכאורה איך גם קס"ד דר"ה לשאול כן מכל קושיות האמורות - אלא דקסבר שאפ"ל שזהו אחד מע' פנים לתורה".

יום שבת קודש כ"ג כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 10, והא דאמרינן... עד עמ' ו, אלא להתייחר בו'.

וה"בנינוני", וכיצד בצדיקים עצמם ישנן כמה וכמה מדרגות, על פי מה שכתב הרב חיים וייטאל ז"ל בפשערי הקדשה [ובענין חיים שער נ פרק ב], דלכל איש ישראל, אחד צדיק ואחד רשע, יש שתי נשמות, ובדרכיב¹⁹: "ונשמות אני עשיתי", – נשמות לשון רבים, למרות שהפסוק

מדבר אודות יהודי יחיד, כמו שנאמר לפני זה: "כי רוח מלפני יעשוף", שהן שתי נפשות²⁰ – נפש אחת מצד הקליפה וסטרא אחרא, – כמו קליפת פרי, המכסה ומסתירה על התוכן הפנימי של הפרי, כך ברא הקב"ה כוחות המסתירים על החיות האלקית הפנימית שבכל דבר. "סטרא אחרא" – משמעותו, צד אחר, לא צד הקדושה, אלא הצד ההפכי מקדושה, והוא נפש אחת מצד הקליפה וסטרא אחרא, והיא המתלבשת בדם האדם להחיות הגוף, ובדרכיב²¹: "פי נפש הקשור בדם היא", – הנפש המחיה את גופו הגשמי של האדם, הוא הדם, וממנה – מנפש זו, באות כל המדות רעות, מארבעה יסודות רעים שבה, וממנה כעס וגאווה מיסוד האש שנגבה למעלה. ותאות התענוגים מיסוד המים כי המים מצמיחים כל מיני תענוג. והוללות וליצנות והתפארות ודברים בטלים

באה הרי מקליפה ומרע, והם ארבעה במספר, שכן, כשם שכל דבר גשמי מורכב מארבעה יסודות: אש, רוח, מים ועפר, כך גם כל דבר רוחני, כולל מציאותה של נפש זו, מורכב מארבעה יסודות רוחניים, שמהם באות המדות הרעות, דהיינו: כעס ונאווה מיסוד האש שנגבה למעלה, – טבעה של האש להימשך ללמעלה, ומשום כך באות ממנה המדות הרעות כעס וגאווה: כעס הוא פועל יוצא מגאווה, שכן, כשאדם אינו מתגאה, הוא ממילא אינו כועס כשמישהו עושה דבר נגד רצונו. ותאות התענוגים מיסוד המים, כי המים מצמיחים כל מיני תענוג, – כלומר, כל הדברים המביאים לתענוג, ומכיון שמים מצמיחים דברים המביאים תענוג, הרי זה אומר שבמים מוסתר ענין התענוג, והתאוה לתענוג באה, איפוא, מיסוד המים. והוללות וליצנות והתפארות ודברים

והא דאמרינן בעלמא¹⁴, – ומה שאנו אומרים בכל מקום, דמחצה על מחצה – מחצית מצוות ומחצית עוונות, מקרי – נקרא, בינוני, ורב וזיות מקרי – נקרא, צדיק, הוא שם המושאל לענין שחר וענין, – שם שאינו מציין את משמעותו האמתית של הדבר, כי אם שואלים מילה מסוימת

ממקום אחר, כדי להסביר בו פרט מסויים של הדבר. כך גם השמות "בינוני" ו"צדיק" הם שמות מושאלים לגבי שחר וענין, לפי שגדון אחר רבו, – ההבדלים בין צדיקים, בינונים ורשעים, נחשבים כאן רק בשייכות למשפטו של אדם, והוא נידון לפי רוב מעשיו, ומקרי – נקרא, צדיק בדינו מאחר שזוכה בדין לענין אמיתת

שם התואר והמעלה של מעלת ומדרגות חלוקות צדיקים ובינונים ארו"ל צדיקים יצ"ט שופמן שנא' ולבי חלל בקרבי שאין לו יצה"ר כי הרגו בתענית אבל כל מי שלא הגיע למדרגה זו אף שזכויותיו מרובים על עונותיו אינו במעלת ומדרגת צדיק כלל ולכן ארו"ל במדרש ראה הקב"ה בצדיקים שהם מועטים עמד ושתלן בכל דור ודור וכו' וכמ"ש וצדיק יסוד עולם: אך ביאור הענין על פי מ"ש הרח"ו ז"ל בשער הקדושה [ובע"ה שער נ' פ"ב] דלכל איש ישראל אחד צדיק ואחד רשע יש שתי נשמות דכתיב ונשמות אני עשיתי שהן שתי נפשות נפש אחת מצד הקליפה וסטרא אחרא והיא המתלבשת בדם האדם להחיות הגוף וכדכתיב כי נפש הבשר בדם היא וממנה באות כל המדות רעות מארבע יסודות רעים שבה דהיינו כעס וגאווה מיסוד האש שנגבה למעלה. ותאות התענוגים מיסוד המים כי המים מצמיחים כל מיני תענוג. והוללות וליצנות והתפארות ודברים בטלים

שאפשר להרוג את היצר הרע גם בדרכים אחרות. על-כּל-פנים, מגמרא זו מובן שהמשמעות האמתית של "צדיק" הוא זה שאין לו יותר יצר הרע. אבל כל מי שלא הגיע למדרגה זו, אף שזכויותיו מרבים על עונותיו – אינו במעלת ומדרגת צדיק כלל. – אפילו לא במעלת ומדרגת ה"בינוני". ולכן אמרו רז"ל¹⁷ במדרש: "ראה הקדוש ברוך הוא בצדיקים שהם מועטים – עמד ושתלן בכל דור ודור וכו', וכמו שכתוב¹⁸: וצדיק יסוד עולם". – כלומר, בכל דור ישנו צדיק שהוא יסוד העולם. דבר זה מובן רק על-פי מה שלמדנו ש"צדיק" הוא זה שאין לו יצר הרע לגמרי. שכן, אם "צדיק" הוא זה שיש לו רוב מצוות – מדוע הוא אומר שצדיקים הם כל כך מועטים? הרבה יהודים ישנם שיש להם רוב זכויות אך באור הענין, – להבין מה הן מדרגות ה"צדיק"

14. ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"א. 15. ברכות סא, ב. 16. תהלים קט, כב. ראה להלן פרק יג הערה 9. 17. יומא לח, ב. 18. משלי י, כה. 19. ישעיה נז, טו. 20. הערת כ"ק רבינו: "שולל שאין הכוונה למדרג' הנשמה שבגרוח" (שזה אין הכרח בכא"א – ופשיטא – לא בנפ"ב) כ"א המדרג' ההכרחית – נפש". 21. ויקרא יז, א.

לְאִמִּים חֲטָאת׃ – שְׁכַל צְדָקָה וְחֶסֶד שְׁאֵמוֹת הָעוֹלָם עוֹשִׁין, אֵינָן אֶלָּא לְהַתִּיּוֹר כּו׃ – יהודי, כשעושה טוב, גם אם זה בא מצד טבעו הטוב, הרי כוונתו בכך היא לעזור לזולת. ראייה לכך: באם הזולת אינו זקוק לעזרתו, הוא מרוצה ושבע רצון. ואילו,

באומות העולם אין כוונתם לעזור לזולת, כי אם למלא

שביעות רצונם הם, להגדיל את שמם ולהתגאות. אמנם, גם בין אומות העולם ישנם יוצאים מן הכלל, והם הנקראים חסידי אומות העולם, שיש בהם מדות טובות, ומטיבים עם הזולת כדי לעזור לו ולא לטובת עצמם, שכן, הנפש שלהם איננה מהקליפות הטמאות

לגמרי, כי אם מקליפת נוגה והערת כ"ק רבינו: מפני שנלקחים מנוגה כו' כידוע בשער חהמ"צ בס' – לקוטי ביאורים לר"ה מפארטיש מז, ב. –].

מספרים על החסיד רבי הלל מפארטיש – מגדולי החסידים, גאון בנגלה ובקבלה, חיבר ספרים בחסידות ותשובות בנגלה, ובהיותו עילוי נפלא היה כבר בצעירותו בקי בהרבה ספרי קבלה – שבתחילה חשב את עצמו במדריגת "צדיק", ואילו משנהיה לחסיד חב"ד והחל ללמוד הפרק הראשון בספר התניא, אמר אימרה רוסית: צדיק ודאי שאיננו – הלאוי בינוני.

בְּטָלִים מִיִּסוּד הָרוּחַ, – כשם שהרוח אין בה ממשות, כך אין בהוללות, ליצנות, התפארות ודברים בטלים, שום ממשות והם נעדרים תוכן לגמרי. וְעֲצָלוּת וְעֲצָבוֹת מִיִּסוּד הָעֵפֶר. – כשם שהעפר בטבעו יש בו כבדות והוא נמשך ללמטה, כך גם עצלות,

שהיא בעצם כבדות באברי האדם, עצבות ומרה

שחורה, מביאות את האדם לנמיכת רוח ולכבדות. וְגַם מְדוּת טוֹבוֹת שֶׁבְּטָבֵעַ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדוֹתָם, כְּמוֹ רִחְמָנוּת וְנִמְלִיּוֹת חֲסִידִים – בָּאוֹת מִמֶּנָּה. – מזהנפש של הקליפה, אלא נשאלת השאלה: אם נפש זו מקליפה ומרע, כיצד באות ממנה מדות טובות? – על

כך הוא אומר: כִּי בְּיִשְׂרָאֵל נֶפֶשׁ זֹו דְקָלִפָּה, הִיא מְקַלֶּפֶת נֹגֶה, שֵׁישׁ כֶּה גַם בֶּן טוֹב, – ומטוב זה שבנפש זו באות ביהודי המדות הטובות הטבעיות, וְהִיא – קליפה זו באה מִסוּד "עֵץ הָדָעַת" – שיש בו טוב ורע: מֶה שֶׁאֵין בֶּן נֶפֶשׁוֹת אֲמוֹת הָעוֹלָם, הֵן מְשַׁאֵר קְלִפּוֹת מִמָּאוֹת, שֶׁאֵין בָּהֶן טוֹב כָּלֵל, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּעֵץ חַיִּים שֶׁעַד מֵט פָּרַק ג'. וְכָל טִיבוֹ דְעֶבְרִין הָאֲמוֹת עוֹבְדֵי גִלּוּלִים לְגִרְמִיּוֹ עֶבְרִין, – כל הטוב שעושים אומות העולם הוא לטובת עצמם, מכיון שנפשתייהם הן מקליפה כזו שאין בה טוב כלל. וְכִדְאִיתָא – וכמו שמצינו, בְּגִמְרָא²² עַל פְּסוּק²³: "וְחֶסֶד

22. בבא בתרא י, ב. 23. משלי יד, לד.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו כסלו, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

... במה שכותב אודות שערות הזקן - יסביר לזוגתו שתליט"א דברים הברורים שכותב כ"ק אדמו"ר הצמח צדק (פוסק בנגלה דתורה ובפנימיות התורה) אשר "י"ג תיקוני דיקנא מהם נמשך והוא רחום כו' הם רחמים גדולים כו' ומכח הת"ד ממתיק הדינים ונעשה נעים וממותק" (רשימותיו על התהלים, ברוקלין תשי"ג, ע' תרכז).

יום ראשון	יום שלישי	יז כסלו	ה'תש"ד
תהלים: מפרק פג עד פרק פז	שיעורים. חומש: וישב, שלישי עם פירש"י. תהלים: פג"פז. תניא: הנה לא . . . וכו' וד"ל.	חסידות חב"ד פותחת שערי היכלי חכמה ובינה, לידע ולהכיר את מי שאמר והי' העולם בהשגה שכלית, מעוררת רגשי הלב להתפעל באותה מדה שבלב המחוייבת מהשכלה זו, ומורה דרך אשר כל אחד ואחד לפום שיעורא דילי' יכול לגשת אל הקודש לעבוד את הוי' במוחו ולבו.	
יום שני	יום רביעי	יח כסלו	ה'תש"ד
תהלים: מפרק פח עד פרק פט	שיעורים. חומש: וישב, רביעי עם פירש"י. תהלים: פח"פט. תניא: הוכח תוכיח . . . לעומת זה כו'. במנחה אין אומרים תחנון.	הצ"צ כותב: אהבה דבחי' ועמך לא חפצתי (היינו) שלא לחפץ שום דבר זולתו ית', ולא אפילו שמים וארץ שהם ג"ע עליון ותחתון, כי רק ביו"ד נברא כו', אלא תהי' האהבה רק לו ית' לבד, דהיינו למהו"ע ית' ממש. וכך הי' נשמע הלשון ממו"ר נ"ע (רבינו הזקן) בדביקותו. שהי' אומר בזה הלשון: איך וויל זע גאָר ניסט, איך וויל ניט דיין ג"ע איך וויל ניט דיין עוה"ב כו' איך וויל מער ניט אז דיך אליין [איני חפץ במאומה; איני רוצה בגן־העדן שלך, איני רוצה בעולם־הבא שלך כו', רצוני לא יותר מאשר אותך בלבד].	
יום שלישי	שבת	יט כסלו	ה'תש"ג
תהלים: מפרק צ עד פרק צו	שיעורים. חומש: וישלח, שביעי עם פירש"י. תהלים: צ-צו. תניא: ספר לקו"א הנקרא בשם . . . וקצרה בעזה"י. הסכמת א) הרב . . . מאניפאלי. ב) הרב . . . הכהן.	אין הש"ץ מתעטף בטלית למנחה או למעריב, לא בשויו"ט ולא בר"ה. הילולא של הרב המגיד – ממעזריטש – ג' וישב תקל"ג, ומ"כ באנאפאלי. אדמו"ר הזקן יצא לחירות ממאסרו הראשון – יט כסלו, ג' וישב, תקנ"ט, לפנות ערב. ממכתב רבינו הזקן: ברם כגון דא צריך להודיע, כי יום אשר עשה ד' לנו יום יט כסלו, יום ג' שהוכפל בו כי טוב, יום הילולא רבא של רבינו הקדוש נ"ע, וכשקריתי בס' תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי, קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו, יצאתי בשלום מד' שלום.	
יום התועדות וקבלת החלטות טובות בקביעות עתים לתורה הנגלית ודא"ח ברבים, וחיוזק דרכי החסידים באהבת רעים.			
נוהגים לסדר חלוקת הש"ס, וע"פ הסדר המבואר באגה"ק ד"ה הוכח תוכיח. בליובאוויטש משנת תרס"ג ואילך הי' מסדרים חלוקת הש"ס כ"ד בטבת – יום הילולא של רבינו הזקן – מפני אפס הפנאי ביט כסלו.			

יום ראשון	כ כסלו	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: וישב, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: צז-קג. תניא: הסכמות הרבנים . . . ז"ל נבג"מ. הדפסת ספר של בינונים – תניא – בפעם הראשונה נגמרה יום ג' כ' כסלו תקנ"ז בסלאוויטא. וכולל: חלק ראשון – ספר של בינונים, חלק שני – חנוך קטן ושער היחוד והאמונה. אגרת התשובה – מהדורא קמא – נדפסה לראשונה: זאלקווי תקנ"ט; מהדורא בתרא – נדפסה לראשונה: שקלאוו תקס"ו. אגרת הקודש – בפעם הראשונה – שקלאוו תקע"ד. תוצאה מתוקנת של כל ד' החלקים – ווילנא ראם תר"ס, וחזרה ונדפסה כמה פעמים.		

יום שני	כא כסלו	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: וישב, שני עם פירש"י. תהלים: קד-קה. תניא: הקדמת המלקט . . . בעלה וגו'. מען זאל זיך אויסלערנען משניות בעל פה כל חד לפום שיעורי' דילי', און געהן אין גאס און חזר'ן משניות, דערמיט וועט מען זוכה זיין צו מקבל זיין פני המשיח. חסידים דארפען לערנען חסידות: סתם חסידים – יום שני, יום חמישי ויום השבת, תמימים – שעה אחת בכל יום.		

תרגום חפשי

יש לשנן משניות בעל-פה כל אחד כפי ערכו, ובעת ההליכה ברחוב לחזור משניות, – בכך נזכה לקבל פני המשיח.
חסידים צריכים ללמוד חסידות: חסידים 'רגילים' – יום שני, יום חמישי ויום השבת, תמימים – שעה אחת בכל יום.

יום שלישי	כב כסלו	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: וישב, שלישי עם פירש"י. תהלים: קו-קז. תניא: אך בידעיי . . . את ה' וגו' אכ"ר. מתקנות כ"ק אדמו"ר שליט"א: לאמר בכל בוקר אחר התפלה – וגם בשויו"ט, ר"ה ויהכ"פ – תהלים כפי שנחלק לימי החודש, ואחר אמירה בעשרה – ק". בחדש של כט יום אומרים ביום כט השיעור דשני הימים.		

יום רביעי	כג כסלו	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: וישב, רביעי עם פירש"י. תהלים: קח-ק"ב. תניא: והנה אחר . . . אמרים הנ"ל. משיחות אאזמו"ר – אלול תרל"ה: ג' ימים קודם השבת הוא הכנה לשבת. אויף שבת זאָגט ער אין זהר דמינ' מתברכין כולוהו יומין. כולוהו יומין איז כל ששת ימי השבוע, וואָס אויף דעם		

יום רביעי

תהלים:

מפרק צז
עד פרק קג

יום חמישי

תהלים:

מפרק קד
עד פרק קה

יום שישי

תהלים:

מפרק קו
עד פרק קז

שבת קודש

תהלים:

פרק קח
עד פרק ק"ב

הָאֵט דער אויבערשטער געגעבען א ברכה כללית וברכך ה"א בכל אשר תעשה, איז די ברכת השבת מלפניו ומלאחריו, די הכנה צו שבת איז מיום ד', און דער אָנזאָג איז דער קליינער לכו נרננה, וואָס איז ג' פסוקים.

תרגום חפשי

משיחות אאזמו"ר – אלול תרל"ה: ג' ימים קודם השבת הוא הכנה לשבת. על השבת נאמר בזהר שממנו מתברכים כל הימים. כל הימים – הם כל ששת ימי השבוע, שלכך נתן הקב"ה ברכה כללית "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה". ברכת השבת הרי היא מלפניו ומאחריו, ההכנה לשבת היא מיום ד' – וההכוונה היא "לכו נרננה" הקטן [אותו אומרים בשיר של יום הרביעי בתפילת שחרית] שהוא ג' פסוקים.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסה"צ

יום ראשון

פסח שני' בימינו

ונשאלת השאלה: לפי זה, עבודת פסח שני יכולה להתבצע רק לאחר שקדמה לה עבודת פסח ראשון, ואיך זה תואם למשמעות הכתובים שפסח שני מהווה תיקון למי שלא הביא פסח ראשון? והביאור:

בחג הפסח יש עניינים נוספים על קרבן הפסח, כמו איסור חמץ ומצות מצה. והעבודה הרוחנית של פסח מבוססת עליהם, כך שגם מי שלא הקריב פסח ראשון עבד את עבודת החג, ונמצא שעבודת פסח שני באה כהמשך לעבודת פסח ראשון ומהווה עליה מדרגה לדרגה. לכן קבעו מנהגים לפסח שני גם בזמן הזה, כי ביום זה ניתן הכוח לכל אדם מישראל להגיע לעשה טוב (אתהפכא).

(על פי דיוקן שחזות ל"ג, עמ' 56)

הלכות קרבן פסח פרק י', הלכה טו: פסח ראשון... אָפּשָׁר שִׁיבֹא בְּמִמָּה אִם נִמְאָר רַב הַקָּהָל בְּמִמָּה מֵת. בפסח שני אין אומרים תחנון ויש נוהגים לאכול בו מצה (סידור יעב"ץ). וצריך להבין: פסח שני הוא תיקון למי שהיה חייב להביא פסח ראשון ולא הביא, ומאחר שבזמן הזה אין הקרבת קרבן פסח, מה מקום יש לפסח שני ומנהגיו? והענין יובן על פי דברי ה'צמח צדק' (אוה"ת בהעלותך שס"ז) בעניינים הרוחני של פסח ראשון ושני: יציאת מצרים היתה בריחה מהרע (אתהפכא), והעבודה בפסח ראשון היא "סור מרע". ואילו פסח שני הוא עליה ל"עשה טוב", עד כדי הפיכת הרע לטוב (אתהפכא). וכדי שאפשר יהיה להגיע לעבודת פסח שני צריך להקדים את פסח ראשון.

יום שני

מדוע המלך יושב?

ויש לבאר: האיסור לקרוא בתורה בשיבה הוא רק כאשר הקריאה באה כדי להוציא את השומעים ידי חובת הקריאה, אבל קריאת המלך אינה למטרה זו אלא לשם לימוד התורה, כמו שכתב הרמב"ם (בהלכה א) שמטרת הקריאה היא לזרז את העם במצוות. הסבר נוסף: הגמרא (שם) מחלקת בין שני סוגי לימוד – רכות מעומד, קשות מיושב, כלומר, קטעים 'רכים' וקלי הבנה נקראים בעמידה, ואילו קשים להבנה – בשיבה. ומכיוון שקריאת המלך ארוכה וכוללת כמה פרשות, קריאתה בעמידה תקשה על ההבנה. ולכן הותר למלך לקרוא "כשהוא יושב".

(באר שבע סוטה זא. א)

הלכות חגיגה פרק ג הלכה ג: וְהַמֶּלֶךְ, הוּא שִׁיקְרָא בְּאֻזְנֵיהֶם... וְקוֹרֵא כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב. בגמרא (מגילה כא, א) נאמר שקריאת התורה צריכה להיות בעמידה, ולמדים זאת מן הפסוק "ואתה פה עמוד עמדי". כך נפסק גם להלכה (ש"ע או"ח קמ"א, א). ואם כן מדוע קורא המלך את התורה כשהוא יושב? אמנם, לדעת הירושלמי (מגילה כז, ב) האיסור לקרוא בתורה מיושב אינו משום כבוד התורה אלא משום כבוד הציבור. ולפי זה יש לומר כי מאחר שכבוד המלך גדול מכבוד הציבור, רשאי המלך לשבת. אך משמעות הגמרא שלנו (שם) היא, שקריאת התורה בעמידה היא משום כבוד התורה, וכיון שכבוד התורה גדול מכבוד המלך, איך הותר לו לקרוא את התורה בשיבה?

יום שלישי

התרת בכור בעל מום

מובהק הגלוי לכל, לתנא קמא אין צריך מומחה, אלא די בשלשה 'בני הכנסת' ולר' יוסי אפילו יש שם עשרים ושלשה דיינים, אינו נשחט אלא על פי מומחה (בכורות לו, ב). והלכה כתנא קמא כשאין מומחה במקום. [מומחה הוא שבנוסף לידיעתו בהלכה, בקי לבדוק ולהכיר

הלכות בכורות, פרק ג הלכה א: אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַבְּכוֹר אֶלָּא עַל פִּי מִמָּחֶה. בכור בהמה טהורה קרב על גבי המזבח אבל אם יש בו מום, שוחטים אותו כחולין ואף אינו צריך פדיון. עם זאת, שחיטתו על פי 'מומחה' שקבע את מומו. ובמום

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ מג

(ראה כס"מ ומהרי"ט אלגאזי כאן ותוס' בכורות שם ד"ה פסק).
ובסיוסם ההלכה אומר הרמב"ם: "וכל הבכורות אדם רואה
חוץ מבכורי עצמו".

לומד מכך הרבי בעבודת ה': בעניינים השייכים ונוגעים אֶל
האדם עצמו, אֶל לו לסמוך על עצמו. מכיוון שהדבר נוגע אליו,
הוא 'משוחד' ועלול לא לראות את האמת. במקרה זה עליו
לפנות אל חכם מומחה שאינו נוגע בדבר (תורת מנחם תשמ"ו א, ע'
(264).

מומים. ובני הכנסת הם תלמידים שאינם חכמים או חכמים קצת
ואינם בקיאים כל כך].

בכור שנולד בארץ ישראל ויצא לחו"ל ונפל בו מום – מותר
רק על פי שלשה 'בני הכנסת' גם כשיש מומחה, כי כוחו של
המומחה הוא שנטל רשות מהנשיא שבארץ ישראל, אבל לחוץ
לארץ לא מועילה רשות מהנשיא (ראה הל' סנדרהין ד, יד).
ובכור שנולד בחוץ לארץ מותר אפילו ללא שלשה 'בני
הכנסת' ורק במום שאינו גלוי ומובהק, יש צורך בהם להתירה

יום רביעי

בכור ומעשר בהמה

כרת.
לפי זה מובן מדוע ה'בכור' מופיע קודם ל'מעשר': עבודת
הקרבנות היא התקרבות לאלוקות אבל כדי שיהיה ניתן להתקרב
צריכה לבוא תחילה הקדושה מלמעלה למטה (בכור), ואחר כך
יכולה להיות עבודת האדם מלמטה למעלה (מעשר).

מאידך, שתי המצוות, השונות לכאורה, מופיעות תחת אותה
קורת גג: "כי הבכור והמעשר עיקרם אחד, וזהו נעוץ סופן
בתחלתן לחבר וליחד הסוף עם הראש" (רבנו בחי ויקרא כו, לב).
כלומר, שתי המצוות באות בכותרת אחת כי שתיהן ממלאות
את אותה המשימה (משני צידיה): קירוב העולם אל האלוקות.

(על פי לקוטי שידות, י"ז, עמ' 333)

הלכות בכורות, פרק ו הלכה א: מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ אֶחָד
מֵעֲשָׂרָה מִכָּל בְּהֵמַת טְהוֹרוֹת שְׁיֻלְדוּ לְאָדָם, בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה; וְאִין
מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת אֲלָא בְּבָקָר וְצֹאן בְּלֶבֶד, שְׁנַאמְר: "וְכָל מֵעֶשֶׂר בָּקָר
וְצֹאן וְגו'".

הרמב"ם הכליל את הלכות מעשר בהמה בהלכות בכורות,
כיון שהם מוזכרים באותה פרשה בתורה (בחקוקים).

למעשה, קיים הבדל גדול בין השניים: בכור קדוש מעצמו,
מלמעלה, ואילו קדושת מעשר תלויה בספירת האדם.

וההבדל מתחדד בימינו: קדושת בכור שהיא מעצמה קיימת
גם עתה, אך קדושת מעשר לא נוהגת בזמן הזה כי חכמים
חששו שיבואו לאוכלו גם אם לא נפל בו מום ויכשלו באיסור

יום חמישי

חטאת על שום מה?

מחטאו וגמר בליבו שלא יחטא עוד, נמחל חטאו, ומכיוון
שהמרידה היתה באופן של 'שב ואל תעשה' אינו צריך קרבן.
ולהעביר את הפגם שנעשה על ידי החטא אפשר על ידי תשובה
לבד.

והרמב"ם ב'בית אלקים' (שער התשובה ספ"ב) כתב שבזמן
המקדש אין כפרה לשוגג בלי קרבן כי החוטא בזמן המקדש
"מעזיז פנים נגד השכינה.. דמיון העבד העובר על דברי האדון
בפניו".

וכתב הרמ"א ב'תורת העולה' (ח"ב ספ"א): "רצה השי"ת
שיהיה עם התשובה הקרבת הקרבן, כדי שיתישב יותר בלב
החוטא שכבר נתכפר לו אותו החטא, כי לא יצויר אצל המון
האנשים שיהיה האדם רשע ואח"כ יתנקה מרשעו בתשובתו
בלבבו בזולת מעשה כלל..."

(ע"פ לקוטי שידות ח"ב ע' 10)

הלכות שגגות פרק א, הלכה א: כָּל הָעוֹבֵר בְּשִׁגָּגָה עַל אַחַת
מִמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֵׁשׁ בָּהּ מֵעֲשֶׂה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ כָּרַת - הָרִי זֶה
חֵיב לְהַקְרִיב קָרְבַּן חֲטָאת, וּמִצְוַת עֲשֵׂה הִיא שְׁחִיבִין חֲטָאתוֹ עַל
שְׁגָגָתוֹ.

למה העובר על לא תעשה בשוגג חייב חטאת ואילו לעובר
על מצות עשה מספיקה תשובה לבד?
ויש לומר בשני אופנים:

(א) הצורך בקרבן על עבירה בשוגג הוא כדי לטהר את הנפש
מהחטא שנדבק בה על ידי העבירה אבל במבטל מצות עשה,
ע"י התשובה שמקבל על עצמו מלכות שמים ועול מצות מוחלין
לו גם ללא קרבן כי אין כאן מעשה עבירה.

(ב) אם עבר על לא תעשה, לא די בהחלטת האדם שלא יחטא
עוד, כי מאחר שמרד במלך במעשה לא די בקבלה בלב בלבד
אלא צריך גם להביא קרבן. אך במבטל מצות עשה, אם שב

יום שישי

יום הכיפורים שחל בשבת

ושבת חלה רק אחר כך?
ומתוך: לדעת הרמב"ם תוספת יום הכפורים היא רק לאיסור
אכילה ושתיה אבל איסור עשיית מלאכה מתחיל לאחר מכן,
בתחילת הלילה ובזה שבת ויום הכיפורים אכן באין כאחת.

ועדיין יוקשה לשיטת הטור והט"ז (א"ח סי' תר"ח) שתוספת יום
הכיפורים מן התורה היא גם לענין מלאכה, מדוע העושה
מלאכה ביום הכפורים שחל בשבת חייב שתים, והרי אין
האיסורים באים כאחת?

הל' שגגות פרק ד, הלכה א: וְכֵן הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם
הַכְּפוּרִים שְׁחָל לְהִיטֵב בְּשֶׁבֶת - חֵיב שְׁתֵּי חֲטָאוֹת, מִפְּנֵי שְׁנֵי
הָאִסוּרִין בָּאִין בְּאַחַת.

בספר 'חלקת יואב' (א"ח סי' ל) מקשה:

לדעת הרמב"ם (הל' שביתת העשור פ"א ה"ו) תוספת מחול על
הקדש מן התורה היא רק ביום הכפורים ולא בשבת. ואם כן,
איך אפשר לומר שיום הכפורים ושבת הם "שני איסורין הבאין
כאחת", והרי יום הכפורים בא מוקדם יותר, בעת התוספת,

ומתריץ ה'חתם סופר' (חולין קא, ב): העושה מלאכה בעת התוספת עבר על מצות עשה, אבל מצוה זו נמשכת רק עד תחילת הלילה ומשם ואילך פסקה מצות עשה של התוספת ואיסור כרת דשבת ויום הכפורים באים יחד (והרי החטאת באה

על השוגג רק אם העובר על איסור זה במזיד חייב כרת). להלכה (א"ח סי' רסא) גם בשבת ישנו חיוב תוספת מן התורה לענין איסור מלאכה, כמו ביום הכפורים, ואם כך, איסורי יום הכיפורים ושבת באים כאחת גם לענין העשה שבהם.

טעות בהלכה וטעות במציאות

שבת קודש

עם זאת, ההבחנה בין טעות במצב הדברים לבין טעות הלכתית אינה חד-משמעית ויש טעויות שיהיה קשה לקבוע בהן לאיזו סוג טעות הן שייכות. דוגמה לדבר: חיוב קרבן בחילול שבת כשהעבירה נעשה מתוך טעות הלכתית, אך לא מתוך טעות במצב הדברים. על פי ההלכה שלפנינו המחלל שבת מתוך ידיעה מוטעית שמדובר ביום חול, נחשב שוגג וחייב בקרבן. ולכאורה, טעות זו היא טעות במצב הדברים, ולפי האמור היה צריך להיות פטור מקרבן!

מכוח קושיה זו חידש ה'אבני נזר' (אורח חיים, סימן רכו) שהטועה וחושב שהשבת היא יום חול, ייחשב כטועה בהלכה ולא כטועה במצב הדברים. כי טעות בדבר שייחודיותו נוגעת לאיסור הלכתי בלבד, כמוה כטעות בהלכה. לעומת זאת, טעות במושג שייחודיותו נובעת מן המציאות, תיחשב כטעות במצב הדברים.

הלכות שגגות, פרק ז הלכה ב: כָּל־גִּדּוֹל אֲמָרוּ בְּשִׁפְתָּ: כָּל הַשּׁוֹכֵחַ עֵקֶר שַׁבָּת, וְשָׁכַח שֶׁנֶּצְטָווּ יִשְׂרָאֵל עַל הַשַּׁבָּת... אָף עַל פִּי שְׁעֵשֶׂה מְלָאכֹת הַרְבֵּה בְּשִׁפְתוֹת הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיֵּב אֱלָא חֲטָאת אַחַת, שֶׁהִכָּל שִׁנְיָה אַחַת הִיא... וְכָל הַיּוֹדֵעַ עֵקֶר שַׁבָּת, אֲכָל שַׁבָּת שְׁהִיּוֹם שַׁבָּת, וְדָמָה שֶׁהוּא חָל - אָף עַל פִּי שְׁעֵשֶׂה בּוֹ מְלָאכֹת הַרְבֵּה, חַיֵּב חֲטָאת אַחַת עַל כָּל הַיּוֹם כָּל־...".

תנאי לענישה בעונשי מיתות בית דין ומלקות הוא מודעות ליסודות העבירה ובמקום טעות במצב הדברים לא יוטלו העונשים.

וכך גם לעניין חיוב קרבן המוטל על העובר עבירה בשוגג - החיוב מוטל רק בעבירה מתוך טעות הלכתית, אך לא בעבירה מתוך טעות במצב דברים. יוצאות מכלל זה הן עבירות הכרוכות בהנאה, כגון איסורי עריות ואיסורי אכילה שבהן יש חיוב קרבן גם בעבירה מתוך טעות במצב הדברים.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז כסלו, תש"כ
ברוקלין.

ברכה ושלוש!

במענה למכתבה מיום 12/3&, בו כותבת אשר נפגשה עם צעיר מחוץ לארץ המבקר בארצנו הקדושה ת"ו, ומוצאו ממשפחה בלתי דתית, וגם הוא אינו דתי, וכן שבדעתו לחזור למדינתו ל...

ומובן שצודקת, שאין זה ענין להשתדך עם איש בלתי דתי, שהרי אושר בית הישראלי, אושר האמיתי, הוא אך ורק כשהי' בנוי על יסודי התורה והמצוה, ותורה ומצותי עליהם נאמר המעשה הוא העיקר, לא רק רגש הלב, ובפרט כשמתנהג להיפך.

מובן שלפעמים יש להשפיע על מי שהוא שיהפך לדתי ועד למעשה בחיי היום יומים, אבל זהו דורש השתדלות ממושכה, וכשהמדובר נמצא על כל פנים בסביבה דתית, וגם אי אפשר להיות בטוח מראש בתוצאות ההשתדלות עד שתראינה בפועל, שהרי לא כל אדם מקבל בשוה השתדלות והשפעה מבחוץ, ובענין אודותו כותבת, הרי כל תנאים אלו לעת עתה לא בנמצא, ובפרט שרצונו לחזור למדינתו.

קשה לשער שהיא לבדה תוכל להשפיע לשנותו באופן האמור, ז.א. הנהגה בחיי היום יומי מתאים להוראת תורתנו תורת חיים וקיום מצותי עליהן נאמר וחי בהם.

ויהי רצון, שהשם יתברך המשגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית, ינחה בטוב לפניי ולהסתדרות מתאימה לפניי בכל הפרטים.

בברכה לבשורות טובות,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ז-כ"ג כסלו ה'תשס"ט

יום ראשון

הלכות קרבן פסח פרק ט

א. הפסח אינו נאכל אלא בחבורה אחת, ואין מוציאין ממנו מן החבורה שניאכל בה. והמוציא ממנו כזית בשר מחבורה לחבורה בלילי חמשה עשר - לוקה, שנאמר: "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה"; והוא, שניניחנו בחוץ - שהוצאנו כחבורה בו, כשבת [כדיני שבת]; לפיכך, צריך עקירה והנחתה, בהוצאת שבת. ואין מוציא אחר מוציא בפסח - שפיון שהוציאו הראשון, נפסל. מן האגף [מקום הדלת שברוחב המשקוף] ולפנים, כלפנים; ומן האגף ולחוץ, כלחוץ; והאגף עצמו, שהוא עבי הפתח - כלחוץ. החלונות ועבי הפתלים, כלפנים; הגגים והעליות, אינם בכלל הבית.

ב. בשר הפסח שיצא חוץ לחבורתו, בין בידון בין בשגגה - נאסר באכילה; והרי הוא כבשר קדשי קדשים שיצא חוץ לעזרה, או בשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים - שהכל טרפה, ולוקין על אכילתו, כמו שבארנו במעשה הקרבנות. אבר שיצא מקצתו - חותף הבשר ויורד עד שהוא מגיע לעצם, וקולף את הבשר; כל שבפנים - יאכל, וכל שבחוץ [- שיצא] - ישרף. וכשהוא מגיע לעצם, חותף בקופיץ [סכין גדול], [כך דינו] אם היה שאר קדשים; ואם היה פסח שאסור לשבר בו עצם, קולף עד הפרק, ומפרק האבר שיצא מקצתו מן הפרק, ומשליכו לחוץ.

ג. שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד, צריכה כל חבורה מהן לעשות לה הקף [מחיצה], שנאמר: "מן הבשר חוצה" - מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שצריך לתן לו חוצה [גבול] למקום אכילתו; ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין, ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין - כדי שלא יהא מערבבין.

ד. היה המים שמוזגין בו יינם באמצע הבית, בין שתי החבורות - כשהשמש עומד למזג, קופץ [סוגר] את פיו [ואינו אוכל] ומחזיר את פניו, עד שמגיע אצל חבורתו, ואחר כך אוכל מה שבפיו; שאסור לאכל בשתי חבורות. ומתיר לפלה להחזיר פניה מבני החבורה, ואוכלת - מפני שהיא בושא לאכל בפניהם.

ה. שתי חבורות שנופרצה מחיצה מביניהן, אינן אוכלין; וכן אם היתה חבורה אחת, ונעשית מחיצה ביניהם - אינן אוכלין עד שתסתלק; שאין הפסח נאכל בשתי חבורות, ואין נעקרינן מחבורה לחבורה.

ו. בני חבורה שנוכנסו שלשה מהם או יותר לאכל פסחן, ולא באו שאר בני חבורה - אם נכנסו בשעה שדרף בני אדם לאכל הפסחים, וחרו המעורר לכלם על השאָר ולא באו - הרי אלו שנוכנסו אוכלין עד שישבעו, ואין ממתנים לשאר; ואפלו באו המתאחרין אחר כך, ומצאו אלו

השלשה שאכלו הכל - אינן משלמים להם דמי חלקם. אבל אם נכנסו שנים בלבד, הרי אלו ממתנים. במה דברים אמורים? בשעת פניסתם לאכל. אבל בעת שנפטרין [שיוצאים], אין אדם צריך להמתין לחברו; אפלו גמר אחד בלבד מלאכל - יצא, ואינו צריך להמתין.

ז. המאכיל כזית מן הפסח, בין מפסח ראשון בין מפסח שני, למשמד לעבודה זרה [יהודי שהשתמד], או לגר תושב [נכרי ששומר ז' מצוות בני נח] או שכיר [גור] - הרי זה עובר בלא תעשה; ואינו לוקה, אבל מכין אותו מפת מרדות. ו"כן נכר" האמור בתורה, זה העובר אל נכר; ואין מאכילין ממנו לגוי, אפלו גר תושב או שכיר - שנאמר: "תושב ושכיר לא יאכל בו".

ח. ערל שאכל כזית מבשר הפסח - לוקה, שנאמר: "וכל ערל לא יאכל בו"; "בו" הוא שאינו אוכל, אבל אוכל הוא מצה ומרור. וכן מתיר להאכיל מצה ומרור לגר תושב ולשכיר.

ט. כשם שמילת בניו ועבדיו מעפכת אותו מלשחט הפסח - כך מעפכת אותו מלאכל, שנאמר: "ומלת אתו, אז יאכל בו". כיצד? קנה עבד אחר שנשחט הפסח, או שהיה לו בן שלא הגיע זמנו להמול אלא אחר שחיטת הפסח - הרי זה אסור לאכל, עד שימול אותו. וכיצד יהיה הבן ראוי למילה אחר שחיטת הפסח, ולא יהיה ראוי קדם שחיטתו? כגון שהלצתו חמה [שנחלה ונרפא], שצריך שבעת ימים מעת לעת מיום הכראתו, וכגון שפאכה עינו ונרפאת אחר שחיטתה, או שהיה טמא [נסתום] - ולא נודע מינו [ונקבע אחר שחיטת הפסח ונמצא זכר].

הלכות קרבן פסח פרק י

א. השובר עצם בפסח טהור - הרי זה לוקה, שנאמר: "ועצם לא תשברו בו"; וכן נאמר בפסח שני: "ועצם לא ישברו בו". אבל פסח שפא בטמאה - אם שבר בו עצם, אינו לוקה; מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו: "לא תשברו בו" - בטמאה, ולא בטמא. אחד השובר את העצם בלילי חמשה עשר, או ששבר בו עצם מבעוד יום, או ששבר אחר כמה ימים - הרי זה לוקה;

ב. לפיכך, שורפין עצמות הפסח בכלל הנותר מבשרו, כדי שלא יבואו בהן לידי תקלה.

ג. אין חיבין אלא על שבירת עצם שיש עליו כזית בשר, או שיש בו מח; אבל עצם שאין בו מח, ושאין עליו כזית בשר - אינו חיב על שבירתו. היה עליו כזית בשר, ושבר העצם שלא במקום הבשר - חיב, אף על פי שהמקום ששבר פנוי מבשר.

ד. והשובר אחר השובר בעצם אחד, לוקה.

ה. השורף עצמות והמתתן גידים, אינו חיב משום שבירת עצם.

"ולא ילין מן הכשר אשר תזבח בערב ביום הראשון - לבקר"; מפי השמועה למדו, שזו אזהרה למניח בשר חגיגת ארבעה עשר ליום ששה עשר - שנגמר: "לבקר", עד בקר של יום השני. והמותיר, אינו לוקה; אלא ישרף הנותר ממנה, כשאר הנותרים.

יד. בשר חגיגה ששלה עם הפסח על השלחן, וכל התכשילין העולים עמו על השלחן - מתבערין עמו, ואינם נאכלים אלא עד חצות בפסח עצמו: גזירה, מפני התערבות. **טו.** מה בין פסח ראשון לפסח שני? הראשון - אסור בחמץ ב'בל יראה' וב'בל ימצא', ואינו נשחט על חמץ - כשיש חמץ ברשות הבעלים, ואין מוציאין ממנו חוץ לחבורה, וטעון [אמירת] הלל באכילתו, ומביאין עמו חגיגה, ואפשר שיבוא בטמאה אם נטמא רב הקהל טמאת מת, כמו שבארנו. אבל פסח שני - חמץ ומצה עמו בבית, ואינו טעון הלל באכילתו, ומוציאין אותו חוץ לבית אכילתו, ואין מביאין עמו חגיגה, ואינו בא בטמאה. ושניהם דוחין את השבת, וטעונין הלל בעשייתם, ונאכלין צלי בבית אחד על מצה ומרור, ואין מותרין מהם, ואין שוכרין בהם את העצם. ולמה לא ישנה השני לראשון לכל הדברים, מאחר שנגמר: "ככל חקת הפסח יעשו אותו"? לפי שפרש בו מקצת חקי הפסח, ללמד שאינו שנה לראשון אלא בדברים שנתפרשו בו; והן המצוות שבגופו, והם "חקת הפסח". שכלל זה שנגמר במצרים, שילקח הפסח מבשור, ושהוא טעון הגעת דם באגדת אזוב למשקוף ולשתי המזוזות, ושיאכל בחפזו - אין אותם הדברים נוהגים לדורות, ולא נעשו אלא בפסח מצרים בלבד.

ברוך רחמנא דסייען

הלכות חגיגה

יש בכללן שש מצוות - ארבע מצוות עשה, ושתי מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להראות את פני ה'; (ב) לחג בשלש רגלים; (ג) לשמח ברגלים; (ד) שלא יראה ריקם; (ה) שלא יעזב הלוי מלשמחו ולתן לו מתנותיו ברגלים; (ו) להקהיל את העם בחג הסוכות במוצאי שמטה. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות חגיגה פרק א

א. שלש מצוות עשה נצטוו ישראל בכל רגל משלשה רגלים, ואלו הן: הראיה, שנגמר: "יראה כל זכורך"; והחגיגה, שנגמר: "תחג לה' אלהיך"; והשמחה, שנגמר: "ושמחת בחגך". הראיה האמורה בתורה - היא שיראה פניו בעזרה ביום טוב הראשון של חג, ויביא עמו קרבן עולה, בין מן העוף בין מן בהמה. ומי שבא לעזרה ביום ראשון, ולא הביא עולה - לא די' שלא עשה מצות עשה, אלא שעבר על מצות לא תעשה, שנגמר: "ולא יראה פני ריקם". ואינו לוקה על לאו זה, שהרי לא עשה מעשה.

ו. פסח שהוא נא [צלוי מעט] או מבשל, ושכר בו את העצם - לוקה. אפלו נפסל בטמאה ויצאה - שיצא ממקום אכילת החבורה] וכיצא בהם, יש בו אסור שכירת העצם. במה דברים אמורים? בשחיתתה לו שעת הכשר [זמן שהיה כשר], ונפסל; אבל אם לא חיתה לו שעת הכשר, כגון שנתפגל [נפסל בהקדשה] במחשבת הזמן [שחשב לאוכלו אחר זמנו] או במחשבת שנוי השם [כגון שלא לשם בעליו] - אין בו משום שכירת העצם.

ז. שכר עצם האליה [הזנב] - אינו לוקה, שהרי אינה ראויה לאכילה.

ח. הסחוסחים, שהם כמו עצמים רכים, הרי אלו מתרין לאכלם.

ט. היה גדי קטן ורף, שעצמותיו רכים - לא יאכל אותם, שנה שוכר עצם; ואם אכל, לוקה - שאחד השוכר עצם קשה, או השוכר עצם רף. זה הכלל: כל שנגאכל בשור הגדול אחר שיתבשל - הוא שמתר לאכל כנגדו מן הגדי הרף אחר צליתו, כגון ראשי כנפים - [עצמות] וסחוסחים. **י.** גידין הרפין שסופן להקשות - אף על פי שהן ראויין לאכילה עתה, ונאכלין בפסח - אין נמנין [מחשבים] עליהם - [משתתפים נוספים]. ונמנין על מח שבראש, מפני שיכול להוציאו בלא שכירת עצם; ואין נמנין על מח שבקולית, והוא העצם הסתום משני ראשיו - שהרי אינו יכול להוציאו, אלא בשכירת העצם.

יא. כשאדם אוכל את הפסח - חותך את הכשר ואוכל, וחותך את העצמות מן הפרק, ומפרקן אם רצה; וכשיגיע לגיד הנשה, מוציאו, ומניחו עם שאר הגידים והעצמות והקרומות שיוציאין בשעת אכילה - שאין מנקין אותו כשאר הכשר, ואין מחתכין אותו, אלא צולין אותו שלם. ואם חתכו חתיכות חתיכות - כשר; והוא, שלא יחסר אבר. צריך אדם להשתדל שלא ישאיר מבשר הפסח עד בקר, שנגמר: "[ו] לא תותרו ממנו עד בקר"; וכן בשני נאמר: "לא ישאירו ממנו עד בקר". ואם השאיר ממנו, בין בראשון בין בשני - עובר בלא תעשה; ואינו לוקה על לאו זה - שהרי נתק לעשה, שנגמר: "והנתר ממנו... באש תשרפו".

יב. כשמקריבין את הפסח בראשון, מקריבין עמו שלמים ביום ארבעה עשר - מן הבקר או מן הצאן, גדולים או קטנים, זכרים או נקבות, ככל זבחי השלמים. וזו היא הנקראת חגיגת ארבעה עשר; ועל זה נאמר בתורה: "וזבחת פסח לה' אלהיך, צאן ובקר". אימתי מביאין עמו חגיגה זו? בזמן שהוא בא בחל [שחל י"ד בחול] ובטירה ובמעט [כשרבים השתתפו באותו קרבן פסח, ולא ישבעו ממנו]. אבל אם חל יום ארבעה עשר להיות בשבת, או שבא הפסח בטמאה, או שהיו הפסחים מרבים - אין מביאין עמו חגיגה, ואין מקריבין אלא הפסחים בלבד.

יג. חגיגת ארבעה עשר - רשות, ואינה חובה; והיא נאכלת לשני ימים ולילה אחד, ככל זבחי שלמים. ואסור להניח מבשר חגיגת ארבעה עשר ליום השלישי, שנגמר:

י. המפריש עולת ראיתו ומת, יורשיו חייבין להביאה. מתר להקריב בחלו של מועד נדרים ונדבות - שנאמר: "אלה תעשו לה' במועדיכם, לבד מנדריכם ונדבותיכם", מכלל - שקרבין ברגל. "לעלתיכם", כגון עולת מצרע ועולת יולדת; "ולמנחתיכם", להביא [- מלמד על] מנחת חוטא ומנחת קנאות [של סוטה]; "ושלמיכם", לרבות שלמי נזיר. הכל קרבין במועד [חול המועד], ואין קרבין ביום טוב.

יא. מי שהיו לו אוכלין [- משפחתו] קרבין ונקסים מעטין - מביא שלמי חגיגה [שהם לאכילה] קרבין, ועולת ראיה [שקריבין לגמרי] מעטין; היו לו אוכלין מעטין ונקסים קרבין - מביא עולת ראיה קרבין, ושלמי חגיגה מעטין. זה וזה מעט - על זה אמרו: 'לא יפחות ממעה לעולה, ושלמי כסף לשלמים'; זה וזה מרבה - על זה נאמר: "כברפת ה' אלהיך אשר נתן לך".

יום שני

הלכות חגיגה פרק ב

א. נשים ועבדים, פטורין מן הראיה; וכל האנשים, חייבין בראיה - חוץ מחרש ואלם ושוטה וקטן וסומא וחגר וטמא וערל, וכן הזקן והחולה והרף והענג מאד שאינן יכולין לעלות על רגליהן. כל אלו האחד עשר, פטורין; ושאר כל האנשים, חייבין בראיה. החרש - אף על פי שהוא מדבר, אפילו חרש באזנו אחת - פטור מן הראיה. וכן הסומא בעינו אחת, או חגר ברגלו אחת - פטור. האלם - אף על פי שהוא שומע, פטור. טמא [לא ידוע מינו] ואנדרגניס [יש בו סימני זכר ונקבה] - פטורין, מפני שהן ספק אשה. מי שחציו עבד וחציו בן חורין - פטור, מפני צד עבדות שבו. ומניין שכל אלו פטורין מן הראיה? הרי הוא אומר: "כראה כל זכורך", להוציא את הנשים. ומצות עשה שאין הנשים חייבות בה, אין העבדים חייבין בה; ועוד הרי נאמר: "כבוא כל ישראל", להוציא העבדים. ונאמר: "כבוא כל ישראל לראות" - כשם שהם באין להראות לפני ה', כך הם באים לראות הדר קדשו ובית שכינתו - להוציא סומא שאינו רואה, אפילו נקמית עינו אחת, שהרי אין ראיתו שלמה, גמורה. ויש נאמר: "למען לשמעו" - להוציא מי שאינו שומע שמיעה גמורה. ו"למען ילמדו" - להוציא מי שאינו מדבר, שכל המצוה ללמד מצוה ללמד. ונאמר: "בעלתך לראות את פני ה'" - מי שכולל לעלות ברגליו, להוציא חגר וחולה וזקן וענג. וכבר בארנו בהלכות ביאת המקדש, שאין הטמא ראוי לביאה [למקדש]; וכן הערל, מאוס בטמא.

ב. המקמץ, והוא שמלאכתו לקבץ צואת הפלכים וכיוצא בהן לעבוד העורות או לרפואה, וכן המקצרף נחשת במחצב שלו, והעבדנין [מעבדי עורות] - אף על פי שהן מאוסין מפני מלאכתן - הרי אלו מטהרין גופן ומלבושן, ועולין בכלל ישראל להראות.

החגיגה האמורה בתורה - היא שיקריב שלמים ביום טוב הראשון של חג, כשיבוא להראות; והדבר ידוע, שאין השלמים באים אלא מן הבהמה. ושתי מצוות אלו, שהן הראיה והחגיגה - אין הנשים חייבות בהן. השמחה האמורה ברגלים - הוא שיקריב שלמים יתר [בנוסף] על שלמי חגיגה, ואלו הן הנקראין 'שלמי שמחה', שנאמר: "וזבחת שלמים, ואכלת שם; ושמתה לפני ה' אלהיך". ונשים חייבות במצוה זו.

ב. הראיה והחגיגה - אין להן שעור מן התורה, שנאמר: "איש כמתנת ידו וגו'"; אבל מדברי סופרים [- חכמים], שלא יחא קרבן עולת ראיה פחות משנה מעה כסף, ולא שלמי חגיגה פחות משנה שתי כסף. ומצוה להביא כפי עשרו, שנאמר: "כמתנת ידו, כברפת ה' אלהיך".

ג. שלמי שמחה, לא נתנו בהם חכמים שעור. בעת שיעלה אדם לירושלים לחג - אם היו בידו קרבנות הראיה, או יעלה עמו כסף לקנות בו הקרבן. ואם אין בידו כסף, לא יביא שנה כסף; אפילו היה בידו שנה כמה זהובים, אסור לו לעלות ריקם בלא כסף ולא קרבן. ולמה אסור שיעלה בידו שנה כסף? גזירה, שמא לא ימצא למכר, או שמא ימצא המעות סגים [לא טובים].

ד. מי שלא הקריב ביום טוב הראשון עולת ראיתו ושלמי חגיגתו, הרי זה מקריבין בשאר ימות הרגל, שנאמר: "שבעת ימים תחג לה' אלהיך" - מלמד שכלם ראויין לחגיגה, וכלם תשלומי ראשון הם.

ה. ומצוה להקדים, ולהקריב בראשון. לא הקריב בראשון, בין שוגג בין מזיד - יקריב בשני. וכל המאחר - הרי זה מגנה, ועליו נאמר: "נוגי ממועד אספתיו".

ו. עבר הרגל ולא חג [לא הקריב], אינו חייב באחריותו [אינו חייב להקריב אם אבד קרבנו]; ועל זה וכיוצא בו נאמר: "מצות, לא יוכל לתקן".

ז. מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג הסוכות - חוגג את כל הרגל, וביום טוב האחרון, שהוא שמני; ואף השמני, תשלומי ראשון הוא. וכן מי שלא חג ביום חג השבועות - חוגג כל שבועה, ויש לו תשלומין כל ששת הימים שלאחר חג השבועות; ודבר זה מפי השמועה [מסורת ממש רבינו] נאמר, שחג השבועות [יש לו ד' ימים] כחג המצות לתשלומין.

ח. עולת ראיה ושלמי חגיגה, אינם דוחין לא את השבת ולא את הטמא, לפי שאין להם זמן קבוע כקרבנות הצבור; שאם אינו חוגג היום, חוגג למחר, כמו שבארנו. אבל דוחין את יום טוב; אף על פי שאין מקריבין ביום טוב נדרים ונדבות, מקריבין עולת ראיה ושלמי חגיגה ושלמי שמחה, שאין אלו נדרים ונדבות, אלא חובות.

ט. כשמקריב המקריב עולת ראיתו ושלמי חגיגתו ושמחתו ביום טוב, סומך [ידי] עליהם בכל פחו כדרך שעושה בשאר הימים; אף על פי שסמיכה אינה מעכבת, כמו שבארנו במעשה הקרבנות, לא גזרו עליה משום שבות [- איסור חכמים להשתמש בבהמה בחג].

יב. אף על פי ששחטן קדם הרגל - הואיל ואכל מהם ברגל, יצא ידי חובתו; שאינו צריך לשחט שלמי שמחה בפשעת שמחה.

יג. לא לביא אדם [קרבן] תודה ביום ארבעה עשר, מפני [לחמין] החמץ שבה [שמביאין עמה]; שאין מביאין קדשים לבית הפסול. ואם הביא - יוצא בה ידי חובת שמחה, כמו שבארנו.

יד. האומר: 'הרי עלי תודה שאצא בה ידי חובתי לשם חגיגה' - חייב להביא תודה, ואינו יוצא בה ידי חגיגה; שאין חגיגה באה אלא מן החלין. כשיזבח אדם שלמי חגיגה ושלמי שמחה - לא יהיה אוכל הוא ובניו ואשתו בלבד, וידמה שעשה מצוה גמורה, אלא חייב לשמח העניים והאמללים, שנאמר: "והלוי והגר והיתום והאלמנה" - מאכיל הכל, ומשקם כפי עשרו. ומי שאכל זבחי, ולא שמח אלו עמו - עליו נאמר: "וזבחיכם כלחם אונים להם, כל אכליו ישמאו, כי לחמם לנפשם". ומצוה בלוי יתר מן הכל - לפי שאין לו לא חלק, ולא נחלה, ואין לו מתנות בפשר; לפיכך, צריך לזמן לזמן על שלחנו לשמחם, או יתן להם מתנות בפשר עם מעשר שלחם, כדי שימצאו בו צרכיהם. וכל העוזב את הלוי מלשמחו, ושיהיה ממנו מעשרותיו ברגלים - עובר בלא תעשה, שנאמר: "השמר לך, פן תעזב את הלוי".

הלכות חגיגה פרק ג

א. מצות עשה להקהיל את כל ישראל, אנשים ונשים וטף, בכל מוצאי שמיטה כשיעלו לרגל, ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותם במצוות ומחזקות ידיהם בדת האמת - שנאמר: "מקץ שבע שנים, במעד שנת השמיטה - בחג הסוכות, בבוא כל ישראל לראות וגו' הקהל את העם, האנשים והנשים והטף, ויגידו אש בשעריך...".

ב. כל הפטור מן הראייה, פטור ממצות הקהל - חוץ מן הנשים והטף והערל; אבל הטמא פטור ממצות הקהל - שנאמר: "בבוא כל ישראל", וזה אינו ראוי לביאה [למקדש]. והדבר ברור, שהטמאים [לא יכיר בו מינו] והאנדורגנסים [יש בו סימני זכר ונקבה] חייבין, שהרי הנשים חייבות.

ג. אימתי היו קוראין? במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות, שהוא תחלת ימי חלו של מועד של שנה שמינית. והמלה, הוא שיקרא באזניהם. ובגזירת הנשים היו קוראין וקורא כשהוא יושב; ואם קרא מעמד - הרי זה משבח. מאיכן הוא קורא? מתחלת חמש אלה הדברים, עד סוף פרשת 'שמע'; ומדלג ל'והיה אם שמע', וגומר אותה; ומדלג ל'עשר תעשר', וקורא מ'עשר תעשר' על הסדר עד סוף ברכות וקללות, עד 'מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב', ופוסק.

ד. כיצד הוא קורא? תוקעין בתצוצרות בכל ירושלים, כדי להקהיל את העם; ומביאין בימה גדולה, ושל עץ היתה, ומעמידין אותה באמצע עזרת נשים. והמלה עולה ויושב עליה, כדי שישמעו קריאתו; וכל ישראל העולים

ה. כל קטן שיש לו לאחוז בידו של אביו, ולעלות מירושלים להר הבית - אביו חייב להעלותו ולהראות בו, כדי לחנכו במצוות, שנאמר: "יגדל כל זכורך". ואם היה הקטן חגר או סומא או חרש אפלו באחת - אינו חייב לחנכו, אף על פי שהוא ראוי לרפואה; שאלו היה גדול קר - היה פטור, כמו שבארנו.

ו. כל החייב בראייה, חייב בחגיגה [קרבן חגיגה]; וכל הפטור מן הראייה, פטור מן החגיגה. וכל חייב בשמחה - חוץ מחרש שאינו שומע ואינו מדבר, ושטף וקטן וערל וטמא. חרש שוטף וקטן - מפני שאינם בני חיוב, הרי הם פטורין מכל מצוות האמורות בתורה; וערל וטמא - מפני שאינם אוכלים בקדשים ואינם ראויין לביאה, כמו שבארנו בהלכות ביאת המקדש ובהלכות מעשה הקרבנות.

ז. מי שהיה חגר או סומא ביום ראשון, ונתרפא בשני - פטור מן הראייה ומן החגיגה; שבימים חובתו היה פטור - שכל ימות החג תשלומי ראשון הם, כמו שבארנו. וכן אם נטמא בליל יום טוב הראשון - אף על פי שטהר למחר, פטור; אבל אם נטמא ביום ראשון - הרי זה חייב להביא חגיגתו וראיתו בתוך ימי הרגל, כשיטהר.

ח. מי שבא לעזרה בכל ימי החג, אינו חייב להביא עולה בידו בכל עת שיבא - שנה שנאמר: "ולא יראו פני ריכם", אינו אלא בעקר הרגל בלבד, שהוא יום ראשון, או תשלומי ראשון. ואם הביא בכל עת שיבוא - מקבלין ממנו, ומקריבין אותה לשם עולת ראייה; שהראיה, אין לה שעור. **ז.** הפריש עשר בהמות לחגיגתו, והקריב מהן מקצתן בראשון, ופסק - שוב אינו חוזר ומקריב השאר, שהרי שיר אותן; ואם לא פסק, אלא דחקו היום, ולא יכול להקריבן היום - מקריב השאר למחר.

ח. עולת ראייה אינה באה בזה אלא מן החלין, כשאר הקרבנות שאדם חייב בהן. אבל שלמי חגיגה, באות ממעוֹת מעשר שני המערכות עם מעוֹת חלין - לוקח מן התעריכת בהמה, ומקריבה שלמי חגיגה; והוא, שיהיה שעור אכילה ראשונה מן החלין - מפני ששלמי חגיגה חובה, וכל שהוא חובה אינו בא אלא מן החלין.

ט. ויוצא אדם ידי חובת שלמי חגיגה, במעשר בהמה; ואין מביאין אותו ביום טוב - גזירה, שמא יעשר ביום טוב. **י.** יוצאין ישראל ידי חובת שלמי שמחה בנדרים ובנדבות ובמעשר בהמה, והכהנים - בחטאת ובאשם ובכזור ובחזה ושוֹק; שמצוה זו היא לשמח באכילת בפשר לפני ה', והרי אכלו. אבל אין יוצאין ידי חובתם, לא בעופות ולא במנחות - שאינם בפשר המשמח. כבר בארנו בפסחים, שחגיגת [קרבן חגיגה של] ארבעה עשר [בניסן] רשות; לפיכך, אין אדם יוצא בה ידי חובת חגיגה, אבל יוצא בה ידי חובת שמחה.

יא. מי שהיה לו שלמים נדר או נדבה, ושחטם מערב יום טוב - אף על פי שאכלם ביום טוב - אינו יוצא בהם ידי חובת חגיגה, שאינה באה אלא מן החלין; אבל יוצא בהן ידי חובת שמחה.

פטר כל רחם בכני ישראל, באדם ובבהמה; וכלן לכהנים. ב. בכור אדם ובכור חמור - נפדין, ופדיונן לכהן; ובכור בהמה טהורה - נשחט בעורה בשאר קדשים קלים, זורקין דמו ומקטירין אמוניו, כמו שבארנו במעשה הקרבנות, ושאר הפשר נאכל לכהנים, שנאמר: "אף פדה תפדה את בכור האדם, ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה... אף בכור שור... לא תפדה - קדש הם... ובשרם יהיה לה".

ג. בכור בהמה טהורה שהוא בעל מום, בין שנולד במומו בין שנפל בו מום אחר שהיה תמים - הרי הוא לכהן. אם רצה - אוכלו בכל מקום, או מוכרו, או מאכילו למי שיירצה, אפלו לגוי; מפני שהוא חלין, שנאמר: "וכי יהיה בו מום, פסח או עור וגו' הטמא והטהור יחדו יאכלנו, פצצבי וכאיל"; והרי הוא נכסי כהן.

ד. מצוה להקדיש בכור בהמה טהורה, ויאמר: 'הרי זה קדש' - שנאמר: "תקדיש לה' אלהיך"; ואם לא הקדישו - הרי זה מתקדש מאליה, וקדשתו מרחם היא.

ה. מצוה בכור בהמה טהורה נוהגת בארץ ובחוץ לארץ. ואין מביאין בכורות מחוץ לארץ לארץ, שנאמר: "ואכלת לפני ה' אלהיך... מעשר דגןך תירשך ויצהרך, ובכרת בקרך וצאנך" - ממקום שאתה מביא מעשר דגן, אתה מביא בכור בקר וצאן; וממקום שאין אתה מביא מעשר דגן, אי אתה מביא בכור בקר וצאן, אלא יאכל במומו. ואם הביא - אין מקבלין ממנו, ולא יקרב; אלא יאכל במומו. [ו] מצוה זו נוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, כמו מעשר דגן; ואינה נוהגת במקדשין, כשהן בקדשתן קדם שיפדו, בין קדשי מזבח, בין קדשי בדק הבית.

ז. הכל חייבין בבכור בהמה טהורה, כהנים ולוים וישראלים. ואף על פי שהבכור לכהן - אם נולד בכור - מקריב דמו ואמוניו כמו שבארנו, ואוכל שאר הפשר בתורת בכור, שנאמר: "כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך וגו'". אכל בכור אדם ובכור בהמה טמאה - כהנים ולוים פטורין, כמו שבארנו בהלכות מתנות כהונה.

ח. הבכור [מצוה שיהיה] נאכל בתוך שנתו, בין תמים בין בעל מום - שנאמר: "לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה... וכי יהיה בו מום... בשעריך תאכלנו". ומאימתי מונה לו [לתחילת שנתו]? אם תם [שלם] הוא - מונה לו מיום שמיני, שהוא ראוי להקריבה. ואם נולד בעל מום - מונה לו מיום שנולד; והוא, שכלו לו חדשיו [שהיה בהריון מלא], שהרי נראה [ראוי] לאכילה ביום לדתו; ואכל אם לא ידע בודאי שכלו לו חדשיו, מונה לו מיום שמיני. ט. נולד לו מום בתוך שנתו - רשאי לקימו כל שנים עשר חדש; נולד לו מום בסוף שנתו - מתר לקימו שלשים יום מיום שנפל בו המום, ואף על פי שהוא מתאחר לאחר שנתו. ביצד? כגון שנפל בו מום בהמשה עשר יום לפני גמר שנתו, משלימין לו חמשה עשר אחר שנתו. נולד לו מום אחר שנתו - אינו רשאי לקימו אלא עד שלשים יום, ויאכל.

לחג, מתקבצין סביביו. ויחזן [שמח] הפנסט נוטל ספר תורה, ונותנו לראש הפנסט, וראש הפנסט נותנו לסגן [של כהן גדול], והסגן נותנו לכהן גדול, וכהן גדול נותנו למלך - כדי להדרו ברכ בני אדם. והמלך מקבלו בשהוא עומד; ואם רצה, ישב. ופוחת ומברך בדרך שמברך כל קורא בתורה בבית הפנסט, וקורא הפרשיות שאמרנו עד שהוא גומר, וגולל ומברך לאחריה בדרך שמברכין בכתבי גסיות. ומוסיף שבע ברכות, ואלו הן: 'רצה ה' אלהינו בעמך ישראל', 'מודים אנחנו לך', 'אתה בחרתנו מכל העמים' עד 'מקדש ישראל והזמנים', בדרך שמברכין בתפלה; הרי שלש ברכות במטבען [כלשונם הרגיל]. רביעית - מתפלל על המקדש שיעמד, וחותרם בה: 'השוכן בציון'; חמישית - מתפלל על ישראל שתעמד מלכותם, וחותרם בה: 'הבחר בישראל'; ששית - מתפלל על הכהנים שיירצה האל עבודתם, וחותרם בה: 'מקדש הכהנים'; שביעית - מתחנן ומתפלל בה כפי מה שהוא יכול לפי צחות לשונו, וחותרם בה: 'הושע ה' את עמך ישראל, שעמד צריכין להנשע, ברוך אתה ה' שומע תפלה'.

ה. הקריאה והברכות בלשון הקדש, שנאמר: "תקרא את התורה הזאת" - בלשונה, אף על פי שיש שם לעזות [אנשים שאינם מבינים לשון הקודש] (ו). וגרים שאינם מפירים, חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמע באימה ויראה וגילה ברעדה, כיום שנתנה בו בסיני. אפלו חכמים גדולים שיודעים כל התורה בלה, חייבין לשמע בכונה גדולה יתרה. ומי שאינו יכול לשמע - מכון לבו לקריאה זו, שלא קבעה הפתוב אלא לחזק דת האמת; ויראה עצמו כאלו עתה נצטווה בה, ומפי הגבורה שומעה - שהמלך שליח הוא, להשמיע דברי האל.

ז. יום הקהל שחל להיות בשבת, מאחרין אותו לאחר השבת, מפני תקיעת החצוצרות והתחנות, שאינן דוחין את השבת.

ברוך רחמנא דסיען

הלכות בכורות

יש בכללן חמש מצוות - שתי מצוות עשה, ושלוש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להפריש בכורות; (ב) שלא יאכל בכור תמים חוץ לירושלים; (ג) שלא יפדה הבכור; (ד) להפריש מעשר בהמה; (ה) שלא יגאל מעשר בהמה. וכללתי המעשר עם הבכור - לפי שמעשה שניהם אחד, והכתוב כללו עמו, שנאמר: "ואת דמם תזרק" - מפי השמועה למדו, שהן דם מעשר ודם בכור. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות בכורות פרק א

א. מצוות עשה להפריש כל פטר רחם הזכרים, בין באדם בין בבהמה טהורה בין במין החמור, בין שהיו שלמים בין שהיו טרפות [נוטות למות] - שנאמר: "קדש לי כל בכור,

בשוק [שזה זלזול בקדשים], כמו שבארנו בהלכות אסורי מזבח. אבל בשר בכור תמים אינו נמכר, מפני שהוא בשר קדש; וכהנים שגמנו [ששותפים -] על הבכור, מתרין לשקל מנה כנגד מנה [חולקים ע"פ משקל חלק מול חלק].

יט. המפשיט בכור בעל מום, הרי זה מתר להפשיטו באיזה דרך שירצה: אם רצה להרגיל [דרך וגליו], מרגיל. וכן שאר פסולי המקדשין - אם רצה להפשיטו מן הרגל, מפשיט.

יום שלישי

הלכות בכורות פרק ב

א. כל המומין הקבועין [שאינם עוברים] הפוסלין את הקדשים, ונפדין עליהן [-אותם לחולין] - אם נפל אחד מהן בבכור, הרי זה נשחט עליו בכל מקום; וכבר בארנו אותן המומין בהלכות אסורי מזבח, ושהראוי מהן להיות בזכר - שבעה ונשים.

ב. וכל הדברים שמנינו שם [שאינם מומין אך -] שאין הקרבן מהן מן המבחר, ואין הקדשים קרבין בהן, ולא נפדין עליהן - כך אין הבכור נשחט עליהם, ולא קרב, אלא יהיה עומד עד שילד לו מום קבוע. וכן אם נולד בבכור מום עובר - הרי זה אינו נשחט בכל מקום, ולא קרב, אלא יהיה רועה עד שיפיל בו מום קבוע, וישחט עליו.

ג. וכן אם נעברה בו עברה [שבא אדם על הבהמה], או שהרג בעד אחד, או על פי [עדות] הבעלים [- ואינו נהרג], או שהקצה [יועד לעבודה זרה], או נעבד [כע"ז] - ירעה עד שיפיל בו מום, כמו שבארנו בהלכות אסורי מזבח.

ד. יוצא דפן [נולד בניחוח קיסרי], והבא אחריו - שניהן אינן בכור: הראשון, מפני שאינו פטר רחם; והאחרון, מפני שקדמו אחר. אפלו יצאת נקבה דרך דפן, וזכר דרך רחם - אינו בכור.

ה. בכור שהוא אנדרגניס [יש בו סימני זכר ונקבה] - אין בו קדשה כלל, והרי הוא כנקבה; שאין לפהו בו כלום, ועובדין בו וגוזזין אותו פשאר החלין. נולד טמטום [לא ניכר מינו] - הרי זה ספק בכור, ויאכל במומו לבדעליו, בין שהטיל מים ממקום זכרות, בין שהטיל ממקום נקבות.

ו. רחל שילדה כמין עז, או עז שילדה כמין רחל - פטור מן הבכורה, שנאמר: "אף בכור שור", עד שיהיה הוא שור, ובכורו שור. ואם היה בו מקצת סימני אמו - הרי זה בכור, והוא בעל מום קבוע; שאין לה מום גדול משנוי בריאתו, כמו שבארנו בהלכות אסורי מזבח. אפלו פרה שילדה כמין חמור, ויש בו מקצת סימני פרה - הרי זה בכור לפהו, הואיל ומין החמור יש בו דין בכורה. אבל אם ילדה כמין סוס או גמל - אף על פי שיש בו מקצת סימני אמו, הרי הוא ספק בכור; לפיכך, יאכל לבדעליו. ואם תפסו בהן, אין מוציאין מידו.

ז. המטיל מום בבכור - הואיל ועשה עברה, קונסין אותו, ואינו נשחט על מום זה, עד שיפיל בו מום אחר מאליו. ואם מת זה החוטא - מתר לבנו לשחט אותו על מום שעשה אביו; שלא קנסו בנו אחריו.

י. הבכור בזמן הזה - מניחו עד שיפיל בו מום, ויאכל. יא. ועד שלא נראה [בו מום] להראותו להכם, ורשאי לקימו שפתים ושלש שנים. ומשנראה להראותו להכם - אם נולד בו מום בתוך שנתו, ורשאי לקימו כל שנים עשר חדש; נולד [המום] אחר שנתו, מקימו שלשים יום.

יב. שנה של בכור - היא שנת לבנה תמימה, שנים עשר חדש מיום ליום; ואם היתה שנה מעברה - נתעברה לו, ומונה שלשה עשר חדש. נולדו לו שני טלאים, אחד בחמשה עשר של אדר הראשון, ואחד בראש חדש אדר שני - זה שנולד בראש חדש אדר שני - ביון שהגיע יום ראשון באדר של שנה הבאה, עלתה לו שנה. וזה שנולד בחצי אדר ראשון - לא עלתה לו שנה, עד חצי אדר של שנה הבאה; הואיל ונולד בתוך העבור, מונין אותו לו.

יג. עבר ואחר הבכור לאחר שנתו - אף על פי שהוא עובר בלא תעשה, אם היה תם - הרי זה לא נפסל, אלא מקריבו; ואם היה בעל מום, שוחטו בכל מקום, שנאמר: "מעשר דגנך ותרשך ויצהרך, ובכרת בקרך וצאנך", מקיש בכור למעשר - מה מעשר אינו נפסל משנה לחברתה, אף בכור אינו נפסל משנה לחברתה.

יד. אין נוהגין את הבכור לפהו כשילד, שאין זו גדלה לפהו, אלא יטפל בו בעליו עד שיגדיל מעט, ויתנונו לפהו. ועד כמה ישראל חביב להטפל בבכור? בהמה דקה, שלשים יום; ובגסה, חמשים יום. ואם אמר לו הכהן: 'תנהו לי בתוך זמן זה, ואני אטפל לעצמי' - אינו רשאי לתנו לו; שזה כמו מסייע על מתנותיו [- כדי שיתנו לו], וכבר בארנו בתרומות, שהכהנים המסייעין בבית הגרנות ובבית המטבחים ובתוך הרועים - אין נוהגין להן מתנותיהן בשכרן.

טו. היה הבכור בעל מום, ואמר לו בתוך זמן זה: 'תנהו לי שאכלנו', או שהיה תמים, ואמר לו: 'תנהו לי בתוך זמן זה, שאקריבנו עתה' - הרי זה נוהגו לו. ויראה לי, שהבכור נתן לכל כהן שירצה.

טז. כהן שאכל פזית מבכור תמים חוץ לירושלים - לוקה מן התורה, שנאמר: "לא תוכל לאכל בשעריך, מעשר דגנך ותרשך ויצהרך, ובכרת בקרך וצאנך". וכן זר שאכל פזית מבכור, בין לפני זריקה [זריקת הדם] בין לאחר זריקה - לוקה; מפני השמועה [מסורת ממש רבינו] למדו, שזו אזהרה אף לזר שאכל בכור, בין לפני זריקה בין לאחר זריקה.

יז. הבכור - אין פודין אותו, שנאמר: "אף בכור שור או בכור פשב או בכור עז, לא תפדה". וכן אין מוכרין אותו כשהוא תם - שפינו שהוא עומד לקרבן, אין לפהו בו זכות כדי למכרו; ובזמן הזה שאין בית [מקדש], הואיל והוא עומד לאכילה, הרי הוא מתר למכרו, ואף על פי שהוא תמים - אין לכהן, בין לישראל.

יח. בכור בעל מום - יש לפהו למכרו בכל זמן, בין בפני [בזמן] הבית בין שלא בפני הבית, בין חי בין שחוט; וכשהוא מוכר בשר בכור בעל מום - מוכרו בבית, אבל לא

לשחיטה - הרי זה נאמן; ואין חוששין, שמא לא הראהו, ושמא בכור תם [שלם] הוא - שלא נחשדו לשחט קדשים בחוץ, מפני שהוא עון כרת, כמו שבארנו.

יט. וכן נאמן הפה לומר על בכור בעל מום: 'בכור זה נתנו לי ישראל במומו, ולא נפל ברשותי' - כדי לחש לו, שמא הוא הטילו; שהדבר עשוי להגלות, והוא מתירא שמא ישאלו בעליו, ויאמרו: 'תמים היה בעת שנתנוהו לו'.

הלכות בכורות פרק ג

א. אין שוחטין את הבכור אלא על פי ממחה שנתן לו הנשיא שבארץ ישראל רשות, ואמר לו: 'התר בכורות במומן'; אפלו היה מום גדול וגלוי לכל, לא נתירו אלא ממחה שנטל רשות. וכל הבכורות אדם [מומחה] רואה, חוץ מבכור עצמו.

ב. אם אין שם ממחה, והיה המום מן המומין הגלויין המבקהין, כגון שנסתמית עינו, או נקטעה ידו, או נשברה רגלו - הרי זה ישחט על פי שלשה בני הכנסת [נחכים] שאינם בקיאים; וכן בכור שצא לחוץ לארץ, ונפל בו מום מבקה - הרי זה נתר על פי שלשה בני הכנסת.

ג. אין רואין את הבכור לישראל, עד שיהיה כהן עמו - שמא יאמר לו הממחה: 'מום הוא, ומתר לשחט עליו', וילך וישחטנו לעצמו, ולא יתנונו לכהן; שאף על פי שאינו חשוד לאכל קדשים בחוץ, חשוד הוא לגלות מתנות כהונה לפיכך, אם היה חכם, וידוע שהוא מדקדק על עצמו - רואין לו. היה המום גלוי לכל, כגון שנקטעה ידו או רגלו - הואיל והביאו לחכם הממחה, הרי זה בחזקת מדקדק על עצמו; לפיכך רואין לו, אף על פי שאין עמו כהן.

ד. השוחט את הבכור, ואחר כך הראה את מומו - אף על פי שהוא מום גלוי שאינו משתנה בשחיטה, כגון שנחתכה ידו או רגלו - הואיל ונשחט שלא על פי ממחה, הרי זה אסור; ויגבר בכור שמת.

ה. בכור שהיתה לו ביצה אחת ושני פיסין, ובדקו הממחה, והושיבוהו על הרגזו [סוף השדרה] ומעכו, ולא יצאת ביצה שניה, והתירו הממחה, ונשחט, ונמצאת השניה דבוקה בפסלים [מעיים] - הרי זה מתר, הואיל ומעכו; אבל אם לא נמעה - אף על פי שנשחט על פי ממחה, הרי זה יקבר.

ו. מי שאינו ממחה, וראה את הבכור, ונשחט על פיו - הרי זה יקבר, וישלם מבייתו; וכמה משלם? רביע לדקה, ומחצה לגסה. ומפני מה לא ישלם [המומחה] כל דמיו? מפני שקנסו את בעל הבמה [הגסה], כדי שלא ישהה אותה [מלהקריבה טרם יפול בה מום], [ובדקה - נקנס עוד יותר ומקבל פיצוי של רבע בלבד, כדי שלא יעבור על הוראת חז"ל] ולא יגדל בהמה דקה בארץ ישראל.

ז. הנוטל שכרו להיות רואה בכורות - אין שוחטין על פיו, אלא אם כן היה ממחה גדול, וידעו בו חכמים שאין כמותו, ופסקו לו שכר על הראיה והבקור, בין שנמצא בעל מום בין שנמצא תמים. ולא יטל שכר על בהמה זו,

ח. הרגיל [גרם] לבכור שיפל בו מום - כגון שנתן דבילה [תאנה] על אזנו עד שבא כלב ונטלה וחתף אזנו, או שהלך בין ברזל ונעשיות של זכוכית כדי שתקטע ידו ונקטעה, או שאמר לגוי להטיל בו מום - הרי זה לא ישחט עליו. זה הכלל: כל מום שנעשה לדעתו, אסור לו לשחט עליו; ואם נעשה שלא לדעתו, הרי זה שוחט עליו. ט. אמר: 'אלו נפל בבכור זה מום, הייתי שוחטו', ושמע הגוי, ונעשה בו מום - הרי זה שוחט עליו, שהרי לא נעשה בדעתו.

י. ראינוהו שעשה מעשה המרגיל להטיל מום, ונפל בו מום, ואין אנו יודעין אם נתפנו למום או לא נתפנו - הרי זה לא ישחט עליו. פיצד? כגון שנתן לו שעורים במקום דחוק מסרג בעצים, וכיון שאכל נחלקה [נחתכה] שפתו - אפלו היה חבר [תלמיד חכם], הרי זה לא ישחט עליו; וכן כל פיוצא כזה.

יא. היה בכור רודף את האדם, ובעטו כדי לטרדו, ואפלו בעט בו מפני שרדפו מקדם, ונעשה בו מום בבעיטה זו - הרי זה ישחט עליו.

יב. קטנים שהטילו מום בבכור דרך שחוק, וכן הגוי שעשה לדעתו - הרי זה שוחט עליו; ואם עשו כדי להתירו, לא ישחט עליו.

יג. בכור שאחזו דם [חלה] - יקיו [דם], ויכלבד שלא יתפנו לעשות בו מום; ואם נעשה בו מום בהקזה זו, הרי זה נשחט עליו.

יד. מתר להטיל מום בבכור קדם שיצא לאויר העולם, וישחט עליו. במה דברים אמורים? בזמן הזה שאין שם בית [מקדש], מפני שסופו להאכל במומו; אבל בזמן שהמקדש קים, אסור.

טו. עד שהעיד מפי עד אחד, שמום זה נפל שלא לדעת - נאמן; אפלו אשה נאמנת לומר: 'בפני נפל מום זה מאלי', וישחט עליו.

טז. כל המומין הראויין לבוא בידי אדם - נאמן הרועה עליהן לומר: 'מאליהן נפלו, ולא נעשו בכונה'; וישחט עליהן. במה דברים אמורים? בשהיה הרועה ישראלי, והבכור ביד [של] הפה. אבל אם היה הרועה כהן, והבכור עדן הוא ביד בעליו הישראליים - הרי זה אינו נאמן; וחושדין אותו, שמא הוא הטיל בו מום כדי שיתנונו לו.

יז. כהן שהעיד לכהן אחר, שמום זה מאלי נפל - נאמן, ואין חוששין להם, שמא הם גומלים זה את זה [משקר, בכדי שיעיד לו חברו כשיצטרך]; שכל הפהנים חשודין להטיל מום בבכור כדי לאכלו בחוץ, ולפיכך אין נאמנין על ידי עצמם; אבל חברו מעיד לו, שאין אדם חוטא לאחר. אפלו בניו ובני ביתו של כהן, מעידין לו על הבכור; אבל לא אשתו, מפני שהיא כגופו.

יח. בכור שהיה ביד כהן, ונפל בו מום, והעיד עליו עד אחד שזה המום מאלי נפל, ואין אנו יודעים אם מום זה שוחטין עליו את הבכור או אין שוחטין עליו, ובה הפהן שהוא בידו, ואמר: 'הראיתי מום זה לממחה, והתירו

- הרי זה פטור; ואם אפשר שיחתך אבר הגוי, ולא יפסל - הרי זה חייב בכורה.

ב. הלוקח עבר פרתו של נכרי, או המוכר עבר פרתו לנכרי - אף על פי שאינו רשאי - הרי זה פטור מן הכורה, ואין קונסין אותו על דבר זה.

ג. [ישראל] המקבל בהמה מן הגוי להיות מטפל בה, והולדות [יחלקו] ביניהן, או נכרי שקבל מישראל כזה - הרי אלו פטורין מן הכורה, שנאמר: "פטור כל רחם בכני ישראל", עד שיהיה הכל בישראל.

ד. המקבל צאן מן הגוי בממון קצוב [ויתן הישראל הכסף לאחר תקופה], ופסק [סיכס] עמו שיהיה השכר ביניהן [אם יתייקרו הבהמות יתחלקו ברווח], ואם פחתו [ויזלו], פחתו לישראל - אף על פי שברשות ישראל הן, והרי הן קנינו, הואיל ואם לא ימצא הגוי אצלו ממון לגבות ממנו, יגבה מן הבהמות האלו ומולדותיהן - נעשה כמי שיש לו אחריות עליהן ועל ולדותיהן, והרי יד הגוי באמצע, ופטורין מן הכורה, הן וולדותיהן. אבל ולד ולדות חייבין - שהרי של ישראל הן, ואין לגוי עליהן רשות.

ה. ישראל שנתן מעות לגוי, וקנה לו בהן בהמה מגוי בדיניהן [בקנין גוי שע"פ התורה - בכסף] - אף על פי שלא משך, קנה וחיבת בכורה; וכן אם קנה הגוי מישראל בדיניהן, ונתן מעות - אף על פי שלא משך, קנה ופטורה מן הכורה.

ו. גר שנתגר, ואין ידוע אם עד שלא נתגר ילדה פרתו, או אחר שנתגר - הרי זה ככור מספק.

ז. הלוקח בהמה מן הגוי, ואין ידוע אם בכרה [וילדה] או לא בכרה, וילדה אצלו - הרי זה ספק בכור, ויאכל במומו [כשיהיה לו מום] לבצלים, ואינו לכהן; שהמוציא מחברו, עליו הראיה.

ח. לקח בהמה מניקה מן הגוי - אינו חושש שמה בנה של אחרת היא מניקה, אלא הרי זו בחזקת שילדה; ואפלו היה זה שמניקה כמו מין אחר, ואפלו כמין חזיר - הרי זו פטורה מן הכורה. וכן בהמה שהיא חולבת [ונותנת חלב], פטורה מן הכורה - שרוב הבהמות, אינן חולבות אלא אם כבר ילדו.

ט. הלוקח בהמה מישראל - הרי זו בחזקת שבכרה, עד שיודיעו המוכר שעדין לא ילדה; שאין הישראלי שותק וגורם לו לאכל קדשים בחוץ, ונדאי שבכרה, ולפיכך מכרה סתם.

י. בהמה דקה שהפילה עבר שעדין לא נתבארה צורתה הרבה ונכרה לכל, וזה הוא הנקרא 'טנוף' - אם אמרו הרוצים: 'עבר הוא, אלא שנפסד' - הרי זו פטורה מן הכורה, וצריך להראותו לרועה חכם; לפיכך, הלוקח בהמה מן הגוי, אפלו היתה קטנה, וילדה אצלו בתוך שנתה - הרי זה ספק בכור, שמה טנוף הפילה ברשות הגוי. וכן בהמה גסה שהפילה שליה [שק העובר] - הרי זה סימן ולד, שאין שליה בלא ולד; ונפטרה מן הכורה. ומתיר להשליך אותה השליה לכלבים - שאין מתקדש

חוץ מפעם אחת; ורואה אותה לעולם כל זמן שמביאין אותה, כדי שלא יבוא לידי חשד.

ח. החשוד על הבכורות למכר אותן לשם חלין - אין לוקחין ממנו אפלו בשר צבאים, מפני שהוא דומה לבשר העגל. ואין לוקחין ממנו עורות שאינן עבודין [לא מעובדים], אפלו של נקבה, שמא יחתך וזרותו, ויאמר: 'עור נקבה הוא'. ואין לוקחין ממנו צמר, אפלו מלבן; ואין צריך לומר, צואי [מלובלך]. אבל לוקחין ממנו טווי, ולבדין [יריעות מחתיכות צמר], ועורות עבודין - שאינו מעבד עור בכור תמים, מפני שהוא מיוחד לשהותו אצלו, שמא ישמעו הדנינים, ויקנסו אותו כפי רשעו.

ט. השוחט את הבכור ומכרו, ונודע שלא הראהו לממחה - מה שאכלו - אכלו, ויחזיר להם את הדמים; ומה שלא נאכל - יקבר, ויחזיר את הדמים. וכן הדין במאכיל את הטרפה, כמו שיתבאר בהלכות מקח וממכר. י. בכור שנמצא טרפה - אם תמים הוא [ונשחט במקדש לקרבן], ונמצא טרפה אחר שהפשט - העור ישרף, כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשין, והבשר יקבר. ואם במומו נשחט - הבשר יקבר, ויאותו [יהנו] הפהנים בעורו; והוא, שנשחט על פי ממחה.

יא. הבכור שנאכל בשרו בהלכה, בין תמים בין בעל מום - כשם שמתר להנות בעורו, כך נהנין בגזתו [צמר]; אבל כל צמר שנגזז ממנו כשהוא חי, אפלו נשר - הרי הוא אסור בהנזה, אפלו נשר ממנו אחר שנפל בו מום. ואפלו אחר שחיסתו, ואין צריך לומר אחר מיתתו - הרי אותו הצמר שנשר ממנו מחיים, באסורו עומד. וכן במעשר בהמה. וכבר בארנו בהלכות מעילה, שלא גזרו גזרה זו אלא על הבכור והמעשר בלבד, מפני שאינן באין לכפרה - שמא ישהה אותן אצלו, כדי לקח כל הצמר שינשר מהן. וכבר בארנו, שמצנה לאכלו בשנתו, בין תמים בין בעל מום.

יב. בכור שהיה בו צמר מדבבל [תלוש ומעורב במחור], ושחטו - את שהוא נראה עמו מן הגזז [שלא ניכר שהיה תלוש], מתר בהנזה; ואת שאינו נראה עמו, והוא הצמר שעקרו הפוף כלפי ראשו [שב' קצותיו כלפי חוץ] - אסור, שזה כמי שנשר מחיים.

יג. גזת בכור, אפלו בעל מום - שנתערכה בגזי חלין, אפלו אחת בכמה אלפים - הכל אסורים; הרי הוא דבר חשוב, ומקדש בכל שהוא. האורג מלא הסיט [שיעור אריגה] מצמר הבכור בבגד, ידלק; מצמר המקדשין, מקדש בכל שהוא.

הלכות בכורות פרק ד

א. בהמת השתפין, חיבת בכורה. לא נאמר 'בקרד וצאנך', אלא למעט שתפות הגוי; שאם היה שתף בפרה או בעבר, אפלו היה לגוי אחד מאלף באם או בולד - הרי זה פטור מן הכורה. היה לו באחד משניהן אבר אחד, כגון יד או רגל - רואין: כל שאלו יחתך, יהיה בעל מום

קדוש. נפרץ מקצתו, ועומד מרבה על הפרוץ, ויצא דרך הפרוץ, או שהיה הפרוץ מרבה על העומד, ויצא דרך העומד - הרי זה ספק בכור.

יום רביעי

הלכות בכורות פ"ק ה

א. רחל שלא בכרה [לא ילדה מעולם], וילדה שני זכרים - אפלו יצאו שני ראשיהן באחד, אי אפשר שלא קדם אחד; הואיל ואין ידוע איזה יצא ראשון - הפה נטל את הפחוש, והשני ספק בכור. מת אחד מהן, אין לכהן כלום; שנה החי - ספק הוא, והמוציא מחברו עליו הראיה. וכן אם ילדה זכר ונקבה - הרי הזכר ספק, שמא הנקבה יצאת תחלה; לפיכך אין לכהן כלום - שהמוציא מחברו, עליו הראיה. **ב.** שתי רחלות שלא בכרו, וילדו [יחד] שני זכרים - שניהם לכהן [ולא נאמר שאחת ילדה את שניהם]; זכר ונקבה, הזכר לכהן. שני זכרים ונקבה - הפה נטל את הפחוש, והשני ספק בכור; ואם מת אחד מהן, אין לכהן כלום - שנה הזכר החי, ספק בכור הוא, והמוציא מחברו עליו הראיה. ילדו שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות - הרי הזכרים ספק בכור; שאני אומר: שמא הנקבה נולדה תחלה, ואחר כך הזכר; לפיכך, אין כאן לכהן כלום - שהמוציא מחברו, עליו הראיה. אחת בכרה ואחת שלא בכרה, וילדו שני זכרים - אחד לו ואחד לכהן, וכל אחד מהם ספק בכור; הפה נטל את הפחוש. מת אחד מהן, אין כאן לכהן כלום; שנה החי, ספק הוא. וכן אם ילדו זכר ונקבה, אין כאן לכהן כלום; שנה הזכר, ספק בכור הוא.

ג. כל בכור שהוא ספק - דינו שירצה עד שיפיל בו מום, ויאכל לבדו. ואם תפשו הפה, אין מוציאים אותו מיד; ואוכל אותו במומו, אבל אינו מקריבו - שאין מקריב לעולם אלא בכור ודאי, שמא ישחט חלין בעורה.

ד. מי שהיה בעדרו מבכרות ושאינן מבכרות, וילדו ואין שם אדם, ונכנס וימצא את המבכרות מניקות נקבות, ואת שאינן מבכרות מניקות זכרים - אינו חושש שמא בנה של זו בא לו אצל זו, ובנה של זו בא לו אצל זו; אלא הרי הדבר בחזקתו, שכל אחת מניקה בנה.

ה. שנים שהפקידו שני זכרים אצל רועה, האחד בכור והשני פשוט, ומת אחד מהן - מניח הרועה השני ביניהן ומסתלק; והרי הוא ספק בכור, ושניהן חולקין אותו, שאין אחד מהן מכיר את שלו.

ו. הפקיד בכור אצל בעל הבית, והניחו בעל הבית עם פשוט שלו, ומת אחד מהן, ואין ידוע איזה הוא - המוציא מחברו, עליו הראיה; והרי הוא ספק בכור. ואפלו רועה כהן שהניח בכורו בחצר בעל הבית, עם פשוט של בעל הבית, ומת אחד מהן - המוציא מחברו, עליו הראיה; ואין מוציאים מחצר בעל הבית, אלא הראיה - שהרי מדעת בעל הבכור הניחו עם הפשוט של בעל הבית.

בבכרה אלא זכרים, וחזקת הנולדים מחצה זכרים ומחצה נקבות; וכבר בארנו, שהזכר שאין בו מקצת סימני אמו, אינו מתקדש בבכורה. ונמצא מעוט הנולדים הן המתקדשין בבכורה, ואין חוששין למעוט. אבל בהמת קדשים שהפילה שליה - תקבר, שהזכרים בה פנקבות.

יא. בהמה גסה שהפילה תרתי [חתיכת] דם - הרי זו נפטרה מן הבכורה; שחזקתה שהולד בתוכה, ורבה עליו הדם, והפסידו ובטלו. וקוברין תרתי זו כמו גפול כל מבכרת, אף על פי שאין בתורה זו קדשה; ולמה קוברין אותה? כדי לפרסם הדבר שנפטרה מן הבכורה.

יב. כבר בארנו בענין נדה, שהולד באדם נגמר לארבעים יום, והמפלת לפחות מארבעים, אינו ולד. אבל ולד בהמה - לא עמדו חכמים על מנין הימים שיגמר בו; אבל אמרו, שהמפלת טנוף, אינה מתעברת אחריו ולא מקבלת ולד אחר לפחות משלשים יום.

יג. בהמה שיצאת [לשדה] מלאה [מעוברת], ובאה ריקנית - הבא [הנולד] אחר פן בכור מספק; שמא דבר שאינו פוטר בבכורה הפילה, ואין לנפלי בהמה פטירת רחם עד שיעגילו ראש פפקה של ערב [חוט טויה].

יד. מבכרת המקשה לילד - מחתף אבר אבר, ומשליף לפלבים; והבא אחריו, בכור. יצא רבו - הרי זה יקבר, ונפטרה מן הבכורה. ואם חתף אבר והניחו [ולא השליכו לכב], וחתף אבר והניחו, עד שהשלים רבו - הרי כל האברים צריכין קבורה, ונפטרה מן הבכורה; כיון שייצא רבו, בין שלם בין מחתף, והרי הוא לפנינו - נתקדש למפרע. **טו.** יצא שלישי, ומכרו לגוי, וחוור ויצא שלישי אחר - נתקדש למפרע, ונפטרה מן הבכורה. יצא שלישי דרך דפן [הרחם], ושני שלישים דרך רחם - אינו קדוש; שהרב הראשון לא יצא דרך רחם, ולמפרע - רק אם לכתחילה יצא מהרחם הוא מתקדש.

טז. יצא מעוט אבר גדול, והרי זה היוצא רבו של עבר [והשאר יצא מהדופן] - נפטרה מן הבכורה, ויקבר היוצא. יצא חצי העבר, והוא רבו של אבר היוצא - הרי זה ספק אם נפטרה מן הבכורה, או לא נפטרה; לפיכך, הבא אחריו - ספק בכור.

יז. בכור שברכו בסיב [סיבי דקל] והוציאו, ולא נגע ברחם, או שברכו בשליט בהמה אחרת, או שנוכרה עליו אחותו, ויצא - הואיל ולא נגע ברחם מכל מקום, הרי זה ספק בכור.

יח. הדביק שני רחמים זה לזה, ויצא מזה ונכנס לזה - הרי זה ספק אם נפטרה מן הבכורה הבהמה שנוכנס בה הבכור, שהרי פטר רחם, או לא נפטרה, עד שיפטר רחמה ולדה.

יט. נפתחו פתלי בית הרחם, ויצא [ולא נגע ברחם] - הרי זה ספק אם נגיעת רחם מקדשת, או אירור.

כ. נעקרו פתלי בית הרחם [ונתלו] בצנארו - הרי זה ספק אם במקומו מקדש, או מקדש אף חוץ למקומו.

כא. נגממו [הצטמקו ונעלמו] פתלי בית הרחם, אינו

מעשר לא עשה כלום, ולא קנה לוקח; ולפיכך אינו לוקח
- כמזכר חרמי כהנים שלא קנה לוקח, וכמזכר זפת תאר,
כמו שיתבאר במקומו.

ו. מדברי סופרים [נ חכמים], שאסור למכר אותו בעל
מום, ואפלו שחוט - גזרה, שפא ימכרונו חי; לפיכך, אין
שוקלין מנה כנגד מנה במעשר [נ לא חולקים במשקל],
בדרך ששוקלין בבכור - מפני שהוא נראה כמזכר.

ז. ומעשר בהמה של תומים שנשחט במומו [מפני מומו],
מתר למכרו בדרבו; מפני השב אבדה ליתומים, לא גזרו
עליו.

ח. מעשר שנשחט במומו - מתר למכר חלבו וגידיו
ועורו ועצמותיו, ולא אסרו למכר אלא בשרו בלבד. ואם
הבליע [כלל] דמי הבשר בדמי העור והחלב והגידין,
ומכר הכל בהבלעה - מתר; ואם היו דמי העצמות יקרים,
והבליע דמי הבשר בדמי העצמות - מתר.

ט. הכל נאמנין על מומי מעשר, לומר: מום זה מאלי
בא, ולא נעשה לדעת [בכוונה]; אפלו אלו שאינן נאמנין
על הבכור, נאמנין על המעשר. ורואה אדם מומי מעשר
שלו, ומתירו - אם היה ממחה; שאם ירצה, ישיל מום בכל
עדרו ואחר כך יעשר, ונמצא המעשר בעל מום מתחלתו.

י. הלוקח [קונה] טלאים שנוולדו בשנה זו, או שנתנו לו
במתנה - הרי הן פטורין מן המעשר; עד שיוולדו ברשותו.
לפיכך, השתפין שנשתתפו בבהמות, והביא זה מאה
טלאים, והביא זה מאה טלאים, וערכו אותן, ונשתתפו
בהן - הרי המאמנים פטורין מן המעשר, שכל טלה מהן
במכור. וכן האחים שיירשו טלאים מאביהן, הרי הן
פטורין מן המעשר. אכל הנוולדין להן בשתפות לאחר
מכאן מאלו הבהמות, בין לשתפין בין לאחים - חזיבין
במעשר. וכן אם היו שתפין במעות, וקנו בהמות ממעות
השתפות, והאחים שקנו בהמות ממעות הירשה - הרי
הנוולדין מהן לאחר מכאן חזיבין במעשר; שהרי ברשותן
נוולדו, והרי הן פאיש אחד. חלקו האחים והשתפין אחר
שנוולדו להן הבהמות ברשותן, וחזרו ונשתתפו - הרי אלו
פטורין מן המעשר; שבשעה שחלקו - נעשו הכל לקוחין
[כדיו קונים], והלקוח פטור; וכשחזרו ונשתתפו - הרי
נשתתפו בבהמות, ועדין לא ילדו להן ברשותן אחר שתוף
זה השני. ואף על פי שחלקו גדיים כנגד גדיים, וטלאים
כנגד טלאים, ועשרה כנגד עשרה - הכל פטורין מן
המעשר, והרי הם כלקוחין.

יא. האחין והשתפין שחלקו בפספים, ולא חלקו בבהמה
- חזיבין במעשר, שעדין לא נעשו הבהמות לקוחין; אכל
אם חלקו הבהמות - אף על פי שעדין לא חלקו הפספים,
הרי אלו פטורין.

יב. הלוקח עשרה עברין במעי אמן - בלן נכנסין לדיר
להתעשר, שהרי ברשותו נולדו.

יג. כהן שנפלו לו [שקיבל] עשר בהמות בגזל הגר [שמת,
ואין לו יורשים], פטורים מן המעשר - שמתנות כהנה,
מתנות הן; וכבר בארנו, שהנתן במתנה - פטור מן המעשר.

ז. לא נחשדו ישראל על הבכורות; לפיכך, נאמן
הישראלי לומר: 'זה ספק בכור הוא', ורואין לו מומו,
ואוכל אותו במומו.

ח. כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשן, ונפדו - חזיבין
בבכורה; ואם קדם מום עובר להקדשן, או שהקדישן
תמימין ואחר כך נולד להן מום קבוע, ונפדו - פטורין מן
הבכורה; שהרי לא יצאו לחלין לכל דבר - מפני שהן
אסורין בגזזה ועבודה, כמו שבארנו בהלכות מעילה.

ט. הלוקח בהמה ממעות מעשר שני בירושלים, חזיב
בבכורה. אכל הלוקח בהמה מפרות שביעית [נ תמורתם],
הרי זו פטורה מן הבכורה; לפי שאינו רשאי לעשות סחורה
בפרות שביעית, שהרי נאמר בה: 'והיתה שבת הארץ לכם
לאכלה', ולא לסחורה, ואם תהיה חזיב בבכורה - הרי זה
משתכר בבכור, שהרי יצא מתורת פרות שביעית. כבר
בארנו בהלכות מאכלות אסורות, שאסור לעשות סחורה
בדברים האסורים באכילה; וכן בארנו בתרומות, שאסור
לעשות סחורה בתרומות. וכן אסור לעשות סחורה
בבכורות, אף על פי שמותר למכרם על דרך שבארנו.

י. לקח [קנה] בכור למשתה בנו, או לרגל [לאוכלו בחג],
ולא צריך לו - מתר למכרו.

יא. אין שמין בכורות תמימין לישראל, אכל שמין להן
בכורות בעלי מומין. ושמין בכורות תמימין לכהנים בזמן
הזה, שהן עומדין להאכל במומן; ואין צריך לומר,
ששמין להן בעלי מומין.

הלכות בכורות פרק ו

א. מצות עשה להפריש אחד מעשרה מכל בהמות
טהורות שיוולדו לאדם, בכל שנה ושנה; ואין מצוה זו
נוהגת אלא בכור וצאן בלבד, שנאמר: 'וכל מעשר בקר
וצאן וגו'.

ב. מעשר בהמה נוהג בחלין, אכל לא במקדש; ונוהג
בארץ ובחוץ לארץ, בפני הבית [בזמן המקדש] ושל
בפני הבית. אכל חכמים אסרו לעשר בהמה בזמן הזה,
ותקנו שאין מעשרין אלא בפני הבית - גזרה שפא
יאכלוהו תמים, ונמצא בא לידי אסור ברת שהוא שחיטת
קדשים בחוץ. ואם עבר ועשר בזמן הזה - הרי זה מעשר,
ויאכל במומו.

ג. הכל חזיבין במעשר בהמה, כהנים לויים וישראלים.
ד. ודין מעשר בהמה - שיהיה נשחט בעורה, וזורקין
דמו וזריקה אחת כנגד היסוד [בסיס המזבח], ומקטירין
אמוריו [אבריו]; ושאר הבשר נאכל לבפלים בירושלים,
בשאר קדשים קלים. ואין לכהנים בו כלום, אלא פלו
לבפלים, כפסח. ואם היה בעל מום - בין שנפל בו מום,
בין שהפרישו בתחלה במומו - הרי זה נאכל בכל מקום.
ה. מעשר בהמה - אסור למכר אותו כשהוא תמים, לפי
שנאמר בו: 'לא יגאל'; מפי השמועה [מסורת ממש
רבינו] למדו, שזה שנאמר: 'לא יגאל' - אף אסור מכירה
בכללו, שאינו נגאל ואינו נמכר כלל. ויראה לי, שהמזכר

שנה שנה". ויראה לי, שאם עשר בהמה משנה על שנה - הרי זה מעשר, מפני חמרת הקדשים; שהרי לא הקפידה תורה על מעשר בהמה בפרוש, שהיה שנה שנה.

ו. כל הנולדים מאחד בתשרי עד עשרים ותשעה באבול - מצטרפין, ומעשרין מאלו על אלו. נולדו חמשה טלאים בתשעה ועשרים באבול, וחמשה באחד בתשרי - אין מצטרפין; ילדו הנולדות בתוך שנתן, הרי היא ובתה נכנסות לדיר להתעשר.

ז. אין הטלאים הנולדים כמו הטבל [תבואה שאינה מעושרת], שאסור לאכל ממנו עד שיתעשר, כמו שבארנו במקומו. אלא מתר למכר ולשחט כל מה שירצה, עד שיעשר; ויהיה המעשר קדש, ונאכל בהלכותו, כמו שבארנו. ח. קבעו חכמים שלשה זמנים בשנה למעשר בהמה, ומשניגז זמן מהן - אסור לו למכר או לשחט עד שיעשר; ואם שחט, הרי זה מתר. ואלו הן השלשה זמנים: בחמשה עשר יום קדם הפסח, ובחמשה עשר יום קדם עצרת [שבועות], ובחמשה עשר יום קדם הקיץ; וכל זמן מאלו, נקרא 'גזן מעשר בהמה'. נמצאת אומר, שהגרנות של מעשר בהמה - ביום אחרון מחדש אדר, וביום חמשה ושלשים מספירת העמר, וביום אחרון מחדש אלול. ולמה קבעו הגרנות בזמנים אלו? כדי שתהיינה הבהמות מצויות לעולי רגלים; שאף על פי שמתר למכר קדם שיעשר, כמו שבארנו, היו נמנעים למכר, עד שיעשרו ויעשו המצוה. ט. הכניס כל הצאן או כל הבקר לדיר, והתחיל למנות ולקדש עשירי, עד שנסארו בתוך הדיר פחות מעשרה - הרי זה מניחן לגזן אחר; והן מצטרפין לאלו שיולדו, ויתעשרו הכל בגזן אחד [ולא מניחם לשנה הבאה]. ואף על פי שהוא יודע שאלו ישארו במגן, חייב להכניס הכל לדיר, והנשארו ישאר.

יום חמישי

הלכות בכורות פרק ח

א. המכניס צאן לדיר, והתחילו לצאת אחד אחד, והוא מונה כמו שבארנו, וטעה במגן, וקרא לשמיני או לשלמטה ממנו 'עשירי', או שקרא לשנים עשר או לשלמטה ממנו 'עשירי' - לא נתקדשו; אבל אם קרא לתשיעי או לאחד עשר 'עשירי' - נתקדשו. ודבר זה, מפי הקבלה [ממשה רבינו] נשמע, שהטעות מקדשת במעשר שלמטה ממנו ושלמטה ממנו, אבל לא שלפניהן ושלאחריהן. אפלו קרא לתשיעי 'עשירי', ולעשירי 'תשיעי', ולאחד עשר 'עשירי', בין בטעות בין בכונה - שלששתן מקדשין.

ב. והיאך דינם? התשיעי - אינו קרב, אלא נאכל במומו [כשיפול בו מום]; והעשירי, מעשר. והאחד עשר - קרב שלמים, וטעון נסכים בשלמים; ואינו עושה תמורה [אם מחליפו באחר, אינו מתקדש], מפני שהוא עצמו בתמורה. במה דברים אמורים? בשעה המונה הוא בעל הבהמות. אבל העושה שליח לעשר לו, וטעה בין בתשיעי בין

יד. הכל נכנסין לדיר להתעשר - בין תמימין בין בעלי מומין, וכל אסורי מזבח; חוץ מן הפלאים [שאביו ואמו לא ממין אחד], והטרפה, ויוצא דפן [נולד בניתוח קיסרין], ומחסר זמן [תוך י' ימים מלידתו] - שכל אלו פטורין מן המעשר. וכן היתום שמתה אמו, או נשחטה עם לדתו - אינו מתעשר. ודברים אלו, מפי השמועה [מסורת ממש] רבינו הן.

טו. אין הלכות פטור, אלא אם כן נלקח אחר שנקראה [שהיה ראוי] להתעשר. לפיכך, הלוקח טלאים בתוך שבועת ימי הלדה - ששניגז זמן, חייב לעשר; שפיון שאין מחסר זמן ראוי להתעשר - הרי זה כמי שלקח עברין, ונולדו ברשותו.

טז. כל בהמה שהיא ספק אם בת מעשר היא או אינה בת מעשר - הרי היא פטורה מן המעשר; לפיכך, טלאים שנתערב בהן יתום או לקוח [קנוי] וכיוצא בהן - הרי כלן פטורין, שכל אחד מהן ספק הוא.

הלכות בכורות פרק ז

א. מי שהיו לו עשרה טלאים, והפריש אחד מעשרה, היו לו מאה, והפריש עשרה למעשר - אין אלו מעשר. אלא פיצה הוא עושה? כונס כל הטלאים או כל העגלים לדיר, ועושה לו פתח קטן כדי שלא יצאו שנים כאחד, ומעמיד אמותיהם מבחוץ, והן גועות, כדי שישמעו הטלאים קולן ויצאו מן הדיר לקראתן, שנאמר: "כל אשר יעבר תחת השבט" - עד שיעבר מעצמו, ולא שיוציאו בידו. וכשיצאו מן הדיר זה אחר זה, מתחיל ומונן בשבט [מקל רועים]: אחד, שנים, שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמונה, תשעה; והיוצא עשירי - בין זכר בין נקבה, בין תמים בין בעל מום - סוקרו בסקרא [צובעו באדום], ואומר: 'הרי זה מעשר'. לא סקרו בסקרא, ולא מגזן בשבט, או שמגזן רבוצין או עומדין - הרי אלו מעשר; הואיל ומגזן עשרה עשרה, וקדש עשירי - הרי זה מעשר. ב. אין צריך לצרף כל בהמה שנולדה ברשותו לדיר אחד, אלא מצרף כל עדר ועדר לבדו; היו לו חמשה טלאים בירושלם, וחמשה טלאים בעכו - אין מצטרפין, וכלן פטורין מן המעשר. וכמה יהיה בין אלו לאלו, ויצטרפו? לששה עשר מיל.

ג. היו שלשה עדרים, ובין כל אחד ואחד ששה עשר מיל - הרי שלששתן מצטרפין. פיצה? היו תשעה מכאן, ותשעה מכאן, ואחד באמצע - הרי שלששתן מצטרפין ונכנסין לדיר להתעשר.

ד. אין מעשרין מן הצאן על הבקר, ולא מן הבקר על הצאן; אבל מעשרין מן הכבשים על העזים, ומן העזים על הכבשים, שנאמר: "וכל מעשר בקר וצאן", כל משמע צאן - אחד; ששניהם נקראים 'שה', והרי הם כמין אחד. ה. אין מעשרים מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בשנה אחרת, בשם שאין מעשרין בזרע הארץ מן הקדש על הישן, ולא מן הישן על הקדש - שנאמר: "היצא השדה

הפתח שִׁנְאוּ בוּ הַשָּׁשָׁה - נוטל מהם אחד, וְכֵלֶן פְּטוּרִין; שְׁאוֹתֵן הָאֲרֵבָּעָה שִׁנְאוּ תַחֲלָה מִפֶּתַח רֹאשׁוֹן, מִנֵּן הָרְאוּי פְּטָרָן. וְאִם יֵצְאוּ אֵלּוּ הָאֲרֵבָּעָה הַנִּשְׁאָרִים מִן הַפֶּתַח שִׁנְאוּ בוּ הָאֲרֵבָּעָה תַחֲלָה - הָרִי אוֹתָם הָאֲרֵבָּעָה שִׁנְאוּ בַּתַּחֲלָה, וְאוֹתָם הַשָּׁשָׁה שִׁנְאוּ אַחֲרֵיהֶם בִּפְתָח שְׁנִי, פְּטוּרִין, שְׁכַל אֶחָד מֵהֶם נִמְנָה מִנֵּן הָרְאוּי לְמַעַשֵׁר, שֶׁהָרִי נִשְׁאָרֵי שֶׁם בְּדִיר אַחֲרֵים לְהַשְׁלִים הַמִּנֵּן וְלַעֲשֹׂר; אֲכָל אֵלּוּ הָאֲרֵבָּעָה שִׁנְאוּ אֲחֵרֵי - אִף עַל פִּי שִׁנְאוּ וְנִמְנָה מִפֶּתַח הָרֹאשׁוֹן - אִינוּ מִנֵּן הָרְאוּי, לְפִיכָף מִצְטָרְפִין לַגֶּרֶן אַחֵר. יֵצְאוּ אֲרֵבָּעָה מִפֶּתַח זֶה, וְאֲרֵבָּעָה מִפֶּתַח שְׁנִי, וְנִשְׁאָרֵי שֶׁם שָׁשָׁה - אִם יֵצְאוּ הַשָּׁשָׁה מֵאֶחָד מִשְׁנֵי הַפְּתָחִים - נוטל מהם אחד מִעֲשֹׂר, וְכֵלֶן פְּטוּרִין. וְאִם יֵצְאוּ הַשָּׁשָׁה בְּשְׁנֵי הַפְּתָחִים - הָרִי הַשָּׁשָׁה מִצְטָרְפִין לַגֶּרֶן אַחֵר, וְהַשְׁמֹנֶה שִׁנְאוּ תַחֲלָה מִכָּאן וּמִכָּאן פְּטוּרִין; שְׁכַל אֲרֵבָּעָה מִנֵּן וְנִמְנָה מִנֵּן הָרְאוּי לְהַשְׁלִים עָלָיו עֲשֹׂרָה וְלַעֲשֹׂר, שֶׁהָרִי שָׁשָׁה הָיוּ שֶׁם נִשְׁאָרִים בַּתּוֹף הַדִּיר.

יא. הָיוּ לוֹ תִּשְׁעָה עֲשָׂר טְלָאִים בַּתּוֹף הַדִּיר, וְיֵצְאוּ תִּשְׁעָה בִּפְתָח זֶה, וְתִשְׁעָה בִּפְתָח שְׁנִי - נוטל האחד לשם מעשר, וְכֵלֶן פְּטוּרִין; שְׁאוֹתֵם הַתִּשְׁעָה נִמְנָה מִנֵּן הָרְאוּי.

יב. הָיָה מוֹנֶה, וְהוֹצִיא הַטְּלָה רֹאשׁוֹ וְרִבּוֹ מִן הַדִּיר וְחִזּוֹר - הָרִי הוּא בְּמִנּוּי לְכָל דְּבָר.

יג. הָיָה מוֹנֶה, וְהִפְסִיק הַמִּנֵּן מִפְּנֵי חֲבֵרוֹ שֶׁדָּבַר עִמּוֹ, אוֹ שֶׁחֲשָׁבָה לִילִי שִׁבְתָּ - הָרִי זֶה חִזּוֹר וּמִשְׁלִים מִנֵּנוֹ אַחֵר כָּף.

יד. הָיָה מוֹנֶה הַיּוֹצֵאִין אֶחָד אֶחָד, וּמִקְדָּשׁ עֲשִׂירִי, וְקִפֵּץ אֶחָד מִן הַמִּנּוּיִין לַתּוֹף הַדִּיר, לַתּוֹף אֵלּוּ שֶׁעֲדִין לֹא נִמְנָה וְלֹא נִתְעַשְׂרוּ - נִפְטָרוּ הַכֹּל; שְׁכַל אֶחָד מֵהֶם סָפַק אִם הוּא הַמִּנּוּי שֶׁקִּפֵּץ אוֹ אַחֵר, וּכְבָּר בְּאֲרָנוֹ שְׁכַל הַמִּנּוּיִין פְּטוּרִין.

טו. קִפֵּץ אֶחָד מִן הָעֲשִׂירִיִּים לַתּוֹף הַדִּיר - כֵּלֶן יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוֹם, וְיִאָּכְלוּ בְּמוֹמָן.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

הַלְכוֹת שְׁגָגוֹת

יֵשׁ בְּכֵלֶלֶן חֲמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שִׁיקְרִיב הַיַּחֲדִיד קֶרֶבֶן חֲטָאת קְבוּעָה עַל שְׁגָגָתוֹ; (ב) שִׁיקְרִיב אֶשֶׁם מִי שֶׁלֹּא נִדְּעָה לוֹ אִם חֲטָא אִם לֹא חֲטָא, עַד שֶׁיִּדְּעָה לוֹ וְיָבִיא חֲטָאתוֹ, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אֶשֶׁם תְּלוּי'; (ג) שִׁיקְרִיב הַחוּטָא אֶשֶׁם עַל עֲבֻרוֹת יְדוּעוֹת, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אֶשֶׁם וְדָא'; (ד) שִׁיקְרִיב הַחוּטָא קֶרֶבֶן עַל עֲבֻרוֹת יְדוּעוֹת; אִם הָיָה עֲשִׂיר - בְּהִמָּה, וְאִם הָיָה עֶנִי - עוֹף אוֹ עֲשִׂירִית הָאִיפָה; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'קֶרֶבֶן עוֹלָה וְיוֹרֵד'; (ה) שִׁיקְרִיבוּ הַסְּנִיחִירִין קֶרֶבֶן, אִם טָעוּ וְהוּרִי שֶׁלֹּא בִּהְלָכָה בְּאַחַת מִן הַחֲמִירוֹת. וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ - בְּפָרָקִים אֵלּוּ.

הַלְכוֹת שְׁגָגוֹת פָּרָק א

א. כָּל הַעוֹבֵר בְּשָׁגָגָה עַל אַחַת מִמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שִׁישׁ בָּהּ מַעֲשֶׂה שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ כֶּרֶת - הָרִי זֶה חֵיב לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן חֲטָאת, וּמִצְוֹת עֲשֵׂה הֵיא שִׁיקְרִיב חֲטָאתוֹ עַל שְׁגָגָתוֹ.

בְּאַחַד עֲשָׂר - אִין מִתְקַדֵּשׁ אֵלּא הָעֲשִׂירִי הַיּוֹדָא בְּלִבָּד; שֶׁלֹּא עֲשֵׂהוּ שְׁלִיחַ לְטַעוֹת וּלְהִפְסִיד, אֵלּא לְקַדֵּשׁ כְּרָאוּי.

ג. זֶה שֶׁאִמְרָנוּ, שֶׁאִם קָרָא לְאַחַד עֲשָׂר 'עֲשִׂירִי', נִתְקַדָּשׁ - כְּשֶׁקָרָא לְעֲשִׂירִי 'תִּשְׁעִי'. אֲכָל אִם קָרָא לְעֲשִׂירִי 'עֲשִׂירִי', וְקָרָא אַחֲרָיו לְאַחַד עֲשָׂר 'עֲשִׂירִי' - לֹא נִתְקַדָּשׁ אֶחָד עֲשָׂר; שֶׁהָרִי הָעֲשִׂירִי הַיּוֹדָא, לֹא עָקַר שֶׁם 'עֲשִׂירִי' מַעֲלִיו. וְאִפְלוּ יֵצֵא הָעֲשִׂירִי, וְלֹא קָרָאָהוּ, לֹא 'עֲשִׂירִי' וְלֹא 'אַחַד עֲשָׂר', אֵלּא שְׁתֵּם, וְאַחֵר כָּף יֵצֵא אֶחָד עֲשָׂר, וְקָרָאָהוּ 'עֲשִׂירִי' - לֹא נִתְקַדָּשׁ; שֶׁהָעֲשִׂירִי, מַעֲצָמוֹ יִתְקַדָּשׁ; וְאִף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָרָאָהוּ 'עֲשִׂירִי', הוֹאִיל וְלֹא עָקַר שֶׁם 'עֲשִׂירִי' מַעֲלִיו, אִין אֶחָד עֲשָׂר מִקְדָּשׁ.

ד. יֵצְאוּ תִּשְׁעִי וְעֲשִׂירִי בְּאַחַד - בֵּין שֶׁקָרָא שְׁנֵיהֶן 'תִּשְׁעִי', בֵּין שֶׁקָרָא 'עֲשִׂירִי' - שְׁנֵיהֶן מִקְדָּשִׁין; וְיִאָּכְלוּ בְּמוֹמָן, וְאִינוּ קֶרֶבֶן. וְכֵן אִם יֵצֵא עֲשִׂירִי וְאַחַד עֲשָׂר בְּאַחַד - אִם קָרָא 'עֲשִׂירִי' - הָרִי עֲשִׂירִי וְאַחַד עֲשָׂר מִעֲרָבִין זֶה בְּזֶה, וְהֵן כְּמוֹ מַעֲשֹׂר שֶׁנִּתְעַרְבַּ בְּשִׁלְמִים, שֶׁיִּאָּכְלוּ בְּמוֹמָן, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין; וְאִם קָרָא 'אַחַד עֲשָׂר' - הָרִי הָעֲשִׂירִי וְהַחֲלִין מִעֲרָבִין זֶה בְּזֶה, וְיִאָּכְלוּ בְּמוֹמָן.

ה. הַתַּחֲלִיל לְמִנּוֹת, וְיֵצְאוּ תַחֲלָה שְׁנַיִם שֶׁהֵן רֹאשׁוֹן וְשְׁנִי - הָרִי זֶה מוֹנֶה הַכֹּל זֹג זֹג, וּמִקְדָּשׁ זֹג עֲשִׂירִי; וְכֵן אִם מִנֵּן שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה בְּכָל פַּעַם וּפַעַם, אוֹ חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה - מִקְדָּשׁ הַפֶּתַח הָעֲשִׂירִית.

ו. יֵצְאוּ בַּתַּחֲלָה שְׁנַיִם, וְקָרָא אוֹתָן 'אַחַד', וְקָרָא הַשְּׁלִישִׁי שִׁנְאוּ אַחֲרֵיהֶן 'שְׁנִי', וּמִנָּה כְּדָרְכוֹ אֶחָד אֶחָד - הָרִי הַתִּשְׁעִי וְהָעֲשִׂירִי מִקְדָּשִׁין, וְיִאָּכְלוּ בְּמוֹמָן: הַתִּשְׁעִי - מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָעֲשִׂירִי הַיּוֹדָא, שֶׁהָרִי שְׁנַיִם יֵצְאוּ בַּתַּחֲלָה; וְזֶה שֶׁקָרָא 'עֲשִׂירִי' - הוּא אֶחָד עֲשָׂר, וְהַקּוֹרָא לְאַחַד עֲשָׂר 'עֲשִׂירִי', נִתְקַדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ.

ז. מִנֵּן לְמַפְרַע, כְּגוֹן שִׁנְאוּ רֹאשׁוֹן וְאֹמֵר 'עֲשֹׂרָה', וְיֵצֵא שְׁנִי וְאֹמֵר 'תִּשְׁעָה', עַד שִׁנְאוּ הָעֲשִׂירִי וּמִנָּה 'אַחַד' - הָרִי זֶה קָדוֹשׁ; שֶׁהָעֲשִׂירִי מֵאֵלּוּ יִתְקַדָּשׁ.

ח. קָרָא לְתִשְׁעִי 'עֲשִׂירִי', וְנִשְׁאָר הָעֲשִׂירִי בְּדִיר - הַתִּשְׁעִי יִאָּכַל בְּמוֹמוֹ, וְזֶה שֶׁנִּשְׁאָר בְּדִיר - מַעֲשֹׂר, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא יֵצֵא וְלֹא בִּרְוּ [קִידָשׁ]; שֶׁהָעֲשִׂירִי, מֵאֵלּוּ מִתְקַדָּשׁ. מִתְקַדָּשׁ הָעֲשִׂירִי בְּדִיר, הַתִּשְׁעִי יִאָּכַל בְּמוֹמוֹ; וְכֵל הַשְׁמֹנֶה שִׁנְאוּ וְנִמְנָה פְּטוּרִין, וְאִף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְקַדָּשׁ עֲשִׂירִי שֶׁלֶּהֶן לְקָרֵב אֵלּא מִתְקַדָּשׁ שִׁנְאוּ - שֶׁהַמִּנֵּן הָרְאוּי פְּטוּר [- שְׁהָיוּ דְּאוּיִים לְהִיּוֹת פְּטוּרִים].

ט. הַכִּנִּים עֲשֹׂרָה טְלָאִים לְדִיר, וְהָיָה מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ, וּמִתְקַדָּשׁ מִן הַמִּנּוּיִין - מוֹנֶה וּמִשְׁלִים כְּדָרְכוֹ וּמִקְדָּשׁ עֲשִׂירִי, אִף עַל פִּי שֶׁאִין שֶׁם עֵתָה חַיִּים אֵלּא תִּשְׁעָה.

י. מִתְקַדָּשׁ מֵאֵלּוּ שְׁבַתּוֹף הַדִּיר - אֵלּוּ שֶׁנִּמְנָה פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּנֵּן הָרְאוּי לְמַעֲשֹׂר פְּטוּר, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישׁ עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ; וְאֵלּוּ שְׁבַתּוֹף הַדִּיר - מִיִּתְקַדָּשׁ לַגֶּרֶן אַחֵר, עַד שֶׁיִּצְטָרְפוּ לְאַחֲרֵים. וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ לוֹ אֲרֵבָּעָה עֲשָׂר טְלָאִים, וְהַכִּנִּסָּן לְדִיר, וְיֵצְאוּ אֲרֵבָּעָה, וּמִנָּה אוֹתָן בִּפְתָח זֶה, וְיֵצְאוּ שָׁשָׁה וּמִנָּה אוֹתָן מִפֶּתַח אַחֵר, וְנִשְׁאָרֵי שֶׁם אֲרֵבָּעָה בַּתּוֹף הַדִּיר - אִם יֵצְאוּ הָאֲרֵבָּעָה הַנִּשְׁאָרִים מִן

שמונה על ידי משיחת שמן המשחה -] הכל שוין בשגגת עבודה נרה. אכל אם שגג באחת משאר השתים וארבעים - אם היה הדייט - מביא שעירת עזים, או נקבה מן הכבשים; וזו היא חטאת של אחד מעם הארץ האמורה בפירשת 'ויקרא'. ואם המלך הוא ששגג באחת מהן - מביא שעיר עזים לחטאת. ואם היה כהן משיח - הוא מביא פר בן בקר לחטאת, והוא נשרף, כמו שנתפרש שם. ה. אחד יחיד ששגג באחת מאלו, או מרבין - שנאמר: "תורה אחת תהיה לכם, לעשה בשגגה". כיצד? אנשי מדינה ששגגו ודמו שהיום חל, והרי הוא יום הכפורים, וכלן אכלו ועשו מלאכה - כל אחד ואחד מביא שתי חטאות, כבשות או שעירות; וכן אם שגגו כלן והקטירו לעבודה נרה - כל אחד ואחד מן העובדים מביא עז בת שנתה לחטאת.

הלכות שגגות פרק ב

א. אין אדם חייב חטאת על שגגתו, עד שהיה שוגג מתחלה ועד סוף; אכל אם שגג בתחלה והזיר בסוף, או הזיר בתחלה ושגג בסוף - פטור מקרבן חטאת. כיצד? כגון שהוציא חפץ מרשות לרשות בשבת [כגון: מרשות היחיד לרשות הרבים], עקר [מרשות היחיד] בנדון והניח [ברשות הרבים] בשגגה, או שעקר בשגגה והניח בנדון - פטור; עד שיעקר בשגגה והניח בשגגה. וכן כל כיוצא בזה. ב. עבר עברה, וידע שהיא בלא תעשה -] אסורה, אכל אינו יודע שחייבין עליה כרת - הרי זו שגגה, ומביא חטאת; אכל אם ידע שהיא בכרת, ושגג בקרבן, ולא ידע אם חייבין עליה קרבן, אם לאו - הרי זה מזיד; ששגגת קרבן, אינה שגגה בעברות אלו שחייבין עליהן כרת. ג. מי שלא נודע לו עצמו של -] איזה חטא שחטא - אף על פי שידע בודאי שעבר על לא תעשה שיש בו כרת, הרי זה פטור מקרבן חטאת, שנאמר: "אשר חטא בזה", עד שידע החטא שחטא בו. כיצד? חלב ונותר -] מן הקרבן אחר זמן אכילתו לפניו, ואכל את אחד מהן, ואין ידוע איזה אכל, אשתו נדה ואחותו עמו בפית, ושגג וביא על אחת מהן, ואין ידוע איזו מהן בעל, שבת ויום הכפורים לפניו, ועשה מלאכה באחד מהן, ואין ידוע באיזה מהן עשה - הרי זה פטור מקרבן חטאת. ד. חטא, ונודע לו חטאו, וחרו ושכחו - הרי זה מביא חטאת לשם מה שהוא -] אומר שיהיה עבור איזה חטא שחטא, ותאכל כשאר חטאות הנאכלות. ה. שגג בשם [איסור] אחד מהן, והן שני גופין - חייב. כיצד? שתי נדות, ושגג באחת מהן, ואין ידוע איזו היא; שתי אחיותיו, ושגג באחת מהן, ואין ידוע איזו היא - חייב חטאת, שהרי ידע עצמו של חטא. למה זה דומה? לשתי גרות דולקות שבה אחת מהן, ואין ידוע איזו גר היא, או לשני תמחויין [קערות] של חלב שאכל מאחד מהן, ואין ידוע מאיזה תמחוי אכל - שהוא חייב. וכן כל כיוצא בזה.

ב. וכל עברה שחייבין על ידונה כרת, חייבין על שגגתה חטאת - חוץ משלש עברות, מגדף [את ה'] ומבטל מילה וקרובן פסח; הפסח והמילה - מפני שהן מצוות עשה, ואין מביאין חטאת אלא על שגגת לא תעשה, שנאמר: "אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה"; והמגדף - מפני שאין בו מעשה, ונאמר: "לעשה בשגגה", יצא מגדף, שאין בו מעשה. לפיכך, המקבל עליו עבודה נרה באלוה - אף על פי שהוא חייב כרת, ואם היה מזיד נסקל - אם קבל בשגגה, פטור מן הקרבן; לפי שלא עשה מעשה, ונאמר: "בפשטה אחת וכו'".

ג. כל כרתות שבתורה חוץ משלש כרתות שבארנו - אם עבר היחיד על אחת מהן בשגגה, מביא חטאת קבועה; חוץ מטמא שאכל קדש, וטמא שונכנס למקדש - ששגגהם אין מביאין חטאת קבועה, אלא קרבן עולה ויורד, כמו שיתבאר. ד. חטאת קבועה, היא הכאה מן ההמה בלבד. וקרובן עולה ויורד, הוא הקרבן שאינו קבוע; אלא אם היה עשיר - מביא חטאת בהמה, ואם היה עני - מביא עוף, או שעירות האופה -] מנחה, כמו שיתבאר. נמצאת למד, שכל העברות שהיחיד מביא על שגגתן חטאת קבועה, שלש וארבעים; ואלו הן: (א) הכא על אמו, (ב) והכא על אם אשתו, (ג) והכא על אם אמה, (ד) והכא על אם אביו, (ה) הכא על בתו, (ו) והכא על בת בתו, (ז) והכא על בת בנו, (ח) והכא על בת אשתו, (ט) והכא על בת בתה, (י) והכא על בת בנה, (יא) הכא על אחותו, (יב) והכא על אחותו שהיא בת אשת אביו, (יג) והכא על אחות אביו, (יד) והכא על אחות אמו, (טו) והכא על אחות אשתו, (טז) והכא על אשת אביו, (יז) והכא על אשת אחי אביו, (יח) והכא על אשת בנו, (יט) והכא על אשת אחיו, (כ) והכא על אשת איש, (כא) והכא על הנדה, (כב) השוכב עם זכור, (כג) הכא על אביו, (כד) הכא על אחי אביו, (כה) השוכב עם בהמה, (כו) האשה המביאה את ההמה עליה; נמצאו כל כרתות שבעצירות, ששה ועשרים. ובשאר העברות, שבעה עשר; ואלו הן: (א) העובד עבודה נרה במעשה, (ב) הנותן מזרעו למלך [אביו מעבירו באש לשם ע"ז אך אינו שורפו], (ג) בעל אוב [מין כישוף], (ד) בעל ידעוני במעשה [מין כישוף], (ה) המחלל את השבת, (ו) העושה מלאכה ביום הכפורים, (ז) האוכל ושותה ביום הכפורים, (ח) האוכל חמץ בפסח, (ט) האוכל חלב, (י) האוכל דם, (יא) האוכל נותר [קרובן שעבר זמנו], (יב) האוכל פגול [קרובן שנפסל במחשבת חוץ לזמנו], (יג) השוחט קדשים חוץ לעזרה, (יד) המעלה קרבן חוץ לעזרה, (טו) המפטם [עושה] את שמן המשחה [עבורו], (טז) המפטם את הקטרת [עבורו], (יז) הסף בשמן המשחה. הרי אלו שלש וארבעים עברות שמביאין על שגגתן חטאת קבועה. ומה הוא הקרבן שמביא השוגג באחת מאלו? אם בעבודה נרה שגג - מביא עז בת שנתה לחטאת, והיא האמורה בפירשת 'שלח לך'; בין שהיה החוטא הדייט, או מלך, או כהן משיח [כהן גדול, בזמן

יא. שחט את הפסח בשבת שלא לשמו [- לשם קרבן אחר] בטעות - פטור, מפני שהזבח כשר; שעקירת שמו בטעות - אינה עקירה, כמו שבארנו בהלכות פסולי המקדשין.

יב. שחט זבחים אחרים לשם פסח בטעות - אם ראויין הם לקרבן פסח - פטור מקרבן חטאת, מפני ששחט ברשות; אם אינם ראויין, כגון שהיתה נקבה או בן שתיים - חייב חטאת, שהרי אינו ראוי למצות הפסח. וכן אם שגג ושחטו בשבת [- לשם -] שלא לאוכליו [אנשים שלא יכולים לאכול כגון חולים], או שלא למנוייו [בעליו], או לערלים, או לטמאים - חייב חטאת. שחטו לאוכליו ושלא לאוכליו, למנוייו ושלא למנוייו, למולים ולערלים, לטמאים ולטהורים - פטור, שהרי הפסח כשר. וכן כל פיוצא בזה. **יג.** השוחט בשבת קרבנות הצבור שלא לשמן - הרי זה חייב חטאת, ונקטיר אמורין [האברים] לערב; וכן אם שחט יתר על חובת היום, חייב חטאת על התוספת.

יד. שחט קרבנות יחיד שאין דוחין את השבת, בשבת בשגגה - חייב חטאת, והבשר מתר בהנאה. ואין זורקין את הדם [על המזבח]; ואם עבר וזרק דמן לשמן, בין בשוגג בין במזיד - עליו לבדלים לשם חובה, ונקטיר אמורין לערב; והבשר יאכל, ויביא השוחט חטאת על שגגתו.

טו. היו לפניו שתי בהמות של צבור, אחת כחושה ואחת שמנה, והיתה חובת היום באחת, בין חטאת בין עולה, ושגג ושחט השתיים - אם שחט כחושה בתחלה, ואחר כך שחט השמנה - פטור מקרבן חטאת; ולא עוד, אלא שאומרים לו: 'הבא שמנה ושחט', לכתחלה. אבל אם שחט השמנה תחלה, ואחר כך הכחושה - חייב חטאת על התוספת. [אם] נמצאת הראשונה השמנה טרפה בבני מעים - אף על פי שלא ידע שהיא טרפה בעת ששחט הכחושה, ולא לזה נתפון - הואיל ונשחטה האחרונה כמצותה, הרי זה פטור מחטאת. וכן הפורס מצודה להעלות דגים מן הים בשגגה, והעלה תינוק עם הדגים - בין ששמע ששבע תינוק, בין שלא שמע - הואיל והעלה תינוק, הרי זה פטור מחטאת, אף על פי שלא היתה בנותו אלא לצוד, מפני שהיה שוגג. וכן כל פיוצא בזה.

טז. מי שהיה לפניו בלילי הפסח צלי של פסח, ונותר מן הקדשים, ונתפון לאכל צלי שהיא מצוה, ושגג ואכל הנותר - הרי זה חייב חטאת, שהרי לא עשה מצוה באכילה זו. וכן כל פיוצא בזה.

יום שישי

הלכות שגגות פרק ג

א. מי שהעידו עליו עדים שחטא חטא שחייבין עליו חטאת קבועה [רגילה], ולא התרו בו, אלא אמרו: 'אנו ראינוך שעשית מלאכה בשבת או שאכלת חלב', והוא אומר: 'אני יודע בודאי שלא עשיתי דבר זה' - אינו חייב חטאת; הואיל ואם יאמר: 'מזיד הייתי', פטור מן הקרבן, כשאמר להם 'לא אכלתי ולא עשיתי', נעשה כאומר: 'לא אכלתי בשגגה אלא בזדון', שהוא פטור מן הקרבן, ולא הכחיש את העדים.

ו כל המקיב חטאת קבועה [רגילה] על שגגתו, ועשה בשגגה, ונודע לו אחר שחטא - אף על פי שלא היתה לו ידיעה בתחלה שזה חטא הוא, הרי זה חייב חטאת. כיצד? תינוק שנשבה לבין הגוים, וגדל ואינו יודע מה הם ישראל ולא דתם, ועשה מלאכה בשבת, ואכל חלב ודם וכיוצא בהן - כשיודע לו שהוא ישראל, ומצוה על כל אלו, חייב להביא חטאת על כל עברה ועברה. וכן כל פיוצא בזה.

ז. השוגג בלא פונה בעריות, או במאכלות אסורות - חייב חטאת; ובשבת, פטור מחטאת. כיצד? היה מתעסק עם אשה, ובדעה בלא פונה לבדלה, והרי היא ערוה עליו; דמה שזה שפיו רק הוא, ובלעז בלא פונה לשם אכילה בעולם, והרי הוא חלב - הרי זה חייב חטאת. נתפון [בשבת] להגביה את התלוש, ונתפן את המחבר בלא פונה לחתיכתו - פטור; מלאכת מחשבת אסרה תורה, כמו שבארנו במקומו.

ח. כל העושה מצוה מן המצוות, ובכלל עשייתה נעשית עברה שחייבין עליה כרת, בשגגה - הרי זה פטור מקרבן חטאת, מפני שעשה ברשות. כיצד? הפא על יבמתו [אשת אחיו שמת בלא בנים], והרי היא נדה, והוא לא ידע - הרי זה פטור מחטאת. אבל אם בא על אשתו, והרי היא נדה - חייב חטאת: מפני שלא שאלה, ואחר כך יבעל; אבל יבמתו, אינו רגיל בה כדי שישאל לה. וכן מי שהיה לו שני תינוקות, אחד למול בשבת ואחד למול בערב שבת או אחר השבת, ושכח, ומל שניהם בשבת - פטור מחטאת; שהרי יש לזה רשות למול אחד מהן בשבת, ושבת דחויה היא אצלו, ומצוה עשה; אף על פי שהם שני גופין, הואיל וזמנו בהול, אינו מדקדק. אבל אם לא היה אחד מהן ראוי למול בשבת, ושכח ומל בשבת מי שאינו ראוי למול בשבת - חייב חטאת.

ט. אמן [מוהל מומחה] שבא למול לפנות היום ביום השבת, ואמרו לו: 'לא נשאר פנאי ביום כדי שתמול, ואם תתחיל למול לא תשלים עד יציאת השבת, ונמצאת חובל בשבת ולא עושה מצוה', ואמר: 'רגיל אני וריו, ובמהרה אמול' - אם לא השלים אלא עד יציאת השבת - הרי זה חייב חטאת, שהרי התרו בו.

י. המוציא [מדרשות היחיד לדרשות הרבים] את הלולב ביום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת [- בזמן המקדש, שבמקדש היו נוטלין גם בשבת], כדי לצאת בו [חובת המצוה], והעבירו ארבע אמות ברשות הרבים בשוגג - פטור, שהרי ברשות הוציא. וכן השוחט את הפסח ביום ארבעה עשר שחל להיות בשבת, ונודע לו אחר פן שמשכו הבעלים את ידיהן [מהשופות בו] או שמתו או נטמאו קדם שחטיה, או שנמצא טרפה בפסח, כגון נקוב מעים או ראה - הרי זה פטור, מפני ששחט ברשות; אבל אם נמצא בעל מום, או שהיתה טרפה גלויה - הרי זה חייב חטאת, מפני שהיה לו לבדק ואחר כך שחט. וכן כל פיוצא בזה.

אֵלָא ה', נִתְכַּפֵּר לוֹ. לְפִיכָּךְ, מִי שֶׁבָּא עַל יְדוֹ סֶפֶק עֲבֵרָה בְּיוֹם הַכּוֹפְרִים, אֶפְלוּ עִם חֲשֵׁכָה - פֶּטוּר מֵאֲשֶׁם תְּלוּי; שֶׁכָּל הַיּוֹם מִכְּפָר. נִמְצָאתָ לָמַד, שֶׁאֵין מְבִיאִין עַל לֹא הוֹדַע [סֶפֶק עֲבֵרָה] שֶׁל יוֹם הַכּוֹפְרִים אֲשֶׁם תְּלוּי, אֵלָא אִם כֵּן לֹא כִּפֹּר לוֹ יוֹם הַכּוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרָר.

י. אֵין יוֹם הַכּוֹפְרִים וְלֹא הַחֲטָאת וְלֹא הָאֲשֶׁם מִכְּפָרִין, אֵלָא עַל הַשְּׂבִים הַמְּאֻמִּינִים בְּכִפְּרָתָן; אֲכָל הַמְּבַעֵט בָּהֶם, אֵינֶם מִכְּפָרִין לוֹ. בִּיצֵד? הִנֵּה מְבַעֵט, וְהִבִּיא חֲטָאתוֹ אוֹ אֲשֶׁמוֹ, וְהוּא אוֹמֵר אוֹ מִחֲשָׁב בְּלָבוֹ, שֶׁאֵין אֵלּוֹ מִכְּפָרִין - אֵף עַל פִּי שֶׁקָּרְבוֹ כְּמַצּוֹתָן, לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ. וְכִשְׁיִחְזוֹר בְּתִשּׁוּבָה מְבַעֵטָה, צָרִיךְ לְהִבִּיא חֲטָאתוֹ וְאֲשֶׁמוֹ. וְכֵן הַמְּבַעֵט בְּיוֹם הַכּוֹפְרִים, אֵין יוֹם הַכּוֹפְרִים מִכְּפָר עָלָיו. לְפִיכָּךְ, אִם נִתְחַיֵּב בְּאֲשֶׁם תְּלוּי, וְעָבַר עָלָיו יוֹם הַכּוֹפְרִים, וְהוּא מְבַעֵט בּוֹ - הֲרִי זֶה לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ; וְכִשְׁיִחְזוֹר בְּתִשּׁוּבָה אַחֵר יוֹם הַכּוֹפְרִים, חַיֵּב לְהִבִּיא כָּל אֲשֶׁם תְּלוּי שֶׁהִנֵּה חַיֵּב בּוֹ.

יא. כָּל אֲשָׁמוֹת שֶׁבְּתוֹרָה, מְעַכְבִּין אֶת הַכּוֹפֵר - חוּץ מֵאֲשֶׁם נִזְרִי. סֶפֶק נִזְרִי, וְסֶפֶק מִחֲסָרִי כִּפְּרָה, וְסֶפֶק שׁוֹטֵה - בָּלֵן מְבִיאִין קְרִבּוּתֵיהֶן אַחֵר יוֹם הַכּוֹפְרִים.

יב. מִי שֶׁהוּא מְחַיֵּב חֲטָאת אוֹ אֲשֶׁם, וְהֲרִי הוּא יוֹצֵא לַהֲרַג מִבֵּית דִּין - אִם הִנֵּה זָכָחוּ זְבוּחַ [שְׁחוּט], מִשְׁהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּזְרַק הַדָּם, וְאַחֵר כֵּף יִהְיֶה; וְאִם עָדִין לֹא נִשְׁחַט הַזָּבֵחַ, אֵין מִשְׁהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּקְרִיבוּ עָלָיו.

הַלְכוֹת שְׁגָגוֹת פָּרָק ד'

א. הָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת הֶרְבֵּה בְּעֵלֶם אֶחָד - שְׁלֹא יָדַע עַל אִיסוּרוֹ, חַיֵּב חֲטָאת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; אֶפְלוּ עָשָׂה הַשֵּׁלֶשׁ וְאַרְבָּעִים אֵלּוֹ שֶׁמִּנִּיּוֹ בְּעֵלֶם אֶחָד, מְבִיא שְׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים חֲטָאוֹת. וְכֵן אִם עָשָׂה מַעֲשֶׂה אֶחָד שֶׁהוּא חַיֵּב עָלָיו מִשּׁוּם שְׁמוֹת הֶרְבֵּה [- שְׁכוּל כְּמֵה אִיסוּרִים], חַיֵּב עַל כָּל שֵׁם וְשֵׁם - וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הָאִסוּרִין בָּלֵן בָּאֵין כְּאַחַת, אוֹ אִסוּר מוֹסִיף [- יבֹאֵר], אוֹ אִסוּר כּוֹלֵל. בִּיצֵד? הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמַת קֹדָשִׁים חוּץ לְעֹזְרָה בְּשִׁבְתָּ לְעֹבְדָה זָרָה - חַיֵּב שְׁלֹשׁ חֲטָאוֹת: מִשּׁוּם שּׁוֹחֵט קֹדָשִׁים בַּחוּץ, וּמִשּׁוּם מְחַלֵּל שִׁבְתָּ, וּמִשּׁוּם עוֹבֵד עֹבְדָה זָרָה - שֶׁהֲרִי שְׁלֹשֶׁת הָאִסוּרִין בָּאֵין כְּאַחַד. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּאוֹמֵר: 'בְּגִמְרָה זְבִיחָה' [שְׁחִיטָה] הוּא עוֹבֵד אוֹתָהּ [- לְעֹבְדָה זָרָה]. אֲכָל אִם לֹא הִנֵּה בְּנִתּוֹ לְכָף - מִשְׁיִשְׁחַט בָּהּ מַעֵט לְשֵׁם עֹבְדָה זָרָה, תֵּאֲסַר, וְאֵינוֹ חַיֵּב מִשּׁוּם שּׁוֹחֵט בַּחוּץ עַד שֶׁיִּשְׁחַט שְׁנַיִם [קִנָּה וּשְׁט] אוֹ רֶב שְׁנַיִם; וְנִמְצָא, בְּשִׁגְמֵר הַשְּׁחִיטָה, שֶׁחַט בְּהֵמָה הָאִסוּרָה לְקָרְבָן, שֶׁאֵינוֹ חַיֵּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם שּׁוֹחֵט בַּחוּץ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּמַעֲשֶׂה הַקְּרִבָּנוֹת. הִנֵּה חֲטָאת הָעוֹף, וְהִנֵּה חֲצִי הַקֶּזֶה שֶׁלָּהּ פָּגוּם [שְׁחוּט], וְהוֹסִיף בּוֹ כָּל שֶׁהוּא בְּשִׁבְתָּ לְשֵׁם עֹבְדָה זָרָה - חַיֵּב שְׁלֹשׁ חֲטָאוֹת, שֶׁהֲרִי שְׁלֹשֶׁת הָאִסוּרִין בָּאִים כְּאַחַת. וְכֵן הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכּוֹפְרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשִׁבְתָּ - חַיֵּב שְׁתֵּי חֲטָאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁשְׁנֵי הָאִסוּרִין בָּאֵין כְּאַחַת. הֵבֵא עַל אֲשֶׁת אַחִיו, הֵקִים [הַחִי], כִּשְׁהִיא נָדָה - מְבִיא שְׁלֹשׁ חֲטָאוֹת: מִשּׁוּם אֲשֶׁת אִישׁ, וּמִשּׁוּם אֲשֶׁת אַח - וְהֵם שְׁנֵי אִסוּרִין הַבָּאִים כְּאַחַת;

ב. שֶׁתֵּק, וְלֹא הִפְלִיג [- לֹא הִכְחִישׁ] אֶת הָעֲדִים - אֶפְלוּ אֶמְרָה לוֹ אִשָּׁה אַחַת [- שְׁפֹטוּלָה לְעֵדוּת]: 'אֲכַלְתָּ חֶלֶב', אוֹ 'עָשִׂיתָ מְלָאכָה בְּשִׁבְתָּ', וְשֶׁתֵּק - חַיֵּב לְהִבִּיא חֲטָאת. אִמֵּר לוֹ עַד אַחַד: 'חֶלֶב הוּא זֶה', וְשֶׁתֵּק, וְחִזּוֹר וְאָכְלוּ בְּשִׁגְמָה - מְבִיא חֲטָאת; וְאִם הִתְרוּ בּוֹ - לּוֹקָה עָלָיו, אֵף עַל פִּי שֶׁעָקַר הָעֵדוֹת בְּעַד אֶחָד.

ג. כִּכֹּר בִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין, שֶׁהַמִּפְרִישׁ חֲטָאתוֹ עַל הַחֶלֶב שֶׁאֲכָל - לֹא יְבִיאָהּ עַל הַשִּׁבְתָּ שֶׁחָלַל, אוֹ עַל הַדָּם שֶׁאֲכָל, שְׁנֵאֲמַר: 'וְהִבִּיא קְרִבָּנוֹ שְׁעִירַת עֲזִים וְגוֹ' עַל חֲטָאתוֹ אֲשֶׁר חֲטָא' - עַד שֶׁיִּהְיֶה קְרִבָּנוֹ לְשֵׁם חֲטָאוֹ, לֹא שֶׁיִּקְרִיבָהּ מִחֲטָא עַל חֲטָא. וְאִם הִקְרִיב, פְּסוּלָה. יִתֵּר עַל זֶה אֲמָרוֹ: הַפְּרִישׁ חֲטָאתוֹ עַל חֶלֶב שֶׁאֲכָל אֲמַשׁ - לֹא יְבִיאָהּ עַל חֶלֶב שֶׁאֲכָל הַיּוֹם; וְאִם הִבִּיא, {לֹא} כִּפֹּר. וְאֵין צָרִיךְ לִזְכֹּר, שֶׁאִם הִפְרִישָׁה אֲבִיו, וְמֵת, וְהִנֵּה הֵבֵן מְחַיֵּב בְּאוֹתוֹ הַחֲטָא - שֶׁלֹּא יְבִיאָהּ הֵבֵן עַל חֲטָאוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרָר שָׁם.

ד. הַמְבִּיא חֲטָאת עַל שְׁנֵי חֲטָאִים - תִּרְעָה עַד שֶׁיִּפְלֵ בָּהּ מוֹם, וְתִמְכַּר, וְיְבִיא בְּדָמֵי חֲצִיָּה לְחֲטָא זֶה, וּבְדָמֵי חֲצִיָּה לְחֲטָא הַשֵּׁנִי. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהִבִּיאוּ חֲטָאת אַחַת עַל שְׁנֵי חֲטָאִים - תִּרְעָה עַד שֶׁיִּפְלֵ בָּהּ מוֹם, וְתִמְכַּר, וְיְבִיא זֶה חֲטָאתוֹ בְּדָמֵי חֲצִיָּה, וְיְבִיא זֶה חֲטָאתוֹ בְּדָמֵי חֲצִיָּה. ה. הִבִּיא שְׁתֵּי חֲטָאוֹת עַל חֲטָא אֶחָד - יִקְרִיב אִיזוֹ שִׁירְצָה, וְהַשְּׁנִיָּה תִרְעָה עַד שֶׁיִּפְלֵ בָּהּ מוֹם, וְיִפְלוּ דָמֶיהָ לְגִדְכָה. ו. הִבִּיא שְׁתֵּי חֲטָאוֹת עַל שְׁנֵי חֲטָאִים - זוֹ תִשְׁחַט לְשֵׁם הַחֲטָא הָאֶחָד, וְהַשְּׁנִיָּה לְשֵׁם הַחֲטָא הַשֵּׁנִי.

ז. כִּכֹּר בִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת מַעֲשֶׂה הַקְּרִבָּנוֹת, שֶׁהַמִּשְׁמֵד לְעֹבְדָה זָרָה אוֹ לְחַלֵּל שִׁבְתוֹת בְּפִרְהֶסְיָה [בְּרִבִּים] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קְרִבָּן כָּלִל; וְהַמִּשְׁמֵד לְעֵבֵרָה מִשְׁאָר עֲבֵרוֹת - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ חֲטָאת עַל אוֹתוֹ הַחֲטָא. בִּיצֵד? מִשְׁמֵד לְאָכֵל חֶלֶב, שֶׁאֲכָל חֶלֶב בְּשִׁגְמָה, וְהִבִּיא חֲטָאתוֹ - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, עַד שֶׁיִּחְזוֹר בְּתִשּׁוּבָה. אֶפְלוּ הִנֵּה מִשְׁמֵד לְאָכֵל חֶלֶב לְתֹאכְבוֹן [- לְתֹאכְבוֹן וְלֹא בִשְׁבִיל לְהַכְעִיט], וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֶלֶב בְּשִׁמּוֹן, וְאָכְלוּ, וְהִבִּיא קְרִבָּן - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ; שֶׁמִּשְׁאָכֵל בְּזִדּוֹן, בֵּין לְהַכְעִים בֵּין לְתֹאכְבוֹן - הֲרִי הוּא מִשְׁמֵד. הִנֵּה מִשְׁמֵד לְאָכֵל חֶלֶב, וְשִׁגְגָה וְאָכֵל דָּם - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ח. מִי שֶׁשִּׁגְגָה וְהִפְרִישׁ חֲטָאתוֹ, וְאַחֵר כֵּף נִשְׁתַּמֵּד וְחִזּוֹר בְּתִשּׁוּבָה, אוֹ נִשְׁתַּמֵּה וְחִזּוֹר וְנִשְׁתַּפֵּה [נִרְפָּא] - אֵף עַל פִּי שֶׁנִּדְחָה הַקְּרִבָּן בֵּינֵתִים, הֲרִי חִזּוֹר וְנִרְפָּא [נִהְיָה רֵאוּי לְהִקְרִיבָהּ]; שֶׁאֵין בְּעָלֵי חַיִּים נִדְחִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין; לְפִיכָּךְ, יִקְרִיבָהּ עֲצָמָה. וְכִשֶּׁם שֶׁאִם נוֹלַד בּוֹ מוֹם עוֹבֵר וְנִתְרַפָּא, יִחְזוֹר לְכִשְׁרוֹתוֹ - כֵּף אִם נִדְחוּ הַבְּעָלִים וְחִזּוֹר וְנִרְפָּא, יִקְרֵב.

ט. חַיֵּי חֲטָאוֹת וְאֲשָׁמוֹת וְדָאִין שֶׁעָבַר עָלֵיהֶן יוֹם הַכּוֹפְרִים, חַיֵּיבִין לְהִבִּיא לְאַחֵר יוֹם הַכּוֹפְרִים; וְחַיֵּיבִין אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין [שֶׁמִּתְפַּקֵּים הֵאֵם חֲטָאוֹ] פֶּטוּרִין, שְׁנֵאֲמַר: "מִכָּל חֲטָאוֹתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּתְּהִירוּ" - כֵּף לְמַדּוֹ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מִסּוֹרֹת מִמּוֹשֶׁה רַבִּינוֹ], שֶׁכָּל חֲטָא שֶׁאֵין מִכִּיר בּוֹ

אמו ואחות אביו. והיא תהיה זאת? כגון שפא על אמו, והוליד ממנה שתי בנות, ובעל אחת מבנותיו, והוליד ממנה בן - כשיבוא הממזר הזה על הבת השנית, שהיא אחות אמו הממזרת, שהיא אחותו מאביו, שהיא אחות אביו מאמו - חזק שלש חטאות. וכן כל פיוצא בזה.

הלכות שגגות פרכה

א. הבא על ערוה אחת [אשה שאסורה לו] ביאות הרבה בעלם אחד [- כולן - בשגגה רצופה אחת] - אף על פי שהיה בין בעילה ובעילה ימים הרבה - הואיל ולא נודע לו בינתיים, והרי היא גוף אחד, הרי הפל שגגה אחת, ואינו חזק אלא חטאת אחת. אבל אם שגג בה, ואחר כך נודע לו [האיסור], וחזר ושגג בה עצמה, ובעילה - חזק על כל בעילה ובעילה; שהידיעות, מחלקות השגגות.

ב. הבא על הערוה ביאות הרבה בעלם אחד, וזו הנבעלת היתה לה ידיעה [על האיסור] בין כל ביאה וביאה [ואח"כ שכחה], שנמצאו הביאות אצלה בהעלמות הרבה - הוא מביא חטאת אחת. והיא מביאה חטאת על כל ביאה וביאה; היו לו הוא ידיעות בינתיים, והיא בהעלם אחד - הוא מביא חטאות הרבה, והיא מביאה חטאת אחת.

ג. הבא על ערוה הרבה בעלם אחד - אף על פי שכלן משם [סוג איסור] אחד - הואיל והן גופים מחלקין, חזק על כל אחת ואחת. כיצד? הרי שבעל חמש נשים נדות, או שפא על חמש אחיותיו, או על חמש בנותיו, בעלם אחד - חזק על כל גוף וגוף. מכאן אתה למד, שזה שאמרו חכמים: 'הבא על הזכור והביא זכור עליו בעלם אחד' - חזק חטאת אחת, בשעה אותו הזכור עצמו. אבל אם היה זכור אחר - בין שפא על שניהן, בין שפא על זה והביא זה עליו - חזק על כל גוף וגוף. והוא הדין בבא על הבהמה והביא בהמה עליו.

ד. האשה שהביאה עליה בהמות הרבה בעלם אחד - חזקת חטאת על כל בהמה ובהמה; שהרי הן גופין מחלקין. והרי זו כמי שנבעלה לאנשים הרבה בעלם אחד - שהיא חזקת חטאת על כל איש ואיש.

ה. האשה שהלך בעלה למדינת הים [לח"ל], ושפעה שמת, או באו עדים שמת, ונשאת בין על פי עצמה [ע"פ עדות ב' עדים] בין על פי בית דין [ע"פ עד אחד], ונודע שבעלה קדם - חזקת קרובן אחד; ואם נשאת לאנשים הרבה, או זנת [זנתה] עם אנשים הרבה - חזקת חטאת על כל איש ואיש, מפני שהן גופין מחלקין, ואף על פי שהכל בשגגה אחת. הבא על הנדה בשגגה, וטהרה מנדתה וטבלה, וחזרה וראת דם נדה, ובא עליה פעם שניה באותה שגגה עצמה - חזק על כל פעם ופעם, אף על פי שהוא בעלם אחד והוא גוף אחד; שזמן נדות זה - חוץ מזמן נדות השני, והרי הן כשתי נשים נדות.

ו. הבא על אשתו שלא בשעת וסתה [- לא כשרגילה לראות דם], וראת [ה] דם בעת התשמיש - הרי אלו פטורין מקרבן חטאת, מפני שזה כפגום הוא ואינו שוגג;

ומשום נדה - שהוא אסור מוסף [נוסף], שמתוך שנתוסף בה אסור זה לבעלה, נוסף ליכמה [אח בעלה]. וכן פיוצא בזה. הבא על אביו, חזק שמים - משום "ערוה אביו..." לא תגלה", ומשום "ואת זכר לא תשכב". וכן הבא על אחי אביו חזק שמים - שנאמר: "ערוה אחי אביו לא תגלה". הבא על הזכור, והביא זכור עליו, בעלם אחד - אף על פי שהם שני גופין, אינו חזק אלא חטאת אחת, שנאמר: "ואת זכר לא תשכב" - השוכב והנשכב, שם אחד הוא. וכן הבא על הבהמה, והביא בהמה עליו, בעלם אחד - אינו חזק אלא חטאת אחת. עשו השוכב והנשכב בבהמה וזכור, כבעילה אחת.

ב. יש בועל בעילה אחת, וחזק עליה שמונה חטאות. כיצד? יעקב שהיתה לו בת מזלפה ושמה תמנע; נשא לכן תמנע, והוליד ממנה בת, ושמה סרח, ואין ללכך בת אלא רחל לבה. נמצאת סרח בת בת יעקב, ואחות אשתו מאביה; והם שני אסורין הבאין כאחת. נשאת סרח לראובן, ונאסרה על שאר בני יעקב; נוסף בה אסור ליעקב, והרי היא פלתו. מת ראובן, או גרש, ונשאת סרח זו לאחי יעקב מאמו - מתוך שנאסרה על שאר אחי יעקב, נוסף ליעקב בה אסור אשת אחיו. מת או גרש, ונשאת סרח זו לישמעאל - מתוך שנאסרה על שאר אחי ישמעאל, נוסף בה אסור ליעקב משום אשת אחי אביו. מת ישמעאל, ונפלה ליבוס לפני יצחק, ועבר יצחק ויבמה, אף על פי שהיא שניה לו - מתוך שנאסרה על שאר אחיו, נוסף בה אסור ליעקב משום אשת אביו, ומשום אשת איש; ששני האסורין באין כאחד. אם שגג יעקב ובא על סרח זו כשהיא נדה, בחיי יצחק בעלה ובחיי רחל אשת יעקב - הרי זה חזק עליה שמונה חטאות: משום בת בתו, ומשום אחות אשתו, ומשום פלתו, ומשום אשת אחיו, ומשום אשת אחי אביו, ומשום אשת אביו, ומשום אשת איש, ומשום נדה. וכן כל פיוצא בזה.

ג. כל אלו שתאסר זו הערוה עליהן באסור מוסף - צריך שיהיו האנשים האחרים מצויין בעולם כדי שתאסר עליהן; ומתוך שתאסר עליהן, יתוסף אסור אחר לזה. אבל אם אינם מצויין, אין אומרים: 'הואיל ואלו היה לזה בנים או אחים, היתה נאסרת עליהם, יתוסף בה אסור לזמן' [- לזה שהיא אסורה לו כבר באיסור אחר]; שהרי אין שם עתה לא בן ולא אח. וכן כל פיוצא בזה.

ד. מי שהיה נשוי שלש נשים, ובא על אמה של אחת מהן, שהיא אם אמה של שניה, שהיא אם אביה של שלישית - אף על פי שזקנה זו היא חמותו, ואם חמותו, ואם חמיו, ושלשה שמות הם, ואסור בת אחת היא - אינו חזק אלא חטאת אחת, לפי שנאמר באשה ובתה ובת בנה ובת בתה: "שאר הנה, זמה הוא" - הכתוב עשה שלשה גופין כגוף אחד, לפיכך יחשבו השלשה שמות כשם אחד. **ה.** אבל הבא על אחותו, שהיא אחות אביו, שהיא אחות אמו - חזק שלש חטאות, שנאמר: "ערוה אחות גלה", לחזק על אחותו בפני עצמה - ואף על פי שהיא אחות

אף על פי שהם שני תמחויין, ואף על פי שהפסיק ביניהן - הרי אלו מצטרפין, ומביא חטאת; שאין התמחויין מחלקין. והוא, שלא לשהה ביניהן יותר מכדי (שיעור זמן של) אכילת שלש ביצים, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות; שפושם שמצטרף השעור למזיד למלקות, כף מצטרף השעור לשוגג בקרבן.

ב. אכל נותר [- בשך קרבן לאחר זמן אכילתו] מחמשה זבחים, כזית מכל זבח, בעלם אחד - אף על פי שאכלן בתמשה תמחויין, אינו חייב אלא חטאת אחת; שפולן שם [איסור] אחד הן, והתמחויין אינן מחלקין. וגופי הזבחים אינן מחלקין - שאחד האוכל בשר מזבחים רבים, או מזבח אחד. וכן השוחט חמשה זבחים בחוץ [- חוץ למקדש] בעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת; הא למה זה דומה? למשתתף לחמש צורות [של עבודה זרה] בעלם אחד.

ג. הקזו דם לבהמתו, וקבלו בשני כוסות, ושתנן בעלם אחד - אינו מביא אלא חטאת אחת.

ד. האוכל מאכלות הרבה, משמות הרבה [מאיסורים שונים], בעלם אחד - חייב על כל שם ושם. פיצד? כגון שאכל חלב ודם ונותר ופגול [קרבן שנפסל], כזית מכל אחד ואחד, בעלם אחד - מביא ארבע חטאות; וכן כל פיוצא באלו. וכן האוכל כזית אחד שנתקבצו בו שמות הרבה, בעלם אחד - אם נתקבצו באסור מוסיף [שהאיסור הנוסף הרחיב במשהו את תחומי האיסור], או באסור כולל [כגון חלב ביום כיפור], או באסור [שחלו כולם ב] בת אחת - חייב על כל שם ושם. לפיכך, הטמא שאכל כזית חלב, נותר, ביום הכפורים - מביא ארבע חטאות, ואשם: חטאת אחת משום טמא שאכל קדש, ואחת משום אוכל חלב, ואחת משום אוכל נותר; ואחת משום יום הכפורים - והוא שייצטרף אכל אחר עם כזית זה, עד שישלשמו לכפותכת [כתמר - שיעור האיסור ביום כיפור]. ומביא אשם ודאי למעילה, שהרי נהנה מן ההקדש בשגגה.

ה. האוכל ושותה ביום הכפורים בעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת; אכילה ושתיה, אחת היא.

ו. העושה מלאכה ביום הכפורים שחל להיות בשבת - חייב שתי חטאות, מפני שהן שני אסורין הבאין כאחד.

ז. אכל פחצי זית חלב, וכחצי זית דם, בעלם אחד - אינו חייב קרבן; כשם שאין האסורין מצטרפין למלקות, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות - כף אין מצטרפין לקרבן.

ח. אכל פחצי זית [מאיסור בשוגג], ונודע לו [שאכל], וחרו ושכח [שזה אסור], ואכל פחצי זית אחר בעלם שני - פטור; שהרי נודע לו בינתים, ויש ידיעה לחצי שעור [- שהיא מחלקת בין שתי האכילות]. וכן אם כתב אות אחת בשבת בשגגה, ונודע לו, וחרו ושכח, וכתב אות שניה סמוכה לה בעלם שני - פטור מקרבן חטאת. וכן כל פיוצא כזה. וכן המעביר [ברשות הרבים] שתי אמות בשוגג, ושתי אמות במזיד, ושתי אמות בשוגג - אם

שהשוגג, היה לו לבדק ולדקדק, ואלו בדק יפה ודקדק בשאלות, לא היה בא לידי שגגה; ולפי שלא טרח בדרישה וחקירה ואחר כך יעשה, צריך בפרה. אבל זה, מה היה לו לעשות? הרי טהורה היתה, ושלא בשעת וסתה בעל; אין זה אלא אנס. לפיכך, בין שנמצא דם על עד [בגד] שלה, בין שנמצא על עד שלו - פטורין. אבל אם עבר, ובא עליה סמוך לוסתה, ודמה שיבעל ויפרש קדם שתראה דם, וראתה בשעת התשמיש - חייבין בקרבן; שזו שגגה היא. לפיכך, אם נמצא דם על עד שלו - שניהם טמאים, וחיבין בקרבן; נמצא דם על עד שלה - אם קנחה עצמה מיד כשפרש הבעל, ולא שהת [ה] - שניהם טמאים, וחיבין בקרבן. ואם שהת כדי שתושיט ידה לתחת הפר, או לתחת הכסת, ותטל עד לבדק בו, ואחר כך קנחה עצמה - שניהם טמאים בספק, ופטורין מקרבן; ואם שהת כדי שתירד מן המטה ותרד את פניה, ואחר כך קנחה עצמה ונמצא דם - בעלה טהור.

ז. מי שעבר ובעל סמוך לוסת, על דעת שתקדם ביאתו לראית הדם, וההגישה האשה שנטמאת בשעת תשמיש, ואמרה לו: 'נטמאתי' - הרי זה לא יפרש כשהוא מתקשה, כמו שבארנו בהלכות אסורי ביאה. ואם לא ידע שאסור לפרש מיד, ופרש כשהוא מתקשה - חייב שתי חטאות: אחת על כניסתו, שהרי בעל נדה, ואחת על יציאתו, שייציאתו הנאה לו כביאתו. במה דברים אמורים? בשידע שאסור לבעל בשעת הוסת, ודמה שתקדם בעילתו לראיתה, ולא ידע שאסור לפרש מיד - שנמצאו לו שתי העלמות בשתי הבעילות. אבל אם לא ידע שאסור לבעל בשעת הוסת, ולא ידע שאסור לפרש מיד מן הטמאה - אף על פי שפרש מיד והוא מתקשה, אינו חייב אלא חטאת אחת; מפני שכניסתו ויציאתו, שהן בשתי בעילות, בשגגה אחת הן, ובהעלם אחד עשה הכל. והוא הדין בשאר עריות, שאם שגג ויבא על הערוה על דעת שהיא מתרת, ונודע לו שהיא ערוה, והוא בתוך התשמיש - לא יפרש מיד; שייציאתו הנאה לו כביאתו. ואם לא ידע שאסור לפרש מיד, ופרש והוא מתקשה - אינו חייב אלא חטאת אחת; שהכל שגגה אחת היא.

שבת קודש

הלכות שגגות פרק ו

א. דין שגגת המאכלות, כדין שגגת הבעילות; לפיכך, אם אכל אכילות הרבה משם [של איסור] אחד בעלם אחד [- הכל בשגגה אחת] - אף על פי שיש ביניהן ימים רבים, אינו חייב אלא חטאת אחת. פיצד? אכל חלב היום, ואכל חלב למחר, וחלב למחר, בעלם אחד - אף על פי שהן בשלשה תמחויין [קערות], אינו חייב אלא חטאת אחת. אבל אם אכל כזית חלב, ונודע לו, וחרו ואכל כזית חלב, ונודע לו - חייב על כל אכילה ואכילה; שהידיעות, מחלקות השגגות [כל שכחה שאחר ידיעה מחייבת]. אבל פחצי זית חלב, וחרו ואכל פחצי זית חלב בעלם אחד -

קטן לבין הגוים, או נתגזר קטן והוא בין הגוים - אף על פי שעשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה - אינו חייב אלא חטאת אחת, שהכל שגגה אחת היא. וכן חייב חטאת אחת על כל חלב שאכל, וחייב חטאת אחת על כל דם שאכל; וכן כל פיוצא בעבירות אלו. וכל הידוע עקר שבת, אכל שכח שהיום שבת, ודמה שהוא חל - אף על פי שעשה בו מלאכות הרבה, חייב חטאת אחת על כל היום כלו; וכן חטאת, על כל שבת ושבת ששגג בו.

ג. וכל הידוע שהיום שבת, ושגג במלאכות ולא ידע שמלאכות אלו אסורות, או שידע שהן אסורות ולא ידע שחייב עליהן כרת, ועשה מלאכות הרבה - חייב חטאת על כל אב מלאכה ומלאכה; אפלו עשה הארבעים חסר אחת בעלם אחד, מביא תשע ושלושים חטאות.

ד. שכח שהיום שבת, ושגג אף במלאכות ולא ידע שמלאכות אלו אסורות - אינו חייב אלא חטאת אחת.

ה. העושה אב (- מלאכה) ותולדותיו [מלאכה שדומה לה] בעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת; ואין צריך לומר, העושה תולדות הרבה של אב אחד, שאינו חייב אלא חטאת אחת.

ו. עשה תולדה של אב זה, ותולדה של אב זה, בעלם אחד - יראה לי שהוא חייב שתי חטאות.

ז. עשה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, כגון שזרע ונטע והכריף [כפף ענף המחובר לעץ והשחילו בקרקע והוציא ראשו לחוץ] והרביב [חיבר ענף עץ בעץ אחר], בעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת. וכבר נתבאר בהלכות שבת, האבות והתולדות והמלאכות שהן מעין האבות.

ח. עשה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, בשבתות הרבה - בין בודון שבת ושגגת מלאכות, בין בשגגת שבת ובודון מלאכות - חייב על כל מלאכה ומלאכה. כיצד? ידע שהיום שבת, ונזרע בו מפני שלא ידע שהזריעה מלאכה, וכן בשבת שניה ידע שהוא שבת, ונטע בה מפני שלא ידע שהנטיעה אסורה משום מלאכה, וכן בשבת שלישית הכריף מפני שלא ידע שההכרפה מלאכה - חייב על כל אחת ואחת, אף על פי שהיא מעין מלאכה אחת; מפני שהשבתות, כגופין מחלקין (- כדיו הבא על כמה עריות בשגגה אחת).

ט. שגג שהיום שבת, ונזרע בו, והוא ידע שהזריעה מלאכה, וכן בשבת שניה שכח שהוא שבת, ונטע בו, והוא ידע שהנטיעה מלאכה, וכן בשלישית שכח שהוא שבת, והכריף, אף על פי שידע שההכרפה מלאכה - הרי זה חייב על כל אחת ואחת; שהימים שביין שבת לשבת, הרי הם כידיעה לחלק (- בין השגגות ולחייב עליהם בנפרד).

י. מי שקצר וטחן כגרוגרת (- שיעור כתאנה) בשגגת שבת ובודון מלאכות, שאינו חייב אלא חטאת אחת, וחזר וקצר וטחן כגרוגרת בודון שבת ושגגת מלאכות, שהוא חייב על כל מלאכה ומלאכה, ונודע לו על קצירה של שגגת שבת ובודון מלאכות - קצירה [של שגגת שבת ובודון מלאכות] גוררת קצירה [של שגגת מלאכות ובודון שבת], וטחינה

בזריקה, חייב; לא מפני שאין ידיעה לחצי שעור, אלא מפני שאין בידו להחזירה, ולפיכך לא הועילה לו הידיעה שביתתים. ואם בהעברה, פטור - שיש ידיעה לחצי שעור, כמו שבארנו.

ט. האוכל כזית חלב וכזית חלב בעלם אחד, ונודע לו על הראשון, וחזר ונודע לו על השני - מביא שתי חטאות; שהידיעות מחלקות [אפילו שאינם בין האכילות], ואף על פי שעדיין לא הפריש הקרבן. אבל אם נודע לו על שניהן כאחת, מביא חטאת אחת. וכן יראה לי שהוא הדין בבבילות.

י. אכל כזית ומחצה בעלם אחד, ונודע לו על כזית, וחזר ואכל חצי זית בהעלמו של שני - אינו חייב אלא חטאת אחת; שאין חצי זית האחרון מצטרף לראשון, אף על פי שהוא בהעלמו - שהרי נודע לו על מקצת העלמה ראשונה. יא. אכל שני זיתי חלב בעלם אחד, ונודע לו על אחד מהן, וחזר ואכל כזית אחד בהעלמו של שני, והביא חטאת על הראשון - ראשון ושני מתפפרין, אבל שלישי לא נתפפר; אלא כשידע לו עליו, יביא חטאת אחרת. הביא חטאת על השלישי - שלישי ושני מתפפרין, ששניהן בעלם אחד; וראשון לא נתפפר בחטאת זו. הביא חטאת על האמצעי - שלשון מתפפרין, מפני שהראשון והשלישי בהעלמו של אמצעי; וכשידע לו על הראשון ועל השלישי, אינו צריך להביא חטאת אחרת.

יב. מי שאכל חתיכה משתי חתיכות, ונסתפק לו אם חלב אכל או שמן, וחזר ואכל חתיכה אחרת משתי חתיכות, ונסתפק לו אם חלב אכל או שמן, ואחר כך נודע לו בודאי שחלב אכל בראשונה ובשניה - אינו חייב אלא חטאת אחת; שידיעת ספק היתה לו ביניהם - אף על פי שמחלקת לאשמות [ומתחייב בשתי אשם תלו], אינה מחלקת לחטאות.

הלכות שגגות פרק ז

א. המשתחוה לעבודה זרה ונסף וקטר וזבח, בעלם אחד [כולם בשגגה אחת] - חייב ארבע חטאות; וכן אם פער עצמו [עשה צרכיו] לפעור [- שכך עבודתה] וזרק אבן למרקוליס [ע"ז שכך עבודתה], בעלם אחד - חייב שתיים. וכן כל פיוצא בזה, יחייב חייב על כל עבודה ועבודה. במה דברים אמורים? בשחזיר בעבודה זרה, ושגג בעבודות אלו [שלא ידע שהן אסורות]; אבל אם הזיר בעבודות אלו, ושגג בעבודה זרה - אינו חייב אלא חטאת אחת. כיצד? ידע שזו עבודה זרה, ושאסור לעבדה, אבל לא ידע שהשתחויה והנסוף עבודה, והשתחוה ונסף - חייב שתיים; ידע שאלו עבודות הן, ואסור לעבד בהן לאל אחר, ולא ידע שזו עבודה זרה, לפי שלא היתה של פסג וזהב, ועלה על דעתו שאין קרינה עבודה זרה אלא של פסג וזהב, ועבדה בכל העבודות - אינו חייב אלא חטאת אחת. ב. קלל גדול אמרו בשבת: כל השוכח עקר [- את המושג] שבת, ושכח שנטעו ישראל על השבת, או שנשבה והוא

שלה לאחר זמן, והנושא יבמחיתו בתוך שלשה חדשים [מפסירת בעלה], וילדה, ואין ידוע [מיהו אביו:] אם בן תשעה [חודשי עיבור -] לראשון [וא"כ לא היתה צריכה יבום - ואסורה עליו] או בן שבועה לאחרון - הרי אלו פטורין מן הקרבן. וכן כל פיוצא באלו, שהרי אין שם אסור קבוע. ג. האוכל חתיכה, ועד אחד אומר לו: 'זה שאכלת, חלב הנה', ועד אחד אומר: 'לא אכלת חלב', אשה אומרת 'אכל', ואשה אומרת 'לא אכל' - הואיל ונקבע האסור, והוא אינו יודע אם חטא או לא חטא - הרי זה מביא אשם תלוי. וכן כל הפא על אשת איש, שעד אחד אומר 'מת בעלה', ואחד אומר 'לא מת' - חייבין באשם תלוי. והוא הדין לספק מגדשת, שהרי נקבע האסור; אבל ספק מקדשת, לא נקבע האסור.

ד. מי שהיו לפניו שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שמן, ואכל אחת מהן, וכא גוי או כלב ואכל את השניה, או שאכל גוי או כלב את הראשונה, וכא ישראל ואכל את השניה, או שאכל ראשונה בודון ושניה בשגגה, או שאכל ראשונה בשגגה ושניה בודון - הרי זה חייב באשם תלוי, הואיל והיה שם אסור קבוע. אבל שתייהן בודון, פטור מקרבן; אבל שתייהן בשגגה, מביא חטאת; אבל את הראשונה בשגגה, וכא אחד ואכל את השניה בשגגה - שניהם חייבין באשם תלוי. וכן כל פיוצא בזה.

ה. חלב ונוותר [- בשר קרבן לאחר זמן אכילתו] לפניו, אבל אחת מהן ואין ידוע איזו מהן אכל, אשתו נדה ואחותו עמו בבית, ושגג באחת מהן ואין ידוע איזו מהן בעל, שבת יוםם הכפורים, ועשה מלאכה בין השמשות שביניהן - הרי זה פטור מקרבן, ואינו מביא חטאת, שהרי אינו יודע עצמו של [- מין ה:] חטא כמו שבארנו, ואינו מביא אשם תלוי, שהרי ידע בודאי שחטא.

ו. כל דבר שחייבין על ודאי חטאת קבועה אחת, חייבין על לא הודע שלו אשם תלוי אחד; וכל דבר שחייבין על ודאי חטאות הרבה, חייבין על לא הודע שלו אשמות תלוין הרבה, כמנן החטאות. כיצד? כשם שאם אכל חלב ודם ונוותר ופגול [קרבן פסול] בעלם אחד [בשגגה אחת], חייב ארבע חטאות - כך אם נסתפק לו אם אכל, או לא אכל אלא חתיכות של הטר שהיו עמהן - מביא ארבעה אשמות תלוין. וכן אם נסתפק לו אם האשה שבא עליה אשתו, או פלוגית הערוה שהיתה עמה שחייב עליה שמונה חטאות - הרי זה מביא שמונה אשמות תלוין.

ז. האוכל חתיכה משתי חתיכות, ונסתפק לו אם של חלב אכל או של שמן אכל, ואחר שנולד לו הספק, אכל חתיכה משתי חתיכות אחרות, ונסתפק לו אם של חלב אכל או של שמן - הרי זה מביא שני אשמות תלוין.

ח. כשם שידיעת ודאי בינתיים [כגון שאכל שתי חתיכות חלב ונודע לו על כל אחת בנפרד] מחלקת לחטאות נוחיב שתיים, כך ידיעת ספק בינתיים מחלקת לאשמות. לפיכך, אם אכל חמשה יומי חלב בעלם אחד, ונודע לו ידיעת ספק על אחד מהן, וחזר ונודע לו ידיעת ספק אחרת על

גוררת טחינה, וכאלו עשה ארבעתן בשגגת שבת וזדון מלאכות, שאינו חייב אלא חטאת אחת, וכיון שהקריב חטאת זו - נתכפר לו על הכל; וכשידעם אחר בן, אינו צריך להביא חטאת אחרת. אבל אם נודע לו תחלה על קצירה של זדון שבת ושגגת מלאכות, והקריב חטאת - נתכפר לו על זו הקצירה שנודע לו עליה, ועל הקצירה והטחינה של שגגת שבת וזדון מלאכות, מפני ששתייהן כמלאכה אחת, ונגררה קצירה וטחינה עם הקצירה. ותשאר הטחינה של זדון שבת עד שיודע לו עליה, ויביא חטאת שניה. קצר כחצי גרוגרת בשגגת שבת וזדון מלאכות, וחזר וקצר כחצי גרוגרת בודון שבת ושגגת מלאכות - הרי אלו מצטרפין; קצירה גוררת קצירה. וכן כל פיוצא בזה בשאר מלאכות.

יא. המתכונן לחתך את התלוש [מן הקרקע], וחתך את המתכפר - אף על פי שנתכונן לחתיכה - הואיל ולא עשה מחשבתו, פטור מן החטאת; שזה כמתעסק [כאילו לא נתכוון לעשות כלל], ולא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת, כמו שבארנו כמה פעמים.

יב. החותה גחלים בשבת, שהוא מכבה את העליונות ומדליק את התחתונות - אם נתכונן לכבות ולהבעיר, חייב שמים. חתה גחלים להתחמם מהן, והבעירו מאליהן - חייב שמים; מפני שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, כמו שבארנו בהלכות שבת. וכשם שחייב על זדונה ברת, כך חייב על שגגתה קרבן חטאת.

הלכות שגגות פרק ח

א. כל חטא שחייבין על שגגתו חטאת קבועה [ורגילה], חייבין על לא הודע שלו אשם תלוי. ומה הוא לא הודע? אם נסתפק לו אם שגג בדבר זה או לא שגג - הרי זה מצוה להקריב אשם, שנאמר: 'ולא ידע ואשם, ונשא עונו'. והביא איל תמים מן הצאן, בערף לאשם. וזה הוא הנקרא 'אשם תלוי' - מפני שהוא מכפר על הספק, ותולה לו, עד שיודע לו בודאי שחטא בשגגה, ויקריב חטאתו.

ב. אינו חייב באשם תלוי, עד שיהיה שם אסור קבוע [ברור מוכר ומזוהה, והספק הוא בפעולה]. כיצד? אכל חלב, וספק אם היה כזית או פחות מכזית, או שהיתה לפניו חתיכת חלב וחתיכת שמן, ואכל אחת מהן ואין ידוע איזה מהן אכל, אשתו ואחותו עמו בבית, בעל אחת מהן ואין ידוע איזו מהן בעל, שבת יוםם הכפורים, ועשה מלאכה באחד מהן ואין ידוע באיזה מהן עשה, או שעשה מעשה בשבת, ולא ידע מעין איזו מלאכה עשה - הרי זה מביא אשם תלוי. וכן כל פיוצא בזה. אבל אם היתה לפניו חתיכה אחת, ספק שהיא חלב ספק שהיא אליה, ואכלה - פטור, שהרי אין כאן אסור קבוע. וכן האוכל חלב הכזי [- שהוא ספק חיה או בהמה, וחיה חלבה מותר] - פטור מאשם תלוי, שאין כאן אסור קבוע. וכן הפא על אשה שהיא ספק נדה, או ספק ערוה של קרוב בשר [קירבה משפחתית] - פטור מאשם תלוי. לפיכך, האשה שנמצא דם על עד [מטלית]

אִיסוּרִים], אֲכַל אֶת אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אִיזוּ הִיא - מִבֵּיא חֲטָאֵת עַל הַחֵלֶב, וְאֲשֶׁם תְּלוּי מִשּׁוּם נֹתֵר. אֲכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה בְּעֵלֶם שְׁנֵי - מִבֵּיא שְׁלֹשׁ חֲטָאוֹת; וְאִם הָיָה בָּהּ שְׁנֵה פְּרוּטָה, מִבֵּיא אֲשֶׁם וּדְאֵי מִשּׁוּם מַעֲיֵלָה. אֲכַל אֶחָד אֶת אַחַת מִשְׁתִּיָּהֶן, וְכֹא אַחֵר וְאֲכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - זֶה מִבֵּיא חֲטָאֵת וְאֲשֶׁם תְּלוּי, וְזֶה מִבֵּיא חֲטָאֵת וְאֲשֶׁם תְּלוּי; וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה.

הַשְּׁנִי, וְכֵן עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד - חֵיב אֲשֶׁם תְּלוּי עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

ט. חֲתִיכָה שֶׁל שֶׁמֶן וְחֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב, אֲכַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אִיזוּ הִיא, וְהִבֵּיא אֲשֶׁם תְּלוּי, וְחֹזֵר וְאֲכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - מִבֵּיא חֲטָאֵת. וְכֵן אִם אֲכַל אַחֵר אֶת הַשְּׁנִיָּה - מִבֵּיא הָאֶחָד אֲשֶׁם תְּלוּי, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

י. חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב וְחֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב נֹתֵר [- שְׁבִיחַ שְׁנֵי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ז-כ"ג כסלו ה'תשס"ט

יום ראשון

הלכות עבדים פרק ח

ח. עֶבֶד שִׁיּוּצָא אַחֵר רַבּוֹ לְסוּרְיָה, וּמָכְרוּ שָׁם - אֲבָד אֶת זְכוּתוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּשִׁיּוּצָא רַבּוֹ עַל מְנַת שְׁלֹא לְחֹזֵר לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֲכַל אִם דַּעַת רַבּוֹ לְחֹזֵר, וְיִצָּא אַחֲרָיו וּמָכְרוּ שָׁם - יִצָּא לְחֹרוֹת, וְכּוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לְשַׁחֲרוּר.

ט. עֶבֶד שֶׁאִמְרָ לְעֻלּוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ לְעֻלּוֹת עִמּוֹ, אוֹ שִׁמְכַר אוֹתוֹ לְמִי שִׁיַּעֲלֵהוּ לְשָׁם. רָצָה הָאֲדוֹן לְצַאֵת לְחוּצָה לְאֶרֶץ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת עֶבְדּוֹ, עַד שִׁיַּרְצֶה. וְדִין זֶה בְּכָל זְמַן, אֲפִלּוּ בְּזְמַן הַזֶּה, שֶׁהָאֶרֶץ בְּיַד גּוֹיִים.

י. עֶבֶד שֶׁבִּרַח מִחוּצָה לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֵין מִחְזִירִין אוֹתוֹ לְעֶבְדוּת, וְעֲלֵיו נֶאֱמַר "לֹא תִסְגִּיר עֶבֶד, אֶל אֲדֹנָיו אֲשֶׁר יִצְלַל אֵלָיִךְ מֵעַם אֲדֹנָיו". וְאוֹמְרִין לְרַבּוֹ שִׁיִּכְתֹּב לוֹ גִּט שְׁחָרוּר, וְיִכְתֹּב לוֹ שֵׁטֶר חֹב בְּדָמָיו, עַד שֶׁתִּשְׁלֵג יָדוֹ, וְיִתֵּן לוֹ. וְאִם לֹא רָצָה הָאֲדוֹן לְשַׁחֲרוּר - מִפְּקִיעִין בֵּית דִּין אֶת שְׁעָבֻדוֹ מֵעֲלָיו, וְלֵלֵךְ לוֹ.

יא. עֶבֶד זֶה שֶׁבִּרַח לְאֶרֶץ, הֲרִי הוּא גֵר צָדֵק; וְהוֹסִיף לוֹ הַפְּתוּב אֲזַהֲרָה אַחֲרָת לְמִי שִׁמּוֹנָה אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שָׁפֵל רוּחַ יֵתֵר מִן הָגֵר, וְצָוָה עָלָיו שֶׁנֶּאֱמַר "עַמְּךָ יֹשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בְּטוֹב לוֹ; לֹא, תוֹנֶנּוּ", זֶה אֵף הוֹנִית דְּבָרִים. נִמְצָאֵת לְמַד שֶׁהַמּוֹנֶה אֶת הָגֵר הַזֶּה, עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לְאֹיִין: מִשּׁוּם "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ", וּמִשּׁוּם "וְגֵר לֹא תוֹנֶנָּה", וּמִשּׁוּם "לֹא, תוֹנֶנּוּ". וְכֵן עוֹבֵר מִשּׁוּם "וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ" כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּעֵינֵן הוֹנִיָּה.

יב. הַקּוֹנֶה עֶבֶד מִן הַגּוֹיִים סֵתֵם, וְלֹא רָצָה לְמוֹל וּלְקַבֵּל מִצְוֹת הָעֶבְדִּים - מְגַלְגֵּלִין עִמּוֹ כָּל שָׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ; וְאִם לֹא רָצָה - חוֹזֵר וּמוֹכְרוֹ לְגוֹיִים, אוֹ לְחוּצָה לְאֶרֶץ. וְאִם הִתְנֶה הָעֶבֶד עָלָיו בְּתַחֲלָה שְׁלֹא יְמוּל - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְקַיְמוֹ כָּל זְמַן שִׁיַּרְצֶה בְּגִיּוּתוֹ, וּמוֹכְרוֹ לְגוֹיִים אוֹ לְחוּצָה לְאֶרֶץ. וְכֵן עֶבֶד שֶׁמָּל וְטָבַל לְשֵׁם עֲבָדוּת, וְאַחֵר כִּף הִפִּיל עִצְמוֹ לְגִיּוּסוֹת, וְאֵין רַבּוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא, לֹא בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּדִינֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם - הֲרִי זֶה מִתֵּר לוֹ לְטַל דָּמָיו מִן הַגּוֹיִים; וְכּוֹתֵב וּמַעֲלָה בְּעֶרְפָּאוֹת שֶׁל גּוֹיִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם.

יג. הַמִּפְקִיר עֶבֶדוֹ - יִצָּא לְחֹרוֹת, וְצָרִיף גִּט שְׁחָרוּר; וְאִם מֵת הָאֲדוֹן שֶׁהִפְקִיר, הַיּוֹרֵשׁ פּוֹתֵב לוֹ גִּט שְׁחָרוּר.

א. הַמוֹכֵר אֶת עֶבְדּוֹ לְגוֹיִים - יִצָּא בֶּן חוֹרִין, וְכּוֹפִין אֶת רַבּוֹ לְחֹזֵר וּלְקַנּוּתוֹ מִן הַגּוֹיִים עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו, וְכּוֹתֵב לוֹ גִּט שְׁחָרוּר, וְיוּצָא. וְאִם לֹא רָצָה הָגוֹי לְמָכְרוֹ, אֲפִלּוּ עַד עֲשָׂרָה בְּדָמָיו - אֵין מִחְזִיבִין אוֹתוֹ יֵתֵר. וְקִנְסָה זֶה - אֵין גּוֹבִין אוֹתוֹ וְדִנְיָן בּוֹ, אֲלֹא בֵּית דִּין מְמַחֵין. וְאִם מֵת הַמוֹכֵר, אֵין קוֹנְסִין אֶת הַיּוֹרֵשׁ לְהַחְזִיר אֶת הָעֶבֶד וּלְשַׁחֲרוּר.

ב. לָוֶה עַל עֶבְדּוֹ מִן הָגוֹי - אִם קָבַע לוֹ זְמַן וְאִמְרָ לוֹ אִם הִגִּיעַ זְמַן פְּלוּגִי וְלֹא אַחְזִיר לָךְ, תִּקְנֶה גּוֹף עֶבֶד זֶה - הֲרִי זֶה יִצָּא לְחֹרוֹת מִיָּד; וְאִם אִמְרָ לוֹ תִּקְנֶה מַעֲשֵׂה יָדָיו, לֹא יִצָּא לְחֹרוֹת. גָּבַהּ הָגוֹי בְּחוּבוֹ, אוֹ שֶׁבָּאוּ עַל הָאֲדוֹן מִצָּרִין וּבִקְשׁוּ לְהַרְגוֹ וּפְדָה עִצְמוֹ מִיָּדוֹ בְּעֶבְדוֹ - לֹא יִצָּא לְחֹרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁנִּלְקַח מִמֶּנּוּ שְׁלֹא בְּרִצְנוֹ.

ג. מָכַר עֶבְדּוֹ לְאֶחָד מֵעֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ אוֹ מַגְדּוּלִי - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתִּירָא מֵהֶן, יִצָּא הָעֶבֶד לְחֹרוֹת: מִפְּנֵי שֶׁהִיא יָכוֹל לְפִיסוֹ בְּמָמוֹן אַחֵר.

ד. מָכְרוּ לְגוֹי לְשִׁלְשִׁים יוֹם, מָכְרוּ חוּץ מִמְּלֹאכְתּוֹ, חוּץ מִן הַמִּצְוֹת, חוּץ מִן הַשְּׁבִתוֹת וְיָמִים טוֹבִים - הֲרִי זֶה סֶפֶק אִם נִשְׁתַּחֲרַר אוֹ לֹא נִשְׁתַּחֲרַר; לְפִיכָף אִם תִּפְּשׂ הָעֶבֶד בְּדִי דָּמָיו לְרַבּוֹ, בְּדִי שִׁיּוּצָא בְּהֵן לְחֹרוֹת מִיָּד הָגוֹי - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

ה. אֶחָד הַמוֹכֵר עֶבְדּוֹ לְגוֹי עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ שֶׁמָּכְרוֹ לְגֵר תּוֹשֵׁב, אֲפִלּוּ לְכוֹתִי - הֲרִי זֶה יִצָּא לְחֹרוֹת. מָכְרוֹ לְיִשְׂרָאֵל מִשְׁמֵד, הֲרִי זֶה סֶפֶק; לְפִיכָף אִם תִּפְּשׂ בְּדִי דָּמָיו מִרַבּוֹ רִאשׁוֹן, בְּדִי לְצֹאֵת בְּהֵן מִיָּד הַמִּשְׁמֵד - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

ו. הַמוֹכֵר עֶבְדּוֹ לְחוּצָה לְאֶרֶץ, יִצָּא בֶּן חוֹרִין; וְכּוֹפִין אֶת רַבּוֹ הַשְּׁנִי לְכָתֵב לוֹ גִּט שְׁחָרוּר, וְאֲכָדוֹ הַדָּמִים. וּמִפְּנֵי זֶה קִנְסוּ בָּאֵן הַלּוֹקֵחַ לְבָדוֹ - שְׁאֵלּוֹ לֹא לְקַחוֹ, לֹא יִצָּא הָעֶבֶד לְחוּצָה לְאֶרֶץ. וְהַמוֹכֵר עֶבְדּוֹ לְסוּרְיָה, וְאֲפִלּוּ לְעַבְדוֹ - כְּמוֹכֵר לְחוּצָה לְאֶרֶץ.

ז. בֶּן כְּבֹל שֶׁנִּשָּׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְדַעַתוֹ לְחֹזֵר, וְהַכְנִיסָה לוֹ עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת - הֲרִי אֵלּוֹ סֶפֶק אִם הֵן כְּמִי שֶׁמָּכְרָה אוֹתָן לְחוּצָה לְאֶרֶץ, הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ הַפְּרוֹת, אוֹ אֵינָן כְּמִכּוֹרִין לוֹ, שֶׁהֲרִי הַגּוֹף שְׁלֵה.

"מהם תקנו, וממשפחתם אשר עמכם, אשר הולידו בארצכם". וכל אחד מאלו, הרי הוא עבד כנעני לכל דבר. ג. אחד מן האמות שבא על שפחה כנענית שלנו - הרי הבן עבד כנעני, שנאמר "אשר הולידו בארצכם". אבל עבד שלנו שבא על אחת מן האמות, אין הבן עבד, לפי שנאמר "אשר הולידו בארצכם", ועבד אין לו חיים.

ד. מלך גוי שעשה מלחמה, והביא שביה ומכרם, וכן אם הרשה לכל מי שירצה שילך ויגנב מאמה שהיא עושה עמו מלחמה, יביא וימכר לעצמו, וכן אם היו דיניו שפל מי שלא יתן המס, ימכר, או מי שעשה כף וכה או לא יעשה כף וכה, ימכר - הרי דיניו דין; ועבד הנלקח בדינין אלו, הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר.

ה. גוי שקנה גוי לעבדות - לא קנה גופו, ואין לו בו אלא מעשה ידיו; אף על פי כן אם מכרו לישראל, הרי גופו קנוי לישראל.

ו. האשה קונה שפחות; ואינה קונה עבדים, אפלו קטנים, מפני החשד. ואם קנת אותה, הרי זו קנת גופן כאיש. ויראה לי שאינה אסורה אלא לקנות עבד בן תשע שנים, ומתשע ולמעלה. וכן אסור לאדם לשחרר עבד כנעני; וכל המשחררו - עובר בעשה, שנאמר "לעלם, בהם תעבדו". ואם שחררו, משחרר כמו שבארנו, וכופין אותו לכתב גט שחרורו כמו שבארנו, בכל אותן הדרכים שבארנו. ומתו לשחררו לדבר מצוה, אפלו למצוה של דבריהם: כגון שלא היו שם עשרה בבית הכנסת - הרי זה משחרר עבדו, ומשלים בו המנין; וכן כל פיוצא בזה. וכן שפחה שהיו העם נוהגין בה מנהג הפקר, והרי היא מכשול לחטאים - כופין את רבה, ומשחררה כדי שתנשא ויסור המכשול. וכן כל פיוצא בזה.

ז. יכול הרב לומר לעבדו הכנעני, עשה עמי ואיני זנף, אלא ילף וישאל לו על הפתחים, או יתפרנס מן הצדקה: שישראל מצוין להחיות עבדים שביניהם. בזה דברים אמורים, בעבדיו: שאין בית דין נזקקין לגדולים לשמר ממונם; ואם לא יאכיל עבדיו וישקם כראוי, הם יכרחו או ימותו, ואדם חס על ממונו עצמו, יתר מכל אדם. אבל עבדים שהכניסה לו אשתו בתורת נכסי מלוג, חייב במזונותיהם בבית דין, שעל מנת כן הכניסה אותם: שאם לא יזון אותם - ימותו או יכרחו, והרי אינו חייב באחריותו. ח. מתו לעבד בעבד כנעני בפרה. ואף על פי שהדין כף, מדת חסידות ודרכי החכמה שיהיה אדם רחמן ורודף צדק, ולא יכביד עלו על עבדו ולא יצר לו, ויאכילהו וישקהו מכל מאכלו ומכל משקהו. חכמים הראשונים היו נוהגין לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין, ומקדימין מזון הבהמות והעבדים על מזונות עצמן. הרי הוא אומר "כעני עבדים, אל יד אדונייהם - כעני שפחה, אל יד גברתה". וכן לא יבזהו, לא יכיד ולא בדברים: לעבדות מסרו הפתוח, לא לבושה. ולא ירבה עליו צעקה וכעס, אלא ידבר עמו בנחת, וישמע טענותיו. וכן מפרש בדרך איוב הטובים שהשתבח בהן "אם אמאס - משפט עבדי,

יד. עבד שברח מבית האסורין - אם נתאש ממנו רבו, יצא לחרות; וכופין את רבו, וכותב לו גט שחרורו.

טו. עבד שנשבה: אם נתאש ממנו רבו ראשון - כל הפודה אותו לשם עבד - ישתעבד בו, והרי הוא שלו; ואם פדהו לשם בן חורין, הרי זה בן חורין. ואם לא נתאש ממנו רבו ראשון - הרי הפודה אותו לשם עבד - נוטל פדיונו מרבו, וחוזר לרבו; ואם פדהו לשם בן חורין, חוזר לרבו הראשון בלא כלום.

טז. עבד שעשהו רבו היפותיקי לבצל חובו, ושחררו - הרי זה משחרר. וכופין לבצל חוב לשחררו, גם הוא - מפני תקון העולם: שלא יפגע בו לאחר זמן, ויאמר לו עבדי אתה.

יז. עבד שהשיאו רבו בת חורין, או שהניח לו רבו תפלין בראשו, או שאמר לו רבו לקרות שלשה פסוקין בספר תורה בפני הצבור, וכל פיוצא באלו הדברים שאין חייב בהן אלא בן חורין - יצא לחרות, וכופין את רבו לכתב לו גט שחרורו. וכן אם נדר נדר שפופין עליו את העבדים כמו שבארנו בנדרים, ואמר לו רבו מופר לה - יצא לחרות: שפיון שלא כפה אותו במקום שיש לו לכפותו, גלה דעתו שהפקיע שעבודו. מכאן אני אומר שהמשחרר עבדו בכל לשון, והוציא דברים מפיו שמשמען שלא נשאר לו עליו שעבוד כלל, ושגמר בלבו לדבר זה - שאינו יכול לחזור בו; וכופין אותו לכתב לו גט שחרורו, אף על פי שעדיין לא כתב. אבל אם לזה מעבדו, או שעשהו אפוטרוס, או שהניח תפלין בפני רבו, או קרא שלשה פסוקים בבית הכנסת בפני רבו, ולא מכה - לא יצא לחרות.

יח. ואסור לאדם ללמד את עבדו תורה; ואם למדו, לא יצא לחרות.

יט. הלוקח עבד מן הגוי, וקדם העבד וטבל בפני רבו לשם בן חורין - יצא לחרות; ושלא בפני רבו, צריך לפרש. לפיכך צריך רבו לתקפו במים.

כ. ישראל שתקף בגוי קטן, או שמצא תינוק גוי, והטבילו לשם גר - הרי זה גר; לשם עבד, הרי זה עבד; לשם בן חורין, הרי זה בן חורין.

כא. גר שקדמו שפחותיו ועבדיו, וטבלו בפניו - קנו עצמן בני חורין.

יום שני

הלכות עבדים פרק ט

א. ישראל שבא על שפחה כנענית - אף על פי שהיא שפחתו, הרי זה הולד עבד כנעני לכל דבר, ונמכר ונאנה ומשתמשין בו לעולם, כשאר העבדים.

ב. אחד הקונה עבד כנעני מישראל, או מן גר תושב, או מן הגוי שהוא כבוש תחת ידינו, או מאחד משאר האמות. וכן גר תושב שהוא כבוש תחת ידינו, או אחד משאר האמות - יש לו למכר את עצמו לישראל לעבד, והרי הוא עבד כנעני לכל דבר; וכן מוכר בניו ובנותיו, שנאמר

- בעליו אין עמו, שלם ישלם". נושא שָׁכָר או השוֹכֵר, שְׁנִיָּהם דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן: אִם נִגְבַּח או אֶבֶד הַדָּבָר הַשְּׂכֹּר, או שְׁנִטְלָ שָׂכָר עַל שְׁמִירָתוֹ - הָרִי אֵלָיו מִשְׁלָמִין. וְאִם אָרְעוּ אֹנֶס גְּדוֹל מִזֶּה - כְּגוֹן שֶׁהִיתָה בְּהֵמָה וּמִתָּה, או נִשְׁבְּרָה, או נִשְׁבָּתָה, או נִטְרָפָה - הָרִי אֵלָיו נִשְׁבָּעִין שְׁנֵאֲנֵסָה, וּפְטוּרִין, שְׁנֵאֲמָר: "וּמֵת או נִשְׁבָּר או נִשְׁבָּתָה, אֵין רֵאָה - שְׁבוּעַת ה'": וְגו', "אִם גִּבַּח יִגְבַּח מִעֲמוֹ - יִשְׁלַם לְבַעְלָיו". נִמְצְאָתָה אִמְרָה: שׁוֹמֵר חֲנָם - נִשְׁבָּע עַל הַכֹּל; וְהַשְּׂוֹאֵל - מִשְׁלֵם אֶת הַכֹּל, חוּץ מִן הַמִּתָּה בְּשִׁעַת מְלָאכָה כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר; נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשְּׂוֹכֵר - מִשְׁלָמִין אֶת הָאֲבֵדָה וְאֶת הַגִּנְבָּה, וְנִשְׁבָּעִין עַל הָאֲנָסִין הַגְּדוֹלִים כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּשְׁבוּיָה וּמִתָּה וּנְטָרָפָה, או שְׂאֵבֵד הַדָּבָר בְּסָפִינָה שְׂטָבָעָה בָּנִים, או גִּלְקָח בְּלִיסְטִיס מִזֶּן, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלָיו מִשְׁאָר אֲנָסִין גְּדוֹלִים.

ג. הַמִּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵירוֹ בֵּין בַּחֲנָם בֵּין בְּשָׂכָר, או הַשְּׂאִילוֹ, או הַשְּׂכִיר לוֹ - אִם שָׁאֵל הַשׁוֹמֵר אֶת הַבְּעָלִים [של החפץ] עִם הַדָּבָר שֶׁלָּהֶן, או שְׂכָרָן - הָרִי הַשׁוֹמֵר פְּטוּר מִכָּלֵם; אִפְּלוּ פָשַׁע בַּדָּבָר שֶׁשְׁמַר, וְאֶבֶד מִחֲמַת הַפְּשִׁיעָה - הָרִי זֶה פְּטוּר, שְׁנֵאֲמָר: "אִם בְּעָלָיו עֲמוֹ, לֹא יִשְׁלַם; אִם שְׂכִיר הוּא, כָּאֲשֶׁכְּרוֹ". בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁשְׁאֵל הַבְּעָלִים או שְׂכָרָן בְּעַת שְׁנִטְלָ חֲחֶפֶץ, וְאִף עַל פִּי שְׂאִין הַבְּעָלִים שֵׁם עֲמוֹ בְּעַת הַגִּנְבָּה וְהָאֲבֵדָה, או בְּעַת שְׁנֵאֲנֵס. אֲבָל אִם נִטַּל חֲחֶפֶץ, וְנִשְׁעָה עָלָיו שׁוֹמֵר תַּחֲלָה, וְאַחֵר שָׂבָא לְרִשְׁתּוֹ שְׂכָר הַבְּעָלִים או שְׂאָלָן - אִף עַל פִּי שֶׁהָיוּ עוֹמְדִין שָׁם בְּעַת שְׁנֵאֲנֵס הַדָּבָר הַשְּׁמוּר, הָרִי זֶה מִשְׁלֵם, שְׁנֵאֲמָר: "בְּעָלָיו אֵין עֲמוֹ, שְׁלֵם יִשְׁלַם". מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ, הִיָּה עֲמוֹ [עבד אצל] בְּעַת הַשְּׂאֵלָה - אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ עֲמוֹ בְּעַת הַגִּנְבָּה וְהַמִּיתָה, פְּטוּר; לֹא הִיָּה עֲמוֹ בְּשִׁעַת הַשְּׂאֵלָה - אִף עַל פִּי שֶׁהִיָּה עֲמוֹ בְּעַת הַמִּיתָה או הַשְּׂבִיָּה, חֵיב. וְהוּא הַדִּין לְשָׂאֵר הַשׁוֹמְרִין, שֶׁכֵּלֵן בַּבְּעָלִים פְּטוּרִין; אִפְּלוּ פְּשִׁיעָה בַּבְּעָלִים, פְּטוּר.

ד. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁפָּשַׁע בְּתַחֲלָתוֹ, אִף עַל פִּי שְׁנֵאֲנֵס בְּסוּפוֹ - חֵיב, כְּמוֹ שִׁתְּבָאָר. וְאֵין הַשְּׂוֹאֵל רִשְׁאִי לְהַשְׂאִיל; אִפְּלוּ שָׁאֵל סֵפֶר תּוֹרָה, שֶׁכָּל הַקּוֹרָא בּוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה - לֹא יִשְׂאִילָנוּ לְאַחֵר. וְכֵן אֵין הַשׁוֹכֵר רִשְׁאִי לְהַשְׂכִּיר; אִפְּלוּ הַשְּׂכִיר סֵפֶר תּוֹרָה, לֹא יִשְׁכִּירָנוּ לְאַחֵר; שֶׁהָרִי זֶה אִמְרָה לוֹ: 'אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה פְּקֻדוֹנִי בְּיַד אַחֵר'. עֶבֶר הַשׁוֹמֵר וּמִסֵּר לְשׁוֹמֵר שֵׁנִי - אִם יֵשׁ עֲדִים שֶׁשְׁמָרָה הַשׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי כְּדֶרֶךְ הַשׁוֹמְרִין, וְנֵאֲנֵס - פְּטוּר הַשׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן, שֶׁהָרִי יֵשׁ עֲדִים שְׁנֵאֲנֵס. וְאִם אֵין שָׁם עֲדִים - חֵיב הַשׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן לְשֵׁלֶם לְבַעְלִים, מִפְּנֵי שֶׁמִּסֵּר לְשׁוֹמֵר אַחֵר, וַיַּעֲשֶׂה הוּא דִּין עִם הַשׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי. אִפְּלוּ הִיָּה הָרִאשׁוֹן שׁוֹמֵר חֲנָם, וּמִסֵּר לְשׁוֹמֵר שְׂכָר - חֵיב; שֶׁהָרִי יֵשׁ לְבַעַל הַחֶפֶץ לֹמַר לוֹ: 'אַתָּה נִאָּמֵן אֲצִלִּי לְהַשְׁבֵּעַ, וְזֶה אֵינוֹ נִאָּמֵן'. לְפִיכָךְ, אִם הִיָּה דֶרֶךְ הַבְּעָלִים לְהַפְקִיד תְּמִיד דָּבָר זֶה אֲצִל הַשׁוֹמֵר הַשֵּׁנִי, הָרִי הַשׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן פְּטוּר מִלְשֵׁלֶם - שֶׁהָרִי הוּא אִמְרָה לְבַעְלִים: 'זֶה הַדָּבָר שֶׁהַפְקַדְתָּם אֲצִלִּי' או 'הַשְּׂאֵלְתָם, אָמֵשׁ [אֶתְמוּל] הָיִיתָם מִפְּקִידִין אוֹתוֹ אֲצִל זֶה שֶׁהַפְקַדְתִּי אֲנִי אֲצִלּוֹ'; וְהוּא, שְׁלֹא יִמְעַט שְׁמִירָתוֹ. בִּיצֵד יִמְעַט

וְאִמְתִּי: בְּרָכָם, עֲמָדִי הֲלֹא בְּכַטָּן, עֲשֵׂנִי עֲשֵׂהוּ; וַיְכַוְנֵנוּ, בְּרָחֵם אֶחָד. וְאֵין הָאֲכֻזְרִיּוּת וְהַעֲזוּת מִצּוּיָה אֶלָּא בְּגוֹיִים הָעֲרָלִים. אֲבָל וָרְעוּ שֶׁל אֲבִרָהֶם אֲבִינוּ, וְהֵם יִשְׂרָאֵל שֶׁהַשְּׁפִיעַ לָהֶם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא טוֹבַת הַתּוֹרָה וְצִוּם בְּחָקִים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים - רַחֲמָנִים הֵם עַל הַכֹּל. וְכֵן בְּמַדּוּתָיו שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁצִּוּנוּ לְהַדְמוּת בָּהֶם, הוּא אִמְרָה "וְרַחֲמִיו, עַל כָּל מַעֲשָׂיו". וְכֹל הַמִּרְחָם - מִרְחָמִין עָלָיו, שְׁנֵאֲמָר "וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמִךָ וְהִרְבֶּךָ"

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן. נִגְמַר סֵפֶר שְׁנִים עָשָׂר, בְּעִזְרַת שְׂדִי וּמִנֵּין פְּרָקִי, שְׁבָעִים וַחֲמִשָּׁה: הַלְכוֹת מְכִירָה, שְׁלִשִּׁים פְּרָקִים; הַלְכוֹת זִכְיָה וּמִתְנָה, שְׁנִים עָשָׂר פְּרָקִים; הַלְכוֹת שְׂכָנִים, אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים; הַלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשִׁתְּפִין, עָשָׂר פְּרָקִים; הַלְכוֹת עֲבָדִים, תְּשַׁע פְּרָקִים.

יום שלישי

בשם ה' אל עולם.

אודך בישׁר לבב, בלמדי משפטי צדקך.

ספר שלשה עשר והוא ספר משפטים

הַלְכוֹתָיו חֲמֵשׁ, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הַלְכוֹת שְׁכִירוֹת, הַלְכוֹת שְׂאֵלָה וּפְקֻדוֹן, הַלְכוֹת מַלְוָה וְלוּנָה, הַלְכוֹת טוּעֵן וְנִטְעֵן, הַלְכוֹת נַחֲלוֹת.

הלכות שכירות

יֵשׁ בְּכָלֵלָן שְׁבַע מִצְוֹת - שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶּרֶטָן: (א) דִּין שְׂכִיר וְשׁוֹמֵר שְׂכָר; (ב) לִתֵּן שְׂכָר שְׂכִיר בְּיוֹמוֹ; (ג) שְׁלֹא יֵאָחֵר שְׂכָר שְׂכִיר אַחֵר זְמַנּוֹ; (ד) שְׁאִיכַל הַשְּׂכִיר מִן הַמַּחְבֵּר שֶׁעוֹשֶׂה בּוֹ; (ה) שְׁלֹא יֵאָכַל הַשְּׂכִיר מִן הַמַּחְבֵּר שְׁלֹא בְּשִׁעַת מְלָאכָה; (ו) שְׁלֹא יוֹלִיף הַשְּׂכִיר בְּיָדוֹ יֵתֵר עַל מַה שְּׂאָכַל; (ז) שְׁלֹא יַחֲסֵם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ, וְכֵן שְׂאָר בְּהֵמָה. וּבִאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ - בְּפָרָקִים אֵלּוּ.

הלכות שכירות פרק א

א. אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִים נִאָּמְרוּ בַּתּוֹרָה, וּשְׁלֹשָׁה דִּינִין יֵשׁ לָהֶם; וְאֵלּוּ הֵן הָאֲרָבָעָה שׁוֹמְרִין: שׁוֹמֵר חֲנָם, וְהַשְּׂוֹאֵל, וְנוֹשֵׂא שָׂכָר, וְהַשְּׂוֹכֵר.

ב. וְאֵלּוּ הֵן שְׁלֹשָׁה דִּינִין שֶׁלָּהֶן: שׁוֹמֵר חֲנָם שֶׁנִּגְבַּח הַפְּקֻדוֹן מִמֶּנּוּ, או אֶבֶד, וְאֵין צְרִיךְ לֹמַר אִם נִאָּנֵס הַפְּקֻדוֹן אֹנֶס גְּדוֹל [גמור], כְּגוֹן שֶׁהִיתָה בְּהֵמָה וּמִתָּה או נִשְׁבָּתָה - הָרִי זֶה נִשְׁבָּע שֶׁשְׁמַר כְּדֶרֶךְ הַשׁוֹמְרִין, וּפְטוּר, שְׁנֵאֲמָר: "וְגִבַּח מִבֵּית הָאִישׁ... וְנִקְרַב בַּעַל הַבֵּית אֶל הָאֱלֹהִים". הַשְּׂוֹאֵל מִשְׁלֵם הַכֹּל - בֵּין שְׂאֵבֵד דָּבָר הַשְּׂאִיל, או נִגְבַּח, בֵּין אָרְעוּ אֹנֶס גְּדוֹל מִזֶּה, כְּגוֹן שֶׁמִּתָּה הַבְּהֵמָה הַשְּׂאִילָה או נִשְׁבְּרָה או נִשְׁבָּתָה; שְׂכָן כְּתוּב בְּשׂוֹאֵל: "וְנִשְׁבָּר או מֵת

חיב, כמי שהפסיד בידים. וכן כל פיוצא בזה, שהפסיד בידים, חיב על כל פנים.

ד. המוסר לחברו דבר המהביר לקרקע לשמר, אפלו היו ענבים העומדות להבצר - הרי הן בקרקע בדין השומרין.

ה. הפקיד הקדש, ואחר כך פדהו, והרי הוא חלין בעת שנטלו מיד השומר, או שהשאילו חלין, ואחר כך הקדישו והוא ביד השואל, וכן גוי שהפקיד, ואחר כך נתגיר - כל אלו אין בהן כל דיני השומרין; עד שתהיה תחלתן וסופן נכסי הדיוט, ונכסי ישראל.

ו. אחד האיש ואחד האשה בדין השומרין, בין שהיה הדבר השמור של אשה, או שהיה ביד האשה.

ז. קטן שהפקיד ביד גדול או השאילו, הרי זה הגדול נשבע שבועת השומרין לקטן. הורו רבותי, שאין זה נשבע בטענת [בגלל טענת] הקטן, כדי שנאמר [ונשאל: הרי] 'אין נשבעין על טענת הקטן'; שכל השומרין, שבועתן שבועת שפא היא.

ח. בדרך שתקנו חכמים [קנין] משיכה בלקוחות, כך תקנו משיכה בשומרין. האומר לחברו: 'שמר לי זה', ואמר לו: 'הנח לפני' - הרי זה שומר חנם. אמר לו: 'הנח לפניך', או 'הנח סתם', או 'שמר לי': 'הרי הבית לפניך' - הרי זה אינו לא שומר חנם ולא שומר שכר, ואינו חיב שבועה כלל; אלא מחזיר [מסיל חרם] על מי שלקח הפקדון שלו, ולא יחזירו לבעליו. וכן כל פיוצא בזה. אחד המפקיד או המשאיל או המשפיר את חברו בעדים, או שלא בעדים - דין אחד יש להן: כינן שהודה זה מפי עצמו ששמר לו, או ששאל ממנו - הרי זה נשבע שבועת השומרין; שאין אומרין מגו [מתוך] שיכל להכחיש קבלת הפקדון - נאמין לו [לפטר] משבועה אלא לפטרו מלשלם. אפלו היה הדבר השאול, או המפקד, או המשכיר שנה פרוטה - הרי זה השומר נשבע עליו. ואין אחד מן השומרין צריך להודיע במקצת [להשביע].

ט. מתנה שומר חנם להיות פטור משבועה, והשואל להיות פטור מלשלם, וכן מתנה בעל הפקדון על שומר חנם או נושא שכר ושוכר להיות חיבין בכל כשואל; שכל תנאי בממון או בשבועות של ממון, קנס; ואין צריך קנן, ולא עדים.

י. טען זה שהיה שם תנאי, והשומר אומר: 'לא היה שם תנאי' - נשבע שבועת השומרין, ומגלגל [מכיל] בה שלא היה שם תנאי.

יא. טען שהפקיד אצלו, וזה אומר: 'לא אמרתי לו אלא הנח לפניך, ולא נעשיתי לו שומר' - נשבע הסת [מדבר] שלא קבלו אלא בדרך זו; וכולל בשבועתו שלא שלח בו יד, ולא אבדו בידים, ולא בגרם שגרם לו שיהיה חיב לשלם.

יב. זה אומר: 'השאלתיך' או 'השפירתיך' או 'הפקדתי אצלך', והלה אומר: 'לא היו דברים מעולם', או שאמר: כן היה, אבל החזרתי לך ונסתלקה השמירה ולא נשארה בינינו תביעה' - הרי הנתבע נשבע הסת, ונפטר. במה דברים אמורים? בשלא היה שם שטר. אבל אם הפקיד

שמירתו? כגון שהיה מפקד אצלו בשכר, והפקידו אצל אותו השני בחנם, או שהיה שאול אצלו, והפקידו אצל אותו השני בשכר - הואיל ומעט שמירתו, פושע הוא ומשלם, אף על פי ששאל או שכר בפעלים, שהרי הוא הוציא הדבר השמור מידו ליד שומר אחר.

ה. ואם הביא השומר השני רצוה שיפטר בה שומר ראשון בדין שמירתו - הרי זה פטור. כיצד? שומר שכר שנתן הבהמה השמורה אצלו לשומר חנם - אם הביא השומר השני עדים שמתה הבהמה בדרך, הרי השומר הראשון פטור; וכן כל פיוצא בזה.

ו. שומר שמסר לשומר אחר, והוסיף בשמירתו - ההנה [תשלומי השני] לבעלים. כיצד? השוכר פרה מחברו, והשאילה לאחר, ומתה בדרך, ביד השואל - הואיל והשואל חיב בכל, יחזרו דמי הפרה לבעלים; שאין זה השוכר עושה סחורה בפרתו של זה. וכן כל פיוצא בזה. היה בידו פקדון, ושלחו ביד אחר לבעליו - הואיל והשומר הראשון חיב באחריותו עד שיגיע ליד הבעלים - אם בא לחזר ולהחזיר הפקדון מיד השומר השני, מחזיר. ואם החזק השומר הראשון בפרן [שכפר בפקדון] - אינו יכול להחזיר הפקדון מיד השומר השני, אף על פי שעדין הפקדון באחריותו של ראשון.

יום רביעי

הלכות שכירות פרק ב

א. שלשה דינין האמורין בתורה בארבעה השומרין, אינן אלא במטלטלין של ישראל ושל הדיוט, שנאמר: 'כסף או כלים... וכל בהמה' - יצאו הקרקעות, ויצאו העבדים שהקשו לקרקעות, ויצאו השטרות שאין גופן [הם עצמם] ממון. ונאמר: 'כי יתן איש אל רעהו' - יצאו ההקדשות ונכסי גוים. מכאן אמרו חכמים: העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות - שומר חנם שלהן אינו נשבע, ונושא שכר או שוכר אינו משלם; ואם קנו מידו [התחייבו] בקנין [לשלם], חיב באחריותו.

ב. ותקנו חכמים, שנשבעין על ההקדשות שבועת השומרין פעין [שבועה] של תורה, כדי שלא יזלזלו בהקדשות.

ג. יראה לי, שאם פשע השומר בעבדים וכיוצא בהן - חיב לשלם; שאינו פטור בעבדים וקרקעות ושטרות אלא מדין הגנבה והאבדה והמיתה וכיוצא בהן; שאם היה שומר חנם על המטלטלין ונגנבו או אבדו, ישבע, ובעבדים וקרקעות ושטרות, פטור משבועה; וכן אם היה שומר שכר שמשלם גנבה ואבדה במטלטלין, פטור מלשלם באלו. אבל אם פשע - חיב לשלם, שכל הפושע מזיק הוא, ואין הפרש בין דין המזיק קרקע, לדין המזיק מטלטלין. ודין אמת הוא זה למבינים, וכן ראוי לדון. וכן הורו רבותי, שהמוסר כרמו לשומר, בין באריסות [תמורת יבול] בין בשמירת חנם, והתנה עמו שיתפר או יזמר או יאבק [יפור האפר] משלו [על חשבונו], ופשע ולא עשה -

ג. הסביל ששבר חבית של יין לחנוני, ונתחייב לשלם, והרי הוא שנה ביום השוק ארבעה, ובשאר הימים שלשה - אם החזירו ביום השוק, חייבין להחזיר חבית של יין או ישלמו לו ארבעה; והוא שלא היה לו יין למכור ביום השוק; אבל אם היה לו יין, מחזירין לו שלשה. החזירו לו בשאר הימים, מחזירין לו שלשה. ומנכין לו בכל זמן [אף ביום השוק], טרח שהיה טורח במכירתה, ופגם הנקב שהיה נוקב החבית; וכן כל פיוצא בזה.

ד. רועה שבאו זאבים וטרפו ממנו - אם היה זאב אחד - אין זה אנס, אפלו בשעת משלחת זאבים; ואם היו שני זאבים, הרי זה אנס. שני פלבים - אינן אנס, אפלו באו משתי רוחות; היו יתר על שנים, הרי זה אנס. לסטים אחד מזין, הרי זה אנס. ואפלו היה הרועה מזין, ובא לו לסטים אחד מזין - הרי זה אנס, שאין הרועה מוסר נפשו פלסטים. הארי והדב והנמר והברדלס והנחש, הרי אלו אנסין. אימתי? בזמן שבאו מאליהן; אבל אם הולכה למקום גדודי חיות ולסטים - אין אלו אנסין, וחייב לשלם.

ה. רועה שמצא גנב, והתחיל להתגרות בו ולהראותו שאינו מתירא ממנו, ואמר לו: 'הרי אנו במקום פלוני, וכך וכך רועים אנו, וכך וכך פלי מלחמה יש לנו', ובא אותו הלסטים ונצחו ולקח מהן - הרי הרועה חייב; שאם המוליך את הבהמה למקום גדודי חיה ולסטים, או המביא את הלסטים בהתגרותו למקום הבהמה.

ו. רועה שהיה לו [אפשרות] להציל הטרפה או השבונה ברועים אחרים ובמקלות, ולא קרא רועים אחרים ולא הביא מקלות להציל - הרי זה חייב, אחד שומר חנם ואחד שומר שכר; אלא ששומר חנם קורא רועים ומביא מקלות בחנם, ואם לא מצא - פטור. אבל שומר שכר חייב לשכור הרועים והמקלות, עד כדי דמי הבהמה כדי להציל; וחוזר ולוקח שוכן מבעל הבית. ואם לא עשה כן, והיה לו לשכור ולא שכר - הרי זה פושע, וחייב.

ז. רועה שטען 'שהצילתי על ידי רועים בשכר' - נשבע, ונוטל מה שטען; שאינו יכול לטען, אלא עד כדי דמיה; ויכול היה לומר 'נטרפה', וישבע בנקיטת חפץ, כדין כל הנשבעין ונוטלין.

ח. רועה שהניח עדרו, ובא לעיר, בין בעת שדרוך הרועים להפנס לעיר, בין בעת שאין דרוך הרועים להפנס לעיר, ובאו זאבים וטרפו, ארי ודרס - אין אומרין, אלו היה שם היה מציל; אלא אומדין אותו: אם יכול להציל, אפלו על ידי רועים ומקלות - חייב; ואם לאו, פטור; ואם אין הדבר ידוע, חייב לשלם.

ט. מתה הבהמה בדרך - הרי זה אנס, והרועה פטור. סגפה [עינה אותה], ומתה - אינו אנס. תקפתו [תקפה אותו] ועלתה לראשי צוקין, ותקפתו ונפלה - הרי זה אנס. העלה לראשי צוקין, או שעלתה מאליה, והוא יכול למנעה, ולא מנעה - אף על פי שתקפתו, ונפלה ומתה או נשברה - חייב; שכל שתחלתו בפשיעה וסופו באנס - חייב. וכן

אצלו או השכיר או השאיל בשטר, ואמר לו: 'החזרתי לך' - הרי השומר נשבע בנקיטת חפץ [קדוש, כשבועה מדאורייתא]; שמתוך שיכול לומר שומר חנם 'נגנב' או 'אבד', והשואל 'מתה בשעת מלאכה' - נאמן לומר 'החזרתי לך'; וכשם שאם טען שנגנב, נשבע מן התורה בנקיטת חפץ - כך אם טען 'החזרתי', ישבע כעין של תורה, הואיל ויש שם שטר ביד התובע. במה דברים אמורים? בשהיה השומר יכול לטען ולומר 'נאנסו', ולא נצריך אותו להביא ראיה על טענתו. אבל אם היה חייב להביא ראיה על טענתו, כמו שיתבאר - אינו נאמן לומר 'החזרתי', אלא ישבע בעל השטר בנקיטת חפץ שלא החזיר לו, וישלם. אין לך מי שנשבע מתוך שיכול לומר כך וכך וישבע בנקיטת חפץ, אלא זה השומר בלבד שיש עליו שטר. אבל שאר כל הנשבעין כדין מתוך שיכול לומר, אינן נשבעין אלא הסת.

יום חמישי

הלכות שכירות פרק ג

א. שומר שטען שנגנב אנס גדול, כגון שבירה ומתה - אם נאנס במקום שהעדים מצויין שם - מצריכין אותו ראיה [עדים] על טענתו שנגנב, ופטור אף משבועה. ואם לא הביא - ישלם, שנאמר: "אין ראיה, שבועת ה' תהיה בין שניהם"; הוה במקום שאפשר להביא ראיה, אין שם שבועה, אלא נביא ראיה, או ישלם. אבל אם טען שנגנב במקום שאין העדים מצויין שם - אין מצריכין אותו להביא ראיה, אלא ישבע שנגנב ופטור. ואם הביא עדים שם שלא פשע, נפטר אף מן השבועה. מעשה באחד שהעביר חבית של יין בשכרו, ושבירה בשוק של מחוזה. ובאו לפני חכמים ואמרו: 'שוק זה שטענתו שנשברה בו החבית' - בני אדם מצויין שם; או תביא ראיה שלא פשעת אלא נתקלת ונפלת, או תשלם דמיה'. וכן כל פיוצא בזה.

ב. המעביר חבית מבית ממקום למקום בשכר, ונשברה - דין תורה הוא שישלם; שאין זה אנס גדול, והרי השבירה כנגנבה ואבדה שהוא חייב בהן. אבל תקנו חכמים, שיהיה חייב שבועה שלא פשע בה - שאם אתה אומר ישלם, אין לך אדם שיעביר חבית לחבירו; לפיכך עשו שבירת החבית כמיתת הבהמה ושבירתה [כדרכה, שפטור]. ועוד תקנו בדרך זה, שאם נשאו אותה שנים במוט, ונשברה - משלמין חצי דמיה; הואיל ומשאו זה גדול לגבי אחד וקל לגבי שנים, הרי הוא כאנס ואינו אנס [מצב ביניים], ומשלמין מחצה, אם יש עדים שלא פשעו בה. ונשברה במקום שאין העדים מצויין - נשבעין שלא שברוה בפשיעה, ומשלמין חצי דמיה; שהרי לא היה לכל אחד להעביר, אלא משאו שיכול להעבירו בפני עצמו. מכאן אתה למד, שהאחד שהעביר חבית גדולה שאין דרך כל הסבילים להעבירה - שהוא פושע; ואם נשברה מידו, משלם הכל.

אבל אם שָׁכַרְהָ לְהִבְיָא עֲלֶיהָ שְׁעוּרִים, וְהִבְיָא בְּמִשְׁקָלָן חֲטִיִּים וּמִתָּה - פְּטוּר. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזָה.

ה. שָׁכַר אֶת הַבְּהֵמָה לְרֹכֵב עָלֶיהָ אִישׁ, לֹא יִרְכִּיב עָלֶיהָ אִשָּׁה. שָׁכַרְהָ לְרֹכֵב עָלֶיהָ אִשָּׁה, מִרְכִּיב עָלֶיהָ אִישׁ; וּמִרְכִּיב עָלֶיהָ כָּל אִשָּׁה, בֵּין קֶטְנָה בֵּין גְּדוּלָּה, וְאִפְלוּ מִצִּבּוֹר שְׁהִיא מְנִיקָה.

ו. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה לְשֹׂאת עָלֶיהָ מִשְׁקָל יָדוּעַ [מִטּוֹיִים], וְהוֹסִיף עַל מִשְׁאוֹ - אִם הוֹסִיף חֵלֶק מִשְׁלֵשִׁים עַל הַשְּׁעוּר שֶׁפָּסַק עִמּוֹ וּמִתָּה - חֵיב; פָּחוֹת מִכָּאן - פְּטוּר, אֲבָל נוֹתֵן שָׁכַר [נְשִׂאתָ] הַתּוֹסֵפֶת. שָׁכַר סֶתֶם, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶלָּא בְּמִשְׁקָל הַיָּדוּעַ בְּמִדְּיָהּ לְאוֹתָהּ בְּהֵמָה. וְאִם הוֹסִיף חֵלֶק מִשְׁלֵשִׁים, כְּגוֹן שֶׁדִּרְכָּהּ לְשֹׂאת שְׁלִשִּׁים וְטַעַן עָלֶיהָ שְׁלִשִּׁים וְאַחַד, וּמִתָּה אוֹ נִשְׁבְּרָה - חֵיב. וְכֵן סְפִינָה שֶׁהוֹסִיף בָּהּ אֶחָד מִשְׁלֵשִׁים עַל מִשְׁאָה, וְטַבָּעָה - חֵיב לְשֵׁלֶם דְּמִיָּה.

ז. הַכֹּתֵף [סַבֵּל] שֶׁהוֹסִיף [הַשּׁוֹכֵר] עַל מִשְׁאוֹ קָב אֶחָד, וְהוֹק בְּמִשְׁאֵה זֶה - חֵיב בְּנֻזְקִיו; שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא כֵּן דַּעַת, וְהָרִי הוּא מְרַגֵּשׁ בְּכֹכֵד הַמִּשְׁאֵה, עֲלָה עַל לְבֹ, שְׂמָא מִחֲמַת חֲלָיו הוּא זֶה הַכֹּכֵד.

ח. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לְרֹכֵב עָלֶיהָ - יֵשׁ לוֹ לְהַנִּיחַ עָלֶיהָ כְּסוּתוֹ וּלְגִינוֹ וּמִזְנוֹתָיו שֶׁל אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ, לְפִי שְׂאֵין דֶּרֶךְ הַשּׁוֹכֵר לְחוֹר בְּכָל מְלוֹן וּמְלוֹן לְקִנּוֹת מִזְנוֹת; יֵתֵר עַל זֶה, הָרִי בַּעַל הַחֲמוֹר מַעֲבֵב עָלָיו. וְכֵן יֵשׁ לְבַעַל הַחֲמוֹר לְהַנִּיחַ עָלֶיהָ שְׁעוּרִים וְתָכֵן, וּמִזְנוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם; יֵתֵר עַל זֶה, הַשּׁוֹכֵר מַעֲבֵב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁאִפְשָׁר לוֹ לְקִנּוֹת בְּכָל מְלוֹן וּמְלוֹן. לְפִיכָךְ, אִם אֵין שֵׁם מִצִּי מֵאֵין קִנְיָה - מְנִיחַ עָלֶיהָ מִזְנוֹתָיו וּמִזְנוֹת בְּהֵמָתוֹ שֶׁל כָּל הַדֶּרֶךְ. וְכָל אֵלוֹ הַדְּבָרִים בְּשׁוֹכֵר סֶתֶם, בְּמִקּוֹם שְׂאֵין שֵׁם מְנַהֵג יָדוּעַ; אֲבָל בְּמִקּוֹם שֵׁיִשׁ מְנַהֵג, הַכֹּל לְפִי הַמְּנַהֵג.

שבת קודש

הלכות שכירות פרק ה

א. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה, וְחִלָּתָהּ אוֹ נִשְׁתַּטָּת, אוֹ נִלְקָחָה לְעִבּוֹדֵת הַמֶּלֶךְ - אֵף עַל פִּי שְׂאֵין סוּפָה לְחוֹר - אִם נִלְקָחָה דֶּרֶךְ הַלִּיכָתָה [צוֹ הַמֶּלֶךְ הִיָּה עַל אֵלוֹ שְׁבַדְרָן], הָרִי הַמִּשְׁפִּיר אוֹמֵר לְשׁוֹכֵר: 'הָרִי שְׁלָךְ לְפָנָי'; וְחֵיב לְתֵן לוֹ שָׁכָרוֹ מִשְׁלֵם. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁשְׁכָּרָה לְשֹׂאת עָלֶיהָ מִשְׁאוֹי שְׂאֵפְשָׁר לְהַשְׁלִיכוֹ בְּלֹא הַקְּפָדָה. אֲבָל אִם שָׁכַרְהָ לְרֹכֵב עָלֶיהָ, אוֹ לְשֹׂאת עָלֶיהָ כְּלִי זְכוּכִית וְכִיּוּצָא בָּהֶן - חֵיב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר, אִם שָׁכַר חֲמוֹר; וְאִם לֹא הָעֲמִיד - יִחְזִיר הַשָּׂכֵר, וְיַחֲשִׁיב עִמּוֹ עַל שָׁכַר מַה שֶּׁהִלָּךְ בָּהּ.

ב. מִתָּה הַבְּהֵמָה אוֹ נִשְׁבְּרָה, בֵּין שִׁשְׁכָּרָה לְשֹׂאת בֵּין שִׁשְׁכָּרָה לְרֹכֵב - אִם אָמַר לוֹ: 'חֲמוֹר' סֶתֶם 'אֲנִי מִשְׁפִּיר לָךְ', חֵיב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר מִכָּל מִקּוֹם; וְאִם לֹא הָעֲמִיד - יֵשׁ לְשׁוֹכֵר לְמַכֵּר הַבְּהֵמָה [הַחֲמָה] וְלָקַח בָּהּ בְּהֵמָה אַחֶרֶת, אוֹ שׁוֹכֵר בְּהֵמָה בְּדָמֶיהָ אִם אֵין בְּדָמֶיהָ לָקַח, עַד שֶׁיִּגְאֵעַ לְמִקּוֹם שֶׁפָּסַק בּוֹ. אָמַר לוֹ: 'חֲמוֹר זֶה אֲנִי שׁוֹכֵר לָךְ' - אִם שָׁכַרְהָ לְרֹכֵב עָלֶיהָ, אוֹ לְכָלִי זְכוּכִית, וּמִתָּה בְּחִצֵּי הַדֶּרֶךְ - אִם יֵשׁ בְּדָמֶיהָ לָקַח בְּהֵמָה אַחֶרֶת, יִקַּח. וְאִם

רוּעָה שֶׁהָעֶבֶר הַבְּהֵמָה עַל הַגָּשָׁר, וְדַחֲפָה אַחַת מֵהֶן לְחִבְרָתָהּ, וְנִפְלָה לְשִׁבְלָת [וְרִיחַת] הַנְּהָר - הָרִי זֶה חֵיב, שֶׁהָרִי הִיָּה לוֹ לְהַעֲבִירֵן אַחַת אַחַת; שְׂאֵין הַשּׁוֹמֵר נוֹטֵל שָׁכַר, אֶלָּא לְשִׁמְרָהּ מִעֲלָה, וְהוֹאִיל וּפְשַׁע בַּתְּחִלָּה, וְהָעֶבֶרִין כְּאַחַת, אֵף עַל פִּי שְׁנָאֲנִס בְּסוּף בַּעַת הַנִּפְלָה, הָרִי הוּא חֵיב.

י. פְּשַׁע בָּהּ, וְיִצְאָתָה לְאִגָּם וּמִתָּה שֵׁם כְּדִרְכָּה - פְּטוּר, שְׂאֵין יִצְאָתָהּ גְּרָמָה לָהּ שֶׁתְּבוֹא לִידֵי אִנָּס זֶה; הוֹאִיל וְכִדְרָפָה מִתָּה, מַה לִּי בְּבֵית שׁוֹמֵר, מַה לִּי בְּאִגָּם. אֲבָל אִם גְּנָבָה גָּנַב מִהָאִגָּם, וּמִתָּה כְּדִרְכָּה בְּבֵית הַגָּנֵב - הָרִי הַשּׁוֹמֵר חֵיב, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חֲנָם; שְׂאֵפְלוֹ לֹא מִתָּה, הָרִי הִיא אֲבוּדָה בִּיד הַגָּנֵב, וְיִצְאָתָהּ גְּרָמָה לָהּ לְהַגָּב. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזָה.

יום שישי

הלכות שכירות פרק ד

א. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לְהוֹלִיכָה בְּהָר, וְהוֹלִיכָה בְּבִקְעָה - אִם הִחְלָקָה - פְּטוּר, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲבָר עַל דַּעַת הַבְּעָלִים. וְאִם הוֹחֲמָה, חֵיב. שָׁכַרְהָ לְהוֹלִיכָה בְּבִקְעָה, וְהוֹלִיכָה בְּהָר - אִם הִחְלָקָה - חֵיב, שֶׁהִתְקַלּוֹת בְּהָר יֵתֵר מִן הַבִּקְעָה. וְאִם הוֹחֲמָה - פְּטוּר, שֶׁחֲמִימוֹת בְּבִקְעָה יֵתֵר מִן הָהָר, מִפְּנֵי הָרוּחַ שֶׁמְנַשֶּׁבֶת שֵׁם בְּרָאשֵׁי הָהָרִים; וְאִם הוֹחֲמָה מִחֲמַת הַמַּעֲלָה [הַעֲלִיָּה], חֵיב. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזָה. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפָּרָה לְחֹרֶשׁ בְּהָר, וְחֹרֶשׁ בְּבִקְעָה, וְשָׁכַר הַשְּׁנָקָן, וְהוּא הַכְּלִי שֶׁחֹרֶשׁ בּוֹ - הָרִי הַשּׁוֹכֵר פְּטוּר; וְדִין בַּעַל הַפָּרָה, עִם הָאֲמִנִּין שֶׁחֹרְשׁוֹ. וְכֵן אִם לֹא שָׁנָה עַל דַּעַת הַבְּעָלִים, וְנִשְׁבַּר הַשְּׁנָקָן - דִּין בַּעַל הַפָּרָה, עִם הָאֲמִנִּין. שָׁכַרְהָ לְחֹרֶשׁ בְּבִקְעָה, וְחֹרֶשׁ בְּהָר, וְנִשְׁבַּר הַשְּׁנָקָן - הַשּׁוֹכֵר חֵיב; וְדִינוֹ שֶׁל שׁוֹכֵר, עִם הָאֲמִנִּין.

ב. וּמַה הוּא דִּין הָאֲמִנִּין שֶׁשִּׁבְּרוּ בַּעַת חֲרִישָׁה? מִשְׁלָמִין. מִי מִשְׁלֵם? זֶה הָאוֹחֵז אֶת הַכְּלִי [הַמְּחַרְשֵׁה] בַּעַת הַחֲרִישָׁה; וְאִם הִיתָה הַשְּׂדֵה מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת - שְׁנֵיהֶם חֵיבִין בְּדָמֵי הַשְּׁנָקָן, הַמְּנַהֵג אוֹתָהּ בְּמִלְמַד [מִקַּל הַהֲנַהֲגָה], וְהָאוֹחֵז אֶת הַכְּלִי.

ג. שָׁכַרְהָ לְדוֹשׁ בְּקִטְנִית, וְדָשׁ בְּתִבּוּאָה וְהִחְלָקָה - פְּטוּר. בְּתִבּוּאָה, וְדָשׁ בְּקִטְנִית - חֵיב, שֶׁהַקִּטְנִית מִחֻלָּקֶת. מַעֲשֵׂה בְּאַחַד שֶׁהַשְּׁפִיר חֲמוֹר לְחִבְרוֹ, וְאָמַר לוֹ: 'לֹא תִלָּךְ בּוֹ בְּדֶרֶךְ נְהַר פְּקוֹד שְׁהַמִּים מִצּוּרֵי שֵׁם, אֶלָּא בְּדֶרֶךְ נְהַר שְׂאֵין שֵׁם מִים'; הִלָּךְ בְּדֶרֶךְ נְהַר פְּקוֹד, וּמִתָּה חֲמוֹר, וְלֹא הָיוּ שֵׁם עֲדִים שֶׁמַּעֲרִידִים בְּאִזּוֹ דֶּרֶךְ הַלָּךְ, אֶלָּא הוּא מַעֲצָמוֹ אָמַר: 'בְּנִהַר פְּקוֹד הִלְכָתִי, וְלֹא הָיוּ שֵׁם מִים, וּמִחֲמַת עֲצָמוֹ מִת', וְאָמַר חֲכָמִים: הוֹאִיל וְיֵשׁ שֵׁם עֲדִים מַעֲרִידִין שְׁהַמִּים מִצּוּרֵי נְהַר פְּקוֹד - חֵיב לְשֵׁלֶם, שֶׁהָרִי שָׁנָה עַל דַּעַת הַבְּעָלִים; וְאֵין אוֹמְרִים 'מַה לִּי לְשָׁכַר' בְּמִקּוֹם שֵׁיִשׁ עֲדִים.

ד. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה לְהִבְיָא עָלֶיהָ מֵאֲתִים לִיטְרִין שֶׁל חֲטִיִּים, וְהִבְיָא מֵאֲתִים לִיטְרִין שֶׁל שְׁעוּרִים וּמִתָּה - חֵיב; מִפְּנֵי שֶׁהִנָּפַח קָשָׁה לְמִשְׁאוֹי, וְהַשְּׁעוּרִין יֵשׁ לָהֶן נֶפֶחַ. וְכֵן אִם שָׁכַרְהָ לְהִבְיָא עָלֶיהָ תְּבוּאָה, וְהִבְיָא בְּמִשְׁקָלָהּ תָּכֵן.

אם לא תרצה לעמד בו, צא והניחו ואתה פטור משכירותו - אינו יכול להשפירו לאחר כלל; שזה ב"אל תמנע טוב מבצעו"; עד שאתה משפירו לאחר, הנח לזה ביתו. ויש מי שהורה ואמר, אינו יכול להשפירו לאחר כלל, ויתן שכרו עד סוף זמנו; ולא יראה לי שזה דין אמת.

ו. 'בית זה אני משפיר לך', ואחר שהשפירו לו, נפל - אינו חייב לבנותו; אלא מחשב עמו על מה שישתמש בו, ומחזיר לו שאר השכירות. אבל אם סתור - חייב להעמיד לו בית אחר, או ישכר לו כמותו. וכן אם חזר אחר שהשפירו לזה, והשפירו או מכרו לגוי או אנס, שהפקיע שכירות הראשון - הרי זה חייב להשפיר לו בית אחר כמותו. וכן כל פיוצא בזה.

ז. השפיר לו בית סתם, ואחר שנתן לו בית, נפל - חייב לבנותו, או יתן לו בית אחר; ואם היה קטן מן הבית שנפל, אין השוכר יכול לעכב עליו - והוא שיהיה קרוי 'בית', שלא השפיר לו אלא בית סתם. אבל אם אמר לו: 'בית בזה אני משפיר לך' - חייב להעמיד לו בית כמות ארפו ומדת רחבו של בית זה שהראה; ואינו יכול לומר לו, 'לא היה ענין דברי אלא שיהיה קרוב לזה או לשוק או למרחץ בזה', אלא חייב להעמיד לו בית כמותו ובצורתו. לפיכך, אם היה קטן, לא יעשנו גדול; גדול, לא יעשנו קטן; אחד, לא יעשנו שנים; שנים, לא יעשנו אחד. וכן לא יפחות מן החלונות שהיו בו, ולא יוסיף עליהן, אלא מדעת שניהם.

ח. המשפיר עליה סתם, חייב להעמיד לו עליה [אם נפלה]. אמר לו: 'עליה זו שעל גבי בית זה אני משפיר לך', הרי שעבד הבית לעליה. לפיכך, אם נפחתה העליה בארבעה טפחים או יותר, המשפיר חייב לתקן; ואם לא תקן - הרי השוכר יורד ודר בבית עם בעל הבית, עד שימתקן. היו שתי עליות זו על גבי זו, ונפחתה העליונה - דר בתחתונה. נפחתה התחתונה - הרי זה ספק אם ירור בעליונה, או בבית; לפיכך לא ירור. ואם דר, אין מוציאין מידו. מעשה באחד שאמר לחברו: 'דלית [גפן] זו שעל גבי הפרסק [עץ אפרסק] הנה אני משפיר לך', ונעקר אילן הפרסק ממקומו. ובא מעשה לפגי חכמים, ואמרו לו: 'חייב אתה להעמיד לו הפרסק כל זמן שהדלית קימת' [שיהיה למשענת לדלית]. וכן כל פיוצא בזה.

אין בדמיה לקח, שוכר אפלו בדמי כלה, עד שיעזב למקום שפסק עמו. ואם אין בדמים לא לקח ולא לשכר - נותן לו שכרו של חצי הדרך, ואין לו עליו אלא תרעמת [כעס]. שכרה למשא - הואיל ואמר לו 'חמור זה', ומת בחצי הדרך, אינו חייב להעמיד לו אחר, אלא נותן לו שכרו של חצי הדרך ומניח לו [לבעלים] נבלתו.

ג. השוכר את הספינה, וטבעה לה בחצי הדרך - אם אמר לו: 'ספינה זו אני משפיר לך', ושכרה השוכר להוליך בה בין סתם - אף על פי שנתן לו השכר, יחזיר כל השכר; שהרי זה אומר לו: 'הבא לי הספינה עצמה ששכרתי, שהקפדה גדולה יש בספינה זו, ואני אביא בין מכל מקום ואוליך בה'. אמר לו: 'ספינה' סתם 'אני משפיר לך', ושכרה השוכר להוליך בה בין זה - אף על פי שלא נתן לו מן השכר פלוס, חייב לתן לו כל השכירות; שהרי אומר לו: 'הבא לי היין עצמו, ואני אביא ספינה מכל מקום ואוליכו'. אבל צריך לנפות לו [להפחית מהתשלום] כדי הטרח של חצי הדרך, שאינו דומה המטפל בהולכת הספינה ליושב וקטל. אמר לו: 'ספינה זו אני משפיר לך', ושכרה השוכר להוליך בה בין זה - אם נתן השכר, אינו יכול להחזירו; ואם לא נתן, לא יתן; שאין זה יכול להביא הספינה עצמה, ולא זה יכול להביא היין עצמו. שוכר ספינה סתם לזמן סתם - הרי אלו חולקין השכר.

ד. השוכר את הספינה, ופרקה [השוכר] בחצי הדרך - נותן לו שכר כל הדרך. ואם מצא השוכר מי שישפיר אותה לו עד המקום שפסק, שוכר; ויש לבעל הספינה עליו תרעמת. וכן אם מכר כל הסחורה שבספינה לאיש אחר בחצי הדרך, ונדר הוא, ועלה הלוקח - נוטל שכר חצי הדרך מן הראשון, ושכר החצי מן האחרון; ויש לבעל הספינה עליו תרעמת, מפני שגורם לו לסבל דעת איש אחר שעדין לא הרגל בו. וכן כל פיוצא בזה.

ה. מכאן אני אומר, שהמשפיר בית לחברו עד זמן קצוב, ורצה השוכר להשפיר הבית לאחר עד סוף זמנו - משפיר, אבל לאחרים שהם כמנזן בני ביתו; אם היו ארבעה, לא ישכר לחמשה; שלא אמרו חכמים אין השוכר רשאי להשפיר, אלא במטלטלין, שהרי אומר לו: 'אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר'. אבל בקרקע או בספינה, שהרי בעלה עמה, אין אומרים כן. וכן אני אומר, אם אמר לו בעל הבית לשוכר: 'למה תטרח ותשפיר ביתי לאחרים?

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - י"ז-כ"ג כסלו ה'תשס"ט

עד-בקר" (ויקרא יב, י). ובכר בארנו (מצות עשה צא) שלאו זה הוא לאו שנתק לעשה (מתבטל על-ידי קיום העשה), לפי שאמר: "והנותר ממנו עד-בקר באש תשרפו" (שם). ובמכלתא אמרו: "והנותר ממנו" — בא הכתוב לתן עשה על לא-תעשה, לומר: שאין לוקין עליו.

יום ראשון

מצות לא תעשה קיז. קיט. קיח.

מצות עשה נג. נב.

המצוה הקי"ז — האזהרה שהזהרנו מלהותיר דבר מבשר הפסח למחרת היום, כלומר ליום חמשה עשר, והוא אמרו: "ולא-תותירו ממנו

ולשון ספרי (דברים טז, יא): "שֶׁלֶשׁ מִצְוֹת נִזְהָגוּת בְּרִגְלָל, וְאֵלּוּ הֵן: חֲגִיגָה וְרֵאִיָּה וְשִׁמְחָה". וְכֵן גַּם אָמְרוּ בְּגִמְרָא חֲגִיגָה (ו:): "שֶׁלֶשׁ מִצְוֹת נִצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּרִגְלָל: חֲגִיגָה, רֵאִיָּה וְשִׁמְחָה". וְעַנֵּן חֲגִיגָה זֶה — שִׁיקְרִיב קֶרֶבֶן שְׁלָמִים, וְאֵין הַנָּשִׁים חִיבוֹת בָּהּ. וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּמַסְכֶּת חֲגִיגָה.

יום שני

מצות עשה נד. מצות לא תעשה קנו. רכט.
מצות עשה טז. עט.

הַמִּצְוָה הַנ"ד — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ בְּשִׁמְחָה בְּרִגְלִים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְשִׁמְחָתָ בְּחֻגְךָ" (דברים טז, יד), וְהִיא הַמִּצְוָה הַשְּׁלִישִׁית מִשְׁלֹשׁ מִצְוֹת הַנִּזְהָגוּת בְּרִגְלָל. וְהַעֲנִין הָרִאשׁוֹן שֶׁאֵלּוּ נִרְמְזוּ בְּמִצְוָה זֹאת — הוּא: שִׁיקְרִיב קֶרֶבֶן שְׁלָמִים עַל-כָּל-פָּנִים, וְשְׁלָמִים אֵלּוּ נִזְכָּרִים עַל שְׁלָמֵי חֲגִיגָה, וְהֵם נִקְרָאִים בְּתַלְמוּד (חֲגִיגָה ז:): שְׁלָמֵי שִׁמְחָה. וְעַל הַקֶּרֶבֶת שְׁלָמִים אֵלּוּ, אֲמָרִים: "נָשִׁים חִיבוֹת בְּשִׁמְחָה". וְכִבֵּר אָמַר הַפְּתוּב: "וְזִכְרָתָ שְׁלָמִים וְאֶכְלָתָ שֶׁם וְשִׁמְחָתָ לְפָנֵי ה'" (שם כו, ז). וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּמַסְכֶּת חֲגִיגָה. וְכִבְלָל אָמְרוּ "וְשִׁמְחָתָ בְּחֻגְךָ" מֵהַשָּׂאֲמָרוֹ עוֹד, וְהוּא אָמְרָם (שם ח:): "שִׁמְחָת בְּכָל-מִינֵי שִׁמְחָה", מִזֶּה: אֲכִילַת הַבָּשָׂר בְּחֻגִּים, וְשִׁתִּית הַיַּיִן, וְלִבִּישַׁת בְּגָדִים חֲדָשִׁים, וְחִלּוּק פְּרוֹת וּמִינֵי מַתִּיקָה לְקִטְנִים וְלִנְשִׁים, וְהַשְׁחֹק בְּכָלִי זָמֵר וּבִרְקוֹד בְּמַקְדָּשׁ לְבָד (דוּקָא שָׁם, כְּדִי שֶׁלֹא יִבֹּאוּ לִידֵי קִלּוֹת רֹאשׁ), וְהִיא שִׁמְחָת בֵּית-הַשְּׁוֹאֲבָה — וְכָל-זֶה נִכְנָס בְּכָלִל אָמְרוּ "וְשִׁמְחָתָ בְּחֻגְךָ". וְהַחֲמוּר שֶׁבָּהֶם — הוּא חִיּוּב שְׁתִּית הַיַּיִן דּוּקָא, בִּיּוֹן שֶׁהוּא מֵיחָד לְשִׁמְחָה. וְלִשׁוֹן גִּמְרָא פְּסָחִים (קט:): "חֵיב אָדָם לְשִׁמְחָת בְּיָוִי וּבְנִי בֵּיתוֹ בְּרִגְלָל. בְּמָה מְשִׁמְחִים? בִּיַּיִן". וְשָׁם אָמְרוּ: "תִּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בֶּתִירָא אֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמַּקְדָּשׁ קָיָם אֵין שִׁמְחָה אֲלָא בְּבָשָׂר, שְׁנֵאֲמַר: וְזִכְרָתָ שְׁלָמִים וְאֶכְלָתָ שֶׁם וְשִׁמְחָתָ. עַכְשָׁיו אֵין שִׁמְחָה אֲלָא בִּיַּיִן, שְׁנֵאֲמַר: וַיַּיִן יִשְׁמַח לְבַב-אָנוּשׁ" (תהלים קד, טו). וְאָמְרוּ עוֹד: "אֲנָשִׁים בְּרֵאיוֹי לָהֶם (בְּדַבַּר הַמְּשַׁמְחִין בְּמִיּוּחַד) וְנָשִׁים בְּרֵאיוֹי לָהֶם". וְלִשׁוֹן הַתּוֹרָה הוּא, שֶׁנִּתְחַיֵּב לְכָלִל בְּשִׁמְחָה זֶה הַעֲנִים וְהַחֲלוּשִׁים וְהַגֵּרִים, אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְהִגֵּר וְהִתְנוּם וְהִלָּמְנָה" (דברים טז, יד).

הַמִּצְוָה הַקִּי"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ גַם בֵּן מִלֵּהשָׂאִיר דָּבָר מִבָּשָׂר פָּסַח שְׁנִי (הַנִּקְרָב בִּי"ד בְּאִיר עַל-יְדֵי מִי שֶׁהִיא אֲנוֹס בַּפֶּסַח רֹאשׁוֹן) עַד בִּקְרָה, וְהוּא אָמְרוּ עָלָיו: "לֹא-יִשָּׂאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד-בִּקְרָה" (בְּמַדְבָּר ט, יב). וְגַם זֶה נִתַּק לַעֲשֵׂה בְּרֵאשׁוֹן.

הַמִּצְוָה הַקִּי"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלֵּהשָׂאִיר מִבָּשָׂר הַחֲגִיגָה הַקֶּרֶבֶת בְּיוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ו' מִפְּסָחִים (עא), לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי (לְהַקְרִיבָה), אֲלָא תֵּאֱכַל בְּמִשְׁפָּךְ שְׁנֵי הַיָּמִים. וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא-יִלִּין מִן-הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בַּעֲרֵב בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן לְבִקְרָה" (דברים טז, ד). וְכֵן הַפְּרוּשׁ הַמִּקְבֵּל בְּפֶסוּק זֶה כָּף: "לֹא-יִלִּין מִן-הַבָּשָׂר וְגו'" — בְּחֲגִיגָה הַבָּאָה עִם הַפֶּסַח הַפְּתוּב מְדַבֵּר שֶׁתֵּאֱכַל לְשְׁנֵי יָמִים. יָכוֹל לְיוֹם אֶחָד? כִּשְׁהוּא אֹמֵר: "לְבִקְרָה" — לְבִקְרָה שֶׁל שְׁנֵי. וְעָלֶיהָ אֹמֵר יִתְעַלֶּה: "וְזִכְרָתָ פָּסַח לֵה' אֱלֹהֶיךָ צֵאן וּבִקְרָה" (שם, ב). וְהַנּוֹתֵר מִחֲגִיגָה זֹאת שֶׁל אֲרֻבָּעָה עָשָׂר לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי — יִשְׁרָף בָּאֵשׁ לְפִי שֶׁהוּא בְּכָלִל נֹתֵר — וְלִפְיָכָף אֵין לֹקֵיץ עָלָיו. וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת, כְּלוּמַר: חֲגִיגַת י"ד בְּלִבָּד, בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת מִמַּסְכֶּת פְּסָחִים (עא). וּמַסְכֶּת חֲגִיגָה (דח).

הַמִּצְוָה הַנ"ג — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ עַל הָרֵאִיָּה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "שֶׁלֶשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל-זָכוֹרֶךָ אֶת-פָּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טז, טז). וְעַנֵּן מִצְוָה זֹאת, שֶׁיִּעֲלֶה הָאָדָם עִם כָּל-בֶּן זָכָר שֵׁשׁ לוֹ, שֶׁאִפְשָׁר לוֹ לַהֲלֹךְ לְבָדוֹ — יִעֲלֶה לְמַקְדָּשׁ וּיִקְרִיב קֶרֶבֶן עוֹלָה כְּשִׁיעֲלָהּ. וְהַקֶּרֶבֶן הַזֶּה שֶׁמִּקְרִיב בַּעֲלוֹתוֹ — הוּא הַנִּקְרָא עֹלֶת רֵאִיָּה. וְכִבֵּר הַקִּדְמָנוּ וְהִזְכִּירוּ אֲמָרָם (חֲגִיגָה ו:): "שֶׁלֶשׁ מִצְוֹת נִצְטוּוּ יִשְׂרָאֵל בְּרִגְלָל: חֲגִיגָה, רֵאִיָּה וְשִׁמְחָה". וְכִבֵּר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זֹאת, כְּלוּמַר, מִצְוֹת רֵאִיָּה, בְּמַסְכֶּת חֲגִיגָה (ד). וְגַם זֶה אֵין הַנָּשִׁים חִיבוֹת בָּהּ.

הַמִּצְוָה הַנ"ב — הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לַעֲלוֹת לְרִגְלָל לְמַקְדָּשׁ שֶׁלֶשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "שֶׁלֶשׁ רִגְלִים תַּחֲגִּי לִּי בַּשָּׁנָה" (שְׁמוֹת כג, יד). וְכִבֵּר נִתְבָּאֵר בְּפְתוּב, שֶׁהַעֲלִיָּה הַזֹּאת הִיא שֶׁיִּעֲלֶה עִם קֶרֶבֶן לְהַקְרִיבוֹ. וְכִבֵּר נִכְפַּל צוּי זֶה כְּמָה פְּעָמִים.

חֲלָבוּ וְדָמָו וְאוֹכְלִים שְׂאֵר בָּשָׂרוֹ. וּכְבֹּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּשִׁלְמוֹת בְּמַסְכַּת בְּכוֹרוֹת. וְנִתְבָּאֲרוּ בְּסוֹף מַסְכַּת חֵלָה (פרק ד' משנה א'), שְׁאִין מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת אֲלָא בְּאֶרֶץ. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה, דברים יד, כג): "יָכוֹל יִהְיֶה אָדָם מַעֲלֶה בְּכוֹרוֹת מִחוּצָה לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ — תִּלְמוּד לֹאֲמֹר: וְאִכְלָתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ מַעֲשֵׂר דִּגְנוֹךָ תִּירְשָׁךָ וְיִצְהָרְךָ וּבְכֹרֹת בְּקֶרֶךְ וְצֹאנְךָ (שם יד, כג) — מִמָּקוֹם שְׂאֵתָה מִבֵּיא מַעֲשֵׂר דִּגְן (ארץ ישראל בלבד), אֵתָה מִבֵּיא בְּכוֹרוֹת; מִחוּצָה לְאֶרֶץ שְׁאִין אֵתָה מִבֵּיא מַעֲשֵׂר דִּגְן, אִי אֵתָה מִבֵּיא בְּכוֹרוֹת". הִנֵּה נִתְבָּאֲרוּ לָךְ, שְׂמִצְוָה זוֹ אֵינָה נוֹהֶגֶת אֲלָא בְּאֶרֶץ; אֲכַל בְּכוֹר חוּצָה לְאֶרֶץ אֵינוֹ קָרֵב, אֶף קָדוֹשׁ הוּא (שאסור לאכלו כִּלְזֶמֶן שְׂרָאִי לְהַקְרִיבָה, וּיִמְתִּין שִׁיפּוֹל בּוֹ מוֹם, כִּי עָלִיו) לְהֶאֱכֹל בְּמוֹמוֹ (וּדְיָנִים אֵלּוּ, הֵן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהֵן בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, הֵרִי הֵם) בֵּין שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ בְּנוֹי וּבֵין שֶׁהוּא כְּמוֹ בְּזִמְנֵנוּ זֶה, כְּמוֹ מַעֲשֵׂר דִּגְן. וְאִין הַלּוּיִם חֲיִבִּים בְּמִצְוָה זוֹ.

יום שלישי

מצות לא תעשה קמד. קח.

הַמִּצְוָה הַקַּמ"ד — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְּאֲכֹל אֶת-הַבְּכוֹר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם אִם הוּא תָּמִים, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא תוּכַל לְאָכַל בְּשַׁעֲרֶיךָ וְכוּ' וּבְכֹרֹת בְּקֶרֶךְ" (דברים יב, יז). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "וּבְכֹרֹת" — זֶה הַבְּכוֹר, לֹא בָּא הַפְּתוּב לְלַמֵּד אֲלָא לְזַר שֶׁאֲכַל בְּכוֹר בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, שְׁעוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה. הִנֵּה נִתְבָּאֲרוּ לָךְ שֶׁלֹּא זֶה כּוֹלֵל שְׁנֵי עֲנִינִים: אֲזִהְרָה לְזַר שֶׁלֹּא יֵאָכַל בְּכוֹר תָּמִים וְגַם אֲזִהְרָה לִכְהֵן עַל אֲכִילָתוֹ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. וּבְשְׁנֵי הָעֲנִינִים הַדִּין תָּלוּי בְּבְכוֹר תָּמִים; וְהַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה — לוֹקָה.

הַמִּצְוָה הַקַּח"ח — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְּפָדוֹת בְּכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אֶף בְּכוֹר-שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר פֶּשֶׁב אוֹ-בְּכוֹר עֶז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם" (במדבר יח, יז). אֲכַל מִתָּר לְמַכְרוֹ כְּמוֹ שְׁנִיתָבְאֲרוּ בְּמַסְכַּת בְּכוֹרוֹת (לא-לב). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (סוף פרשת בחוקותי): "בְּבְכוֹר הוּא אוֹמֵר" לֹא תִפְדֶּה" — אֲכַל נִמְכָּר הוּא.

הַמִּצְוָה הַקַּנ"ו — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְּעֹלֶת לְרָגֶל בְּלִי שִׁיחָא עֲמָנוּ קֶרֶבֶן לְהַקְרִיבוֹ שֶׁם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא-יִרְאוּ פְנֵי רִיקָם" (שמות כג, טו), אֲלָא עַל-כָּל-פָּנִים יִהְיוּ עִמּוֹ עוֹלָה וּשְׁלָמִים. וּכְבֹּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסְכַּת חֲגִיגָה, וְלֹאֹ זֶה אִין הַנָּשִׁים חֲיִבּוֹת בּוֹ.

הַמִּצְוָה הַרַכ"ט — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְּעֻזּוֹב אֶת-הַלּוּיִם וְלִהְתַּעַלֵּם מֵהֶם מִלֵּתֵת מִתְּנוּתֵיהֶם בְּשִׁלְמוֹת וּמִלְשִׁמְחָם בְּרָגֶל, וְהוּא אָמְרוּ: "הַשְּׁמֹר לָךְ פֶּן-תַּעֲזוֹב אֶת-הַלּוּי כָּל-יְמֶיךָ" (דברים יב, יט). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "הַשְּׁמֹר — בְּלֹא-תַעֲשֶׂה, פֶּן-תַּעֲזוֹב — בְּלֹא-תַעֲשֶׂה".

הַמִּצְוָה הַט"ז — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לְהַקְהִיל אֶת הָעָם כְּלוֹ בְּשְׁנֵי שָׁל סִכּוֹת שֶׁל כָּל-מוֹצָאֵי שְׂמִטָּה וְשִׁיקְרָאוּ כְּמָה פְּסוּקִים מִמִּשְׁנֵה תוֹרָה לִפְנֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "הַקְהֵל אֶת-הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף וְגו'" (שם לא, יב) — וְזוֹ הִיא מִצְוַת הַקְהֵל. וּבִתְחִלַּת קְדוּשִׁין (לד.) בְּשִׁאֲמָרוּ: "כָּל-מִצְוֹת עֲשֶׂה שֶׁהִזְמַן גְּרָמָה (שְׁתִּלּוּיִים בְּתִנּוּיִם הַזֶּמֶן) נָשִׁים פְּטוּרוֹת", הִקְשׁוּ בְּתִלְמוּד וְאָמְרוּ: "וְהִרִי 'הַקְהֵל' דְּמִצְוֹת עֲשֶׂה שֶׁהִזְמַן גְּרָמָה, וְנָשִׁים חֲיִבּוֹת?! וְהִסַּק בְּסוֹף הָעֲנִינִין: "אִין לְמִדִּין מִן-הַכְּלָלוֹת" (כִּי "בְּכָל כָּלִל יֵשׁ גַּם יוֹצֵא מִן הַכָּלִל וּמִצְוֹת הַקְהֵל יֵצֵא מִהַכָּלִל שֶׁל כָּל מִצְוֹת .. שֶׁהִזְמַן כו"). וּכְבֹּר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, רְצוּנֵי לֹאֲמֹר אֵיךְ יִקְרָא, וּמִי יִקְרָא, וּמִה-יִקְרָא — בְּפֶרֶק ז' מִמַּסְכַּת סוּטָה (מא.).

הַמִּצְוָה הָע"ט — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ בְּקְדוּשׁ בְּכוֹרוֹת, כְּלוֹמֵר לְהַפְרִישׁם וּלְהַבְדִּילָם לְמַה-שְּׁחֹבָה לַעֲשׂוֹת בָּהֶם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "קֹדֶשׁ-לִי כָּל-בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל-רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה" (שמות יג, ב). וּלְשׁוֹן הַתוֹרָה הוּא שְׁבִיחָה זוֹ הִיא בְּקָר וְצֹאן וּמִין הַחֲמוֹר בְּלִבָּד. צוּי זֶה נִכְפַּל בְּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְהִיא הַמִּצְוָה שְׁאֵנִיחָנוּ מִדְּבָרִים בָּהָ עֲתָה. אָמַר יִתְעַלֶּה: "כָּל-הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלֵד בְּבֶקְרֶךְ וּבְצֹאנְךָ הִזְכֵּר תִּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים טו, יט). וְדִין בְּכוֹר זֶה שֶׁל בְּהֵמָה טְהוֹרָה הוּא: שִׁינָתָן לִפְנֵיהֶם, מִקְרִיבִים

יום רביעי

מצות עשה עח.

בתנאי שתהיה מצות לא-תעשה ויהיה בה מעשה (פעולה פיזית), כמו שנתבאר בתחלת פירוש. הלכות מצוה זו בלה פבר נתבארו במסכת הוריות (ח.) ובריות (יט.) ובכמה מקומות בשבת (סט. קב.) ושבוועות (כד.) וזבחים.

יום שישי

מצות עשה ע.

המצוה המְשַׁלֵּמָה שבעים — הוא הצווי שִׁנְצִינֵנוּ לְהַקְרִיב קֶרֶבֶן מִסִּים אִם יֵאָרֵעַ לָנוּ סֶפֶק בְּאַחַת מֵאוֹתָן הַעֲבֻרוֹת הַגְּדוּלוֹת שְׁחִיבִים עַל זְדוּנָן פֶּרֶת וְעַל שִׁגְגָתָן חֲטָאת קְבוּעָה — וְקֶרֶבֶן זֶה נִקְרָא 'אֶשֶׁם תְּלוּי' וְאִפֵּן הַסֶּפֶק הַזֶּה אֲשֶׁר אִם יֵאָרֵעַ חִיבִים עָלָיו אֶשֶׁם תְּלוּי, הוּא: כְּגוֹן שִׁישׁ לִפְנֵי שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת חֶלֶב, אַחַת מִהֶן חֶלֶב הַכִּלִּיּוֹת (שְׁהוּא אִסּוּר) וְהָאַחֶרֶת חֶלֶב הַלֵּב (שְׁהוּא מוֹתֵר), וְאֶכֶל אַחַת מִהֶן וְאֶכֶל אַחֵר אֶת־הַשְּׁנִיָּה אוֹ שְׁאֶכְדָּה, וְנִסְתַּפֵּק וְנִתְעוֹרֵר אֲצִלּוֹ חֲשֵׁשׁ אִם הִתְחִיכָה שְׁאֶכֶל הִיָּתָה הַמִּתְרֵת אוֹ הָאִסּוּרָה — זֶהוּ שְׁמִקְרִיב קֶרֶבֶן עַל הַסֶּפֶק הַמִּתְעוֹרֵר הַזֶּה כְּדִי לְהִתְכַּפֵּר בּוֹ, וְזֶה נִקְרָא 'אֶשֶׁם תְּלוּי' (שְׁדִּינוּ עֲדִיין תְּלוּי וְעוֹמֵד עַד שֶׁהִסְפֵּק יִתְבַּרֵּר). אִם נִתְבַּרֵּר אַחֲר־כֵּךְ, שְׁמַה־שְׁאֶכֶל הוּא חֶלֶב הַכִּלִּיּוֹת — הָרִי נִתְאַמַּת שְׁזוֹ שִׁגְגָה וְיִקְרִיב חֲטָאת קְבוּעָה. וְהַכְּתוּב הָאֵמֹר בְּקֶרֶבֶן זֶה הוּא אֲמָרוֹ בְּפִרְשֵׁת וִיִּקְרָא: "וְאִם־נִפְשׁ כִּי תִחַטָּא וְעִשְׂתָּה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְלֹא־יָדַע וְאֶשֶׁם וְנִשְׂא עוֹנוֹ וְהִבִּיא אֵיל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְפָּךְ לְאֶשֶׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע" (ויקרא ה, יז) — כְּלוֹמֵר: עַל מַה שֶּׁלֹּא יָדַע אִם שָׁגָג אוֹ לֹא שָׁגָג. וְעִנִּין זֶה קוֹרְאִים לוֹ חֲכָמִים 'לֹא הוֹדַע', וְכִכֹּר נִתְבַּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת פְּרִתוֹת (יז.).

שבת קודש

מצות עשה ע.

המצוה המְשַׁלֵּמָה שבעים נדפסה ביום הקודם

הַמִּצְוָה הַע"ח — הַצֹּוִי שִׁנְצִינֵנוּ לְהַפְרִישׁ מִצֵּשֶׁר מִכָּל־שִׁינֹלֵד לָנוּ בְּכָל־שָׁנָה מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה, שִׁנְקָרִיב חֶלְבָּה וְדָמָה (שֶׁל בַּהֲמַת הַמַּעֲשֵׂר) וְנֹאכֵל אֲנַחְנוּ שְׁאֵרֵיהָ בִּירוּשָׁלַיִם. וְהוּא אָמָרוֹ יִתְעַלָּה: "וְכָל־מִצְוָה בְּקֶרֶב וְצֹאֵן כָּל אֲשֶׁר־יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לַה'" (ויקרא כז, לב) — וְזֶהוּ מִצְוָה בְּהֵמָה. וְכִכֹּר נִתְבַּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפִרְקֵי אַחֲרוֹן מִבְּכוֹרוֹת (כג.). וְשֵׁם נִתְבַּאֲרָה, שִׁמְצָה זוֹ נוֹהֶגֶת גַּם בַּחוּצָה לְאֶרֶץ וְשִׁלָּא בְּפָנֵי הַבֵּית — וְזֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲכָל בְּגִזְזָה דְּרַבְּנָן, (שְׁכִיּוֹן שְׁכָדִי לֹאכְלוּ בּוֹמֵן הַזֶּה עַל הָאָדָם לְהַמְתִּין שִׁפּוֹל בּוֹ מוֹם חֲשׂוֹ חו"ל) שְׁמָא (מִתּוֹךְ שִׁלָּא יוֹכֵל אָדָם לְהַמְתִּין כְּלִיכָר) יֵאָכֵל שְׁלָא בְּמוֹם — שְׁהָרִי אֵין לָנוּ מִקְדָּשׁ (שְׁבִמְקָדֶשׁ אִפְשֵׁר לְהַתִּיר אֲכִילָתוֹ גַּם שִׁלָּא בְּמוֹם עַל־יְדֵי הַקְּרַבָּתוֹ) — אָמָרוּ: "אֵינוּ נוֹהֵג אֲלָא בְּפָנֵי הַבֵּית"; וְכִשְׁיָהוּ הַמִּקְדָּשׁ בְּנוּי — נוֹהֵג בְּאֶרֶץ וּבַחוּצָה לְאֶרֶץ.

יום חמישי

מצות לא תעשה קט.

מצות עשה סט.

הַמִּצְוָה הַק"ט — הַצֹּוִי שִׁנְצִינֵנוּ מִלְּמַכּוֹר מִצֵּשֶׁר בְּהֵמָה בְּאִיזָה אִפֵּן שִׁיָּהָ, וְהוּא אָמָרוֹ יִתְעַלָּה בְּמִצְוָה בְּהֵמָה: "לֹא יִגָּאֵל" (ויקרא כז, לג.) וְלִשׁוֹן סִפְרָא (שם): "בְּמִצְוָה הוּא אוֹמֵר: "לֹא יִגָּאֵל" — וְאֵינוּ נִמְכָּר לֹא חֵי וְלֹא שְׁחוּט, לֹא תָמִים וְלֹא בַּעַל מוֹם". וְכִכֹּר נִתְבַּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ עִם שְׁלִפְנִיָּה בְּמִסְכַּת בְּכוֹרוֹת (לא:) וְכָרִישׁ מִסְכַּת מִצְוָה שְׁנִי (פֶּרֶק א מִשְׁנָה ב.).

הַמִּצְוָה הַס"ט — הַצֹּוִי שִׁנְצִינֵנוּ שִׁיָּקְרִיב כָּל־מִי שֶׁשָּׁגָג בַּחֲטָא מִן־הַחֲטָאִים הַגְּדוּלִּים הַיְּדוּעִים קֶרֶבֶן חֲטָאת אָמָרוֹ יִתְעַלָּה: "וְאִם־נִפְשׁ אַחַת תִּחַטָּא בְּשִׁגְגָה מִעַם הָאֶרֶץ" (שם ד, כז.) וְזוֹ הִיא חֲטָאת קְבוּעָה, כְּלוֹמֵר שֶׁהִיא לְעוֹלָם חֲטָאת בְּהֵמָה. וְכִכֹּר בְּאֶרְנוּ, שֶׁהַעֲבֻרוֹת שְׁחִיבִים עַל שִׁגְגָתָן חֲטָאת זוֹ, הֵן שְׁחִיבִים עַל זְדוּנָן פֶּרֶת,

שופטים ה יד-כא

יִד מִנִּי אֶפְרַיִם שְׁרָשָׁם בְּעַמְלֶק אַחֲרֵיךְ בְּנִימִין בְּעַמְמִיד מִנִּי מְכִיר יִרְדּוֹ מְחַקְקִים
וּמְזוּבֹלֶן מִשָּׂכִים בְּשֶׁבֶט סֹפֶר: טו וְשָׂרִי בִישָׁשְׁכָר עַם־בְּרָה וּישָׁשְׁכָר כֵּן בָּרַק
בְּעַמְק שְׁלַח בְּרַגְלָיו בַּפְּלָגוֹת רְאוּבֵן גְּדָלִים חֲקִי־לֵב: טז לָמָּה יִשְׁבֶּתָּ בֵּין

רש"י

ללמד בישראל חק ומשפט: ושרי ביששכר.
י"ד זו טפילה היא ואינה משמשת כלום, והרי
היא כיו"ד (תהלים ח ח) בהמות שדי, (ירמיהו כב
יד) וקרע לו חלוני: ויששכר כן ברק. ושאר
העם של יששכר, כן הם עם ברק לכל אשר
יצוה: בעמק שלח ברגליו. שלחם בכל
שליחותו, ולאסוף את העם ולכל צרכי
המלחמה: בפלגות ראובן. אבל בחילוקי לבו
של ראובן רבו: חקקי לב. (תרגום:) נכלי ליבא,
ערמומית, ומה היא ערמומיתו, ישב לו בין
משפתי המלחמה לשמוע מי נוצח ויהיה עמו:
(טז) שרקות עדרים. לשמוע קול עדרי
המלחמה, למי קול ענות גבורה ולמי קול ענות

(יד) מני אפרים. מן אפרים יצא שורש יהושע
בן נון, לרדות בעמלק לחלש אותו לפי חרב,
ומחובר מקרא זה לעליון, לפרש: ה' ירד לי
בגבורים, את יהושע הקים לרד בעמלק:
אחריך. יקום משבט בנימין שאול בן קיש
שיגרמנו ויעמם אותו כגחלים עוממות. ויש
לפתור: 'בעממך', בחיל של מאתים אלף רגלי
שבא שאול עליהם: מני מכיר ירדו מחקקים.
שרים גדולים שכבשו את האמורי, אשר כבשו
(דברים ג ד) ששים עיר כל חבל ארגוב שכבש
יאיר: (טו) ושרי ביששכר. שרים שביששכר,
הם סנהדראות עוסקין בתורה, (דברי הימים א יא
לב) יודעי בינה לעתים, הם תמיד עם דבורה

מצודת ציון

(יד) מני. מן, והיו"ד נוספת: בעממך. מלשון עם:
משכים. כי הכתיבה עשויה במשיכת הקולמוס: שבט.
רוצה לומר, קולמוס: (טו) ושרי. כמו ושרים: ברגליו.
עם הלוכו, ואחריו, וכן (לעיל ד ט) ויעל ברגליו: בפלגות.
ענין חלוקה, כמו (בראשית י כה) נפלגה הארץ: חקקי.
מלשון חקיקה, וענינו מחשבה: (טז) המשפטים. מלשון
שפה, וענינו גבול, וכן תרגם יונתן: תחומין, וגם הוא
תרגום של גבול, וכן (שם מט יד) רובץ בין המשפטים:
שרקות. הונח על הקול הבאה בקבוץ השפטים, וכן
(ישעיהו ה כו) ושרק לו, והוא שאול על כל המקנה:

מצודת דוד

(יד) מני אפרים. מן שבט אפרים ושרשם, והוא יהושע
נשיאם: בעמלק. מאז נלחם הוא בעמלק והחלישם, כמו
שכתוב (שמות יז יג), ויחלש יהושע את עמלק: אחריך.
כאילו תדבר לאפרים ותאמר, אחר מלחמת יהושע אשר
יצא ממך, יבוא שאול הבא מבנימין וילחם בעמלק ברוב
עם אשר יבאו עמו ממך אתה ישראל, וכמו שכתוב
(שמואל א טו ה), ויפקדם וכו' מאתים אלף: ירדו מחקקים.
השרים מבני מכיר בן מנשה ירדו בהמלחמה ההיא עם
סיסרא, ומזובלון ירדו כולם, ואף הסופרים, עם שאינם
מלומדי מלחמה: (טו) ושרי ביששכר. רצה לומר, עם כי
השרים ביששכר ישבו בכל עת עם דבורה ללמד בישראל

חק ומשפט, וכמו שכתוב (דברי הימים א יב לג), ומבני יששכר יודעי בינה לעתים וגו', ולא נסו אם כן מעולם ללכת
במלחמה, ויששכר עם כל זה עשה כן כמו ברק, וירד למלחמה כמוהו: בעמק שלח ברגליו. כי למעלה נאמר (ד יד)
שאמרה דבורה לברק לרדת מן ההר אל העמק לקראת המלחמה, ושמע ברק אליה וירדו, לזה אמרה גם בזה עשה
יששכר כברק, כי בעמק אשר שולח לרדת בה בדבר ה' על ידי דבורה, בה ירד ברגליו של ברק, רצה לומר, עם
הלוכו ואחריו, ולא פחד לרדת אל העמק (ומלת 'שלח' חוזר על יששכר, כי דבר ה' שעל ידי דבורה היה לכל העם,
ומפני הכבוד ייחדה הדבר לברק, שהיה שר הצבא): בפלגות ראובן. רצה לומר, אם כל השבטים האלו לא פחדו
מלרדת למלחמה אם בעבר ואם בהווה ואם בעתיד, לזאת בפלגות ראובן, רצה לומר, במה שראובן נחלק ונפרד מן
המלחמה ההיא, גדולים המה 'חקקי לב', רצה לומר, הנה ראוי לחשוב רבות מחשבות לב להביין הדבר מה זה היה
לו שנחלק מן המלחמה: (טז) למה ישבת בין המשפטים. רצה לומר, ואם תשיב לומר שאתה מורך לב לרדת לקראת
נשק, אם כן מתחלה למה ישבת באחוזת עבר הירדן בין גבול ארץ ישראל ובין גבול הגוים, הלא מקום סכנה הוא
לשבת על הספר, ומדוע בחרת בזה הגבול לשבת בה: לשמע וגו'. רצה לומר, מה ששאלת הארץ ההיא באמרך
(במדבר לב ז), ארץ מקנה היא ולעבדיך מקנה, וכי שאלתך היה לשבת בית לשמוע שריקות העדרים והמקנה, וכי לא
עלתה על דעתך שבעל כרחך תרד במלחמה בהיותך יושב על הספר: לפלגות. לזאת, למה שנפרד ראובן מן המלחמה,
ראוי לחקור עליו רבות חקרי לב, להשכיל אמתת הדבר:

הַמִּשְׁפָּתִים לְשִׁמְעַ שְׂרָקוֹת עֲדָרִים לְפִלְגָּזוֹת רְאוּבֵן גְּדוּלִים חֲקַר־לֵב: יִגְלַעַד
 בַּעֲבַר הִירְדֵן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יִגּוֹר אֲנִיּוֹת אֲשֶׁר יָשָׁב לְחוּף יַמִּים וְעַל מִפְּרָצָיו
 יִשְׁכּוֹן: יִהְיֶה זְבֻלוֹן עִם חֶרֶף נִפְשׁוּ לָמוֹת וְנִפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה: יִטְבְּאוּ מְלָכִים
 נִלְחָמוּ אִזּוּ נִלְחָמוּ מְלָכֵי כְנָעַן בְּתַעֲנֹךְ עַל־מִי מִגְדּוֹ בָּצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ:
 כִּמֹּן־שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים מִמִּסְלוֹתָם נִלְחָמוּ עִם סִיסְרָא: כֹּא נָחַל קִישׁוֹן
 גִּרְפָּם נָחַל קְדוּמִים נָחַל קִישׁוֹן תִּדְרָכִי נִפְשִׁי עִז:

רש"י

חלושה: (יז) בעבר הירדן שכן. ולא בא אל המלחמה, וכן דן הכניס ממנו בספינות לעמוד ולברוח: ועל מפרציו. לשמור פרצות ארצו: (יח) זבולון עם חרף וגו'. בזה נפשו והפקיר עצמו למות במלחמה עם ברק, וכן נפתלי על מרומי שדה. על הר תבור: (יט) בתענך על מי מגדו. תרגם יונתן: בתענך הווי שרן ומטן על מי מגדו, ראש המחנה בתענך ומגיע עד מי מגידו: בצע כסף לא לקחו. חנם באו לעזרת סיסרא, לא בקשו ממנו שכר: (כ) מן שמים נלחמו. ואף הקדוש ברוך הוא שלח כס צבאיו שאינם

רוצים שום שכר: ממסלותם. ראש הכוכב בשמים וסופו בארץ, מכאן אמרו (תנחומא בראשית ה) עוביו של רקיע כאויר שבין שמים לארץ, שהכוכב תקוע ברקיע כמין נגר בדלת, מדת ארכו כעביו של רקיע, ומן המקרא שמעיד 'ממסילותם נלחמו', אנו שומעין שעוביו של רקיע כגובה שמים מן הארץ: (כא) גרפם. טאטם מן העולם, כמגרפה זו שגורפת את האפר מן הכירה: נחל קדומים. שנעשה ערב לים על זה מימות מצרים, כדאיתא בפסחים (ק"ח ב): תדרכי נפשי. ברגלים את עוז גבורי כנען:

מצודת ציון

(יז) יגור. יאסף, כמו (תהלים נט ד) יגורו עלי עזים: אניות. באניות: לחוף. לשפת הים, וכן (דברים א ז) בחוף הים: (יח) חרף. ענין בזיון: מרומי. מלשון רם: (יט) על מי. עד מי: בצע. ענין חמדה, כמו (תהלים ל י) מה בצע בדמי: (כ) ממסלותם. מלשון מסילה ודרך: (כא) גרפם. ענין כבוד וטאטא, כי (שמות לח ג): היעים תרגם אונקלוס מגרופיתא, ורצונו לומר שטפם: תדרכי. מלשון דרך והלוך: נפשי. רוצה לומר, אני בעצמי: עוז. כמו בעוז:

מצודת דוד

(יז) גלעד וגו'. רצה לומר, אם נחשב שלזה לא בא ראובן למלחמה, על כי נחלתו היא בעבר הירדן רחוקה ממקום המלחמה, הלא גם גלעד שוכן בעבר הירדן ועם כל זה בא למלחמה, כמו שכתוב למעלה (פסוק יד) מני מכיר וכו', והוא גלעד: ודן וגו'. רצה לומר, אף על דן יש להתרעם מאד, כי למה יקבץ כל אשר לו לשומם בספינות ולברוח, הלא נחלתו קרובה למקום המלחמה, ומדוע אם כן ברח ולא בא למלחמה: אשר וגו'. רצה לומר, עם שגם אשר לא בא הנה, לא במעל עשה, רק

על כי נחלתו היא בחוף הים על הספר ועריו המה פרוצים ופרוזים מבלי חומה, ולזה, בעל כרחו שכן אצל עריו הפרוצים, לבל יבאו בהם הגוים הסמוכים להספר: (יח) זבולון וגו'. רצה לומר, אולם זבולון עשה הטוב, כי הוא עם אשר חרף ובזה נפשו ללכת למלחמה ולא יקרה נפשו בעיניו לחשוש פן ימות במלחמה: ונפתלי וגו'. רצה לומר, וגם נפתלי כמוהו לא חש למות על מרומי שדה במקום המלחמה (עם כי ה' צוה לקחת למלחמה בני זבולון ובני נפתלי, כמו שכתוב למעלה ולא צוה להביא למלחמה מיתר השבטים, מכל מקום התרעמה דבורה על ראובן ועל דן על שלא באו מעצמם, כדרך שבאו משאר השבטים): (יט) באו מלכים. רצה לומר, שבטי ישראל הנה לא באו לעזרת אחיהם, ומלכי ארצות אחרות באו לעזרת סיסרא ונלחמו בעבורו: אז. בעת הלחם סיסרא נלחמו בעבורו מלכי כנען ברב עם, כי בתענך נלחמו, וקצה המחנה הגיע עד מי מגדו: בצע. בחנם באו בעזרתו ולא לקחו בשכרם בצע כסף, ואמרה כמתרעמת, הלא הגוים באו בחנם בעזרת סיסרא, ומדוע לא בא ראובן ודן לעזרת אחיהם: (כ) מן שמים נלחמו. רצה לומר, אולם גם בלתם נפל סיסרא, וכאלו מן השמים נלחמו עמו, וכאלו הכוכבים סרו ממסלותם ומדרך מהלכם וירדו ונלחמו עם סיסרא. ורבותינו זכרונם לברכה אמרו (פסחים ק"ח ב) שהכוכבים הרתיחו השריונות ונכנסו בנחל קישון להתקרר, ושטפם מי הנחל: (כא) נחל קישון גרפם. כי המלחמה היתה בשפת הנחל, ובנס גברו מי הנחל ושטפם: נחל קדומים וגו'. רצה לומר, הנה מי הנחל אשר היו מקודם ומאז בנחל קישון, הלא מעטים היו, עד אשר דרכתי אני בה בעוז מבלי נזק, ועתה על פי הנס איך רבו למעלה עד אשר שטפו הגוים:

דברי הימים א כט א-י

כט א וַיֹּאמֶר דָּוִיד הַמֶּלֶךְ לְכָל־הַקָּהָל שְׁלֹמֹה בְנִי אֶחָד בְּחַרְבוֹ אֱלֹהִים נָעַר
וְרָךְ וְהַמְּלֹאכָה גְדוֹלָה כִּי לֹא לָאָדָם הַבִּירָה כִּי לַיהוָה אֱלֹהִים: ב וּבְכָל־כְּחִי
הַכִּינּוֹתִי לְבֵית־אֱלֹהֵי הַזֶּהָב | לְזֹהָב וְהַכֶּסֶף לְכֶסֶף וְהַנְחָשֶׁת לְנְחָשֶׁת הַבְּרָזִל
לְבְרָזִל וְהַעֲצִים לְעֲצִים אֲבִנֵי־שֹהֶם וּמְלֹאִים אֲבִנֵי־פֹדֶר וְרִקְמָה וְכָל אֲבֵן יִקְרָה
וְאֲבִנֵי־שֵׁשׁ לָרֹב: ג וְעוֹד בְּרִצּוֹתַי בְּבֵית אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל סִגְלָה זָהָב וְכֶסֶף נָתַתִּי
לְבֵית־אֱלֹהֵי לְמַעַלָּה מִכָּל־הַכִּינּוֹתִי לְבֵית הַקֹּדֶשׁ: ד שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים כֶּפֶרִי זָהָב
מִזֶּהָב אוֹפִיר וְשִׁבְעֹת אֲלָפִים כֶּפֶר־כֶּסֶף מִזֶּזֶק לְטוֹחַ קִירוֹת הַבָּתִּים: ה לְזֹהָב
לְזֹהָב וְלַכֶּסֶף לְכֶסֶף וְלְכָל־מְלֹאכָה בְּיַד חֲרָשִׁים וּמִי מִתְנַדֵּב לְמַלְאוֹת יָדוֹ הַיּוֹם

רש"י

ברצותי בבית אלהי. פתרון מרוב רצון שרציתי
בבית אלהי: יש לי סגולה. קבצתי לי קבוצת
זהב וכסף כדפירש לפנינו: (ד) מזוקק. לבן
הרבה: לטוח קירות הבית. ואין אדם יכול
לטוח שום דבר לא בכסף ולא בזהב כי אם
שיהיה מזוקק: (ה) לזהב לזהב ולכסף לכסף
ולכל מלאכה. ונתתיו ביד חרשים. אומנים
וזהו אשר הכינותי לבית המקדש ואע"פ
שקבצתי כל זאת ומי מכס שמתנדב למלאות
ידי היום לה' להביא זהב וכסף וכל דבר לבנין
דוגמא כל נדיב לבו הביאו חח ונזם (שמות לה):
למלאות. דוגמא ומלאות יד אהרן ויד בניו (שם
כט) ותרגומו ותקריב קרבן דאהרן:

מצודת ציון

(א) הבירה. הארמון ועל המקדש יאמר: (ב) אבני פוך.
אבני יקר ומראיהם כעין הפוך והוא הכחול: ורקמה.
יריעות מרוקמות במיני צבעונין: יקרה. חשובה שיש שם
מין אבן חשוב לבנין: (ג) סגולה. ענין אוצר כמו וסגולת
מלכים (קהלת ב): (ד) לטוח. מל' טיחה ומשיחה כמו וטח
את הבית (ויקרא יד) ואמר בדרך השאלה כי בטסים חפו
הבית ולא ע"י טיחה ומשיחה כדרך שעושים האומנים
ומרבית הזהב יוכיח: קירות. כתלי: (ה) חרשים.
אומנים: למלאות. ענין חנוך כמו ומלאות יד אהרן (שמות

(א) שלמה בני אחד וגו'. ואפילו אם היו
מאה לא די לבנותו ועוד שהוא נער ורך:
והמלאכה גדולה. ואם תאמר תקטין הבית זה
אי אפשר כי לא לאדם הבירה כי אם לה'
אלהים הגדול והנורא אשר לא יכלכלוהו
השמים ושמי השמים ואעפ"כ אל תבהל לבנות
בית גדול כזה כי אני בכל כחי הכינותי לבית
אלהים הזהב לזהב והכסף לכסף וגו' לפיכך
אין לך טורח גדול כל כך: (ב) אבני שוהם
ומלואים. דוגמת המשכן אבני שוהם ואבני
וגו' (שמות כ"ט): אבני פוך ורקמה וכל אבן
יקרה. לתת בקירות הזהב ובכלי הכסף: ואבני
שיש. לעמודים ושלחנות ולרצפה: (ג) ועוד

מצודת דוד

(א) אחד. כאומר ואין יוכל אחר לאסוף הון רב כ"כ
לבנות בית לה': בחר בו אלהים. ואף בו בחר למלוך על
ישראל ויטרד מאד בדבר המלוכה: נער ורך. והוא נער
בשנים ומעונג ביותר ולא נסה לטרות הרבה: כי לא
לאדם. לא בעבור צורך אדם נעשה הבית כ"א לה' וא"כ
מהצורך לפארו מאד: (ב) וככל כחי. כאומר והנה אני
עשיתי מה שעלי ובכל כחי הכינותי וכו': הזהב לזהב.
הזהב הכינותי על כלי הזהב וכן כולם: ומלואים. כן
יקראו אבני יקר ע"ש שממלאים את הגומא העשוי
במשבצות להושיב בו האבן: (ג) ברצותי. בעבור שאני

מרוצה וחפץ בבית ה' הנה יש לי עוד סגולה מיוחדת מזהב וכסף נתתי גם אותה לבית ה': למעלה מכל וכו'. ר"ל
נוסף על כל אשר הכינותי מאז לבהמ"ק: (ד) שלשת אלפים. ר"ל וזהו חשבון הסגולה שלשת אלפים וכו': לטוח
וכו'. חוזר הוא על הזהב כי לא טחום בכסף, ורז"ל אמרו שהכסף האמור כאן ר"ל זהב טוב המכסיף כל הזהבים:
(ה) לזהב לזהב. את הזהב לכלי הזהב וכו': ולכל מלאכה וכו'. ואת כל דבר הנצרך למלאכה הלא המה מסורים
ביד החרשים: ומי מתנדב. אמר אל העומדים לפני מי בכס מתנדב מה לחנך את ידו היום בתת נדבה לה' וכאומר

לַיהוָה: ו וַיִּתְּנֵדְבוּ שְׂרֵי הָאֲבוֹת וְשָׂרֵי אֶשְׂרָאֵל וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמָּאוֹת
וְלִשְׂרֵי מְלָאכֶת הַמֶּלֶךְ: ז וַיִּתְּנוּ לְעִבְדֹת בֵּית־הָאֱלֹהִים זָהָב כַּפְּרִים חֲמִשָּׁת
אֲלָפִים וְאַדְרָכָנִים רַבּוֹ וְכֶסֶף כַּפְּרִים עֶשְׂרֵת אֲלָפִים וְנֹחֶשֶׁת רַבּוֹ וְשִׁמּוֹנֶת
אֲלָפִים כַּפְּרִים וּבְרֹזֶל מְאֹה־אֶלֶף כַּפְּרִים: ח וַהֲנַמְצָא אֹתוֹ אֲבָנִים נָתַנוּ לְאוֹצֵר
בֵּית־יְהוָה עַל יַד־יְחִיאל הַגִּרְשֻׁנִּי: ט וַיִּשְׁמְחוּ הָעָם עַל־הַתְּנִדָּכָם כִּי בָלַב שָׁלֹם
הַתְּנִדָּכוּ לַיהוָה וְגַם דָּוִד הַמֶּלֶךְ שִׂמַּח שִׂמְחָה גְדוֹלָה: י וַיְבָרֶךְ דָּוִד אֶת־יְהוָה
לְעֵינֵי כָל־הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִד בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲבִינוּ מֵעוֹלָם
וְעַד־עוֹלָם:

רש"י

הוא בעל המעשה דוגמת (שופטים ה') הרים נזלו
מפני ה' זה סיני יותר מכולם מפני אשר ירד
עליו ה' באש (שמות יט): (י) ויברך דויד את
ה' לעיני כל הקהל. שהקהל כדאמר לעיל
(כ"ח) ויקהל דוד ויברכם על התנדבם: ויאמר
דוד ברוך אתה ה' אלהי ישראל אבינו. לפיכך
הזכיר ישראל יותר מאברהם ויצחק לפי כי
יעקב גם הוא נדר דכתיב וידר יעקב נדר
(בראשית כ"ח): ישראל אבינו. ישראל סבא וגם
בבראשית רבה מפורש כך נדרתי אני דוד ועמי
כמו ישראל סבא וכל הנודר צריך להזכיר בנדרו
ישראל וכן אשר נדר לאביר יעקב (תהלים לב):
מעולם ועד עולם. אמר דוד גר אחד היה יתרו
בין שש מאות אלף ואמר ברוך ה' אשר הציל
אתכם גנאי גדול הוא זה לכל ישראל ואני הריני
מוסיף לברך את הקב"ה יותר מיתרו:

מצודת ציון

(ט): (ו) ואדרכונים. שם מטבע ידוע אצלם וכן
לאדרכונים אלף (עזרא ח):

מעלה: (ז) ואדרכונים. שם מטבע ידוע אצלם: רבו. הוא עשרת אלפים ולא באו עדיין למשקל ככר: (ח) והנמצא.
ואשר נמצא אֹתוֹ אֲבָנִים נָתַנוּ אוֹתָם לְאוֹצֵר הַבִּנְיָן: עַל יַד יְחִיאל. על ידו מסרו האבנים והוא הביאם אל האוצר:
(ט) עַל הַתְּנִדָּכָם. שמחו על הנדבה כי היתה בלב שלם כי המתנדב ולבו בל עמו הוא נעצב על חסרון הממון:
(י) אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲבִינוּ. מלת אבינו חוזר על ישראל ולפי שיעקב היה תחלה לנודרים ובא לדבר דבריו בעבור הנדבה
לזה הזכיר שם ה' על ישראל: מעולם וכו'. מהע"ז עד העוה"ב:

מצודת דוד

מעלה התחילו להתנדב על בנין הבית: (ו) שרי האבות.
הם ראשי האבות האמור למעלה: ולשרי. ואת השרים
הממונים על מלאכת המלך הם שרי הרכוש האמור

למעלה: (ז) ואדרכונים. שם מטבע ידוע אצלם: רבו. הוא עשרת אלפים ולא באו עדיין למשקל ככר: (ח) והנמצא.
ואשר נמצא אֹתוֹ אֲבָנִים נָתַנוּ אוֹתָם לְאוֹצֵר הַבִּנְיָן: עַל יַד יְחִיאל. על ידו מסרו האבנים והוא הביאם אל האוצר:
(ט) עַל הַתְּנִדָּכָם. שמחו על הנדבה כי היתה בלב שלם כי המתנדב ולבו בל עמו הוא נעצב על חסרון הממון:
(י) אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲבִינוּ. מלת אבינו חוזר על ישראל ולפי שיעקב היה תחלה לנודרים ובא לדבר דבריו בעבור הנדבה
לזה הזכיר שם ה' על ישראל: מעולם וכו'. מהע"ז עד העוה"ב:

51 מקשה הגמרא: וְהָאִיכָּא עוד אופן שבו הקידושין מותרים והולד מתייחס
52 לאב ולא הוזכר במשנה, וזהו הדין דרבה בר רב חנה, לגבי גר מצרי

שני הנושא מצרית ראשונה הולד מתייסס לאביו, ונעשה מצרי שלישי. וכן
 שנו בכלל זה לשון 'אִיוֹז' כרי 'לְמַעֲנֵי' את המקרה דָּרָב דִּימִי ואם התנא
 סוסר כמותו שולד של מצרי שני ומצרית ראשונה מתייסס לאמו והוא
 מצרי שני, ואף שהנישואים כשרים הולד, מתייסס לפגום שביניהם ולא
 לאביו, כן למעת זו דינו של דָּרָב, שגר עמוני וגזירת מצרית שניאשר
 הולד מתייסס לפגום שביניהם, על אף שהנישואים מותרים לכתחילה.

קידושין. פרק שלישי – האומר דף סז עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

עט

תוספות

רש"י

מתני' ר' יהודה היא. הקשה ה"ר יעקב מקוצי לר' יהודה נמי איכא למיפרך
הרי גר מצרי שנקא ממזרת דיש קידושין ואין עבירה כדאמר לקמן
(דף סז) דמזדה הוא בפסולי קהל דהיינו גר מצרי דמוקר בממזרת ואפ"ה אמר
דהנלך הולך אחר הפגום והוי ממזר ויתיר ר"י בר אבבה דהגמרא לא נחית
לאקשויי אא"כ יש אחד מהם כשר בגון
גר כשר הראוי לבא בקהל שנקא ממזרת
דהכי משמע ליה השתא דיש קידושין ואין
עבירה וגר מצרי שנקא ממזרת שניהם
פסולים ולכן לא רצה להקשות מיניה
מיהו בטר הכי פריך ממצרי אף על גב
דאינו כשר לבא בקהל וה"ה דההי מצי
למיפרך ממצרי שנקא ממזרת אלא
דפריך ליה שפיר:
ונתנייה. פי' בסיפא תנא כל מקום
לאיתוי ולא פריך ולתנייה
בהדיא כדפריך בסמוך דבין דסבר גר
אסור בממזרת דאיכא קהל הוי קצת
בכלל ממזרת ונתניה לישאל דתני
במתניתין ולא פריך למיתנייה במתניתין
טפי כולי האי וממ' איצטריך למיתני כל
מקום דאי לא הכי לא הוה מצי לאיתוי
(אלא) ממזרת ונתניה לישאל לבד.
והרי חלל שנקא בת ישראל והנולד
הולך אחר הנוקר. פירוש שהוא
חלל כמו אביו וא"ת מאי פריך מה דהבן
פסול לא משום שהוא דאולבין בר הנוקר
לחודיה אלא משום דנקבה פגומה שהיא
אמו שהנוקר פוסלה בביאתו והוי חללה
והש לומר דע"כ פסולו של בן לאו משום
פסול דנקבה הוא דהא ישראל שנקא
חללה יוכיח שבתו כשרה לכהונה ואף על
גב שאמה פסולה אם בן משמע דאולבין
דוקא בטר הנוקר לבן פריך שפיר:

הא מני ר' דוסקאי דאמר בנות ישראל כו'. וא"ת אמאי לא משני תנא כל
מקום לאיתוי כדאמרין על ישראל שנקא חללה ויש לומר דא"כ מצינו
למיפרך ונתנייה בהדיא ולא מצי נמי לשנויי משום דלא מתני לה דייכי נהנייה
כדאמרין בסמוך דהא ודאי מצי למיתני במתניתין בהנך שנקא חללה ווללוי
ולישאל ולחלל שפירי ולא הוהוירי בשירות לישאל פסולין:
בגיה שלישי והוי. פירש בקונטרס ומתא' לישא ישראלית כדנתיב (הכ"ס) דור
שלישי יבא להם דכיון דיש קידושין ואין עבירה לבית אבותם קרינא
ביה כישאל וקא דקאמר ביבמות (דף סז) להם הלך אחר פסולן היינו לענן
ישראל שנקא מצרית או מצרי שנקא ישראלית דיש קידושין ויש עבירה עד
ג' דורות הנולד הולך אחר המצרי דוולדו להם פתיב אחריהם חולכים הנולדות
אבל במצרי ומצרית לא מיגמר לן הא להם מיד דהתם בתרווייהו להם קרינא
ביה הוא מצרי והיא מצרית עב"ל ודוקק הר"ם שאל תימא דוקא ישראל
שנקא מצרית שיקי לומר הלך אחר פסולן לפי שאין שניהם פסולין אבל
בשניהם פסולין לא שיקי לומר הלך אחר פסולן דשניהם פסולים שפיר עמוני
ומצרית שניהם פסולים וחולכים אחר הפגום אלא דהדבר תלוי בזה כשהם משני
עממים שיקי לומר בן דקרא בשני עממים איירי וקאמר הלך אחר הפסול
שפכל עם ועם אבל כששניהם מעם אחד לא שיקי לומר בן:

כל מקום דרישא לאיתוי ישראל שנקא חללה ודרבה בר בר חנה ואיזו זו
למעוטי דרבין ורב דימי. פירוש או אן קתני כלומר אי אתיא אי מקום
דרישא לאיתוי מילתא דרבה בר בר חנה א"כ אתיא איזו זו למעוטי דרבין
אבל לא דרב דימי משום דהא דרב דימי ליתא פיון דמילתא דרבה בר בר
חנה איתא שפיר דברי זה סותרים את דברי זה דרבה בר בר חנה קאמר מצרי
שני שנקא מצרית ראשונה בגיה שלישי ולדברי רב דימי אינו אלא שני ואי
לא אתיא כל מקום דרישא לאיתוי מילתא דרבה בר בר חנה משום דלית
הילכתא פוותיה א"כ נזכר לומר דאיזו זו דרישא אתי למעוטי הויא דרב דימי

מנא

גמ' גר שנקא ממזרת דיש קידושין ואין עבירה. דגר מותר בממזרת לר' יוסי
דאמר קהל גרים לא מקרי קהל לקמן בפרק בתרא (דף סז) ונתנייה. גבי קידושין
יש עבירה במתני בהדיא אלמנה לכו' כל מקום דסיפא. דיש קידושין ויש
עבירה כל מקום כלל משמע לאיתוי דהך דלא פריש לה בהדיא: **ואיבעית אימא**

לעולם רבי יוסי היא. דאמר גר מותר
בממזרת ודקשיא לך כללל היא מתניתין
לא כללל כפיל דלחכי תנא בה ואיזו זו היא
בהנך וליה כו' למימרא דהני הוא דהנולד
הולך אחר הנוקר אבל יש אחרים אע"פ שיש
קידושין ואין עבירה הנולד הולך אחר
הפגום: **ואיזו זו ותו לא.** כלומר אם בן
דאיזו זו דוקא אבל מיד אחרתא לא אול
אחר הנוקר גבי יש קידושין ואין עבירה:
והרי חלל וכו'. ותנן לקמן (דף סז) בת חלל
זכר פסולה לכהונה אלמא אחר הנוקר הוא
ומיקרי חללה: **כדפי' דוסקאי ס"ל.** לתנא
דידן דאמר (ס) בנות ישראל מקנה טהרה
לחללין ובהה כשרה לכהונה: **והרי ישראל**
שנקא חללה דיש קידושין ואין עבירה.
דלא אסורה אלא לכהנים והנולד אחר
הנוקר דתנן לקמן (ס) בתו כשרה לכהונה
ולא אמרין חללה היא כפגום שבשניהם:
ונתנייה כהניא. גבי בהנך ליה וישראלית
ומשני משום דלא מתני לה אינה נישנית לו
לתנא עם השאר בלשון קצר דנימא ואיזו
בהנך ליה וישראלית וחללה שנקא לבתן
ללוי וישראל דמשמע חללה נמי לכהן אין
עבירה: **והאיכא.** יש קידושין ואין עבירה
דהנולד הולך אחר הנוקר הא דרבה בר בר
חנה: **מצרי שני.** שנתגייר אביו: **מצרית**
ראשונה. שנתגייר אביו: **בגיה שלישי.**
ומתא' לישא ישראלית כדנתיב (הכ"ס) דור
שלישי יבא להם דכיון דיש קידושין ואין

עבירה לבית אבותם קרינא ביה כישאל וקא דאמרין ביבמות (דף סז) להם הלך
אחר פסולן היינו לענן ישראל שנקא מצרית או מצרי שנקא ישראלית דיש
קידושין ויש עבירה עד שלשה דורות הנולד הולך אחר המצרי דוולדו להם פתיב
אחריהם חולכים הנולדות אבל לענן מצרי ומצרית לא מגמר לן האי להם מיד
דהא בתרווייהו להם קרינא ביה והוא מצרי והיא מצרית ולרב דימי. דאמר
ביבמות בפרק הערל (דף סז) דשני הוא וזלף חמאש וזלדו הכתוב תלוא בלידה
למימרא דבתר אימיה שדינן ליה מולא פתיב אשר יולידה: **והאיכא.** גבי יש
קידושין ואין עבירה הנולד הולך אחר הפגום הא דכי אתא רבין וכו' באומות הלך
אחר הנוקר איש ואשה הבאים משני אומות וכולקמן: **נתגיירו.** דיש קידושין ואין
עבירה: **הנולד הולך אחר הפגום.** כדלקמן בשמעתין ומתניתין תני הנולד הולך
אחר הנוקר: **תנא איזו זו.** דרישא למעוטי ולא שמועין דמתני' כל כללל פיל
ומרישא דמילתיה דרבין ליכא לאקשויי למימר ונתנייה במתניתין גבי הנולד הולך
אחר הנוקר דמתניתין ביש קידושין מיירי והני דלא נתגיירו אין כאן קידושין: **האי**
מאי. אסוגיא דשמעתין פריך דשנינן לעיל ואי בעית אימא רבי יוסי היא אי אמרת
בשלקא רבי יהודה היא דאמר גר אסור בממזרת לפיכך בנו הולך אחר הפגום
דבין כל מקום שיש קידושין ויש עבירה איכא לתרוצי כל מקום דמתניתין לאיתוי
מאי ואיזו זו למעוטי מאי כל מקום דרישא לאיתוי ישראל שנקא חללה דבתו
כשרה דהנולד הולך אחר הנוקר: **וירבה בר בר חנה.** מצרי שני שנקא מצרית
ראשונה דיש קידושין ואין עבירה לפיכך הנולד שנקא: **ואיזו זו למעוטי דרב**
דימי ודרבין. כלומר ואיזו זו דרישא דמשמע אבל בעלמא לא אול אחר הנוקר
אי ס"ל ברב דימי דאף מצרי שני שנקא מצרית ראשונה בגיה שני אשמועין איזו
זו דמתניתין למעוטי הא דלא אול בטר זכר וכל מקום דרישא לא יתני אלא
ישראל שנקא חללה וכו' דרבין דאמר נתגיירו הלך אחר הפגום ולא אול אחר זכר
ואף על גב דאין עבירה ואי ס"ל כרבה בר בר חנה מיתנין ליה מקל מקום דרישא
ואיזו זו למעוטי דרבין לחדא:

כל

1 **מנא** הני מילי. נראה דלא בעי מזה"מ דהולך ממזר דהא ביבמות (דף סז.)
 2 מוכח ליה מלא יגלה כנף אביו וסמך ליה לא יבא ממזר ומוקמי לה
 3 ביבמות (סז) בשומרת זבם של אביו שהיא לו אשת אחי אביו שהיא בכרת
 4 אלא בעי מנא לן דאין קידושין תופסין בהן וקשה דמאי בעי הלא הדבר פשוט
 5 בכל הגמרא דקידושין לא תפסי דהא
 6 בהא תלמי דבין דהוי ממזר מחייבי
 7 בריתות לא תפסי קידושין דהא ר"ע הוא
 8 דאמר (סז) דאין קידושין תופסין בחייבי
 9 לאוין ולא ידעין אלא משום דשמעין
 10 ליה לר"ע דאמר ש ממזר מחייבי לאוין
 11 ובין דיש ממזר דין הוא דלא תפסי בה
 12 קידושין והכי נמי אמרין בשמעתין הכל
 13 מודים בבא על הגדה שאין הולך ממזר
 14 דהא תפסי בה קידושין אלא דהא בהא
 15 תליא ואור"י דאין ה"נ דכלל זה אמת
 16 אליבא דר"ע והכא בעי אליבא דרבי
 17 יהושע דאמר (סז) אין ממזר מחייבי לאוין
 18 ובריתותו אלא מחייבי מיתות ב"ד ואפ"ה
 19 מודה דאין קידושין תופסין בחייבי בריתות
 20 בדאמר (הכל מודים) שאין קידושין תופסין
 21 באחותו אלא דדבר פשוט הוא ל"כ"ע
 22 ואליבא דרבי יהושע בעי גמרא מנלן דלא
 23 תפסי קידושין בחייבי בריתות:
 הכל

1 כל מקום דסיפא לאתניי גר שנישא ממזרת אלא אי
 2 אמרת רבי יוסי היא כל מקום דרישא כדאמרן איזו זו
 3 כדאמרן אלא כל מקום דסיפא לאתניי מאי ולמעמד לר'
 4 יהודה איזו זו דסיפא למה לי אלא אידי דתנא רישא איזו
 5 זו תנא סיפא איזו זו ה"נ אידי דתנא רישא כל מקום
 6 תנא נמי סיפא כל מקום גופא כי אתא רבין אמר רבי
 7 יוחנן באומות הלך אחר הויזר נתגייירו הלך אחר הפגום
 8 שבשנייה מאי באומות הלך אחר הויזר כרתניא מנן
 9 לא מן האומות שבא על הכנענית והוליד בן שאתה
 10 רשאי לקנותו בעבד תלמוד לומר וגם מבני התושבים
 11 הנגרים עמכם מהם תקנו יכול אף עבד שבא על שפחה
 12 מן האומות והוליד בן שאתה רשאי לקנותו בעבד ת"ל
 13 אשר הולידו בארצכם מן הגולדין בארצכם ולא מן
 14 הנגרים בארצכם: נתגייירו הלך אחר הפגום שבשנייה:
 15 במאי אילימא במצרי שנישא עמונית מאי פגום איבא

16 עמוני ולא עמונית אלא בעמוני שנישא מצרית ואי זכר הוי האי שדיא אבתריה דידיה ואם
 17 נקבה הויא שדיא אבתריה דידה: כל שאין לה עליו קידושין: מנא הני מילי דאמר רבי חייא
 18 בר אבא אמר ר' יוחנן ומטו בה משום דרבי ינאי ורב אחא בריה דרבא ומטו בה משום רבי
 19 יוסי הגלילי אמר קרא ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר לאחרים ולא לקרובים מתקף
 20 לה רבי אבא ואימא לאחר ולא לבן בן בהדיא כתיב ביה לא יקח איש את אשת אביו אחר
 21 למה לי שמע מינה לאחרים ולא לקרובים ואימא אידי ואידי לבן הא לכתחילה והא דיעבד
 22 לכתחילה מאחות אשה נפקא ומה אחות אשה בכרת לא תקדש חייבי מיתות בית דין לא כל
 23 שכן ואימא אידי ואידי באחות אשה הא לכתחילה הא דיעבד אין הכי נמי אשכחן אחות אשה
 24 שאר עריות מנלן ולפינן מאחות אשה מה אחות אשה מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על דוונה
 25 כרת ועל שנגתה חטאת ולא תפסי בה קידושין אף כל שהיא ערוה וחייבין על דוונה כרת ועל
 26 שנגתה חטאת לא תפסי בה קידושין בשלמא פולחו אתניי אלא אשת איש ואשת אח איבא
 27 למיפרך מה לאחות אשה שכן אין לה היתר במקום מצוה תאמר באשת אח שיש לה היתר
 28 במקום מצוה אשת איש נמי איבא למיפרך מה להנך שכן אין לה היתר בחיי אסורן תאמר
 29 באשת איש שיש לה היתר בחיי אסורן אלא א"ר יונה ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע
 30 אמר קרא כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הוקשו כל העריות כולם לאחות אשה
 31 מה אחות אשה לא תפסי בה קידושין אף כל עריות כולם לא תפסי בה קידושין אי הכי
 אפילו

1 כל מקום דסיפא לאתניי גר שנישא ממזרת. לרבי
 2 יהודה דיש עבירה דהולך אחר הפגום דהוי ממזר: כדאמרן. לאתניי ישראל
 3 שנישא חללה: ואיזו זו דרישא כדאמרן. למעטי דרבין או דרב ירמיה וגר שנישא
 4 ממזרת: כל מקום דסיפא לאתניי מאי. הויא אשכחן תו שן קידושין ויש עבירה
 5 הולך הולך אחר הפגום בר מהני דקתני
 6 במתני: מאי באומות הלך אחר הפגום.
 7 למאי הילכתא יש להלך אחר הויזר כל זמן
 8 שלא נתגייירו ומנלן דבתר זכר אולנין: מנן
 9 לאחר מכל האומות. שבעולם שאין מן
 10 אומות של ארץ ישראל שאמר הכתוב
 11 עליהם והכי כ"ס לא תחיה כל נשמה: שבא
 12 על הכנענית. שהיא בכלל לא תחיה וחי'ה
 13 לחיות וליבוסית אלא שבעולם נקרא על
 14 שם כנעני דכתיב (בראשית יז) ארץ כנען:
 15 שאתה רשאי לקנותו בעבד. דשדין ליה
 16 בתר זכר ומותר לחיות: ת"ל וגם מבני
 17 התושבים וגו'. וליעל מיניה כתיב ועבדך
 18 ואמתך אשר יהיו לך מאת הגוים אשר
 19 סביבותיכם שאין מן האומות מתקן
 20 עבד ואמה וסמך ליה וגם מבני התושבים
 21 כלומר ולא משאר אומות לבדם שאין בהם
 22 מערבוב שבע אומות אלא אף מבניהם
 23 שמוילדים אותם תושבין הבאים לגור
 24 עמכם ומולדין מן הכנעניות מהם תקנו: מן
 25 הגולדיים בארצכם. אשר הולידו בני שאר
 26 אומות מנבות ארצכם שילדין בארצכם
 27 דהיינו אימותיהם: ולא מן הנגרים
 28 בארצכם. שהולידו בני ארצכם במקומות
 29 אחרים מנבות שאר אומות ובאנו הנבים
 30 לגור כאן אצל אבותם ובתורת כהנים
 31 גרסין ולא מן הכנענים שבארצכם כלומר
 32 שגולדו מן הכנענים: נתגייירו הלך אחר
 33 הפגום שבשנייה מאי היא. לענן עבדות
 34 ליבא למימר נתגייירו אלא לענן יחסין ולא
 35 מצינו חילוק בין אומה לאומה משנתגייירו
 36 אלא בעמוני ומצרי שזה אסור לעולם וזה
 37 עד דור שלישי ופגום משני צדדים במאי
 38 משכחת לה דקאמר הפגום שבשנייה:
 39 אילימא במצרי שנישא עמונית. וקאמר
 40 הולך הולך אחר המצרי ואסור עד דור
 41 שלישי דאילו עמונית שריא לאתרי: מאי
 42 פגום איבא. בצד האם דקאמר נתגייירו
 43 אתרתייהו קאי לשון רבים ומשמע דבמיד
 44 דמשכחת ביה פגם לגבי תרתייהו קאמר
 45 והכא גבי אם ליבא פגם: מצרי ואדומי עשה
 46 בהם נקבות כזכרים כדאמר ביבמות (דף סז):

1 **אי זכר**. הולך שדיא בתר עמוני ואיסור זכרים שבו לעולם ולא אמרי' שדיא בתר מצרית ויהא דור שלישי מותר ואי נקבה היא שדייה בתר מצרית ולא בתר עמוני
 2 למשרייה לדידה משום ולא עמונית אלא בנה יהא מותר שהוא שלישי דאמר קרא (דברים טז) להם הלך אחר פסול: מנא"ל. דאין קידושין תופסין בחייבי בריתות אכל
 3 הולך ממזר נפקא לן מלא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו וסמך ליה לא יבא ממזר ומוקמין לה ביבמות (דף סז.) בשומרת זבם של אביו שהיא לו אשת
 4 אחי אביו שהיא בכרת ומהכא ולפינן לה ביבמות בפרק החולץ (דף סז.) דכל שאין לה עליו קידושין הולך ממזר: ומטו בה. יש משיב דבר זה לומר שבשם ר' ינאי
 5 נאמר רב אחא בריה דרבא אמר לאו משום רבי ינאי מטו בה אלא משום רבי יוסי הגלילי: לאיש אחרי. שהוא אחר אצלה ולא שהוא קרובה וקתני לשון קרובה
 6 הוא שהיה לו בהן לאשה: לבן. בן בעלה אכל שאר קרובות לא: לא יקח. לא יהא לך בה ליהקחן שאין קידושין תופסין: ויילמא הא לכתחילה הא דיעבד. כלומר
 7 לא יקח לאו שלא יהיו לו בהן קידושין דיעבד קאמר אלא אזהרה שלא יקדשה ומהו אי קדש ניהו קידושין ואתא האי קרא אהרינא לומר דאין בה הויזר כלל
 8 ולעולם לבן קאמר דבין דאמר ולא פירש קרובים אין לך להביא באיסור זה אלא האסור שבכולן שקרוב מן הכל: מאחות אשה נפקא. דכתיב בה לא תקח לא
 9 תקדשה: חייבי מיתות. אשת אביו בסקילה: אידי ואידי. לא תקח ותיתה לאיש אחר אימא אידי ואידי באחות אשה דבין דאשכחן בה דאזכר עלה לכתחילה איבא
 10 למימר דהדר כתב ותיתה לאיש אחר למעטי בעל אחותה שאין לו בה הויזר אכל שאר קרובים דלא אשכחן בהו ואזכר קיחה לכתחילה לא קאמר דיעבד לא נתפסו
 11 אין הכי נמי. דאחות אשה חלודה איבא למיגמר: וילפינן מאחות אשה. בבגן אב במה מציעה: ה"נ מה לאחות אשה שכן אין לה היתר במקום מצוה. כשאין
 12 לו גנים מאחורי המת וילפינן בפ"ק דביבמות (דף סז) נאמר כאן עליה בתייה ונאמר להלן יבמה יבא עליה מה להלן במקום מצוה אף כאן במקום מצוה ואמר רחמנא לא
 13 תקח: מה להנך. לאחות אשה קאמר שכן אין לה היתר בחיי אסורתה ואסורתה גירשה אשתו אחותה אסורה: אשת איש יש לה היתר בחיי אסורתה. שבעלה
 14 מתירה בגט: מכל התועבות האלה. בפרשת עריות כתיב:

וכן הלשון 'כָּל מְקוֹם' דְּשֵׁנִינוּ בְּסִיפָא – בכלל השני, 'כל מקום' שיש עבירה
בנישואין הולד מתיחס לפגום שביניהם, בא לְאִתּוּי – לרבות גַּר שֶׁנֶּשֶׂא
מְמוֹרָת, שהרי לדעת רבי יהודה אף באופן זה הנישואין אסורים, והולד
מתיחס אחר אמו הפגומה, והוא ממזר. אך שואלת הגמרא, אֵלָּא אִי אִמְרַת,
כתירוץ השני לעיל שהמשנה כרעת רַבִּי יוֹסִי הִיא הסובר שגר מותר לישא
ממזרת, אין כל לשונות המשנה מיושבים, שאמנם את לשון 'כָּל מְקוֹם'
דְּשֵׁנִינוּ בְּרִישָׁא – בכלל הראשון ניתן לפרש בְּרִישָׁא, שבא לרבות ישראל
שנשא חללה, ואת דינו של רבה בר בר חנה שמצרי שני הנושא מצרית
ראשונה הולד מתיחס לאביו. וכן לשון 'אִיזוּ' ז' ששנינו בכלל הראשון
מתפרש בְּרִישָׁא, שבא למעט גר עמומי שנשא גיורת מצרית, שאף
שהנישואין מותרים הולד מתיחס לפגום כשיטת רבין, וכן מצרי שני שנשא
בהיתר מצרית ראשונה שהולד מתיחס לאמו והוא מצרי שני, כשיטת רב
דימי. אֵלָּא לשון 'כָּל מְקוֹם' דְּסִיפָא – ששנינו בכלל השני לגבי מקום שיש
עבירה בנישואים שהולד מתיחס לפגום שבין הוריו, לְאִתּוּי מֵאָ – מה בא
לרבות, והרי התפרשו במשנה כל האופנים שיש עבירה בנישואין והולד
מתיחס לפגום, ואף האופן שגר נשא ממזרת אינו שייך לכלל זה, שהרי
לדעת רבי יוסי גר מותר בממזרת ואין כאן עבירה כלל.

מיישבת הגמרא: שאין לדייק את לשונות הסיפא במשנה. ומוכיחה זאת,
שהרי לְמַעְמֵךְ – אם כשיטתך שאף לשונות הסיפא נשנו כדי לרבות
ולמעט, יש להקשות אף לפי התירוץ הראשון שמשנתינו כרבי 'הוֹרֵה הִיא,
שאמנם הלשון 'כל מקום' בסיפא מיושב, אך עדיין לשון 'אִיזוּ' ז' דְּסִיפָא
לְמָה לִי, והרי אינו ממעט כלל. אֵלָּא בהכרח יש לתרץ, דְּרִישָׁא דְּתַנָּא
רִישָׁא – שאגב שהוצרכו לשנות ברישא לשון 'אִיזוּ' ז' כדי למעט וכפי
שהתבאר, תַנָּא גַם בְּסִיפָא לשון 'אִיזוּ' ז', אף שאינו ממעט כלום. ולכך
הָבָא נָמִי – גם לפי התירוץ השני יש ליישב כן, דְּרִישָׁא דְּתַנָּא בְּרִישָׁא לשון
'כָּל מְקוֹם' כדי לרבות את האופנים שהובאו לעיל, תַנָּא נָמִי בְּסִיפָא לשון
'כָּל מְקוֹם', אף שאינו מרבה כלום.

חזורת הגמרא לבאר את דברי רבי יוחנן דלעיל (ע"א), שקבע כללים בדיני
יוחסין: גִּיפָא, כִּי אִתָּא רַבִּין מארץ ישראל לבבל אִמֵּר בשם רַבִּי יוֹחָנָן
כללים בדיני יוחסין. הכלל הראשון, בְּאִמּוּמִת – ביחוס אמונת הגוים,
כשהאב גוי מאומה אחת והאם גויה מאומה אחרת, הֵלֶךְ אַחֵר – הוֹרֵה
הולד מתיחס אחר אביו. והכלל השני, שאם נְתַנְיִירוּ בעל ואשה שהם משתי
אומות שונות, ונולד להם ולד אחר שנתגיירו, הֵלֶךְ אַחֵר הַפְּגוּם שֶׁשֶּׁנִּיְהִים
– הולד מתיחס אחר הפגום שבין שניהם.

מבררת הגמרא: מֵאָ בְּאִמּוּמִת הֵלֶךְ אַחֵר הוֹרֵה, כלומר, לגבי איזו הלכה
יש ליחס ולד גוי לאביו, וגם מניין לנו שהוא מייחס לאביו ולא לאמו. מבארת
הגמרא: שנוצר בְּרִיתִינָא בבריתא. מִנֵּן לְאִחָד מִן הָאִמּוּמִת הַגּוִיִּים
שמחוץ לארץ ישראל, שָׂבָא עַל הַכְּנַעֲנִית – על אשה משבעה עמים שהיו
בארץ (וכנען) ישראל בזמן כיבוש הארץ שנאמר בהם 'לֹא תִחַדּוּ כָּל נִשְׁמָה'
(דברים כ טז), וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן, שְׂדִינו כאביו שאינו כנעני, ולכך אִתָּה
רִשָּׁא לְקַנּוּתָא פְּעֻדָּה ולהחיותו, תְּלָמוּד לִזְמִיר מֵאֵת הַגּוִיִּים אֲשֶׁר סְבִיבֵיהֶם
מִקֵּם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמָה, (ויקרא כה מד), והיינו שמאומות שמחוץ לארץ
ישראל יקנו עבדים, והוסיפה התורה (שם כה מז) 'וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים
הַנִּזְרִים עִמָּכֶם מִקֵּם תִּקְנוּ', כלומר שאף מבני גוים שבאו מחוץ לארץ
וגרים בארץ ישראל יקנו עבדים, וכגון שאחד מגויי חוץ לארץ בא על
כנענית בארץ ישראל, מותר ליקח את בנו לעבד ולהחיותו. ומוכח שאין
הולד מתיחס לאמו הכנענית. מוסיפה הברייתא ומבררת, יָבּוּל – שמה אין
היתר זה משום שהוא מייחס לאביו, אלא (אף עבד שבא עַל שפחה) אִתָּה
כְּנַעֲנִי שָׂבָא עַל אִחָתָּה מִן הָאִמּוּמִת שבחוץ לארץ והוליד ממנה בֵּן, שִׁאִתָּה
רִשָּׁא לְקַנּוּתָא פְּעֻדָּה ולהחיותו, ודי בכך שאמו אינה משבעה עמים. תְּלָמוּד
לִזְמִיר 'אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאִרְצָכֶם' (שם), והיינו שההיתר להחיותו הוא רק
כאשר הולד הוא מִן הַנְּתַנְיִירִין בְּאִרְצָכֶם – 'עולד' לאמו שהיא מארצכם
(וכנען), וכגון שאמו כנענית ואביו הוא משאר אומות העולם, וְלֹא כאשר
הולד הוא מִן הַנִּזְרִים בְּאִרְצָכֶם – נולד לאמו שמחוץ לארץ ובא לגור אצל
אביו הכנעני שמארץ ישראל. ולכך כשאביו כנעני ואמו מאומות אחרות,
הרי הוא כנעני כאביו ואסור להחיותו. וזוהי כוונת רבי יוחנן שבאומות
מיחסים את הולד לאביו, לגבי נידון זה, שאם אביו משאר אומות מותר
לקנותו כעבד ולהחיותו, ואם אביו כנעני אסור להחיותו.

ממשיכה הגמרא לבאר את הכלל השני שאמר רבי יוחנן, שאם האב והאם
נְתַנְיִירוּ, הולד שנולד אחר הגרות הֵלֶךְ אַחֵר הַפְּגוּם שֶׁשֶּׁנִּיְהִים. מבררת

הגמרא: כְּמֵאָ – באיזה אופן אמר רבי יוחנן שהולד מייחס לפגום שביניהם,
שהרי לא מצינו חילוק בין פגם האב הגר לפגם האם הגיורת, אלא באופן
שאחד מהם הוא גר עמומי או מואבי, שאסורים רק הזכרים לישא ישראליות
הם חרעם לעולם, ואילו השני הוא גר מצרי, שנאסרו בין הזכרים ובין
הנקבות להנשא לישראל רק עד שלשה דורות. ולכך יש לברר באיזה אופן
נאמר הכלל של רבי יוחנן, אִילִימָא שדבריו נאמרו בְּגַר מְצָרִי שֶׁנֶּשֶׂא גיורת
עֲמוּנִית, שכיון שהעמונית אינה פגומה כלל, לכך הולד מתיחס לאביו
המצרי ואסור הוא חרעו לישא ישראלית עד שלשה דורות. אי אפשר
לפרש כן, שהרי מלשונו של רבי יוחנן משמע שדבר באופן ששניהם
פגומים, ואילו באופן זה מֵאָ פְּגוּם אִיכָא – אין שום פגם באמו הגיורת,
שהרי רק עֲמוּנִי נאסר לישא ישראלית, וְלֹא עֲמוּנִית. אֵלָּא בהכרח דברי רבי
יוחנן נאמרו בְּגַר עֲמוּנִי שבניו אסורים להנשא לישראליות לעולם, ובנותיו
מותרות מיד להנשא לישראלים, שֶׁנֶּשֶׂא גיורת מְצָרִית שבניה ובנותיה
אסורות בישראלים עד דור שלישי. ועל אופן זה אמר רבי יוחנן שהולד
מייחס לפגום שביניהם, ולכן אִי זָכָר הָיוּ הָאִי – אותו ולד, שְׂרָא אֲבִיתָרִיה
דְּיָדִיה – מייחסים אותו אחר אביו העמוני, כיון שזכר עמוני אסור בישראלית
לעולם, ופגום בזה יותר מאשר אם היה מצרי כאמו, שאז אין איסור אלא
עד שלשה דורות. וְאֵם הולד נִקְבָּה הָיְתָא, שְׂרָא אֲבִיתָרִיה דְּיָדִיה – מייחסים
אותה לאמה המצרית ואין בה איסור אלא עד שלשה דורות, כיון שאם
נייחס אותה לאביה העמוני אינה פגומה כלל, שהרי עמונית מותרת
להנשא לישראל.

שנינו במשנה: כָּל שְׂאִין לָהּ עֲלִיו קידושין אבל יש לה על אחרים קידושין,
הולד ממזר, ואיזה זה, זה הבא על אחת מכל העריות שבתורה. ומבאר: א.
שאין קידושין תופסין באשה האסורה על המקדש באיסור 'ערוה' שענשו
'כרת'. ב. שולד הנולד מביאה האסורה באיסור כרת הרי הוא ממזר. הדין
השני, שהולד ממזר, נלמד במסכת יבמות (מט:) מסמיכות הפסוק האוסר על
אדם לבוא על אשת אחי אביו, שענשו כרת. לפסוק האוסר על ממזר לישא
בת ישראל. ולהלן מבארת הגמרא את המקור לדין הראשון. מבארת
הגמרא: מִנָּא הֵנִי מֵיָלִי – מנין שאין קידושין אדם תופסין באשה האסורה
עליו באיסור כרת, דְּאִמֵּר רַבִּי תַנָּיִי בְּרִישָׁא אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן – בשם רבי
יוחנן, ויִמְסֹר בָּהּ – ויש שסברו שְׂמִשּׁוּם – בשמו דְּרַבִּי יִנָּאי דרשו כן, וְכִי
אִתָּא בְּרִיתָה דְּרַבָּא אמר ויִמְסֹר בָּהּ – שלא דרשו זאת אלא מְשִׁיבִים רַבִּי יוֹסִי
הַגִּלְלִי. אִמֵּר רַבָּא (דברים כד ב) לגבי אדם המגרש את אשתו 'וַיִּצְאָהָ
מִבֵּיתוֹ וְהִלָּכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אֲחֵר', ולשון 'וְהָיְתָה' היינו 'קידושין', כלומר
שיכולה להתקדש רק לְאִחָרִים וכלשון הפסוק 'לְאִישׁ אֲחֵר', וְלֹא לְקְרוֹבִים,
כלומר שאין אחד מקרובי האשה יכול לקדש אותה, ואפילו הקרובים
האסורים עליה רק באיסור כרת, וכדברי התנא במשנתנו שאין קידושין
תופסים בחייבי כריתות.

שואלת הגמרא: מִתְקַרְיָה לָהּ רַבִּי אֲבָא, מזה ההכרח לדרוש מהפסוק שאינה
יכולה להתקדש לכל הקרובים, וְאִיכָא שאין הפסוק בא למעט אלא
שיכולה להתקדש רק לְאִחָר וְלֹא לְבֵן בעלה, שהוא הקרוב אליה ביותר
ואסורה עליו בעונש מיתת בית דין, ורק בן נאמר שאין קידושיו תופסין.
משיבה הגמרא: שאין הפסוק נצרך למעט בֵּן בעלה, שהרי דין זה שאין
קידושיו תופסין בה בְּהִדְיָא בְּתִיבָה בִּיה, בפסוק (דברים כג א) 'לֹא יִקַּח אִישׁ
אֶת אִשְׁתּוֹ אָבִיו', ואם כן הפסוק (דברים כד ב) 'וְהָיְתָה לְאִישׁ אֲחֵר' לְמָה לִי,
אלא בהכרח שְׂמִעַ מִיָּה שכונת הפסוק למעט שיכולה להתקדש רק
לְאִחָרִים, וְלֹא לְקְרוֹבִים, ואף לא לקרובים שאסורה עליהם בכרת בלבד.
ומכאן למד התנא של משנתנו שאין קידושין תופסים בחייבי כריתות.

שואלת הגמרא: וְאִיכָא – והלא עדיין אפשר לומר שִׁאִידִי וְאִידִי – שני
הפסוקים נצרכו לְגַבִּי בֵּן בעלה, שהרי הָאִי – הפסוק 'לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ
אָבִיו' אינו מלמד אלא שאסור לבן בעלה לְבִיתִיָּה לקדש אותה, ואילו הָאִי
– הפסוק 'וְהָיְתָה לְאִישׁ אֲחֵר' בא לחדש שאף בְּדִיעָבָד אם עבר הבן וקידשה
אין קידושיו תופסין בה. משיבה הגמרא: שאין דין זה שאסור לבן בעלה
לקדשה לְבִיתִיָּה, מֵאִחָתָּה אִשָּׁה – מהאיסור לקדש את אבות אשתו
נִשְׂפָא – למדים בקל וחומר, וְהִיא אִחָתָּה אִשָּׁה שאיסורה רק בְּכִרְתָּה אמרה
בה התורה (ויקרא יח יח) 'וְאִשָּׁה אֶל אִחָתָּה לֹא תִקַּח' כלומר לֹא תִקְדַּשׁ
אותה, הִיכִי מִיָּתוֹת בֵּית דִּין כגון בן בעלה לֹא כָּל שֶׁבֶן שאסור לכתחילה
לקדשה. ואם כן בהכרח הפסוק 'לֹא יִקַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אָבִיו' בא ללמד
שאף בדיעבד אין קידושין בן בעלה של האשה תופסין בה, ואילו הפסוק
'וְהָיְתָה לְאִישׁ אֲחֵר' מלמד שאין קידושין תופסין אף בשאר קרוביה,
המשך בעמוד קכב

אֶפִּילוּ בְּנֵדָה, נָמִי לא יתפסו קידושין, וכן אם יבא עליה בזמן נידתה היא
הולד ממזר, שהיה אף היא בכלל ה'ערויות'. אֶלְמָה – ומדוע אָמַר אֶבְי
שֶׁכֶּל מוֹדִים – אף שמעון התימני הסובר (ביבמות מט.) שולד הולד מביאה
האסורה ב'כרת' הוא ממזר, מודה בָּבֶא עַל הַנִּדָּה שאף שהיא אסורה
ב'כרת', אין הולד ממזר. וכן אף רבי עקיבא (שם) הסובר שהנולד מביאה
האסורה ב'לאו' הוא ממזר, מודה בבעל שבא עַל אשתו הַפְּסוּמָה ו-שקינא
לה ונסתרה עם אחר. שָׂאף שאסורה עליו ב'לאו' אין הַנִּדָּה מִמֶּנּוּ, משום
שעדיין קידושיו לא פקעו ממנה.

מתרצת הגמרא: אָמַר חֲזָקִיָּה, הטעם שתופסין קידושין בנדה, משום שָׂאמֶר
קָרָא (ויקרא טו כד) 'וְהָיָה נִדְתָּה עָלָיו', ומלשון 'וְהָיָה' יש לדרוש שֶׁאֶפִּילוּ
בְּשַׁעַת נִדְתָּה תֵּהָא בָּהּ תְּהִיָּה, כלומר יתפסו בה קידושין.

שואלת הגמרא: מִכֶּדֶּי – מאחר ואת דין שאר הערויות אִיכָּא לְאִקְוֶשָׁה לְנִדָּה
– ניתן ללמוד בהיקש מגדה שקידושין תופסים בה, וְאִיכָּא לְאִקְוֶשָׁה לְאַחֲתוֹת
אִשָּׁה שאין קידושין תופסים בה, מֵאֵי חֵזֶק דְּמִקְשָׁתָּהּ, לָהּ לְאַחֲתוֹת אִשָּׁה –
מדוע סברו דווקא להקישן לאחות אשה, אִקְשָׁה לְנִדָּה – והלא אפשר
להקישם לנדה ולומר שקידושין תופסים בהן.

מיישבת הגמרא: שכלל הוא בדיני היקש, שכל שאפשר להקישו למקום
המלמדנו קוּלָּא, ואפשר להקישו למקום המלמדנו חוּמְרָא, לְחוּמְרָא
מִקְשָׁתָּהּ. ולכן אף כאן יש להקישם לאחות אשה' המלמדנו דין חמור שאין
קידושין תופסין בהם והולד ממזר, ולא להקישם לנדה.

מביאה הגמרא מקור אחר לדין שאין קידושין תופסין בחייבי כריתות: רַב
אֶהָא בֶּר יַעֲקֹב אָמַר, אֶתְנָא – למדים זאת קָלָל וְחוּמְרָא מִכִּבְמָה ו- אשה
שמת בעלה ללא בנים, וזקוקה היא להתייבם לאחי בעלה, ואסורה להנשא
לאדם אחר. וְמָה יָבִמָּה שְׁהִיא אסורה רק בָּלֹא שאין עונשו 'כרת' אמרה
תורה שלא תִּפְסִי בָּהּ קִידוּשִׁין, שנאמר (דברים כה ה) 'לא תִּהְיֶה אִשֶּׁת
הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר', ומהלשון 'לא תִּהְיֶה' דרש רב (ביבמות יג) שאין לה
'הויה' דהיינו קידושין לאדם אחר. איסורי ערויות החמורים שהם תִּיִבִּי
מִתּוֹת בֵּית דִּין וְתִיִבִּי בְּרִיתוֹת, לא כָּל שָׂבֹן שאין קידושין תופסין בהם.

שואלת הגמרא: אִי הָבִי – אם למדים שאר ערויות מ'ביבמה' שאין הקידושין
תופסין בהן, אף שָׂאמֶר תִּיִבִּי לְאוּן כגון אלמנה לכהן גדול וגרושה לכהן
הדיוט נָמִי – יש ללמודם ב'במה מצינו מ'ביבמה', שכשם שמצינו ביבמה
שאסורה ב'לאו' שאין קידושין תופסים בה, כך שאר נשים שאיסורן ב'לאו'
לא יתפסו בהן קידושין, ומדוע סברה משנתנו שקידושין תופסין בנשים אלו
האסורות בלאו.

מיישבת הגמרא: אָמַר רַב פִּסְסָא, אין למדים תִּיִבִּי לְאוּן מיבמה שלא
יתפסו בהן קידושין, כיון שֶׁבְּהִרְיָא כְּתִיב בָּהּ – בפירוש נאמר שתופסין בהם
קידושין. שהיה כתבה התורה (דברים כא טו-טז) 'כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי
נָשִׁים הָאֶחָת אֲהוּבָה וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה', וְהָיָה בְּיוֹם הַנִּחִילוֹ אֶת בְּנֵי אֶת אִשָּׁר
יִהְיֶה לוֹ לא יוכל לבכר את בן הָאֲהוּבָה על פְּנֵי בן הַשְּׁנוּאָה הַבְּכֹר, כלומר
שהבכור יורש פי שנים אף אם הוא בנה של האשה השנואה. ודורש רב פפא
את הפסוק, וְכִי יִתְכַּן שִׁמְחָמַת שֶׁהָאִשָּׁה שְׁנוּאָה לבעלה יֵשׁ לה דִּין 'שְׁנוּאָה'
לִפְנֵי הַמִּקְוֶה וְאִילוֹ אִשָּׁה אֲהוּבָה לבעלה של לה דִּין 'אֲהוּבָה' לִפְנֵי
הַמִּקְוֶה, ומדוע הוצרכה התורה להפרש שאף בנה הבכור של השנואה יורש
פי שנים, ודרי פשוט שאין אהבתו או שנאתו של הבעל משנה את דין
הירושה. אֶלָּא בהכרח יש לפרש ש'אֲהוּבָה' היינו אֲהוּבָה בְּנִישׁוּאָהָ, כלומר
שנישואיה כשרים ואהובים לפני ה', ו'שְׁנוּאָה' היינו שְׁנוּאָה בְּנִישׁוּאָהָ,
כלומר שנישואיה אסורים באיסור לאו ושנואים לפני ה', וְאֵין על פי
שנישואי אחת מזון אסורים ב'לאו' קָאמַר רַבְּמָנָא בשתי הנשים לשון 'כִּי
תִהְיֶינָה' שזו לשון קידושין, ואם כן מפורש שתופסין קידושין ב'חייבי לאוין'.
ולכן אין למדים מ'ביבמה' שאין קידושין תופסין ב'חייבי לאוין'.

עתה מבארת הגמרא את דרשת הפסוק 'כִּי תִהְיֶינָה' לפי שאר התנאים.
שואלת הגמרא: וְלָדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר (ביבמות נב) שֶׁאֵין קִידוּשִׁין
תּוֹפְסִין אֶל בְּחִיבִי לְאוּן – בנשים שאיסורן ב'לאו' שאין ב'כרת' / כרת',
ואינו דורש מהתפסוק 'כִּי תִהְיֶינָה' שקידושין תופסין ב'שנואה' שהיא מחייבי
לאוין, אם כן 'כִּי תִהְיֶינָה' בְּמֵאִי מוֹקִים – באיזו אשה 'שנואה' הוא יעמיד את
הפסוק 'כִּי תִהְיֶינָה' שתופסים בה קידושין.

משיבה הגמרא: שרבי עקיבא יפרש שהפסוק עוסק בְּאֶלְמָנָה לְכַהֵן גָּדוֹל,
ואף שגם היא אסורה ב'לאו', מודה רבי עקיבא שקידושין תופסין בה, וְכִדְרַעַת
רַבִּי סִימָא, דְּתַנָּא בְּרִיתָא. רַבִּי סִימָא אָמַר, מִן תֵּכֵל – מכל ביאה
אסורה הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא עוֹשֶׂה את הולד מִמֶּנּוּ, חוץ מביאה אֶלְמָנָה לְכַהֵן

גָּדוֹל, שָׂאף שאסורה ב'לאו', מכל מקום תִּרְי אֶמְרָה בּוֹתְרָה לָא יִתְלַל זָרַעו
בְּעַמּוּי' (ויקרא כא טו), ויש לדרוש מלשון 'יחלל' שרק חִילוּלִים הוא עוֹשֶׂה
בנישואין אלו, כלומר בנים 'חללים' הפסולים לכהונה, וְאֵין עוֹשֶׂה מִמְּזוֹרֹת
– אין בניו נעשים ממזרים, משום שקידושיו תופסין בה, ועל אלמנה זו אמרה
תורה, שאף שהיא 'שנואה' מחמת נישואי איסור אלו, חלו הקידושין.

שואלת הגמרא: וְלָרַבִּי יִשְׁכָּב דְּאָמַר על דינו של רבי עקיבא, בּוֹאֵי וְנִצְוּוֹת
עַל עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף שְׁפוּסֵל הִרְבָּה אנשים מישראל משום ממזרים, שְׁהִיָּה
רבי עקיבא אָמַר, כָּל שְׂאֵין לוֹ בִּיאָה בְּיִשְׂרָאֵל – כל ביאה בישראל שאין
לה היתר הַנִּדָּה מִמֶּנּוּ, ונמצא שסובר רבי ישבב, שלדעת רבי עקיבא אף
אלמנה לכהן גדול אין קידושין תופסין בה וולדה ממזר, ואִין יפרש את
הפסוק 'כִּי תִהְיֶינָה'. ואמנם הַנִּיחָא – אפשר ליישב את הפסוק לְדַעַת רַבִּי
יִשְׁכָּב, אִי – אם נפרש שכונתו בלשון 'כל שאין לו ביאה' רק לְאִשְׁתּוֹ
מִדְּרַבִּי סִימָא קָאמַר – לחלוק על רבי סימאי הסובר שלרבי עקיבא ולד של
אלמנה שנישאת לכהן גדול אינו ממזר, ולדבריו אף ולד זה הוא ממזר כיון
שאיסורו ב'לאו'. אך מודה רבי ישבב שולד מביאה האסורה ב'עשה' / ובגון
שנשאת למצרי או אדומי אינו ממזר, ולכך שְׁפִיר – מיושב שה'שנואה' היא
אשה שנישואיה שנואים מחמת איסור 'עשה', וקידושין תופסין בה. אֶלָּא
אִי נפרש שרבי ישבב לא אמר את דבריו רק כתשובה לדברי רבי סימאי,
78 אלא טַעְמָא דְּנִפְשִׁיהּ קָאמַר – אמר 'כלל' מעצמו בדעת רבי עקיבא, ש'כל
ביאה שאין לה היתר הולד ממזר' וְאֶפִּילוּ בביאה של חִיבִי עוֹשֶׂה הולד
ממזר ואִין קידושיו תופסין בה, אם כן בְּמֵאִי מוֹקִים לָהּ – באיזו אשה
'שנואה' יעמיד את הפסוק 'כִּי תִהְיֶינָה' שקידושין תופסין בה.

מיישבת הגמרא: שדרשת הפסוק 'שנואה' נאמרה בְּכַעֲזָלָה – בפניה שבעלה
ללא נישואין, ונישאת אחר כך לְכַהֵן גָּדוֹל, שאף שאסורה עליו באיסור 'עשה'
מכל מקום קידושיו תופסין בה. ומבארת הגמרא, מֵאֵי שְׂאֵנָא איסור 'עשה' של
בעולה לכהן גדול, משאר חייבי 'עשה' שאין קידושין תופסין בהם, מִשּׁוּם
דְּכַעֲזָלָה לכהן גדול הָיָה לִיָּה איסור עוֹשֶׂה שְׂאֵין שוֹנָה בְּכָל – אינו נהוג בכל
האנשים אלא בכהן גדול, ולכן הוא איסור קל יותר, וקידושין תופסין בה.

חזרת הגמרא לברר את דעת רבנן החולקים על רבי עקיבא. שואלת
הגמרא: וְרַבִּנָּן מדוע הם סברו שאין למדים מ'ביבמה' שאין קידושין תופסין
ב'חייבי לאוין', משום שפירשו ש'כי תהיין' מלמד שקידושין תופסים בחייבי
לאוין, ודרי אֶדְמוּקִי לָהּ בְּחִיבִי לְאוּן – עד שהם מעמידים שה'שנואה' היא
אשה האסורה ב'לאו', נִקְרָאָה שהיא אשה האסורה בְּחִיבִי עוֹשֶׂה, ורק
ב'חייבי עשה' קידושין תופסין, אך 'חייבי לאוין' ילמדו מ'ביבמה' שאין
קידושין תופסין בהם.

מיישבת הגמרא: שסברו רבנן שאין לפרש שהפסוק עוסק ב'חייבי עשה',
משום דְּהֵינָה תִּיִבִּי עוֹשֶׂה בְּמֵאִי נִיָּהוּ – באיזה איסור 'עשה' נפרש את
הפסוק, אִי שְׁתִּיהֵן – גם האהובה וגם השנואה הן נשים מִצְדִּיקוֹת האסורות
ב'עשה', אם כן שְׁתִּיהֵן שְׁנוּאוֹת, ואילו בתורה כתוב ש'האחת אֲהוּבָה, וְאִי
אֶחָת מִצְדִּיקָת' ש'שנואה' בנישואיה, וְאֶחָת יִשְׂרָאֵלִית ש'אהובה' בנישואיה,
הרי לשון הפסוק הוא 'כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים', שִׁמְעַם אֶחָד
בְּעִינָן – שהיו שתיהן מאותו עמ, ולא אחת ישראלית ואחת מצרית. וְאִי
נפרש שה'שנואה' היא בְּכַעֲזָלָה שנישאת לְכַהֵן גָּדוֹל, אם כן פרשה זו שייכת
רק בכהן גדול, וְכִי כְּתִיב 'תִּהְיֶינָה לְכַהֵן', ודרי לשון התורה 'כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ',
ומשמע שפרשה זו עוסקת אף בישראל. ולכך פירשו רבנן שכונת התורה
שה'שנואה' היא חייבי לאוין, ומ'כי תהיין' למדים שקידושין תופסין בהם.

ואילו רַבִּי עֲקִיבָא חולק וסובר, שכיון שיש ללמוד מ'ביבמה' שאין קידושין
תופסין בחייבי לאוין, כָּעַל בּוֹדִיק דְּשִׁבְקָה לְקָרָא דְּהוּי דְּחִין – בהכרח אין
לפרש את הפסוק 'וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה' לנשים שאיסורן בלאו, שקידושין תופסין
בהם, ולכך מוֹקִי אֶנְפְּשִׁיהּ – מפרש שה'שנואה' היא מצרית או בעולה
לכהן גדול, כדי שלא יסתרו הפסוקים זה את זה.

שנינו במשנה, וְכָל מִי שְׂאֵין לָהּ לא עָלָיו וְכָל ולא על אחרים קידושין הולד
כמותה. ואיזה זה, זה ולד שפחה וסובר, שכיון שיש ללמוד מ'ביבמה' דין זה שאין
קידושין תופסים בְּשִׁפְחָה בְּנִעְנִיָּה, מִנְּהָ. אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר קָרָא
(בראשית כב ה) 'וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל נַעֲרָיו שְׁבֹו לָכֶם פֶּה עִם הַחֲמוֹר',
וְנַעֲרָיו היינו אליעזר עבדו הכנעני, ולשון הפסוק 'עִם הַחֲמוֹר' נדרש
שעבדים הם עִם הַדּוֹמָה לְחֲמוֹר, ואִין קידושין תופסים בהם כשם שאין
קידושין תופסים בבהמה.

מבארת הגמרא: אמנם בפסוק זה אֶשְׁבְּחָהּ לָא תִפְסִי בָּהּ קִדּוּשִׁי – שאין
קידושין תופסין בשפחה,

קידושין. פרק שלישי – האומר דף סח עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס פג

תוספות

הכל מודים בבא על הנדה ועל הסוטה שאין הולך ממנו. פי' בקונטרס
ביבמות (דף מט.) נדה משום דכתיב תהיה בנדה דמשמע יש לה הויה
ואע"ג דקיימא בכת מ"מ לא הוי ממנו ובא על הסוטה כו' כגון אשתו שזינתה
דאסורה לבעלה דנפקא לן ביבמות פ"ק (דף יא.) מיתורא דאחרי אשר הוטמאה
דכתיב גבי מחזיר גרושתו ואע"ג דחייבי
לארן הוא שהרי הויא דלאו בלאו דלא
יובל בעלה לשוב לקחתה ואם פן יהיה לן
למימר דהולך ממנו אליבא דר"ע מ"מ
מודה הכא בסוטה דאין הולך ממנו שהרי
עדין קידושין תופסין בה משמע מתוך
לשון הקונטרס שאינו מודה אלא בסוטה
שלא יצאת מתחת בעלה דהכי משמע
לישאנא שהרי עדין קידושין תופסין בה
כלומר הקידושין שנתקדשה בהן כבר
אבל מחזיר סוטה כלומר שגרשה וחזר
וכנסה לא מיירי דבזא לא מודה ר"ע
דודאי הולך ממנו וקשה דהא בפרק יש
מותרות (יבמות דף פס.) משמע בהדיא דאפילו
מחזיר סוטה שאין הולך ממנו דקאמר
התם מחזיר סוטה איבא בנידיו וא"כ לא
שיך בה טעמא דפירש בקונטרס שפירש
הטעם דמשום הכי לאו ממנו משום
דעדין קידושין תופסין בה לכך אומר ר"י
דידעין בסוטה דתפסי בה קידושין אף
במחזיר סוטה ואין הולך ממנו ממשמעות
דהאי קרא דמפיק מנייה (ספ דף יא.) דסוטה
אסור להחזיר דהיינו מלא יובל בעלה
הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה אחרי
אשר הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה
וכתיב להיות לו לאשה דמשמע שאם
החזירה איבא הויה וכן דתפסי בה
קידושין אין הולך ממנו מיהו קשה דהא
עיקר קרא במחזיר גרושתו הוא דכתיב
ואפ"ה אומר ר"ע דמחזיר גרושתו לא תפסי
בה קידושין וגם הולך ממנו דקאמר פרק
החולץ (ספ מט.) ולא דרשי להיות לו לאשה
לשון הויה ובמחזיר סוטה דלא אתיא
אלא מדקרא אומר דתפסי בה קידושין
ודרשין להיות לו לאשה לשון הויה ואין
סבירא לומר פן לכך אומר ה"ר שלמה
מדרייש דיש לישב פי' הקונט' דכין דכל
זמן דלא גרשה לא יהא הולך ממנו כדפי'
אין לומר דמשום שגרשה יהא איסור נוסף
דמה גריעותא יש בה אחר הגירושין ויתר
מלפני הגירושין וכן דסבירא הוי לומר דלאחר גירושין גם אין הולך ממנו
הכי נמי איבא למימר דתפסי בה קידושין דהא בזה תליא מילתא:
לחומרא מקשינן. וא"ת אדרבה חומרא לומר דתפסי בה קידושין לאוסרה
לעלמא וי"ל דאדרבה חומרא הוא לומר דלא תפסי בה דמתוך
כך אנו אומרים דהולך ממנו דאי הוה תפסי בה קידושין הייתי אומר אין הולך
ממנו ולא הייתי לומר שאר חייבי בריתות מוקדקת יבם של אביו והייתי אומר
שבבולן אין הולך ממנו כגון אבן בנדה אבל מאחר דלא תפסי בה קידושין יש לנו
לומר שיהיו בולן מוקדקת אביו וא"ת לרבי דאמר אין ממנו
מחייבי בריתות מאי חומרא איבא למימר דלא תפסי בה קידושין וי"ל
דאשמועינן ליה דאמר פגום מיהא הוי ואי תפסי בה קידושין אפילו פגום לא
הוי. ומה יבמה שהיא בלא לא תפסי בה קידושין. וא"ת אמאי לא קאמר
נדה תוכיה שהיא בכרת ותפסי בה קידושין אף אני אביא כל העריות שבכרת
וי"ל דק"ו זה אינו אלא גילוי מילתא בעלמא דיש לנו להקיש לאחות אשה
ואין לנו לומר נדה תוכיה. וכן ש' אהובה ושכחא לפני המקום. ואין לקרש
דצדקת ורשעת קאמר דאם פן לא היה צריך לומר לא יובל לבכר דאטו משום
דאמיה רשעה יפסיד בנה שהוא בכור נחלתו אבל השתא כיון דרעה בנישואין
דחייבי לארן ס"ד דלאו בנו גמור הוא:

ולדה

האשה

אפילו נדה נמי. אם קידש פנויה בימי נדותה לא לקוה קידושין ואם בא עליה
בנדה יהא הולך ממנו: אלמה אמר אפי'. ביבמות בהחולץ: הכל מודים.
שמעון התימני דאמר (יבמות מט.) יש ממנו מחייבי בריתות מודה בבא על הנדה ור"ע
דאמר (ספ.) יש ממנו מחייבי לארן מודה בבא על הסוטה דקיא לא נסתרה דהויא
עליו בלאו דלא יובל בעלה וגו' דקאמר
ביבמות (דף יא.) דאמר מה אני מקיים אחרי אשר
הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה: שאין
הולך ממנו. שהרי עדין קידושין עומדין
בה: מכדי. הך דקישא דרבי יונה איבא
לאקשניהו שאר עריות לאחות אשה דלא
ליהו קידושין ואיבא לאקשניהו לנדה
דהו קידושין: לחומרא. לעשות הולך
ממנו שהממורות תלין בקידושין דכל מי
שאינו לה עליו קידושין הולך ממנו (דילפין)
לה מאשת אב ביבמות (דף ספ.) מה אשת אב
דלא תפסי בה קידושין והולך ממנו אף כל
שאינו עליו קידושין הולך ממנו: אתיא.
שאר עריות בק"ו מבימה לשוק שאין
קידושין תופסין בה דקאמר רב ביבמות (דף
ט.) מנן שאין קידושין תופסין ביבמה דכתיב
לא תהיה אשת המת החוצץ לא תהא בה
הויה לזר: ה"ג חייבי מיתות וחייבי בריתות
לא בישי א"ה שאר חייבי לארן נמי. נהי
דלא אתי בק"ו נייטי בבגין אב במה מצינו
ביבמה שהיא בלאו ואין קידושין תופסין בה
אף כל שהוא בלאו אין קידושין תופסין בה:
בהדיא כתיב בהו. דתפסה וכו' יש
אהובה לפני המקום. כלומר וכו' אהבתו
או שנתנו של בעל חשובה לפני המקום
לשנות דין הנחלה בשבילה שהוצרך
לכתוב לכתוב לא יובל לבכר את פן
האהובה לא הוה ליה למכתב אלא כי את
הבכור ויזר ואנא דענא אל שאן אמו
אהובה ולא שנת אמו שנואה: שנואה
בנישואיה. שנישואיה שנואים לפני המקום
כגון חייבי לארן וקאמר רחמנא כי תהיין
אלמא אית בהו הויה וקלמן פריך דילמא
בחייבי עשה הוא דקאמר ולא בחייבי לארן.
ולר"ע. דאמר ביבמות שאין קידושין
תופסין בחייבי לארן דקתני (ספ דף ט.) חלץ
ועשה בה מאמר אין לאחר חליצה כלום
כלומר אין המאמר תופס בה דקם ליה
השתא בולא יבנה ואמר בגמ' (ספ דף ט.)
תניא רבי אומר אין הדברים הללו אמורים
אלא דבר ר"ע שהיה עושה חלוצה כערוך:
קידושין דגלי רחמנא בה דאין הולך ממנו אלא חלץ: בואו ונצנצו על עקיבא
פן יוסף. שפוסל הרבה מישאל שהיה אומר כל ביהא בישאל שאין לו היתר
בה הולך ממנו: הניחא. אי לאו בללא הוא אלא לאפוקי מדרבי סימאי דמפיק
חר מחייבי לארן אתי ואשמועי' דבכל חייבי לארן עושה ר"ע ממזרין שפיר איבא
לאוקמא בי תהיין לרבי ישבא אליבא דר"ע במצרי ואדומי בתוך שלשה דורות
דהיינו עשה נידה דכתיב דור שלישי ובא ואל שני דהוי לה שנואה בנישואיה:
אלא אי מטעם דנפשיה קאמר. וכללא כיל ואלא אדרבי סימאי לחודיה פליג
אלא אשמועינן דכל שביאתו באיסור הולך ממנו במאי מוקי לה: בבעולה לב"נ.
דעשה הוא דכתיב (ויקרא טו.) אשה בביתיה יקח ולא בעולה ולא הכא מקלל עשה
עשה וליבא לאקשניו דא וזנה היא או אלמנה או גרשה דבעולה פנויה לא וזנה
היא כדתנן ביבמות (דף סא.) אין וזנה אלא גיורת ומשחררת ושבעלה בעילת וזנה
וביאת איסור לפסול לה: ופאי שפא. האי עשה מחייבי עשה דמצרי ואדומי
שאינו שותי בכל. שאינו נורה אלא בב"ג חילקין קיל: ודרבנן. דמוקי להאי כי
תהיין בחייבי לארן כיון דמצינו למילף ביבמה במה מצינו שאין קידושין תופסין
בהן אדמוקי ליה בחייבי לארן נוקמה בחייבי עשה: בעל פרחיה שבקיה לקרא
דהו חזיק ומוקי אנפשיה. כיון דגלי לך קרא ביבמה דלא תפסי בה קידושין
גילף מנייה דחייבי לית בהו קידושין וכו' תהיין ע"כ לחייבי עשה קאמר וכגון
דקדא מצרית ולרבי ישבא בבעולה לב"נ: שפחה מנלן. דלא תפסי בה קידושין:

וְלִדְהָ כְּמוֹת מַנְלָן. לְפָנֵינוּ הִיטָא מְשַׁמֵּעַ דְּה"פ נִימָא דְיִשְׂרָאֵל הָבָא עַל הַשְּׁפָחָה
הַנִּזְלָד כְּשֶׁר וְהִיכִי נִכּוּל לְהַכְשִׁיר בְּאֵין קִידוּשִׁין וְיֵשׁ עֲבִירָה יוֹתֵר מִשׁ
קִידוּשִׁין וְיֵשׁ עֲבִירָה וְאָמַר דְּהַנִּזְלָד הוֹלֵךְ אַחֲרֵי הַפְּגוּם וְכִי תִימָא דְאִתָּא
לְאִשְׁמוּעֵל דְּאָפִי בָּא עֲלֵיהּ מִמּוֹר הַנִּזְלָד כְּמוֹת וְיֵשׁ לוֹ תַּקְנָה בְּשַׁחְרֹר הָא לִיתָא
אֵלָּא לְרַבִּי טַרְפוֹן (וּמִתָּן דף סט.) אֲבָל לְרַבָּנָן
לֹא וְנִיבָא דְה"פ וְלִדְהָ כְּמוֹת מַנְלָן לֵן שְׁלֹא
יְהֵא קְרוֹי בְּנֵי לְשׁוֹם דְּבָר וְאִפְּלוּ בְּכַנּוּ
מִמּוֹר לֹא הָיִי לֹא לְיוֹרְשׁוֹ וְלֹא לְטַמָּא לוֹ
וְלֹא לְיִיבֵם אִשְׁתְּ אֶחָיו וְלֹא לְפִטוֹר אִשְׁתְּ
אֲבִיו מִבְּבֹם:

אָמַר קְרָא לֹא תַתְחַתֵּן בָּם. פִּירֵשׁ
בְּקוֹנְטָרֵס לֹא יְהֵא לָךְ בָּהֶם
תּוֹרַת חֲתֻנָּת מִיָּהוּ קֹשֶׁה שְׁחָרֵי הָא קְרָא
לֹא מִיִּירֵי בְּעוֹבְדֵי בּוֹכְבִּים דְּהָא גָבִי ד'
עֲמֻמִּים הוּא דְּכַתִּיב בְּדָמָר בְּפָרֶק הַעֲרֵל
(יְבָמוֹת דף טו.) אָמַר רַבָּא בְּגִירוֹתָן אֵית לָהּ
חֲתֻנָּת פִּירֵשׁ אִיסוּר לֹא תַתְחַתֵּן יֵשׁ בָּהֶם
וּבְגִירוֹתָן לִית לָהֶן חֲתֻנָּת לֹא שְׁחָרֵי בָהּ
חֲתֻנָּת לְעוֹבֵד עֲלֵיו מִשּׁוּם לֹא תַתְחַתֵּן לְכָךְ
פְּרִי' דְּנִמְרָא דְּמִיִּירֵי קְרָא לֹא תַתְחַתֵּן הָיִי
כְּמוֹ וְגוֹמַר וּמִסִּיפָא דְּקָרָא דְּרִישׁ דְּכַתִּיב
בְּתָר לֹא תִתֵּן לְכַנּוּ וּבָתוּ לֹא תִתֵּן לְכַנּוּ
מִשְׁמַע שְׂאֵין בָּהּ קִיחָה וְהַקְשָׁה הִיר' יַעֲקֹב
מִאוּרִלִינִי' וְאִימָא דְּה"מ לְכַתְחִילָה אֲבָל
דְּלִיעֵבַד תַּפְסִי בָּהּ קִידוּשִׁין דְּכִיבָא אָמַר
לְעִילִי (דף סו.) גָּבִי לֹא יִקּוּחַ אִשׁ אֶת אִשְׁתְּ
אֲבִיו וְתִירֵץ מִהֲרִי' יַחֲזֹק שִׁישׁ דָּאִין הִי'
אֵלָּא סָמָךְ אִלֵּא תַתְחַתֵּן וְאִלֵּא תִתֵּן דְּהָיִי
כְּמוֹ תִירֵץ קְרָאִי חֵד לְכַתְחִילָה וְחֵד לְדִיעֵבַד
וְאִע"ג דְּאָמַר לֹא תַתְחַתֵּן אִיִּירֵי בְּגִירוֹת דְּה"מ בְּתֵר דְּיִדְעָנָא מִסְקָנָא דְּיִלְפִינָן דְּלֹא
תַפְסִי בָּהּ קִידוּשִׁין מִקְרָא אַחֲרִינָא לְקַמֵּן בְּסִמּוּךְ אֲבָל אִי לֹא הִכִּי טוֹב הִיָּה
לְאִוְקָמָא קְרָא דְּלֹא תַתְחַתֵּן לִמּוֹר דְּלֹא תַפְסִי בָּהּ קִידוּשִׁין מִלְּאִוְקָמָא בְּגִירוֹתָן:
בְּנֵי הָבָא מִיִּשְׂרָאֵלִית קְרוֹי בְּנֵי. פִּי' בְּקוֹנְטָרֵס דְּכַתִּיב בִּי יִסִּיר אֶת בְּנֵי מֵאֲחֵרֵי
דְּקָאִי אַבְתָּה לֹא תִתֵּן לְכַנּוּ וְהִי' בְּתָר לֹא תִתֵּן לְכַנּוּ מִשּׁוּם דְּכִי יִסִּיר בְּנֵי
בְּן בְּתָר מֵאֲחֵרֵי וְהוּא קְרוֹי בְּנֵי אֲבָל בְּנֵי הָבָא מִן הַעוֹבֵדָת בּוֹכְבִּים וּמִבְּנֵי אִינוּ
קְרוֹי בְּנֵי אֵלָּא בְּנֵי מִדְּלָא קָאמַר עַל בָּתוּ לֹא תִתֵּן לְכַנּוּ בִּי תִסִּיר בְּנֵי מֵאֲחֵרֵי
אָמַר רַבִּינָא שְׁמַע מִיָּהוּ (בְּנֵי הָבָא מִן הַעוֹבֵדָת בּוֹכְבִּים) כּו' וְאִתָּא רַבִּינָא הִיִּינוּ
דְּבָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן וּמָה בָּא לְחַדֵּשׁ רַבִּינָא מַה שְׁלֹא פִירֵשׁ בְּנֵי יוֹחָנָן דְּקָאמַר רַבִּינָא
שְׁמַע מִיָּהוּ וְכָךְ פִּירֵשׁ רַבִּינָא חֵד דְּכִי יִסִּיר אֶת בְּנֵי קָאִי אַבְתוּ לֹא תִתֵּן לְכַנּוּ
וְהִי' בִּי יִסִּיר הַחֻתָּן אֶת בְּנֵי שְׁהוּא חֲתָנוּ מֵאֲחֵרֵי וּמִדְּלָא חֵשׁ הַתְּבוּבָה עַל בְּן
הַבֵּן שְׁמַע מִיָּהוּ בְּנֵי הַנִּזְלָד לָךְ מֵאֲשַׁתְּךָ קְרוֹי בְּנֵי לְפִי שְׁהוּא מִיִּשְׂרָאֵל
וּמִיִּשְׂרָאֵלִית אֵין אוֹתוֹ הָבָא מִבְּנֵי וּמִן הַעוֹבֵדָת בּוֹכְבִּים קְרוֹי בְּנֵי אֵלָּא בְּנֵי
וְדִיִּיק מִלִּישָׁנָא דְּכִי יִסִּיר אֶת בְּנֵי דְּמִשְׁמַע מִיעוּט וּמִמַּעַשׂ בְּן בְּנֵי מִדְּלָא כְּתִיב
בִּי יִסִּירֵם אוֹ בִּי יִסִּיר אֶת וְרַעָה אֲבָתִי לֹא יִדְעָנָא מַעוֹבֵד בּוֹכְבִּים הָבָא עַל
יִשְׂרָאֵלִית מִן דִּינוּ וְאִתָּא רַבִּינָא קָאמַר שְׁמַע מִיָּהוּ בְּן בְּתָר הָבָא מִן הַעוֹבֵד
בּוֹכְבִּים קְרוֹי בְּנֵי מִדְּלָא כְּתִיב גָּבִי בְּתָר לֹא תִתֵּן לְכַנּוּ בִּי יִסִּיר אֶת בְּתָר מֵאֲחֵרֵי
וְנִידוּק מִיָּהוּ דְּעִילָה הַקְפִּיד רַבִּינָא כְּדִידְיִקֵּין גָּבִי בָתוּ לֹא תִתֵּן לְכַנּוּ וּמִדְּלָא
קָאמַר הִכִּי שְׁמַע מִיָּהוּ דְּבֵן בְּתָר הָבָא מִן הַעוֹבֵד בּוֹכְבִּים קְרוֹי בְּנֵי וְהַקְפִּיד קְרָא
אַחֲרֵיהוֹי וְלָכָךְ לֹא כְּתִב בִּי יִסִּיר אֶת בְּתָר מֵאֲחֵרֵי דְּמִשְׁמַע מִיעוּט מִבֵּן בָּתוּ עוֹד
פְּרִי' דְּכִי יִסִּיר קָאִי אַבְתוּ לֹא תִתֵּן לְכַנּוּ כְּדִמְפָּרֵשׁ אַחֲתָן קָאִי וְהִי' בִּי יִסִּיר
הַחֻתָּן אֶת בְּנֵי מֵאֲחֵרֵי שְׂאֵין הִנֵּרַע הָבָא מִתֵּן מִתִּיחָס אַחֲרֵי בְּנֵי אֵלָּא אִסִּיר
הַעוֹבֵדָת בּוֹכְבִּים וְהִיִּינוּ דְּאָמַר וְאֵין בְּנֵי הָבָא מִן הַעוֹבֵדָת בּוֹכְבִּים קְרוֹי בְּנֵי
וְהִיא הִסְרָה דְּקָאמַר קְרָא וּבְנֵי הָבָא מִן הַיִּשְׂרָאֵלִית קְרוֹי בְּנֵי דְּקָאמַר שְׁמוּאֵל וְרַבִּי יוֹחָנָן (בְּבִשְׁלֹס דף טו.) לֹא פִירְשׁוּ כִלְיִם בְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים הָבָא עַל בָּת יִשְׂרָאֵל דְּמִלְּתִיָּהוּ
בִּישְׂרָאֵל הָבָא מִן הַיִּשְׂרָאֵלִית שְׁבַעֲלָה יִשְׂרָאֵל קָאמַר דְּהָיִי בְּנֵי וְרַבִּינָא בָּא לְדַקֵּק שְׁמַע מִיָּהוּ בְּן בְּתָר הָבָא מִן הַעוֹבֵד בּוֹכְבִּים קְרוֹי בְּנֵי מִדְּלָא כְּתִיב בִּי יִסִּיר אֶת
בְּתָר שְׁמַע מִיָּהוּ דְּבָתָר הַנְּשׂוּאָה לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים לִיבָא הִסְרָה שְׁהִנֵּרַע מִתִּיחָס אַחֲרִיָּה וּפִי' הִזְ קֹשֶׁה לְרִי' דְּכִי יִסִּיר מִשְׁמַע דְּמִיִּירֵי בְּהִסְרָת יִרְאֵת שְׁמִים כְּדִידְרִשִׁין
בִּי יִסִּיר לְרַבּוֹת כֹּל הַמְּסִירִים וּמִתְרַגְּמִין אֲרִי יִשְׁעוֹן יִת בְּנֵי מִבְּתֵר דְּחִלְתִּי לְכָךְ נִרְאָה כְּפִרִית רֵאשׁוֹן שְׁפִיר: **הִנִּיחָא** לְרִישׁ. פִּי' דְּרִישׁ טַעְמָא דְּקָרָא הִי' אָמַר
טַעְמָא דְּחִיתוֹן דָּאִי לֹא כְּתִיב בִּי יִסִּיר הִי' אִי מִסְבָּרָא דְּמִיִּירֵי מִשְׁבָּעָה עֲמֻמִּים לְפִי שְׁדֵם אֲדוּקִין בְּעוֹבֵדָת בּוֹכְבִּים יוֹתֵר מִשְׁאָר אֲמוּנוֹת וּלְפִיקָךְ לֹא תַתְחַתֵּן וְכַתֵּב רַבִּינָא
בִּי יִסִּיר לְרַבּוֹת כֹּל הַמְּסִירִין אֵלָּא לְרַבָּנָן דְּלֹא דְרִישׁ טַעְמָא דְּקָרָא אִי' לֹא קְרָא וְתִירָא הִי' לֹא תַתְחַתֵּן מִיִּירֵי בְּכָל הָאֲמוּנוֹת וְאִיִּצְטְרִיךְ בִּי יִסִּיר לִמּוֹר דְּקָא
בְּשַׁבְּעָה עֲמֻמִּים אִי' כִּי בְּשָׂאָר אֲמוּנוֹת מְנִלָּה:

וְלִדְהָ כְּמוֹת מַנְלָן דְּאָמַר קְרָא הָאִשָּׁה וְלִדְהָ תַהִיָּה
לְאִדוּנִיָּה נְכָרִית מַנְלָן אָמַר קְרָא לֹא תַתְחַתֵּן בָּם אֲשַׁכְּחָנָא
דְּלֹא תַפְסִי בָּהּ קִידוּשִׁי וְלִדְהָ כְּמוֹת מַנְלָן אִי' יוֹחָנָן
מִשּׁוּם רִישׁ בֵּן יוֹחִי דְּאָמַר קְרָא בִּי יִסִּיר אֶת בְּנֵי מֵאֲחֵרֵי
בְּנֵי הָבָא מִיִּשְׂרָאֵלִית קְרוֹי בְּנֵי וְאֵין בְּנֵי הָבָא מִן הַעוֹבֵדָת
בּוֹכְבִּים קְרוֹי בְּנֵי אֵלָּא בְּנֵי אָמַר רַבִּינָא שִׁ"מ בְּן בְּתָר
הָבָא מִן הַעוֹבֵדָת בּוֹכְבִּים קְרוֹי בְּנֵי נִימָא קָסִבֵּר רַבִּינָא
עוֹבֵד בּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד הָבָא עַל בָּת יִשְׂרָאֵל הַנִּזְלָד מִמּוֹר נָהִי
דְּכָשֵׁר לֹא הָיִי מִמּוֹר לֹא הָיִי פָסוּל מִקְרִי הַהוּא בְּשַׁבְּעָה
גּוֹיִם כְּתִיב שְׂאֵר אֲמוּנוֹת מַנְלָן אִי' בִּי יִסִּיר אֶת בְּנֵי
לְרַבּוֹת כֹּל הַמְּסִירִים הִנִּיחָא לְרִישׁ דְּרִישׁ טַעְמָא דְּקָרָא
אֵלָּא לְרַבָּנָן מִ"מ אִי' וְאִחֵר בֵּן תְּבוּאָה אֲלִיָּה וְעַלְתָּהּ וְגו'
מִכָּל דְּמַעֲרִיקָא לֹא תַפְסִי בָּהּ קִידוּשִׁין אֲשַׁכְּחָנָא דְּלֹא
תַפְסִי בָּהּ קִידוּשִׁין וְלִדְהָ כְּמוֹת מַנְלָן אָמַר קְרָא בִּי תַהִיָּין
לְאִישׁ וְיִלְדוּ לוֹ כֹּל הִיבָא דְּקִרְיָן בִּיה בִּי תַהִיָּינָה קִרְיָן
בִּיה וְיִלְדוּ לוֹ וְכָל הִיבָא דְּלֹא קִרְיָן בִּיה בִּי תַהִיָּינָה לֹא
קִרְיָן בִּיה וְיִלְדוּ לוֹ אִי הִכִּי שְׁפָחָה נָמִי אֵין הִכִּי נָמִי אֵלָּא
הָאִשָּׁה וְלִדְהָ תַהִיָּה לְאִדוּנִיָּה לְפָנֵה לִי לְכַדְתִּנָּא
הָאוּמֹר

לֹא תַשְׁמַע מִיָּהוּ כְּדָמָרִין בִּיבָמוֹת (דף סט.) דְּמִמּוֹר מֵאֲשַׁת אֲבִיו וְלִיף מַה אִשְׁתְּ אַב
דָּאִין לֹא עֲלֵיהּ קִידוּשִׁין אֲבָל יֵשׁ לוֹ קִידוּשִׁין עַל אַחֲרָת וְעִלָּה כְּתִיב שְׁהוֹלֵךְ מִמּוֹר
דְּסִמּוּךְ לִיה לֹא יָבֵא מִמּוֹר אִף כֹּל שְׂאֵין לוֹ עֲלֵיהּ קִידוּשִׁין אֲבָל יֵשׁ לוֹ קִידוּשִׁין עַל
אַחֲרָת לְאִפְּוִקֵי עוֹבֵד בּוֹכְבִּים דְּלִית לִיה קִידוּשִׁין כִּלְכִּל: **פָּסוּל** מִקְרִי. כִּשְׂאֵר נִזְלִידִים
בְּעִבְרִית מִחִיבֵי לְאִין אוֹ עֲשֵׂה שְׂאֵין מִמּוֹרִים: **הָא בְּשַׁבְּעָה אֲמוּנוֹת כְּתִיב.** לֹא
תַתְחַתֵּן בָּם וְכִי יִסִּיר בְּשַׁבְּעָה גּוֹיִם שְׂבָא"י הוּא דְּכַתִּיב שְׂאֵר אֲמוּנוֹת מַנְלָן: **דְּרִישׁ**
טַעְמָא דְּקָרָא. בִּב"מ (דף סו.) גָּבִי אֲלִמְנָה דְּקָאמַר עֲשִׂירָה מִמְּשַׁכְּנִין אוֹתָהּ עֲנִיָּה לֹא
מִמְּשַׁכְּנִין אוֹתָהּ דְּטַעְמָא מֵאִי אָמַר רַבִּינָא לֹא תַחֲבֹל בְּגַד אֲלִמְנָה מִפְּנֵי שְׂאֵתָה
צִירִךְ לְהַחֲזִיר לָהּ עֲבוּטָה לְעַבֵּד וּמִתּוֹךְ בִּי שְׂאֵתָה יוֹצֵא וְנִכְנָס תְּמִיד אֲצִילָה שְׁחָרִית
לְמִשְׁכַּן וְעִבְרִית לְחִזְזִיר אֵתָה מִשְׂאָה שֶׁם רַע שְׁכֻבוֹתֶיהָ וְהִכִּי נָמִי דְרִישׁ טַעְמָא
דְּחִיתוֹן מִשּׁוּם בִּי יִסִּיר וְלֹא אִיִּצְטְרִיךְ קְרָא לְפִירוּשִׁי טַעְמָא וְאִיִּתֵּר לִיה בִּי יִסִּיר
לְרַבּוֹת שְׂאֵר אֲמוּנוֹת אֵלָּא לְרַבָּנָן אִיִּצְטְרִיךְ קְרָא לְפִירוּשִׁי טַעְמָא כִּי אֲמוּנוֹת גּוֹפִיָּהוּ
וְלְמַעוּטֵי שְׂאֵר אֲמוּנוֹת שְׂאֵין אֲדוּקִין בְּעוֹבֵדָת בּוֹכְבִּים כְּמוֹת כְּדִידְל' (וּמִלֵּן דף טו.)
אֲמוּנוֹת בְּשַׁחְרָצָה לְאִין לֹא עוֹבְדֵי עֲבוּדָת בּוֹכְבִּים הֵן אֵלָּא מִנְהָ אֲבוֹתֵיהֶם
בִּידִיָּהֶם וְלֹא אִיִּתֵּר לִיה רִיבּוּאָה וְשָׂאָר אֲמוּנוֹת מַנְלָן וְכִנּוּתֵיהָ אָמַר בְּסִנְהֵרִין (דף
סו.) גָּבִי לֹא יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים וְלֹא יִסִּיר לְכַנּוּ דְלִר' שֶׁ הָיִי לֹא יִסִּיר וְתוֹרָא דְּבָלָא
פִּירוּשָׁא דְּקָרָא הָיִי דְרִישׁ בִּיה טַעְמָא וְלְרַבָּנָן דְּלֹא דְרִישִׁין טַעְמָא דְּקָרָא בְּעַלְמָא
הָבָא פִּירֵשׁ קְרָא טַעְמָא: **וְאִחֵר בֵּן.** לְאַחֵר שְׁתַּשְׁבָּה כְּפִי גִזְרֵת הַתְּבוּבָה שְׁהִתִּיר לָךְ
יִתְּ תוֹרָא וְהִתֵּן לָךְ כְּתִיב דְרִישׁ בָּהּ דְּהִיָּה אֲבָל מַעֲרִיקָא קוֹדֵם הִתִּיר לֹא קִרְיָן
בָּהּ וְהִתֵּן: **וְיִלְדוּ לוֹ.** שְׁמַתִּיחָס אַחֲרֵי אֲבִיו: **לֹא קִרְיָן בִּיה וְיִלְדוּ לוֹ.** אֵלָּא אַחֲרֵיהּ
הוּא מִתִּיחָס: **אִי' שְׁפָחָה נָמִי.** דְּוִלָּךְ כְּמוֹת תִּיפּוּק לֵן מִנְהָ יִתֵּן קְרָא דְּהָא לֹא קִרְיָן
בָּהּ בִּי תַהִיָּין כְּדַכְּתִיב (בְּרַכּוֹס סו.) עִם הַחֲמוֹר עִם הַדּוֹמָה לְחֲמוֹר:

הָאוּמֹר

הָאִשָּׁה וְלִדְהָ וְגו'. בְּשַׁפְחָה כְּנַעֲנִית שִׁיחָדָה לְעוֹבֵד עֲבָרִי וְאָמַר קְרָא דְלֹא יִצָּא
הַבֵּן חֲפָשִׁי עִם אֲבִיו: **לֹא תַתְחַתֵּן בָּם.** לֹא תִתָּא לָךְ בָּם תּוֹרַת חִיתוּן: **בִּי יִסִּיר אֶת**
בְּנֵי. לְעִיל מִיָּהוּ כְּתִיב בְּתָר לֹא תִתֵּן לְכַנּוּ וּבָתוּ לֹא תִתֵּן לְכַנּוּ וְסִמּוּךְ לִיה בִּי יִסִּיר
אֶת בְּנֵי מִדְּלָא כְּתִיב בִּי יִסִּיר אֶת בְּתָר מִשְׁמַע דְּבֵן הַנִּזְלָד לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים מִבְּתָר
קָאמַר שִׁיחָדָה הַעוֹבֵד בּוֹכְבִּים מֵאֲחֵרֵי
וְשְׁמַעֲנִין דְּבֵן בְּתָר אִפְּלוּ מִן הַעוֹבֵד בּוֹכְבִּים
קְרוֹי בְּנֵי: **וְאֵין בְּנֵי הָבָא מִן הַעוֹבֵדָת**
בּוֹכְבִּים קְרוֹי בְּנֵי. מִדְּלָא כְּתִיב נָמִי בִּי
תִסִּיר אֶת בְּנֵי דְנִשְׁמַע מִיָּהוּ דְּקָפִיד נָמִי
קְרָא בְּתוּ לֹא תִתֵּן לְכַנּוּ מִשּׁוּם בִּי תִסִּיר
אֶת הַבֵּן הַנִּזְלָד לָהּ מִבְּנֵי אֲלִמָּא בְּן הַעוֹבֵדָת
בּוֹכְבִּים אִינוּ קְרוֹי בְּנֵי הָבָא בְּנֵי: **בְּנֵי**
מִיִּשְׂרָאֵלִית קְרוֹי בְּנֵי. כּוֹל. לֹא מִקְרָא
דִּיִּיק לָהּ אֵלָּא דִּי' מִדְּלָא קָפִיד קְרָא אֲבֵן
הַנִּזְלָד מִמְּנֵה שִׁ"מ בְּנֵי מִיִּשְׂרָאֵלִית קְרוֹי בְּנֵי
אֲבָל בְּנֵי מִן הַעוֹבֵדָת בּוֹכְבִּים אִינוּ קְרוֹי בְּנֵי:
שִׁ"מ. מִדְּקָרִי לִיה לְכֵן בָּת יִשְׂרָאֵל הָבָא מִן
הַעוֹבֵד בּוֹכְבִּים בְּנֵי: **לִימָא קָסִבֵּר רַבִּינָא**
עוֹבֵד בּוֹכְבִּים וְעוֹבֵד הָבָא עַל בָּת יִשְׂרָאֵל
הַנִּזְלָד מִמּוֹר גִּרְסִי. דְּהָאֵת לְאִשְׁמוּעֵל
דְּלֹא שְׁדִינָן לִיה בְּתֵר עוֹבֵד בּוֹכְבִּים דְּנִימָא
עוֹבֵד בּוֹכְבִּים הוּא וְאֵם נְתַזִּיר יְהֵא מוֹתֵר
לְבָא כְּקֹלָה אֵלָּא בְּתֵר יִשְׂרָאֵלִית שְׁדִינָן לִיה
וְכִין בְּשַׁבְּעִירָה נִזְלָד הָיִי לִיה יִשְׂרָאֵל פָּסוּל
כְּשָׂאָר נִזְלִידִים מִמִּי שְׂאֵין עֲלֵיו קִידוּשִׁין וְהָיִין
בְּמִנְתָּי' (שְׁדֵם דף סו.) שְׁדֵם מוֹרִים: וּמִשְׁנֵי
מִהָבָא לֹא תַשְׁמַע מִמּוֹרֹת נָהִי דְשְׁמַעֲנִין
מִיָּהוּ דְכָשֵׁר לֹא הָיִי מִדְּשָׁרִי לִיה בְּתֵר
יִשְׂרָאֵל לְהִיתּוּ נִזְלָד בְּעִבְרִית מִמּוֹר מִיָּהוּ

קידושין דף סח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) פה

שהיו בארץ ישראל **בְּתִיב**, ואפשר שרק לגבי נשים מאומות אלו אמרה
 תורה שאין קידושין תופסים בהן, ושהולדות מתיחסים אליהן, אך נשים של
שְׂאֵר אוֹמוֹת הגוים, **מְגֻלָּן** שאין קידושין תופסים בהן ושהולד מתיחס אליהן.
 עונה הגמרא: שכיון דאָמֵר קָרָא טעם שאסור להתחתן עם שבעה אומות
 אלו ואין קידושין תופסים בהן, משום 'כִּי יִסֵּר אֶת בְּנֵךְ מֵאֶרֶץ' (שם ד),
 טעם זה בא לרבות שאף בגלל המסירים הדין כן, וכיון שאף כל שאר אומות
 הגוים גורמות להסרת הבנים מאחרי ה', לכך אף בהם אין קידושין תופסים.
 שואלת הגמרא על דרשה זו: הֲנִיחָא – אמנם אפשר לדרוש כן שכתבה
 תורה את טעם האיסור כדי לרבות, רק לדעת רבי שמעון (ב"מ קטו). דְּרִישׁ
מַעֲמָא דְקָרָא – הסובר שניתן לבאר את טעמי מצוות התורה אף בלא
 שיתפרשו בפסוק, ולכן היינו מפרשים בעצמינו שטעם האיסור הוא מחמת
 ההסרה מאחרי ה', וזה שייך רק בשבעת העמים שהיו אדוקים מאד בעבודה
 זרה, והוצרכה התורה לכתוב את הטעם כדי לרבות את כל המסירים
 מאחרי ה', והיינו שאף בשאר אומות העולם הדין כן שאין קידושין תופסים
 בהן. אֵלֵא לְרַבְנָן, מאי מַעֲמָא – לדעת רבנן הסוברים שאין לדרוש בעצמינו
 את טעמם של המצוות, אם כן הוצרכה התורה לפרש שהאיסור הוא מחמת
 ההסרה מאחרי ה' כדי ללמדנו שרק בשבעת העמים האדוקים בעבודה זרה
 ושייך בהם יותר הסרה, נאמר איסור זה. ומנין לנו שדין זה נאמר אף בשאר
 אומות העולם.
 מביאה הגמרא מקור אחר לדין זה: אָמֵר קָרָא לגבי אשה יפת תואר הנישבת
 במלחמה (דברים כא יג) 'וְאִתְּרָא בֶן תְּבוּאָה אֵלֶיהָ וּבִעֲלָתָהּ וְגו' והיתה לה
 לאשה, ומבואר בפסוק שרק אחרי שהתגיירה תוכל להיות לך לאשה, מְכַלֵּל
 דְּמַעֲמָא קָרָא – משמע שלפני שהתגיירה לא תִּפְסֵי בָּהּ קִידוּשִׁין, וכיון שדין זה
 של אשת יפת תואר נאמר במלחמת הרשות על שאר אומות העולם, ולא
 במלחמת שבעת העמים, מוכח שאף בשאר אומות אין קידושין תופסים.
 מבררת הגמרא: אמנם אֲשַׁכְּחֵן – מצינו בפסוק זה לימוד דאף בגייה משאר
 האומות לא תִּפְסֵי בָּהּ קִידוּשִׁין, אך את הדין שולקָה גוי בְּמִוְתָּהּ, מְגֻלָּן.
 עונה הגמרא: שלמדים כן ממה דאָמֵר קָרָא (דברים כא טו) 'כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ
 שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֲהוּבָה וְהָאֶחָת שְׂנוּאָה וְיִלְדוּ לוֹ בָּנִים, וּמִהֲסִמִּיכוֹת כִּי
 תִהְיֶינָה' (שם) לשון קידושין לְיִלְדוּ לוֹ יש לדרוש, דְּכָל הֵיכָא דְקָרִינֵין בֵּיהּ כִּי
 תִהְיֶינָה' – כל אשה שקידושין תופסים בה, קָרִינֵין בֵּיהּ גם את המשך הפסוק
 'וְיִלְדוּ לוֹ', שהולד מתיחס לו, לאביו. וְכָל הֵיכָא דֵּלֵא קָרִינֵין בֵּיהּ כִּי
 תִהְיֶינָה' – וכל אשה שאין קידושין תופסים בה כלל לשום אדם, כמו בגייה,
 לא קָרִינֵין בֵּיהּ 'וְיִלְדוּ לוֹ' ואין הולדות מתיחסים לאביהם הישראלי, אלא
 לאמם הגוייה.
 שואלת הגמרא: אִי הֵכִי שִׁפְחָה נָמִי – כיון שלמדים מפסוק זה שכל אשה
 שאין קידושין תופסים בה בניה מתיחסים אליה, אם כן אף את הדין שולד
 שפחה מתיחס לאמו נלמד מפסוק זה, שהרי אף בה אין קידושין תופסים
 כנדרש לעיל (ע"א) מהפסוק (בראשית כב ה) 'שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר',
 ומדוע נצרך הפסוק 'הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶיהָ לְאִדְנֶיהָ' (שמות כא ד) והמובא
 לעיל) ללמדנו את דין ולד השפחה.
 מיישבת הגמרא: אִין הֵכִי נָמִי – אכן גם את הדין שולד שפחה כאמו למדים
 מדרשה זו 'כי תהיין' וילדו לו, אֵלֵא הפסוק 'הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶיהָ לְאִדְנֶיהָ'
 לְמַה לִּי – מה בא ללמדנו, לְבִרְתֵּנָא – נצרך הוא לדין אחר ששינו
 בברייתא.

אך את הדין שולקָה של השפחה עבד כנעני בְּמִוְתָּהּ, מְגֻלָּן. משיבה
 הגמרא: דאָמֵר קָרָא לגבי עבד עברי שידח לו האדון שפחה כנענית, שהולד
 הנוול להם אינו יוצא לחופשי עם אביו לאחר שש שנים, אלא 'הָאִשָּׁה
 וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶיהָ לְאִדְנֶיהָ' (שמות כא ד), ולמדים מכך שהבן הנוול לשפחה
 כנענית מישראל אינו מתיחס לאביו הישראלי אלא מתיחס לאמו והוא עבד
 כנעני.
 ממשיכה הגמרא לברר: הדין ששינו שאין קידושין תופסים בנְכָרִית, מְגֻלָּן.
 משיבה הגמרא: דאָמֵר קָרָא (דברים ג) 'וְלֹא תִתְּחַתֵּן בָּם בְּתָךְ לֹא תִתֵּן לָבֶנּוּ
 וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לְבִנְךָ', ומהלשון 'לֹא תִתְּחַתֵּן בָּם' למדים שאין בנכריות 'תורת
 חתנות', כלומר שאין קידושין תופסים בהן.
 מבררת הגמרא, אמנם בפסוק זה אֲשַׁכְּחֵנָא דֵּלֵא תִפְסִי בָּהּ קִידוּשִׁין –
 בנכרית, אך את המשך הדין ששינו שולקָה מתיחס אליה והוא גוי בְּמִוְתָּהּ,
 מְגֻלָּן. משיבה הגמרא, אָמֵר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, דאָמֵר
 קָרָא (דברים ג ד) 'בְּתָךְ לֹא תִתֵּן לָבֶנּוּ וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לְבִנְךָ, כִּי יִסֵּר אֶת
 בְּנֵךְ מֵאֶרֶץ' וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים, ויש לדקדק, שאף שבפסוק הראשון
 נאמר גם ש'בתך' לא תנשא לגוי וגם ש'בנך' לא ישא גייה, מכל מקום
 בפסוק השני חששו רק ש'יסיר את בנך' דהיינו שהבעל הגוי של בתך 'יסיר'
 את בנה (והמכונה 'בנך') מאחרי ה', ומה שאף חששה התורה גם לאופן
 שאשת בנך הגייה 'תסיר' מאחרי ה' את בנך שנוול להם, מוכח שרק בנְכָרִית
 הָבֵא מִיִּשְׂרָאֵלִית קָרִי בְּנֵךְ, כלומר שרק באופן שהאם ישראלית אף הולד
 קרי בנה ודינו כישראלי, ויש לחשוש בו שיסור מאחרי ה', וְאִילוּ באשר
 האם גייה והאב ישראל אינן בְּנֵךְ הָבֵא מִן הָעוֹבְדֵת בּוֹכְבִּים קָרִי בְּנֵךְ,
 כלומר אין הולד הנוול להם קרי בן אביו הישראלי, אֵלֵא הוא קרי בְּנֵה
 ומתיחס לאמו הגייה, וכיון שהוא גוי כאמו אין שייך בו חשש שתסיר אותו
 מאחרי ה'.
 ואָמֵר רַבִּינָא, שמדברי רבי שמעון בר יוחאי שפירש שהחשש בפסוק 'כי
 יסיר את בנך מאֶרֶץ' אינו על 'בנך' עצמו שסיירו חתנו מאחרי ה', משום
 שאם כן היה לו לחשוש גם ש'בתך' תסור מאחרי ה', אלא החשש הוא על
 בן בתך הבא מהגוי שסיירו אביו הגוי, שְׁמַע מִינָהּ שהוא סובר שכן בְּתָךְ
 הָבֵא מִן הָעוֹבְדֵת בּוֹכְבִּים קָרִי בְּנֵךְ ודינו כישראלי, ולכן יש לחשוש בו שיסור
 מאחרי ה'.
 מבררת הגמרא: נִימָא קִסְכֵּר רַבִּינָא – האם כוונת רבינא להשמיענו, שְׁעוּבָה
 בּוֹכְבִּים וְעָבְדָה הָבֵא עַל בֵּת יִשְׂרָאֵל אין וולדם גוי כאביו שיועיל לו גירות
 להתיירו בקהל, אלא מתיחס לאמו הישראלית, וכיון שנוול בעבירה הַגֻּלָּה
 מְמַלְךְ, ובמבואר בכלל השלישי במשנתנו (סו): שאם אין קידושיהם תופסים
 ויש עבירה, הולד ממזר. דוחה הגמרא: נָדִי – אמנם כוונתו להשמיענו דְּכַשֵּׁר
 לֹא הָיָה – שהולד הוא ישראלי, וכיון שנוול בעבירה אינו כשר, אך מכל
 מקום גם מְמַלְךְ לֹא הָיָה, שהרי ממזר הוא רק מי שאין תופסין באמו קידושי
 אביו, אך כשאמו גייה אין תופסין בה קידושי אחרים כלל, ובאופן זה אין
 הולד ממזר, אלא הרי הוא פְּסוּל מִקִּרְיָה, כשאר ולדות הנוולדים על ידי
 ביאה אסורה שפסולים לכהונה.
 חזרת הגמרא לדון בלימוד מהפסוק שאין קידושי ישראל תופסין בעובדת
 כוכבים, וחולד גוי כמותה. שואלת הגמרא: איך אפשר ללמוד מהפסוקים
 'וְלֹא תִתְּחַתֵּן בָּם, וְכִי יִסֵּר אֶת בְּנֵךְ מֵאֶרֶץ' שאין קידושין תופסים בכל
 הגוים ושהבן מתיחס לאמו הגייה, והלא הָהוּא – פסוקים אלו בְּשִׁבְעָה גוֹיִם

המשך ביאור למסכת קידושין ליום רביעי עמ' א

נחמן לרב יהודה, לִיבּוֹל מִר אֶתְרוּגָּא – ואכל אדוני אתרוג. אָמֵר לִיה רב
 יהודה הֵכִי אָמֵר שְׂמוּאֵל, כִּל הָאוֹמֵר אֶתְרוּגָּא, מחמת דתִּלְתָּא בְּרִמּוֹת
 רִנְחָא – שליש רוחו גסה אומר בלשון זו, אלא כך יש לומר אִי אֶתְרוּגָּא
 בְּקִרְיֻיָּה רַבָּנָן – כפי שקראו חכמים, אִי אֶתְרוּגָּא כלשון דאָמֵר אִינְשִׁי.
 המשיך רב נחמן ואָמֵר לִיה רב יהודה, לִישְׁתִּי מִר אֶנְבָּא – ישתה אדוני
 שיעור רביעית משקה אספרגוס. אָמֵר לִיה רב יהודה מִי כִנִּי לך כלומר
 אִיכְפָּרְגוּם בְּקִרְיֻיָּה רַבָּנָן, אִי לומר אֶנְבָּא – כלי ששיעורו רביעית, כלשון
 דאָמֵר אִינְשִׁי. ובדברי קטור אלו נתוכין רבי יהודה להוכיח את רב נחמן
 על שהתנשא עליו להזמינו לדין.
 אָמֵר לִיה רב נחמן, תִּיתִי דוֹנָן – תבוא בתי ששמה 'דונן' ותִּשְׁקִינֵן – ותביא

עבורינו משקה. אָמֵר לִיה רב יהודה, הֵכִי אָמֵר שְׂמוּאֵל, אִין מִשְׁתַּמְשִׁים
 בְּאִשָּׁה, כדי שלא תהא למודה להיות בין אנשים. ענה לו רב נחמן, בתי
 קִטְנָה הִיא ואין בכך איסור שנשתמש בה. אמר לו רב יהודה, בְּפִירִישׁ אָמֵר
 שְׂמוּאֵל, אִין מִשְׁתַּמְשִׁים בְּאִשָּׁה כָּלֵל, בִּין גְּדוּלָה בִּין קִטְנָה.
 בקשו רב נחמן, נִשְׁדָּר לִיה מִר שְׁלֵמָא לְיִלְתָּא – ישלח מר ברכת שלום
 לילתא אשתי. אָמֵר לִיה רב יהודה, הֵכִי אָמֵר שְׂמוּאֵל, קוּל בְּאִשָּׁה עֲרֻה, והרי
 ואם אשאל בשלומה הרי תשיבני ואשמע את קולה. אמר לו רב נחמן, והרי
 אֶפְשָׁר לשאול בשלומה עַל דִּי שְׁלִית, ולא ישמע את קולה. אָמֵר לִיה רב
 יהודה, אף זה אסור, דְּהֵכִי אָמֵר שְׂמוּאֵל,

דוחה הגמרא: שכונת רבי שמלאי **פְּמָנְסִיב לִיה עֶצָה** – שהיה נותן לו עצה
 אחרת, **וְאָמַר לִיה זֵיל גִּנּוּב** ועל ידי זה **אִיִּדְרָן פְּעֶבֶר עֲבָרִי** – ימכורין בית
 דין לעבד עברי, כדין גנב שאין לו מהיכן לשלם את גניבתו, וכיון שעבד
 עברי מותר בשפחה כנענית ישאנה בהיתר ויהיו בניו עבדים כנענים כמותה,
 ובשיטתחררו יהיו ישראלים כשרים ולא ממוזים.
 מקשה הגמרא על דחיה זו: **וּבְשָׁנֵי** – וכי בשנותיו **דְּרַבִּי שְׁמַלְאִי, עֲבַד עֲבָרִי**
מִי הָהֵן – נהגו דיני 'עבד עברי', שיוכלו בית דין למכור אדם כעבד עברי,
וְהָאָמַר מִר בְּרִייתא (ערכין כט.), **שֶׁאִין דִּין עֲבַד עֲבָרִי נֹהֵג אֶלָּא בְּזֶמַן**
שֶׁהַיָּבֵל נֹהֵג, שנאמר בפרשת עבד עברי (ויקרא כה מ) 'עַד שְׁנַת הַיָּבֵל
 יַעֲבֹד עִבְדְּךָ, וְאֵילֹא בִּזְמַנָּהּ שֶׁל רַבִּי שְׁמַלְאִי אַחֲרֵי חֹרְבֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי כָּבֵר
 לֹא נִהְגוּ יוֹבְלוֹת, וְאִיךָ יָכֹל לֵיעֵץ לוֹ שִׁיגֻב וּיִמְכֹּר כְּעַבֵּד עֲבָרִי.
אֶלָּא חזרת הגמרא לפרש, שכונת רבי שמלאי היא שהיה מיעץ לו
 לכתחילה לישא שפחה, ולכך **לֹא שָׁמַע מִיָּנָה** ממעשה זה, שרבי **טַרְפוֹן**
לְבַתְּחִילָה קָאָמַר שממור מותר בשפחה, **שָׁמַע מִיָּנָה** – אכן ניתן ללמוד כן
 בדעת רבי טרפון, ונמצא שרבי שמלאי פסק הלכה כרבי טרפון במשנתנו
 שממור הנושא שפחה אין הולד ממור, ולא כרבי אליעזר הסובר שהולד
 'עבד ממור'. וכן **אָמַר רַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר שְׁמוּאֵל, הִלְכָה בְּרַבִּי טַרְפוֹן**:
 שנינו במשנה: שרבי **אֶלִיעֶזֶר** חולק על רבי טרפון ו**אָמַר**, שולד הנולד
 מממור ושפחה **הָרִי זֶה עֲבַד מְמוֹר**. מבאר הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר, מֵאִי**
טַעְמִיָּה דְּרַבִּי אֶלִיעֶזֶר שולד זה מתיחס לאביו הממור, והרי ולד השפחה
 מתיחס לאמו. משום **דְּאָמַר קָרָא** לגבי ממור (דברים כג א) 'גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי
 לֹא יָבֹא לוֹ בְּקָהֶל ה' , ויש לדורש מלשון הפסוק 'יָבֹא לוֹ' שממור מושך את
 הדור שאחריו להיות כמותו, ולעולם כשאחד מהדורים ממור הולד **הָלַךְ**
אַחֵר פְּסוּלָא – מיוחס הוא לממור שביניהם. ולכן אף שכל ולדות השפחה
 מתייחסים רק לאמן, ולד זה מתייחס גם לאביו, והרי הוא עבד ממור.
 מבאר הגמרא את דרשת הפסוק 'לו' לפי חכמים החולקים על רבי
 אליעזר: **וְרַבִּנָּן** – רבי טרפון הסובר שהולד הוא עבד ואינו ממור, אינו חולק
 על עיקר דרשה זו, אלא סובר ד**הָהוּא** – הפסוק 'גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא לוֹ'
 בְּקָהֶל ה' לא נדרש על ממור שנשא שפחה, אלא נצרך ללמדנו **בְּיִשְׂרָאֵל**
 כשר **שָׁנְשָׁא מְמוֹרָת, דְּסִקְלָא דְּעֵתָהּ אִמִּיָּנָא** – שהיה מקום לומר שהולד
 מתיחס לאביו הכשר כיון ש**לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם** (במדבר ד ב),
 ולמדים מפסוק זה שהבנים מתייחסים לאבותיהם, לכך **אָתָּא** הפסוק 'לֹא יָבֹא
 לוֹ' שנאמר בממור ו**אִפְסָקִיָּה** – הוציא את דין ולד הממורת מדין שאר ולדות,
 דהיינו שרק כאשר הוריהם כשרים הוולדות מתייחסים לאביהם, אך ולד זה
 שאמו פסולה מתייחס לאמו הממורת. ואין ללמוד מפסוק זה שולד שפחה
 וממור הרי הוא כאביו ממור.
 ממשיכה הגמרא ומבארת, איך דרש רבי אליעזר מפסוק זה שולד של
 שפחה וממור מתיחס גם לאביו והוא ממור, והלא פסוק זה נצרך לישראל
 שנשא ממורת שהולד כמותה: **וְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר** סבר להוכיח, שהרי **לֹא אָף**
עַל גֵּב דְּכֶתֵב – כשם שאף על פי שלגבי יחוס ישראלים כשרים נאמר
'לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם' (במדבר ד ב) שהולד מתיחס לאביו, מכל מקום
אָתָּא הפסוק 'יָבֹא לוֹ' ו**אִפְסָקִיָּה** – הוציא שלגבי ישראל שנשא ממורת הולד
 ממור כממור, **הָכָא נָמִי** – אף כאן בולד ממור ושפחה, **אָף עַל גֵּב דְּכֶתֵב**
 (שמות כא ד) '**הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֻדְנֶיהָ**' ומשם למדים שולד השפחה
 מתיחס אליה ולא אל אביו, מכל מקום **אָתָּא** הפסוק 'יָבֹא לוֹ' ו**אִפְסָקִיָּה** –
 הוציא את ולד הנולד מממור ושפחה מכלל ולדות השפחה, והרי הוא
 מתייחס גם לאביו הממור.
 מבאר הגמרא מה יענו חכמים על טענתו של רבי אליעזר: **וְרַבִּנָּן** – רבי
 טרפון סובר, שאין מקום לדמות ולד של שפחה לולד של ישראלית, כיון
 ש**כָּל וְלֹד בְּמִצְוֵי שְׁפָחָה בְּנִעְנִית**, הרי הוא **פְּלוֹד בְּמִצְוֵי בְּהֵמָה דְּמִי**, וכשם
 שלולדות הבהמה אין שום שייכות לאביהם כך לולד השפחה אין שום
 שייכות לאביו:

הדרן עלך האומר

פרק עשרה יוחסין

הפרק האחרון של מסכת קידושין נחלק לששה חלקים: החלק הראשון הוא
 המשכו של הפרק הקודם, ומונה את מנין היוחסין בישראל, ובאיהו אופן
 הותרו להנשא ולהתערב זה בזה. החלק השני עוסק במי שלא נתברר יחסו,

הָאָמַר לְשִׁפְחָתָהּ המעוברת בשעה שמשחררה **הָרִי אֶת בֵּית חוֹרִין**, וְאֵילוּ
 וְלִדְךָ יִשָּׂא עֲבָד שלי, אין תנאו מועיל, אלא הוֹלֵךְ משוחרר **בְּמִוְתָּהּ, דְּבָרִי**
רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְגִּילִי. וְחֻכְמִים אֲמָרִים שְׂדֵכְרֵיו של האדון קְיָמִים, ואף על פי
 שהאם משוחררת הולד נשאר עבדו, ומסיימת הבריתא, **מִשּׁוּם שְׁנָאָמַר**
 (שמות כא ד) '**הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֻדְנֶיהָ**'.
 מסמיכות הפסוק 'הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֻדְנֶיהָ' לדברי חכמים, סברה
 הגמרא שהוא ראייה לדבריהם. שואלת הגמרא: **מֵאִי תִּלְמָדָא** – כיצד למדו
 חכמים מפסוק זה שהאדון יכול לשחרר את האם ולהשאיר את ולדה עבדו.
 מיישבת הגמרא: **אָמַר רַבָּא** שדרשה זו אינה המשך דברי חכמים, אלא
אֲדָרְבִּי יוֹסִי הַגִּלְגִּילִי – זו דרשת רבי יוסי הגלילי, שאין האדון יכול לשחרר
 את האם ולהשאיר את העובר עבדו, שנאמר 'הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה
 לְאֻדְנֶיהָ', כל זמן שהאשה שפחה לאדוניה אף הולד שתלד הוא עבד לאדון,
 אך אם אין האשה שפחה אין ולדה נעשה עבד:

משנה

דין תורה שממור עושה זרעו כמותו, ואסורים הם להנשא לישראלים
 כשרים, שנאמר (דברים כג א) 'לֹא יָבֹא מְמוֹר בְּקָהֶל ה' גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא
 יָבֹא לוֹ בְּקָהֶל ה' . רַבִּי טַרְפוֹן אָמַר, יְבֻלִין מְמוֹרִין לִפְתָּח מַלְפָּסוֹל את
 זרעם, שלא יהיו בניהם ממזרים. **בִּיצָד, מְמוֹר שְׁנָשָׂא שְׁפָחָה** כנענית, הרי
 הוֹלֵךְ מתיחס רק לאמו והוא עבד, ואם **שִׁיתְרָדוּ** האדון **נִמְצָא הֵבֵן בְּזֶן**
 חוֹרִין כשר, ורשאי לישא ישראלית ככל עבד משוחרר. **רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אָמַר**,
 אין תקנה זו מועילה, אלא **הָרִי ולד זה** גם **עֲבַד** כאמו השפחה, וגם **מְמוֹר**
 כאביו, ואף אם ישתחרר מעבדותו ישאר ממור:

גמרא

מסתפקת הגמרא בדעת רבי טרפון: **אִיִּפְעִיָּא לְהוּ, רַבִּי טַרְפוֹן** שאמר 'יכולים
 ממזרים לטיהר' בכך שנושא הממור שפחה, האם **לְבַתְּחִילָה קָאָמַר** שמותר
 לממור לישא שפחה כנענית, ואף שלישראל כשר אסור לישא שפחה
 שנאמר (דברים כג יח) 'לֹא יִהְיֶה קֹדֶשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל', אין איסור זה שייך
 בממור, **אִי** רק **דִּיעֲבַד קָאָמַר**, שאם עבר הממור ונשא שפחה, אין בניו
 ממזרים, אך לכתחילה אסור אף לממור לישא שפחה.

מביאה הגמרא ראייה שאין כוונת רבי טרפון שמותר לעשות כן לכתחילה:
הָאִי שָׁמַע מהאומר בברייתא, **אָמַר** לוֹ חכמים **לְרַבִּי טַרְפוֹן**, בדברין שישא
 הממור שפחה **מִיְהִירְתָּהּ** רק **אֵת** זרעם של הממזרים **הַיּוֹכְרִים**, **לֹא מִיְהִירְתָּה אֵת**
 זרעו של הממזרות **הַיּוֹכְרִיָּו**. וסברה הגמרא שכונתם לומר שכיון שיש
 איסור בנישואין אלו, לכך רק ממור זכר שיוכל ללכת למקום שאין מכירים
 אותו ולומר שהוא עבד ולישא שפחה, יש לו תקנה, אך נשים ממזרות אינן
 יכולות לישא עבד, כיון שאין דרכן ללכת למקומות רחוקים ולעשות
 תחבולות כדי להנשא, ואילו במקומן לא יניחו להן להנשא באיסור לעבד.
וְאִי אָמַרְתָּ שרבי טרפון **לְבַתְּחִילָה קָאָמַר** שמותר לממור לישא שפחה, אם
 כן **מְמוֹרָת נְמִי תִּינָסִיב לְעַבְדָּא** – תינשא לעבד בהיתר, ואינה צריכה לבקש
 תחבולות וללכת למקום שאין מכירים אותה.

דוחה הגמרא: שאפשר שסובר רבי טרפון שאף לכתחילה מותר לעשות כן,
 ואין כוונת חכמים לומר לו שצריך תחבולות וממזרות אין דרכה בכך, אלא
 כוונתם שאף ממזרת שתנשא לעבד עדיין זרעה יהיה ממור כמותה, כיון
 ש**עֲבָד כְּנַעֲנִי אִין לוֹ תִּיָּם** – אין זרעו מתייחס אליו, שהרי דימוהו בתורה
 ל'חמור', כלומר לבהמה שאין הולד כרוך אחר אביו. ורק בממור זכר שנשא
 שפחה כנענית יש תקנה לבנים שיתייחסו אליה ולא אליו.

מביאה הגמרא ראייה אחרת, שלדעת רבי טרפון מותר לממור לישא שפחה
 לכתחילה: **הָאִי שָׁמַע** ממעשה שהיה, **דְּאִישְׁפּוֹיכְמִיָּה דְּרַבִּי שְׁמַלְאִי** – אדם
 שרבי שמלאי היה מתארח בביתו, **מְמוֹר הָהֵן, וְאָמַר לִיה רַבִּי שְׁמַלְאִי**
 למארחו, **אִי אֶתְרַמְתָּהּ** – אם הייתי מקדים להכירך קודם שנשאת אשה,
מִתְרַמְתִּינָהּ לְבִנְךָ הייתי נותן לך עצה שעל ידה היית מטרה את בניך מפגם
 ממזרות. וסברה הגמרא שכונתו היא שהיה מיעץ לו לישא שפחה, ולכך
 רק **אִי אָמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא** שרבי טרפון התייר **לְבַתְּחִילָה** לממור לישא שפחה,
שְׁפִיר – מובנים דברי רבי שמלאי שהיה יכול ליעץ לו כן. **אֶלָּא אִי אָמַרְתָּ**
 שאסור לממור לישא שפחה ורק **בְּדִיעֲבַד** אם עבר ונשא אמה רבי טרפון
 שטייה בכך את זרעו, **מֵאִי יָתָה**, איזו עצה היה נותן לו רבי שמלאי לטוור
 את זרעו, ורבי לא יתכן שהיה מיעץ לו לעבור איסור ולישא שפחה.

קידושין. פרק שלישי – האומר דף סט עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

האומר לשפחתו. מעוברת: הרי את בת חורין. בגט שחרור זה וולדך עבד: 1
ולדה כמותה. משוחרר כדלילי בסיפא שנאמר האשה וילדיה תהיה לאדוניה בזמן 2
שהאשה לאדוניה הולד שתלד לאדוניה אין האשה לאדוניה אין הולד לאדוניה: 3
מאי תלמודא. היכא שמעינן מהאי קרא דבריו קיימין: אמר רבא אדרבי יוסי 4
הגלילי. האי קרא אדרבי יוסי קאי ולדה 5
כמותה משום שגא' כו': מתני' וכולין 6
ממורין ליפניה. מפסול זרעם שלא זהו 7
בניהם ממורין: גנה עבד. ואין ממור דהא 8
ולדה כמותה: בן חורין. ומוחר בשראליה: 9
הרי זה עבד ממור. בגמרא לילי לה 10
טעמא: גמ' לבתחילה קאמר. ממור נושא 11
שפחה דקסבר דכי כתיב לא יהיה קדש 12
בישראל כשר כתיב ולא בממור: או דיעבד 13
קאמר. ממור שגא' שפחה אכל לבתחילה 14
לא שגא דהא ישראל הוא וקרינא ביה לא 15
יהיה קדש (דכיוס כו) דמתרגמינן לא יסב 16
גברא וגו' דשפחה הרי היא כבהמה 17
ובאותיה הפקר וקדושת: טהרת את 18
הזכרים. שילכו למקום שאין מבירין ואמר 19
עבד אני ונשאת שפחה ואין מוחה ביד: 20
ואת הנקיבות לא טהרת. אין דרך אשה 21
לגלות ממקומה ולבקש תחבולות לינשא 22
בסתר מאחר שיש מוחין בידה אלמא ר' 23
טרפון דיעבד קאמר דאי לבתחילה ביהן 24
דאין מוחין בידה מותרת נמי תנסיב לעבד: 25
עבד כנעני אין לו חיים. אינו מתניחס אחר 26
אביו דכתיב (דברים כג) עם החמור עם 27
הדומה לחמור כבהמה שאין הולד ברוך 28
אחרי האב הילכך אי מיתסבא לעבדא לא 29
מהני מידה אי אקדמתיך אסתתיך 30
לכנה. אם הייתי מכירך קודם שנשאת 31
אשה הייתי משאך עצה לטהר בניה: 32
שפיר. שהיה אומר לו ליקח שפחה: מאי 33
ניהו. מאי היה אמר ליה איסורא לא היה 34
מניסיב עצה למיעבד ונמשני דמניסיב לו 35
עצה ואמר ליה זיל גנוב ותידבן לעבד 36
עברי ונתהא שפחה מותרת לה דמכרהו 37
בית דין רבו מוסר לו שפחה כנענית ולא 38
מוכר עצמו אזכרי נקט זיל גנוב והוא הדין 39
נמי מצי לאקשוני ומי שרי לאנסובי עצה 40
למיגנב אלא מקשיא אחרת סלקיה דאי 41
היה מקשי ליה הא היה מצי ליה לשנוי 42
אלא דאמר ליה מכור עצמך לעבד עברי וברבי אליעזר דאמר בפרק קמא 43
נוהג. דמצי למקרי ביה עד שנת היובל יעבד עמה: לא יבא לו. דור אחריו הוא מושך דהכי משמע דור עשירי לא יבא אפילו אין בו צד ממונות אלא מאותו. כולל 44
במעי כהמה דמי. שאין מתניחס אחר אביו כלל: 45

האומר לשפחתו הרי את בת חורין וולדך עבד הולד 1
כמותה דברי ר' יוסי הגלילי וחכ"א דבריו קיימים משום 2
שנאמר האשה וילדיה תהיה לאדוניה מאי תלמודא אמר 3
רבא אדרבי יוסי הגלילי: מתני' ר' טרפון אומר וכולין 4

הדרן עלך האומר ומבני

ממורין ליפניה כיצד ממור שגא' שפחה הולד עבד שיחררו נמצא הבן בן חורין רבי אליעזר 1
אומר הרי זה עבד ממור: גמ' איבעיא להו רבי טרפון לבתחילה קאמר או דיעבד קאמר תא 2
שמע אמרו לו לרבי טרפון טהרת את הזכרים ולא טהרת את הנקיבות ואי אמרת לבתחילה 3
קאמר ממורת נמי תניסיב לעבדא עבד אין לו חיים תא שמע דאושפזיכניה דרבי שמלאי ממור 4
היה ואמר ליה אי אקדמתיך טהרתינהו לכנה אי אמרת בשלמא לבתחילה שפיר אלא אי אמרת 5
דיעבד מאי ניהו דמניסיב ליה עצה ואמר ליה זיל גנוב ואידבן בעבד עברי ובשני דר' שמלאי 6
עבד עברי מי היה והאמר מר אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג אלא לאו שמע 7
מינה רבי טרפון לבתחילה קאמר שמע מינה אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' טרפון: 8
רבי אליעזר אומר הרי זה עבד ממור: אמר ר' אליעזר מאי טעמיה דרבי אליעזר דאמר קרא לו 9
הלך אחר פסולו ורבנן הוהו בישראל שגא' ממורת סלקא דעתך אמינא למשפחותם לבית 10
אבותם כתיב אתא לו אפקיה ורבי אליעזר לאו אע"ג דכתב למשפחותם לבית אבותם אתא 11
לו אפקיה הכא נמי אף ע"ג דכתיב האשה וילדיה תהיה לאדוניה אתא לו אפקיה ורבנן כל 12
ולד במעי שפחה כנענית כולד במעי כהמה דמי: 13

הדרן עלך האומר

עשרה יוחסים עלו מבבל כהני לויי ישראל חללי גירי וחרורי ממזרי נתיני שתוקי ואסופי 1
כהני לויי וישראל מותרין לבא זה בזה לויי ישראל חללי גירי וחרורי מותרין לבא 2
זה בזה גירי וחרורי ממזרי ונתיני שתוקי ואסופי כולם מותרין לבא זה בזה ואלו הם שתוקי 3
כל שהוא מכיר את אמו ואינו מכיר את אביו אסופי כל שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא 4
את אביו ולא אמו אבא שאול היה קורא לשתוקי ברוקי: גמ' עשרה יוחסים עלו מבבל: 5
מאי איריא דתני עלו מבבל ניתני הלכו לארץ ישראל מילתא אנב אורחיה קמ"ל פדתניא 6
וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל 7
וארץ ישראל גבוה מכל הארצות בשלמא בית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל היינו דכתיב 8
דברי 9

במסכת ערכין: אלא בזמן שהיובל 1
הוא אחריו הוא מושך דהכי משמע דור עשירי לא יבא אפילו אין בו צד ממונות אלא מאותו. כולל 2
במעי כהמה דמי. שאין מתניחס אחר אביו כלל: 3

הדרן עלך האומר

עשרה יוחסים עלו מבבל. כשעלו בני הגולה ובגמרא מפרש לה דאשמועינן שמשפחות שבבבל מיהסות הן שהפריש עזרא כל הפסולין משם והולידו משם עמו: חללין. 1
כהנים חללין שנולדו מפסולי כהונה: וחרורי. משוחררי נתיני. גבעונים שגמלו בימי יהושע ואמרינן ביבמות (דף סה) דוד גור עליהם: שתוקי ואסופי. מפרש 2
להו ואזיל איהוהי שתוקי כו': לויי וישראל חללי גירי וחרורי מותרים לבא זה בזה. אבל כהנים בחללי גירי וחרורי לא שחלקה בלאו וגירות ומשחררת כחוקת 3
זונה: גירי וחרורי ממזרים כו' מותרים לבא זה בזה. דקסבר קהל גרים לא איקרי קהל ולא הוקירו ממזרים לבא בקהל גרים אבל לויים ישראלים כממזרי לא 4
ושתוקי ואסופי ספק ממזרים הם ומוחרים להחערב בממזרים כדאמר בגמרא (שם דף סג) בקהל ודאי הוא ולא יבא בקהל ספק יבא: ואינו מכיר את אביו. ובשקורא 5
פלוגי אבא אמו משתקת: ברוקי. בגמרא מפרש ליה: גמ' מילתא אנב אורחיה קא משמע לן. על פי דרכו שהיה הולך ומתברר דבריו ליוחסין השמיענו ולמדנו 6
דבר חדש בלישנא דנקט ולמדנו עוד ממנו דא"י גבוה מבבל: בשלמא בית המקדש גבוה. דשמעת מינה דהא בארץ ישראל משתעי קרא: 7
דברי 8

פח קידושין. פרק רביעי - עשרה יוחסין דף סט עמוד ב - מתוך מהדורת טובי'ס

רש"י

תוספות

1 **ומבני** לוי לא מצאתי שם. וא"ת והא אמרי' במתניתין עשרה יוחסין עלו
2 מבבל וקא חשיב לוי' ונש' לומר דכל הלוי' שעלו עמו היו קצוצי
3 בהונות ואינם ראויים לשורר שירה של דוכן: **שאני** התם דריע חזקתיהו. פי'
4 בקונטרס במה שאין אוכלין בקדשים ולא נהדיא דמכל מקום איכא למיחש
5 דילמא אתו לאסוקניהו מתרומה לקדשים
6 ונקדשים ליוחסין ונראה לפרש דריע
7 חזקתיהו לפי שבקשו כתב יוחסין ולא
8 מצאו:
9 **ואלא** מאי גדולה חזקה. בשלמא
10 למ"ד אין מעלין היינו גדולה
11 חזקה דאף ע"ג דהני ל' למיגור דילמא
12 אתי לאסוקניהו ליוחסין דהא לית לה
13 ריע חזקתיהו אפ"ה לא גזרי' אלא למ"ד
14 מעלין דאית לה סבא דריע חזקתיהו
15 מאי גדולה חזקה הא דלא גזרינן הכא
16 משום דריע חזקתיהו. ת"י:
אין

דברי ריבז בשערי' וקמת ועלית אלא ארץ ישראל גבוהה
מכל ארצות מנלן דכתיב לכן הנה ימים פאים נאם ה' לא
יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ
מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני
ישראל מארץ צפון ומכל הארצות אשר הדחתים שם
מאי אריא דתני עלו מבבל נתני עלו לארץ ישראל מסייע
ליה לרבי אלעזר דאמר ר' אלעזר לא עלה עזרא מבבל
עד שעשאה כסולת נקיה ועלה איתמר אבי אמר עלו
מאליהם תנן ורבא אמר העולם תנן וקמפילגי בדרבי
אלעזר דאמר רבי אלעזר לא עלה עזרא מבבל עד

שעשאה כסולת נקיה ועלה אבי לית ליה דרבי אלעזר רבא אית ליה דרבי אלעזר איבעית אימא
דכוילי עלמא אית להו דרבי אלעזר והכא בהא קא מיפלגי מר סבר אפרושי אפרושינהו
ומנפשייהו סליקו ומר סבר בעל כרחיהו ואסוקניהו בשלמא למאן דאמר עלו היינו דאמר רב
יהודה אמר שמואל כל ארצות עיפה לארץ ישראל וארץ ישראל עיפה לבבל אלא למ"ד העולם
מידע ידעניהו נהי ידעי' להווא דרא אחרני לא ידעי' בשלמא למאן דאמר עלו היינו
דכתיב ואקבצם אל הנהר הבא על אחוה ונחנה שם ימים שלשה ואבינה בעם ובכהנים ומבני
לוי לא מצאתי שם אלא למאן דאמר העולם הא מזהר וזירי נהי דאיהוור בפסולים בבשרים
לא אוזדור: כהני לוי וישראל: מנלן דסליקו דכתיב וישבו הכהנים והלוי' ומן העם והמשוררים
והשוערים והנתינים בעריהם וכל ישראל בעריהם: חללי גירי וחרורי: חללי מנלן דתניא ר' יוסי
אומר גדולה חזקה שאני ומבני הכהנים בני חביה בני הקוץ בני ברזלי אשר לקח מננות ברזלי
הגלעדי אשר ויקרא על שמם אלה בקשו כתבם המתייחשים ולא נמצאו ויגאלו מן הכהונה
ויאמר התרשאת להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד עמוד כהן לאורים ותומים ואמר להם
הרי אתם בחזקתכם במה הייתם אוכלים בגולה בקדשי הגבול אף כאן נמי בקדשי הגבול ולמאן
דאמר מעלים מתרומה ליוחסין הני דאכול בתרומה אתו לאסוקניהו שאני התם דריע חזקתיהו
ואלא מאי גדולה חזקה דמעיקרא אכול בתרומה דרבנן ולבסוף אכול בתרומה דאורייתא
ואיבעית אימא לעולם השתא נמי דרבנן אכול בדאורייתא לא אכול וכי מסקינן מתרומה
ליוחסין מדאורייתא מדרבנן לא מסקינן אי הכי מאי גדולה חזקה דמעיקרא אכול למיגור משום
תרומה דאורייתא לבסוף אף ע"ג דאיכא למיגור משום תרומה דאורייתא דרבנן אכול
בדאורייתא לא אכול והכתיב ויאמר התרשאת להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים בקדש
הקדשים הוא דלא יאכל הא כל מיד' גבול הכי קאמר לא מיד' דמיקרי קדש ולא מיד' דמיקרי
קדשים לא מיד' דמיקרי קדש דכתיב וכל זר לא יאכל קדש ולא מיד' דמיקרי קדשים דאמר קרא
ובת כהן כי תזיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל ואמר מר במרם מן הקדשים

לא

לעבודה היה מזהר וזירי כהן. יודע היה מי עלה ומי לא עלה: גדולה חזקה. יש לסמוך עליה יפה: בקשו כתבם המתייחשים. כתב יוחסין: חזקתיהו. נחמיה בן
חכליה קרי בן בספר עזרא ובגמרא ירושלמי נמצא שעל שם שהיה משקה למלך היה צריך לשתות קודם שלא יחשדהו שמא הטיל סם המות במשקה המלך התייר
לו יין של עובדי בוכבים לשתות לכך נקרא התרשאת: עד עמוד כהן לאורים ותומים. באדם שאומר לחבירו עד שיבא משיח דאורים ותומים לא היו בבית שני:
ואמר להם ב'. מדכתיב מקדש הקדשים שמענין דלא אסירי בתרומה אלא מקדשי המקדש: אמר להם. תרומה איני יכול לאסור עליכם מפני חזקתיהו שהחזיקם
בבבל לאכלה: קדשי הגבול. תרומה הגבולת בכל מקום: אף כאן ב'. אלמא מדכתיב ויגאלו שמע מיה נחלילו מן הכהונה והיינו חללים: וזלמ"ד. במשכת כהנות
דף כ"ט: מעלין מתרומה ליוחסין. הראה כהן אוכל בתרומה במקומו אין צריך לבדוק אחריו ביוחסין ונראה כהן בתו הני פיון דאכלי בתרומה אתי לאסוקניהו ואמאי
לא חש לה נחמיה דלא לאסוקניהו: שאני התם דריע חזקתיהו. לא איצטריך למיחש להאי דכיון דשאר כהנים אוכלים בקדשי המקדש והם נגואלו מהם הורע
חזקתם ויש בהם היכר ולא אתי לאסוקניהו: ואלא. כיון דליכא למגור מיד' מאי גדולה חזקה דאמר רבי יוסי מאי רבואת לא היה לו לומר אלא מנלן לחזקה כי
מדקאמר גדולה רבואת אשמועינן דאע"ג דאיכא צד איסור השתא טפי מעיקרא סמכינן עלה: בתרומה דרבנן. תרומת חוץ לארץ: תרומה דאורייתא. משבאו לארץ:
השתא נמי תרומה דרבנן היא. דאכול דמעיקרא ומאי ניהו תרומת פירות ורק: בתרומה דאורייתא. דין ותיירוש ויזהר לא אכול: ליכא למיגור משום תרומת
הארץ. דלא הואי גבייהו: וכל זר לא יאכל קדש. כל אותו הענין מדבר בתרומה ולא בקדשים דכתיב ובה השמש ואתר יאכל מן הקדשים וליכא לאקמ
אלא בתרומה שמחוסר בפורים מתיר בה: ולא מיד' דמיקרי קדשים. חזקתיהו של שלמים דאשכחן דמיקרי קדשים: במרם מן הקדשים. חזקתיהו של שלמים:
לא

1 דברי ריבז בשערי' וקמת ועלית וגו'. מכאן שהמקדש גבוה מכל ארץ
2 ישראל דכל צדדיה סתם וכתב ועלית: אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל
3 מארץ צפון. דהיינו בכל ומכל הארצות אשר הדחתים שם ובתיב אשר העלה:
4 מסייע ליה לרבי אלעזר. דנקט תנא דידן לישנא יתירא לאשמועינן שכל עצמו
5 של עזרא נלקות את ככל נתפסו לפי שראה
6 אותו שנתערבו בהן וראה שהיו חכמי
7 הדור עולין עמו ואין עוד כבבל שיתעסק
8 לבדוק בהן לייחסן עמד והפריש פסוליהן
9 והוליקן עמו והדור שראו התרשתם הכירו
10 בהם ולא חשש שיתערבו בהן אלו הפסולין
11 העולים ולדורות הבאים נמי פיון דאמר מר
12 (לפני דף ע"ט) לשכת הגזית היתה שם ששם היה
13 יושבים מייחסי כהונה וליה בכל יום מזהר
14 וזירי בפסולי' העולם. על כרחם: אפרושי
15 אפרושינהו. ומתוך שהופרשו הכירו בהם
16 אנשי מקומם וידעו שלא יתערבו עוד בהם:
17 ומנפשייהו סליקו. לארץ ישראל שלא
18 יכירו בהם: בשלמא למ"ד. שעלו
19 מאליהם ולא הכירו בהם העולים עמדם
20 כל כך היינו דארץ ישראל עיפה לבבל ספק
21 יחוס הוא אצל ככל שפעשית בכל כסולת
22 נקיה ובני ארץ ישראל לא הכירו כל כך
23 ויש שנדבק עמהם: עיפה. ספק עיובין
24 כעיסה זו שמערבין בה שאור מים וקמח
25 מלח וסובין: כל הארצות עיפה. כסולת
26 אצל ארץ ישראל לפי שבני ארץ ישראל
27 עסוקין לבדוק ביוחסין לפי שהכהנים
28 מצויים שם: וארץ ישראל עיפה לבבל.
29 שעזרא הפרישם וצא משם: אלא למ"ד
30 העולם תנן. הואיל ובעל כרחם העולם עם
31 אלו יצא קול פסול עליהם והכל ידעו
32 בפסולן ונזהר בהם כל העולים: ואבינה
33 בעם. מי היה ומי לא היה ש"מ לא ידע
34 עזרא מי עלה עמו ומי לא עלה עמו וסבור
35 שהיו שם לוי' כשרים ולא מצא ראויים
36 לעבודה אלא מאותן שפצצו בהונות ודיהם
37 בשיניהם ואמר איך נשיר את שיר ה' וגו'
38 במזמור על נהרות ככל (תהלים קל"ו) שאמר
39 להם בנבידנצר שירו לנו משיר ציון עמדי
40 וקצצו בהונות ודיהם בשיניהם ואמרו לו
41 איך נשיר את שיר ה' על אדמת נכר לא
42 נשיר לא נאמר אלא איך נשיר אין לנו במה
43 למשמש בנימי הכנורות מאותן עלו ומן
44 הקשרים לא מצא לפי שהיו יושבים בבבל
45 בשלוח והעולים בירושלים היו בעוני
46 ובטורח המלאכה ובאימת כל סביבותיה
47 והתרן לוי' דקתני מתניתין מהתרן דלא חזו
48 לעבודה היה מזהר וזירי כהן. יודע היה מי עלה ומי לא עלה: גדולה חזקה. יש לסמוך עליה יפה: בקשו כתבם המתייחשים. כתב יוחסין: חזקתיהו. נחמיה בן
49 חכליה קרי בן בספר עזרא ובגמרא ירושלמי נמצא שעל שם שהיה משקה למלך היה צריך לשתות קודם שלא יחשדהו שמא הטיל סם המות במשקה המלך התייר
50 לו יין של עובדי בוכבים לשתות לכך נקרא התרשאת: עד עמוד כהן לאורים ותומים. באדם שאומר לחבירו עד שיבא משיח דאורים ותומים לא היו בבית שני:
51 ואמר להם ב'. מדכתיב מקדש הקדשים שמענין דלא אסירי בתרומה אלא מקדשי המקדש: אמר להם. תרומה איני יכול לאסור עליכם מפני חזקתיהו שהחזיקם
52 בבבל לאכלה: קדשי הגבול. תרומה הגבולת בכל מקום: אף כאן ב'. אלמא מדכתיב ויגאלו שמע מיה נחלילו מן הכהונה והיינו חללים: וזלמ"ד. במשכת כהנות
53 דף כ"ט: מעלין מתרומה ליוחסין. הראה כהן אוכל בתרומה במקומו אין צריך לבדוק אחריו ביוחסין ונראה כהן בתו הני פיון דאכלי בתרומה אתי לאסוקניהו ואמאי
54 לא חש לה נחמיה דלא לאסוקניהו: שאני התם דריע חזקתיהו. לא איצטריך למיחש להאי דכיון דשאר כהנים אוכלים בקדשי המקדש והם נגואלו מהם הורע
55 חזקתם ויש בהם היכר ולא אתי לאסוקניהו: ואלא. כיון דליכא למגור מיד' מאי גדולה חזקה דאמר רבי יוסי מאי רבואת לא היה לו לומר אלא מנלן לחזקה כי
56 מדקאמר גדולה רבואת אשמועינן דאע"ג דאיכא צד איסור השתא טפי מעיקרא סמכינן עלה: בתרומה דרבנן. תרומת חוץ לארץ: תרומה דאורייתא. משבאו לארץ:
57 השתא נמי תרומה דרבנן היא. דאכול דמעיקרא ומאי ניהו תרומת פירות ורק: בתרומה דאורייתא. דין ותיירוש ויזהר לא אכול: ליכא למיגור משום תרומת
58 הארץ. דלא הואי גבייהו: וכל זר לא יאכל קדש. כל אותו הענין מדבר בתרומה ולא בקדשים דכתיב ובה השמש ואתר יאכל מן הקדשים וליכא לאקמ
59 אלא בתרומה שמחוסר בפורים מתיר בה: ולא מיד' דמיקרי קדשים. חזקתיהו של שלמים דאשכחן דמיקרי קדשים: במרם מן הקדשים. חזקתיהו של שלמים:
לא

הסובר שהעלום בעל כרחם, היאך לא ידע עזרא בתחילה מי עלה עמו, והא
מִיָּהָר וְהִירָה – הרי נזהר לבדוק שלא יאשרו פסולים בבבל, וידע מי עלה
ומי נותר. מתרצת הגמרא: נְהִי דְאִיְהוּדָא פְּסוּלִים – אמנם נזהר עזרא
לבדוק שיעלו עמו כל פסולי הייחוס שבבבל, אך בְּכַשְׂרִים לֹא אִיְהוּדָא,
ולכן לא ידע עזרא מי מהכשרים עלה עד שהגיעו לנדר 'אהוא'.
שנינו במשנה: שעלו עם עזרא משפחות בְּנֵי לֵוִי וַיִּשְׂרָאֵל. מבארת
הגמרא: מִנְּלֵן דְּסִלְקִין – מנין שעלו חללים. דְּבִי יוֹסִי אוֹמֵר, גְּדוּלָּה חֻזְקָה – גדול
(עזרא ב ע) וַיִּשְׁבּוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וּמִן הָעָם וְהַכְּשָׁרִים וְהַשְׂעִירִים,
וְהַנְּתִינִיִּם פְּעֻרֵיהֶם וְכָל יִשְׂרָאֵל פְּעֻרֵיהֶם. ומפורש בפסוק שהיו עם עזרא
כהנים לויים וישראלים.
שנינו במשנה: שעלו עם עזרא חֲלָלִי גִירֵי וְחִרְוִירֵי. מבארת הגמרא: חֲלָלִי
מִנְּלֵן – מנין שעלו חללים. דְּבִי יוֹסִי אוֹמֵר, גְּדוּלָּה חֻזְקָה – גדול
כוחה של חזקה לסמוך עליה גם במקום שיש חשש איסור, שְׁנֵאמַר בעולי
בבל (עזרא ב סא-ט) וַיִּמְכְּנוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי הַכֹּהֵן בְּנֵי הַקֹּהֵן בְּנֵי בְרוּזִי, אֲשֶׁר
לָקַח אֲבִיהֶם מִבְּנוֹת בְּרוּזִי הַנְּלֻעִי אִשָּׁה וַיִּקְרָא אֲבִיהֶם בְּרוּזִי עַל שְׁמֵם,
אֵלֶּה בְּקִשּׁוֹ בְּתָכֶם הַמְּתִיחִישִׁים – כתב יחוסם שזיכיה על כשרותם ולא
נִמְצְאוּ, וַיִּנְאָלוּ – ונתחללו מן הכהנים, וַיֵּאמֶר הַתַּרְשָׁתָא – נחמיה בן
חכליהו להם, אֲשֶׁר לֹא יֵאבְלוּ מִקִּדְשׁ הַקִּדְשִׁים עַד עַמּוֹר בְּהֵן לְאוֹרִים
וְתַמִּים – אסורים אתם לאכול מבשר קדשים עד שיבוא משיח. ומה שאסר
עליהם רק אכילת קדשים ולא אסרם בתרומה מדייקת הברייתא, שכן
הוסיף וַיֵּאמֶר להם – לבני ברוזיל, מפני שְׁתֵּרֵי אֲתֵם בְּחֻזְקָתְכֶם הוֹחֲזוּתֶם
בבבל, איני יכול לאסור עליכם דבר שכבר הוחזקתם לאכול, אמנם בְּמָה
הֵייתֶם אוֹכְלִים בְּגוּלָּה, בְּקִדְשֵׁי הַנִּבְּוֶל – בתרומה שנאכלת בכל מקום, אֵף
כָּאן בארץ ישראל נִמִּי מותרים אתם לאכול בְּקִדְשֵׁי הַנִּבְּוֶל – בתרומה,
אבל בקדשים שלא הוחזקתם לאכול, אסורים אתם אף כאן לאכלם משום
שנתחללתם מן הכהונה. ועל כך אמר רבי יוסי 'גדולה חזקה'. ונמצא,
שלמדים מפסוק זה שעלו עם עזרא כהנים חללים לארץ ישראל.
שואלת הגמרא, איך התירו לבני ברוזיל החללים לאכול בתרומה, וְהֵלֵא
לְמֵאֵן דְּאֵמַר (כתובות כד:) שֶׁמֶעֲלִים בְּתַרְוֻמָּה לְיוֹחֲסִין – שהרואה
שומאכילין תרומה לאדם בחזקת שהוא כהן, אין צריך לבדוק אחר יחוסו,
ומותר לכהן לישא את בתו, אם כן יש לחשוב בְּהֵן דְּאֵבְלוּ בְּתַרְוֻמָּה –
באותם חללים שהתירום באכילת תרומה. שְׁמֵאֵן אֲתוֹן לְאִסְרוֹקֵיהוּ – יבואו
להעלות אותם מתרומה ליחוסין. מיישבת הגמרא: בחללים אלו אין חשש
שיעלו אותם ליחוסין, כיון דְּשֵׁאֵמֵר הָתֵם דְּרַעֲךָ חֻזְקָתֵיהוּ – שהורעה חזקתם,
שכן שאר הכהנים היו אוכלים בקדשים, ואילו הם הותרו רק באכילת
תרומה. ולכן ידעו שיש בהם צד פסול ולא יעלו ליחוסין.
שואלת הגמרא: וְאֵלֵא אם כדברין שניכר פסולם ולא היה מקום לגזור
עליהם איסור אכילת תרומה, מֵאֵי גְּדוּלָּה חֻזְקָה – מדוע אמר רבי יוסי
בברייתא 'שגדולה חזקה' בכך שהאכילום תרומה מחמת חזקתם, ומשמע
שגדול כוח החזקה לסמוך עליה אף שהיה לנו סיבה לאסור יותר מאשר
לפני כן, והלא לדברין שלא היה מקום לגזור עליהם איסור, היה לרבי יוסי
לומר מנין שסומכין על חזקה. מיישבת הגמרא: נקט רבי יוסי לשון זו משום
דְּמִשְׁקֵינָא – קודם שעלו לארץ ישראל, אֵבְלוּ בְּתַרְוֻמָּה דְּרַבָּנָן – היו
מוחזקים לאכול רק בתרומת חוץ לארץ שחיובה מדרבנן, וְלִבְשָׁן מִשְׁבֹּא
לארץ ישראל אֵבְלוּ בְּתַרְוֻמָּה דְּאִוִּיִּיתָא – התיר להם נחמיה לאכול גם
מתרומת ארץ ישראל שחיובה מן התורה, וזהו כוונת רבי יוסי שגדול כוח
החזקה, שמחמתה מותרים אף באכילת תרומה דאורייתא.
חזרת הגמרא ליישב באופן אחר מדוע לא חששו שיבואו להעלותם
ליחוסין: וַאֲבִיעִית אִימָא, לְעוֹלָם הַשְׁתָּא נִמִּי בְּרַבָּנָן אֵבְלוּ – אף אחר
שעלו לארץ ישראל לא התיר להם נחמיה לאכול אלא מתרומת ירק
ופירות האילן שאף בארץ ישראל אין חיובם מן התורה, אבל בְּדְאִוִּיִּיתָא
לֹא אֵבְלוּ – בתרומת 'דגן תירוש ויצהר' שחיובם מן התורה, לא התיר להם
נחמיה לאכול, כיון שלא חזקו בבבל לאכול בתרומה דאורייתא. ולכן לא
חששו שמחמת אכילתם בתרומה יעלו אותם ליחוסין. משום דְּכִי מִסְקִינָן
בְּתַרְוֻמָּה לְיוֹחֲסִין – אימתי נאמר ש'מעלין מתרומה ליחוסין', היינו דווקא
באוכל תרומה שחיובה בְּדְאִוִּיִּיתָא, אבל כשאוכל רק בתרומה שחיובה
בְּרַבָּנָן לֹא מִסְקִינָן – אין מעלין אותו לייחסו בלי בדיקה.
שואלת הגמרא: אִי הָכִי – אם כדברין שגם בארץ ישראל לא הותרו לאכול
אלא מאותה תרומה שהיו אוכלים בבבל, מֵאֵי גְּדוּלָּה חֻזְקָה – מדוע נקט
רבי יוסי לשון 'גדולה חזקה', שמשמעו שגדול כוח החזקה לסמוך עליה אף

כִּי יִפְלֵא מִמֶּךָ דְּכִרְ לְמִשְׁפַּט וגו' דְּכִרְ רִיבִת בְּשַׁעֲרֵי נְקֻמָּה וְעֻלִּית אֵל
הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחֵר ה' אֱלֹהֶיךָ, וכיון שהפסוק מדבר על 'ריבת בשעריך'
דהיינו בכל ארץ ישראל, ונאמר בו 'עֻלִּית' דהיינו עליה לבית המקדש,
למדים מכך שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, אֵלֵא מה שהשיענו
התנא שְׁאֵרֵי יִשְׂרָאֵל נִבְּוֶה מִכָּל אֲרָצוֹת, מִנְּלֵן, משיבה הגמרא: שלמדים
כן ממה דְּכִרְתִּיב בִּירְמִיָּהוּ (טו יד-טו) לַעֲנִין הַגְּאוּלָּה הַעֲתִידָה, לְכֵן הִנֵּה
יָמִים בָּאִים נָאִם ה', לֹא יֵאמֶר עוֹד הִי ה' אֲשֶׁר הָעֵלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאֲרֵץ מִצְרַיִם, כִּי אִם הִי ה' אֲשֶׁר הָעֵלָה וְאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאֲרֵץ צֹפֶן – מבבבל ומכל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִרְחִיתִים שָׁם, ומלשון 'אֲשֶׁר
הָעֵלָה' וְיִמְכַל הָאֲרָצוֹת' למדים שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות.
שואלת הגמרא: אמנם מטעם זה שנו במשנתנו לשון 'עלו', אך מֵאֵי אִרְיָא
דְּתַנִּי – מדוע שנו דווקא לשון 'עלו' מִבְּבֶל, תַּנְיָ עָלוּ לְאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל,
שהרי אף משאר ארצות עלו. מיישבת הגמרא: שהלשון 'עלו' מבבבל בא
ללמדנו שכל עיקר כוונת עזרא היתה לנקות את בבל מן הפסולים,
ומשנתנו מְסִייע לִיה לְרַבִּי אֱלֶעָזָר, דְּאֵמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, לֹא עָלָה עוֹרָא
מִבְּבֶל עַד שֶׁשָּׂשֻׁאָה לִבְבֶּל נָקִיה מִפְּסוּלִים שְׁבָה בְּסוּלָתָה שְׁנָקִיתָ מִסּוּבִין שְׁבָה,
כדי שלא יתערבו בכשרים שנותרו בבבל, ואחר שהבדילם מן הכשרים
לקחם עמו וְעָלָה לארץ ישראל.
הגמרא מביאה מחלוקת אבבי ורבא בלשון משנתנו: אִתְמַר, אֲבִי אֵמַר
עָלוּ מֵאִירְיָא תַּנִּי – שנו במשנתנו שאותם פסולים 'עלו' מבבבל' כלומר עלו
מירצונם, וְרַבָּא אֵמַר הָעֵלֹם תַּנִּי – שנו במשנתנו ש'העלו'ם מבבבל' כלומר
שהעלם עזרא בעל כרחם. מבארת הגמרא את טעם מחלוקתם: וְקִמְפִּלְנִי
אבבי ורבא בְּדְרַבִּי אֱלֶעָזָר, דְּאֵמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר, לֹא עָלָה עוֹרָא מִבְּבֶל עַד
שֶׁשָּׂשֻׁאָה בְּסוּלָתָה נָקִיה וְעָלָה, אֲבִי לִית לִיה דְּרַבִּי אֱלֶעָזָר – אינו סובר כרבי
אלעזר שעזרא עשה את בבל נקיה מן הפסולים, אלא הם מעצמם עלו
לארץ ישראל, ואילו רַבָּא הסובר שהעלו'ם בעל כרחם, אִתְּ לִיה דְּרַבִּי
אֱלֶעָזָר – סובר כרבי אלעזר שכוונת עזרא היה לנקות את בבל מהפסולים,
ולפיכך הפרישם והעלם בעל כרחם.
מביאה הגמרא אופן נוסף בביאור מחלוקת אבבי ורבא: אִיבָעִית אִימָא,
דְּכֹנִלִי עֲלֵמָא אִתְּ לֵהוּ דְּרַבִּי אֱלֶעָזָר – בין אבבי ובין רבא סוברים כרבי
אלעזר שעזרא עשה את בבל נקיה מן הפסולים, וְהָכָא בְּהָא קָא מִיפְּלִינִי –
אלא שמחלוקתם היא באיזה אופן עשה כן, מֵר – אבבי, כְּבֵר, אִפְרוּשִׁי
אִפְרוּשִׁינֵיהּ וּמִפְּשִׁייהו סְלִיקוּ – שעזרא רק הבדיל את הפסולים
מהכשרים כדי שיכירום ולא יתערבו בהם אבל לא העלם, ואחר שהוכר
פסולם בבבל, עלו מעצמם לארץ ישראל ששם לא היה ידוע פסולם, וְמֵר
– רבא כְּבֵר, שאחר שהפרישם עזרא, הוא עצמו פִּעַל בְּרִחִייהו וְאִסְרוֹקֵיהוּ
– העלם בעל כרחם. לפי חשש שמה עדיין יתערבו בהם הכשרים.
שואלת הגמרא על שיטת רבא: בְּשִׁלְמָא לְמֵאֵן דְּאֵמַר – אמנם לאבבי הסובר
שהפסולים עָלוּ מאיליהם, ולא הכירו בהם שאר העולים עמהם כל כך,
הֵינּוּ דְּאֵמַר – מובנים דברי רב' וְהִנֵּה אֵמַר שְׁמוּאֵל, שְׁכָל אֲרָצוֹת עִיסָה
לְאִינִי יִשְׂרָאֵל – שישאלו היושבים בשאר ארצות כיון שמעורבים בהם
הרבה פסולים בבצק המעורב משאר מים וקמח, הִי הֵם ספק פסולי חוס
לגבי יושבי ארץ ישראל ששם הסנהדרין עוסקים תדיר בדיקת פסולי יחוסם,
משום הכהנים המצויים שם, וְאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל עִיסָה לְכָכָל – ויושבי ארץ
ישראל הרי הם ספק פסולים לגבי בני בבל, לפי שבני ארץ ישראל לא הכירו
כל כך בפסולים שעלו מבבל ואפשר שנתערבו בהם, אֵלֵא לְמֵאֵן דְּאֵמַר –
לרבא הסובר שהעלו'ם את הפסולים בעל כרחם, אם כן יצא עליהם קול
שפסולים הם ובני ארץ ישראל מִיַּדֵּי יַדְעִינֵהוּ מִפְּסוּלֵם וְנִהְדּוּ מִלְּהִנְשֵׁא
להם, ומדוע יש לחשוש שנתערבו בהם פסולים יותר מבבבל. משיבה הגמרא:
שגם רבא יכול לסבור כשמואל, וְהִי דְּרַעֲךָ לְהֵהוּא דְּרָא – על אף שבני
ארץ ישראל שאבותו דור ידעו מי הפסולים ונזהרו מלהתערב עמהם, מכל
מקום לְרַבָּא אִתְרִינִי לֹא יַדְעִי – הדורות הבאים לא הכירו בהם ואפשר
שנתערבו עמהם, ונגרע יחוסם לגבי בני בבל.
מקשה הגמרא על שיטת רבא: בְּשִׁלְמָא לְמֵאֵן דְּאֵמַר – אמנם לאבבי הסובר
שהפסולים עָלוּ מאיליהם, הֵינּוּ דְּכִרְתִּיב – מבווארים דברי עזרא בפסוק
וְאִקְבָּצִם אֶל הַנֶּהָר הַבָּא (על אחוזה) [אֶל אַהוּא], וְנִתְּנָה שָׁם יָמִים
שְׁלֹשָׁה, וְאִבְיָנָה בָּעָם וּבַכֹּהֲנִים, וּמִכָּנִי לִי לֹא מִצְאֵתִי שָׁם (עזרא ח טו),
שכיון שלא עזרא העלם, לכך לא ידע עזרא בתחילה מי עלה עמו, ורק
כאשר קיבץ את העולים אל שפת הנדר אז וְאִבְיָנָה בָּעָם הכירו מי הם
העולים עמו, ולא מצא בהם משפחות לויים. אֵלֵא לְמֵאֵן דְּאֵמַר – לרבא

לא תאכל.

שנינו במשנה: שעלו עם עזרא נָדִיר וְחֲרוּדִי. מבארת הגמרא: מִנְלָן שעלו עמו גרים ומשחררים. אָמַר רַב חֲסֵדָא, מִדְּאָמַר קָרָא (עזרא ו כא) בענין הקרבת הפסח ואכילתו אחר שהושלם בנין הבית, וְיֵאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַשְּׂבִיִּים מִהַגְדֵּל וְכָל הַנִּגְדָּל מִמִּנְהָם נֹזֵי הָאָרֶץ אֲלֵהֶם לְדָרֵשׁ לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, דְּהֵינּוּ הָגִירִים וְהַמְשֻׁחָרְרִים שֶׁעֶבֶר עָבְדוּ עֲבֹדָה זָרָה, וּבִדְלוּ מִטּוּמְאָתָהּ, וּמוֹכַח שֶׁגַם הֵם הָיוּ בֵּין שְׂבֵי הַגּוּלָּה.

שנינו במשנה: שעלו עם עזרא מִמִּנְהָם. מבארת הגמרא: מִנְלָן שעלו עמו ממזרים. מִדְּקָתִיב (נחמיה ב ו) וַיִּשְׁמַע מִכְּבֹּלֵט הַחֲרוּזִי וְטוֹבִיָּה הַעֲבָדִי שֶׁיָּקִישׁ נִחְמִיָּה מִדְּרוּשׁ שִׁיתִּיר לוֹ לִבְנוֹת אֶת יְרוּשָׁלַיִם, וַיִּרְעַע לָהֶם רָעָה גְדֹלָה אֲשֶׁר בָּא אֲדָם לִבְקֹשׁ טוֹבָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. ומפורש, שאותו טוביה היה עבד עמוני. וְקָתִיב (שם ו יח) כִּי רַבִּים הָשִׁירִים בִּיהוּדָה שְׁהָיוּ בְּעָלֵי בְרִית וְשֹׁבְעָה לֹא – לטוביה, כִּי טוֹבִיָּה הָתָן הוּא לְשִׁכְנָה בֶן אֶרֶח שְׁהִיָּה שֶׁר וגדול בישראל, וַיְהוֹתֵנּוּ בְנֵי שֶׁל טוֹבִיָּה לָקַח אֶת בֵּית מִשְׁלֵם בֶּן בְּרַכְיָה שְׁהִיָּה שֶׁר וּנְכַבֵּד בִּישְׂרָאֵל. וּנְמַצָּא שֶׁבְעָלִיית עֲזָרָא הִיוּ מִמִּזְרִים, שְׁהָיוּ הַכְּנִים שֶׁנִּשְׁלְחוּ לטוביה ובתו של שכינה, וְכֵן הַכְּנִים שֶׁנִּשְׁלְחוּ לִיהוֹנָן וּבְתוֹ שֶׁל מְשֻׁלֵּם הִיוּ מִמִּזְרִים. דְּקָסְכָר שְׁעוֹבָד בּוֹכְבִּים וְעָבָד הָקָא עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל הַזֶּה מִמִּזְרִים, לִפִּי שְׁמַתִּיחָא אַחֵר אִמּוֹ וְהָרִי הוּא יִשְׂרָאֵל, וְכִיּוֹן שֶׁאֵין תּוֹפְסִים קִידוּשִׁין בָּאֵבִי וְאִמּוֹ הָרִי הוּא מִמִּזְרִים.

דוחה הגמרא: הִנֵּיחָא – אִנְּמִן לְמָאן דְּאָמַר שְׁבִאוּפִין זֶה הַזֶּה מִמִּזְרִים יֵשׁ מִכָּאן רֵאִיָּה שְׁהָיוּ עִם עֲזָרָא מִמִּזְרִים, אֵלָּא לְמָאן דְּאָמַר שְׁהוּלָד כְּשֶׁר וְאִינוּ מִמִּזְרִים מִמִּזְרִים – מִנֵּן לְמַשְׁנָה שֶׁאֵין מִמִּזְרִים עַל עִם עֲזָרָא. וְתוֹ – עוֹד יֵשׁ לְדַחוּת, אִף לְדַעַת הַסּוֹבְרִים שְׁהוּלָד מִמִּזְרִים, מִמִּזְרִים הָיוּ לִיהוֹנָן בְּנִים שֶׁנִּשְׁלְחוּ לַהֵם מִבֵּית שְׁכִינָה וּמִבֵּית מְשֻׁלֵּם וְהָיוּ מִמִּזְרִים, וְיִלְמָא לֹא הָיוּ לִיהוֹנָן – שְׁמָא מִנְשִׁים אֵלּוּ לֹא הָיוּ לַהֵם כֻּלָּם בְּנִים, וּנְמַצָּא שֶׁל הִיוּ מִמִּזְרִים בְּעָלִיית בָּבֶל. וְתוֹ – עוֹד דּוּחָה הַגְּמָרָא, אִפִּילוּ אִם הָיוּ לַהֵם בְּנִים מִמִּזְרִים מִנְשִׁים אֵלּוּ, מִמִּזְרִים הָיוּ לִיהוֹנָן וְכָלֵן – מִנֵּן שְׁהָיוּ בְּתִחִילָה בָּבֶל וְעָלוּ עִם עֲזָרָא לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיִלְמָא הָתָם הָיוּ – אִילוּ שְׁכִינָה וּמְשֻׁלֵּם נִוְתָרוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִזְמָן גְּדֻלָּה בֶן אֲחִיקָם, וְשֵׁם נִשְׂאוֹ טוֹבִיָּה וּבְנָא אֶת בְּנוֹתֵיהֶם לְנִשְׁכִּים.

מביאה הגמרא מקור אחר: אֵלָּא מִתְּקָא – לְמִדֵּים זֹאת מִמִּזְרִים שְׁנֵאמַר (נחמיה ז סא) וַיֵּלֶךְ הָעוֹלָם מִתַּל מֶלֶח תַּל הַרְשָׁא בְּרֹב אֲדוֹן וְאָמַר וְלֹא יָבֹל לְהַגִּיד בֵּית אֲבֹתָם וְיִרְעֶם אִם מִיִּשְׂרָאֵל הֵם, ואין כוונת הפסוק רק לציין שם המקומות שמהם באו העולים, אלא לרמז מי היו העולים. תַּל מֶלֶח מִרְמָז שֶׁאֵלּוּ בְּנֵי אֲדָם שְׁדוּמִים מַעֲשֵׂיהֶם לְמַעֲשֵׂה אֲנָשִׁי עִיר סְדוֹם שֶׁנִּתְפַּקְּהָ לְתַל מֶלֶח, שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁאֲנָשִׁי סְדוֹם הָיוּ מְגִלֵּי עֲרִיּוֹת וּבְנֵיהֶם מִמִּזְרִים, כִּי עוֹלִים אֵלּוּ עָשׂוּ כֵן וּבְנֵיהֶם מִמִּזְרִים. וְלְמִדֵּים מִכָּאן שֶׁעָלוּ מִמִּזְרִים מִבָּבֶל. מְמַשִּׁיכָה הַגְּמָרָא לִבְאֵר אֶת הַמִּשְׁכָּח הַפְּסוּק בְּדֶרֶךְ זֶה: תַּל הַרְשָׁא שְׁהוּא לִשְׁוֹן הַחֲרָשָׁה וְהַשְּׁקֵטָה, מִרְמָז שֶׁהָאֵל הוּא מִיִּשְׂרָאֵל אֵלָּא וְאִמּוֹ מִשְׁתַּקְתָּן, דְּהֵינּוּ שְׁתוּקִי, שֶׁגַם הֵם הָיוּ בֵּין הָעוֹלִים. וְמָה שְׁנֵאמַר עוֹד, וְלֹא יָבֹל לְהַגִּיד בֵּית אֲבֹתָם – מִי אֲבִי וְיִרְעֶם – וְכִי אִמּוֹ אִם מִיִּשְׂרָאֵל הֵם, זֶה הוּא אֲסוּפִי, וְנִקְרָא כֵן לִפִּי שֶׁנֶּאֱמַר מִן הַשּׁוּק, וּמֵאֲחֵר וְאִינוּ יוֹדַע מִי אִמּוֹ, אִינוּ יוֹדַע אִם מִזְרִים יִשְׂרָאֵל הוּא. וּמִכָּאן שֶׁבֵּין הָעוֹלִים הָיוּ אֲסוּפִים. מְמַשִּׁיכָה הַגְּמָרָא לִבְאֵר אֶת הַנֵּאמָר בְּהַמִּשְׁכָּח הַפְּסוּק 'בְּרֹב אֲדוֹן וְאָמַר, אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ שִׁישׁ לְדַרְשׁ אֶת הַפְּסוּק כִּךְ, אָמַר אֲדוֹן – הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲנִי אֲמַרְתִּי יְהוָה יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַשּׁוּבִים בְּכִרּוֹב – כִּחִיּוֹת הַקְדֵּשׁ עַל יַד שִׁינְהוּגוֹ בְּקִדּוּשָׁהּ, וְאֵילוּ הֵם שֶׁלֹּא נִוְדָּרוּ בְּעֲרִיּוֹת שֶׁמֹּו עֲצָמָם בְּנִמְרִים שְׁהָיוּ מִקְפִּידִּים עַל בָּת זִוּגוֹ. וְאֵיכָא דְּאָמְרִי שֶׁכֶּן אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אָמַר אֲדוֹן – הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵף עַל פִּי יִשְׂרָאֵל לֹא נִוְדָּרוּ בְּעֲרִיּוֹת וְשִׁמּוֹ עֲצָמָם בְּנִמְרִים, מִכָּל מִקּוֹם הֵן הַשּׁוּבִים לִפְנֵי בְּכִרּוֹב.

מביאה הגמרא עוד דרשה מפסוק זה: אָמַר רַבִּי רַבִּי בְּרַךְ הָאֵל הַנּוֹשֵׂא אֶשְׁהָ שְׁאִינָה הוֹנֵגֶת לוֹ – שְׁאִינָה מִיּוֹחַסֵת וּפְסוּלָה לוֹ, מִשְׁלָלָה עֲלָיו – מַחֲשִׁיבֵה הַבְּתוֹב בְּאֵילוֹ חֲרוּשׁ לְכָל הָעוֹלָם כְּלוּל וְזִרְעוֹ מֶלֶח, שֶׁמִּלֵּבֵד שֶׁאֵין הַמֶּלֶח עֲצָמוֹ מִצְמִיחַ מֵאִמּוֹהָ, עוֹד גּוֹרֵם בְּרִיעֻתוֹ לְהִשְׁתַּחֲוֹת הַקֶּרֶקֶר, שֶׁגַם לִהְיוֹת לֹא יִהְיֶה דָּבָר אַחֵר יוֹכֵל לְצַמּוֹת, שְׁנֵאמַר 'וַיֵּלֶךְ הָעוֹלָם מִתַּל מֶלֶח תַּל הַרְשָׁא', כְּלוּמָר, אֵלּוּ שְׁאִינִם יוֹכֵלִים לְהַגִּיד אֶת יְחֻסָּם מִכּוֹנִים 'תַּל מֶלֶח', שֶׁהִנּוּשָׁא אוֹתָם כְּחוֹרֵשׁ חוֹרֵעַ מֶלֶח, מִשּׁוּם שֶׁגּוֹרֵם שֶׁאֵין לוֹ הַנֵּאֵם מִזְרָעוֹ הַפְּסוּל, וּמִרְבָּה מִשְׁפָּחוֹת שְׁאִינִם מִיּוֹחַסוֹת שֶׁאֵין שְׁכִינָה שׁוֹרֶה בָּהֶם.

מבארת הגמרא את עניונו של הנושא אשה פסולה לשם ממון: אָמַר רַבִּי בְּרַבִּי אֲדָא אָמַר רַבִּי, כֵּל הַנּוֹשֵׂא אֶשְׁהָ הַפְּסוּלָה לוֹ לְשׁוֹם – לְשֵׁם מִמּוֹן,

הָיוּ לוֹ בְּנִים שְׁאִינִן מִהוֹנֵגִים, שְׁנֵאמַר (הושע ז ז) 'כֹּה בְּנֵי בְנִים וְרִים יִלְדוּ עֲתָה יֵאכְלֵם חֲדָשׁ אֶת חֲלָקֵיהֶם, שְׂכִין שְׁבָדוֹ בַּה' בְּמָה שֶׁנִּשְׂאוּ נָשִׁים פְּסוּלוֹת, לִפְיָךְ נִוְלְדוּ לָהֶם בְּנִים שְׁאִינִם מִהוֹנֵגִים. וְשְׁמָא תֵאמַר שֶׁלֹּכַל הַפָּחוֹת מִמּוֹן פֶּלֶט – הַמִּמּוֹן שֶׁאֵילוּ נִשָּׂא עֵינָיו נוֹתֵר לוֹ לְפַלְטָה, תִּלְמוּד לִימָר בְּהַמִּשְׁכָּח הַפְּסוּק 'עֲתָה יֵאכְלֵם חֲדָשׁ אֶת חֲלָקֵיהֶם' – שְׁאוֹתוֹ מִמּוֹן יֵאכֵל וְיִתְכַלֵּה. וְשְׁמָא תֵאמַר שֶׁרַק חֲלָקֵן שֶׁל הַבַּעַל בְּמִמּוֹן זֶה, דְּהֵינּוּ נִכְסֵי צֶאֱן בְּרוֹל שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ אֶשְׁתּוֹ וְאֲחֵרוֹתָם עֲלֶיהָ, יִפְסֵד מִשּׁוּם כִּךְ, שְׁהָרִי הַבַּעַל רָאוּי לְהַפְסֵד מִחֲמַת שֶׁנִּשְׂאָה שֶׁלֹּא בְּהִיתָר, וְלֹא יִפְסֵד חֲלָקָה שֶׁל אֶשְׁתּוֹ, דְּהֵינּוּ נִכְסֵי מִלּוֹג שֶׁהָקִיב שָׁלָה, שְׁהָרִי הוּא לֹא עֲשֵׂתָה אִסּוּר בְּכִךְ שֶׁבִּיקְשָׁה לְהַנְשֵׂא לְמִיּוֹחַס, תִּלְמוּד לִימָר 'חֲלָקֵיהֶם', לִשְׁוֹן רַבִּים, כְּלוּמָר שֶׁאֵין חֲלָקָה נִפְסֵד, וְלֹא יוֹכֵל הַבַּעַל לְהַנּוֹת אִפִּילוּ מִן הַפִּעוּרָה שֶׁל אוֹתָם נִכְסֵי מִלּוֹג. וְשְׁמָא תֵאמַר שֶׁהַמִּמּוֹן כֹּלֵל לְזִמְן מְרֻבָּה, תִּלְמוּד לִימָר 'יֵאכְלֵם חֲדָשׁ', מִבְּאֵר הַגְּמָרָא, מִמִּזְרִים – מִהוּ מִשְׁמַעוֹת הַפְּסוּק 'יֵאכְלֵם חֲדָשׁ'. אָמַר רַבִּי נַחֲמָן בְּרַבִּי יִצְחָק, חֲדָשׁ נִכְסֵים וְחֲדָשׁ יֵצָא וְנִמְנָם אֲבָד – מִתְחִילָת הַחֲדוּשׁ וְעַד סִימוֹן יֵאבֵד מִמּוֹנָם.

מוסיפה הגמרא לבאר את עניונו הנושא אשה פסולה: וְאָמַר רַבִּי רַבִּי בְּרַבִּי אֲדָא, וְאָמַרִי לֵה אָמַר רַבִּי סֵלָא אָמַר רַבִּי הִנְנוּנָא, כֵּל הַנּוֹשֵׂא אֶשְׁהָ שְׁאִינָה הוֹנֵגֶת לוֹ – שְׁאִינָה מִיּוֹחַסֵת וּפְסוּלָה לוֹ, אֵלָּא הוּא בּוֹפְתָו – קוֹשֶׁר, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רוֹצֵעַ – מִלְּקוּחָה בְּרִצּוּעָה. וְכֵן תֵּנָא בְּבִרְיָתָא, עַל בּוֹלָם – כִּהְנִים לִוִּים וְיִשְׂרָאֵלִים שֶׁנִּשְׂאוּ נָשִׁים פְּסוּלוֹת, אֵלָּא הוּא בּוֹתֵב וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חוֹתֵם, וּמִהוּ כּוֹתֵב אוֹי לוֹ לְפַסֵּל אֶת זִרְעוֹ וְלִפְנֵים אֶת מִשְׁפָּחָתוֹ, וְלִנְשֵׂא אֶשְׁהָ שְׁאִינָה הוֹנֵגֶת לוֹ, שְׂכִין שֶׁנִּשְׂאָה פְּסוּלָה אֶת זִרְעוֹ וּנְפַגְמָה מִשְׁפָּחָתוֹ, וְאֵלָּא הוּא בּוֹפְתָו וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רוֹצֵעַ. וּמוֹסִיפָה הַבְּרִייתָא, וְכָל הַפְּסוּל – מִי שֶׁדָּרְכוּ לְפַסוּל אַחֲרֵים תְּמִיד, הוּא עֲצָמוֹ פְּסוּל, וְכָל שְׁאִינוֹ מְדַבֵּר בְּשִׁבְחָהּ שֶׁל אֲדָם לְעוֹלָם זֶה מוֹכִיחַ שְׁהוּא עֲצָמוֹ פְּסוּל. וְאָמַר שְׁמוּאֵל עַל כִּךְ, שֶׁהַמִּרְבָּה לְפַסוּל אַחֲרֵים בְּמוֹם מִסּוּיָם, זֶה מוֹכִיחַ שִׁישׁ בְּפִסּוּל עֲצָמוֹ מֵאוֹתוֹ הַמוֹם, מִשּׁוּם שֶׁבְּמוֹם שֶׁל דָּרְכוּ לְהִיּוֹת הוֹלֵךְ וְפוֹסֵל אַחֲרֵים.

מביאה הגמרא מעשה שנהגו בו כבכלו של שמואל: שֶׁכַּל הַפְּסוּל בְּמוֹמוֹ פוֹסֵל: מַעֲשֵׂה בְּהָהוּא נִבְרָא דְּמִנְהִירְדֵּעָא – אֲדָם הָגַר בְּעִיר נְהֲרַדְעָא, דְּעָל לְבִי מִמִּשְׁכָּחֵי בְּפִימְבִרְדִּיתָא – שְׁבָא לְבִית הַמִּשְׁבָּחִים שְׁבַעֲרִי פּוּמְבִרְדִּיתָא וְאָמַר לָהּ לְטַבְּחֵים כְּבוֹ לִי בִישְׁתָּא, אֲמָרָה לִיהָ הַטְּבָחִים, נִמְרֵר עוֹד דְּשִׁקוּל לְשִׁמְעִיָּה דְּרַב יְהוֹדָה בְּרַבִּי יְחֻזְקָאֵל – הַמֵּתָן עַד שִׁיטוֹל שְׁמִשּׁוֹ שֶׁל רַב יְהוֹדָה בְּרַבִּי יְחֻזְקָאֵל מִהַבְשֵׁר, וְנִיִּתִּיב לָךְ – נִתָּן לָךְ. וְזִילוּל אוֹתוֹ בֶּן נְהֲרַדְעָא וְאָמַר, מִאֵן יְהוּדָה בְּרַבִּי שְׁוִיִּסְקָאֵל דְּקָדִישׁ לִי דְּשִׁקְלָא מִן קִמְטָא – מִיָּהוּ אוֹתוֹ יְהוּדָה בֶּן שְׁוִיִּסְקָאֵל (וְהַגְרָוִין) שְׁקוֹדֵם הוּא לִיטוֹל לִפְנֵי. אֲוִילוֹ – הִלְכוּ וְאָמְרוּ לִיהָ לְרַבִּי יְהוֹדָה שְׁאוֹתוֹ בֶּן נְהֲרַדְעָא זָלוּל בְּכַבּוּדוֹ, שְׁמִיִּתִּיָּה – נִיָּהוּ רַבִּי יְהוּדָה. הוֹסִיפוּ וְאָמְרוּ לְרַבִּי יְהוּדָה, שֶׁיִּגִּיל אוֹתוֹ בֶּן נְהֲרַדְעָא דְּקָרִי לְאִינְשֵׁי עֲבָדִי – שְׁקוֹרָא לְאִנְשֵׁים עֲבָדִים, וּמוֹצִיא עֲלֵיהֶם שֶׁם פְּסוּל, אֲכָרִי עֲלֵיהָ רַבִּי יְהוּדָה דְּעִבְרָא הוּא וּפְסוּל.

אֲוִילוֹ הָהוּא – הֵלֵךְ אוֹתוֹ בֶּן נְהֲרַדְעָא וְאִינְשֵׁי דְּלִינָא אֶת רַבִּי יְהוּדָה לְקִמְטָה דְּרַבִּי נַחֲמָן שְׁהִיָּה רֹאשׁ בְּנְהֲרַדְעָא, וְאִינְשֵׁי פִּתְרִיקָא דְּהִינְמָנָא – וְהָבִיא לְרַב יְהוּדָה שֶׁרַב הַזִּמְנָה מִרַב נַחֲמָן לְדִין תּוֹרָה. אֲוִילוֹ רַבִּי יְהוּדָה לְקִמְטָה דְּרַבִּי הוֹנָא וְאָמַר לִיהָ אֲוִילוֹ אוֹ לֹא אֲוִילוֹ – הָאֵם עָלֵי לִלְכַת וְלִדּוֹן בְּפִנִּי רַב נַחֲמָן אוֹ לֹא. אָמַר לִיהָ רַב הוֹנָא, מִיִּזֵּל לֹא מִיִּבְעֵי לָךְ לְמִיִּזֵּל – אֵינְךָ מְחַוִּיב לִלְכַת מִשּׁוּם דְּנִבְרָא רַבָּה אֶת – שְׁאֵתָה בְּהִיּוֹתָ רֹאשׁ יְשִׁיבָה בְּפּוּמְבִרְדִּיתָא גְדוֹל מִרַב נַחֲמָן שְׁהוּא רֹאשׁ לְנְהֲרַדְעָא, אֵלָּא מִשּׁוּם יִקְרָא דְּכִי נִשְׂאָה – מִשּׁוּם כְּבוֹד בֵּית הַנְּשִׂא שֶׁרַב נַחֲמָן הִיָּה חֲתָנוּ קוֹם וְלֵי – יֵשׁ לָךְ לִלְכַת אֲלֵיוָ. אֲתָא – בֹּא רַבִּי יְהוּדָה לִפְנֵי רַב נַחֲמָן וְאִשְׁבַּחֲהָ דְּקָדִישׁ מַעֲשֵׂה – מִצָּאָה שְׁעוֹסָק בְּעִשְׂתִּית מַעֲקָה, אָמַר לִיהָ רַבִּי יְהוּדָה לְרַב נַחֲמָן, וְכִי לֹא כִּסֵּר לָךְ מֶרֶץ לָהּ דְּאָמַר רַב הוֹנָא בְּרַבִּי אִידִי אָמַר שְׁמוּאֵל, שֶׁבִּינֵן שְׁנֵתְמָנָה אֲדָם פְּרִנָּם עַל הַצִּבּוֹר, אֲסוּר אוֹתָן לְפָנֵי מַעֲשִׂית מִלְּאָכָה בְּפִנִּי שֶׁלִּשְׁשָׁה מַפְנֵי כְּבוֹד הַצִּבּוֹר, וְאִף אֶתָּה שְׁמִינִי אוֹתָן לְדוֹן אֶת הָרַבִּים אֲסוּר לָךְ לְעִשּׁוֹת מַעֲקָה בְּפִנִּי הָרַבִּים. אָמַר לִיהָ רַב נַחֲמָן, פּוֹרְתָא דְּהִנְנְדִּירְתָּא הוּא דְּקָא עֲבָדִי – עֲשִׂיתִי גִדֵּר נְמוּכָה שֶׁל עֲשֵׂרָה טַפְחִים מִשּׁוּם מִצּוֹת מַעֲקָה, וְלִגְבִי מִלְּאכַת מִצּוֹה לֹא נִאֲמַר כֻּלָּל זֶה. אָמַר לִיהָ רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי מְכַוֵּעַ וְשִׁנְאוֹ עֲלִיךְ לִימָר מַעֲשֵׂה, שְׁהוּא לִשְׁוֹן דְּכָתִיב בְּאִוְרִיתָא, אוֹ מִחֲצִיָּה בְּדָאִמּוֹר רִבְנָן – כֻּלְשׁוֹן חֲכָמִים. אָמַר לִיהָ רַב נַחֲמָן, וְיָתִיב מֶרֶץ אֲקָרִימָא – יֵשׁ אֲדוֹנִי עַל הַסְּפִסָּה. אָמַר לִיהָ רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי סִנִּי לָךְ לִימָר כְּסָפֵל כֻּלְשׁוֹן דְּאָמּוֹר רִבְנָן, אוֹ אִיִּצְטָבָא בְּדָאִמְרִי אִינְשֵׁי – כְּפִי שְׁמוֹרֵגַל בְּפִי הַבְּרִיּוֹת. אָמַר לִיהָ רַב

קידושין. פרק רביעי – עשרה יוחסין דף ע עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

לא תאכל. ואפילו זרע אין לה ושבא אל בית אביה חוורת לתרומה ואינה חוורת לחיה ושוק: לשכניה בן ארס. ישראל היה: ותו ממאי דהוה להו כגני. לטוביה ולבנו מנשים הללו מבת שכניה ומבת משלם: ותו. אפי' היו להם ממאי דמבבל עלו אותם נשים ובניהם דילמא בארץ ישראל נותרו בימי גדליה אותם שכניה ומשלם ושם נשאו טוביה ובנו את בנותיהם (ולא יכלו להגיד בית אבותם וזרעם אם מישראל הם היינו שתוקי ואסופי): למעשה סודם. שהיו מגלי עריות דכתיב (בראשית יט) רעים ותטאים רעים בגוים ותטאים בגמזנים ואמרין בחלק (מסכין דף קטז) דמתי לאתתא דחברה ומפילה א"ל תהי גבר עד דמעברא דרי ממזרים לגבי ישראל: תרשא. לשון מחריש: בית אבותם. אביה וזרעם. אמו: זה אסופי. דאילו שתוקי מביר להודיע אמו שהיא משראל וחקי לא ידעו אם מישראל הם: אמר אדון. מקרס המקרא ודרש אדון כמו אדון אימר כמו אמר: אדון. הקב"ה: בכרוב. קדושים בכרובי הקדש כחיות הקדש וכתוב ביה (ויחזקאל י) פני הכרוב: כגמר. בחיה זו שאינה מקפדת בוג חבירה: פאילו חרשו בו. משום דלא יכלו להגיד יחוסם קרי להו תל מלח חרשא לשון חורש: כנים זרים. מאשה פסולה לו ולשם ממון נסבה כדמסיים קרא יאכלם חרש את חלקיהם ממון שנשא לה שמו יאכלם בחדש אחד: ושמה תאמר חלקו. בגון נכסי צאן גדול: ולא חלקה. בגון נכסי מלוג דהיא לאו איסורא עבדא שחורה לינשא למיתס: שאינה הוגנת. פסולה לו: בופתו. הלוקה בב"ד בופתין שתי ידיו על העמוד במסכת מכות (דף כג) בופתו קושרו: רוצעו. מלקיהו ברוצעה: ועל כלם. כהנים לויים וישראלים: אליהו בותב. מאי דקאמר ואילו אוי לו לפוסל זרעו ולפוגם את משפחתו בגון שנשא אשה שאינה הוגנת לו: (האי אליהו לאו אליהו דכתיב במקרא הוא דאיב מקמי דההו אתי מאן כפתיה אלא שם מלאך הוא שהוא סופר למעלה: כל הפוסל. מנדה תמיד את המשפחות הוא עצמו פסול ואינו מדבר בשבחה לעולם אין דרכו של פסול לדבר בשבח הבריות לעולם: נטר עד דשקיל שמעיה דרב יהודה. המתן עד שישול שלחו של רב יהודה עגומד כאן לישול: בר שויסקל. לשון גנאי ורגזן אוכל שויסק גלי בדאמר בפסחים (דף טז) באימורי פסח מצרים מאן לימא לן דלא שויסקי עבדינהו בשם רבינו הלוי: שמתיה. כדאשכחן דמנדים לכבוד הרב במועד קטן (דף סז). אמרו ליה. לרב יהודה רגיל ההוא גברא דקרי לאינשי עבדי לקמיה דרב הונא. למילך בו אם יש לו לילך לפני רב נחמן: לא מיבעי לך למיזל. לפני רב נחמן שאתה גדול ממנו ואתה ראש בפומבדיתא ורב נחמן ראש בנהרדעא ודיין לראש גלותא ותתניה דבי נשיאה כדאמרין בהעור והרובע (וחזין דף קכז) משום דרב נחמן חתני דבי נשיאה הוא מוקל בשמעתיה דר' יוחנן: יקרא דבי נשיאה. שהוא חתן הנשיא: אסור לעשות מלאכה בפני שלשה. כגני. כלומר מוכר ושנוי לשון תורה ולשון שאר בני אדם שאתה מדבר בעמקי שפה ומתכחץ היה רב יהודה לתופסו בדבריו לקנטרו להודיעו שלא היה לו להנשא עליו להזמין לפניה אקריפא. ספסל: תילתא ברמות רוחא. מתוך ששליש רוחו גסה הוא משנה דיבורו: אנכנא. בוס שהוא רביעית והיו רגילין לשתות בוס אחד ממשקה העשוי לשתותו שחורית וקוריהו אספרגוס במסכת ברכות (דף סא) אנכנא. בוס של רביעית ולשון אנכנא היה שגור בפיהם: תיתי' דונג. תבא בתי שכן שמה: אין משתמשין באשה. שלא למדנה להיות רגילה בין האנשים: קטנה היא. רב נחמן קאמר לה: לילתא. שם אשתו: קול באשה ערוה. שנאמר השמיעני את קולך ואם אשאל בשלומה תשיבני: אמר ליה רב נחמן. אפשר לשלוח לה שאלת שלום ע"י שליח.

אין שואלין בשלום אשה כלל. והא דאמר בהשוכר את הפועלים (כ"ז דף ס"ז) איה שרה אשתך ששואלין בשלום האשה על ידי בעלה היינו דוקא בשאילת שלום אבל לשלוח לה בשלום אפילו ע"י בעלה אסור: **ק"ש** גרים. פי' בקונטרס לפי שאינם בקיאים במצות ומביאים פורענות ועוד שמלמדים את ישראל ממעשיהם וכו' וי"מ לפי שכל

ישראל ערבין זה בזה ולא מילתא היא 1
דקא לא נתערבו בשביל הגרים בשקבולו 2
התורה כדאמרין בסוטה (דף ס"ז) נמצא לכל 3
אחד מ'ישראל שש מאות אלף וג' אלפים 4
והק"ו ברייתו שכולן נתערבו זה בזה 5
אלמא לא נתערבו מן הגרים שהרי הרבה 6
ערב רב עלה אתם ויש מפרשים דקשין 7
גרים לישראל בספחת לפי שהזהיר הקב"ה 8
עליהם ב"ד מקומות שלא להנות אותם 9
ואי אפשר שלא יצטרעו ויש מפרשים לפי 10
שע"י הגרים ישראל בגלות כדאמר (פסחים דף 11
ס"א) מפני מה ישראל מופזרים בכל ארצות 12
יותר

ונגדיה מר דרב מנגיד על מאן דמצער שלוחא דרבנן דעדיף מיניה עבדי ליה מאי טעמא אכריז 13
מר עליה דעבדא הוא אמר ליה דרגיל דקרי אינש עבדי ותני כל הפוסל פסול ואינו מדרב 14
בשבחא לעולם ואמר שמואל במומו פוסל אימר דאמר שמואל למיחש ליה לאכריזי עליה מי 15
אמר אדהכי והכי (אתא ההוא בר דיניה מנהרדעי) א"ל ההוא בר דיניה לרב יהודה לדידי 16
קרית לי עבדא דאתינא מבית חשמונאי מלכא אמר ליה הכי אמר שמואל כל דאמר מדבית 17
חשמונאי קאתינא עבדא הוא א"ל לא סבר לה מר להא דא"ר אבא אמר רב הונא אמר רב 18
כל ת"ח שמונה הלכה וכו' אס קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו אמר 19
ליה הא איכא רב מתנה דקאי כותי רב מתנה לא חזיה לנהרדעא תליסר שני ההוא יומא 20
אתא אמר ליה דכיר מר מאי אמר שמואל כי קאי חדא פרעא אבדא וחדא פרעא במפרא א"ל 21
הכי אמר שמואל כל דאמר מדבית חשמונאי מלכא קאתינא עבדא הוא דלא אישתייר מיניהו 22
אלא ההיא רביא דסלקא לאיגרא ורמיא קלא ואמרה כל דאמר מבית חשמונאי אגא עבדא 23
הוא נפלה מאיגרא ומיתה אכרו עליה דעבדא הוא ההוא יומא אפרען כמה בתופתא בנהרדעא 24
פי קא נפיק נפקי אבתריה למירמיה אמר להו אי שתיקו שתיקו ואי לא מגלינא עליכו הא 25
דאמר שמואל תרתי ורעיתא איכא בנהרדעא חדא מיקריא דבי יונה וחדא מיקריא דבי עורבתי 26
וסימנך טמא טמא טהור טהור שדיה לההוא ריגמא מדייהו וקם אטמא בנהר מלכא מכריז 27
רב יהודה בפומבדיתא אדא ויונתן עבדי יהודה בר פפא ממירא בטי בר טוביה ברמות ורחא 28
לא שקיל גיטא דחירותא מכריז רבא במחוזא בלאי דנאי מלאי מלאי זנאי כולם לפסול אמר 29
רב יהודה גובאי גבעונאי דורגוניתא דראי נתינאי אמר רב יוסף האי פי כובי דפומבדיתא כולם 30
דעבדי אמר רב יהודה אמר שמואל ארבע מאות עבדים ואמרי לה ארבעת אלפים עבדים היו 31
לו לפשחור בן אימר וכולם נטמעו בכהונה וכל כהן שיש בו עזות פנים אינו אלא מהם אמר 32
אביי כוליהו יתכן בשורא דבנהרדעא ופליגא דרבי אלעזר דאמר ר' אלעזר אם ראית כהן בעזות 33
מצח אל תהרהר אחריו שנא' ועמד כמריכי כהן אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רב כל הנושא 34
אשה שאינה הוגנת לו כשהקב"ה משרה שכנתו מעיד על כל השבטים ואין מעיד עליו שנאמר 35
שבטי יה עדות לישראל אימתי היו עדות לישראל בזמן שהשבטים שבטי יה אמר ר' חמא 36
ברבי חנינא כשהקב"ה משרה שכנתו אין משרה אלא על משפחות מיוחדות שב'ישראל שנא' 37
בעת ההיא נאם ה' אהיה לאלהים לכל משפחות ישראל לכל ישראל לא נאמר אלא לכל 38
משפחות [והמה] יהיו לי לעם אמר רבה בר רב הונא זו מעלה יתירה יש בין ישראל לגרים 39
דאילו בישראל כתיב כהן ויהיית להם לאלהים [והמה] יהיו לי לעם ואילו בגרים כתיב מי הוא 40
זה ערב את לבו לנשת אלי נאם ה' והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים אמר רבי 41
חלב קשים גרים לישראל כספחת שנאמר ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב כתיב 42
הכא ונספחו וכתוב התם לשאת ולספחת אמר רבי חמא בר חנינא כשהקדוש ברוך הוא

אין שואלין בשלום אשה. שמא מתוך שאילת שלום יהיו רגילים זה עם זה ע"י 1
שלוחם ויבואו לידי חיבה: אמר ליה רב נחמן ע"י בעלה. אהיה אני שליח לדבר: 2
אין שואלין בשלום אשה כלל. שמרגיל לבד ודעתה אצל: שלחה ליה. ולתא 3
לרב נחמן: שרי ליה תיגריה. פטור אותו מלפניך זה לשון הגמרא לומר משרי 4
ליה תיגריה בשממיה לעשות בקשת האיש 5
או דינו כדי להפטר ממנו: מאי שמיאיה 6
דמר רבא. מה דרכו של אדוני שלט 7
הלום כלומר למען בא אדוני הנה: שותא 8
דמר לא ידענא. שיתחו של אדוני איני 9
מבין לדבר בצחות לשוני: לדינא מוסינא 10
ליה. בתמיה: אפיק דיקא דאונותא. 11
הוציא שטר חזקתא מחיקו ששלח לו רב 12
נחמן שבתא לפניו: מבי דתיה. מתוך חיוק: 13
לימא מר מיליה. דדבר דבר זכותו על רבו 14
של אותו האיש: ציער שליח דרבנן. 15
בינה את שלוחו לפניו ותייב מלקות: דרב 16
מנגיד אפאן דמצער שליח דרבנן. 17
כדאמר בפ' קמא (פסול דף כ"ז) דצריפא מיניה. 18
חמורה ממנה עשיתי לו לקנס: אדהכי 19
אמר תהא בר דיניה לרב יהודה לדידי. 20
דאתינא מבית חשמונאי קרית לי עבד. כל 21
דאמר מבית חשמונאי אגא עבד הוא. 22
שכל דרעו הרגם הורדוס ועבד היה ומלך 23
תחתיהו וקרא בניו על שם בית חשמונאי 24
ומסתמא לאו בנות ישראל נסיב דגזריה 25
הם להשיא בנותם לעבדים וזהו כולו 26
עבדים: אם קודם שבא מעשה לידו 27
אמרה. להאי שמועה לתלמידיו בשם רבו 28
נאמן לאומרה בשעת מעשה ואם לאו אינו 29
נאמן להעיד בשם רבו שמא מחמת מעשה 30
הבא לידו הוא אמר כן: אגודא. שפת 31
הקדר: אמר. על הגשר אי נמי בתוך 32
הספינה לעבור הקדר: איפרע' כפה 33
בתופתא. מנש אותה המשפחה: כי קא 34
נפיק. רב יהודה: למירמיה. לפי שגילה 35
את פסולם: וצרייתא. משפחות: וקם 36
אטמא בנהר מלכא. באותן האבנים 37
שהשליכוים בנהר עמד מקדוש סתמיה במי 38
הנהר ומנע את מהלך המים: אטמא. 39
סתמיה בדמתרגם סתמוס טמונון ונלמא ס"א 40
מכריז רב יהודה בפומבדיתא. שם היה 41
ישב: בלאי דנאי מלאי מלאי זנאי. שמות 42
מקומות או משפחות: גובאי. גבעוני כלומר 43
על שם שהיו גבעונים נקראו בגבול גובאי 44
קרוב לגבעונים בשמן: דורגוניתא דרא 45
דנתינאי. כפר נתינים היה דורא כפר 46
כדאמר (פסחים דף ס"א) דורא דרעותא א"ל מר 47
דוראי (פסחים דף ס"א) נעל שם שהוא כפר נתיני 48
נקרא דורגוניתא: פי כובי דפומבדיתא. 49
כפר הסמוך אל פומבדיתא דמקרי פי כובי: 50
פושחור בן אמר. בימי רמיה היה: וכו' 51
נמטעו כבהונה. וכו' ג' גזלות: נמטעו. 52
נדמעו נשאו בנות כהנים שהיו מחזיקין 53
עצמן בכהנים מתוך שהיו אוכלים תרומה 54
מחמת שהיו עבדי כהנים: אל תהרהר 55
אחריו. אחר משפחתם שהם בני מריבה 56
בדכתיב כמריכי כהן: עדות לישראל. אותו 57
שכן ישראל הוא מעיד עליהן שכן משלה 58
מותר

משפחות ישראל. משפחות שהם ישראל גמורים: בישראל כתיב. והיית להם לאלהים אע"פ שאינם לי לעם ומתוך שאני מקרבין הם יהיו לי לעם אבל גרים אין 1
מקרבין אותן מן השמים אלא אם כן הן מקרבין עצמם תחילה להיות טובים: קשין גרים. שאינם זריזים במצות והרגילים אצלם נמשכים אצלם ולומדים מן מעשיהם: 2
מותר

משפחות ישראל. משפחות שהם ישראל גמורים: בישראל כתיב. והיית להם לאלהים אע"פ שאינם לי לעם ומתוך שאני מקרבין הם יהיו לי לעם אבל גרים אין 1
מקרבין אותן מן השמים אלא אם כן הן מקרבין עצמם תחילה להיות טובים: קשין גרים. שאינם זריזים במצות והרגילים אצלם נמשכים אצלם ולומדים מן מעשיהם: 2
מותר

קידושין דף ע עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) צג

רב מתנה שנידון זה אינו נוגע לו, דקא בנותי – וסובר כמזני, מביאה
 הגמרא דבר פלא שהיה באותו מעשה, שאף על פי שרב מתנה לא חייבה
 לנתתה תלמידי שני – לא היה בנהרדעא שלוש עשרה שנים, בההוא
 יומא אתא – באותו יום ושהוצרך רב יהודה לסיועו] בא לנהרדעא. אמר
 ליה רב יהודה לרב מתנה, דכיר מר מאי אמר שמואל כי קא חרא ברעא
 אנושא ונתא ברעא במכרא – האם זכור אדוני מה אמר שמואל בעת
 שעמד כשרגלו האחת על שפת הנהר והשניה על הגשר. אמר ליה רב
 מתנה, הכי אמר שמואל, כל דאמר מדבית חשמונאי מלבא קאיתא
 עבדא הוא, כיון דהורדוס עבדס הרגם ולא אישתיור מיניהו אלא ההיא
 רביתא – לא הותר מהם אלא תנוקת אחת שנתן בה עניו לישאנה כדי
 שתהא משפחתו קרויה על שם חשמונאי, דאף היא כשראתה שרוצה
 לישאנה סלקא לאיגרא ורמיא קלא – עלתה לגג והרימה קולה ואמרה,
 כל דאמר מבית חשמונאי אנה, הו יודעים שעבדא הוא – מורע הורדוס
 העבד הוא, כיון שאני היחידה שנותרתי מורע בית חשמונאי, ונפלה
 מאיגרא ומיתה – הפילה עצמה מן הגג ומתה.
 אחר שהוברר לרב נחמן שאכן שמואל הורה שכל האומר שהוא מבית
 חשמונאי הוא עבד, אכרוו עליה דעבדא הוא – הכריז רב נחמן גם בעירו
 נהרדעא, שאותו אדם עבד הוא. מוסיפה הגמרא: בההוא יומא – ביום
 ההכרוז, אפרען בפה בתובתא בנהרדעא – נקרו כמה כתובות
 בנהרדעא מנשות אותה משפחה, כיון שהוברר שעבדים הם. כי קא פסיק
 כשיצא רב יהודה מנהרדעא, נפסי אבתריה למירנמי – יצאו אחרי
 מאנשי נהרדעא ורצו לרוגמו באבנים לפי שגילה את פסולם. אמר להו רב
 יהודה, אי שתיקו שתיקו – אם תשתקו, תשתקו, ואי לא תשתקו מנליא
 עליכו – אגלה על בני נהרדעא עוד פסול, בהא דאמר שמואל, תרמי
 ורעייתא איבא בנהרדעא – שתי משפחות יש בנהרדעא, חרא מיקריא –
 אחת נקראת דבי יונה, ונתא מיקריא דבי עורבתי, ורק אחת ממשפחות
 אלו כשרה. וסמיך לדעת איו כשרה ואיו פסולה, מי שקרוי בשם עוף
 פסול, דהיינו עורב, הרי הוא פסול, ומי שקרוי בשם עוף פסול, דהיינו יונה,
 הרי הוא פסול. כיון שחששו בני נהרדעא מכך, שדיה לההוא רימא
 מדיהו – השליכו את האבנים שבהם רצו לרוגמו לנהר ששמו מלכא, וקם
 אטמא בנהר מלבא – נהיה סימנה בנהר מלכא מחמת האבנים שהושלכו.
 מביאה הגמרא הכרוז נוספות על פסולי קהל שאסור להנשא להם: מכריז
 רב יהודה בעירו פומבדיתא, שאדא ויונתן, הם עבדי, ומשום כך פסולים
 לבוא בקהל. ויהודה בר פפא הוא ממזריא, ופסול לבוא בקהל. וקמי בר
 טוביה, ברמית רוחא לא שקיל גיטא דחירותא – מתוך גסותו לא רצה
 לקבל גט שיחרור מאדונו הרי הוא עבד, ואסור לישא בת חורין. ומכריז
 רבא במחוזא, משפחות פלאי, דנאי, מלאי, מלאי, ונאי, כולם לפסול
 – פסולים מלבוא בקהל. ואמר רב יהודה, אותם הקרויים נזבאי הרי הם
 נזבאי – גבעונים, ובבבל נקראו בשם גובאי, שהוא קרוב לשם גבעונים.
 וכן אותם הקרויים דורננתיא, הרי הם מדראי תניאי – כפר של תנינים,
 ואסור להנשא להם. אמר רב יוסף, האי כי פניו דפומבדיתא – כפר
 ששמו 'בי כובא' הסמוך לפומבדיתא, כולם דעבדי – כל יושבי עבדים.
 מוסיפה הגמרא: אמר רב יהודה אמר שמואל, ארבע מאות עבדים,
 ואמרי לה ארבעת אלפים עבדים, היו לו לפשחור בן אימר הכהן,
 ששימש פקיד ונגיד בבית המקדש בזמנו של ירמיהו הנביא, וכולם, כיון
 שאכלו תרומה מחמת אדונם הכהן, ייחסו עצמם ככהנים ונזכרו – נתערבו
 במשפחות כהונה על ידי שנשאו בנות כהנים, וכל כהן שיש בו עזות פנים
 סימן הוא שאינו אלא מהם ופסול הוא. אמר אביי, כולם – כל משפחות
 כהונה אלו יתכן בשורא דבנהרדעא – בתוך חומת העיר נהרדעא. מבאת
 הגמרא: ושמאל הסובר שעיו פנים שבכהנים פסולים הם פליגי דרבי
 אלעזר, דאמר רבי אלעזר, אם ראית כהן שנהוג בעזות מצח, אל
 תהדרה אחריו שמה יש פסול במשפחתו, כיון שדרכם של הכהנים להיות
 בני מריבה להנחז בעזות, שפלא ששפלא (הושע ד) ונפלא במריכי כהן, הרי
 מעיד הכתוב שהכהנים בעלי ריב.
 חזרת הגמרא לענין נושא אשה פסולה: אמר רבי אבין בר רב אדא אמר
 רב, כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו – פסולה לו, כשהקדוש ברוך הוא
 משרה שכניתו, מעיד על כל השבטים שהם משלו, ואין מעיד עליו,
 שפלא (תהלים קכב ד) שבעי יח, עדות לישראל, כלומר, שמעיד על
 אלו שהם ישראל שהם משלו, ודורשים את הפסוק כך, אימתי היו עדות
 לישראל שהם משלו, בזמן שהשבטים שבעי יח – כשהם מיוחדים לו
 המשך בעמוד קו

אין שואלין בשלום אשה אפילו על ידי שליח, שמא יורגלו זה עם זה על
 ידי השליח ומתוך כך יבואו לידי חיבה. אמר לו רב נחמן, תשלח לה שלום
 על ידי בעלה, כלומר, אני אחיה שלוחך לזה. אמר ליה רב יהודה, הכי
 אמר שמואל, אין שואלין בשלום אשה כלל, אפילו על ידי בעלה, כיון
 שמתוך כך מרגיל דעתה ולבה אליו.
 כיון שדחה רב יהודה את כל דברי רב נחמן, שלחה ליה רביתא – שלחה
 אשתו של רב נחמן לומר לו, שרי ליה תגריה – מהר לעסוק בעניני כדי
 להפטר ממנו ולשלח אותו, דלא נישוניה בשאר עם הארץ – כדי שלא
 יגרוע שיחשבו אותך כשאר עמי הארץ, כיון שסותר את כל דבריו. אמר
 ליה רב נחמן לרב יהודה, מאי שיתאית דמר קבא – לשם מה בא אדוני
 לכאן. אמר ליה רב יהודה, מסקא דהוקמונותא שדר מר אבתריא – שטר
 זימן לדין תורה שלח מר אחרי, ולכן באתי. אמר ליה רב נחמן, השתא
 שותא דמר לא נמירא – מאחר ואפילו לדבר בצחות לשון שיחתו של
 אדוני אני יודע, היעלה על הדעת שטסקא דהוקמונותא משדרנא למר –
 שאומננו לדין תורה בפני אפי' דיסקא דהוקמונותא מבי חרי ואחיו ליה
 – הוציא רב יהודה את שטר ההומנה מחיקו והראהו לרב נחמן, ואמר ליה
 רב יהודה הא נבא – זהו בן נהרדעא שמסר לי את ההומנה ממך, והא
 דסקא – והרי לפניך ההומנה. אמר ליה רב נחמן, הואיל ואתא מר להבא
 – הואיל וכבר בא אדוני לכאן בדבר תביעתו של אותו בן נהרדעא, לישתעי
 מילי – יאמר את דבריו להצדיק את עצמו מטענות בעל דינו, כי תיכי
 דלא לימיר מחנפי רבנן אהררי – כדי שלא יאמרו הבריות שהחכמים
 מתניפים זה לזה, ומשום כך לא דבתי את דינך.
 עתה פנו לברר בדינו של אותו בן נהרדעא. אמר ליה רב נחמן לרב יהודה,
 מאי מעמא שמתיה מר לההוא נבא – מדוע נידית את אותו בן נהרדעא.
 השיבו רב יהודה שנידוהו משום שציער שליחא דרבנן – שביה את שלוחו
 בבית המטבחים של פומבדיתא. שאלו רב נחמן ונגדיה מר – האם אדוני
 חייבו מלקות על כך, שהרי מצונו דרב מנגיד על מאי דמציער שליחא
 דרבנן – שרב הלכה למי שציער שליח בית דין. השיבו רב יהודה, דעדין
 מיניה עבדי ליה – הענשתי בנידי שחמור ממלקות על מנת לקנוסו.
 המשיך רב נחמן לברר, מאי מעמא אכריז מר עליה דעבדא הוא – מדוע
 הכריז עליו אדוני שהוא עבד. אמר ליה רב יהודה, כיון דרגיל דקרי אינשי
 עבדי – שרגיל אותו אדם לקרוא אנשים עבדים, ותני בברייתא לעיל
 (ע"א) כל הפוסל אדם אחר, הוא עצמו פסול, ואינו מדבר בשבא שמואל
 לעולם – ולכן אינו מדבר בשבא אנשים לעולם. ואמר שמואל שהרגיל
 לפסול אחרים, כמזכיר שלו הוא פוסל אותם. ומאחר שאותו בן נהרדעא
 רגיל לכנות אנשים שהם עבדים, סימן הוא שהוא בעצמו עבד, ולכן הכרתי
 שהוא עבד. טען כנגדו רב נחמן, והלא משום דברי שמואל לא היה לך
 להכריז עליו שעבד הוא, שהרי אמר דאמר שמואל – מדברי שמואל שכל
 הפוסל במזמו פוסל לא נשמע אלא שצריך למיחש ליה – לחשוש עליו
 שהוא עבד, אבל לאכריזי עליה מי אמר – לא שמענו שקבע שמואל
 שיכריזו עליו שודאי עבד הוא. אהרבי ותני – בעוד שנשתהה רב יהודה
 למלעות על כך, (אתא ההוא בר דיניה מנהרדעא), אמר ליה ההוא בר
 דיניה מנהרדעא לרב יהודה, וכי לדידי קרית לי עבדא – האם לי קרא
 עבד, והרי אני מיוחס דאיתא מבית חשמונאי מלבא – שכן מורע מלכות
 בית חשמונאי הכהנים אנכי. אמר ליה רב יהודה, הכי אמר שמואל, כל
 דאמר מדבית חשמונאי קאיתא עבדא הוא – כל האומר שמוצאו מורע
 בית חשמונאי הרי הוא עבד, לפי שנהרגו כל זרע בית חשמונאי על ידי
 הורדוס עבדם ומלך תחתיהם, וקרא לזרע על שמם, וכיון שהקפידו בנות
 ישראל שלא להנשא לעבדים אם כן מסתמא הוא חורעו נשאו שפחות
 כמותם, ונמצא שזרעו עבדים.
 אמר ליה רב נחמן לרב יהודה, האם לא סבר לה מר להא דאמר רבי אבא
 אמר רב הונא אמר רב, שכל תלמיד חכם שמונה דבר תלמידיו
 בשם רבו וקבא מעשה כעין לו לידו, אם קודם מעשה אמרה – אם תחילה
 לימד זאת לתלמידים ואחר כך בא מעשה לידו, שומעין לו – נאמן הוא
 שכך שמע מפי רבו גם לענין מעשה זה שבא לידו, ופוסקים על פיו, ואם
 לאו – ואם לא אמר שמועה זו קודם שבא מעשה זה לידו, ורק כשבא
 מעשה הנוגע לו אמר זאת, אין שומעין לו – אינו נאמן להעיד כך בשם
 רבו, לפי שחוששים שמא מחמת נגיעתו בדבר אומר כן. ולכן, כיון שקודם
 מעשה זה עם ההוא מנהרדעא לא השמעת הלכה זו בשם שמואל, אין
 דברך מתקבלים. אמר ליה רב יהודה, הא איבא רב מתנה – הרי נמצא

מטהר את יחסי השקמים לעתיד לבא ויפריש מהם את הפסולים שנתערבו בהם, שכתב של לו – את הכהנים שמשבט לוי מטהר תהיה, שנאמר (מלאכי ג) וישב מצרה ומטהר כסף ו-המלאך שנשלח להפריש את הפסולים מן הכשרים, וטהר את בני לוי ומן הפסולים, וזקק אותם כהן וכסף, והיו לה' מנישי מנחה בצדקה, מבאת הגמרא באופן אחר את הפסוק: אמר רבי יהושע בן לוי, כסף מטהר מקורים – הכסף של ממזרים שגרם למשפחות כשרות מיישראל להתחתן עמם ולערבם ביניהם, הוא יגרום להכשרים, משום שלעתיד לבא יוכשרו הפסולים שנתערבו בכשרים, וזה שנאמר וישב מצרה ומטהר כסף, כלומר, יטהר את הפסולים שהתערבו מחמת כסף, שהרי נאמר בהמשך הפסוק מנישי מנחה בצדקה, ודורשת הגמרא מאי מנישי מנחה בצדקה, אמר רבי יצחק, צדקה – חסד עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל, בכך שאינו מפריש את הפסולים שנתערבו בישראל, אלא משפחה שנמסרה – משפחה פסולה שנתערבה בכשרים, נמסרה – תשאר מעורבת, ותוכשר. חזרת הגמרא לעסוק בדברי שמואל לעיל (טז): נפא, אמר רב יהודה אמר שמואל, כל ארצות כעיסה לארץ ישראל – בני שאר ארצות שבעולם, כיון שמעורבים בהם הרבה פסולים, הרי הם ספק פסולי יחוס לגבי בני ארץ ישראל ששם הסנהדרין עוסקים תדיר בבדיקת יחוסם, וארץ ישראל כעיסה לבבל – ובני ארץ ישראל עדיין מעורבים בהם מעט פסולים שעלו עם עזרא מבבל, ולכן הרי הם ספק פסולי יחוס לגבי בני בבל שעזרא הותירה נקיה מן הפסולים.

מביאה הגמרא: כימי רבי בקשו לעשות – לקבוע להיפך, שבני בבל יהיו כעיסה – כתערובת פסולים לגבי בני ארץ ישראל, ושכל בן ארץ ישראל הרוצה לישא אשה ממשפחות בבל יצטרך לבדוק אחר יחוסה. אמר רב הון רבי, קוצים אתם משימים לי בין עניי במה שאינכם מחזיקים את בני בבל כמיוחסים, ואם אכן רוצוכם לקבוע כן, ויפול עמכם – תלווה לכם רבי חנינא בר חמא וישב על טענותיכם. ואכן נפול עמכם רבי חנינא בר חמא, ואמר להם, כך מקובלני מרבי ישמעאל ברבי יוסי שאמר משום אביו, כל ארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל, ומעתה אין לשנות קביעה זו, ומשפחות שבבבל מיוחסות הן ואינן צריכות בדיקה. וכן מביאה הגמרא: גם כימי רבי פהם בקשו לעשות – לקבוע כן, שבני בבל כעיסה לגבי בני ארץ ישראל. וכשרצה רבי פנחס לדחות את הדברים, חשש שמא ידרש להוכיח כשיטתו, ולגלות מי המשפחות הפסולות שבארץ ישראל, לכן אמר להם לעבדיו, מיד בשאני אומר שני דברים ושיחברו להלן בבית הקדוש, טלוני בעריסה ורוצו מבית המדרש, כדי שלא ישיגו אותי התלמידים, כיון שמחמת זקנותו לא יכול היה לרוץ ולהשתמט מהם. פי עייל – כשנכנס רבי פנחס לבית המדרש, אמר להם, דין ראשון, אין שחיטה לעוף מן התורה – מדין תורה אין עוף צריך שחיטה כדי להיתיר באכילה, אלא די בשפיכת דמו. ונמנע מלומר להם את טעמה של ההלכה, כדי שיהיו טרודים בעיונה ולא יתנו את ליבם מיד לדבר השני שיאמר להם, אדיתבי וקמעיני פה – בעוד שישבו ועיינו בטעם הלכה זו, אמר להם, כל ארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל, ומיד נמלחו עבדיו בעריסה, ורצו, כפי שהורה להם לעשות. רצו אחריי התלמידים על מנת שיגלה להם מי הם הפסולים שבארץ ישראל, ולא הניעוהו – ולא השיגוהו. כיון שכן, ישבו התלמידים בעצמם ובקדו ביחוסם של משפחות ארץ ישראל לברר מי מהם פסולים, עד שמחמת בדיקתם הניעו לכדי סכנה שיהרגו אנשי זרוע משום שבאו לפסול אותם, ופירשו – ופסקו התלמידים מלבדוק יותר.

אמר רבי יוחנן, נשבע אני בהיכלא – בהיכלו של מקום שבדינו היא לגלות מי הם המשפחות הפסולות שבארץ ישראל, אבל מה אעשה שהרי גדולי הדור נמסעו בה. מבאת הגמרא: רבי יוחנן סבר לה ברבי יצחק, דאמר רבי יצחק, משפחה שנמסרה – משפחת פסולים שנתערבה בכשרים, נמסרה – נשאת מעורבת, ואין לגלות את הפסולים, אלא ניתוחם בספק והם כשרים לעתיד לבא. מביאה הגמרא ראייה לדברי רבי יצחק: אמר אביי, אף אנן נמי תנינא – גם אנו שנינו כן במשנה (עדיות פ"ח מ"ז), משפחת בית הצריפה היתה בעבר הירדן, והיתה כשירה, וירחקה בן ציון בורע – הכריז עליה שהיא פסולה בכח הזרוע. ועוד משפחה אחרת היתה בעבר הירדן שהיתה פסולה ובירכה בן ציון בורע – הכריז על כשרותה בכח הזרוע. ומסיימת המשנה, משפחות כגון אלו שכשרותם או פסולתם ידועה, ומפורסם שנתרחקו או נתקרבו בזרע, לעתיד לבא אליהו בא למא

ולטהר, לרחק את הפסולה ולקרב את הכשירה. ומבואר במשנה, שאלוהו ירחק דווקא משפחות כגון אלו הירעין – שהכל מחזיקים אותם לפסולים, ונתקרבו רק מכוח הזרוע כאמור, אבל משפחה שנמסרה – שנתערבה בכשרים מחמת שלא נודע פסולה, נמסרה וינחה אליהו בכשרותה. מביאה הגמרא: תאנא בברייתא, עוד משפחה פסולה אחרת היתה בעבר הירדן, מלבד אותה משפחה פסולה שקירב בן ציון, ולא רצו חכמים לגלותה לאחרים כיון שכבר נתערבה בכשרים, אבל חכמים מוקרים אותו לבניהם ולתלמידיהם פעם אחת בשבוע – אחת לשבע שנים, ואמר לה – ויש אומרים פעמים בשבוע – פעמיים בשבוע שנים, כדי שלא ישתבח פסולה מהם, ויזהרו לפרוש ממנה. אמר רב נחמן בר יצחק, מסתברא כמאן דאמר – מסתבר כדעת הסבורים שהיו מוסרין רק פעם אחת בשבוע, כדתנא בברייתא, אדם שאמר הריני נזיר אם לא אגלה משפחות פסולות, עדיף שיהיה נזיר ולא יגלה מי הם המשפחות, ומוכח שאין ראוי לגלות הפסולים, ולכן אף החכמים שהוצרכו לגלותם לתלמידים אין להם לעשות כן אלא פעם אחת בשבוע שנים.

מבאת הגמרא כעין זה, עד כמה הותר ללמד לאחרים את שמות הקדוש ברוך הוא: אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, שם של הקדוש ברוך הוא, שהוא בן ארבע אותיות – הויה, חכמים מוקרין אותו לתלמידיהם – מלמדים את תלמידיהם כיצד נקרא וכיצד נכתב ומהו פירושו, פעם אחת בשבוע – אחת לשבע שנים, ואמר לה – ויש שאומרים פעמים בשבוע – פעמיים בשבוע שנים. אמר רב נחמן בר יצחק, מסתברא כמאן דאמר שרק פעם אחת בשבוע מוסרין חכמים לתלמידיהם את ענין השם, דכתיב (שמות טז) כה תאמר אל בני ישראל וגו' זה שמי לעלם, וכיון שלא כתוב לעולם אלא לעלם כתיב בלא וא"ו, דורשים שתיבה זו נקראת לעלם, שהוא מלשון העלמה, וכונת הפסוק זה שמי להעלים, ולכן אין למוסרו לתלמידים יותר מאחת לשבע שנים. וכן כאשר רבא סבר למיירשיה בפירקא – רצה ללמד בשיעורו בפני הציבור את ענין קריאתו ופירושו של שם הויה, אמר ליה ההוא סבא והרי לעלם כתיב, ולפיכך עליך להמנע מלדורש ברבים ענין השם.

מוסיפה הגמרא לבאר את המשך הפסוק: רבי אביןא רבי – הקשה, כתיב (שמות טז) בתחילת הפסוק זה שמי לעלם, וכתב בהמשך הפסוק זה וכן דר' ר' ומועד הוצרך הכתוב לכפול זה שמי זה זכרי, והלא די היה שיאמר זה שמי זכרי, והיינו יודעים שבאותו שם מיוחד הוא גם נזכר. ותיירץ, שהכתוב בא ללמדנו ששני שמות הם, וכך אמר הקדוש ברוך הוא למשה, לא בשאני נכתב – לא באותיות שאני נכתב, כך גם אני נקרא בפה, אלא נכתב אני ביד ח" – שם הויה, והוה שמי המיוחד, ואילו נקרא אני בפה, באל"ף דל"ת – בשם אדנות, והוה זכרי בפה.

מביאה הגמרא, למי הותר למסור שם בן שנים עשרה אותיות: תנו רבנן, בראשונה – בתחילה, שם בן שנים עשרה אותיות, היו מוקרין אותו לבבל אדם, אך משנרבו הפרצים שהיו משתמשים בו שלא בטוהרה, היו מוקרים אותו רק לצנועים שבהנהגה – לכהנים ענויים, כדי שיכירו בו את העם שבמקדש ברכת כהנים לאחר הקרבת תמיד של שחר, והצנועים שבהנהגה היו מקליעים אותו בנעימות אתיהם הכהנים – שהיו ממהרים להזכיר אותו בהבלעה, בזמן ששאר הכהנים משכו את קולם בנעימות כשבירכו בשם בן ארבע אותיות, וכך לא היה שם זה נשמע לרבים. ותניא בברייתא, אמר רבי טרפון, פעם אחת עליתי אחר אחי אמי הכהן לרובן כדי לברך ברכת כהנים, והייתי אוני אצל כהן גדול, ושמעתי שהקליע את השם של שנים עשרה אותיות בנעימות אחיו הכהנים.

מבאת הגמרא, למי הותר למסור שם בן ארבעים ושתיים אותיות: אמר רב יהודה אמר רב, שם בן ארבעים ושתיים אותיות, אין מוקרין אותו אלא למי שצנוע ועניי, שכיון שאינו חושש לכבודו, אין חשש שישתמש בו להעניש את הבריות, ועומד בחצי ימיו – ליה שנים, ואינו פועל, ואינו משתבח, ואינו מקדיש על מדותיו לטור איהו, ולכן אין חשש שישתמש בשם זה על מנת לנקום. וכל הירדעו – הידוע סודו ולכוון למה שהוא רומז בקדוש פנימה, וההדר בן שלא ללמדו לכל אדם, והמשמר מלהשתמש בו אלא בטהרה, אהוב למעלה על שמכבד את ה' ונתקדש למטה על שנמנע מלהזיק על ידי שימוש, ואימתו מוטלת על הכריות, ונחל שני עולמים, העולם הזה והעולם הבא.

חזרת הגמרא לעסוק ביוסי משפחות ישראל: אמר שמואל משמיה דסבא – משמו של תנא זקן, שלוש דרגות יש ביוחסין. הדרגה המעולה, המשך בעמוד קה

כידושין. פרק רביעי – עשרה יוחסין דף עא עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

רש"י

מטרה השבטים. מיהסם: כסף מטרה מזורם. המטומעים בישראל מחמת
ממונם והוא גורם להם שיתקדו שלש עשרה ללא אין הקב"ה מבדילם מאחר שנדבקו
בהם משפחות ישראל הרבה: שנאמר וישב מצרף ומטרה כסף. אותם שנטמנו
מחמת עשרם וסיפיה דקרא והיו לה' מגישי מנחה בצדקה צדקה של הקב"ה היא

שאינו מבדילם אלא הואיל שנטמנו נטמנו
ורבי יוחנן בן לוי סבירא ליה האי מטרה
לאו מבדיל פסולתן קאמר אלא מטרהם
ומכשירים כולם: עיפה. בעיפה שהיא
מעורבת ופשם ר' משה מרומא"ט שמעתי
עיסה כפסולת עגבים שנטמט מטרה
שלחם: בקשו לעשות ככל עיסה. להחזיק
משפחות ארץ ישראל מיוחסות ולבדוק
אחר משפחות בכל כל הכאים לישא משם
אשה: קוצים אותם משימים בין עיני.
משום דרבי ממשפחת בכל היה מבני בניו
של הלל שלח עולה וקיבל נשיאותו של בני
בתרא: ויפול לכם רבי חנינא. להשיבכם
דבר: מלוגי בעריסה ורצונו. שלא יפשו
אחר דבריו ויהא צריך לגלות משפחות
והוא היה זון ולא היה יכול לרצו: אמר
להם אין שחיטה לעוף. דבר שהוא תימה
להם ולא גילה להם טעמו כדי שיהיו
טורחים בסבא הראשונה ולא יתורו אחר
טעם השניה עד שיפטר מהם וטעם דאין
שחיטה לעוף מן התורה בשחיטת חולין וה
מ: גלוי מן שפך את דמו בשפיכה בעלמא:
ישבו ויבדקו. במשפחות א"י לבד את
דבריה: בין שהגיעו לפסגה. לפסול
משפחות אנשי זרע שיהרגם פירשו:
היכלא. שבונו בהיכלו של מקום: בדינו
הוא. לגלות פסול משפחות ארץ ישראל:
תנינא. דכל משפחה שנטמעה נטמעה
דאין להפרישה ולהרחיקה ולברר ספק
מטמעים מי נטמע מי לא נטמע אלא
יניחום והם ספק והם פשים לעתיד לבא:
בית הצריפה. שם המשפחה: בן ציון.
אדם חשוב ואיש זרוע: ריחקה. הכריז שהן
פסולין: אלהו בא. לעתיד לבא דכתיב
(מלאכי ג) והשיב לב אבות על בנים זה מבני
בניו של זה: וידועין. שהכל מחזיקים אותם
בפסולים שנתקברו בזרוע: אכל משפחה
שנטמעה. מחמת שלא נודע פסולה
נטמעה: עוד אחרת. משפחה אחרת היתה
לבד אותה ששררה בן ציון: שם בן ארבע
אותיות. קריאתו וכתיבתו ופירושו חכמים
מוסרין אותו בו: לעולם. להעלים: כתיב זה
שמי וכתיב זה וזה וזכר. מדלא כתיב שמי
וזכר משמע שלמדו שני שמות ואמר לו זה
שמי מיוחד וזה השני אני נזכר: שם בן
שתי עשרה וכן ארבעים ושתים לא פירשו
לנו: משרבו הפריצין. המשתמשין בו:
לצונעים שבכהונה. לבקר בו העם
במקדש לאחר עבודת ציבור של תמיד של
שחר: מכליעים אותו בנעימת אחיהם

הכהנים. אותן שלא היו בקיין בו ומבכרין בשם בן ארבע אותיות כשהיו מושבין את קולם בנעימה היו אלו ממקרים להכליע את השם בן י"ב ולא היה נשמע לרבים
מקול נעימות חביריהם בנעימת ביסום קול שקורין טרוף: אחר אחי אמי. שהיה כהן ור' טרפון היה כהן בתוספתא דתובות (ס"א) מעשה בר' טרפון שקדש שלש מאות
נשים בשני בצורת כדי להאכילם תרומה: לדבן. לבקר ברכת כהנים: ואינו מעמיד על מדותיו. לטור איהו שמה שתמשל על להנכס: עד שיעור. לה. במשפחה
שאתה בא לבידק בה במה נפסלה: עד שיעור. לה במה נבשרה. צריך אתה לבדוק אחר המשפחה במו שאמרה משפחתו (לפני דף טו). ארבע אמהות שהן שמונה:
להשיאו

יותר משאר עובדי כוכבים כדי שיתוספו עליהם גרים ולא נהיך דהא אמר
ביבמות (דף טו) עובד כוכבים הבא להתגייר אומרים לו מה ראית שבאת
להתגייר תדע שישאל דוים דחופים ואמר' הים משום דירוש הוא דאמר
מר קשין גרים לישראל כספפת אלמא דבחר שיתגיירו קשים הם וה"ר אבררם

גר פירש לפי שהגין בקיין במצות
ומדקדקין בהם קשים הם לישראל כספפת
דמתוך בן הקב"ה מזכיר עונותיהם של
ישראל בשאין עושים רצונו ובה"ג מצינו
גבי הצרפית (מ"ב ט) שאמרה מה לי ולך
איש האלהים (כ"ב) באת אלי להזכיר ואתו
עוני שמתוך שהוא צדיק גמור היה נראה
לה שמזכיר השם עונה ור' פירש דלפיכך
קשים שנטמנו בישראל ואין השכינה
שורה אלא על משפחה מיוחדת וכן נראה
דמשום הכי מיתיה הא דרבי חלבו על הא
מילתא דר' חמא בר חנינא:
כאן

חמא נטפל עמהם ר' חנינא בר חמא אמר להם כד מקובלני מר' ישמעאל בר' יוסי שאמר
משום אביו כל ארצות עיפה לארץ ישראל וארץ ישראל עיפה לכבול בימי רבי פנחס בקשו
לעשות בכל עיפה לארץ ישראל אמר להם לעבדיו בשאני אומר שני דברים בבית המדרש
מלוגי בעריסה ורצונו כי עייל אמר להם אין שחיטה לעוף מן התורה אדיתבי וקמשיני פה
אמר להו כל ארצות עיפה לארץ ישראל וארץ ישראל עיפה לכבול נטלוהו בעריסה ורצו רצו
אחריו ולא הגיעוהו ישבו ובדקו עד שהגיעו לפסגה ופירשו א"ר יוחנן היכלא בדינו היא אכל
מה אעשה שהרי גדולי הדור נטמנו בה סבר לה בר' יצחק דאמר ר' יצחק משפחה שנטמעה
נטמעה אמר אביי אף אנן נמי תנינא משפחת בית הצרפה היתה בעבר הירדן וריחקה בן
ציון בזרוע עוד אחרת היתה וקורבה בן ציון בזרוע כגון אלו אלהו בא לטמא ולמטה לרחק
ולקרב כגון אלו ידיעין אכל משפחה שנטמעה נטמעה תאנא עוד אחרת היתה ולא רצו
חכמים לגלותה אכל חכמים מוסרים אותו לבניהם ולתלמידיהן פעם אחת בשבוע ואמר' לה
פעמים בשבוע אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא כמאן דאמר פעם אחת בשבוע בדתניא
הריני נזיר אם לא אגלה משפחות יהיה נזיר ולא יגלה משפחות אמר רבה בר בר חנה אמר
ר' יוחנן שם בן ארבע אותיות חכמים מוסרין אותו לתלמידיהן פעם אחת בשבוע ואמר' לה
פעמים בשבוע אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא כמאן דאמר פעם אחת בשבוע דכתיב זה
שמי לעולם לעולם כתיב רבא סבר למידרשה בפירקא א"ל ההוא סבא לעולם כתיב רבי אבינא
רמי כתיב זה שמי וכתיב זה זכרי אמר הקב"ה לא בשאני נכתב אני נקרא נכתב אני ביו"ד
ה"י ונקרא בא"ף דל"ת ת"ר בראשונה שם בן שתיים עשרה אותיות היו מוסרין אותו לכל
אדם משרבו הפריצים היו מוסרים אותו לצונעים שבכהונה והצונעים שבכהונה מכליעים אותו
בנעימת אחיהם הכהנים תניא אמר רבי טרפון פעם אחת עליתי אחר אחי אמי לדבן והפיתי
אזני אצל כהן גדול ושמעתי שהכליע שם בנעימת אחיו הכהנים אמר רב יהודה אמר רב
שם בן ארבעים ושתים אותיות אין מוסרין אותו אלא למי שצונע ועניו ועומד בחצי ימיו
ואינו כועס ואינו משתכר ואינו מעמיד על מדותיו וכל היודעו והזכיר בו והמשמרו במהרה
אהוב למעלה ונחמד למטה ואיתו מוטלת על הפריות ונוחל שני עולמים העולם הזה והעולם
הבא אמר שמואל משמיה דסבא בכל בחזקת כשרה עומדת עד שיעור לה במה נפסלה שאר
ארצות בחזקת פסול הן עומדות עד שיעור לה במה נכשרה ארץ ישראל מוחזק לפסול פסול
מוחזק לכשר כשר הא גופא קשיא אמרת מוחזק לפסול פסול הא סתמא כשר והדר תני
מוחזק לכשר כשר הא סתמא פסול אמר רב הונא בר תחליפא משמיה דרב לא קשיא

כאן
הכהנים. אותן שלא היו בקיין בו ומבכרין בשם בן ארבע אותיות כשהיו מושבין את קולם בנעימה היו אלו ממקרים להכליע את השם בן י"ב ולא היה נשמע לרבים
מקול נעימות חביריהם בנעימת ביסום קול שקורין טרוף: אחר אחי אמי. שהיה כהן ור' טרפון היה כהן בתוספתא דתובות (ס"א) מעשה בר' טרפון שקדש שלש מאות
נשים בשני בצורת כדי להאכילם תרומה: לדבן. לבקר ברכת כהנים: ואינו מעמיד על מדותיו. לטור איהו שמה שתמשל על להנכס: עד שיעור. לה. במשפחה
שאתה בא לבידק בה במה נפסלה: עד שיעור. לה במה נכשרה. צריך אתה לבדוק אחר המשפחה במו שאמרה משפחתו (לפני דף טו). ארבע אמהות שהן שמונה:
להשיאו

צו כידושין. פרק רביעי - עשרה יוחסין דף עא עמוד ב - מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

1 **באן** להשיאו אשה. פי' מיוחסת מוד' אמהות דאי משום ישראלית לא צריך
2 להיות בתוקף כשר דבלאו הכי מותר בישראלית כדאמר בעלמא (וכחוס
3 דף סא.) גבי עובד כוכבים הנולד מעובד כוכבים הבא על בת ישראל דאמר
4 ליה זיל גלי או נסיב בת מינך אלמא משמע דבמקום שאין מכירין אותו נותנין
5 לו ישראלית ומותר לישאנה.
6 **עד** היכן היא ככל. פי' בקונטרס דלפי
7 הענין נראה שכלל הייתה בין שני
8 נהרות גדולים הללו תחלק ופרת זה מן
9 המזרח וזה מן המערב ובאין ומושבין מן
10 הדרום לצפון וטופו של פרת שופך בחדקל
11 כל זה יש ללמוד מכאן ארץ ישראל
12 בדרומה של ככל בדרביתא מצפון תפתח
13 הרעה אלמא דבבב מצפון ופרת יורד
14 מארץ ישראל לככל כדאמר בעלמא (סב
15 דף סא.) מיטרא במערבא סהרא רבא פרת
16 שמימיו היו רבין ומלאים על שפתיו וקא
17 בעי גמרא מה שבין שתי הנהרות פשיטא
18 לן דבבב הוא אגב משפת חדקל ומבחוץ
19 עד היכן מתפשט רוחבה של ככל אמר רב
20 עד נהר עזק וז"ת פי' שנהר פרת היה בא
21 ומושב מן הצפון לדרום שהרי נהר פרת
22 בא מקדמת עזק וכן עזק הוא מצפון של
23 עולם וארץ ישראל לדרום ופרת בא מערב
24 והיה מושך מצפון לדרום והא דאמר
25 מיטרא במערבא סהרא רבא פרת דמשמע
26 דמושב מדרום לצפון י"ל דה"ק שהמים
27 של פרת רבים כל כך שיחזרו המים
28 למקום שבאו דהיינו מדרום לצפון
29 לחד
30 **ערומים ומגדף** בה ר' אבהו א"ה היינו דכתיב לכן עתה יגלו בראש גולים משום דמשתינים
31 מים בפני מפותיהם ערומים יגלו בראש גולים אלמא ר' אבהו אלו בני אדם שאוכלין ושותין
32 זה עם זה ומדביקין מפותיהם זו בזו ומחליפין נשותיהם זה לזה ומסריחים ערסותם בשכבת
33 זרע שאינה שלהם אמר ליה היכי נעביד אמר ליה זיל בתר שתיותא כי האי דבדקי בני
34 מערבא כי מינצו כי תרי בחדרי חדרי חזו חי מנייהו דקדים ושתיק אמרי האי מיוחס טפי אמר
35 רב שתיותיה דבבב היינו יחוסא איני והא איקלע רב (לבי בר שפי חלא) ובדק בהו מאי לאו
36 ביחסותא לא בשתיותא הכי קאמר להו בדוקי אי שתקי אי לא שתקי אמר רב יהודה אמר
37 רב אם ראית שני בני אדם שמתגרים זה בזה שמעין פסול יש באחד מהן ואין מניחין אותו
38 לידבק אחד בחבירו אמר ר' יהושע בן לוי אם ראית שתי משפחות המתגרות זו בזו שמעין
39 פסול יש באחת מהן ואין מניחין אותה לידבק בביתא א"ר פפא סבא משמיה דרב ככל
40 בריאה מישון מיתה מדי חולה עולם גוססת ומה בין חולין לגוססין רוב חולין לחיים רוב גוססים
41 למיתה עד היכן היא ככל רב אמר עד נהר עזק ושמאל אמר עד נהר יואני לעיל בדינלת עד
42 היכא רב אמר עד בנדיא ואונא ושמאל אמר עד מושבני ולא מושבני ככלל והאמר רבי חיאי
43 בר אבא אמר שמואל מושבני הרי היא כגולה ליוחסין אלא עד מושבני ומושבני ככלל לתחתית
44 בדינלת עד היכא אמר רב שמואל עד אפמיא תתאה תרתי אפמיא הויין חדא עלייתא וחדא
45 תתייתא חדא כשירה וחדא פסולה ובין חדא לחדא פרסה וקא קפדי אהדדי ואפילו נורא לא
46 מושלי אהדדי וסימני דפסולתא הא דמישתעיא מישנית לעיל בפרת עד היכא רב אמר עד
47 אקרא דתולבקני ושמאל אמר עד גישרא דבי פרת ור' יוחנן אמר עד מעברת דגזמא לייט
48 אבני ואיתימא רב יוסף אדרב אדרב לייט אדשמואל לא לייט אלא לייט אדרב וכ"ש
49 אדשמואל ואב"א לעולם אדרב לייט אדשמואל לא לייט וגישרא דבי פרת לתתאיה הוה קאי
50 והאידנא

1 **להשיאו אשה.** סתמא בעי בדיקה: **להוציא** מנגז אשה. ששוא כבר מסתמא
2 לא מספקין: **כל שפיתחו כבכל.** שמוסר בלשון אנשי ככל משיאין לו אשה
3 דמחזקין ליה מבבל: **דאיכא רמא.** שמוסרים שירת ככל להחזיקו במיתותיהם:
4 **דהוה אמר ליה.** רבי יוחנן: **נסיב ברתא.** ולא היה חפץ בה מפני שהיא מארץ
5 ישראל והוא היה מבבל: **אורייתו כשירה**
6 **ברתין לא כשירה.** תלמידא אתא ותורתי
7 כשירה לך ובתי אינך חפץ: **מאי דעתך.**
8 שאתה מחזיק בבבל במיתותיהם דתנן (ומיל דף
9 סא.) עשרה יוחסין בו וסבור אתה שעל כל
10 הפסולין: **מהיכא נסיבנא.** אינו אשה
11 מיתות: זיל בתר שתיותא. שאל לך
12 משפחה שתקנית שסתם בני מריבה הם
13 פסולין שמוסר פסולין שהיו פורשים מקום
14 נטרו איבה והחזיקו במריבה ומיוחסת דבבב
15 היינו שתיותא מותר שהם שתקנים והחזיקו
16 במיתותיהם א"כ הבא לבדוק בבבב אינו
17 בודק אלא בשתקה לבדוק בשתקנים: **לבי**
18 **בר שפי חלא.** שם האיש שופך חומץ כמו
19 השופה יין לחבירו (כ"מ דף סא.) ואין מניחין
20 אותו. מן השמים לידבק בחבירו לכת
21 הטילו מן השמים מריבה ביניהן: **בריאה.**
22 מיוחסת ונקדה: **מתה.** ממזרים גמורים כולם.
23 חולה. רובם כשרים ומיעוטן פסולין
24 כחולים הללו שרובן לחיים: **גוססת.** רובן
25 פסולין ומיעוטן כשרין: **עד היכן היא ככל.**
26 **לחס:** עד נהר עזק עד נהר יואני. לפי
27 הענין נראה שכלל בין שני נהרות גדולים
28 תחלק ופרת מצמיים אותה ביניהם זה מן
29 המזרח וזה מן המערב ובאין ומושבין מן
30 הדרום לצפון וטופו של פרת שופך בחדקל
31 כל זה יש ללמוד מכאן ארץ ישראל
32 בדרומה של ככל בדרביתא מצפון תפתח
33 הרעה אלמא דבבב מצפון ופרת יורד
34 מארץ ישראל לככל כדאמר בעלמא (סב
35 דף סא.) מיטרא במערבא סהרא רבא פרת וקא
36 בעי גמרא מה שבין ב' הנהרות פשיטא לן
37 דבבב היא אלא משפת חדקל ולחוץ עד
38 היכן מתפשט רוחבה של ככל אמר רב
39 נהר עזק ושמאל אמר עד נהר יואני: **לעיל**
40 **בדינלת עד היכן.** למדנו רחבה שבין שני
41 הנהרות ועוד להלן מחדקל עד נהר עזק
42 וצריכין לידע ארבה כמה: **לעיל בדינלת.**
43 לצד דרום עד היכן: **עד בנדיא ואונא.**
44 מקומות הם סמוכות זה לזה וחדקל מפסיק
45 ביניהן: **ושמואל.** מוסיף בארבה לדרום עד
46 מושבני: **בגולה.** פומבדיתא קרוי גולה
47 בראש השנה (כ"מ דף סא.) לתחתית בדינלת עד
48 היכן. לצפון ועל שפת חדקל במזרחיה של
49 ככל עד היכן אורכה משוך לצפון: **תתאה.**
50 התחתונה לפי ששמים היו זו עליונה וזו
51 תחתונה דרך משיכת הנקר ויחוס של ככל
52 עד התחתונה ולא היא בכלל: **תרי**
53 **כשירה.** העליונה: **וחדא פסולה.**
54 התחתונה: **ואפי' נורא לא מושלי אהדדי.**
55 כדי שלא יהיו רגילים אצלם שלא להתחתן
56 גם: **דפסולתא הא דמישתעיא מישנית.**
57 **בפרת.** על שפת פרת במערבה של ככל עד היכן
58 ארבה משוך לדרום: **עד גישרא דבי פרת.** שמואל היה מוסיף לייט. כל שישמוך על זה שאין יחוסה של ככל משוך כל כפי: **אדשמואל לא לייט.** במקמייה ויהי הוא
59 מוסיף: **אדשמואל לא לייט.** דכי אמרה שמואל למיתיה פורת היה ולא מוסיף ובימי שמואל היה הגשיר למטה מאקרא דתולבקני

משום שְׂמָא – סוף דבריו שמשמעותם שסתם בן ארץ ישראל צריך בדיקה, נאמרו לענין לְהַשְׁמִי' אִשָּׁה מיוחסת שתהא בתה ממנו כשירה להנשא לכהן, ואילו בָּאָן – תחילת דבריו שמשמעותם שסתם בן ארץ ישראל כשר הוא, נאמרו לענין לְהוֹצִיא אִשָּׁה מִיָּדוֹ, שכיון שאינו מוחזק בפסול, אין מוציאין אותה מידו מחמת הספק.

אָמַר רב יוסף, כָּל שְׂפִיתָתוֹ – דיבורו בְּלִשׁוֹן אֲנָשִׁי בָּבֶל, מוחזק לנו שהוא מבני בבל המיוחסים וּמִשְׁמִי' לוֹ אִשָּׁה מיוחסת מבלי לבדוק אחר יחוסו.

וְהֵאָדְנָה דְּאִיבָא רָמָאִי שִׁמְדָּבְרִים בלשון בבליית כדי שיחזיקום כמיוחסים, חֲיִישִׁין ואין משיאים אשה עד שבודקים ביחוסו.

מִשְׁתַּמֵּי מִיָּדָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן – זעירי שהוא בן בבל, היה נמנע מלהפגש עם רבי יוחנן, כיון דְּהָוָה אָמַר לִיה נָסִיב בְּרָתִי – שהיה משדלו שישא את בתו, ולא רצה משום שהיא בת ארץ ישראל, יוֹמָא חָד הָוּ קְאָוְלִי בְּאוֹרְחָא – הלכו שניהם בדרך, מָטוּ לְעוֹרְקָמָא רָמָאִי – וכשהגיעו לשולחית של מים אֶרְבֵּיָה לְרַבִּי יוֹחָנָן אֶתְפָּתִי וְקָא מַעְבֵּר לִיה – נשא זעירי את רבי יוחנן על כתפו והעבירו. אָמַר לִיה רבי יוחנן, אֲוִרִיתָן בְּשֶׁרָה – תורתו כשרה בעיניך, ואילו בְּנָתִין לֹא בְּשֶׁרָן – בתי אינה מיוחסת בעיניך. מָאִי דְּעָתִיד – מדוע אתה סובר שבני בבל מיוחסים יותר, אִלְיָמָא מְשׁוּם דְּתָנִן (לעיל סט).

עֲשֶׂרָה יוֹחָסִין עָלוּ עִם עוֹרָא מִבָּבֶל, בְּהִנֵּי לִוְיָ וכו' וכן ממזרים ונתינים ושאר הפסולים, ואתה סבור שלא נותרו פסולים בבבל, אין מזה ראיא, דְּמָטוּ בְּהִנֵּי לִוְיָ וְיִשְׂרָאֵלִי וְכָל הַכְּהֵנִים כְּלִיקוּ – וכי כל הכהנים הלויים והישראלים עלו משם, אִם כֵּן כִּי הִיבִי דְּאִשְׁתִּיּוֹר מִהֵנִי אִשְׁתִּיּוֹר נָמִי מִהֵנִי – כשם שנותרו מן הכשרים, כך גם נותרו מן הפסולים. מבארת הגמרא, שרבי יוחנן סבר כן משום דְּאִשְׁתִּמְיָתִיה – נעלם ממנו הָא דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא עָלָה עוֹרָא מִבָּבֶל עַד שֶׁשְּׂעָשָׂא כְּסוּלָתָא נִקְיָה וְעָלָה, ולא נותרו פסולים בבבל.

מביאה הגמרא עוד מעשה: עוֹלָא אִיקָלַע – הזדמן לְפִסְמִדְיָא לְבִי רַב יְהוֹדָה, וְחִתִּיה – ראה לְרַב יִצְחָק בְּרִיה דְּרַב יְהוֹדָה דְּגָדֵל וְלֹא נָסִיב – לא נשא אשה. אָמַר לִיה עולא לרב יהודה, מָאִי מַעְמָא לֹא קָא מְנָסִיב לִיה מִר אִתְּמָא לְבְּרִיה – מדוע אינך משיא אשה לבנך, אָמַר לִיה, מִי דְּעָנָא מְהִיבָא אֲנָסִיב – איני יודע איזה משפחה מיוחסת שאשיאנו אשה משם.

אָמַר לִיה עולא, אֲמַי אָנִי מִי דְּעָנִי מְהִיבָא קְאָתִין – וכי אני יודעים מהו יחוסינו, דִּילְמָא מִהֵנָּה דְּרַבִּי (איכה ה יא), נָשִׁים בְּצִיּוֹן עָנוּ בְּתִלַת בְּעָרֵי יְהוֹדָה' – שמא אנו מזרע נשים שעונו ונאנסו על ידי הגוים בזמן חורבן הבית ונולדו להם בנים מהם, ולכן אף אנו פסולים. וְכִי תִקָּא שִׁמְחָתָא כֵּן אִין לֵנו לְחוּשׁ לִיחוּסִינוּ, לפי שְׂעוּבָד בּוֹכְכִים וְעָבַד הָבָא עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל הַלָּךְ בְּשֶׁר, וְהָלָא עֲדִין שֵׁשׁ לֵנו לְחוּשׁ דִּילְמָא אֲנִי מְזַרְע הֵנָּה דְּרַבִּי בְּהוּ (עמוס ו ד) 'הַשְּׂכֵבִים עַל מִשׁוֹתָן שֵׁן וְסָרְחִים עַל עֲרִשׁוֹתָם', ואף שָׂאמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא שִׁסְרוּחִים הַנּוֹכְרִים בִּפְסוּק אֱלֹו בְּנֵי אָדָם הַמְּשִׁתִּינִים מִים בְּפָנֵי מִשְׁתִּיָּהֶם עָרוּמִים, שֶׁה' שׁוֹנָן. וְהָלָא מְגַדֵּף בְּה רַבִּי אֲבָהוּ – מקשה רב אבהו על פירושו, אִי הִכִּי, אִין יִתְבָּרַר הֵיכִינָה דְּרַבִּי בְּהַמְשָׁךְ (שם ו ז) לענין ענש' לְכֵן עָתִיד יִגְלוּ בְּרָאשׁ גִּלְיָה, וכי מְשׁוּם דְּמִשְׁתִּינִים מִים בְּפָנֵי מִשְׁתִּיָּהֶם עָרוּמִים יִגְלוּ בְּרָאשׁ גִּלְיָה. ויבהרש שאין כוונת הפסוק אלא, אֱלֹא אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ שֶׁאֵלֹו בְּנֵי אָדָם שְׂאוּכְלִין וְשׁוֹתִין זֶה עִם זֶה, ומתוך עינוגם באכילה ושתייה מגיעים לידי זנות, וּמִסְדִּיקִין מִשְׁתִּיָּהֶם זֶה בְּזוֹ, וּמִתְלַפִּין נְשׁוֹתֵיהֶם זֶה לָזֶה, ולכן הם מְסָרִיחִים עֲרִסוֹתָם בְּשִׁכְבַת זֶרַע שְׂמִינָה שְׁלָחָם, ונמצא שזרעם ממזרים. וכיון שכן, מנין שאין אנו מזרעם של אלו. אָמַר לִיה רב יהודה, אִם כֵּן הִיבִי נַעֲבִיר – איך נבדוק יוחסין. אָמַר לִיה זִיל בְּתַר שְׁתִּיקוּתָא – הלך אחר משפחה שתקנית שהיא זו שמייוחסת יותר, כִּי הָאִי דְּבָדְקִין בְּנֵי מַעְרָא – בני ארץ ישראל, דְּכִי מִנְצִו בִּי תְּרִי בְּהִרִי הִרִי – כאשר שנים מריבים זה עם זה הָוּ הִי מְנִיחָו דְּקָדִים וְשְׁתִּיק רואים מן מהנציגים מקדים לשטוק ואָמַרִי הָאִי מְיוֹחִס מָפִי – ועל פי זה קובעים שהוא מיוחס יותר.

אָמַר רַב, שְׁתִּיקוּתִיה דְּבָבֶל תִּינִי יוֹחִסָא – שתיקותם של בני בבל ראיא ליחוסם. שואלת הגמרא: אִנִּי, וְהָאִי אִיקָלַע רַב לְבִי בְּרַב שְׂפִי חָלָא – לביתו

של אדם ששמו שופה חומץ, כדי להשיא את אחד מקרוביו לבתו, וְבָדַק בָּהּ בכשרותם, מבררת הגמרא מָאִי לֹא בְּיָחִסוּתָא – האם אין הכוונה שבדק בדורות הקדומים על מנת ליחסם, ונמצא שרב עצמו לא הסתמך על שתיקה לבד. מתרצת הגמרא: לֹא בדק רב ביחוס הדורות, אלא בדק בְּשְׁתִּיקוּתָא – במידת שתקנותם, ולפי זה קבע את יחוסם. וְהִכִּי קָאָמַר לָהּ רב לשלחיו, בְּדוּקוּ אִי שְׁתִּיקִי אִי לֹא שְׁתִּיקִי.

אָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר רַב, אִם רִאִית שְׁנֵי בְנֵי אָדָם שְׂמִתְנִים זֶה בְּזֶה, הדבר מוכיח ששְׂמִין פָּסוּל יֵשׁ בְּאֶחָד מֵהֶן, וּמִן הַשְּׂמִים אִין מְנִיחִין אוֹתוֹ לְדִבְקָא אֶחָד בְּחִבְרִיו, ולכן הטילו מריבה ביניהם. וכעין זה אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לִוִּי, אִם רִאִית שְׁנֵי מְשֻׁפָּחוֹת הַמִּתְנַדְּרוֹת זֶה בְּזֶה תְּמִיד, סימן הוא ששְׂמִין פָּסוּל יֵשׁ בְּאֶחָת מֵהֶן, וּמִן הַשְּׂמִים אִין מְנִיחִין אוֹתָהּ לְדִבְקָא בְּחִבְרָתָהּ.

מביאה הגמרא: אָמַר רַב פָּפָא סָבָא מְשִׁמִּיה דְּרַב, כָּבֵל בְּרִיאָה – מיוחסת ונקיה מפסולים, מִשְׁוֹן מִיתָה – ישראל שבה כולם ממזרים ופסולים, מְרִי חוּלָה – ישראל שבה רובם כשרים ומיעוטם פסולים, וְעִילָם גּוֹסְסָת – ישראל שבה רובם פסולים ומיעוטם כשרים. וְהָאִי הַהִבֵּל בֵּין חוּלִין לְגוֹסְסִין, שרוב חולין לחִים ואילו רוב גוֹסְסִים לְמִיתָה. ולכן, במדי שרק מיעוטם פסולים הרי היא חולה, ובעלים שרובם פסולים היא גוססת.

מבארת הגמרא מהם גבולותיה של בבל לענין יוחסין. מבררת הגמרא: עַד הֵיכֵן הָיָא גְבוּלוֹת הָרוּחָב שֶׁל בָּבֶל, ואמנם הדבר ידוע שגבול רחבה לצד מערב הוא נהר פרת, אך מהו גבול רחבה לצד מזרח מעבר לנהר חידקל. רַב אָמַר עַד נְהַר עֶזְקָא, וְשְׂמוּאֵל מוֹסִיף יוֹתֵר וְאָמַר שִׁגְבוּלָה עַד נְהַר יוֹאֲנִי שהוא מזרחי לנהר עזק. מוסיפה הגמרא לברר את גבול ארצה של בבל: לְעִיל בְּרִיגָלָתָא עַד הֵיכָא – עד היכן גבול ארצה של בבל לצד מעלה של החידקל, דהיינו הגבול הדרומי מזרחי. רַב אָמַר, עַד בְּגֵדָא וְאוֹנוֹנָא שֶׁהֵם עֵרִים סְמוּכוֹת זו לזו משני צידי דרום החידקל, וְשְׂמוּאֵל אָמַר שארצה יותר ומגיע עַד מוֹשְׁבֵינִי, וְלֹא מוֹשְׁבֵינִי בָּבֶל – אך מושבני עצמה אינה מבבל. שואלת הגמרא: וְהָאָמַר רַבִּי חִיָּא בְּרַב אָבָא אָמַר שְׂמוּאֵל, מוֹשְׁבֵינִי הִרִי הָיָא בְּגוּלָה – כפומבדיא שבבבל לענין יוֹחָסִין, והיאך אמר שאינה בכלל בבל. אֱלֹא כִּי צָרִיךְ לוֹמַר, אורכה עַד מוֹשְׁבֵינִי, וּמוֹשְׁבֵינִי בָּבֶל גְבוּלוֹתֶיהָ שֶׁל בָּבֶל. מוסיפה הגמרא לברר: לְתַתְּחִית בְּרִיגָלָתָא עַד הֵיכָא – עד היכן גבול ארצה של בבל לצד התחתון של החידקל, דהיינו הגבול הצפוני מזרחי, אָמַר רַבִּי שְׂמוּאֵל, עַד אֶפְסָרִיא תַתְּחִיא – אפמיא התחתונה, דהיינו עצמה אינה בכלל בבל. ומבארת הגמרא שְׁתִּיקוּתִיה אֶפְסָרִיא הָוִין – שתי ערים היו שנקראו אפמיא, תְּרָא עִילִיתָא – אחת עליונה שהיא הדרומית, וְתְּרָא תַתִּיתָא – אחת תחתונה שהיא הצפונית יותר, תְּרָא – העליונה בְּשֶׁרָה, וְתְּרָא – התחתונה פְּסוּלָה, וְכִין תְּרָא לְתְּרָא הַמְרֻקָה הוּא פְּרָסָה, וְקָא קְפָרִי אַחֲרֵי – והיו מקפידים זה על זה, וְאֶפְסָרִי נִרְאָה לֹא מוֹשְׁלִי אַחֲרֵי – ואפילו אש אינם משאילים זה לזה, כדי שיהיו מרוחקים מהם ולא ינשאו להם. וְסִימְנִיהָ שֶׁלֹא תטעה איוז מהם פסולה ואיוז כשרה, אפמיא דְּפְסוּלָתָא, הָא דְּמִשְׁתַּעֲנִי – היא זו שמדברים בה מִשְׁנִית – בשפת מישן כיון שקרובה למישן. מוסיפה הגמרא לברר את גבול ארצה לצד מערב: לְעִיל בְּפָרָתָא עַד הֵיכָא – עד היכן גבול ארצה של בבל לצד מעלה של נהר פרת, דהיינו גבול דרומי מערבי. רַב אָמַר עַד אֶקְרָא דְּתוּלִיבְקִי, וְשְׂמוּאֵל מוֹסִיף עַל אֲרָכָה וְאָמַר, עַד גִּישְׁרָא דְּרַבִּי פִּרְתָא, שהיא דרומית לאקרא דְּתוּלִיבְקִי, וְרַבִּי יוֹחָנָן מִמַּעַט בארצה וְאָמַר, עַד מַעְבְּרָתָא דְּגִיזְמָא, שהיא צפונית לאקרא דְּתוּלִיבְקִי.

לִיִּט ו- קילל) אֲבִי וְאִיתְמָא רַב יוֹסֵף אֵת מִי שִׁסְמוּךְ לענין יוחסין אֶדְרַב – על רב, משום שמרבה בגבולה של בבל. שואלת הגמרא: וְכִי אֶדְרַב לִיִּט וְאֶדְשִׁמוּאֵל לֹא לִיִּט, והרי לדעת שמואל גבולה של בבל משתפל לצד דרום יותר מאשר לרב. מיישבת הגמרא: אֱלֹא לִיִּט אֶדְרַב וְכָל שְׂבָן אֶדְשִׁמוּאֵל. וְאִי בְּעִית אִימָא, לְעוֹלָם אֶדְרַב לִיִּט וְאֶדְשִׁמוּאֵל לֹא לִיִּט – את הנהוג בשמואל לא קילל, והיינו משום שגִישְׁרָא דְּרַבִּי פִּרְתָא שהוא גבול הדרומי לדעת שמואל, לְתַתְּחִיתָהּ הָוּ קָאִי – היינו צפופית מאקרא דְּתוּלִיבְקִי, דאם כן שמואל מיעט בגבול זה של בבל יותר מרב.

הרי שמועה זו דרך חננאל היא והבאתיה בשמו. אויל שילוליה לרב חננאל
 – הלכו ושאלו את רב חננאל על אמיתותה של השמועה, אמר להו, הכי
 אמר רב, חלון ניהונד חרי היא פגולה ליוחסין.
 מבארת הגמרא: ורב שיחס את בני חלון וניהוד פליגא – חולק אדרבי
 אבא בר כהנא, דאמר רבי אבא בר כהנא, מאי דכתיב (מלכים ב' יח
 יא) ויגל סנחריב מלך אשור את עשרת שבטי ישראל אשרה וינחם בחלח
 ובחבור נהר גזון וערי מדי, כך הוא ביאורה, תלח זו חלון, חבור זו
 הדייב, נהר גזון זו גיזק, ערי מדי זו חמין וחברותיה – הערים
 הסמוכות לה, ואמר לה – ויש שאומרים שזו ניהונד וחברותיה, מבארת
 הגמרא: מאי חברותיה, אמר שמואל, בדרך שבו נמצאות הערים מושבי,
 חוסקי ורומקי. ומביאה הגמרא: שעל מקומות הללו שגלו עשרת השבטים
 אמר רבי יוחנן, וכולם לפסול – כולם פסולים, משום שעובדי כוכבים
 נישאו לבנותיהם של עשרת השבטים, וולד פסול, ונמצא שסבור רבי אבא
 שחלון ולפי היש אומרים גם ניהונד, היו בכלל המקומות שקבע רבי יוחנן
 שהם פסולים.
 בדברי שמואל שביאר שאחת מ'חברותיה' היא מושבי, ועליה אמר רבי
 יוחנן שהיא פסולה, קסקא דעתא – סברה הגמרא בתחילה שמושבי
 היינו מושבני. מקשה הגמרא: והאמר רבי תיאל בר אבין אמר שמואל,
 מושבני חרי היא פגולה – כפומבדיתא לענין יוחסין, והיאך מונה אותה
 שמואל בין הפסולים. מתרצת הגמרא: אלא מושבי לחוד ומושבני לחוד
 – הם שני מקומות שונים, בני מושבי פסולים ובני מושבני מיוחסים.
 כיון שהחכר חלון והדייב, מבארת הגמרא את הפסוק בדניאל העוסק
 בהם: דניאל ראה בחזיון ארבע חיות שרוממות לארבעת מלכויות שמשלו
 ושעתידים למשול בעולם. על המלכות השניה שנראתה כדב אמר דניאל
 (ז ה), 'ותלת עלעין' – ושלוש צלעות [בפסוקה בין שניה]. שואלת הגמרא:
 מהנאמר 'בפסוקה' משמע שצלעות אלו בתוך פיה, ואילו מהנאמר 'בין שניה'
 משמע שהם בין שניה הבולטות חוץ לפיה, מיישבת הגמרא: אמר רבי
 יוחנן, שלוש הצלעות זו חלון, הדייב ונציבין, שפעמים מלכות פרס
 בולעקן בתוך פיה, דהיינו מושלת עליהם, ופעמים פולקטן מחוץ לפיה,
 דהיינו שהם מורדים בה ואינה מושלת עליהם.
 מבארת הגמרא לאיזו מלכות כוונת הפסוק: נאמר בתחילת הפסוק (שם),
 'ואיזו חיות אחרי תנינא דמיה לדוב' – ותנה חיה אחת שניה דומה לדב,
 ומיה רב יוסף, אלו פרסים שנמשלו לדב, לפי שאובלין ושותין בדוב,
 ומסובלין – ושמים בדוב, ומגדלין שער בדוב, ואין להם מנוחה בדוב,
 שגם בהיותו קשור הולך ובא סביב עצמו. וכן רבי אמי, כי תנה חיו פרסא
 דרכיב – כשהיה רואה פרסי רוכב, אמר, היינו דוקא נידא – זהו דוב נודד,
 כלומר, שאין לו מנוחה בדוב.
 הגמרא ממשיכה להמשיל ולדמות בני אומות שונות: אמר ליה רבי ללוי
 שהיה יודע להמשיל ולדמות, הראני במשל למי דומים הפרסים, אמר
 ליה, דומים בגבורתם לחיילות הצבא של בית דוד. המשיך לבקשו,
 הראני למי דומים התקריין, אמר לו דומין למלאכי חבלה. המשיך לבקשו,
 הראני למי דומים הישעמאליים. אמר לו דומין בלבושם השחור
 לשעירים – לשלדים של בית הכסא. עוד בקשו רבי, הראני במשל למי
 דומים תלמידי חכמים שפבבל, אמר לו דומים בגדיהם הלבנים
 ובעטיפתם למלאכי השרת.
 מביאה הגמרא: כי תנה ניהא נפשיה דרבי – בשעת פטירתו של רבי נזרקה
 נבואה בפיו ואמר, עיר ששמה הומינא איבא – יש בבבל, ובוליה עמונא
 היא – כל יושביה גרים עמונים. ועיר ששמה מסנריא איבא בבבל, ובוליה
 דמסנריא היא – כל יושביה ממזרים. ועיר ששמה בירקא איבא בבבל,
 ושני אחים יש בה שפחליפים נשותיהם זה לזה. ועוד עיר ששמה בירקא
 דמסנריא איבא בבבל והיום סרו מאחרי המקום – ישראל שבה השתמדו.
 ומה שהביאם לידי כך הוא, דאקפי פירא ככונרי בשפכא – הביבר שגידלו
 בו דגים הוצק בדגים בשבת, ואילך וצרו בהו בשפכא – והלכו וצרו את
 הדגים בשבת, ועל מעשה זה שפתינהו – נידה אותם רבי אחי ברבי
 יאשיה, ואשתמוד – והשתמדו. עוד אמר רבי בנבואתו, מקום ששמו
 אקרא דאנא איבא בבבל, ואדם ששמו אדא בר אהבה יש בה,

והאידנא הוא דלוייה פרסא – רק בזמנינו שינו הפרסים את מקום הגשר,
 אך שמואל ציין למקומו הקודם.
 עד עתה ביארו גבולות בבל שממזרח לנהר פרת. מוסיפה הגמרא לברר:
 אמר ליה אבין לרב יוסף, להא ניסא דפרת עד היבא – עד היכן הוא
 גבולה של בבל ממערב לנהר פרת. אמר ליה, מאי דעתך לשאול על כך,
 שמה מושב שהנך רוצה לברר על יחסם של יושבי בירם שעל שפתו
 המערבית של נהר פרת, הוי יודע שאפילו מייחסי דפומבדיתא –
 המשפחות המיוחסות שבפומבדיתא שהיא בין הפרת והחידקל, מייחסי
 נכבי – נושאים נשים מבירם, ומוכח שבני בירם מוחזקים למיוחסים כאנשי
 בבל.
 שנינו במסכת גיטין (ב) שהמביא גט ממדינת הים לארץ ישראל צריך לומר
 בפני נכתב ובפני נחתם הגט לשם אשה זו, כיון שהם לא היו בקיאין בהלכה
 זו, אבל המביא גט מארץ ישראל למדינת הים אין צריך לומר כן, כיון שהיו
 בקיאין בהלכה זו. ודעת רב (שם ו) שבכל כארץ ישראל לענין זה, ואף
 המביא גט ממנה אינו צריך לומר כן. ועתה מבארת הגמרא את גבולותיה
 של בבל לענין הבאת גט: אמר רב פפא כמחלוקת ליוחסין – כשם
 שנחלקו רב ושמואל ורבי יוחנן לעיל (עא): בגבולות בבל לענין יחס
 משפחות, כך מחלוקת לענין ייטין, מהו גבולה של בבל. ורב יוסף אמר
 שהמחלוקת על גבול בבל אינה אלא לענין יוחסין, אכל לענין ייטין
 לדברי הכל גבול בבל הוא עד ארפא תניינא דגישא – האגם השני של
 קנים וערבה שמצפון לגשר.
 אמר רבי בר אבא, המקום שנקרא חביל ימא הוא תבילתא דבבל – כליל
 תפארתה של בבל לענין יוחסין, והערים שבתוכו הנקראות שוניא ונוכא,
 הם תבילתא דחביל ימא – כליל תפארתה של חביל ימא. דבניא אמר אף
 העיר ציצורא היא מהערים המיוחסות בחביל ימא. מביאה הגמרא ראייה:
 תניא גמי הכי שמקומות אלו הם המיוחסים ביותר, חנן בן פנחס אומר,
 חביל ימא הוא תבילתא דבבל, והערים שוניא ונוכא וציצורא הן
 תבילתא דחביל ימא. אמר רב פפא, והאידנא – ובזמנינו אין משפחות
 שבה מיוחסים כל כך, משום דאיעריב בהו בותאי – שנתערבו בהם כותים.
 דוחה הגמרא: ולא היא – לא נתערבו כותים בהם, אלא איתתא הוא דקעא
 מינייהו – בקש כותי אחד לישא את בת המקום, ולא יחבו ליה – לא נתנו
 לו להנשא לה, ולכן הוא הוציא עליהם לעז שמשפחותיהם נתערבו עם
 הכותים. מבארת הגמרא: מאי חביל ימא. אמר רב פפא, זו נמצאת על
 נהר פרת דבוקסי – שאף בורסי מצויה על שפתו.
 מביאה הגמרא: מעשה בההוא נכרא – אדם שרצה ליחס את עצמו כדי
 לשאת אשה, דאמר להו – לחכמים שבארץ ישראל, אנא מן שוט מישוט
 – אני ממקום הנקרא שוט מישוט. עמר רבי יצחק נפחא על רגליו ואמר,
 שוט מישוט בין הנקרות פרת וחידקל עומדת. שואלת הגמרא: וכי בין
 הנקרות עומדת מאי הוי – איזה מעלה יש בדבר. מיישבת הגמרא: אמר
 אבין אמר רבי חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי ברבי חנינא, מאחר
 ומקומה בין הנקרות, חרי היא נחשבת פגולה – כפומבדיתא לענין יוחסין,
 דהיינו כמקומות שיחוסן ודאי. מבררת הגמרא: והיבא קיימא, והיכן
 מקומה של שוט מישוט. משיבה הגמרא: אמר רבי יוחנן, מאיח דקירא
 ולעיל – מדרום לאיח דקירא הנמצאת על שפת נהר פרת. שואלת הגמרא:
 והא אמר רבי יוחנן (לעיל עא) שיחוסה של בבל נמשך כלפי דרום רק עד
 מעפרתא דגישא ולא יותר, ואילו 'שוט מישוט' כיון שהיא דרומית לאיח
 דקירא, שהיא דרומית למעברתא דגישא, נמצא שהיא מחוץ לגבולות
 יחוסי בבל. מתרצת הגמרא: אמר אבין, ישה רצועה של קרקע דנפקא –
 שיוצאת מחוץ לגבול וממשכת עד שוט מישוט, ואף רצועה זו היא בכלל
 בבל לענין יוחסין.
 אמר רב איבא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב, מקום נהר חלון ומקום
 הנקרא ניהונד חרי היא פגולה – כפומבדיתא לענין יוחסין. אמר להו
 אבין לא תציתו ליה – אל תקבלו את דבריו של רב איבא, שאינו אומר כן
 אלא משום שיקמה היא הנפלה ליה תתם – אלמנת אחיו שמת בלא בנים
 נפלה לפניו ליבום משם, וכיון שרוצה לייבמה מייחסה. אמר ליה רב איבא
 לאבין, אטו דירי היא – וכי אמרתי שמועה זו מעצמי שאתה חושדני כן,

כידושין. פרק רביעי – עשרה יוחסין דף עב עמוד א – מתוך מהדורת טובי' צט רש"י תוספות

1 **והאידינא הוא דליוה פרכאי.** שלקחהו ממקומו ובנאוהו למעלה מאקרא
2 ולהכי לא בעי לתחת פרת עד היכן לפי שפרת נופל בהדקל ועוד ככל מושכת
3 למטה ממנו עד אפמאי תתאך כדאמר לעיל: **להך ניסא דפרת עד היכא.**
4 בשפתה כלפי מערב עד היכן תפושט רחבה של כבל: **מאי דעתך.** שבת
5 לישאל: **משום בירם.** שמא בירם שישבת
6 בתר ניסא מבטאי לך: **מייחסי**
7 **דפומבדיתא** שהיא בין שתי הנהרות
8 מבירם נסבי ש"מ מוחזקים הם בה בחזקת
9 יחוס: **במחלוקת ליוחסין.** בארבה ורחבה
10 של כבל: **בה מחלוקת לגיטין.** דקיימא לו
11 (ויטין דף כ) הפוכא גט משאר ארצות צריך
12 שיאמר בפני נכתב ובפני נתתם לפי שאין
13 בקיאיין לשמה ותמבוי גט מארץ ישראל
14 לכבל אינו צריך לומר ובכל הרי היא בארץ
15 ישראל לגיטין שאף הם היו חכמים ובקיאין
16 לשמה: **עד ארבא תניינא.** אגם של קנים
17 וערבה שקורין אושריא: **תניינא דגישרא.**
18 שני אגמים היו למטה מהגשר זה למטה
19 מזה: **חביל ימא.** שם מקום: **תכילתא**
20 **דכבל.** מבחילא ותפארתא של כבל
21 ליוחסין: **שוניא וגוביא** וציצורא מקומות
22 הם: **תכילתא דחביל ימא.** תפארת של
23 חביל ימא: **איתתא בעא מיניהו.** כותיים
24 לא נתערבו בהם אבל הקול נצא על ידי
25 ששאל בותי אחד אשה מהם אבל הם לא
26 נתנו לו ויש אומרים רב פפא בעא מיניה
27 איתתא ולא ידבי ליה לכך היה מוציא
28 עליהם שמץ פסול וקשה בעיני לומר בן
29 בגולה. **פומבדיתא קרי** גולה בראש השנה
30 **דף סא:** **מאיה דקריא.** מקום על גדר פרת
31 למעלה מכל המקומות הנזכרים למעלה:
32 **והאמר ר' יוחנן.** לעיל מתבטאת דכבל
33 בפרת עד מעברתא דנדמא ותו לא: **אמר**
34 **אפי' רצויה נפקא.** באלכסון ממעברתא
35 דנדמא ומקפת את הפסולין עד מעלה
36 מאיה דקריא שהי' מן הפסולין שוט משוט
37 בפי הרצועה על פרת: **חלזון.** נהר: **והנהם**
38 **בחלה ובחבור.** בעשרת השבטים שהגלה
39 סנחריב משתתע: **ויכולן לפסול.** כל מקום
40 שגלו השבטים נטמעו עובדי כוכבים
41 בבנותיהם ועובד כוכבים ועבד הבא על פת
42 ישראל אפילו למ"ד (יבמות דף סא) הולך ממנו
43 לא הוי פגום מיהא הוי ותלת עלעין
44 **בפומה.** בחיה השנה שבמראה דניאל

1 **והאידינא הוא דליוה פרכאי אמר ליה אבי' לרב יוסף**
2 **להא ניסא דפרת עד היכא אמר ליה מאי דעתך משום**
3 **בירם מייחסי דפומבדיתא מבירם נסבי אמר רב פפא**
4 **במחלוקת ליוחסין בה מחלוקת לענין גיטין ורב יוסף אמר**
5 **מחלוקת ליוחסין אבל לגיטין דברי הכל עד ארבא תניינא**
6 **דגישרא אמר רמי בר אבא חביל ימא תכילתא דכבל**
7 **שוניא וגוביא תכילתא דחביל ימא רבינא אמר אף ציצורא תניא נמי הכי חנן בן פנחס אמר**
8 **חביל ימא תכילתא דכבל שוניא וגוביא וציצורא תכילתא דחביל ימא אמר רב פפא והאידינא**
9 **איערבי בהו כותאי ולא היא איתתא הוא דבעא מיניהו ולא ידבו ליה מאי חביל ימא אמר רב**
10 **פפא זו פרת דבורסי ההוא גברא דאמר להו אנא מן שוט מישוט עמד רבי יצחק נפחא על**
11 **רגליו ואמר שוט מישוט בין הנהרות עומדת וכי בין הנהרות עומדת מאי הוי אמר אבי' אמר**
12 **ר' חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי בר' חנינא בין הנהרות הרי היא בגולה ליוחסין והיכא קיימא**
13 **אמר ר' יוחנן מאיה דקריא ולעיל והא אמר רבי יוחנן עד מעברתא דגוזמא אמר אבי' רצועה**
14 **נפקא אמר רב איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב חלזון ניהונגד הרי היא בגולה ליוחסין**
15 **א"ל אבי' לא תציתו ליה יבמה היא דנפלה ליה התם א"ל אטו ידידי היא דרב חננאל היא אזיל**
16 **שייליה לרב חננאל אמר להו הכי אמר רב חלזון ניהונגד הרי היא בגולה ליוחסין ופליגא דר'**
17 **אבא בר כהנא דאמר ר' אבא בר כהנא מאי דכתיב ונחם בחלה ובחבור נהר גוזן וערי מדי**
18 **חלה זו חלזון חבור זו הדיב נהר גוזן זו גיזוק ערי מדי זו חמדין ותברותיה ואמרי לה זו נהונגד**
19 **ותברותיה מאי תברותיה אמר שמואל כרד מושבי חוסין ורומקין אמר רבי יוחנן וכולם לפסול**
20 **קסלקא דעתא מושבי היינו מושבני והאמר ר' חייא בר אבין אמר שמואל מושבני הרי היא**
21 **בגולה ליוחסין אלא מושבי לחוד ומושבני לחוד ותלת עלעין בפומה בין שיניה אמר רבי יוחנן**
22 **זו חלזון הדיב ונציבין שפעמים בולעתן ופעמים פולטתן וארו חיוא אחרי תנינא דמיה לדוב תני**
23 **רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה**
24 **כדוב ר' אמי כי הוה חזי פרסא דרכיב אמר היינו דובא נידא א"ל רבי ללוי הראני פרסיים אמר**
25 **ליה דומים לחיילות של בית דוד הראני חברין דומין למלאכי חבלה הראני ישמעאלים דומין**
26 **לשעירים של בית הכפא הראני תלמידי חכמים שבבבל דומים למלאכי השרת כי הוה ניחא**
27 **נפשיה דרבי אמר הומניא איכא בבבל כולה עמונאי היא מסגריא איכא בבבל כולה דממזריא**
28 **היא בירקא איכא בבבל שני אחים יש שמחליפים נשותיהם זה ליה בירתא דסמאי איכא בבבל**
29 **היום סרו מאחרי המקום דאקפי פירא בכורי בשבתא ואזיל וצדו בהו בשבתא ושמתיניהו**
30 **ר' אחי ברבי יאשיה ואישתמוד אקרא דאגמא איכא בבבל אדא בר אהבה יש בה**

1 חיים
2 מושלת עליהם: **ויסרבלים כדוב.** בעלי בשר לשון עובי
3 כתיב והיא כבל: **בפומה בין שיניה.** בפומה משמע מבפנים בין שיניה משמע שבולטות מבחוץ: **בולעתן.** מושלת עליהם: **ויסרבלים כדוב.** בעלי בשר לשון עובי
4 ושמון הוא ובעלמא (ספד דף קא) נמי אמרי קטן מסורבל בבשר המלוכלך בבשר כסורבל: **דוב אין לו מנוחה.** כשהוא קשור חולץ וקא תמיד סביבותיה: **דובא נידא.** דוב
5 נודד: **הראני פרסיים.** בעל משלות ודומיות היה לוי וקאמר לו רבי משול לי פרסיים למה הם דומים: **בחיילות של בית דוד.** גבורים: **חברין.** אומה הסמוכה לפרסיים
6 ומשחיתים הם וטרפנים הם יותר מפרסיים: **לשעירים.** מלוכלשים שחורים דומים לשדים: **דומים למלאכי השרת.** לבושים לבנים ועטופים כמלאכי השרת וכתוב (חזקאל
7 ט) ותאיש לבוש הבדים והכי נמי אמרין בבמה מדליקין (ספד דף סא) על רבי יהודה שהיה מתעטף ויושב בסדינים המצויצין דומה למלאך בר' ובנדרין (דף כ) נמי אמרין
8 מאן מלאכי השרת רבנן ואמאי קרי להו מלאכי השרת משום דמצויצין כמלאכי השרת במלבושים נאים: **כי קא ניחא נפשיה.** נורקה נבואה בפומיה: **הומניא.** עיר
9 ששמה בר: **מסגריא.** עיר היא וכל הנה כולה מקומות נידה: **בירתא דסמאי.** על שם שסרו מאחרי המקום ופירש רבי היאך סרה: **דאקפי פירא בכורי** ואזיל וצדו
10 **בשבתא ושמתיניהו וכו'.** הציף הביכר דגים הרבה והלכו וצדו: **דאקפי.** הציף בדמתרגומין וציף בהרצל ממנו (ד' קפא פרקלא: **פירא.** בריקה עשויה לגדל דגים וכלע"ז
11 ביכר: **ואישתמוד.** נשתמדה:

היום יושב בחיקו של אברהם אבינו. פירש בקונטרס יש אומרים מת וא"כ אין זה רב אדא בר אבהו שבגמרא ונראה לומר יושב בחיקו של אברהם שנכנס לברית מילה וזה רב אדא בר אבהו שהאריך ימים הרבה משמת רבי עד דורות אחרונים בימי רב נחמן בר יצחק כדאמר' בב"ב (דף כג.)

אף ר"י פי' דשני רב אדא בר אבהו הוה:

חמשה קהלי כתיבי. פי' גבי אזהרת פסולי ייחסין אבל קהל דגבי פצוע דבא לא חשיב דלאו בפסולי ייחסין משתעי עוד אומר ר"י משום דלא שייך ביה קהל: וחד

צדיק כמותו שגאמר וזר השמש ובא השמש עד שלא כבחה שמשו של עלי וזרחה שמשו של שמואל הרמתי שגאמר וגר אלהים מרם יכבה ושמואל שוכב וגו' צוה ה' ליעקב סביביו צויו רב יהודה אמר בגין הומניא לפום נהרא ויהי כהנאי ופלמיהו בן בניהו מת ואפול על פני ואעק קול גדול ואומר אהה אדני ה' רב ושמואל חד אמר לטובה וחד אמר לרעה מאן דאמר לטובה פי הא דאיסתגדרא דמישן חתניה דנבוכדנצר הוה שלח ליה מכולי האי שבייה דאייתית לך לא שדרת לן דקאי לקמן בעי לשדורי ליה מישאל א"ל פלמיהו בן בניהו אנן דחשבינן ניקו מקמך הכא ועבדין נחלו להתם ואמר נביא מי שעשה טובה בישראל ימות בחצי ימיו מאן דאמר לרעה דכתיב ותבא אותי אל שער בית ה' הקדמוני הפונה קדימה והנה בפתח השער עשרים וחמשה איש ואראה בתוכם את יאזניה בן עזר ואת פלמיהו בן בניהו שרי העם וכתיב ויבא אותי אל חצר בית ה' הפנימית והנה פתח היכל ה' בין האולם ובין המזבח כעשרים וחמשה איש אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה ממשמע שגאמר ופניהם קדמה איני יודע שאחוריהם כלפי מערב מה תלמוד לומר [אחוריהם] אל היכל ה' מלמד שהיו מפריעין עצמם ומתריזין עצמם כלפי מעלה וקאמר נביא מי שעשה הרעה הזאת בישראל ימות על מיטתו תסתים דשמואל דאמר לרעה דאמר רבי חיאי בר אבין אמר שמואל מושכני הרי היא בגולה ליוחסים מישון לא חשו לה לא משום עבדות ולא משום ממזרות אלא כהנים שהיו בה לא הקפידו על הגרושות לעולם אימא לך שמואל אמר לטובה ושמואל למעמיה דאמר המפקיר עבדו יצא לחירות ואינו צריך גט שחרור שגא' כל עבד איש מקנת כסף עבד איש ולא עבד אשה אלא עבד שיש לו רשות לרבו עליו קרוי עבד שאין לרבו רשות עליו אין קרוי עבד אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים כל ארצות בחזקת כשרות הם עומדות אמימר שרא ליה לרב הונא בר נתן למינסב איתתא מחווייתא אמר ליה רב אשי מאי דעתיד דאמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר' מאיר אבל חכ"א כל ארצות בחזקת כשרות הן עומדות והא בי רב כהנא לא מתני הכי ובי רב פפא לא מתני הכי ובי רב זביד לא מתני הכי אפ"ה לא קיבלה מיניה משום דשמיע ליה מרב זביד דנהדרעא ת"ר ממזרי ונתניי מהורים לעתיד לבא דברי ר' יוסי ר' מאיר אומר אין מהורים אמר לו ר' יוסי והלא כבר נאמר וזרקתי עליכם מים מהורים וטהרתם אמר לו ר' מאיר כשהוא אומר מפל טומאותיכם ומפל גלוליתכם ולא מן הממזרות אמר לו ר' יוסי כשהוא אומר אטהר אתכם הוי אומר אף מן הממזרות בשלמא לרבי מאיר היינו דכתיב וישב ממזר באשדוד אלא לר' יוסי מאי וישב ממזר באשדוד כדמתרגם רב יוסף ויתבון בית ישראל לרוחצין בארעהון דהו דמו בה לנוכראין אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי אמר רב יוסף אי לאו דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי הוה אתי אליהו מפי' מיין צוורני צוורני קולרין ת"ר גר נושא ממזרת דברי ר' יוסי ר' יהודה אומר גר לא ישא ממזרת אחד גר אחד עבד מוחרר וחלל מותרים כבהנת מ"ט דרבי יוסי חמשה קהלי כתיבי

חד

היום יושב בחיקו של אברהם. י"א מת היום ואם כן אין זה רב אדא שבגמרא ונראה דהא יושב בחיקו של אברהם אבינו שנכנס לברית מילה וזה רב אדא בר אבהו שהאריך ימים הרבה משמת רבי עד דורות אחרונים בימי רב נחמן בר יצחק כדאמרין בבבא בתרא (דף כג.) צוה ה' ליעקב סביביו צויו צוים שהיו סובבים אותם אברהם וצויו שהיו עמון ומואב שהצויו להם יותר מן הכל כדאמרין בחלק (מסכתין דף ט.) עמון ומואב שכיני בישו דירושלים היו אותם צוה שהיו סובבים אותם אף בגלותם בגין הומניא דכולה דעמונאי היא כדאמר' לעיל הושיבם סנהרוב בבבל והיו מצוירים לישראל בשפופם נהרא: חד אמר לטובה. היה ממיליל הנביא עליו: וחד אמר לרעה. שהיה רע בעיניו שמת מיתה יפה: דאיסתגדרא דמישן. שלטון של מישן. מי שעשה הטובה הזאת. שהציל את הגולה מלהיות עבדים לעבדות: איני יודע שאחוריהם אל תחיל. שהיה במערב העננה מה תלמוד לומר אחוריהם וגו' אחוריהם ממש כשהוא מפוער שהיו מתכוונין להראות אחוריהם לגנאי: תסתים דשמואל הוא דאמר לרעה. דשמואל לית ליה הא דאמר דעבדים נשתלחו למישן מדקאמר לא חשו לה משום עבדות: לעולם אימא לך שמואל הוא דאמר לטובה. דאית ליה הא דנשתלחו עבדים למישן ודאי דקאמר לא חשו לה משום עבדות שמואל לטעמיה דאמר עבד שאין לו לרבו רשות עליו אין קרוי עבד והני גמי מאחר שגולום מנם ונתייאשו מהם וזה הפקר כדאמרין בגיטין (דף כט.) נתייאשתי מפולני עבדי ומשום לשון הפקר נקט לה דכיון דאיתיאש ליה מיניה פקע ליה רשותיה: ואינו צריך גט שחרור. להיות מותר בישראל: זו דברי רבי מאיר. מתני' דקתיב דעלו פסולין לארץ ישראל ומשמע דאין כל הארצות בחזקת מיתוסות חוץ מקבל בלבד כדאמר בריש פירקא (שני דף כט.) דמסייע ליה לרבי אלעזר דקאמר יחס עזרא את ככל: מסחוייתא. ואין מחזא בתוך גבול ככל האמורים לענין ייחסין: והא פי רב כהנא לא מתני לה הכי. משמיה דשמואל אלא כדאמר לעיל כל הארצות בחזקת פסולות ואמר רב יהודה אמר שמואל כל הארצות עיפה: דרב זביד מנהדרעא. לאו היינו רב זביד סתמא: וישב ממזר באשדוד. יבדלו הממזרים מהם וישבו בפני עצמם: ויתבון בית ישראל לרוחצין. תרגום של וישב דהו דמיין צוורני. תרגומו של ממזר והכי קאמר וישב העם שהיה מנוכר מגבול ארצו ונטרד בממזר באשדוד גם

הוא מגבול ארץ ישראל ויהושע חלקה להם אע"פ שלא נכבשה בגימיו בדכתיב (ויסע יו) אתה זקנת באת בימים והארץ נשארה הרבה מאד לרשתה וקא חשיי ואזיל חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי וגו': צוורני. חבורות חבורות ל"א קולרין קולרין והוא לשון מעשה בקולר של בני אדם דסוף יבמות (דף כג.) גר נושא ממזרת. דקסבר קהל גרים לא איקרי קהל ותולד ממזר דכתיב לו חלף אחר פסולו: לא ישא ממזרת. קסבר דקהל גרים איקרי קהל: ומותרים כבהנת. ואע"פ שהפכהים אסורים בגיורת ומשחררת וחללה דקסבר לא הוהירו כהנות כשירות להנשא לפסולין לאותן שהפסול אינו מותר עליהן בגין אלו: חמשה קהלי כתיבי. גבי אזהרת פסולי ייחסין לא יבא ממזר בקהל ה' (והכיס ט) לא יבא לו בקהל (ט) לא יבא עמוני ומואבי בקהל (ט) לא יבא להם בקהל (ט) דור שלישי יבא להם בקהל דמצינ' ואדמוי' (ט) וקהל דגבי פצוע דבא (ט) לא חשיב דלאו מן פסולי ייחסין קא משתעי:

מקנת כסף ומלתה אתו אז יאכל בו, ואין לפרש שבא הכתוב למעט שרק
עבד הקניי לאיש קרוי עבד ולא עבד הקניי לאשה, שהרי ודאי אף עבד
אשה הוא עבד גמור. אלא כוונת הכתוב, שרק עבד שיש לו רשות לרבו
עליו לשעבדו למלאכתו קרוי עבד, אבל עבד שאין לרבו רשות עליו, כגון
שהפקירו, אין קרוי עבד, אלא משוחרר הוא ודינו כישיראל. ואף אותם
עבדים שהובאו למישן, כיון שנגזלו מישראל על ידי נבוכדנצר ונתיאשו
הבעלים מהם והפקירום, דינם כישיראל, ולפיכך לא חשש שמואל להם
משום עבדות.
הגמרא מבארת את דינם של שאר ארצות לענין יחוסין: שנינו במשנה לעיל
(טז) שהפסולים עלו מבבל עם עזרא, וביארה הגמרא לעיל (טז) ששנו
לשון 'עלו מבבל' ללמדנו שעשה עזרא את בבל נקיה מן הפסולים, אך
בשאר ארצות עדיין מעורבים פסולים. אמר רב יהודה אמר שמואל,
משנה זו ששנינו שרק בבל נקיה מן הפסולים ולא שאר ארצות, דבריו רבי
מאיר היא, אבל חכמים אומרים שכל הארצות, בחזקת כשרות הם
עומדות.
מביאה הגמרא: אמר שרף ליה – התיר לרב הונא בר נתן למיכב
איתתא – לשאת אשה מבתוהויתא, על אף שנמחא אינה בתוך גבולי בכל
האמורים לענין יחוסין. אמר ליה רב אשי לאמימר, מאי דעתיהך להתיר
לשאת משם. אם משום דאמר רב יהודה אמר שמואל, זו דבריו רבי מאיר
ששאר ארצות אינם מיוחדות, אבל חכמים אומרים שכל הארצות
בחזקת כשרות הן עומדות, וסמכת על דבריו וכדעת חכמים. והא בי רב
כהנא לא מתני הכי – בבית מדרשו של רב כהנא לא שנו כן בשם שמואל,
ואף בי רב פפא לא מתני הכי בשם שמואל, וכן בי רב זבד לא מתני
הכי, אלא שנו כמו שאמר רב יהודה לעיל (עא). בשמו, שכל הארצות
עיסה לארץ ישראל, דהיינו ששאר הארצות מעורבים בפסולים ואינם
מיוחדים. מביאה הגמרא: שאפילו הכי לא קיבלה אמרימר מניה דרב אשי
לחשוש לפסולים בשאר ארצות, משום דאמימר שמיך ליה מרב זבד
דנתהדעא, שלדעת שמואל המשנה כרבי מאיר, אבל חכמים סוברים
ששאר ארצות מיוחדים, וסמך על דבריו.
הגמרא מביאה מחלוקת בדין ממזרים ונותנים לעתיד לבא: תנו רבנן,
ממזרי טהורים טהורים לעתיד לבא, ויחורו לבא בקהל, דבריו רבי יוסי,
רבי מאיר אומר, אין טהורים. אמר לו רבי יוסי, והלא כבר נאמר
(יחזקאל לו כה) על הגאולה העתידה, 'וְיִרְדְּתִי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים
וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם', ומשמע שיטהרו כל הפסולים. אמר לו רבי מאיר לרבי יוסי,
בשהוא אומר בהמשך הפסוק 'מִכָּל טְמֵאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם', הרי
למדים שרק מטומאת אלו יטהר אותם, ולא מן הטמאויות. אמר לו רבי
יוסי לרבי מאיר, בשהוא מוסיף ואומר (שם) 'אֲמַחֵר אֹתְכֶם', הווי אומר
שאף מן הטמאויות יטהרו.
מקשה הגמרא: בשלמא – אמנם לדעת רבי מאיר שאין הממזרים טהורים
לעתיד לבא, היינו דקתיב לענין הגאולה העתידה (זכריה טו) 'וְיִשָּׁב מִמּוֹר
בְּאֶשְׁדּוֹד', שלעתיד יבדלו הממזרים וישבו בפני עצמם באשדוד, אלא
לדעת רבי יוסי שהממזרים יהיו טהורים בעתיד, מאי 'וְיִשָּׁב מִמּוֹר
בְּאֶשְׁדּוֹד', והרי כבר לא יהיו ממזרים. בתמורת הגמרא: שלדעתו אין תיבת
'ממזר' מתפרשת כפשוטה, אלא כדקתרגם רב יוסף, ש'ישוב' תרגמו
'תבון בית ישראל לרוחצין בארעאון' – ישבו בית ישראל לבטח בארצם,
'וממזר' תרגמו 'דהו דמו כה לנבכדנצר' – שהיו מנוכרים מארצם כממזר,
והיינו, שעם ישראל שהיו מנוכרים מארצם עתידים לשבת לבטח אפילו
ב'אשדוד' שגם היא מארץ ישראל.
אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי שממזרים טהורים לעתיד
לבא. אמר רב יוסף, אי לאו דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי
יוסי, הוה אתי – היה בא אליהו בעתיד, ומפיק מינן צוונתין קולרין
ומוציא מאתנו חבורות חבורות של פסולי ממזרות שנתערבו בנו.
הגמרא מביאה מחלוקת אם רב מותר בממזרת: תנו רבנן בתוספתא (פ"ה
ל"א), גר נזשא – רשאי לישא ממזרת, דבריו רבי יוסי. רבי יהודה אומר,
גר לא ישא ממזרת. ממיכה התוספתא, אחד גר ואחד עבד משוחרר
וחלל, מותרים בכהנת. מבארת הגמרא, מאי טעמא דרבי יוסי שמתיר
גר בממזרת, משום דתמשה קהלי בתיבי – נאמרו בתורה חמשה לשונות
אזהרה וחמישה לשונות קהל בענין פסולי יחוסין, והרי ניתן היה לכלול
אותם באזהרה אחת ובלשון קהל אחד, אלא יש לדרוש כך,

והיום יושב ונכנס בחיקו של אברהם אבינו בברית מילה. וסיים רבי, היום
נולד רב יהודה בבבל. מביאה הגמרא שמצינו כן דאמר מר, בשמת רבי
עקיבא נולד רבי, בשמת רבי נולד רב יהודה, בשמת רב יהודה נולד
רבא, בשמת רבא נולד רב אשי, ובאו ללמדך, שאין צדיק נפקד מן
העולם עד שנבאר צדיק אחר כמותו, שנאמר (קהלת א ה) 'וְהָיָה חֲשֵׁמֶשׁ
וְכָא הַשֶּׁמֶשׁ', כלומר, שקדם שקיעת שמשו ופטירתו של צדיק אחד, כבר
זורחת שמשו של צדיק אחר, וכן מצינו שער שלא בכתה שמשו של עלי
הכהן ורתה שמשו של שמואל הנביא הרמתי – מרמה, שנאמר (שמואל
א ג א-ג), 'וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וְעָלִי שָׁכַב בְּמִקְוָמוֹ וְגו'' 'וְגַר אֱלֹהִים מָרַם יָכֶפֶה
וְשָׁמוּאֵל שָׁכַב וְגו'' בהיכל ה'.'
מבארת הגמרא את הפסוק 'צנה ה' לעיניו סביביו צריו' (איכה א יז), רב
יהודה אמר – ביאר, שצוה ה' לעמון ומואב שהיו סביבות ארץ ישראל
והצרו להם יותר משאר האומות, שאף בגלות ידורו סביבותם ויצרו להם,
וכגון הוסיף שיושיבה עמונים, שלקחם עמו סנחריב לבבל והושיבם סביב
ל'ישראל בפנים נהרא דבבל, והוסיפו להצר להם.
מביאה הגמרא מחלוקת בביאור דברי הנביא יחזקאל, 'וַיְהִי כַּהֲנָבָא
וּפְלִטְיָהוּ בֶן בְּנִיָּהוּ מִתּ בְּחִצֵּי יַמִּי וְאָפֵל עַל פְּנֵי וְאָזַע קוֹל גָּדוֹל וְאָמַר
אֵתָּה אֲדֹנָי ה'' (יחזקאל יא יג), רב ושמואל נחלקו במשמעותה של זעקת
יחזקאל, חד אמר שהזעקה היתה למזבח, כלומר שיחזקאל קונן מתוך צער
על מותו של פלטיהו שנהג בצדקות, וחד אמר לרעה, כלומר, שזעק משום
שהיה רע בעיניו שפלטיהו מת מיתה יפה על אף שנהג ברשעות. מבארת
הגמרא את מחלוקתם: מאן דאמר שהזעקה היתה למזבח – על שנהג
פלטיהו בצדקות ומת, הרי זה בי הא – משום שמצינו דאיתקדףא דמישן
– השליט של מישן חתניה דנבוכדנצר הוה – היה חתנו של נבוכדנצר,
ושלח ליה לחמיו, מבניי האי שבייה דאיתתיה לך – מכל אותם שבויים
שהבאת לך, לא שדרת לך דקאן לקמן – לא שלחת לי חלק שיעבדו לי.
בעי לשדורי ליה – רצה נבוכדנצר לשלח לו משבויי ישראל, אמר ליה
פלטיהו בן בנניהו לנבוכדנצר, אמן דחשבינן ניקו מקמך קא – אנהנו
החשובים נשאר לפניך כאן, ואילו עבדיך – עבדינו ששבית עמנו ניילו
לקתם – ולכו למישן. שמע נבוכדנצר לדבריו ושלח למישן את עבדי
ישראל ולא את ישראל עצמם. ועל כך נזק ואמר יחזקאל הנביא, וכי מי
שעשה טובה בישראל ודחל את בני הגולה מלהיות עבדים, ימות ברחמי
ימיו. ומאן דאמר שזעקה זו היתה לרעה, למד כן מדקתיב (שם יא א)
'וַתֵּשֶׂא אֶתִּי רִיחַ וְהִבֵּאתִי אֹתִי אֶל שַׁעַר בֵּית ה' הַקְדַּמוֹנִי הַפְּנֹנִי קְרִימָה ו-
לצד מזרח, וְהָנָה בִּפְתַח הַשַּׁעַר עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה אִישׁ, וְאִרְאָה בְּתוֹכָם אֶת
יֹאצִּיָּהוּ בֶן עֲזִי וְאֶת פְּלִטְיָהוּ בֶן בְּנִיָּהוּ שְׂרֵי הָעָם', הרי שפלטיהו בן בנניהו
היה בתוך העשרים וחמשה איש. וקתיב (שם ח טז) 'וַיִּבֹא אֹתִי אֶל חֲצֵר
בֵּית ה' הַפְּנִימִית ו- העוררו ואראו וְהָנָה בִּפְתַח הַיֵּכָל ה' בֵּין הָאֵלֵּים וּבֵין
הַמִּזְבֵּחַ בְּעֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה אִישׁ, אֲחֵרֵיהֶם אֶל הַיֵּכָל ה' וּפְנִיָּהֶם קְרִמָּה',
מבארת הגמרא, וכי משמע שנאמר ופניהם קרמה – לצד מזרח, איני
יודע שפניהם כלפי הדיכל שהיה במקדש העזרה, ומה תלמוד לומר
[אחריהם] אלא הדיכל ה'. אלא הכתוב בלמד שהיו מפריעין עצמם –
מגלים את אחריהם דרך גליל וביזוי ומואל מליהו עבדים, רעי מעצמם כלפי מעלה.
וכיון שפלטיהו היה ביניהם, קאמר עליו יחזקאל הנביא, וכי מי שעשה
הרעה הואת בישראל ימות על מיפתו מיתה יפה כמיתה כל אדם.
במחלוקת רב ושמואל לא נתבאר מי מהם מפרש לטובה ומי לרעה. מוכיחה
הגמרא: תסתתים – יתברר להלן דשמואל הוא זה דאמר לרעה, ולא פירש
לטובה שפלטיהו גרם שנבוכדנצר שלח את עבדי ישראל למישן ולא את
ישראל. דאמר רבי תיאי בר אבין אמר שמואל, העיר מושבני הרי היא
כשירה בגולה – כפומבדיתא לענין יחוסים, והעיר מישן לא חשו לה,
ואין ביושיבה לא משום פסול עבדות ולא משום פסול ממזרות, אלא רק
בהנים שהיו בה לא הקפידו על חטאות, ולכן יש בה חלילה לחללות
שפטורות לכהונה. וממה שלא חשש שמואל במישן לעבדות, מוכח שסובר
שלא נשלחו עבדי ישראל למישן בזמן נבוכדנצר, ונמצא אם כן שלדעת
שמואל זעקת הנביא מתפרשת רק לרעה. דוחה הגמרא: לעולם אימא לך
ששמואל אמר למזבח, ושמואל שאמר שלא חשו במישן לעבדות, אין
כוונתו שלא היו עבדים במישן, אלא הולך למעמיה – לשיתו, דאמר
המפקיר עבדו צא לחירות, ואינו צריך גט שחרור כדי להחירו להנשא
לבית ישראל, שנאמר לענין אכילת קרבן פסח (שמות יב מד) 'וְכָל עַבְדֵּי אִישׁ'

58 וְכָל סֶפֶק שֶׁהִתְעוּר בִּמְקוֹמוֹ הִקְבִּיעַ, בְּמִחְצָה עַל מִחְצָה דָּמִי – נִידוּן כִּדְבַר
 59 שֶׁסֶּפֶקוֹ שְׁקוּל שֵׁשׁ לַחֲחִמִּיר בְּדִינוֹ וְלֹאסֵרוֹ מִסֶּפֶק, וְאִין הוֹלְכִים בּוֹ אַחֵר
 60 הָרֹב, וְאִם כֵּן הִיָּה מִקּוֹם לֹאסֹר אֶת הַשְּׁתוּקִי, זֶה אֵינוֹ, שְׁהָרִי מִכָּל מִקּוֹם אֵינוֹ
 61 אֲלֵא סֶפֶק מִמּוֹר, וְהַתּוֹרָה אֲמָרָה 'לֹא יָבֹא מִמּוֹר', מִמּוֹר וְדָאִי הוּא דְלֹא
 62 יָבֹא בִּקְהֵל, הָאֵל מִמּוֹר סֶפֶק, יָבֹא בִּקְהֵל ה'. וְעוֹד דְּרָשׁוּ, בְּקִהְלָא וְדָאִי כְּשֵׁרִים
 63 הוּא דְלֹא יָבֹא מִמּוֹר, הָאֵל בְּקִהְלָא סֶפֶק בְּגוֹן שְׁתוּקִי, יָבֹא, נִמְצָא שֶׁמֶן הַתּוֹרָה
 64 שְׁתוּקִי שֶׁפְּסוּלוֹ נִתָּן בִּסֶּפֶק, כֹּשֶׁר לֹבֵא בִּקְהֵל. מִסִּיִּים רַבִּא, וְכֹה פָּעֻם אֲמָרוּ
 65 חֲכָמִים שֶׁשְּׁתוּקִי פְּסוּל לְבֹא בִּקְהֵל, גְּזִירָה שְׁמָא יִשְׂאָ בֵּת יִשְׂרָאֵל שְׁהִיא
 66 אַחֲזוּתוֹ מֵאֲבִיּוֹ. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא, אֲלָא מַעֲתָה, גַּם שְׁתוּקִי אֶת הַשְּׁתוּקִית לֹא
 67 יִשְׂאָ, שְׁמָא יִשְׂאָ אֶת אַחֲזוּתוֹ מֵאֲבִיּוֹ, וּמִדּוּעַ הוֹתֵר הַשְּׁתוּקִים לְבֹא זֶה בּוֹה.
 68 מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא שֶׁאֵין לְחוּשׁ לָכֵךְ, וְכִי כָּל בֵּי הֵנִי מִזְנוֹ וְאֲזִיל – וְכִי כָּל אֲבוֹת
 69 הַשְּׁתוּקִים מִזְנוֹם וְהוֹלְכִים, כְּלוֹמַר, הָאֵם יֵשׁ לָנוּ לְתוֹלוֹת אֶת כָּל שְׁתוּקִי הָעִיר
 70 בְּבִעּוּלוֹת אֲבִיּוֹ, עַד כִּדִּי שֶׁנִּחְשׂוּ שְׁמָא יִשְׂאָ אֶת אַחֲזוּתוֹ. מוֹסִיפָה הַגִּמְרָא
 71 לְהַקְשׁוֹת, מִכָּל מִקּוֹם בֵּת שְׁתוּקִית לֹא יִשְׂאָ הַשְּׁתוּקִי, שְׁמָא יִשְׂאָ אַחֲזוּתוֹ
 72 מֵאֲבִיּוֹ – שֵׁשׁ לְחוּשׁ שְׁמָא אֲבִיּוֹ הוּא בַּעֲלָהּ שֶׁל שְׁתוּקִית זֶה. אֲלָא מִדּוּעַ הִטְעַם
 73 שֶׁלֹּא אֲסִירוֹהוּ בֵּת שְׁתוּקִית, כִּיּוֹן שֶׁשְׁתוּקִי לֹא שְׂכִיבָא – אֵינוֹ מִצּוֹי, וְכִדְבַר
 74 שֶׁאֵינוֹ מִצּוֹי לֹא גִזְרוּ חֲכָמִים גִּזְרֹת, וְאִם כֵּן הִקְבִּיעַ נָמִי לֹא שְׂכִיבָא – גַּם כֵּאֵן
 75 בַּעֲיָקֵךְ דִּין הַשְּׁתוּקִי אֵין לּוֹמַר שֶׁחֲכָמִים אֲסִרוּ עַל הַשְּׁתוּקִי לְהִנְשֵׂא לְיִשְׂרָאֵל
 76 מִחֲשֵׁשׁ שִׁישָׁא אַחֲזוּתוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהוּא דָּבַר שֶׁאֵינוֹ מִצּוֹי. אוֹמֵרֶת הַגִּמְרָא טַעַם
 77 אַחֵר לְפִסּוּל שְׁתוּקִי, אֲלָא, מַעֲלָה עָשׂוּ בִּיּוֹחֲסִין – חֲכָמִים עָשׂוּ מַעֲלָה וְתִיקוּן
 78 בְּדִינוֹ יוֹחֲסִין, וְאֲסִרוּ עַל הַשְּׁתוּקִי לְהִנְשֵׂא לְיִשְׂרָאֵל, אִף שֶׁמִּדִּין תּוֹרָה הוּא
 79 מוֹתֵר.
 80 שְׁנִינוּ בִּמְשֻׁנָּה שֶׁגַּם 'אֲסוּפִי', שֶׁנֶּאֱסַף מִן הַשּׁוּק וְאֵינוֹ מִכִּיר לֹא אֶת אֲבִיּוֹ וְלֹא
 81 אֶת אִמּוֹ, פְּסוּל לְבֹא בִּקְהֵל. מִבְּרֵרֶת הַגִּמְרָא אִם פְּסוּל זֶה הוּא מִן הַתּוֹרָה אוֹ
 82 מִדְּרַבָּנָן, וְכֹה טַעְמָא: וְאֲמַר רַבָּא, דְּבַר תּוֹרָה, 'אֲסוּפִי' בְּשֵׁר אִף שֶׁאֵין
 83 מִכִּירִים אֶת אִמּוֹ, וְאִין חוֹשְׁשִׁים שְׁמָא נוֹלַד לְאִשָּׁת אִישׁ שֶׁנִּבְעֵלָה לְאַחֵר,
 84 וְנִבְכָּר רַבִּא מֵאִי טַעְמָא שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁים שֶׁהוּא מִמּוֹר, וְלָכֵן הוֹשִׁלָךְ עַל יְדֵי
 85 אִמּוֹ לְשׁוּק, לְפִי שֶׁאִשָּׁת אִישׁ שִׁילְדָה מִמּוֹר אֵינָה מִשְׁלִיכָתָהּ, אֲלֵא בְּבִעּוּלָהּ
 86 תּוֹלָה – אוֹמֵרֶת שֶׁהוּא נוֹלַד מִבְּעֵלָהּ. אֲלֵא מֵאִי אֵיבָא לְחוּשׁ לְמַמְזוּרָה,
 87 שְׁמָא נוֹלַד מִמֵּיעוּט נָשִׁים שֶׁהֵן אֲרוּסוֹת וְאֵינֵן יְכוּלוֹת לְתוֹלוֹת אֶת הוֹלֵד
 88 בְּאִרוּסָה, וְכִי יֵשׁ מֵיעוּט נָשִׁים נִשְׂאוֹת שֶׁהֵלֵךְ בְּעִלְיָהֶם לְמִדִּינַת הַיָּם, שֶׁגַּם
 89 הֵן אֵינֵן יְכוּלוֹת לְתוֹלוֹת אֶת הוֹלֵד בְּבִעּוּלָהּ, וְאִם הֵינּוּ יוֹדְעִים שֶׁהָאֲסוּפִי
 90 הוֹשִׁלָךְ מִזֶּה הֵינּוּ דָּנִים אוֹתוֹ כִּמְמִזֵּר, אִךְ מִכָּל מִקּוֹם עֵדִיין אֵין זֶה סִיבָה לְחוּשׁ
 91 לְמַמְזוּרָה ב'אֲסוּפִי', בִּיּוֹן דְּאֵיבָא פְּגוּיָה – שֵׁשׁ אִפְשָׁרוֹת שֶׁנוֹלַד מִפְּגוּיָהּ הוּא
 92 כֹּשֶׁר, וְאֵיבָא נָמִי דְּמִחְמַת רַעְבּוֹן – יִתְכּוֹן שֶׁהוּא וְלֵד כֹּשֶׁר, הוֹשִׁלָךְ עַל יְדֵי
 93 אִמּוֹ מִחֲמַת שֶׁלֹּא הִיָּה לָהּ מִדּוּעַ לְהִאֲכִילָהּ, וְכִדִּי שֶׁאֲחָרִים יִמְצְאוּהוּ וְיִאֲכִילוּהוּ,
 94 וּבִצְרִיחוֹ שֶׁנִּיחַם תָּהוּ פִּלְגָא וְפִלְגָא – כְּלוֹמַר, סֶפֶק שְׁקוּל אִם הוּא נוֹלַד
 95 מִפְּגוּיָה אוֹ מֵאִשָּׁה מִבְּעֵלָהּ הוֹשִׁלָךְ מִחֲמַת רַעְבּוֹן, וְהוֹלֵד כֹּשֶׁר, אוֹ שֶׁנוֹלַד
 96 מֵאִרוּסָה אוֹ מֵאִשָּׁה שֶׁהֵלֵךְ בַּעֲלָהּ לְמִדִּינַת הַיָּם, וְהוֹלֵד פְּסוּל, וְהַתּוֹרָה אֲמָרָה
 97 'לֹא יָבֹא מִמּוֹר בְּקִהְלָא ה'', שֶׁמִּמּוֹר וְדָאִי הוּא דְלֹא יָבֹא בִּקְהֵל, הָאֵל מִמּוֹר
 98 סֶפֶק יָבֹא, וְעוֹד דְּרָשׁוּ, בְּקִהְלָא וְדָאִי הוּא דְלֹא יָבֹא, הָאֵל בְּקִהְלָא סֶפֶק יָבֹא.
 99 וּמִבּוּבָר בְּדִרְשָׁה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֲסוּפִי שֶׁהוּא סֶפֶק מִמּוֹר, כֹּשֶׁר מִהַתּוֹרָה. וְכֹה
 100 פָּעֻם אֲמָרוּ חֲכָמִים שְׁאֲסוּפִי פְּסוּל, גְּזִירָה שְׁמָא יִשְׂאָ אַחֲזוּתוֹ מֵאֲבִיּוֹ.
 101 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא, אֲלָא מַעֲתָה, לְפִי חֲשֵׁשׁ זֶה שְׁמָא יִשְׂאָ אַחֲזוּתוֹ מֵאֲבִיּוֹ, אִם כֵּן
 102 'אֲסוּפִי', 'אֲסוּפִית' לֹא יִשְׂאָ, כִּיּוֹן שֵׁשׁ לְחוּשׁ שְׁמָא יִשְׂאָ אַחֲזוּתוֹ בִּין
 103 מֵאֲבִיּוֹ בִין מֵאִמּוֹ, וּמִדּוּעַ לֹא נִאֲסֵרוּ הָאֲסוּפִים זֶה בּוֹה. מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא,
 104 שֶׁאֵין לֹאסֵרוֹ מִחֲמַת חֲשֵׁשׁ שִׁישָׁא אַחֲזוּתוֹ, שֶׁכֵּן וְכִי כָּל הֵנִי שְׂדֵי וְאֲזִיל – הָאֵם
 105 אֶת כָּל בְּנֵיהֶם הַשְּׁלִיכָה אֲשֶׁה זֶה, עַד שֶׁנִּחְזַק אֶת כָּל הָאֲסוּפִים שֶׁהֵם בְּנֵי אִם
 106 אַחַת. מוֹסִיפָה הַגִּמְרָא לְהַקְשׁוֹת, מִכָּל מִקּוֹם בֵּת אֲסוּפִי לֹא יִשְׂאָ הָאֲסוּפִי
 107 שְׁמָא יִשְׂאָ אַחֲזוּתוֹ, מִחֲשֵׁשׁ שְׁמָא בַּעַל הָאֲסוּפִית וְשֶׁהוּא חָמִין הוּא גַּם אֲבִיּוֹ.
 108 אֲלָא צָרִיךְ לּוֹמַר שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁים לָכֵךְ מִשּׁוּם שֶׁאֲסוּפִי לֹא שְׂכִיבָא, וְלֹא גִזְרוּ
 109 חֲכָמִים דְּבַר שֶׁאֵינוֹ מִצּוֹי, וְאִם כֵּן הִקְבִּיעַ נָמִי לֹא שְׂכִיבָא – גַּם כֵּאֵן בְּאֲסוּפִי דָּבַר
 110 לּוֹמַר שֶׁחֲכָמִים אֲסִירוּהוּ בִּקְהֵל מִחֲשֵׁשׁ שִׁישָׁא אַחֲזוּתוֹ מֵאֲבִיּוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהוּא דָּבַר
 111 שֶׁאֵינוֹ מִצּוֹי. מִבְּרֵרֶת הַגִּמְרָא בְּאִפּוֹן אַחֵר מִדּוּעַ אֲסוּפִי אֲסִיר מִדְּרַבָּנָן, אֲלָא,
 112 מַעֲלָה עָשׂוּ בִּיּוֹחֲסִים וְאֲסִירוּהוּ בִּקְהֵל, אִךְ שֶׁמֶן הַתּוֹרָה הוּא מוֹתֵר.
 113 הַגִּמְרָא מִבִּיָּאָה כְּמָה אוֹפְנִים בְּדִין 'אֲסוּפִי', שֶׁבָּהֶם יֵשׁ הוֹכַחָה לְכַשְׁרוֹתוֹ: אֲמַר
 114 רַבָּא בְּרַב הוֹנָא, מִצָּאָה מִחֻלָּה – אִם הָאֲסוּפִי שֶׁמִּצָּאָה הוּא מִחֻלָּה,

1 חֲדָא קְהֵל לֹאסֹר פְּסוּלִי קְהֵל לְכַהֲנִים, וְחֲדָא קְהֵל לְלִוִּים, וְחֲדָא קְהֵל
 2 לְיִשְׂרָאֵלִים. וְחֲדָא קְהֵל נֶאֱמַר לְמִיִּשְׂרָאֵל – לְהַתִּיר מִמּוֹר בְּשְׁתוּקִי, שֶׁלֹּא יָדוּעַ
 3 מִי אֲבִיּוֹ, כִּיּוֹן שְׁדוֹרִשִׁים מִתִּיבֵת קְהֵל שֶׁאֲסֹר לְמַמְזָר לֹבֵא רַק בִּקְהֵל
 4 שֶׁכְּשֵׁרוֹת וְדִאִית, אֲבֵל בִּקְהֵל סֶפֶק וְכַגוֹן שְׁתוּקִי, מוֹתֵר. וְחֲדָא קְהֵל נֶאֱמַר
 5 לְמִיִּשְׂרָאֵל שְׁתוּקִי שֶׁהוּא סֶפֶק מִמּוֹר, בְּיִשְׂרָאֵל. וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא נוֹתֵר עוֹד פְּסוּק
 6 לְלַמֵּד שְׁגִירִים נִחְשָׁבִים לְקְהֵל, נִמְצָא שֶׁקִּהְלָא גִּירִים לֹא אֵיבָרִי קְהֵל, וּמוֹתֵרִים
 7 בְּמִמְזוּרִים. מִמְשִׁיכָה הַגִּמְרָא, וְרַבִּי יְהוֹדָה שֶׁאֲסֹר גַּר בְּמִמְזוּרָה, סוֹבֵר שֶׁאֲסִירוֹ
 8 פְּסוּלִי קְהֵל בְּכַהֲנִים וְלִוִּים, מִתֵּר קְהֵל נֶפֶסִי – נִלְמַדִּים מִלְשׁוֹן קְהֵל אַחֵר,
 9 כִּיּוֹן שֶׁהֵם בְּנֵי שֶׁבֶט אַחֵר, וְלֹא יִתְכּוֹן לְקִרְאוֹ לְחֲצִי שֶׁבֶט קְהֵל, וְאֵיבָרִי לִיָּה –
 10 מִיּוֹתֵר לֹא קְהֵל אַחֵר לְקִהְלָא גִּירִים, שֶׁגַּם הֵם נִחְשָׁבִים לְקְהֵל וְאֲסוּרִים בְּפְסוּלִי
 11 קְהֵל. וְאֵיבָרִי עֵצֵת אֵימָא, שְׁלַרְבִי יְהוּדָה הֵנִי נָמִי, גַּם הַכַּהֲנִים וְהַלִּוִּיִּים, תִּרִּי
 12 קְהֵלִי יִנְהֹו – הֵם שְׁנֵי קְהֵלִים נִפְרָדִים, וְרַצִּיכִים שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת קְהֵל, אִךְ הִיתֵר
 13 מִמּוֹר בְּשְׁתוּקִי, וְהִיתֵר שְׁתוּקִי בְּיִשְׂרָאֵל, מִתֵּר קְהֵל נֶפֶסִי – נִלְמַדִּים
 14 מִפְּסוּק אַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כג ג) 'לֹא יָבֹא מִמּוֹר בְּקִהְלָא ה'', וּמִתִּיבֵת
 15 'מִמּוֹר' דוֹרִשִׁים שֶׁמִּמּוֹר וְדָאִי הוּא דְלֹא יָבֹא בִּקְהֵל ה', הָאֵל מִמּוֹר סֶפֶק, וּמוֹתֵרִים
 16 שְׁתוּקִי, יָבֹא, הִרִי שְׁתוּקִי מוֹתֵר בִּקְהֵל, וּמִתִּיבֵת קְהֵל לּוֹמֵדִים
 17 שֶׁבְּקִהְלָא וְדָאִי הוּא דְלֹא יָבֹא מִמּוֹר, הָאֵל בְּקִהְלָא סֶפֶק דְּהֵינּוּ שְׁתוּקִי, יָבֹא,
 18 כְּלוֹמַר שֶׁמִּמּוֹר מוֹתֵר בְּשְׁתוּקִי, וְנוֹתֵר קְהֵל אַחֵר לְלַמֵּד שְׁגִירִים נִחְשָׁבִים
 19 לְקְהֵל, וְאֲסוּרִים בְּפְסוּלִי קְהֵל. וְאֵיבָרִי עֵצֵת אֵימָא, שְׁלַרְבִי יְהוּדָה הֵנִי נָמִי – גַּם
 20 אֵלֹה, שְׁתוּקִי בִּישְׂרָאֵל וּמִמּוֹר בְּשְׁתוּקִי, תִּרִּי קְהֵלִי יִנְהֹו וְרַצִּיכִים שְׁנֵי פְסוּקִים,
 21 וְטַעְמָיָה דְּרַבִּי יְהוֹדָה מִתְּקַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבָר טו טו) 'לִמְקִהְלָא חֲקֵה אַחַת
 22 לְכָם וְלִגְוֵי הָעָר', וּמִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר 'הַקְהֵל' בְּסִמְכּוּת לְגִירִים לְמַדְנָה שְׁקֵהֵל גִּירִים
 23 נִקְרָא קְהֵל. מִבְּרֵרֶת הַגִּמְרָא מִדּוּעַ רַבִּי יוֹסִי אֵינוֹ דוֹרֵשׁ כֵּן, וְלְרַבִּי יוֹסִי שֶׁמִּתִּיר
 24 גַּר בְּמִמְזוּרָה, אֵין לְלַמֵּד מִ'הַקְהֵל', לְפִי שֶׁבְּמִילִים 'חֻקְהָ אַחַת' שֶׁנֶּאֱמַר בֵּין
 25 'הַקְהֵל' לְבֵין 'וְלִגְוֵי', הַפְּסִיק הָעֵנִי, וְכִיּוֹן שֶׁאֵין תִּיבֵת גַּר שִׁיבֵת לְקְהֵל, אֵין
 26 לְלַמֵּד מִכֵּאֵן שֶׁקְהֵל גִּירִים הוּא קְהֵל.
 27 הַגִּמְרָא מִבִּיָּאָה רֵאִיָּה מִסִּיִּים הִבְרִיתָא (עב): שֶׁכַּהֲנוֹת מוֹתֵרוֹת לְהִנְשֵׂא
 28 לְפְסוּלִי כַּהֲנוֹה, שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא: אֲחֵד בְּרַי וְאֲחֵד עֲבָד מִשְׁוֹתֵרֵךְ וְאֲחֵד קְהֵל
 29 שֶׁהֵם פְּסוּלִי כַּהֲנוֹה, מוֹתֵרֵין בְּכַהֲנֵת, וּבְרִיָּתָא זֶה מִסִּיָּעָא לִיָּה לְרַב, דְּאֲמַר
 30 רַב יְהוֹדָה אֲמַר רַב, לֹא הוֹתֵרֵין כַּהֲנוֹת בְּשִׁירוֹת לְהִנְשֵׂא לְפְסוּלִים לְכַהֲנוֹה.
 31 מִבִּיָּאָה הַגִּמְרָא מַעֲשֶׂה: דְּרָשׁ רַבִּי יוֹדָה בְּעִיר מַחֲזִיא שֶׁהִי שֶׁם הִרְבָּה גִּירִים,
 32 יָרַ מוֹתֵר בְּמִמְזוּרָה, וְנִמְנָה בּוֹלִי עֲלֵמָא בְּאַתְרוּגְיָהוּ – רִגְמוּהוּ כּוֹלֵם
 33 בְּאַתְרוּגְיָהִים, שֶׁנִּשְׁמַע מִדְּבָרֵיו שֶׁאֵינֵם כְּכָל קְהֵל. אֲמַר רַבָּא, מִי אֵיבָא
 34 דְּרִישׁ מִלְּתָא בִּי הָא – וְכִי יֵשׁ מִדּוּעַ דִּין כּוֹה בְּדוֹקְתָא דְּשִׁכְחִי גִיּוּרִי
 35 – בְּמִקּוֹם שֶׁמִּצּוּיִם גִּירִים, כְּלוֹמַר אֵין רֵאיוֹ לּוֹמַר דִּין זֶה בְּמִקּוֹם כּוֹה. דְּרָשׁ
 36 רַבָּא בְּמַחֲזִיא, בְּרַב מוֹתֵר בְּכַהֲנֵת, וְכִיּוֹן שֶׁסִּבְרֵי שֶׁהַחֲשִׁיבִם לְכַשְׁרִים, מַעֲנִיָּהוּ
 37 בְּשִׁירָאֵי – עֲטַף אוֹתוֹ בְּמַעֲלִי מִשִּׁי. תִּרִּי – חוֹר רַבִּא וְרַבִּי לְהוֹ דִּין נוֹסֵף,
 38 יָרַ מוֹתֵר בְּמִמְזוּרָה, אֲמָרוּ לִיָּה, בְּדִרְשָׁה זֶה אֲפִסְרִיתָא לְקִמְיָתָא – הַפְּסִדָּה
 39 אֶת דְּרִשְׁתֵּךְ הָרִאשׁוֹנָה, כְּלוֹמַר, מִדּוּעַ שֶׁדְּבַרֵת בְּחִיּוּלָהּ בִּשְׁבָחוֹהָ הִפְכָּה לְגִנְיָה.
 40 אֲמַר לְהוֹ רַבִּא, דְּשִׁבָּא לְבֹו עֲבָדִי לְבֹו – אֶת הַטוֹב עֲבוּרְכֶם עֲשִׂיתִי לָכֶם,
 41 שְׁהָרִי עֲתָה אִי פְּעִי מִתְּקַבָּא נָסִיב, וְאִי פְּעִי מִתְּקַבָּא נָסִיב – אִם רִצּוֹנְכֶם
 42 יְכוּלִים אַתֶּם לְיִשְׂאָ, וְהִלְכְּתָם, וְאִם רִצּוֹנְכֶם יְכוּלִים אַתֶּם לְשֵׁאת פְּסוּלִי קְהֵל.
 43 מִסִּיָּתֵת הַגִּמְרָא, וְהִלְכְּתָם, בְּרַב מוֹתֵר בְּכַהֲנֵת וּמוֹתֵר בְּמִמְזוּרָה, מִבְּרֵרֶת
 44 הַגִּמְרָא, מוֹתֵר בְּכַהֲנֵת מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הוֹתֵרֵין בְּשִׁירוֹת לְהִנְשֵׂא לְפְסוּלִים,
 45 וּמוֹתֵר בְּמִמְזוּרָה בְּדַעַת רַבִּי יוֹסִי שֶׁקְהֵל גִּירִים לֹא נִקְרָא קְהֵל.
 46 שְׁנִינוּ בִּמְשֻׁנָּה, אֵלֹו הֵן, שְׁתוּקִי שֶׁאֲסֹר לֹבֵא בִּקְהֵל יִשְׂרָאֵל כְּשֵׁרִים, כָּל
 47 שְׂמִיכִיד אֶת אִמּוֹ וְאֵינוֹ מִכִּיר אֶת אֲבִיּוֹ.
 48 הַגִּמְרָא מִבְּרֵרֶת אֶת אִסּוּרוֹ שֶׁל הַשְּׁתוּקִי: אֲמַר רַבָּא, דְּבַר תּוֹרָה, שְׁתוּקִי
 49 בְּשֵׁר בִּקְהֵל, מֵאִי טַעְמָא, כִּיּוֹן שֶׁאִמּוֹ פְּגוּיָה, וּמִמִּילָא רֹב הָעוֹלָם בְּשִׁירִים
 50 אֲצִלָּה, וְאִף אִם בָּאוּ עֲלֵיהָ עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ עֵבֶד אֵין הוֹלֵד מִמּוֹר, וְרַק מֵיעוּט
 51 פְּסוּלִין אֲצִלָּה, הֵינּוּ מִמְזוּרִים אוֹ קְרוּבִיָּה, שֶׁהֵם מֵיעוּט בְּעוֹלָם, וְלָכֵן, אִי
 52 אֲזִיל אֵינְהוּ לְגִנְיָה – אִם בְּבִעּוּלָהּ שֶׁמִּמְנָה נוֹלַד הַשְּׁתוּקִי הַבּוֹעֵל הוּא זֶה
 53 שֶׁהֵלֵךְ אֵלֵיהָ וְיָצָא מִמֶּנּוּ קְבִיעוּתוֹ, הִרִי הוּא דְּרַבִּי דְּפָרִישׁ מִרְבָּא
 54 פָּרִישׁ – כָּל הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ קְבִיעוּתוֹ לְמִקּוֹם אַחֵר, וְשֶׁם הִתְעוּרֵךְ הוֹסֵפֵךְ,
 55 מִסְתַּבֵּר שֶׁהוּא מִהָרֹב, וּמִמִּילָא הוֹלֵד כֹּשֶׁר. אֲלֵא מֵאִי אֲמַרְהִי, דִּילְמָא אֲזִלָּה
 56 אֵיחִי לְגִנְיָה – שְׁמָא הִלְכָה הָאִשָּׁה לְבוֹעֵל וְהוּא לִיָּה '

קידושין. פרק רביעי - עשרה יוחסין דף עג עמוד א - מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

1 **חד לכהנים.** מדהנה מצי למכתביהו לכולהו בתרא אזהרה וחד קהל לא יבא
2 ממזר ועמומי ואומאי בקהל גם דור עשירי לא יבא להם בקהל עד עולם וגבי מצרי
3 ואדומי דור שלישי יבא להם בבם: **חד לקהל כהנים** וחד לקהל לויים וחד
4 לקהל ישראלים. דאי הוה כתיב חד דא כהנים קאמר אבל לויים מותרים ואי
5 כתיב תרי דא לויים וכהנים אכל ישראלים
6 לא: וחד למישרי ממזרת בשותקי. אע"פ
7 שזה ודאי וחד ספק לא חיישין שפא זה
8 כשר ואסור לישא ממזרת דהכי דרשין
9 בקהל ודאי הוא דלא יבא ממזר הא בקהל
10 ספק בגון שותקי ובא: וחד למישרי שותקי
11 בישראל. דדרשין הכי ממזר ודאי הוא
12 דלא יבא בקהל הא ממזר ספק יבא ודקתני
13 מתני: שותקי פסול הוא מדרבנן כדלקמן
14 שפא ישא אחותו מאביה קהל גרים לא
15 איקרי קהל. דלא אייתר לו קרא לקהל
16 גרים: מחר קהלא נפקי. דשבת אחד הם
17 ואין לקרות קהל חצי השבת: חצי נמי תרי
18 קהלי נינהו. גבי כהנים ולויים איצטריכו
19 תרי קהלי לדרשה ואפי' הכי אייתר להו חד
20 לקהל גרים: **ממזר בשותקי ושותקי**
21 **בישראל** מחד קרא נפקי. חד מקהל ודאי
22 וחד מממזר ודאי דהכי דרשין לא יבא
23 ממזר ודאי בקהל ודאי הא ממזר ספק
24 בקהל ישראל ודאי או ממזר ודאי בקהל
25 ספק יבא: ואיבעי אימא חצי נמי תרי
26 קהלי נינהו. כלומר להקד תרתי דרשות
27 תרי קראי איצטריכו ואי לא אייתר קרא לא
28 הוה דרשין ממזר ודאי הוא דלא יבא הא
29 ספק ממזר יבא אלא הנה אמרין ככל שאר
30 ספיקי איסור על תרדאי אזהרת ודאי ללקוח
31 עליו ועל אזהרת ספק אזהרת ספק
32 לאיסורא: הקהל חוקק אחת לכס ולגר.
33 למה לי למכתב קהל הכא אלא למימר דגר
34 אקהל קאי ולאשמועינן דאיקרי קהל: לא
35 הותרו כשירות. כהנות: לינשא לפסולין.
36 לפסולי כהונה גר קהל משוחרר שהכהנים
37 הותרו על בנותיהם והם לא הותרו
38 עליהם מלישא אותן אבל לפסולין
39 שהאנשים הפסולין הותרו עליהן מלישא
40 אותן בגון ממזרין או נתינים אף הנשים
41 הותרו עליהם דהשוה הכתוב אשה לאיש
42 לכל עונשים שבתורה והכי אמרין ביבמות
43 בפרק יש מתרתן (דף ע"ג): **רנמוהו כ"ע.**
44 שהיו שם גרים הרבה והקשה להם שאמר
45 קהל גרים לא איקרי קהל: **איבא** דרדש
46 בו. בתמיה: מותר בכהנת. דלא הותרו
47 כשירות לינשא לפסולין: **רוב כשרים**
48 **אצלה.** דכיון דמפירים את אמו דפניה היא
49 רוב העולם כשרים אצלה שאין הרוב
50 ממזרים וקרובים שהולך מהם ממזר ואף עובד כוכבים ועבד אם בא עליה אין הולך ממזר: ומיעוט פסולין. בגון ממזרין וקרובין: ואי דאולי אינהו לנבה. ואם בבעילה
51 זו הולך הבעל אצלה דהשתא נד ליה ממקום קביעתו ואין לדנו בתורת קבוצה שהוא נדון במחצה על מחצה יש לנו לומר כל דפריש מרובא פריש והולך כשר: **מאי**
52 **אמרי.** מאיך טעם אצלה ללשון דילמא אצלה אידי כו' אין זה אלא ספק והתורה אמרה ממזר ודאי הוא דלא יבא הא ממזר ספק יבא: **כל כי חצי מוגז.** בתמיה ובי
53 כל בעילות הנמצאות נטיל על אביו של זה לומר הוא הוליד כל שותקי העיר: **בת שותקית.** שגולדה על ידי נשואין שנשאת למותר לה: **לא ינאמה.** שותקי שפא
54 בנו של בעל השתוקית הוא שפא על אמו של זה תחלה בנות ואח"כ נשא שותקית: **אלא לא שכיית.** מסקנא דקושאן היא אלא להכי לא חיישין משום דלא שכיית
55 שנתשא לו אחותו אי נמי שותקי מילתא דלא שכיית ומילתא דלא שכיית לא גזרי בה רבנן וזה עיקר: **דבר תורה אסופי כשר.** אע"פ שאין מפירים את אמו ונחוש
56 שפא מאשת איש שנבעלה לאחר דרוב פסולין אצלה ליבא למימר הכי: **מאי טעמא אשת איש בבעלה תולת.** אם ילדה ממזר אינה משליכתו לפי שיש לה לומר
57 מבעלי הוא: **מאי איבא.** לאתווקי בממזרות איבא מיעוטא שהן ארוסות ואין להם לתלות בבעל או נשואות שהלכו בעליהן למדינת הים כיון דאיבא נמי למימר של
58 פניה הוא וכשר או של אשה מבעלה והשליכתו אמו מחמת רעבון: **שפא ישא אחותו מאביו.** דאחותו מאמו ליבא למיחש כיון דמפירין את אביהו שהיא בתוקף
59 כשירה לא מספקין לה במזנה לומר שהוא הוה בנה והשליכתו: **כל חצי שדי ואולי.** וכי כל בניים שהיו לה השליכה שנחזיק כל הנאספים בני אם אחת ובספק בני
60 אב אחד ומשתי אמהות נמי לא כדאמר לעיל כל חצי מזנו ואולי: **בת אסופי.** מן הנשואין שפא בעל האסופית הוא אביו:

כד"א בזמן שמקחו בידו. פירש בקונטרס דרמ' עליה למידק לפי שהוא במי שפרע אם יחזור במי שנתן המעות ויחזיר לו דמיו אבל בזמן שאין מקחו בידו אלא שניהם אוהבים בו אינו נאמן דכיון דלא עליה רמיה לא דייק לזכור מי היה ופרקי גיחזיו וזוי ממאן נקוט אאין מקחו בידו פריך לפירוש הקונטרס דפי' שלא קבל המעות אלא

אין בו משום אסופי משלמי הדמיה אין בו משום אסופי שייף משעה וקלא כוחלא רמי חומרי תלי פיתקא ותלי קמיעא אין בו משום אסופי תלי בדקלי אי מטאי ליה חיה יש בו משום אסופי אם לאו אין בו משום אסופי ודרתא סמיכא למתא יש בו משום אסופי ואם לאו אין בו משום אסופי כי כנישתא סמיכתא למתא ושכיחי ביה רבים אין בו משום אסופי ואם לאו יש בו משום אסופי אמר אמימר האי פירא דסופלי יש בו משום אסופי חריפתא דנהרא אין בו משום אסופי פשרי יש בו משום אסופי צידי רשות הרבים אין בו משום אסופי רכא וכשני רעבון אין בו משום אסופי הא דרבא אהייא אילימא ארשות הרבים אידי דשני רעבון קטלא ליה ואלא אידי רשות הרבים מאי אירא שני רעבון אפילו בלא שני רעבון אלא כי אתמר דרבא אהא דאמר רב יהודה אמר רבי אבא אמר רבי יהודה בר זבדי אמר רב כל זמן שבשוק אביו ואמו נאמנים עליו נאסף מן השוק אין נאמנים עליו מאי מטעמא אמר רבא הואיל ויצא עליו שם אסופי ואמר רבא ובשני רעבון אע"פ שגאסף מן השוק אביו ואמו נאמנים עליו אמר רב חסדא שלשה נאמנים אלו הן אסופי חיה ופוטרת חבורתיה אסופי הא דאמרן חיה דתניא חיה נאמנת לומר זה יצא ראשון וזה יצא שני במה דברים אמורים שלא יצתה וחזרה אבל יצתה וחזרה אינה נאמנת רבי אלעזר אומר הוחזקה על עומדה נאמנת ואם לאו אינה נאמנת מאי בינייהו איכא בינייהו דאהדר אפה פוטרת חבורתיה מאי היא דתנן שלש נשים שהיו ישנות במטה אחת ונמצא דם תחת אחת מהן כולן טמאות בדיקה אחת מהן ונמצאת טמאה היא טמאה וכולן טהורות אמר רב חסדא שבדיקה עצמה כשיעור ווסת תנו רבנן נאמנת חיה לומר זה כהן זה לוי זה נתין וזה מזכר במה דברים אמורים שלא קרא עליה שם ערער אבל קרא עליה ערער נאמנת ערער דמאי אילימא ערער חד והאמר רבי יוחנן אין ערער פחות משנים אלא ערער תרי ואיבעית אימא לעולם אימא לך ערער חד וכי אמר רבי יוחנן אין ערער פחות משנים הני מילי היכא דאיתא חזקה דכשרות אבל היכא דלכא חזקה דכשרות חד נמי מהימן נאמן בעל מקח לומר לזה מכרתי ולזה אין מכרתי במה דברים אמורים בזמן שמקחו בידו אבל אין מקחו בידו אינו נאמן

והיו

מקחו בידו אלא שניהם אוהבים בו אינו נאמן דכיון דלא עליה רמיה לא דייק לזכור מי היה ופרקי גיחזיו וזוי ממאן נקוט אאין מקחו בידו פריך לפירוש הקונטרס דפי' שלא קבל המעות אלא מאתו מהם והא דמאי מידבר דכירי ממאן קביל וזוי משני אלא דנקיט וזוי מתריותו ולא ידע כו' ולפי זה אמרין דאפילו אמר שידע לא להימני משום דלא רמי עליה למידק כך שישת הקונטרס ומה שפי' דפריך אאין מקחו בידו דקאמר דאינו נאמן ופרקי גיחזיו וזוי ממאן נקט פירוש ולאורו שנתן לו המעות ודאי נתרצה קשה דמאי יש לנו להאמינו טפי מעד אחד דעלמא דכיון שאין מקחו בידו לא שייך לומר מינו כדי להאמינו לכן פי' ר"ת בזמן שמקחו בידו ואז הוא נאמן משעם מינו דמצי אמר לא מכרתי או חזרתי וקניתי אבל אין מקחו בידו אינו נאמן דאז לא שייך מינו ופרקי גיחזיו וזוי ממאן נקט נהי נמי דמקחו בידו אפאי נאמן אם יאמר אפי' שלא קבל המעות לזה נתרציתי דמשמע דנאמן בכל ענין ואפאי נאמן הנה מינו במקום עדים דאין סודי דלאורו שנתן המעות נתרצה ומשני דנקיט וזוי כו' ולפי זה גרסי' ולא ידע ולא גר' ולא דע דמשמע שאין אנו חוששין לדיעתו דודאי חוששין לדיעתו אי הוה דע ולפי זה צ"ל שלא ידע שאם דע הוה אמרי' נתרצה לזה אף בריש בבא מצינא דף טו' גבי שנים אוהבים בטלית דמוקי לה בגמרא במקח וממכר ופרקי מוקח וממכר יחזיו וזוי ממאן נקט ופירש התם רש"י כפי שיטתו דהכא ועוד פירש התם אע"ג דאמר בפ' בתרא דקידושין דבזמן שאין מקחו בידו אינו נאמן והכא הוי כאין מקחו בידו דתריותו אודוקן בטלית ואפאי פריך שיהא המוכר נאמן הא מוקמינן התם בדקט וזוי מתריותו והשתא ס"ד ללא נקט וזוי אלא מחד אף לפר"ת קשה דמאי פריך התם גיחזיו וזוי ממאן נקט והא לפירוש אע"ג דלא נקט וזוי אלא מחד אין לנו להאמינו בדפרישית לכך צ"ל התם גיחזיו וזוי ממאן נקט כלומר היכי קלני במתני' זה ישובע שאין לו בה פחות מחציה כו' נשאל למוכר ממאן קבל המעות ויחזיו בעד אחד לפטור את מי שמסייע אפי' משבועת היסת ולחייב את ששנגדו שבועה דאורייתא אבל להוציא ממון מזה ולמסור לזה פשיטא דאינו נאמן רק בדפרישית ומשני דנקיט וזוי מתריותו וכן לפירוש זה גרסי' ולא דע אף אם הוא דע פשיטא שאנו חוששין לדיעתו לחייב לזה שבועה דאורייתא בדפרישית

שודא

אין בו משום אסופי. דאי לאו דכשר הוא לא הוה טרחא ביה למימחל ליה: משלמי הדמיה. איבריו מתוקנים ומיושרים: אין בו משום אסופי. דאי פסול הוא לא הוה מתקנא ליה הואיל ודעתה להשליכו אלא מחמת רעבון והושלף לי"א משלמי הדמיה איבריו גדולים ומלובן ומזורז אין זה מונח אלא במעלה שמתוך תשמיש תדיר הולך מלובן ומזורז כדאמר במסכת נדה דף ס"א ג' חדשים אחרונים תשמיש יפה לשהיה וזה הלך שמתוך כך הולך מזורז ומלובן: הדמיה. איבריו כמו הדומי ניהדמיה עירובין דף ט"ז ויהדמן תתעבדו דרביאל (ס"א) מלי בוחלא. סביבות עניו ליפוח: רמי חומרי. קשרים שעושים לרפואה ותולין לתנוק דאמרין במסכת שבת דף ס"א הבנים יוצאים בקשרים: תלי פיתקא. קמיע של כתב: תלי קמיע. של עקרון: אין בו משום אסופי. דהא חסה על חזיו והוכיח תחילתה שאוהבתו ולא השליכתו למות: תלי בדיקלא אי מטאי ליה חיה חיה קשה. ויכולה לטורפו משם יש בו משום אסופי כללו של דבר כל מקום שיש להבין דלדעת מיתה השליכתהו ולא חסה עליו יש בו משום אסופי: ודרתא דסמיכא למתא. אי תלי באילן ששמו ודרתא שלר"ר בלע"ז אי סמיכא למתא אע"ג דלא מטאי ליה חיה יש בו משום אסופי דאמר בערבי פסחים (פסחים דף ט"א) ודרתא דסמיכא למתא לא פותחא משתין שדיה כי כנישתא. בתי כנסיות שלהם חצו לעיר הוו ואי לא שכיחי בה רבים כגון אוהבים יש לדאג ממויקים: פירא דסופלי. נמצא בחפירה העשויה להטיל שם גרעיני תמרים למאכל בהמות יש בו משום אסופי דחנן לעיר עבדי ליה ושכיחי בהו ממויקין: חריפתא. דנהרא. נתנהו בעריה ויהשליכתהו לאמצעית הנקרה מקום שהספינות עוברות תמיד אין בו משום אסופי דלכך טרחא להוליכו עד חריפות הנקרה שיעברו ספינות שם וימצאוהו: פירא. מקום שפוגע הנקד ע"י הפסות שלגים שאין דרך פסות לעבור שם יש בו משום אסופי: נאמני עליו. לומר בנינו הוא: בשני רעבון. שהרבה נשלכין לא רצו חכמים לפוסקם מחמת יציאת קול: נאמנים לאלתר. ולא לאחר זמן אבל כל שאר הנאמנים נאמנים נמי לאחר זמן: ופוטרת חבורתיה. מן הטומאה כדמפרש: זה יצא ראשון. ובכור הוא: אם הוחזקה על עומדה. כדמפרש דלא אהדרא אפה נאמנת: ואם לאו. דאמרינא אפה אינה נאמנת: שחיו. ישינות. במסכת נדה דף ס"א מוקי לה במשולבות ודבוקות זו בזו כשיעור ווסת. לאחר מציאה מיד ובמסכת נדה דף ט"ז מפרש שיעור ווסת שיעור העד הוא הקינוח בצד הפשקוף ואינו מחוסר אלא לקחם מיד: זה כהן זה לוי. נשים שילדו בבית אחת אשת כהן ולוי נתן וממור: שלא קרא עליה ערער. שלא יצא

קידושין דף עג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קה

שְׁלֹשָׁה בני אדם נִאֲמָנִים בדבריהם רק לְאֶלְתֶּר – בסמיכות למעשה ולא
לאחר זמן, וְאֵלּוּ הֵן, אֲסוּפִי, חֵהָ – מיילדת, וּפְטוּרָה חֲבֵרוֹתֶיהָ מטומאת
דם נידות וכפי שיבואר להלן. מבארת הגמרא, דין אֲסוּפִי, הוא הָא דַּמְּסָן
לעיל, שאביו ואמו נאמנים להעיד על היותו בנם כל זמן שלא נאסף מן
השוק, ולא לאחר מכן. ונאמנותה של הַחֵהָ מבארת בברייתא, דְּתִנְיָא, חֵהָ
נִאֲמָנָה לִזְמַר על אחד מן התאומים שנולד, זֶה יֵצֵא רִאשׁוֹן ונטל פי שנים
בירושת אביו כדין בכור, וְזֶה יֵצֵא שֵׁנִי. מוסיפה הברייתא, בְּמָה דְּבָרִים
אֲמֹרִים שנאמנת, דוקא שְׁלֹא יֵצֵאתָ מִחֹדֶר הַיּוֹלֶדֶת וְחֹדֶרָה, לפני שהעידה,
אֲכָל יֵצֵאתָ וְחֹדֶרָה, אֵינָה נִאֲמָנָה, זו דעת תנא קמא, ורַבִּי אֱלִיעֶזֶר חולק
וְאִם שָׂרָק אִם הוֹחֶזֶקָה הַמַּיִלֶדֶת עַל עוֹמְדָה – במקום עמידתה נִאֲמָנָה,
וְאִם לֹא אֵינָה נִאֲמָנָה. מבררת הגמרא, מֵאֵי בִּינְיָיִהוּ – באיזה אופן נחלקו
תנא קמא ורבי אליעזר. מבארת הגמרא, אִיכָּא בִּינְיָיִהוּ, דְּהִתְרַדְּרָא אִפֵּה –
שהחזירה המילדת את פניה מן הולד, לדעת תנא קמא אם לא יצאה מִחֹדֶר
הַיּוֹלֶדֶת, נאמנת, ולרבי אליעזר אינה נאמנת, כיון שלא הוחזקה על עומדה
מבלי להחזיר את פניה מן הולד. וּפְטוּרָה חֲבֵרוֹתֶיהָ שנוכרת בברייתא
שנאמנת לאלתר, מֵאֵי הִיא, מבארת הגמרא, דְּתִנְיָא בַּשֵּׁנָה (נדה ס:), שְׁלֹשׁ
נָשִׁים שֶׁהָיוּ יִשְׁנֹת בְּמִטָּה אַחַת כשהן תכופות ודבוקות זו בזו, וְנִמְצָא דָם
תַּחַת אַחַת מֵהֶן, ואין ניכר מאיזו מהן יצא הדם, בּוֹלָן מְטָאוֹת, שכיון שהן
דחוקות זו בזו, חוששין על כל אחת מהן שמא דחקה את חברתה ונכנסה
למקומה, והדם הוא ממנה. אם בְּדָקָה אַחַת מֵהֶן את עצמה וְנִמְצָא
מְטָאוֹ – שראתה דם נידות, הִיא מְטָאוֹת וְכוּלָן מְטָאוֹת, כיון שהן תולדות
את הכתם שנמצא בזו שנמצאה טמאה. ולגבי דין זה אֲמַר רַב חֲסִידָא, שָׂרָק
באופן שֶׁבְּדָקָה את עַצְמָהּ בְּשִׁיעוֹר וּנְסָה – מיד כשמצאה את הכתם, תולים
שהכתם הנמצא הוא ממנה, ופוטרת את חברותיה מטומאה, אֲךָ אם שהתה
יותר משיעור זה, אף שמצאה דם אין זו הוכחה שגם בשעת מציאת הכתם
הייתה טמאה, וכולן טמאות מספק.
הגמרא מבררת את נאמנותה של המיילדת לגבי דברים נוספים: תִּנְיָא רַבִּנּוּן,
ארבע נשים שילדו בבית אחד, אשת כהן, אשת לוי, אשת נתן ואשת ממזר,
ואין ידוע ממי נולד כל אחד מן הולדות, נִאֲמָנָה הַחֵהָ לִזְמַר על כל אחד
מהולדות, זֶה בֶּחֶן וְזֶה לֹוִי, זֶה נִתֵּן וְזֶה מִמֹּזֶר. מבארת הברייתא, בְּמָה
דְּבָרִים אֲמֹרִים שנאמנת, כְּשֵׁלָא קָרָא עֲלֶיהָ שֵׁם עֶרְעֵר – כשלא בא אדם
לערער על עדותה, אֲכָל אם קָרָא עֲלֶיהָ עֶרְעֵר, ולדברי המערער הולד
שהעידה על כשרותו נולד מאשת הממזר, אֵינָה נִאֲמָנָה. שואלת הגמרא,
עֶרְעֵר דְּמָא – מהו הערער שדוחה את עדותה, אִילִּימָא עֶרְעֵר חַד – אם
תאמר שמדובר במערער יחיד, קשה, וְהָאֲמַר רַבִּי יוֹהָנָן שֶׁאֵין עֶרְעֵר פְּחוֹת
מִשְׁנֵינִים – אין בכוחו של האחד לערער את דברי מי שסומכים על נאמנותו.
אֲכָל מדובר בְּעֶרְעֵר תָּרִי – עירער של שנים, שהעידו נגד דברי המיילדת,
ולכן אין היא נאמנת בעדותה. וְאִיבָעִיתָ אֵימָא, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ שמדובר
בְּעֶרְעֵר חַד, וְכִי אֲמַר רַבִּי יוֹהָנָן שֶׁאֵין עֶרְעֵר בַּפְּחוֹת מִשְׁנֵינִים, הִנֵּי מִלִּי
הֵיכָא דְּאֵיתָא חֻזְקָה דְּבִשְׁוֹרֹת – במקום שיש לאדם שדנים עליו חזקת
כשרות, אֲכָל הֵיכָא דְּלֵיכָא חֻזְקָה דְּבִשְׁוֹרֹת – אבל במקום שכשרותו
מוטלת בספק ואינה ידועה לבריות, וכמו בידינו כאן שאין לאחד מן הולדות
חזקת כשרות ולא יצא מידי ספק אלא על פי עדותה, חַד נִמְיָי מְהִיכָן –
מועיל גם עירערו של אחד לדחות את עדותה של המיילדת.
הגמרא ממשיכה לעסוק בנאמנותם של יחידים להעיד, שנינו בברייתא: שני
אנשים שחלוקים ביניהם מי קנה דבר מסוים, נִאֲמָן בְּעַל מִקְּחָ – המוכר,
לִזְמַר לֹוֶה מְכָרְתִּי וְלֹוֶה אֵין מְכָרְתִּי, מבארת הברייתא, בְּמָה דְּבָרִים
אֲמֹרִים שהמוכר נאמן, דוקא בְּזִמְן שֶׁמִּקְחָ בְּיָדוֹ – בעוד שהחפץ הנידון
נמצא ביד המוכר, וכיון שמוטל עליו לדעת למי מכר ודאי הוא מדייק היטב
לדעת מי מהם הוא הקונה, אֲכָל אם אֵין מִקְּחוֹ בְּיָדוֹ – שהחפץ יצא כבר
משרותו ושני בעלי הדינים אחוזים בו, אֵינָה נִאֲמָן להעיד על כך.

הרי הוא כשר ואֵין לחשוש בִּזְמַנָּה אֲסוּפִי, כיון שאם היה פסול לא היתה
אמו טורחת למול אותו. וכן אם מְשֻׁלָּמִי תְּרָמִיָה – היו איבריו מתוקנים
ומיושרים, אֵין לחשוש בִּזְמַנָּה אֲסוּפִי, שאילו היה בדעת אמו להשליכו
מחמת פסולו, לא היתה טורחת לתקן את איבריו. והוא הדין אם מצאווהו
שְׁיִיף מִשְׁתָּא – משוח בשמן זית, וּמְלָא בּוֹחֶלָא – או שמצאווהו כשעיניו
מבחולות כדי ליפותו, או רַמִּי חוּמְרִי – שתלויים עליו קשרים הנעשים
לרפואה, או תְּלִי פִּתְקָא – שתלוי עליו קמיע של כתב, וכן אם היה תְּלִי
קְמִיעָא – תלוי עליו קמיע העשוי משרשי צמחים, בכל אלו אֵין לחשוש בִּזְמַנָּה
מִשְׁתָּא אֲסוּפִי, שהרי חסה על חייו והוכיחה בזה שאוהבתו ובודאי שלא
רצתה במיתתו, ומותר לו להנשא לכשרים. עתה מובאים אופנים שמקום
המצאו של הולד מוכיח על כשרותו, אם מצאווהו תְּלִי בְּדִיקָלִי – כשהוא
תלוי על דקל, דינו חלוק, אֵי מְטָא לִיה חֵהָ – אם יכולה חיה להגיע לשם
ולטורפו, יֵשׁ בִּזְמַנָּה חֲשֵׁשׁ אֲסוּפִי, שמאחר ואמו לא חסה עליו יש להניח
שהשליכה על מנת שימות, מחמת פסולו, וְאִם לֹא, מסתבר שאמו הניחה
אותו בכונה במקום שאין בו סכנה, ואֵין בִּזְמַנָּה אֲסוּפִי. אם מצאווהו על
וְדָתָא – אילן של עוזרין, אם הוא כְּמִיכָא לְמָתָא – סמוך לעיר, יֵשׁ
לחשוש בִּזְמַנָּה אֲסוּפִי, מאחר שמצויים שם שדים מוכח שאמו לא חסה
עליו, וְאִם לֹא, אֵין בִּזְמַנָּה אֲסוּפִי. אם מצאווהו בְּכִי בְּנִשְׁתָּא מְיָכָתָא
לְמָתָא – בבית כנסת שסמוך לעיר, וְשִׁכְיָתִי בֵּיה רַבִּים – ומצויים בו רבים,
אֵין לחשוש בִּזְמַנָּה אֲסוּפִי, וְאִם לֹא, שאין רבים מצויים שם ויש לחוש
ל'מזיקים', יֵשׁ לחשוש בִּזְמַנָּה אֲסוּפִי. אֲמַר אֲמִירָא, מִצְּאוּהוּ בְּהָא פִּירָא
דְּסוּפָלִי – בחפירה שמטילים לתוכה גרעיני תמרים למאכל בהמות, יֵשׁ
לחשוש בִּזְמַנָּה אֲסוּפִי, שכיון שהיא מחוץ לעיר רגילים בה מזיקים. אם
מצאווהו בספינה קטנה שהניחה אמו בְּתִרְתָּא דְּנִהָרָא – באמצע הנהר,
שזהו מקום שהספינות עוברות בו תדיר, אֵין בִּזְמַנָּה אֲסוּפִי, כיון
שהניחתו אמו במקום שימצאווהו, אבל אם הניחתו בְּפִשְׁרִי – במקום שיפוע
הנהר, שאין דרך הספינות לעבור שם, יֵשׁ בִּזְמַנָּה אֲסוּפִי. אם מצאווהו
בְּצִידֵי רִשׁוֹת תְּרָבִים, אֵין בִּזְמַנָּה אֲסוּפִי, שמכך שהניחתו במקום
המשתמר, מוכח שאינו פסול, אֲךָ אם מצאווהו בְּרִשׁוֹת תְּרָבִים עצמה, שהוא
מקום דריסת הרבים וקרונות ויש סכנה שידרסו עליו, יֵשׁ לחשוש בִּזְמַנָּה
אֲסוּפִי.
אֲמַר רַבָּא, וּבְשֵׁנִי רַעְבּוֹן – בשנים שיש רעב, אֵין בִּזְמַנָּה אֲסוּפִי, בְּזִמְנָא
כזה מִשְׁתָּא אֲסוּפִי, כיון שיש לתלות את השלכתו ברעבון. מבררת הגמרא,
הָא דְּרַבָּא, אֲהֵיָא – על איזה אופן נאמר. אִילִּימָא אֲמַצְאוּהוּ בְּרִשׁוֹת
תְּרָבִים, אין הדבר מובן, וכי יתכן דְּאֵינִי דְּשֵׁנִי רַעְבּוֹן קְטָלָא לִיה –
שמחמת שנות הרעבון תמית אותו אמו על ידי שתניח אותו במקום סכנה,
אלא ודאי מחמת פסולו הניחה אותו במקום איבוד ודינו כאסופי. וְאֵלָּא
נפרש שדברי רבא אמורים אֲצִידֵי רִשׁוֹת תְּרָבִים, גם פירוש זה קשה, מֵאֵי
אֲרֵיָא – מדוע נקט דוקא שְׁנֵי רַעְבּוֹן, והרי אֲפִילוּ בְּלֹא שְׁנֵי רַעְבּוֹן אין לדנו
כאסופי, כיון שהנחתו במקום משתמר מוכיחה שלא הושלך מחמת פסולו.
אֵלָּא כִי אֲתָמַר דְּרַבָּא, אֲהָא – על דין זה, דְּאֲמַר רַב חֵהָ, וְהוֹדָה אֲמַר רַבִּי
אֲבָא, אֲמַר רַבִּי יוֹהָדָה בְּרַי אֲבָרִי, אֲמַר רַב, תִּינוּק שזהו מושלך במקום
שיש לחשוש בו משום אסופי, כִּל זִמְן הַחֵהָ תִּינוּק עֲדִין בְּשׁוּק, אֲכִיו וְאִמּוֹ
נִאֲמָנִים עָלָיו להעיד שהוא בנם, אֲךָ לאחר שֶׁנֶּאֱסָף מִן הַשּׁוּק, אֵין נִאֲמָנִים
עָלָיו שהוא בנם. ותחילה הגמרא מבררת את עצם הדין, מֵאֵי מְעָמָא – מה
החילוק בין קודם שנאסף לבין אחר שנאסף, אֲמַר רַבָּא, חכמים החמירו
שלא להאמין להם אחר שנאסף מן השוק הוֹאִיל וְכָבֵר יֵצֵא עָלָיו שֵׁם
אֲסוּפִי. ועל דין זה אֲמַר רַבָּא, וּבְשֵׁנִי רַעְבּוֹן, אֲפֵי עַל פִּי שֶׁנֶּאֱסָף הַתִּינוּק
מִן הַשּׁוּק, אֲכִיו וְאִמּוֹ נִאֲמָנִים להעיד עָלָיו שהוא בנם, לפי שבשני רעבון
יש הרבה מושלכים, ולא רצו חכמים לפוסלם מחמת יציאת הקול.
הגמרא מביאה דין נוסף לגבי נאמנות על יחוס התינוק: אֲמַר רַב חֲסִידָא,

המשך ביאור למסכת קידושין ליום חמישי עמ' א

מדברין בענין משפחות שבארץ ישראל יוצא סתירה בדין, שהרי ממה
דְּאִמְרַת שהמוחזק לְפָסוּל פָּסוּל משמע הָא סְתָמָא – מי שאינו מוחזק
בפסול הרי הוא בָּשֵׂר, וְתָרִי תִנִּי – ואילו מדברין ששנית לאחר מכן
שהמוחזק לְבָשֵׂר בָּשֵׂר – משמע הָא סְתָמָא – מי שאינו מוחזק בכשרות
הרי הוא פָּסוּל, ונמצאו דבריו סותרים. מותרת הגמרא: אֲמַר רַב הוּנָא בְּרַ
תַּחְלִיפָא מִשְׁמִיָּה דְּרַב, לֹא קָשְׁיָא – אין זו סתירה,

משפחה מְכַבֵּל, הרי היא בְּחֻזְקָה בָּשֵׂרָה עוֹמְדָה, ואין צריך לחוש שמא
נתערב בה פסול, עַד שְׁיִנְדַע לָךְ בְּמָה נִפְסְלָה אותה משפחה. הדרגה
הפחותה, משפחות מְשֻׁאֲרָא אֲרָצוֹת, שסתמן בְּחֻזְקָה פָּסוּל הֵן עוֹמְדוֹת, ואין
להנשא להן עַד שְׁיִנְדַע לָךְ בְּמָה נִבְשְׂרָה – עד שיתברר לך שאין בהם פסול
קהל. והדרגה האמצעית, משפחות שבאֲרֵץ שְׁמֶרָא, שדינם הוא, שהמוחזק
לְפָסוּל פָּסוּל, והמוחזק לְבָשֵׂר בָּשֵׂר. מקשה הגמרא: הָא גּוֹפָא קָשְׁיָא –

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שלישי עמ' א

כיצד בודקים אחריו, ואימתי מחזיקים אותו שמן הסתם הוא כשר ואינו צריך בדיקה. החלק השלישי עוסק בפירוט היוחסין הכשרים לכהונה או פסולים. החלק הרביעי, אימתי נאמן אדם על בנו להכשירו או לפסלו, ואימתי אינו נאמן. החלק החמישי חוזר לדון בשאר עניני המסכת, ועוסק בקצת ספיקות הנוגדות בקידושין. החלק השישי מבאר ענין איסורי יחוד עם עריות ועם שאר נשים.

משנה

המשנה מפרטת עשרה מיני יוחסין בישראל, והיתרם להנשא זה לזה: **עֲשָׂרָה יוֹחֲסִים** – מיני משפחות, עָלוּ עם עזרא מִבָּבֶל לארץ ישראל, ואלו הם, **בְּחֵנִי** – כהנים, **לֵוִי** – לויים ויִשְׂרָאֵלִי – וישראלים, **חֶלְלִי** – כהנים שנתחללו מקדושת כהונה על ידי שגולדו מנשים הפסולות לכהונה, **גִּירִי** – גרים, ו**חֲרוּרִי** – עבדים כנענים שנשתחררו, **מְמוּזְרִי** – שגולדו מביאת איסור שחיבים עליה כרת, **נְתִינִי** – גבעונים שנתגירו בימי יהושע, ודוד גזר עליהם איסור חתונה, **שְׁתוּקִי** ו**אֶסּוּפִי** – ספק ממזרים, וענינם יתבאר בהמשך המשנה.

מבאר המשנה את היתרי הנישואין שבין עשרת היוחסין: **בְּחֵנִי לֵוִי** ויִשְׂרָאֵלִי מותרין לֵבֵא זֶה בָּזֶה – להנשא זה לזה, **לֵוִי ויִשְׂרָאֵלִי חֶלְלִי גִירִי וְחֲרוּרִי מותרין לֵבֵא זֶה בָּזֶה**, אבל הכהנים אסורים להנשא לחללים גרים ומשוחחרים. **גִּירִי וְחֲרוּרִי מְמוּזְרִי וְנְתִינִי שְׁתוּקִי וְאֶסּוּפִי**, בולם מותרין לֵבֵא זֶה בָּזֶה, ואף שממור אסור לבא בקהל שגאמר (דברים כא א) 'לא יבא ממזר בקהל ה'', מכל מקום סבר התנא שמוותר הוא בגרים ומשוחחרים כיון שהם לא נקראו 'קהל', וכן מותר הוא בשתוקי ואסופי שהם ספק ממזרים,

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שלישי עמ' ב

בדבר שיש סיבה לאסור יותר מאשר קודם לכן, הלא לא הותר מחמת החזקה מה שלא הותר לפני כן. מיישבת הגמרא: אף שלא הותרו בארץ ישראל אלא בתרומה דרבנן, מכל מקום היה בזה משום חידוש, **דְּהִי מַעֲקָרָא** בהיותם בבבל, ולא היה שם אלא תרומה דרבנן, **לִיכָא לְמִיגוֹר מְשוּם תְּרוּמָה דְּאוּרִייתָא** – לא היה מקום לגזור שלא יאכלו בתרומה דרבנן מחשש שמא יבואו לאכול תרומה דאורייתא, אך לְבָסוּף – כשעלו לארץ ישראל והיתה מצויה להם תרומה דאורייתא, **אָף עַל גַּב דְּאִיכָא לְמִיגוֹר** עליהם שלא יאכלו בתרומה דרבנן מְשוּם שמא יבואו לאכול תְּרוּמָה דְּאוּרִייתָא, כיון גזרו כן, אלא בתרומה דְּרַבְנָן אֲכֹל, ובתְּרוּמָה דְּאוּרִייתָא לא אֲכֹל, כיון ש'גדולה חזקה' ויפה כוחה לסמוך עליה ולהתיר גם כאשר יש מקום לגזור ולאסור.

שואלת הגמרא: איך אפשר לפרש שלא הותרו אלא בתרומה דרבנן, והרי **הַבְּתִיב** בפסוק שהוזכר בברייתא לעיל **וְיִאמְרוּ הַתְּרֻשָּׁתָא** ו- נחמיה) לָהֶם,

המשך ביאור למסכת קידושין ליום רביעי עמ' ב

ונושאים נשים מיוחסות וכשרות. **אָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא**, בְּשֶׁהֲקִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשַׁרְה שְׂכִינָתוֹ על ישראל, **אֵין מְשַׁרְה אֱלָא עַל מְשַׁפְחוֹת מִיּוֹחֲסוֹת שְׂבִיִּישְׂרָאֵל**, שְׁנֵאמַר (ירמיהו ל כז) **בְּעֵת הַהִיא נָאִם ה', אֶהְיֶה לָהֶם לְבָל מְשַׁפְחוֹת יִשְׂרָאֵל**, וכיון שֶׁלְבָל יִשְׂרָאֵל לֹא נָאֵמַר, אֱלָא נֵאמַר **לְבָל מְשַׁפְחוֹת יִשְׂרָאֵל**, למדים שאין השראת השכינה אלא על משפחות מיוחסות וכשרות שבישראל.

מוסיפה הגמרא לבאר: נאמר בהמשך הפסוק (שם) **וְ[וְהָמָּה] יִהְיוּ לִי לְעָם**. **אָמַר רַבִּי פִּי רַב הוּנָא**, זו מַעֲלָה יִתְּרָה שֶׁיֵּין יִשְׂרָאֵל לְגֵרִים, דְּאִילוּ **בִּישְׂרָאֵל בְּתִיב בְּהוּ** בתחילת הפסוק (ירמיהו לא לב) **וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים** ורק בהמשך נאמר **וְ[וְהָמָּה] יִהְיוּ לִי לְעָם**, והיינו, שבתחילה משרה הקדוש ברוך הוא את שכינתו עליהם אף על פי שאינם נהגים כעמנו,

משום שרק ב'קהל דאי' הוא אסור ולא ב'ספק קהל'. מבאר המשנה: **וְאֵלוֹ תָּם** שתוקי ואסופי שהוזכרו לעיל, **שְׁתוּקִי** היינו כָּל שֶׁהוּא מְכִיר אֶת אָמוֹ וְאִינוּ מְכִיר אֶת אָבִיו, מחמת שנתעברה אמו בזנות, ונקרא 'שתוקי' משום שכשקורא לפלוני אבא אמו משתקתו. ו**אֶסּוּפִי** היינו כָּל שֶׁנֶּאֱמַר מִן הַשּׁוּק – שמחמת פסולו הוציאתו אמו לשוק, **וְאִינוּ מְכִיר לֹא אֶת אָבִיו וְלֹא אָמוֹ**. אולם **אָבָא שְׂאוּל הִיָּה קוֹרָא לְשְׁתוּקִי** שאין ידוע מי אביו, בשם בְּרוּקִי – מלשון בדיקה, לפי שהוא סובר שמועיל לבדוק את אמו, ואם אמרה לכשר נבעלתו הוליד כשר:

גמרא

שנינו במשנה: **עֲשָׂרָה יוֹחֲסִים עָלוּ מִבָּבֶל** לארץ ישראל. שואלת הגמרא: **מֵאֵי אֵרֶץ דְּתַנִּי** – מדוע שנו במשנה דווקא לשון 'עלו' מִבָּבֶל, נִתְּנִי עשרה יוחסין 'הִלְכוּ' לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. מיישבת הגמרא: **מִיִּלְתָּא אֲנִי אֹרְחִיָּה קָא מְשַׁמַּע לָן** – רצה התנא להשמיענו בדרך אגב דבר נוסף, שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות, וּבְדִתְנָא בברייתא, שנאמר בפסוק (דברים יז ח) **כִּי יִפְּלֹא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפַּט וְגו'** וְקָמְתָּ אֶל הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר יִבְחָר ה' אֱלֹהֶיךָ, כלומר ללשכת הגזית שבבית המקדש, ששם היה מקום מושבו של בית דין הגדול, ולשון 'עָלִיתָ' מְלִמְד שְׂבִיט הַמִּקְדָּשׁ גְּבוּהָ מִכָּל עִיר שְׂבִיטֵין יִשְׂרָאֵל, וכן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּהָ מִכָּל הָאֲרָצוֹת. ולכן שנו במשנתנו לשון 'עליה' מבבל לארץ ישראל. מבררת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא** – אמנם דבר זה שְׂבִיט הַמִּקְדָּשׁ גְּבוּהָ מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הובא מקורו בברייתא שהרי תִּינִי דְּבְתִיב (דברים יז ח)

אֲשֶׁר לֹא יֵאָכְלוּ מִקְדָּשׁ הַקִּדְשִׁים, ומשמע שרק בְּקִדְשׁ הַקִּדְשִׁים – בבשר קדשים הוא דִּלָּא יֵאָכְל – נאסרו לאכול, הָא כָּל מִיֵּד יִכְבֹּל – אבל שאר דברים כגון בתרומה דאורייתא, התיר להם נחמיה לאכול. מיישבת הגמרא: שמה שנאסרו לאכול 'מקדש הקדשים', אין הכוונה לדבר אחד שנקרא קדש הקדשים, אלא לשני דברים, והִנֵּי קָאמַר להם נחמיה, **לֹא תֵאָכְלוּ מִיֵּד דְּמִיקְרִי קִדְשׁ וְלֹא מִיֵּד דְּמִיקְרִי קְדָשִׁים**. כלומר, **לֹא מִיֵּד דְּמִיקְרִי קִדְשׁ** – לא תאכלו תרומה דאורייתא שנקראת 'קדש' דְּבְתִיב לגבי תרומה (ויקרא כב ז) **וְלֹא יֵאָכְל קִדְשׁ**, וכן לא תאכלו מִיֵּד דְּמִיקְרִי קְדָשִׁים – חוזה ושוק של שלמים שנקראו 'קדשים' דְּאָמַר קָרָא (ויקרא כב יב) **וְכֵת בָּהֶן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הוּא בְּתְרוּמַת הַקִּדְשִׁים לֹא תֵאָכְל**, ו'תרומת הקדשים' היינו חוזה ושוק, שכן **אָמַר מֶר בִּיבְמֹת (יז)**, שהפסוק מלמדנו על בת כהן שנתאלמנה או נתגרשה מישראל חזרע אין לה, שְׂבִיטֵין מִן הַקִּדְשִׁים – חוזה ושוק של שלמים, שמופרשים וניתנים לכהן

ומתוך שמקרב אותם ישובו לנהוג כעמנו, וְאִילוּ בְּגֵרִים בְּתִיב (שם ל כא-כב) **מִי הוּא זֶה עָרַב אֶת לְבֹו לְנִשְׁת אֱלִי נָאִם ה'**, ובתחילה נאמר **וְהָיִיתָ לִי לְעָם** ורק בהמשך נאמר **וְאֵנִכִּי אֶהְיֶה לָכֶם לְאֱלֹהִים**, והיינו, שבתחילה ייטיבו הגרים את מעשיהם ויתקרבו אל ה', ורק אחר כך יקרבם ה'. ובוה עריפה מעלת ישראל על הגרים. **אָמַר רַבִּי חֲלָבוֹ**, קָשִׁים גִּרִים לְיִשְׂרָאֵל בְּסַפְּחָת – כנגע צרעת הנקרא 'ספחת' וקשה לאדם הנגוע בו, שְׁנֵאמַר (ישעיה יד א) **וְנִלְוָה הָעָר עֲלֵיהֶם וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב**, וממה דְּבְתִיב **הָאָ –** לענין גרים **וְנִסְפְּחוּ**, וּבְתִיב הָתָם (ויקרא יד נו) בענין הנגעים **לְשִׁאֵת וְלִסְפַּחַת**, למדים שדימה הכתוב את הגרים לנגע הספחת. והיינו משום שהגרים אינם זדורין במצוות והישראלים הרגילים אצלם לומדים ממעשיהם. **אָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא**, בְּשֶׁהֲקִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ב וְכָל זֶה בְּבֶשֶׂר שׁוֹר וְעֵז אוֹ אֵיל גָּדוֹל וְכִיּוֹצֵא בָהֶם מִמִּינֵים שֶׁבִשְׂרָם קָשָׁה וְאֵין הָרוּחַ מִזִּיק לוֹ אֲבָל בֶּשֶׂר גָּדִי וְעוֹף וְכִיּוֹצֵא בָהֶם מִמִּינֵים שֶׁבִשְׂרָם רַךְ וְהָרוּחַ מִזִּיק לוֹ מוֹתֵר לְצִלּוֹתוֹ עַל הַגָּחִלִים אוֹ אֲצֵל הַגָּחִלִים בְּתוֹךְ הַתְּנוּרָה מְכֻסָּה¹⁰ אֵף עַל פִּי שְׁאִינוֹ טוֹחַ בְּטִיט בֵּין שֶׁהוּא חַי לְגִמְרֵי בֵּין שֶׁהִתְחִיל לְצִלּוֹת וְלֹא נִצְלָה כְּמֵאכָל בֶּן דְּרוֹסָא לְפִי שְׂבֻדָּאִי לֹא יִגְלָה פִּי הַתְּנוּרָה כְּדֵי לְחַתּוֹת בְּגָחִלִים בֵּין שֶׁהָרוּחַ מִזִּיק לְבֶשֶׂר¹¹.

בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁהֲגִיד וְהָעוֹף הֵם מְנוּתָחִים לְחִתִּיכוֹת אֲבָל אִם הֵם שְׁלָמִים אֵין הָרוּחַ מִזִּיק לָהֶם וְהָרִי דִּינָם בְּבֶשֶׂר שׁוֹר וְעֵז וְכָל זֶמֶן שֶׁחָלַל הַגּוֹף שָׁלֵם אֵף עַל פִּי שְׁאִין עָלָיו רֹאשׁוֹ וְכִרְעִיו¹² נִקְרָא שָׁלֵם לְעֵנֶן זֶה שֶׁהִצְלָעוֹת מְגִינּוֹת עָלָיו מִבְּפָנִים שְׁלֵא יִזִּיק לוֹ הָרוּחַ¹³.

וּמִכָּל מְקוֹם אִם נִצְלָה מִבְּעוֹד יוֹם מִשְׁנֵי צַדִּדֵּיו¹⁴ כְּמֵאכָל בֶּן דְּרוֹסָא מוֹתֵר לְהִשְׁתּוֹתוֹ אֲפִילוּ הוּא שָׁלֵם וְאֲפִילוּ בֶּשֶׂר שׁוֹר וְעֵז וְאֲפִילוּ חוּץ לְתְּנוּרָה עַל הַגָּחִלִים אוֹ אֲצֵל הַגָּחִלִים.

וְאֵף לְהָאוֹסְרִים¹⁵ לְהִשְׁתּוֹת קְדֵּרָה בְּכִירָה שְׁאִינָה גְרוּפָה וְקִטְמוּמָה כֹּל זֶמֶן שֶׁמִּצְטַמֵּק וְיִפָּה לוֹ מִכָּל מְקוֹם בְּצֵלִי שְׁמוֹנָה עַל גְּבִי הַגָּחִלִים מִמֶּשֶׁ¹⁶ מוֹדִים הֵם שְׁמוֹתֵר כְּשֶׁנִּצְלָה כְּמֵאכָל בֶּן דְּרוֹסָא מִבְּעוֹד יוֹם דִּכֵּין שֶׁהִגִּיעַ לְמֵאכָל בֶּן דְּרוֹסָא אִם יִחְתָּה בְּגָחִלִים יִחְרוֹךְ הַבֶּשֶׂר¹⁷ אֲבָל בְּצֵלִי שְׁאִינוֹ עַל גְּבִי הַגָּחִלִים מִמֶּשֶׁ אֲסוּר לְהִשְׁתּוֹתוֹ שֶׁם אֵלָּא אִם בֶּן נִצְלָה כֹּל כֶּךָ מִבְּעוֹד יוֹם עַד שֶׁהוּא מִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ לְהָאוֹסְרִים שֶׁם לְהִשְׁתּוֹת קְדֵּרָה עַל גְּבִי כִּירָה כֹּל זֶמֶן שֶׁמִּצְטַמֵּק וְיִפָּה לוֹ.

וְכִבֵּר נִתְבָּאֵר שָׁם¹⁸ שֶׁהִמְנִיחַ כְּהַמְתִּירִין לְהִשְׁתּוֹת קְדֵּרָה כֹּל שְׁנֵתִבְשָׁלָה כְּמֵאכָל בֶּן דְּרוֹסָא מִבְּעוֹד יוֹם וּלְפִי זֶה מוֹתֵר לְהִשְׁתּוֹת הַצֵּלִי שֶׁנִּצְלָה כְּמֵאכָל בֶּן דְּרוֹסָא מִבְּעוֹד יוֹם אֵף שֶׁהוּא חוּץ לְתְּנוּרָה סְמוּךְ לְגָחִלִים וְכָל שֶׁפֶן עַל גְּבִי הַגָּחִלִים מִמֶּשֶׁ רַק שְׁצִירִךְ לִיזְהַר שִׁמְתִּין לְהִסִּיר הַבֶּשֶׂר מֵעַל גְּבִי הַגָּחִלִים בְּשֶׁבֶת עַד לְאַחֵר שֶׁכִּבּוּ הַגָּחִלִים שְׁלֵא

ביאורים

צדדיו' כיון שבחתיכת בשר גדולה שכזו מצוי שיתבשל כמאכל בן דרוסאי ואפילו כל צרכו מצד אחד, ואילו הצד השני ישאר חי, וכדי להתיר השהיית חתיכת בשר גדולה בערב שבת יש להקפיד שיתבשל חצי בישולו מכל הצדדים אם על ידי שיהפוך הבשר באמצע הבישול, אם על ידי שישהה הבשר זמן רב ליד האש.

יא [על גבי הגחלים ממש – כלומר שהבשר נוגע בגחלים, ואף שהגחלים הם דבר המטלטל, וישנה דיעה האוסרת הטמנה בערב שבת בדבר המטלטל המוסיף הבל – אפילו כשרק מקצת הקדרה טמונה בתוכו¹¹, מכל מקום מודים הם שכשהתבשיל אינו סגור בתוך קדרה אינו נקרא הטמנה כלל¹²].

יב [יחרוך הבשר – ולכך דינו כמצטמק ורע לו, ויותר מכך שהרי הבשר נפסד לגמרי¹³].

10 [בתוך התנור מכוסה – אבל שלא בתוך התנור, או בתנור שאינו מכוסה, שמראה בעצמו שאינו חושש להיזק הבשר, אסור להשהות הבשר – גם אם יוזק יותר מהרוח על ידי החיתוי בו].

11 [שהרוח מזיק לבשר – מובן שבזמננו שהתנורים נמצאים בתוך הבתים, בהם אין הרוח מזיקה לבשר; אין להתיר בתנור שאינו נעול אפילו בשר עוף חי כשאינו מונח בקדירה. **12** [וכרעיו – החלק העליון של הרגלים, הנקרא גם 'שוקיים' או 'פולקע'].

13 [שלא יזיק לו הרוח – שאף שהרוח חודרת לחלל הבטן דרך הפתח שנוצר מחסרון הראש או הכרעיים, מכל מקום צלעות הבהמה הממוקמות בין חלל הבטן ובין בשר הבהמה מגינות על הבשר מפני הרוח].

14 [משני צדדיו – היינו כל הבשר ממש, וכתב רבינו 'משני

מקורות

צד לא גילה דעתו שרוצה לשמור חום הבשר עד לסעודת הבוקר, וכל מטרתו היא לבישול הבשר בלבד ודינו כשהיה (שם), או שכל זמן שאפשר לראות את האוכל הטמון אינו נחשב להטמנה (שם ד"ה על כן ואילך).

13 [מהדורא בתרא לסימן רנט ד"ה והנה להרשב"א.

10 סימן רנג סעיף ט, שדין בשר המצטמק ויפה לו שוה לדין בשר שלא נתבשל אפילו כמאכל בן דרוסאי, וכבר נתבאר שם שהמנהג להקל בזה.

11 סי' רנג סעיף י, סי' רנז סעיף י.

12 והטעם לכך מפני שהתבשיל נחרך לגמרי (מהדו"ב לסי' רנט ד"ה והנה להרשב"א), או שמכיון שלא כיסה הבשר מכל

יִכְבֶּה פְּלוֹם בְּסִילּוֹקוֹ הַבָּשָׂר שֶׁעָלִיהֶם שְׂאִינוּ דוֹמָה לְקִדְרָה שְׂמוֹתָהּ לְסִלְקָהּ מֵעַל גְּבֵי הַגְּחָלִים בְּשֶׁבֶת כַּמֹּ"ש בְּסִי' רנ"ג¹⁴ לְפִי שְׂאִין הַקִּדְרָה מְכַבֶּה אוֹתָם כָּלֵל אֶבֶל הַבָּשָׂר מְכַבֶּה אוֹתָם קִצֵּת (בְּמוֹהֶל הַנוֹטֵף מִמֶּנּוּ) בְּסִילּוֹקוֹ מֵהֶם יג':

ביאורים

יג] בסילוקו מהם – ומותר לומר לנכרי ליטול הבשר גם קודם שכבו הגחלים¹⁵.

מקורות

14) סעיף יא: שמוטר ליטול קדירה המונחת על גבי הגחלים (לכתחילה על ידי נכרי, וכשאינו יכול על ידי נכרי יטלנה בעצמו בנחת), שאף אם ינענע קצת הגחלים ע"י נטילת הקדירה לא יובערו על ידי כך ולא יוכבו, וגם אם יובערו על ידי נענועם הרי כיון שנוטל הקדירה בנחת אינו ודאי שינענע הגחלים

בנטילת הקדירה ואין כאן פסיק רישיה ולא ימות, והוא דבר שאינו מתכוין.

15) כיון שאין לו ענין כלל בכיבוי הגחלים, ומותר לומר לנכרי לעשות דבר היתר, גם אם יעשה עי"ז ממילא גם דבר איסור. (סי' רנ"ג סעיף י').

חלק ב' סימן רנד, דיני תבשילים המוכנים מערב שבת כדי להגמר בשבת סעיף ב

שולחן ערוך – הלכות קריאת שמע

ז הקורא קריאת שמע לא ירמוז לחבירו בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באצבעותיו ואפילו לצורך מצוה ואם עשה כן עליו הכתוב נאמר ולא אותי קראת יעקב כו' מפני שנראה כקורא דרך עראי והתורה אמרה ודברת במ ודרשו חכמים עשה אותם קבע.

במה דברים אמורים בפרשה ראשונה מפני שיש בתחלתה קבלת מלכות שמים הצריכו לעשותה קבע אבל מכאן ואילך מותר (א) לצורך מצוה קצת כעין מעשה שהיה ששנה תלמיד בפני רבו במשנה זכריה בן קפוטל ורבו קרא פרשה שנייה של קריאת שמע והורה לו בידו לקרות קבוטל:

ח היה עוסק במלאכה ורצה לקרות קריאת שמע יתבטל ממלאכתו עד שיקרא קריאת שמע פרשה ראשונה כדי שלא יהיה כקורא דרך עראי ואפילו יכול לכוין:

ט האומנין וכן בעה"ב שהיו עושין מלאכה בראש האילן או בראש שורות הבנין קורין קריאת שמע במקומן וא"צ לירד אבל מכל מקום צריכים להתבטל ממלאכתם בפרשה ראשונה כמו שנתבאר:

י הכתף אף על פי שמשאו על כתיפו קורא קריאת שמע מפני שיוכל לכוין אבל לא יתחיל בשעה שטוען ולא בשעה

שפורק מפני שאין לבו מיושב:

חלק א סימן סג, לישב בשעת קריאת שמע ושלא יישן, סעיפים זי

א קראה למפרע לא יצא שנאמר והיו בהווייתן יהו במה דברים אמורים בסדר הפסוקים אבל אם הקדים פרשה לחברתה אע"פ שאינו רשאי יצא לפי שאינה סמוכה לה בתורה:

ב קרא פרשה וטעה בה אם יודע היכן טעה כגון שקרא כל הפרשה ודלג פסוק אחד באמצע חוזר לראש אותו הפסוק וגומר הפרשה שאם יקרא הפסוק במקום שנזכר נמצא קוראה למפרע (ואפילו דילג תיבה אחת או אות אחת או ששינה נקודה אחת על דרך שיתבאר בסימן קמ"ב צריך לחזור לראש הפסוק שטעה בו) ואם אינו יודע היכן טעה צריך לחזור לראש הפסוק ממקום שמסתפק בו בטעות כגון אם ידוע לו שאמר פסוק שמע בכוונה חוזר לואהבת ואם אינו יודע שאמר שמע בכוונה חוזר לשמע:

ג טעה בין פרשה לפרשה שהוא יודע שסיים פרשה ואינו יודע אם ראשונה ואם שניה חוזר לסיום פרשה ראשונה ויתחיל והיה אם שמוע:

חלק א סימן סד, דין הטועה בקריאת שמע סעיפים א"ג:

לקוטי תורה

תוכן הפרק: הגילויים של אלקות נקראים "אור" ו"שם" [בפרק זה ממשיך בביאור לשון הברכה "בורא קדושים ישתבח שמך" - ומבאר דיוק הלשון "ישתבח שמך", שמשבחים את שמו של הקב"ה, ולא את הקב"ה עצמו:]

ומ"מ נאמר עליהם בורא קדושים ישתבח שמך, היינו שעם כל השבח הזה של בחינת הנשמות [שנפרט לעיל, ושנובע ממה ש"עלו במחשבה"] וכל בחינות הקדושים [היינו העליות האין סופיות של הנשמות] עד רום המעלות, אינן מקבלים ומשיגים

חומר כדור השמש. כי לא זו בלבד שאין יציאת אור השמש מן השמש דומה, למשל, לעירוי מים מכלי לכלי, שהמים עצמם נשפעים ממקום למקום; אלא אין זה אף כהשפעה רוחנית.

ולמשל, אדם המלמד סברא שכלית לתלמידו, הרי הסברא ש"משפיע" ומוסר לו היא מהות אותה סברא כפי שהיא מובנת בשכל הרב. [ואף אם אינו מגלה ("משפיע") לו את כל העומק (כפי שהוא מבין לעצמו), מכל מקום הסברא שמוסר לו היא עכ"פ "חלק" מסויים מהסברא כפי שהיא מובנת בשכל הרב].

משא"כ אור וזיו השמש אינו חלק מגוף כדור השמש עצמו כלל אלא רק ענין חיצוני בלבד (כמו "אפשיין"), ולכן נחשב האור כאין ואפס לגבי השמש עצמה (מאחר שאין בו כלום ממנה).

משל למה הדבר דומה: צורת אדם הנראית במראה (הנק' "שפיגל"), שאין בצורה זו כלום ממהותו ועצמותו, והוא ענין חיצוני בלבד ואין בו כלום מגוף האדם עצמו.

עד שאין שום שינוי בעצם השמש אם מאיר אורו על הארץ, או אם יחשיכו העבים או שישתירו חלוני הבית ולא יומשך שם האור, אין מכלל זה שום שינוי כלל במאור השמש.

מאחר שאין באור מאומה מגוף כדור השמש, במילא אין יציאת האור מן השמש עושה שום רושם ושינוי בשמש עצמה, עד שאין שום שינוי כלל בשמש בין אם האור הגיע בפועל לארץ ולדרים עלי' או שלא הגיע - אם מחמת עננים המסתירים אותו או משום שבבית מסויים החלונות היו מוגפים והסתירו אותו.

[וזהו התוכן המיוחד שבתואר "אור", משא"כ פשטות הכינוי "שפע" (שנקטו החוקרים) מורה בדרך כלל שהדבר הנשפע הוא "חלק" ממהות המשפיע שנשפע להמקבל, ולכן בהכרח שההשפעה תעשה רושם ושינוי במשפיע, וכמו חכם המבאר סברא לתלמידו, שבשעת הלימוד הוא שקוע ומרוכז בהשפעה זו, ששכלו מצומצם בהסברת הענין לתלמידו].

כך פירוש אור אין סוף הוא רק בחינת הארה המתפשט ונמשך ממנו ית'.

וזהו שבזהר ובס' עץ חיים נקראו גילויים מאלקות (דהיינו החיות האלקית המחי' את כל העולמות,

אלא מבחינת שמו ית' בלבד, שבבחינה זו הם מהללים סלה.

למרות כל שבחן ומעלתן של הנשמות, שעלו במחשבה ושרשן בתורה - חכמתו ית', ושהן למעלה מזמן ומקום ושנקראות "קדושים", ולמרות כל העילויים של הנשמות ועבודתן בהיותן בגן עדן, שמשבחות לה' תמיד ועולות ממדרגה למדרגה ובעילוי אחר עילוי בהשגתם מזיו השכינה עד שהן מגיעות למדרגות גבוהות מאד (- "רום המעלות"), הנה כל השגות אלו עדיין אינן אלא בשמו של הקב"ה (כמ"ש "ישתבח שמו"), ולא בהקב"ה בכבודו ובעצמו.

[והולך ומבאר גדרה ומהותה של בחינת "שמו" יתברך, בהקדם ביאור כללי אודות הגילויים וההמשכות של אלקות לעולמות ונבראים (שבמדרגה זו היא השגת הנשמות):]

ובמאמר רז"ל נהנים מזיו השכינה, ובוהר נקרא בלשון אור, וכמ"ש בעץ חיים אור אין סוף.

אמרו חז"ל, שבעולם הבא (בגן עדן) צדיקים יושבים ונהנים מזיו השכינה, והנה דייקו בלשונם, שההנאה בגן עדן היא רק מ"זיו השכינה", שאין זו השכינה עצמה כביכול אלא רק "זיו" ממנה, הנקרא בזהר בשם "אור", וכן בכתבי האריז"ל נקרא "זיו השכינה" בשם "אור אין סוף".

[פירוש:]

החוקרים כינו את ה"גילויים" וההמשכות של אלקות בתוך הבריאה בשם "שפע", אולם כינוי זה אינו מתאר את הדבר הנשפע אלא רק שיש כאן "השפעה" מן המשפיע אל המקבל.

ואילו המקובלים כינו את הגילויים וההמשכות בשם "אור".

ולכאורה אינו מובן מדוע נקטו ל' "אור" דוקא ש"הוא משל גשמי", דהו"ל לנקוט גם הם ל' שפע שאינו מתאר את הדבר הנשפע [שמטעם זה נקטו החוקרים ל' שפע, כדי שלא לתאר בו ית' ציור מוגבל]?

אלא שמשל זה בא ללמדנו את גדרם של הגילויים מאלקות הנשפעים בעולמות ונבראים:]

פירוש, עד"מ אור השמש המאיר לארץ ולדרים, שהוא זיו והארה ממנו, ונחשב לאין ואפס לגבי עצם השמש שהוא מקור האור והזיו.

באור השמש לא נמצא כלום מעצם השמש ומגוף

יש לנשמות השגה לשבחו ולהללו כאמור, וזהו ישתבח שמך.

כמ"ש בפרקי דר' אליעזר עד שלא נברא העולם היה הקב"ה ושמו הגדול בלבד.

בפרקי דר' אליעזר נקרא אורו של הקב"ה - "שמו הגדול".

ובזה יובן אמרו "עד שלא נברא העולם הי' הוא ושמו בלבד", דלכאורה אינו מובן, מהו ענין "שמו" של הקב"ה קודם בריאת העולם, דאיזה צורך יש ב"שם" כשאין מי שיקראהו בשם? דלכאורה כל ענין השם לא יתכן אלא רק לאחר בריאת העולם כשיש מי שיוכל לקרותו בשם.

אך הענין, ד"שמו" הוא כינוי ל"אורו" של הקב"ה, שגם קודם בריאת העולמות ישנו ה"אור", שהוא גילוי שכינתו יתברך.

[משל למה הדבר דומה - לאור השמש, דאף קודם שהשמש מאירה בפועל לארץ ולדרים עלי, קיים בשמש עצמה הכח להאיר את העולם (ונקרא "אור הכלול במאור"); וכך למעלה כביכול, דעוד קודם שנבראו העולמות ישנו ענין ה"אור" אצלו יתברך, שהוא הכח לגלות את עצמו].

ומובן שפיר הא שישנו "שמו" גם עד שלא נברא העולם (אע"פ שאז אין צריך לשם), כי הכוונה בתואר "שם" היא לגדר ה"הארה בעלמא" כמו שנתבאר.

והכל הולך אל מקום אחד וכוונה אחת, להבין ענין חיות אלקות המחיה את כל העולמות, איך שאינו נוגע כלל לעצמיות.

שני התוארים על גילוי השכינה - "אור" ו"שם" - כוונתם (באופן כללי) אחת, כי בשני משלים אלו (ד"אור" ו"שם") יש נקודה משותפת, המלמדת יסוד עיקרי באופן השפעת החיות מאתו ית', כיצד אין השפעה זו עושה שום שינוי בו יתברך (וכנ"ל במשל מאור השמש, שאין שום חילוק בשמש עצמה אם אורה מתפשט לארץ ולדרים עלי אם לא; והמשל מ"שם" יבואר בארוכה לקמן).

רק שכל מדרש מדבר בלשון אחר ומשל אחר, וכמ"ש וידבר שלשת אלפים משל.

הפירוש ב"ידבר שלשת אלפים משל" הוא, ש"על כל דבר מדברי תורה" הי' שלמה המלך יכול לגלות שלשת אלפים משל). כלומר, אין הגדלות בכך שידע

שבמדריגה זו היא השגת הנשמות) בשם "אור אין סוף", לפי שאינו אלא "הארה" בעלמא המתפשטת ונמשכת מאתו ית', וכמו אור וזיו השמש המתפשט מן השמש שאינו תופס מקום לגבי השמש.

[ע"פ ביאור זה בתואר "אור אין סוף" המובא בזהר ועץ חיים מתיישבת קושיא עצומה:

אחד מעיקרי האמונה הוא שהקב"ה אינו בגדר שינוי, וכמ"ש אני ה' לא שנית. דאע"פ שהקב"ה מהוה ומחיה ומקיים את העולם, עם כל זה "אינו מתפעל ח"ו ממאורעי העולם ושינוייו ולא מהעולם עצמו, שכולם אינן פועלים בו שום שינוי ח"ו", היינו, שלא רק שאין הקב"ה מתפעל מהשינויים שבנבראים, אלא גם עצם הבריאה אינו פועל שינוי בהקב"ה, דנברא העושה איזו פעולה, הרי בשעת מעשה הוא עסוק בזה, משום שכוחות נפשו מלוכשים בהעשי, ונמצא שנפשו מתפעלת ומשתנית ע"י העשי, שאינו דומה מצב הנפש קודם העשי למצבה בשעת העשי; משא"כ אצלו ית', אע"פ שהוא בורא העולם אין פעולה זו עושה בו שינוי ו"התפעלות".

ולכאורה, כיצד ניתן להבין שבריאת כל העולמות והנבראים אינה פועלת שום שינוי בו יתברך?

אך טעם הדבר הוא לפי שהתהוות כל העולמות והנבראים היא על ידי אורו של הקב"ה בלבד, והיות האור אינו אלא הארה בעלמא כאמור, אין זה פועל שום שינוי ב"מאור" (וכמשל הנ"ל מהשמש, שאינה משתנית מאומה על ידי האור הזורח ממנה)].

והנה הארה מבחינה זו על ידי צמצומים רבים נמשך להיות מושג לקדושים הנ"ל.

כל מה שאפשר להתגלות מן השכינה לנבראים, ואפילו לנשמות ישראל שהן בחינת "קדושים" כנ"ל, אינו אלא מבחינה זו, היינו האור והזיו המתפשט ממנו יתברך (כל' חז"ל הנ"ל "ונהנים מזיו השכינה"). ואף גם זאת, לא עצם הזיו עצמו משיגים, אלא רק "הארה" ממנו, ואף זאת, רק לאחר שהאור מתצמצם ומתמעט ממדריגתו על ידי צמצומים רבים (כפי שיבואר להלן)

וזהו פירוש ישתבח שמך, כי הנה בחינה זו שנק' בלשון הזהר אור נק' ג"כ שם.

ומעתה יובן דיוק לשון הנוסח "ישתבח שמך" דייקא, כי בחינה זו הנק' "אור אין סוף" היא היא גדר שמו של הקב"ה (כפי שיבואר בסמוך בארוכה), ורק בו

וכן בלשון מקרא הוא [היינו אורו יתברך] נק' ג"ב בלשון שם.

גם בלשון המקרא נקט ה"משל" ד"שם" [ש"הוא משל רוחני], "וכמ"ש ליראה את השם הנכבד והנורא; למען שמו הגדול; קראו בשמו".

ד"ה את שבתותי תשמרו פרק ד

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

ובכל הנ"ל יובן מ"ש ה' יחתו מריביו ונקוד טעם גרשיים על הוי' כנ"ל. דהנה מבואר למעלה בענין ויבאו בני האלקי' להתייצב כו' דשם הוי' הוא כולו חסד ורחמים כו' ובני האלקי' הוא בחי' גבו' דקדוש' לעמוד לנגד מדת החסד דהוי' כו', אך מפני מה מתעוררי' בני האלקי' למדה"ד הרי זה בא מהעלא' כחות הדינין הקשי' של המקטרגי' רעי' כנ"ל שהן המעוררי' לבחי' הגבורי' עליונו' דקו השמאל משום שיש להם הסתעפו' ואחיוה שם כענין הנ"ל ברישא דעשו בעטפוהי' דיצחק כו' עד שגם בחי' גבו' דקדוש' מעוררי' את הדין כענין מה נשתנו אלו מאלו בשעת קי"ס כנ"ל. וזהו פי' מריביו' פועל יוצא שפועלי' וגורמי' מריבה עליונה' דקו השמאל בקו הימין כו' וכתוב ה' איש מלחמה וכמארו"ל בים נדמה להם כבחור עושה מלחמה וכמ"ש תפארת בחורים כחם ובמ"ת נדמה להם כזקן כו', הענין הוא שבמלחמה זאת שיגבר כח החסד על הדין צריך להיות ע"י שיומשך בחי' עוז וכח עצום בחסד שהוא מבחי' הגבו' שבחסד הנ"ל כמו ענין שלהובי' דרחימותא וכמ"ש כי גב"ר עלינו חסדו כו', וזהו עיקר הישועה שבימין כמ"ש הושיע לו ימינו לגבור על כח הדין שבשמאל כידוע והיינו דוקא ע"י בחי' עליי' והגבהה דמדת החסד שעולה במקור הראשון שלמעלה ממקור תולדו' הקוין דימין ושמאל והוא במדו' הגדולי' דפנימי' הכתר שבבחי' פנימי' חכמ' כנ"ל בענין חסד"י כו', והוא מה שנמשך בשינוי הרצון מדין לחסד כענין יהי רצון מלפניך כו' שהן י"ג מדה"ר כו', וזהו ענין עלי' הא' בטעם הגרשיים שבהוי' זה שזהו ענין עלי' דחסד דז"א ששרשו במוחין דאו"א להעלותו למעלה בפנימי' הכתר דג"ר ע"י כו', ששם אין מקום כלל לשרש דשרש אחיז' לדין דגבורי' קשות מפני שכולו טוב ורחמי' פשוטי' כנ"ל כמ"ש א"ך טו"ב כו', ועלי' הב' הוא בקו השני דגרשיי' זה היינו מבחי' פנימי' הכת"ר לעצמו' אא"ס שבמלי' דא"ס שנק' חסד"י ממש, שהוא בחי' העלם אחר העלם הראשון ומשם מאיר שרש י"ג מדה"ר שבכת"ר כו' מלמעלה למטה עד שיחת"ו מריביו' שהן כחו' הדינין קשין שלמטה ויכנעו

הרבה משלים על ענינים שונים, אלא שהי' יכול לומר הרבה משלים אמיתיים על כל ענין וענין שבתורה. וכך בעניננו, דזה שבפרקי דר' אליעזר נקט המשל ד"שם" ואילו בזהר (וכתבי האריז"ל) נקט המשל ד"אור", הם שני משלים על ענין אחד.

לבלתי יתעורר עוד שום קטרוג גם למטה כלל לפי שנכנעו בתכלית להיות גם הקטיגור סניגור כו' (וכמשי"ת ב"ה) וזהו כללו' ענין הב' קוין דגרשיי' זה וד"ל. **ולהבין** ביאור זה בדרך פרט הנה יש להקדים תחלה ביאור ענין מה שאנו או' בעל הניסי' דחנוכה ואתה ברחמיך הרבי' עמדת להם בעת צרתם רבת את ריבם דנת את דינם כו' דלכאורה יפלא מהו זה שאו' עמדת דוקא, אך הענין הוא משום דכתי' הנה ה' עומד לריב עמים דמשמע דכל ריב הוא בעמידה דוקא ע"כ גם כאן א' עמדת להם כו' רבת כו', וכן ומלך גיבור לריב ריבם כו' שהוא ית' רב את ריבנו וכמו שאנו מבקשי' בש"ע דראה בענינו וריבה את ריבנו כו'. דהנה ארו"ל ג"ש הראשונ' יושב ועוסק בתו' ג"ש שני' יושב ודן את כל העולם כו' עד"מ מלך בישבו על כסא המשפט לדון אנשי מדינתו הרי ראשו נשפל בישיבתו ורגליו מוגבהין ובעמידה הרי הוא להיפך שראשו הגבה למעלה בזקיפת הראש והרגלי' עומדי' בארץ בהשפלה יותר מבישיבה (וכאדם שעומד לריב שנוקף מישיבתו ויעמוד על רגליו דוקא וראשו זקוף כו'). ויובן זה עד"מ באדם שמדותיו חו"ג הכל נמשך מן השכל שבראש כידוע וכאשר יצטרך לדון איזה דבר שבין אדם לחבירו ירד אור השכל במדותיו שכלב אם לזכות או לחוב וה"ז שפלו' וירידה לעצם השכל שבמוח כשלומדו לעצמו. כך עד"מ ג"ש יושב ועוסק בתו' לעצמו ואח"כ יורד ונמשך במדו' עליונו' דאצי' לדון העולמו' כמ"ש וישב ה' מלך לעולם כו' וכן ה' למבול ישב וכהנ"ל כמו ישיבת המלך על הכסא שירד אור חכמתו במדותיו ע"כ נק' כפיפה שכופף קומתו בישיבתו אך רגליו מוגבהין, הענין הוא כידוע דהרגלי' הוא בחי' הילוך אור החסד ושפע למקבלי' בג' עולמו' כמ"ש הארץ הדום רגלי' כו' (והוא בחי' נה"י דז"א שזהו שא' יושב וזן את כל כו'), ובשעה שדן במדו' שכלב עפ"י הורא' השכל בחי' הרגלי' שהן נה"י בהגבהה לבלתי ירדו למטה עדיין עד ג"ש האחרונ' יושב וזן כו' שנשפלי' למטה לעשו' החסד בפ"מ כו' עד"מ מלך במשפט או ירומם בעצמו לבלתי ישפיע עדיין כו' וכמ"ש

מורה הגבהה יתירה על עצם כח שכלו לעצמו מפני שצריך לנצח למנגדו בריב שאז יעמוד על רגליו להרים ראשו, והענין הוא כי לנצח למנגד צריך להגביה עצמו ביתר מכפי כח חכמתו והוא בעצמו' כחו שלמעלה ממקור השכל שבראש כו' ואז יכנע המנגד כמו קומה ה' ויפוצו אויבין וינוסו כו'.

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתויבתא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

והולכים וב"ה אומרים מעלין בקדש ולא מורידין וידוע דהלכה כב"ה, ולהבין שרש ענין מחלקותם כי אלו ואלו דא"ח הם אלא שהלכה כב"ה, יובן ע"ד הפסוק אשור כי יבא בארצנו וכי ידרוך בארמנותינו והקימונו עליו שבעה רועים ושמנה נסיכי אדם (מיכה ה' ד') וידוע דהרועים הם האבות ומשה כו' והנסיכים הם עמרם ישי כדאי' בפ"ה דסוכה (דף נ"ב ב', וע' ילקוט) ומפשוט ל' הכתוב משמע שהנסיכים יכולים לפעול יותר מהרועים שמתחלה והקימונו עליו ז' רועים ואם יהי' בלא יועיל הרי ח' נס"א וזה יפלא שהרי מבואר מי המה הרועים שהאבות ומשה בודאי גדולים יותר מעמרם ישי כו', אך הענין כי לא ראי זה כראי זה שהרועים הם המפרנסים כללות ישראל בהשפעות פנימי' אלהות במוחם והשגתם לדעת את ה' ולאבהה וליראה אותו שעש"ז נק' רועים וזה הוראה על היות נשמתן למעלה מבחי' משא"כ בהנסיכים, ומ"מ באחת מעלת הנסיכים עודפת שעם היותם מבחי' חיצוני' לגבי הרועים הנה הם חיצונית מעולם העליון מן העולם של הרועים ובעבור זה היו מנוקים משום חטא ואשמה כמארז"ל בד' שמתו בעטיו של נחש (שבת נ"ה ב') וכמשל עלי אילן אתרוגים או מנגסי"ן עד"מ לגבי איזו פירות האילן שאינו חשוב כמותם שיש מעלה בפירות שיש בהם טעם משא"כ בעלין ומ"מ יש מעלה בעלין משא"כ בפירות שאינן חשובים כמותו שהרי הוא מסוג אחר והנה שרש ענין הרועים למעלה הם מבחי' ז"ת דאצי' המתלבשים בכלים אבל הנסיכים שרשן מבחי' מקיפים ולכן הם ח' כי שרשן משמנה מזלות דא"א הראשונים שהם בחי' מקיפים כי מולאלפים ואילך הוא שרש הפנימי' שהוא השפעה המתמצמת להחיות חו"ב שהם ב' אלפין אאלפך חכמה אאלפך בינה משא"כ המזלות שלפניו הם מקיפים שאינן יכולים להתלבש בכלים ולכן הם יכולים יותר לגרש הרע מהרועים כי מהפנימי' נמשך אחר ריבוי הצמצומים יניקה לחיצונים כידוע בענין אברהם שיצא ממנו ישמעאל וכמ"ש במצות נט"י אבל המקיף יכול לדחות החיצונים וזהו

ויגבה ה' צבאו' במשפט כו' וד"ל. אך הנה בעמידה נזקף הראש שהוא בחי' המוח' שבראש שעולין לבחי' עצמותו בלתי יריד' והשפלה לדון דבר מה כו', ועוד יש יתרון מעלה בעמידה לריב יותר גם מלימוד החכמ' לעצמו בשכל העצמי שלו שלמעלה משיב' למשפט שהרי גם בישיבתו בלימודו הוא קם משיבתו לדון ולריב עם מנגדו שזה

ג) ואחר שנתבאר כללות ענין הציווי בהדלקת נר חנוכה עם פי' הברכות שמברכים עליהם, מעתה נבא לבאר פירוש דקדוקי הדינים שציוו חז"ל במצוה הזאת, למען תשכיל כמה גדולים דברי חז"ל אשר גם במצוה שציוו הם יש בה כמה גנוי סודות התורה והמשכות עליונות מאד מאא"ס ב"ה ושבדקדוק א' במצוה שלהם תלוי ענינים גדולים בהמשכת א"ס ב"ה ותדבק נפשך בהם כי חיים הם למוצאיהם ומזה תקיש על שאר כל המצוות דרבנן וכן דקדוקי ד"ס שבכל מצוה דאורייתא וכמארז"ל גדולים ד"ס יותר מד"ת שד"ת יש בהן עשה ול"ת וכל העובר על ד"ס חייב מיתה כו' (עירובין כ"א ב') ואמרו ע"פ כי טובים דודין מיין (שה"ש א' ב') עריבים עלי ד"ס כו' (ע"ז ל"ה א' וברש"י) וטעמם ונימוקם בזה נת' במ"א: ונתחיל בעזה"י על סדר שנתבאר דיניה בשו"ע או"ח:

א. סי' תרע"ע וענינו שחנוכה מותר בעשיית מלאכה וכבר נת' הטעם לעיל, רק מבואר ג"כ שמה שהנשים נוהגות שלא לעשות מלאכה בשעת הדלקת הנרות הוא מנהג טוב והטעם כדי שלא יבואו להשתמש לאור הנרות שאסורים מליהנות לאורם כמ"ש סי' תרע"ג. והענין כי אע"פ שחנוכה מותר בעשיית מלאכה לפי שאין ההארה באה בגילוי למטה במל' רק בבחי' הודאה מ"מ נגד אור הנר עצמו עכ"פ אסור מלהשתמש לאורו לפי שהנר עצמו הוא המשכת אור הח"ס שלמעלה מהשתלשלות ואין בו כדי להיות משתמשים בו לצורך קיום התמידי של העולמות כדי שלא ינקו החיצונים ולכן נהגו שלא לעשות מלאכה כלל בזמן שהנרות דולקים והארה זו מאירה כו'. אבל לאחר הסתלקות הארה זו מותר לעשות מלאכה לפי שאין הגילוי בפנימי' כנ"ל:

ב. סי' תרע"א נתבאר סדר הדלקות הנרות ומקום הנחתן והוא שיום ראשון מדליק א' מכאן ואילך מוסיף והולך וכדברי ב"ה (בשבת כ"א ב') ובית שמאי חולקים שם ואומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך וטעמם שב"ש מדמים זה לפרי החג שמתמעטים

ע"פ מאמר הזהר פ' ויצא בפ' קומה ה' למנוחתך (תלים קל"ב ח') שיש ב' אופנים בבירור הניצוצות וכו"ל וע"ש), ולכן דעת ב"ש לדמות זה לזה דכמו בסוכות ה' מתחלה הגילוי יותר רב ואח"כ נתמעט והולך שלכן ביום ראשון הקריבו י"ג פרים וביום שני י"ב וכו' כי מתחלה בכדי שיתבטלו צ"ל הארה רבה ואח"כ ביום שני להיות כי כבר חלש תוקפם ונבררו מעט מהם די בהארה פחותה מזו וכן בכל יום מתמעטת ההארה המתגלית מחמת כי גם השרים המתבררים מתמעטים מדי יום, וכמ"כ דעתם בחנוכה שהוא הדרך הב' שהוא המלחמה עמהם כנ"ל צ"ל תחלה הארה רבה בכדי שיהיו נדחים ונמוגים בפני' ואח"כ יהי' מתמעטת והולכת כי אז אינו נצרך לגלוי רב כ"כ מטעם הנ"ל כי כבר נדחו מהם בימים הקודמים, וב"ה חולקים עליהם ואומרים שיום ראשון מדליק א' מכאן ואילך מוסיף והולך, ול"ד לפרים דסוכות כי חג הסוכות הוא מדאורייתא ואורייתא מחכמה עילאה נפקת מלמעלה למטה וא"כ באה ההארה מצד עצמה ממעלה למטה, ולכן גם הארה היותר גבוה יכולה לבא ולהתגלות בתחלה מאחר שבאה ממעלה למטה מי מונע ומי מעכב, משא"כ הדלקת נר חנוכה שהוא מדרבנן שהם גזרו אומר שיהי' המשכה זו ע"י הנרות כי יש בהם הכח הזה שמזה הטעם נצטוונו לשמוע בקולם כמ"ש ע"פ התורה אשר יורוך וגו' לא תסור כו' (דברים י"ז י"א) ומ"מ לפי שהוא ממטה למעלה א"א להמשיך כל ההארה הגדולה כא' אלא מעט מעט ומתחלה תפסת מועט ואח"כ הולך ומתרבה כי מעלין בקדש וד"ל:

מצות נר חנוכה

והקימונו עליו ז' רועים ואם עכ"ז לא יוכנע כ"כ אזי יבאו ח' נס"א ובפניהם לא יוכל לעמוד כנ"ל והנה שרש ענין ח' ימי חנוכה, הוא ג"כ כנגד ח' נס"א הנ"ל, כי מבואר למעלה בענין נס דחנוכה שאז נתגברה חכמה דקליפה ורצו להשכיחם תורתך וחכמה האלהית, ולזה הוצרך להיות תוס' אור החכמה והיינו מהכתר שלמעלה מהחכמה וההשפעה צריכה להתמשך ע"י מדות שבכתר כנ"ל ולפי שהעיקר הם ח' המזלות הנ"ל שהם מקיפים לכן קבעו שמונת ימים כנגד שמונה מזלות שמונה נס"א שע"י כל א' נמשך השמן הטהור לאבד חכמה דקליפה כנ"ל כי המקיפים הם הדוחי' הרע ביותר כנ"ל, ובסדר ההמשכה נחלקו ב"ש וכו"ה ב"ש מדמים זה לפרי החג כי באמת הם ענין א' כי הפרים מתחילים מ"ג ומסתיימים בז' ג"כ רומז לענין המשכת המקיפים מיגת"ד הנ"ל וממשיכים אותם בשביל שע"י יתבטלו הקליפות כי יוכלו ניצוצי קדושה שבהם במקיפים הללו כנר בפני אבוקה וזהו שהיו מקריבים ע' כנגד ע' אומות שיוכלו בקדושה והיינו כענין הנ"ל בח' ימי חנוכה שהוא ג"כ המשכת מקיפים הללו רק ההפרש הוא שבסוכות אינו בבחי' מלחמה אלא אדרבה בבחי' התקרבות שע"י גילוי חסדים העליונים מבחי' מקיפים העליונים אזי ימין מקרבת גם את הע' שרים לקדושה שלא יהיו יש ונפרדים לגמרי מאחדותו ית' אלא יתבטלו לפני הקדושה, ובחנוכה הוא בבחי' מלחמה להעבירם לגמרי מחמת שנתגברו אז כ"כ עד שלא הי' אפשר לבררם אלא ע"י שיהי' המשכת הארה מבחי' נס"א הנ"ל להעבירם לגמרי (וכמ"ש במ"א

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

יניף על השגה דעכשיו ולא להחרים מכל וכל לגמרי. ויכהו לז' נחלים ז' בקעי' ובאמצע ישארו המים, להורות שמה שעד עכשיו הי' למעלה מהשגה יבוא לע"ל בהשגה, אמנם ההשגה תהי' ע"ד השגת החכ' ולא הבינה, ולכן לא יהי' הנהר ע"ד רחובות הנהר וכציור נהר הנפסק³³ לחלקים כו'. וזהו שא' במד"ר הבל הבלים³⁴ על ז' ימי בראשית, בשלישי יקוו המים ולע"ל והחרים, והיינו כי ז' ימי בראשית הם הבל, פי' ששרשם מבחי' הבל שהם מילוי שם ס"ג שעולה מספרו הבל, אמנם לע"ל שיתעלו לבחי' ע"ב

[[פג]] **ובזה** יובן ג"כ מה שבים נא' והחרים ובנהר והניף, ומדוע לא נאמר לשון חרם גם בנהר או ל' הנפה גם בים, והיינו כי ים שהוא מעלים אור האצי' שפועל התהוות ב"ע יחרימו ה' לע"ל מכל וכל, בכדי שיוכלו לבוא לגילוי אור האצי', שבכלל אבא מקננא באצי', אמנם זהו דרך מעבר הבינה בחי' השגה, לכן יניף ידו על הנהר לבטל את בחי' השגה זו בכדי לבוא לבחי' אוא"ס שלמעלה מהשגה, ומ"מ מפני שגם מה שעכשיו למעלה מהשגה ישיגו זה ע"ד ברק המבריק דעכשיו, ולכן

גו' מחר חודש, וסד"ה וביום הביכורים.

ב' פיסקאות הראשונות נת' בארוכה לעיל ד"ה והחרים ע' רנט ואילך. וראה ד"ה והחרים באוה"נ נ"ך (כרך א) ע' קצא-ב.

33) וכציור נהר הנפסק: אצ"ל: אלא כציור נהר הנפסק.

34) הבל הבלים: הוא רישומי דברים בקצרה להמשך והחרים תר"א ושייך להמאמרים: ד"ה והחרים, ד"ה אם בחוקותי, ד"ה ויאמר

דשכינתא, ע' בלק"ת בד"ה מה יפו פעמיק³⁸, כן לע"ל כשיתעלו ישראל כ"כ ידריכו בנעלים, פי' שההילוך שלהם יהי' ע"י נעלים המסתירים עוצם מעלת נש"י בכדי שיוכלו הנבראי' שלמטה מהם לקבל מהם, וכענין עתידים צדיקי' שיאמרו לפניהם קדוש ונודע כי קדוש אומרים השרפי' דבריאה שמתהווים ע"י נעל דשכינתא דאצי', כן יהי' לע"ל בישראל. וביאור הענין בכלליות דג' בחי' אדם הם ג' עולמות ביי"ע, ובוהר הרקיע כ' שיש כדוגמת עתיק לעילא מגלגלתא דא"ק, שזהו אצי' דכלליות, ומאחר שנופל שם אצי' שייך שם ענין ים ונהר, ולע"ל יחרים הים ויניף הנהר ובנ"י יתעלו במדריגה עליונה כזו, ולכן ידריכו בנעלים ועי"ז יהי' מסילה לשאר עמו. ועפ"ז יובן דקדוק רש"י שפי' ע"פ והי' ביום ההוא יוסיף וגו' מאשור ומפתרוס שאינו כ"א ז' גליות, והיינו שע"י הבירור דז' גליות ז' מדות הרעות שורש ע' לשון בזה"ג, עי"ז נזכה להגילוי העצום דלע"ל בבחי' ז' נחלים כו'.

המשך והחרים תרל"א

ד"ה וביום הביטורים

שהוא בחי' אורח שלמעלה מתהו ותיקון כמ"ש בהגהו' לד"ה ראה אנכי דתרכ"ב³⁵, ולכן והחרים כו'. ומה שיהי' מספר ז' נחלים לע"ל הוא ע"ד שאה"כ והי' מספר בני"א אשר לא יספר וכענין שנת' בד"ה ועמדו רגליו³⁶ ובד"ה ויצוום³⁷ שיש בחי' אותיות אשר אם היו באים לגילוי הי' נעשה מהם מספר רב כו', אמנם הנה הם עדיין קודם התגלותם בבחי' בלי מספר, ושרש ענין מספר ז' כי קר"ס הי' ליי"ב קרעים נגד י"ב בקר, להיות כי ע"י הים עלו שבטי ישראל מבחי' י"ב בקר דבריאה לבחי' י"ב גבולי אלכסון דז"א, אמנם לע"ל ע"י הנפת הנהר יתבקע העלם דאימא שהיא אם הבנים ז' מדות, ויכוואו לשרשן ז' תחתונות דעתיקא והוא מה שז"א בעתיקא אחיד ותליא. ואיך יהי' הגילוי אם שיתגלה ז' תחתונות דע"ק בז"א או ז"א יתעלה בע"ק, זהו הפלוגתא בין הת"י לרש"י, וכפלוגתא של הוזהר עם הארז"ל. ופי' והדריך בנעלים, פי' שנש"י יצטרכו לנעלים ע"ד שעכשיו יש בחי' מלאכים שנק' בשם נעל

35) בהגהות לד"ה ראה אנכי דתרכ"ב: אוה"ת ראה ע' תרלו. וראה גם סה"מ תרכ"ז ע' רח.

36) שנת' בד"ה ועמדו רגליו: מאמרי אדה"ז תקע"א ע' נז ואילך. נביאים ע' רנח ואילך. ד"ה זה בסה"מ תר"ל ס"ע שכא ואילך.

37) ובד"ה ויצוום: סה"מ תרכ"ז ס"ע ק ואילך.

38) בלק"ת בד"ה מה יפו פעמיק: שה"ש מג, ג ואילך. וראה גם לקו"ת חוקת סד, ב. שה"ש כה, א.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס החלצו

יז. וזהו ענין קליפת מדין לשון מדון ומריבה שהוא ענין הפירוד וההתחלקות כענין שנאת חנם הנ"ל שהוא ההיפך ומנגד לכללות שם הוי' שהוא בחינת היחוד וההתכללות דוקא כמו שיתבאר, וקליפת מדין הוא המנגד לזה לגמרי. וגרוע יותר מהז' עממין שהן הז' מדות רעות וכמו התאווה והכעס ורציחה והגאווה כו'. שכל אחד ואחד פוגם רק באות פרטי משם הוי' כו', וכן גם באיסור תורה בשס"ה לא תעשה רחמנא ליצולן שפוגם רק במדריגה אחת פרטית (ומכל מקום כתיב ונוקב שם הוי' כו' לשון נקב שעל ידי שפוגם בפרט אחד משס"ה לא תעשה פוגם גם כן בכללות שם הוי', וכמו על דרך משל בשס"ה גידים כשנוקב גיד אחד ויצא ממנו הדם הרי גורם חלישות בכל הגוף כו'. ומכל מקום לא פגם בבחינת פגם ממש על ידי מעשה הרע שלו רק בפרט אחד כו') מה שאין כן בקליפת מדין שהוא ענין הפירוד וההתחלקות פוגם בכללות שם הוי' כו'. ולכן קשה מאד לתקן קליפת מדין יותר מהקליפות דז' מדות רעות גם באיסורי התורה כו'. והראיה לזה ממה שגלות ראשון שהיה על עוונות חמורים דעבודה זרה וגילוי

ערויות ושפיכות דמים מכל מקום היה רק שבעים שנה, דבזמן ע' שנה תיקנו הפגמים שנעשו על ידי החטאים ועוונות הנ"ל. וגלות האחרון הזה שהוא על שנאת חנם, וכידוע דבעון שנאת חנם נחרב הבית שני כו', ונמשך הגלות המר יותר מ"ח מאות שנים, והיינו מפני שהפגם הוא לכללות כו' כמו שיתבאר. ולכן אמר לתת נקמת הוי' במדין להיות שהן הפכים ומנגדים לכללות שם הוי', לכן המלחמה במדין היא נקמת הוי' ממש כו'. ולכן היה צריך להיות המלחמה על ידי משה דוקא, לפי שמשה היה באמיתת בחינת הביטול והאחדות בבחינת ביטול עצמי כמו שיתבאר, לזאת נתן הוא דוקא כח בנשמות ישראל ללחום עם מדין ולבערם, ולזאת היה צריך משה לפקוד אנשים לצבא כו'. וזהו גם כן שאמר החלצו מאתכם, דהחלצו משמע כולכם, היינו שיהיה בחינת התאחדות והתכללות כולם, היפך בחינת הפירוד וההתחלקות, ועל ידי זה ילחמו במדין לתת נקמת הוי' במדין כו'.

שמחת תורה ופרשת נח רנ"ט

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'תרפ"ו

יתכן שהאדם יעשה מעשים טובים, וזה אינו פועל הטבה בעצם מהותו, ואפילו אם עוסק בתורה לפני התפלה או שמתפלל בחיות, והסיבה לזה: כיון שלא הרחיק את הרע שבו, לכן אין שיפור במצבו, והאור האלקי אצלו בגלות

ואמירת קדיש חזרת השליח-צבור וקריאת התורה בפרט, ואלו שאינם נוהגים כזה הנה לכו זאת שהיא הפך האמת וגורמים חלול השם ורחמנא לצלן^ט, הנה עוד זאת גדול עונם מנשוא שהם עוברים בשאט נפש ובקלות הדעת על האמור בתורה כו'. וכן בעסק התפלה, הרי אנו רואים במוחש שיכול להיות שמתפלל בחיות וכו', ואין זה נוגע כלל על לאחר התפלה בהלכו בעסקו גם כן איזה רשם מהעבודה שבתפלה, וטעם הדבר הוא לפי שהטוב שעושה בלמוד התורה או בהעבודה בתפלה אינו פועל הטבה בעצם מהותו אשר הוא עצמו יהיה טוב, אז ער אליין זאל ווערין בעסער דורך דעם^י, וסבת הדבר הוא לפי שלא ביר ורחק הרע שבו, ועל כן הנה הרע שבו בולע את הטוב, והטוב רחמנא לצלן נבלע בהרע, ולכן אינו נכר בו שום הטבה כלל על ידי עשיית הטוב שלו בתורה ותפלה, אלא אדרבה מראותיהן רע כפאשר בתחלה. (ובאמת הנה ההנהגה הרעה הנ"ל גורם חס ושלום דחיה גדולה כו'). וכמו כן בלעמט זה האור דקדשה נבלע בהם שאינו נרגש בהם כלל, והוא על דרך כמו ענין הגלגולים רחמנא לצלן, שנפש האדם מתגלגל בבצל חי רחמנא לצלן, דנפש האדם אינו מחיה את הבצל חי שיהיה גם להבצל חי שכל ומדות כמו באדם, אלא שהוא אסור וקשור בו, ועל דרך זה הוא בהחיות ואור האלקי שנמשך בלעמט זה, הרי אינו מוסיף בהם דבר, כי אם הוא בסוד גלות.

וטעם הדבר הוא לפי שהטוב נבלע ברע, אשר דגמתו בטבעי בני אדם, וכמו מי שהולך בשרירות לבו הנה גם כשעושה איזה עשיית טוב אין מעשה הטוב שהוא פועל בו שיהיה טוב משום זה, דלכאורה הרי עשיית הטוב היה צריך לפעל איזה טוב בו בעצמו גם כן, ומכל מקום אינו פועל, כי הטוב הנה נבלע ונאבד בתוכו, דהרע שלו מאבד ובוולע את הטוב. והנה מדה זו יכול כל אדם למצא בעצמו, ואפילו אלו אשר בדרך כלל שכים לעסק התורה ובעבודה שבלב לעת מן העתים, הנה עם כל זה הטוב שעושים אינו פועל בהם הטבה בעצם מהותם לפי ערך הטוב שהמה עושים, וכמו שאנו רואים במוחש דיוכל להיות שעוסקים בתורה קדם התפלה, ומכל מקום הנה ההתעסקות אינה פועלת הטבה בעצם מהותם שתהיה התפלה כדכעיי' ושיקבע ענין יראת שמים בלבו כדכעיי' למיהויטי, (ולפעמים הרי יכול להיות הפך מזה ממש, ועומדים בתנועה של פריקת על חס ושלום, והינו שמדברים בשעה שהצבור מתפללים, ואינם עונים "אמן, יהא שמייה רבה", ואינם שומעים קדיש וקריאת התורה, וגם אפילו אם הדבור הוא המשך הלמוד אבל הוא הפך הפונה האמתית של הלמוד, דכל ענינו אינו אלא בשביל העבודה שבלב זו תפלה, ואם אין דעתו לעסק בתפלה ולהאריך בה (כי לא כל העתים שוות כו') אז צריכים להתפלל בצבור דוקא. וגם אם פונתו לטובה להאריך בתפלה בהתבוננות כראוי, הנה גם אז אין אדם רשאי לדבר בשעה שהצבור מתפללים בכלל

חיות הסט"א – מדרגת לבונה זכה, סממן הי"א מסממני הקטורת, בדרך מקיף. והוא ממוצע להמשיך חיות דקדושה לעשר כתרין דמסאבותא

חיותם הוא מהמקיף, והמקיף יש לו תקף פידוע, וכלב אמר להם "סר צלם מעליהם וה' אתנו", והינו שאמר להם דהיא הנותנת דמאחר שחיותם הוא רק מהמקיף, והינו שאין להם חיות מצד עצמם כי אם כל חיותם הוא מהמקיף לכד, אם כן כשסר צלם מעליהם הרי הם מתבטלים ממילא, ומקיף זה דלבונה הרי היא זכה עדין, שהוא טוב עדין, אלא שהוא ממצע, דעל ידו נמשך הארת חיות מעשר ספירות דקדשה להיות יניקה לעשר כתרין דמסאבותא.

אמנם לפי זה מאין הוא החיות דסטרא אחרא ולעמט זה, דהרי כל חיות הוא מצד הקדשה דוקא, אף זהו מבחינה האחד עשר שהוא לבונה וכה, דהינו אותיות המתיים בדרך מקיף, ד"זכה" הוא [אותיות] כ"ז ה', והינו כ"ז (27) אותיות, דיש אותיות שמתיים בדרך מקיף שהוא ענין השבעת השמות, דהשם פועל בדרך מקיף, וכן חיות דסטרא אחרא הוא מהמקיף דלבונה וכה העומד עליהם מלמעלה ואינו מתערב, והינו דחיותם של הסטרא אחרא הוא מהמקיף, והוא שטענו המגדלים "כי חזק הוא" כו', מפני שראו שקבלת

ד"ה יפה שעה אחת

שבת פרשת מקץ, שבת חנוכה

יד. כפי שצריך. טו. כפי שצריך להיות. טז. השם ישמרנו. יז. שהוא עצמו יהיה יותר טוב על ידי זה.

לקוטי דיבורים

א. ברצוני לספר לכם מה שראיתי ושמעתי בהתוועדויות שמיני עצרת הראשונות, שהייתי נוכח בהן, בימי ילדותי.

באחת השיחות¹ כבר דובר, שחסידות דורשת שבכל דבר תהיה הבנה פנימית עמוקה.

הבנה עמוקה משמעה שלא זו בלבד שמבינים את ההמצאה השכלית או את ההבנה השכלית שישנה בהשכלה מסויימת, אלא מבינים גם את הנשמה של ההמצאה השכלית, או של ההבנה השכלית.

השכלה היא שם התואר לכל סוגי ואופני ההבנות. בכל החכמות שישנן, מהחכמה הפחותה ביותר שהיא חכמת המעשה עד לחכמה העליונה ביותר, חכמת האלקות – כלפי כל ההבנות של כל החכמות ישנו התואר "השכלה".

ב. הבנה לכשעצמה היא גוף המוגבל בהגבלות גופניות, ככל גוף אשר מוגבל בהגבלה מסויימת.

למרות שאינן דומות ההגבלות של גופי הדומם – צומח-חי-מדבר, הרי בכל זאת כל אחד מגופים אלה מוגבל בהגבלה גופנית. כך גם "הבנה" היא גוף מוגבל.

ההבדל בין ההגבלות של גופי הדומם-צומח-חי-מדבר לבין ההגבלה של גוף ההשכלה, הוא: את ההגבלה הראשונה רואים בעיני בשר, ואילו ההגבלה של גוף ההשכלה רואים רק בעיני השכל.

ג. המצאה שכלית והבנה שכלית, הן שתיהן גופי השכלה, ולכל אחת מהן הגבלותיה היא.

כל הגבלה מבהירה מציאות מהותו של הדבר. ההגבלה שבמים מבהירה את מציאות המהות של מים, וההגבלה של אש מבהירה את מציאות המהות של אש. כך ההגבלות של המצאה והבנה מבהירות את מציאות המהות של הגופים שלהן.

ישנם סוגי מציאות, שההבדל בין מציאות אחת לזולתה, ניכרת במישור. מציאות אחת קשה והשניה – רכה.

ישנם סוגי מציאות, שההבדל בין מציאות אחת לזולתה, ניכרת בקור וחום, או בצבע ובמראה, האחד לבן והשני שחור, או שהוא ניכר בקול.

ברם, ישנם סוגי מציאות שההבדל ביניהם אינו ניכר בהבדלים האמורים, ובכל זאת קיים הבדל בין מציאות אחת לשניה.

הדברים בהם מתבטאים ההבדלים, הם בהתאם למהות של כל מציאות.

ד. בחסידות מוסבר בקצרה אבל בהירות דייקנית,

שבכל דבר יש "מציאות" הדבר ו"מהות" הדבר. "מציאות" ו"מהות" אין הכוונה שהגוף נקרא מציאות והנפש מהות, אלא – בגוף ובנפש יש בכל אחד מהם מציאות ומהות.

באחד המאמרים מוסבר בהרחבה, שבכל דבר ישנן מציאות ומהות, ובכל אחת משתי אלו – מציאות ומהות – ישנן שוב מציאות ומהות.

"מציאות" ו"מהות" הן ענין של שתיים שהן ארבע. במציאות ישנן מציאות המציאות ומהות המציאות, ובמהות ישנן מציאות המהות ומהות המהות.

הסדר שישנו במציאות ומהות, גם העובדה שבראשונה באה המציאות ולאחריה המהות, וגם העובדה שבתחילה ישנה מציאות המציאות ולאחריה מהות המציאות, ולאחר מכן מציאות המהות ומהות המהות, הרי לא זו בלבד שזה לפי סדר מכוון, אלא שגם הסדר עצמו מראה על ענין ההשכלה שבכך.

ה. דבר ידוע ומפורסם הוא, שהכלל "די לחכימא ברמיזא"² מתבטא במאות ואלפי אופנים שונים.

הסבא אמר לאבי, שכל תשובה בתשובות הרשב"א היא ביטוי נפרד של ה"די לחכימא ברמיזא".

אבי שחש בנשמה שבדברי הרב, הסביר לי בשיחה ארוכה, שבמספר הרב של התשובות שענה הרשב"א, גם בתשובות שסברותיהן יש להן שייכות אחת לשניה – בכל זאת יש בכל תשובה רמז להשכלה שונה.

הסדר בענין מציאות ומהות, נוסף על מה שהוא מראה שהסדר של השכלה הוא, שבתחילה באה מציאות ולאחר מכן מהות, וכן שבתחילה באה מציאות המציאות ולאחר מכן מהות המציאות, מציאות המהות, מהות המהות – ישנה בסדר זה עצמו השכלה, רמז, שמההבנה הטובה במציאות המציאות, יכולים להגיע עד להבנה של מהות המהות.

ו. כל "הוא אמינא" וכל "סלקא דעתך" בהשכלה, מוסיפים לאותה השכלה. כפי שאנו רואים במוחש בלימוד הראשונים, איך הם לומדים את הגמרא, הרי כל סלקא דעתך של אמורא וכל הוא אמינא – מוסיפות בהבנה.

הבנה היא יצירה שכלית מסויימת הבאה מן התנועה-הפעילות של ההשכלה, תנועה הנובעת מההרהור והמחשבה העמוקים באותה השכלה.

כלומר, כשאדם עסוק בענין שכלי, והענין נוגע לו ורוצה להבינו לאשורו, הרי כל הקשור לאותה השכלה, גם מה שניתן להיחשב כחיצוני לגבי הרעיון – מוסיף יתר הבנה גם בתפיסת אותה הבנה.

(1) שיחת כ' כסלו תרצ"ב (קונטרס ט"ז).

(2) זח"א כו, ב. חלק ג. רפ, ב. וראה מדרש שמואל כב, כב.

שהוא שומע, רואה בה החסיד גם נשמה.
ר' הלל היה בעל השכלה גדול, וכשבעל השכלה
אומר משהו, יש להתייחס לכך גם ב"אוזן שומעת",
לשמוע מה שהוא אומר, וגם ב"אוזן מלין תבחן", להבין
את הכוונה שבאותה אימרה.

באימרתו של ר' הלל על "קליטת הנשמה של
האימרה" - טמונה כוונה עמוקה שיש להבינה לאשורה.
י. בחורף תרס"ב כשליוויי את אבי באחת
מנסיעותיו ממסקבה לפטרבורג, בישבנו בקרון, הסביר
לי אבי ההפרש בין נפש לנשמה.

אבי הסביר כמה הבדלים שישנם בין נפש לנשמה.

אחד ההבדלים ביטא אבי בסגנון הבא:

נפש היא חיונית, הנפש מחיה את הגוף, הגוף
לכשעצמו יש בו גם כן חיות, אך זהו חיות של קיום, אלה
הם חיים מתים. החיות שהנפש מחיה את הגוף היא חיות
של חיים.

הנפש לכשעצמה גם היא זקוקה ל"חיות", החיות של
הנפש היא התכלית של החיות, והתכלית של החיות היא
נשמה.

בכל דבר ישנו ה"מה" של הדבר, ה"למה" וה"לשם
מה" של הדבר.

כשמישהו שואל על דבר מסוים : "מה זה?" - אין
הוא שואל על גוף הדבר, אלא על החיות - הנפש - של
הדבר.

חיותו של דבר, אם כי היא עיקר הדבר, בכל זאת
היא רק הנפש של הדבר. תכלית הדבר, שהיא ה"למה"
וה"לשם מה" של הדבר, זה הנשמה של הדבר.

יא. אימרתו של אבי, שבכל דבר ה"מה" שלו הוא
הנפש של הדבר, וה"למה" וה"לשם מה" שלו הוא
הנשמה של הדבר - ניתנת היטב להבנה.

אחרי הקדמה קצרה ויסודית זו, נבין היטב אימרתו
הפנימית של ר' הלל, שלאחר שקלט את הנשמה של
האימרה "ומבשרי אחזה אלקה", קיבל הגוף בעיניו
חשיבות מיוחדת.

אותה קליטה שקלט ר' הלל, חוללה בו מהפכה
שלימה. בתחילה היה הגוף בעיניו דבר מאוס, ואילו
לאחר מכן הפך אותו דבר מאוס לדבר חשוב.

בהתעמקנו בענין ניתן להבין, שעל ידי שר' הלל קלט
את הנשמה שבאימרה, לא נשתנה על ידי כך הדבר
המאוס לדבר חשוב, המאוס נשאר מאוס, אלא - הנשמה
שבאימרה הוכיחה שהגוף הוא לא רק דבר מאוס, כי אם
יש בו גם דברים טובים, אשר בגללם נעשה הגוף לדבר
חשוב.

ז. כל גוף, בלי הבדל אם זה גוף הניכר בעין בשר, או
שניכר רק בעין השכל - מן ההכרח שתהיה לו נשמה
המחיה את הגוף.

מושכל ראשון הוא, שכל הנשמות וכל הנפשות הן
רוחניות.

כשם שכל הגופים, בלי הבדל אם הם גופים חומריים
או גופים שכליים, נחשבים לגשמיות, כך כל הנשמות
והנפשות - המחיות כל סוגי הגופים - נחשבות לרוחניות.
כל הגופים הם גשמיים, ובכל זאת אינו דומה גוף
הדומם לגוף הצומח, וגוף הצומח לגוף החי, וגוף החי
לגוף המדבר. כך גם למרות שכל הנשמות והנפשות הן
רוחניות, בכל זאת אינו דומה נפש הדומם לנפש הצומח,
נפש הצומח לנפש החי ונפש החי לנפש המדבר.

נפש - היא החיות של הנברא. למרות שכל הנפשות
מחיות את הגופים שלהן, הרי לא העובדה שהן מחיות
את הגופים היא כל ענינה של הנפש. מן ההכרח שיהיו
בנפש דברים נוספים מלבד ענין החיות, עד שאחרי
מחשבה מעמיקה בענין, קיימת סברה לומר, שענין
החיות שבנפש הוא כוח נחות בנפש.

ח. ממציאות ומהות הגוף וממציאות ומהות הנפש,
עם הפרטים - מציאות המציאות, מהות המציאות,
מציאות המהות, מהות המהות - של גוף ונפש, עניניהם
הפרטיים, עניניהם ההפכיים, וכן מקיומם המשותף,
מתחילים אנו להבין ענינים נעלים יותר.

בחסידות מובא רבות המושג³ "ומבשרי אחזה
אלקה".

הלומד חסידות בהתמסרות שכלית מסוימת,
ומתעמק במלים ספורות אלו, מן ההכרח שברגעים
הראשונים הוא משתומם ומשתאה לנוכח התוכן השכלי
המתבטא בהן.

ט. החסיד ר' שלום - מתלמידי החסיד הר"ר הלל⁴
- סיפר בשמו של ר' הלל - שבפעם הראשונה שהחסיד
ר' זלמן זעזמער למד את חסידות, הסביר לו את הענין
של "ומבשרי אחזה אלקה".

לפני שנהייתי חסיד חב"ד - אומר הר"ר הלל - היה
הגוף דבר מאוס בעיני. שהרי כל הצרות הרוחניות באות
מהגוף. אך, כאשר קלטתי את הנשמה שבאימרה
"ומבשרי אחזה אלקה", שהגוף הוא משקפת

שבאמצעותה רואים אלקות - קיבל הגוף בעיני
חשיבות מיוחדת.

החסיד ר' הלל אומר, שהוא קלט את נשמת האימרה
"ומבשרי אחזה אלקה".

איזו בריה בעלת הבנה וחכמה הוא חסיד. גם אימרה

שמיני נצרת ושמונת תורה, תרצ"ז

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק כ"ג – לגוף ולנשמה

במשך כל החורף למד ברוך על-פי סדר שגיסו, ראש הישיבה רבי יוסף יצחק, קבע עבורו, התכנית כללה הרבה גמרא, הרבה תנ"ך, משניות, רמב"ם ופירושים שונים, יחד עם ספרי המוסר עליהם המשיך לשקוד ברוב חשק. ברוך חש עצמו בעולם הרמוני מלא. בו בזמן הקדיש יום-יום שעות מספר למלאכת כפיים, ממנה היתה פרנסתו.

כאשר חלף החורף, וחג הפסח עמד להופיע - עזב ברוך את וויטבסק ויצא שוב לדרך. קרוביו הזמינוהו לחוג את הפסח איתם, אך הוא השיב שיש לו תכנית משלו, ובכוונתו לחוג את הפסח במקום אחר. מתוך ידיעה שבקרוב עליו להתחתן ולהתחיל בחיים חדשים - רצה ברוך לבקר שוב את ידידיו הישנים שאיתם עמד במגעים קרובים ושהטביעו עליו רישומם במשך ימי נדודיו בשנים עברו.

תשוקה מיוחדת היתה לברוך להיפגש שוב עם השמש המופלא ר' זלמן חיים בינוביטש. ברוך התוודע לשמש הזה בתקופה בה שהה, בילדותו, בבית המדרש הגדול שבשוק, שם ישב ולמד תקופה ארוכה.

בראשונה, מיד עם בואו לינוביטש, קבע ברוך את מקום מושבו בבית-מדרש קטן שעמד בדרך לבית-הקברות וסמוך אליו. מסיבה זו עברו כל הלוויות של העיר ליד בית המדרש. אנשים שבאו מלוויה היו נכנסים לבית המדרש כדי להתפלל תפילת מנחה. בחדר ליד בית הכנסת הוחזקו מכשיריהם של הקברנים, וכן ארון המתים ודף הטהרה. משום כך חששו אנשים להימצא ביחידות בבית-מדרש זה בשעות הערב. אפילו ביום היה נדיר מאד שיכנס לשם אדם ביחידות. גם ברוך עצמו חש תחילה פחד להימצא באותו בית המדרש, ומה גם ללון בו. קמעה קמעה התרגל ברוך לכך וחדל לפחד. הוא אף החל להרגיש קורת רוח בעובדה שהוא נמצא שם בדרך כלל בודד.

מתפלליו הקבועים של בית-המדרש היו יהודי השכונה, כולם אנשים פשוטים ובורים, ש"קפצו" לבית-המדרש, התפללו במהירות והלכו להם. רק בין מנחה למעריב האזינו מספר מתפללים לשיעור בפרק משניות או "עין יעקב", אך לאחר תפלת ערבית לא נותר איש במקום.

שמשו של אותו בית-מדרש כיהן גם כראש הקברנים. משום כך, וכן משום קירבת המקום לבית-הקברות והיותו מקום אחסון כלי הקבורה, היו מתאספים שם הקברנים תכופות ומקיימים את משתאותיהם. ביום בו נערכה לווייה - היו הקברנים מבלים לאחר מכן בבית המדרש שעות ארוכות, לוגמים משקה, ואף משתכרים, פעם התנפל אחד הקברנים השתויים על ברוך והחל לחבקו ולנשקו. הוא רצה להביע בכך את הערצתו לבחור הלמדן. ברוך כמעט ונמחץ מחיבוקיו של זה, שמפיו נדף ריח חריף של יין-שרף. שעות מספר עברו על ברוך לאחר מכן עד ששבה רוחו אליו. הוא החליט אז לעבור לבית-מדרש אחר, אותו בית-מדרש שבשוק, בו כיהן ר' זלמן חיים כשמש. שם התוודע ברוך מקרוב יותר אל ר' זלמן חיים ונודעו לו פרטים מדויקים יותר מצדקתו הגדולה.

כל עצמו של בית-המדרש הוקם בהשפעתו של ר' זלמן חיים. האיש שמכספו נבנה בית-המדרש היה ר' בער, עשיר מפורסם בינוביטש. אותו ר' בער היה סוחר בהמות שהצליח בעסקיו והתעשר, אלא שלא עובדה זו היא שהביאה לפרסומו. ר' בער היה, נוסף לכך, בעל צדקה גדול, ובמיוחד היה מצטיין בהכנסת אורחים. ביתו היה פתוח לרווחה, ובעיקר היה מקָרֵב תלמידי-חכמים. תלמיד-חכם שהתארח אצלו היה מושב בראש השולחן כשר' בער עצמו יושב לירכתי השולחן. בפיו של ר' בער היה שגור

פתגם: "בעל-הבית צריך לתת לאורח כסף, והאורח צריך לתת לבעל-הבית ברכה, והקב"ה צריך לתת לשניהם הצלחה, שהכסף יצליח ושהברכה תתקיים".

ר' בער היה חשוך בנים, והדבר גרם לו צער רב. אחד האורחים שהיה רגיל לבוא לינוביטש היה ר' זלמן חיים, שהתאכסן תמיד, כאורחים אחרים, בביתו של ר' בער, ור' בער היה מגלה כלפיו מדה גדולה של הערכה ודרך-ארץ. לפיכך, כאשר ר' זלמן חיים דיבר על לבו של ר' בער שיבנה בית-מדרש באמצע השוק - הסכים הלה מיד. כאשר הושלם בנינו של בית המדרש הופיע ר' זלמן חיים שוב בינוביטש והיה שמשו של בית-המדרש.

איש לא ידע מנין בא ר' זלמן חיים ומה היה עיסוקו עד שהיה לשמש. אך מיד התברר מדוע השתדל כל-כך ר' זלמן חיים שר' בער יבנה את בית-המדרש בשוק, ומדוע נעשה הוא עצמו שמש במקום זה. בית-המדרש הפך למרכז גדול לתפלה. משום העובדה שבית-המדרש היה קרוב כל-כך לסוחרים, ולחנוונים ולרוכלים, שבאו לשוק לרגל עסקיהם - יכלו הללו להיכנס בכל הזדמנות ו"לחטוף" שם תפלה כלשהי.

משום כך קוימו בבית הכנסת הזה תפלות מן הבוקר ועד חצות הלילה. כשנפסקו ה"מניינים" לתפלת שחרית החלו המניינים, אחד אחרי השני, לתפלת מנחה, עד שנראו כוכבים ברקיע ואז הוחל בתפלות ערבית עד חצות לילה.

מובן שבבית המדרש עצמו, על המוני מתפלליו, לא נמצא מקום מתאים ללימוד, אך ר' זלמן חיים דאג גם לזה מראש, והבטיח קיומם של חדרים צדיים ללומדים. באחד החדרים הללו קבע ברוך את מקומו ולמד שם בשקידה רבה, תוך כדי התבוננות מן הצד למידותיו הטובות של ר' זלמן חיים השמש.

ברוך נוכח לדעת, שאם באים לבית המדרש מתפללים כה רבים, הרי זה הודות לשמש, שהיה נוהג לצאת לרחוב ולהזמין אנשים להיכנס פנימה. במיוחד התמסר ר' זלמן חיים ליהודים הפשוטים, יהודי הכפרים, אותם משך לבית המדרש בדרכים שונות, כשהוא מעניק להם התקרבות רבה. בימי קריאת התורה היה נותן לכפריים אלה עליות, ובכך גרם להם קורת רוח שדרבנה אותם לשוב ולבוא לבית המדרש.

אנשים אלו חשו כי בית-מדרש זה - שלהם הוא, שבו מחשיבים אותם, ואין מרחיקים אותם על היותם אנשים פשוטים. התקשרותם אל ר' זלמן חיים השמש התגברה בראותם שהוא מביא את בית-המדרש אליהם לשוק. מנהג ותיק היה לו, לצאת לשוק ולכנס מסביבו יהודים, גברים ונשים ואף ילדים, ולספר להם מעשיות מן הגמרא והמדרש. הוא עשה זאת בשפה יפה וברורה, והיה מוסיף לכך הסברים ופירושים משלו, כך שכל אחד מן השומעים היה מסוגל להבין וליהנות.

במיוחד היה ר' זלמן חיים מרבה לספר לאנשי השוק על התנאים והאמוראים שהיו בעלי מלאכה. מטרתו היתה להראות להם שכשם שאפשר להיות גדול בתורה ולעסוק אגב כך גם במלאכה - כך אפשר להיות בעל מלאכה ולא להיות רחוק מתורה.

בשיחותיו, שלאמתו של דבר היו דרשות ארוכות שנישאו בשפה עממית תחת כיפת השמים, הדגיש ר' זלמן חיים, במיוחד לפני יהודי השוק, שיש להיזהר מלרמות אנשים ומלסחור בדרכים בלתי הגוונות. בכלל לא פסח בדבריו אף על פרט אחד מן המידות הטובות שיהודי צריך לסגל, ובמיוחד מידת אהבת ישראל וגילוי חיבה והערכה איש לזולתו. רבות משיחותיו הקדיש לנחיצות מתן חינוך לילדים על-מנת לנטוע בהם מידות טובות ולהעלותם על דרך התורה והמצוות.

שיחותיו ברחוב השאירו רושם רב על שומעיו, ובהשפעתן באו יהודים כה רבים לבית-הכנסת, כדי להתפלל שם בציבור וגם להאזין שם לאחד השעורים התורניים שניתנו על-ידי ר' זלמן חיים עצמו. בין שיעוריו היה לימוד חומש עם פירוש רש"י תוך הסברה בשפה קלה שהיתה מובנת לכל.

ברם, ר' זלמן חיים לא הסתפק רק בהרמת המצב הרוחני של יהודי הרחוב. הוא גם עזר להם, לפי דרכו, בסיפוק צרכיהם הגשמיים. לעצמו לא היה צריך ולא היה מבקש דבר, שכן הסתפק בלחם צר, אך לאחרים דאג שלא יחסר להם כלום.

ודבר חדש התקין ר' זלמן חיים: ככל השמשים היה נוהג אף הוא לסובב, בכל שני וחמישי אחר קריאת התורה, כשקופת צדקה בידו. אלא שלא ככל השמשים שהיו אוספים את הכסף עבור עצמם - הקים ר' זלמן חיים, בסכומים שאסף בדרך זו, קרן "גמילות חסדים". מקרן זו היה ר' זלמן חיים מסייע בהלוואות לבעלי מלאכה או רוכלים עניים שלא יכלו להסתדר. במיוחד היה מרבה בהלוואות בערב יום השוק. תכופות אירע שהכסף של הקרן לא היה מספיק להיענות לכל הנזקקים, ואז היה ר' זלמן חיים פונה אל ה"בעלי-בתים" עשירים, לווה מהם כסף ובזה מסייע לבעלי המלאכה העניים.

אגרות קודש

[כ' מנ"א תרפ"ה]

שלום וברכה.

שם בתורה ועבודה, ויענהו לאמר: רבי - הללך פעלט ניט ארץ ישראל און דו ווילסט ארץ ישראל, מיא דארף מאכין דא ארץ ישראל, מאך דא ארץ-ישראל.

המענה הזאת מאירה ובהירה וכאמור ודבר אלקינו יקום לעד. כולנו מאמינים בני מאמינים באמונה שלמה בכל האמור בדברי תורת חיים ותורה אור של כ"ק אבותינו הקדושים. אשר תכלית הכוונה דירידת הנשמה בגוף הוא להאיר מחשכי עולם זה, באור התורה ודרכי העבודה. הכוונה הלזו ישנה בכל אחד ואחד מישראל בלי הבדל כלל, כי לפנינו ית' אחד הוא המחדש חדושים ומגלי רזי דרוזין בתורה ואיש הפשוט האומר תהלים, ורק אחת כי לבבו יהי תמים לקיים מצות האל.

עלינו להתבונן כי לא במקרה באנו לארץ הלזו, ולא במקרה הקרנו מר הגלות בעניני החשך וערפלי מניעות ועיכובים הלא דבר הוא, והדבר הוא רצון הבורא ית' והוא ית' רחום וחנון מלא רחמים אם כן הלא הוא ית' דורש מאתנו, כי אנחנו חלושי הכח ורפויי אונים הנמצאים בדור יתום כזה ועבדו את העבודה הגדולה והכבדה הלזו, להאיר מחשכי ארץ באור תורה ועבודה, אשר בלי ספק וספק ספיקא הוא ית' נותן לנו כח ועוז לעשות חיל, ורק כי נרפים אנחנו נרפים, מלעשות את המוטל עלינו לעשותו.

ובכן אשובה אל מקור מים חיים מעין האלקי דברי קדש הקדשים, כגיא דארף מאכין דא ארץ ישראל מאך דא ארץ ישראל. כבר הגיע העת אשר כל אחד בין מבין את אשר לפנינו, אין להביט על ימין ועל שמאל, ואין לנו לחפש מקומות

מכתבו מ"ד לח"ז. ע"ד כוסף התשוקה לנסוע לא"י ת"ו והסיבה וטעמו נכון הגיעני, ולי דעה אחרת בזה. ושרשו באילנא רברבא אשר מפיהם אנו חיים, ובאור תורתם והדרתם חי נחי בחסדי אל עליון עד כי יבוא שילה.

באחד השיחות הקדש שהי' בשנת תר"ח, שאל כ"ק דודי זקני הרה"ק המהרי"ל את הוד כ"ק אביו אאזמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע לאמר, הלא על שנה זו היו רמזים בגילוי משיח, והשיבו דו ווייסט וואט איז משיח, משיח יגלה עומק פנימית התורה און אלע וועלין דער הערן די ליכטיגקייט, איז איצטער נתגלה גיווארען דער לקוטי-תורה דברי רבינו ז"ל איז גילוי אור פנימי וסגולה לגילוי הנפש, ומענין לענין באה השיחה ע"ד א"י, ואמר, יעקב יו"ד עקב ישראל ישר אל ארץ היא רצון, וארץ ישראל הוא הרצון העצמי שיש בכל נשמה, והישיבה בארץ ישראל הוא, אשר בכל הישובים אשר בני ישראל נשלחו שמה עד עת בא הגאולה, ע"י הבירורים יגלו את הרצון העצמי שמתגלה במס"נ, והכלי לזה תורה, דכל אחד יש לו [כת] ע"ז דישאל ר"ת יש ששים ריבוא אותיות לתורה כמספר קומת נשמת ישראל (ע"כ הנוגע לענינו).

בשנת תר"יז שאל אחד החסידים הגדולים את הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק הרב צמח צדק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע על דבר הנסיעה לא"י ת"ו ויגלה לבבו כי נכסוף בציאד לשקוד

וברור הדבר כאשר ירחם השי"ת ורוח ממרום ישלח האלקים לפקוח עיני האנשים ולבבם יעיר להתבונן הדק היטב בחובתם האמיתית אל אחיהם שי' הנה רוח אחרת היתה מנשבת בהבתי כנסיות ובהבתי כנדרשים, והארה דהארה באור כי טוב ה' ממלא כל בתי בני ישראל.

לא אכחד כי בהגיגי בקור רוח החסידים והיראים להיות אנשי מעשה הבלתי משימים לב אל תעודתם וחובתם, ולא עוד אלא תגדילים את מדורת הסיר נפוח של מניעות ועיכובים והדומה, כל קרבי בקרבי יסערו ותבער כמו אש ובמסתרים תבכה נפשי עליהם ועל המון החללים ר"ל המרבים בקרב עמינו באשמת העדר עבודתם, אוי לי אם אומר, ואוי לי אם לא אומר, כי עתידים הם ליתן את הדין.

זה כשלשים ושמונה שנה אשר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אמר בליל שי"ת (תרמ"ח) בביהכ"ס בתוך קהל עדת יושבי עירנו ליובאוויטש מאמר אין הקב"ה בא בטרונא עם בריותיו, וסוף דבריו היו בקול אדיר היוצא מקרב ולב עמוק מתלחט בשלהובא דנהורא עילאה, וגם האנשים בעלי מוחין הנמצאים עתה צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטעם ודעת, כי יכולים להטות עפ"י שכלם כו', עד כי מרה תהי' באחרונה כו' וזה עיקר בזמן הזה בעקבות דמשיחא שלא לילך אחרי השכל והטו"ד כ"א לקיים התומ"צ בתמימות ואמונה פשוטה באלקי ישראל.

עוד כהיום ת"ל באזני תצילנה, הוד קול להבת אמרי פי קדשו, ובלבני עוד יקוד האש הבלתי אוכל אשר הצית אז, בלבבי פנימה ויתן אלקים אשר לאורו נסע ונלך עד כי יבוא גואל צדק בב"א ואתו עמו יופיע הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' כמיועד ליום שכולו אור וחיים אמיתיים.

ודאי הדבר כי בכל עיר ועיר הנה ת"ל נמצאים אנשים הראויים והעלולים להיות מאירי אור ועוסקים באמונה בסדר מסודר, רק חסר להם שיתעוררו בהתעוררות הראוי', חסר מי שיעוררם, וחסר המשמעת ההנחה המסירה והנתינה אשר יסוד החסידים ואנשי מעשה בכל דור מאז הוסד משכן החסידות.

השעה דורשת כי נעמוד איש נגד פנים, להסיר המסוה של חלודה המסכים המבדילים בין המחשבה והמעשה, ולגול אבני הנגף מעל דרכנו, ולהביט על האמת כאשר הוא בלי הגזמה והשערה, בלי חוף

ועינים עצומות, ובלי פחד שוא.

אנחנו כולנו חיים היום באותם התנאים ובאותו המצב אשר חיו אבותינו ואבות אבותינו בדורם. וכאומר כי גם אז היו תנאים מיוחדים לחיי ישראל סבא, וגם כהיום ת"ל אין איש מפריע אותנו ח"ו כמו בדורו של מרדכי או בדורו של ר' עקיבא וחביריו, רק המה עמדו על מעמדם, גם הפשוטים

אחרים, כאן אנחנו וכאן עלינו להאיר באור התורה בדרכי העבודה. וכבר הגיע העת לידע כי תעודה לנו בחיים בתעודתנו היא להיות בעזר אחינו לעוררם על כל דבר הטוב והמועיל.

והנה בכל דור ודור היו מניעות ועיכובים על קיום התומ"צ כן ה' בימי הוד כ"ק רבינו הגדול, וכן ה' בימי הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי כו' וכו' והראי' דענין ההעלמות וההסתרים מבואר בכמה מאמרים ודרושים גם בימי האור שזרחה שמשו של חסידות, וכן הוא גם עתה שיש מניעות ועיכובים אבל לא יותר מכמו שהי', כי הרבה פעמים הנה צל הרים נדמה כהרים, ואם במקום פלוני או אלמוני יצאו איזה עוכרים להלשין עלינו, הוא מקרה אשר יקרה בכל זמן, ושקר הדבר כי הממשלה מפרעת מלקיים חוקי התורה ומצוה, המה מנגדים אבל אינם מפריעים. ואדרבה בכמה מקומות הצדיק הבי"ד העליון את הנעלבים וה[צי]לם מידי המתקוממים.

רק זאת כי בכל דור ודור היו חסידים ואנשי מעשה אשר הרגישו חובתם לאחיהם ידעו כי הם זקני הדור ועליהם לדאוג בעד אחיהם, הם לא התגאו כמו אנשי דורנו זה אשר רק בגאווה של הבל יתהדר כו', כי הם הלכו דרכם בתום לבב, ולא התחשבו עם המניעות ועיכובים, מה שאין כן עתה הנה כל אחד ואחד בטרם [הטה] ידו לעשות כל מאוס, כבר הוא עיף ויגע וטפות של זיעה מכסים פניו, כאלו עשה כל מה שביכולתו וח"ו יגע ולא מצא.

ועתה אם לי הוא ובקולי ישמע, הנה כל הטעמים שלו הם כלא וכאין ואין בהם ממש נגד הכוונה האמיתית, ובפה מלא הנני אומר לו דברים ברורים כי יחדל מלחשוב מחשבת נסיעה, ותמורתה שום ישים על לבו התעודה והחובה העמוסה על שכמו והנתינה לו כמו לכל אחד מישראל לעשות בשביל טובת אחינו בני"י יחיו, ונתון יתן נפשו במסירה ונתינה גמורה וחלוטה לפעול ולעשות בכל הענינים הנוגעים בהחזקת ידי לורודי תורה וכאמור יוסף ה' עליכם עליכם ועל בניכם יראי הוי' הקטנים עם הגדולים ללכת מביה"כ לביהמ"ד לקבוע שיעורים בנגלה ובדא"ח ובעבודה בהנוגע בפועל להטבת המצב, אשר כמה וכמה ענינים עזובים הם ודורשים תיקון וחיזוק, וכבר גזרו אין לך דבר העומד בפני הרצון והעבודה.

ת"ל משכנו בעיר ואם בישראל, אשר בד"כ כל איש ישראל לבבו ער לכל מעוררו לדבר טוב, ומה גם אחבנ"י היושבים במחנו ה' עליהם יחיו אשר גם החפשים מלאים טוב ומפיקים לעשות רצון ה' להתעורר לקראת מעורר טוב, והוי' אלקים יהי' בעזרו אשר יתעורר בהתעוררות אמיתית התעוררות של חיות ואור כי טוב, התעוררות שיש בה מעשה בעבודה אמיתית, מקרב ולב עמוק, התעוררות גילוי הרצון עצמי שהיא נקודת הנשמה להביאה לידי פועל טוב בהחזקת ידי לומדי תורה בהתעוררות קביעות עתים לתורה.

והטוב והרע שניהם מעשי ידי בני אדם הוא, המצב הטוב אשר יחזה בארצות אחרות ובמדינות אחרות אם טוב הוא, הרי בהכרח כי יד אדם עשתהו וכן המצב הלא טוב אשר לפי דברי החפץ לברוך רודף אותו מבלי הפוגות, גם זה ידי אדם עשתה, והאם עלה על דעתו ולבו לחשוב ולהתבונן כי הוא אחד מהם. וגם זאת כי בבואו למקום אבוא(?) ויחפוץ רק להתענג על הטוב שעושים אחרים, והוא יתעסק בעניינו, אז לרגלי הנהגות כאלו יבוא המצב הבא מזה.

היום אם אמת הדבר כי חפץ חיים הוא, זאת עש[ו]ן] תנו עצמכם במסירה ונתינה אמיתית לדאוג בכל אלו העניינים הדורשים עושים ומעשים להטיב ולהועיל אשר בזה תמלאו תעודתכם וחובתכם כדברי איש האלקים עבד הוי' מיא דארץ מאכן דא ארץ ישראל מאך דא ארץ ישראל.

ואלקי ישראל יתן את שאלתי, וימלא את בקשתי. לעורר את רוח החסידים ואנשי מעשה, בהתעוררות של עבודה ומעשה הטוב, ואין טוב אלא תורה ועבודה, מפקח עיניהם לראות האמת וישעבד לבכם כי ימסרו ויתנו את עצמם במסירה ונתינה אמיתית לטובת ישראל אחיהם. ויאהיל עליהם זכות עבדי הוי' הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקלה"ה נגמ"מ זי"ע אשר דבריהם חיים וקיימים לעד וזכות אבות לא תמו.

[אג"ק כ"ק מוהרי"ץ נרד"א עמ' תפה]

שבעים ישראל אז ידעו צור מחצבתם ונעל] כל צעד רגל שפכו דמם כמים. וכהיום גם בעלי תורה שומרי משמרת הקודש מלאים יאוש וקיפאון, ורוח בריחה ונסיעה נושב בהם, ותורה מה תהי עליה.

שאלה בוערת היא תורה מה תהי עליה, מדוע כל אחד רק לפינו יפנה? לענייני הפרטים ידאגו ולילה כיום יחשוב רק אודות עצמו, ולחקור ולדרוש ולהחליט אי יהי לו טוב יותר אם בארץ ישראל או בארצות הברית כו' וכו' לא ינוח ולא ישקט איך יסדר ענייניו וענייניו הם רק עניני עצמו חיים הפרטים הוגה וחווה חלום בהקיץ, שם יבוא לו . . . מלאה סופרים, ולבית מדרש מלאה חכמים ולומדי תורה, שם יראה ישיבות מלאים תלמידים בעלי כשרון, שם ימצא חדרים מלאים ילדים תמימים הוגים בתורת ה' חומש גמרא כו' וכו' שם יראה את השבת בהדרו, ושם ישמע עונג לראות פני ישראל סבא כאשר ראהו בימי עלומיו, הכלל שם אך שם יראה יקשוב וישמע, ולרגלי הדמיון וההזי' נפשו עליו יצהיל וסופר ומונה את רוב הטוב אשר יתענג בעדן העניינים הטובים ועם זה יגדל אצלו התשוקה והכוסף לעזוב את מקומו בלי חשבון ובלי דעה כי הוא אך הוא אשם על המצב אשר ממנו הוא בורח.

כלל נודע ומפורסם הוא שאין לך דבר העושה את עצמו,

המשך ביאור למסכת קידושין ליום ראשון עמ' ב

חומרה יתירה שאין לה היתר במקום מצוה – שאפילו לצורך מצות יבום לא הותרה התורה איסור זה של אחות אשה, ואפשר שלכן אין קידושין תופסין בה, תאמר באיסור אשת אח שהוא קל יותר, שהרי יש לה היתר במקום מצוה – במקום שמת האב ללא בנים ויש מצוה על האב ליבם את אשת אחיו, ולכן אפשר שתופסין בה קידושין. וכן 'אשת איש' נמי איכא למיפדך שאין ללמוד שאין קידושין תופסין בה מאיסור 'אחות אשה', שהרי מה להקד – לאיסור אחות אשה שיש בו צד חמור שכן אין לה היתר בתיי אוקרה, שכל זמן שאשתו בחיים ואפילו אם כבר גירשה הרי היא אוסרת את אחותה עליו, ולכן חמור איסורה אף לענין זה שאין קידושין תופסין בה, תאמר באשת איש שהיא קלה בכך שיש לה היתר בתיי אוקרה, שהרי אם בעלה שאסר אותה בקידושו לכל העולם, יגרשנה, חזרה להיות מותרת על כל העולם אף שבעלה עדיין חי. ואם כן מנין לנו שאין קידושין תופסין באשת אח' ובאשת איש'.

מבאר הגמרא באופן אחר, שאין למדים שאין קידושין תופסין בכל העריות מ'במה מצינו' מאחות אשה, אלא למדים כן מ'היקש' מאחות אשה: אלא אמר רבי יונה, ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע, אמר קרא בפרשת עריות (ויקרא יח כט) 'כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונבחרו הנפשות העושות מקרב עמם, ומלשון התורה 'כי כל אשר יעשה' יש ללמוד שהוקשו כל הנשים הכתובות בפרשת עריות בולם לדין האמור באחות אשה, מה אחות אשה לא תפסי בה קידושין, אף כל העריות בולם לא תפסי בה קידושין, ובכלל זה גם 'אשת אח' ו'אשת איש', וכמשמעות המשנה שדין כל העריות שזה בזה שאין קידושין תופסים בהן. מקשה הגמרא על ביאור זה: אי הכי – אם אכן הוקשו כל הנשים הכתובות בפרשת עריות לדין של אחות אשה, ואין קידושין תופסים בהן,

האסורים רק בכרת. שואלת הגמרא: עדין מנין שהפסוק 'אחר' בא למעט את כל הקרובים, ואימא והלא אפשר שכיון שמצינו מפורש איסור לכתחילה ב'אחות אשה', יש לנו לומר דאורי' ואורי' ששני הפסוקים נאמרו באחות אשה, הא – הפסוק 'אשה אל אחתה לא תקח' נאמר שאסור לבתחילה לקדשה, והא – הפסוק 'והייתה לאיש אחר' נאמר בדיעבד, שאף אם עברה והתקדשה לבעל אחותה אין הקידושין תופסין בה.

מיישבת הגמרא: אין תכי נמי – אכן כך צריך לפרש שהפסוק 'והייתה לאיש אחר' אינו בא אלא למעט שאין קידושין תופסין באחות אשה. ואף על פי שלפי זה יקשה דלא אשכחן – שלא מצינו הלכה זו שאין קידושין תופסין אלא באחות אשה בלבד, אבל שאר עריות מנלן – מנין לתנא שאין קידושין תופסים אף בשאר עריות האסורות בכרת. עונה הגמרא 'לפינן – למדים את דין שאר העריות בדרשת 'במה מצינו' מ'אחות אשה', מה – כשם שמצינו באחות אשה שמיוותרת בכך שהיא ערוה – שהתורה קראתה 'ערוה', וחומר איסורה הוא שתייבין על דוניה – הבא עליה במויד חייב ברת, ועל שנגתה – הבא עליה בשוגג חייב קרבן חטאת, ולא תפסי בה קידושין, אף כל אשה שהיא נקראת 'ערוה', ותייבין על דוניה ברת ועל שנגתה חטאת, לא תפסי בה קידושין. וזהו מקור דינו של התנא במשנתנו, שכל הנשים שאיסורן ב'כרת' אין קידושין תופסים בהם.

שואלת הגמרא: בשלמא – אמנם מדרשת 'במה מצינו' מאחות אשה בולם איתין – אפשר ללמוד לכל הנשים שאיסורן ב'כרת', כיון שחומרתן שזה לאחות אשה. אלא 'אשת איש' ואשת אח' מנין שאין קידושין תופסין בהם. שהרי מאחות אשה אין ללמוד, שכן איכא למיפדך שאיסור 'אשת אח' חלוק מאיסור 'אחות אשה', משום שמה לאחות אשה שכן מצינו בה

ב"ה, י"ד כסלו, ה'תש"כ

ברוקלין, נ.י.

הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ הרב ישעי' שי'

שלום וברכה!

אחרי ההפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מיום ד', בו כותב מעבודתו בקדש לדרוש בכל שבוע בעניני יהדות, ושואל איזה נקודות להדגיש בנוגע לכ"ק אדמו"ר הבעל שם טוב, בפרט שנמצאים אנו בשנת ה-200 להסתלקות-הילולא שלו.

הנה בכלל תורת הבעש"ט תורה רחבה במאד, ונתבארה באר היטב בתורת חב"ד, שהרי בלשון כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב - תורת חב"ד היא היא תורת הבעש"ט ז"ל (עיי' העתק מאגרת קדש זו בתחילת היום יום, וכן במבוא לקונטרס ומעין).

ומה שנוגע ביחוד להדגיש הוא לשלול ולבטל הטעות, שיש מפיצין אותה בשוגג או גם במזיד, שהבעש"ט ח"ו וח"ו הקיל באיזה ענין, אפילו דקדוק קל של דברי סופרים, הס מלהזכיר ולפשיטות הענין, ובפרט לדכוותי האריכות אך למותר.

וכן ראוי להדגיש בשתי הנקודות דפעולות הבעש"ט, שהתחיל עבודתו בקדש בחינוך קטני בני ישראל, ביחד עם גלוי שיטה עמוקה ביותר ביסודי היהדות והשקפת עולמה. ומוסג"ב העתק מכתבי למתועדים בחג הגאולה דיי"ט כסלו הבע"ל, שגם בו נגעתי בנקודות האמורות.

בברכה לבשורות טובות וגם בעניניו הפרטיים.

ב"ה, י"ד כסלו, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מח' כסלו, בו כותב אודות זמן השכיבה וזמן הקימה שלו, ושואל דעתי, האם מתאים הסדר, או שיש לשנותו.

והנה נקודת הבוחן בהאמור צריכה להיות ע"ד המבואר בהלכות תלמוד תורה לרבנו הזקן, בהנוגע למלמד, שאין לו להיות ניעור בלילה באופן שלא יוכל ללמד היטב למחרת בבקר (ראה הלכות ת"ת סעיף י"ב פרק א') שמוכן על דרך זה הוא גם כן בהנוגע ללמוד תורה לעצמו וכיון שמספר השעות לשינה, לא בכל אדם שוות הן, ותלוי בתכונת הגוף ובהרגל וכו'.

והשיעורים המובאים בפוסקים הם על דרך המיצוע והרוב, כי התורה על הרוב תדבר.

צריך לבחון בעצמו מספר השעות הדרושות לו לשינה, למען אשר בקומו יוכל ללמוד בהבנה הדרושה, ועל פי זה יקבע גם זמן השכיבה והקימה, ומוכן שבכל אופן צריך להיות שמור זמן הקריאת שמע בבקר, ובעיקר נוגע זה בימות החמה.

בודאי מוסיף מזמן לזמן בשעות לימוד בתורה בכלל ובתורת החסידות בפרט, שהרי נצטיינו להעלות בקדש, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בברכה לבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

ב"ה, י"ד כסלו, תשי"ב
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נוי"נ וכו' מו"ה יהודא לייב שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיו"ד כסלו, יום גאולת כ"ק אדמו"ר האמצעי, זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

בו כותב אשר נראה לו בתחלת המכתב שקבל, הי' השם כתוב באופן אחר מכפי שנתקן לאחריו כן, ומעורר זה אצלו שאלה בהיתר הדבר ושקו"ט בזה.

כפי הרשום בזכרוני, לא הי' גם מלכתחלה כתוב שם הוי", ובמילא לא הי' כאן ענין של הוראה ולימוד למקום אחר.

ובהזדמנות זו, ובפרט שכתב מכתבו ביום סגולה האמור, וידועים דברי האריז"ל, אשר הימים האלה (כשהם) נזכרים (ה"ה גם) ונעשים, אעוררו על ההכרח לקבוע לימוד בתורת החסידות בכל יום ובהוספה ביום הש"ק, אשר אם בכל המקומות ובכל הזמנים הי' הכרח בזה, עאכ"כ בתקופתנו ובאה"ק ת"ו ביחוד, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

במש"כ האם יש לחלק בין כתיבה להדפסה במכונת כתיבה - וכנראה כוונתו שהאחרון קיל. ולדידי אדרבה - חמור הוא, כיון שהוא בכתב מרובע (אף שבלא תגין) משא"כ כתיבה. והרי כבר נפס"ד ברוב האחרונים שיש קדושה בס' הנדפסים. וכמצויין בשד"ח פאת השדה לכללים אות ד' כלל לח.

ב"ה, כ"א כסלו, תשי"ב
ברוקלין.

האברך הווי"ח אי"א נוי"נ מלאכתו מלאכת שמים
מאיר שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מי"א כסלו, ומצורף בזה מכתבי לכתה ז', ובטח באם זקוקים להסברה נוספת, ימצא אותיות מתאימות לזה.

בענג קראתי מסדר פעולותיו במוסד הק', ואזכירו עוד הפעם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שיהי' בהצלחה מתאים לרצון רבותינו נשיאינו, שיהיו נרות להאיר, אשר אף שלראשונה ובתחלה אמרו זה ביחוד על תלמידי תומכי תמימים, אבל הרי המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו, והבן יורש מאביו תכונות הנדרשות לנרות להאיר, כמובן מהמשנה, עדיות סוף פרק ב', שעפ"י מובן שהתמימים ביכולתם ובכחם לעשות גם תלמידים כיוצא בהם, ובלבד שישתדלו בזה במסירה ונתינה כדרך פעולת האב בבן, וק"ל.

תקותי שניצלו יום הבהיר י"ט כסלו גם בעבודה האמורה וגם ימי חנוכה הבע"ל יוסיפו בכל הנ"ל ובהצלחה.

בברכת הצלחה בכל ולבשו"ט.

לו ^א וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ
בְּנֵעֵן ^{כס"י}: ב אֵלֶּה | תַּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־
שִׁבְעָה עָשָׂר שָׁנָה הָיָה רָעָה אֶת־אָחִיו בְּצָאן
וְהוּא זָעַר אֶת־בְּנֵי בְלָהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי
אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבְתָּם רָעָה אֶל־
אֲבִיהֶם ^{כס"י}: ג וַיִּשְׂרָאֵל אָהָב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־
בָּנָיו כִּי־בֶן־זִקְנִים הוּא לוֹ וַעֲשָׂה לוֹ כְּתֻנֶּת

א ויתיב יעקב בארעא תותבות
אבוהי בארעא דבנען: ב אלן
תולדת יעקב יוסף בר שבע עשרי
שנין (כד) הנה רעי עם אחוהי
בענא והוא מרבי עם בני בלהה
ועם בני זלפה נשי אבוהי ואיתי
יוסף ית דבהון בישא לות
אבוהון: ג וישראל רחם ית יוסף
מכל בנוהי ארי בר חפים הוא לה

רש"י

אפניו", ומדרש אגדה דורש: תלה הכתוב תולדות
יעקב ביוסף מפני כמה דברים: אחת, שכל עצמו
של יעקב לא עבד אצל לבן אלא ברחל, ושהיה
זיו איקונין של יוסף דומה לו, וכל מה שארע
ליעקב ארע ליוסף: זה נשטם וזה נשטם, זה אחיו
מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו, וכן הרבה
בבראשית רבה. ועוד נדרש בו: "וישב", בקש
יעקב לישוב בשלמה, קפץ עליו רגזו של יוסף.
צדיקים מבקשים לישוב בשלמה, אמר הקדוש ברוך
הוא: 'לא דין לצדיקים מה שמתקן להם לעולם
הבא, אלא מבקשים לישוב בשלמה בעולם הזה?':
והוא נער. שהיה עושה מעשה נערות: מתקן
בשערו, מממשש בעיניו, כדי שיהיה נראה יפה:
את־בני בלהה. פלומר, ורגיל אצל בני־בלהה, לפי
שהיו אחיו מבזין אותן והוא מקרבן: את־דבתם
רעה. כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה, היה
מגיד לאביו: שהיו אוכלין אבר מן החי, ומזלזלין
בבני השפחות לקרותן 'עבדים', וחסודים על
העצירות. ובשלשתן לקה: על אבר מן החי:
"וישחטו שעיר עזים" במכירתו ולא אכלוהו חי,
ועל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם 'עבדים':
"לעבד נמכר יוסף", ועל העצירות שספר עליהם:
"ותשא אשת אדניו וגו'": דבתם. כל לשון דבה
פרל"ץ פלע"ז, כל מה שהיה לכל לדבר בהם רעה,
היה מספר: דבה. לשון: (שיר השירים ז) "דובב
שפתי ישנים": (ג) בן־זקנים. שנולד לו לעת

(א) וישב יעקב וגו'. אחר שקתב לך ישובי עשו
ותולדותיו בדרך קצרה, שלא היו ספונים וחשובים
לפרש היאך נתישבו וסדר מלחמותיהם איך
הורישו את החורי, פרש לך ישובי יעקב ותולדותיו
בדרך ארבה, כל גלגולי סבתם, לפי שהם חשובים
לפני המקום להאריך בהם. וכן אתה מוצא בעשרה
דורות שמאדם ועד נח: פלוני הוליד את פלוני,
וכשפא לנח האריך בו. וכן בעשרה דורות שמנח
ועד אברהם קצר בהם ומשהגיע אצל אברהם
האריך בו. משל למגלית שנפלה בין החול, אדם
ממשמש בחול וכוכרו בכברה עד שמוצא את
המרגלית, ומשמצאה, הוא משליך את הצורות
מידו ונוטל המרגלית. (דבר אחר: "וישב יעקב",
הפשתני הזה, נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי
תמה: 'אנה יכנס כל הפשתן הזה? היה פקח אחד
משיב לו: 'ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך, ששורף
את כלו', כך יעקב, ראה כל האלופים הכתובים
למעלה, תמה ואמר: 'מי יכל לכבש את כלן? מה
כתיב למטה? "אלה תלדות יעקב, יוסף", וכתיב:
"והיה בית יעקב אש, ובית יוסף להבה ובית עשו
לקש", ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כלם,
ברש"י ישן): (ב) אלה תלדות יעקב. ואלה של
תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלגוליהם עד שבאו
לכלל ישוב. סבה ראשונה: "יוסף בן־שבע־עשרה
וגו'", על ידי זה, נתגלגלו ונדרו למצרים, זהו אחר
ישוב פשוטו של מקרא, להיות "דבר דבור על

פְּסִים כִּסִּי: (לוי) דַּ וַיֵּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֵתוּ אֶהֱבֵם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכֹלוּ דַּבְּרוּ לְשָׁלָם כִּסִּי: ה וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגִּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שִׁנְאָה אֹתוֹ: ו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׁמַעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתִּי: ז וְהִנֵּה אֲנִיחֵנו מֵאֱלֹמִים אֱלֹמִים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֵמְתִי וְגַם־נִצְבָה וְהִנֵּה תִסְבִּינָה אֲלֵמְתֵיכֶם וְתִשְׁתַּחֲוּוּ לְאֵלֵמְתִי כִסִּי: (ישראל) ח וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מִשׁוֹל תִּמְשָׁל בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד שִׁנְאָה אֹתוֹ עַל־חֲלַמְתּוֹ וְעַל־דִּבְרָיו כִּסִּי: ט וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיִּסְפֹּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עֶשֶׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי: י וַיִּסְפֹּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיַּגִּיעֲרֻבוּ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חֲלַמְתָּ הֲבֹא נָבֹא אֲנִי וְאַמְךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָךְ אֶרְצָה כִּסִּי:

רש"י

נוטל ומכריז: קמה אֲלֵמְתִי. נזקפה: וְגַם־נִצְבָה. לעמד על עמדה בזקיפה: (ח) ועל־דִּבְרָיו. על דבתם רעה שהיה מביא לאביהם: (י) ויספור אל־אביו ואל־אֶחָיו. לאחר שספור אותו לאֶחָיו, חזר וספרו לאביו בפניהם: וַיַּגִּיעֲרֻבוּ. לפי שהיה מטיל שנאה עליו: הֲבֹא נָבֹא. 'והלא אמך כבר מתה'? (כ"ר) והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבִּלְקָה, שגדלתו כאמו (כ"ר). ורבותינו למדו: 'מפאן, שאין חלום בלא דברים בטלים'. ויעקב נתפנן להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו, לִכְךָ אמר לו: "הבוא נבוא וגו'", כשם שאי אפשר

זקנתו. ואונקלוס תרגם: 'בר חכים הוא לה', כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. דבר אחר: שהיה זיו איקונין שלו דומה לו: פסים. (שבת י) לשון כלי מילת, כמו: "פרפס ותכלת", וכמו "כתנת הפסים" דתמר ואמנון, ומדרש אגדה: על שם צורתו: שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדנים: (ד) וְלֹא יָכֹלוּ דַּבְּרוּ לְשָׁלָם. מתוך גנותם למדנו שבחם, שלא דברו אחת בפה ואחת בלב: דברו. לדבר עמו: (ז) מֵאֱלֹמִים אֱלֹמִים. בתרגומו: 'מאסרין אסרין' עמרין, וכן: (תהלים קכו) 'נשא אֲלֵמְתִיו', וכמוהו בלשון משנה: 'והאלמות

יא וַיִּקְנְאוּ-בּוֹ אָחִיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת-הַדָּבָר כִּסְיִי:
 (ע"ב בחול) שְׁנֵי יָב וַיֵּלְכוּ אָחִיו לְרַעוֹת אֶת-צֶאֱן
 אֲבִיהֶם בְּשָׂכָם כִּסְיִי: יג וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף
 הֲלוֹא אֲחִיךָ רַעִים בְּשָׂכָם לָכֵה וְאַשְׁלַחְךָ
 אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְנִי כִסְיִי: יד וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ-נָא
 רֹאֵה אֶת-שָׁלוֹם אֲחִיךָ וְאֶת-שָׁלוֹם הַצֶּאֱן
 וְהַשְׁבֵּנִי דָבָר וַיִּשְׁלַחְהוּ מֵעֵמֶק חֲבֹרֹן וַיָּבֹא
 שָׂכָמָה כִּסְיִי: טו וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תַעֲה
 בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאַלְהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה-תִּבְקֹשׁ כִּסְיִי:
 טז וַיֹּאמֶר אֶת-אֲחִי אֲנִכִּי מִבִּקֵּשׁ הַגִּידָה-נָא לִּי
 אֵיפֹה הֵם רַעִים: יז וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נִסְעוּ מִזֶּה
 כִּי שָׁמַעְתִּי אֲמָרִים גְּלוּכָה דְתִינָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף
 אַחֵר אָחִיו וַיִּמְצְאוּם בְּדֹתָן כִּסְיִי: יח וַיֵּרְאוּ אוֹתוֹ
 מֵרָחֶק וּבְטָרֵם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְּנֻכְלוּ אוֹתוֹ
 לְהִמִּיתוֹ כִּסְיִי: יט וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו הִנֵּה
 בָּעַל הַחֲלָמוֹת הִלְזָה בָּא: כ וַעֲתָה | לָכוּ

אַרְעָא: יא וְקָנְיָאוּ בֵּה אָחוּהִי
 וְאָבוּהִי נִטְר יֵת פִּתְגָמָא:
 יב וְאָזְלוּ אָחוּהִי לְמַרְעֵי יֵת עָנָא
 דְּאָבוּהוֹן בְּשָׂכָם: יג וַאֲמַר
 יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלֵא אֲחִיךָ רַעֲן
 בְּשָׂכָם אֲתָא וְאַשְׁלַחְנָךְ לְוֹתְהוֹן
 וַאֲמַר לֵה הָא אָנָּא: יד וַאֲמַר לֵה
 אֲזִיל פִּעֵן חֲזִי יֵת שְׁלָמָא דְּאָחוּךְ
 וְיֵת שְׁלָמָא דְּעָנָא וְאֲתִבְנִי פִּתְגָמָא
 וְשִׁלַּחַה מִמִּישֵׁר חֲבֹרֹן וְאֲתָא
 לְשָׂכָם: טו וְאַשְׁכַּחַה גְּבָרָא וְהָא
 תַּעֲי בְּחֻקְלָא וּשְׁאֻלָּנָה גְּבָרָא
 לְמִימַר מַה אֵת בְּעִי: טז וַאֲמַר יֵת
 אֲחִי אָנָּא בְּעִי חֲזִי כַּעֲן לִי הִיכָא
 אֲנֹחַן רַעֲן: יז וַאֲמַר גְּבָרָא נִטְלוּ
 מִכָּא אָרִי שְׁמַעִית דְּאֲמַרִּין גִּיזֵל
 לְדֹתָן וְאֲזִיל יוֹסֵף בְּתֵר אָחוּהִי
 וְאַשְׁכַּחְנוֹן בְּדֹתָן: יח וְחֲזִי יֵתָה
 מִרְחִיק עַד לֹא קָרִיב לְוֹתְהוֹן
 וְחִשְׁבּוּ עֲלוּהִי לְמַקְטָלָה:
 יט וַאֲמַרוּ גְּבַר לְאָחוּהִי הָא מָרִי
 חֲלָמָא דִּיכִי אֲתָא: כ וְכַעֲן אֲתָו
 וְנִקְטָלָה וְנִרְמָנָה בְּחֻדָּא מִן גְּבִיָּא

רש"י

בְּאֵמֶךְ, כִּן הַשָּׂאָר הוּא בָטֹל (ב"ר): (יא) שָׁמַר
 אֶת-הַדָּבָר. הִיָּה מִמְתִּין וּמִצָּפָה מְתִי יָבֹא, וְכֵן:
 (ישעיה כו) "שָׁמַר אֲמָנִים", וְכֵן: (איוב יד) "לֹא-
 תִשְׁמַר עַל-חֲטָאתִי", לֹא תִמְתִּין: (יב) לְרַעוֹת
 אֶת-צֶאֱן. נִקְוֹד עַל 'אֲתָ', שֶׁלֹּא הָלְכוּ אֶלָּא לְרַעוֹת
 אֶת עֶצְמָן (ב"ר): (יג) הִנְנִי. לְשׁוֹן עֲנָנָה וְזִרְיוֹנוֹת,
 נִזְדָּרְזוּ לְמִצּוֹת אָבִיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיָּה יוֹדֵעַ בְּאֲחִיו
 שֶׁשׁוֹנְאִין אוֹתוֹ: (יד) מֵעֵמֶק חֲבֹרֹן. וְהֵלֵא חֲבֹרֹן
 בְּהָר, שְׁנֵאֲמַר: (במדבר יג) "וַיַּעֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד
 חֲבֹרֹן"? אֶלָּא: (ב"ר) 'מַעֲצָה עֲמָקָה שֶׁל אוֹתוֹ צָדִיק
 הִקְבֹּר בְּחֲבֹרֹן, לְקַיֵּם מַה שְׁנֵאֲמַר לְאַבְרָהָם בֵּין
 הַבְּתָרִים: (לעיל טו) "כִּי-גַר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ": וַיָּבֹא

שָׂכָמָה. (סוטה יא) מְקוֹם מוֹכֵן לְפִרְעָנוֹת: שֵׁם
 קָלְקְלוּ הַשְּׂבָטִים, שֵׁם עָנָו אֶת דִּינָה, שֵׁם נִחְלָקָה
 מִלְכוֹת בֵּית דָּוִד, שְׁנֵאֲמַר: (מלכים א יב) "וַיֵּלֶךְ
 רַחֲבֵעַם שָׂכָמָה": (טו) וַיִּמְצְאוּהוּ אִישׁ. (תנחומא)
 זֶה גְּבָרִיאֵל, שְׁנֵאֲמַר: (דניאל ט) "וְהָאִישׁ גְּבָרִיאֵל":
 (יז) נִסְעוּ מִזֶּה. (תנחומא) הִסְעִיעוּ עֶצְמָן מִן
 הָאֲחוּהָ: גְּלוּכָה דְתִינָה. לְבַקֵּשׁ לָךְ נִכְלֵי דְתוֹת,
 שְׁיִמִּיתוּךָ בָּהֶם. וּלְפִי פִשּׁוּטוֹ שֵׁם מְקוֹם הוּא, וְאֵין
 מִקְרָא יוֹצֵא מִיַּד פִּשּׁוּטוֹ: (יח) וַיִּתְּנֻכְלוּ. נִתְּמָלוּ
 נִכְלִים וְעַרְמוּמִיּוֹת: אֲתָו. כְּמוֹ 'אֲתָו', כְּלוּמַר,
 אֵלָיו: (כ) וְנִרְאָה מַה-יִּהְיֶה חֲלָמָתִיו. אָמַר רַבִּי
 יִצְחָק: מִקְרָא זֶה אוֹמֵר דְּרִשְׁנִי, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמְרָת

וְנִהְרְגָהוּ וְנִשְׁלַכְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאִמְרָנוּ חֵיהָ
 רָעָה אֲכָלְתָּהּ וְנִרְאָה מִה־יְהִיו חֲלֻמְתִּיו ^{רש"י}:
 כא וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנֹו
 נַפְשִׁי ^{רש"י}: כב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים | רְאוּבֵן אֶל־
 תִּשְׁפְּכוּדָם הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה
 אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וַיֵּד אֶל־תִּשְׁלַחוּ־בּוֹ לְמַעַן הַצִּיל
 אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבּוֹ אֶל־אָבִיו ^{רש"י}: שְׁלִישִׁי כג וַיְהִי
 כַּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף אֶל־אָחִיו וַיַּפְשִׁיטוּ אֶת־יוֹסֵף
 אֶת־כְּתֻנְתּוֹ אֶת־כְּתֻנֶּת הַפִּסִּים אֲשֶׁר עָלָיו ^{רש"י}:
 כד וַיִּקְחָהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ הַבְּרָה וְהַבּוֹר רֶק אֵין
 בּוֹ מַיִם ^{רש"י}: כה וַיֵּשְׁבוּ לֹאֲכַל־לֶחֶם וַיִּשְׁאוּ
 עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֲרֻחַת יִשְׁמַעְאֵלִים בָּאָה
 מִגִּלְעָד וּגְמֻלֵיהֶם נִשְׂאִים נִכְאֹת וְצָרִי וְלֹט
 הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרֵימָה ^{רש"י}: כו וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
 אֶל־אָחִיו מִה־כָּצַע כִּי נִהְרַג אֶת־אָחִינוּ וְכִסִּינוּ

רש"י

וַיִּמַּר חֵיתָא בִּישְׁתָּא אֲכָלְתָּהּ
 וְנִחְזִי מַה יְהוֹן בְּסוּף חֲלֻמְוֵיהִי:
 כא וַשְּׁמַע רְאוּבֵן וַשְּׁזַבָּה
 מִיִּדְהוֹן וַאֲמַר לֹא נִקְטְלָה נַפְשִׁי:
 כב וַאֲמַר לְהוֹן רְאוּבֵן לֹא
 תוֹשְׁדוֹן דְּמָא רְמוֹ יִתָּה לְגַבָּא
 הַדִּין דִּי בַּמִּדְבָּרָא וַיֵּדָא לֹא
 תוֹשְׁטוֹן בֵּה בְּדִיל לְשִׁיזְבָּא יִתָּה
 מִיִּדְהוֹן לְאַתְבוּתָה לֹות אֲבוּהִי:
 כג וְהוּהָ בַּד עַל יוֹסֵף לֹות אֲחוּהִי
 וַאֲשַׁלְחוּ יֵת יוֹסֵף יֵת כְּתוּבָה יֵת
 כְּתוּבָא דְּפִסִּי דִּי עֲלוּהִי:
 כד וְנִסְבּוּהִי וְרְמוֹ יִתָּה לְגַבָּא
 וְגַבָּא רִיקָא לִית בֵּה מִיָּא:
 כה וַאֲסִחְרוּ לְמִיכַל לְחֻמָּא וּזְקָפוּ
 עֵינֵיהוֹן וַחֲזוּ וְהָא שְׂרִית עֲרַבָּאִי
 אֲתִיָּא מִגִּלְעָד וּגְמֻלֵיהוֹן טְעִינִין
 שְׁעָף וְקֻטֵּף וְלִטּוּס אֲזִלִּין לְאַחְתָּא
 לְמַצְרִים: כו וַאֲמַר יְהוּדָה
 לְאַחְוֵיהִי מַה מָּמוֹן מִתְּהִנִּי לָנָא
 אֲרִי נִקְטוּל יֵת אֲחוּנָא וְנִכְסִי עַל

בן: הם אומרים "וְנִהְרְגָהוּ", וְהַכְּתוּב מְסִים:
 "וְנִרְאָה מִה־יְהִיו חֲלֻמְתִּיו", נִרְאָה דְּבַר מִי יָקוֹם, או
 שְׁלָכָם אוֹ שְׁלִי. וְאִי אֲפָשָׁר שְׁיֵאמְרוּ הֵם: "וְנִרְאָה
 מִה־יְהִיו חֲלֻמְתִּיו", שְׁמַכִּינִן שְׁיִהְרְגוּהוּ, בְּטֻלוֹ
 חֲלוּמוֹתָיו: (כא) לֹא נִכְנֹו נַפְשִׁי. מִכַּת נַפְשִׁי זֶה הָיָה
 מִיתָה: (כב) לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ. רוּחַ הַקֹּדֶשׁ
 הַעֲיִדָה עַל רְאוּבֵן שֶׁלֹא אָמַר זֹאת אֱלֹא לְהַצִּיל
 אוֹתוֹ, שְׁיֵבֵא הוּא וַיַּעֲלֵנוּ מִשָּׁם. אָמַר: 'אֲנִי בְּכוֹר
 וְגָדוֹל שְׁבָכְלָן, לֹא יִתְּלָה הַסֶּרְחוֹן אֱלֹא בִי':
 (כג) אֶת־כְּתֻנְתּוֹ. זֶה חֲלוּק: אֶת־כְּתֻנֶּת הַפִּסִּים.
 הוּא שְׁהוֹסִיף לוֹ אָבִיו יוֹתֵר עַל אָחִיו (כ"ו):
 (כד) וְהַבּוֹר רֶק אֵין בּוֹ מַיִם. מִמִּשְׁמַע שְׁנֹאמַר:
 "וְהַבּוֹר רֶק", אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁ"אֵין בּוֹ מַיִם", מַה
 תִּלְמוּד לומר: "אֵין בּוֹ מַיִם"? מַיִם אֵין בּוֹ, אֲבָל

נָחִשִׁים וְעַקְרָבִים יֵשׁ בּוֹ (כ"ר. שְׁכַת כב):
 (כה) אֲרֻחַת. כְּתֻבָּתוֹ: 'שְׂרִית', עַל שֵׁם הוֹלְכֵי
 אֲרֻחַת: וּגְמֻלֵיהֶם נִשְׂאִים וְגו'. לְמַה פָּרַסְם הַכְּתוּב
 אֶת מִשְׁאָם? לְהוֹדִיעַ מִתֵּן שְׁכָרָן שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁאֵין
 דֶּרֶכָן שֶׁל עֲרַבִּים לְשֹׂאת אֱלֹא גִפְט וְעֵטְרָן שְׁרִיחָן
 רַע, וְלִזְה נִזְדַּמְנוּ בְּשָׂמִים שֶׁלֹא יִזַּק מֵרִיחַ רַע:
 נִכְאֹת. כָּל כְּנוּסִים בְּשָׂמִים הַרְבֵּה קָרוֹי נִכְאֹת, וְכֵן:
 (מלכים ב כ) "וַיִּרְאֵם אֶת כָּל בֵּית נִכְתָּה", מִקְקַחַת
 בְּשָׂמִיו, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגַּם לְשׁוֹן שְׁעוּה: וְצָרִי. שְׂרָף
 הַנוּטָף מִעֲצֵי הַקֻּטָּף, וְהוּא נָטָף הַנִּמְנָה עִם סִמְנֵי
 הַקֻּטָּרֶת: וְלֹט. לוֹטִיתָא שְׂמוּ בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה,
 וְרִבּוּתֵיהֶם פָּרְשׁוּ: שְׂרָשׁ עֲשָׂב וּשְׂמוֹ אֲשֵׁטְרוּלִיזָא"ה,
 בְּמִסְכַּת נִדָּה (דף ח): (כו) מִה־כָּצַע. מַה מָּמוֹן,
 כְּתֻבָּתוֹ: וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמּוֹ. וְנַעֲלִים אֶת מִיתָתוֹ:

אֶת־דָּמוֹ כִּי־: כו לָכוּ וְנִמְכְּרֵנוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים
וַיִּדְּנוּ אֶל־תְּהִיבֵנוּ כִּי־אֶחָינוּ בְּשָׂרֵנוּ הוּא
וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו כִּי־: כח וַיַּעֲבְרוּ אַנְשִׁים מְדִינָה
סְחָרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף מִן־הַבּוֹר
וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף
וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרַיִם כִּי־: כט וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן
אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת־
בְּגָדָיו כִּי־: ל וַיֵּשֶׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמֶר הִילֵד אֵינֶנּוּ
וְאֲנִי אֵנָּה אֲנִי־בָא כִי־: לא וַיִּקְחוּ אֶת־כֶּתֶנֶת
יוֹסֵף וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכֶּתֶנֶת
בַּדָּם כִּי־: לב וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־כֶּתֶנֶת הַפָּסִים וַיָּבִיאוּ
אֶל־אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכְּרִנָּא
הַכֶּתֶנֶת בְּנֵךְ הוּא אִם־לֹא: לג וַיִּכִּירָה וַיֹּאמֶר
כֶּתֶנֶת בְּנִי חַיָּה רָעָה אֲכַלְתָּהּ טָרֵף טָרֵף
יוֹסֵף כִּי־: לד וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שְׂמֹלְתּוֹ וַיִּשֶׂם שָׂק

דָּמָה: כו אָתוּ וְנִזְבְּנָה לַעֲרֵבָא
וַיִּדְנָא לֹא תְהִי בְּה אָרִי אַחֻנָּא
בְּסָרְנָא הוּא וְקָבִילוּ מִנָּה אַחֻהִי:
כח וַעֲבָרוּ גִבְרֵי מְדִינָאֵי תַּגְרִי
וְנִגְדִּדוּ וְאַסִּיקוּ יֵת יוֹסֵף מִן גִּבָּא
וְזַבִּינוּ יֵת יוֹסֵף לַעֲרֵבָא בְּעֶסְרִין
כֶּסֶף וְאַתִּינוּ יֵת יוֹסֵף לְמַצְרִים:
כט וְתַב רְאוּבֵן לְגִבָּא וְהָא לִית
יוֹסֵף בְּגָבָא וְזַע יֵת לְבוֹשֻׁהִי:
ל וְתַב לֹות אַחֻהִי וְאָמַר עוֹלִימָא
לִיתוּהִי וְאָנָּא לָאֵן אָנָּא אֲתִי:
לא וְנִסִּיבּוּ יֵת כֶּתוּנָא דִּיוֹסֵף
וְנִכְסִיו צָפִיר בַּר עֲזִי וְטָבְלוּ יֵת
כֶּתוּנָא בַּדָּמָא: לב וְשִׁלְחוּ יֵת
כֶּתוּנָא דְפָסִי וְאַתִּינוּ לֹות אַבֻּהוֹן
וְאָמְרוּ דָּא אֲשַׁכְּנָא אֲשַׁתְּמוּדַע
כְּעֵן הַכֶּתוּנָא דְכָרְךָ הִיא אִם לֹא:
לג וְאֲשַׁתְּמוּדַעָה וְאָמַר כֶּתוּנָא
דְּכָרִי חִיתָא כִּישְׁתָּא אֲכַלְתָּהּ
מִקְטֵל קְטִיל יוֹסֵף: לד וְזַע
יַעֲקֹב לְבוֹשֻׁהִי וְאָסַר שָׂקָא
בַּחֲרָצָה וְאַתָּאפֵּל עַל בְּרָה יוֹמִין

רש"י

(ל) אָנָּה אֲנִי־בָא. אָנָּה אֲבִירָח מַצְעָרוֹ שֶׁל אָבָא?
(לא) שְׂעִיר עִזִּים. דָּמוֹ דּוֹמָה לְשֶׁל אָדָם: הַכֶּתֶנֶת.
זֶה שָׂמָה, וְכִשְׁהִיא דְּבוּקָה לְתַבָּה אַחֲרֵת, כְּגוֹן:
"כֶּתֶנֶת יוֹסֵף", "כֶּתֶנֶת פָּסִים", "כֶּתֶנֶת בַּד" נִקְוֶה
'כֶּתֶנֶת': (לג) וַיֹּאמֶר כֶּתֶנֶת בְּנִי. הִיא זֹ: חַיָּה
רָעָה אֲכַלְתָּהּ. נִצְנָצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, (כ"ר) סוּפוּ
שֶׁתַּגְרָה בּוֹ אֲשֶׁת פּוּטִיפֶר. וְלָמָּה לֹא גִלָּה לּוֹ
הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא? לְפִי שֶׁהִתְרִימוּ וְקָלְלוּ אֶת כָּל
מִי שִׁיגְלָה, וְשִׁתְּפוּ לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עִמָּהֶם,
(תַּנְחוּמָא) אֲבָל יִצְחָק הִזָּה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי אָמַר:
'הָאִיף אֲגִלָּה, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינּוּ רוֹצֵה לְגִלּוֹת
לוֹ': (לד) יָמִים רַבִּים. כ"ב שָׁנָה, מִשְׁפָּרֵשׁ מִמֶּנּוּ
עַד שֶׁיֵּרֵד יַעֲקֹב לְמַצְרַיִם, שְׁנָאֵמַר: "יוֹסֵף בֶּן־שִׁבְעִי
עָשָׂרָה שָׁנָה וָגו'", וְכֵן שְׁלִשִׁים שָׁנָה הִזָּה בְּעָמְדוֹ

(כז) וַיִּשְׁמְעוּ. וְקָבִילוּ מִנָּה, וְכָל שְׁמִיעָה שֶׁהִיא
קְבֻלַּת דְּבָרִים כְּגוֹן זֶה וְכָגוֹן: "וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל
אֲבִיו", "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע", מִתְרַגֵּם 'נִקְבַּל', וְכָל שֶׁהוּא
שְׁמִיעַת הָאָזִן, כְּגוֹן: "וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים
מִתְהַלֵּךְ בְּגֵן", "וְרָבְקָה שְׁמַעַת", "וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל",
"שְׁמַעֲתִי אֶת תְּלִנּוֹת", כְּלָן מִתְרַגֵּם: 'וַיִּשְׁמְעוּ,
וַיִּשְׁמַעַת, וַיִּשְׁמַע, שְׁמִיעַ קְדָמִי': (כח) וַיַּעֲבְרוּ
אַנְשִׁים מְדִינָהִים. זֶה הִיא שְׁרָא אַחֲרֵת, וְהוֹדִיעָךְ
הַכְּתוּב שֶׁנִּמְכְּרָה פַּעַמִּים הֶרְבֵּה: וַיִּמְשְׁכוּ. בְּנִי יַעֲקֹב
אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר, וַיִּמְכְּרוּהוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים,
וְהִישְׁמְעֵאלִים לְמִדְיָנִים וְהַמְדִינָה לְמַצְרַיִם:
(כט) וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן. וּבִמְכִירְתּוֹ לֹא הָיָה שָׂם,
שֶׁהִגִּיעַ יוֹמּוֹ לַיְלָךְ וְלִשְׁמַשׁ אֶת אֲבִיו. דְּכָר אַחֵר:
עֶסוֹק הִזָּה בְּשָׂקוֹ וּבִתְעֻנִּיתוֹ עַל שֶׁבִלְבַּל יְצוּעֵי אֲבִיו:

בְּמִתְנִיּוֹ וַיִּתְּאֵבֶל עַל־בְּנוֹ יָמִים רַבִּים כִּסְ"י:
 לָהּ וַיִּקְמוּ כָּל־בָּנֶיהָ וְכָל־בָּנָתֶיהָ לְנַחֲמָהּ וַיִּמְאֵן
 לְהַתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֵרָד אֶל־בְּנִי אָבֶל שְׂאֵלָה
 וַיִּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו כִּסְ"י: לוֹ וְהַמְדָּנִים מָכְרוּ אֹתוֹ
 אֶל־מִצְרַיִם לְפֹטִיפֹר סָרִיס פְּרָעָה עֹשֶׂה
 הַטְּבָחִים כִּסְ"י: פ רביעי לח א וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא
 וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אָחִיו וַיֵּט עַד־אִישׁ עַד־לָמִי
 וַשְּׁמוֹ חִירָה כִּסְ"י: ב וַיֵּרָא־שָׁם יְהוּדָה בֶּת־אִישׁ
 בְּנֵעֲנִי וַשְּׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ כִּסְ"י:
 ג וַתֵּהָר וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ עֵר: ד וַתֵּהָר
 עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אוֹנָן: ה וַתִּסָּפֶה
 עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שִׁלָּה וַתֵּהָר

סְגִי־אֵין: לה וַקְמוּ כָּל בְּנוֹהִי וְכָל
 בָּנָתָהּ לְנַחֲמוּתָהּ וְסָרִיס לְקַבֵּלָהּ
 תַּנְחוּמִין וַאֲמַר אָרִי אַחֹת לֹת
 (על) בְּרִי כִּד אֲבִילָה לְשֹׁאֵל
 וּבְכָא יְתָה אֲבוּהִי: לו וַמְדִנְאִי
 זַבִּינוּ יְתָה לְמִצְרַיִם לְפֹטִיפֹר רַבָּא
 דְּפְרָעָה רַב קְטוּלִיָּא: א וַהֲוָה
 בְּעֶדְנָא הָהִיא וּנְחַת יְהוּדָה מִלֹּת
 אַחֹוּהִי וְסִטָּא עַד גְּבָרָא עַד־לְמָאָה
 וּשְׁמָה חִירָה: ב וַחֲזָא תַמָּן
 יְהוּדָה בֶּת גְּבֵר תַּגְרָא וּשְׁמָה שׁוּעַ
 וְנִסְבָּה וְעַל לִוְתָּה: ג וַעֲדִיאֵת
 וַיִּלְדֵּת בֶּר וַקְרָא יֵת שְׁמָה עֵר:
 ד וַעֲדִיאֵת עוֹד וַיִּלְדֵּת בֶּר וַקְרָת
 יֵת שְׁמָה אוֹנָן: ה וַאוֹסִיפֵת עוֹד
 וַיִּלְדֵּת בֶּר וַקְרָת יֵת שְׁמָה שִׁלָּה
 וַהֲוָה בְּכֹזִיב כִּד יִלְדֵּת יְתָה:

רש"י

וְאֵל (מות) חֲמִיָּה וְאִשָּׁה: אָבֶל שְׂאֵלָה. כְּפִשׁוּטוֹ,
 לְשׁוֹן קָבֵר הוּא: 'בְּאֲבִלִי אֲקָבֵר, וְלֹא אֶתְנַחֵם כָּל
 יָמַי'. וּמְדַרְשׁוֹ: גִּיהֶנֶם, סִימָן זֶה הָיָה מְסוּר בְּיָדֵי
 מִפִּי הַגְּבוּרָה: אִם לֹא יָמוּת אַחַד מִבְּנֵי בְחַיִּי, מְכַטָּח
 אֲנִי שְׂאִינִי רוּאָה גִּיהֶנֶם: וַיִּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו. יִצְחָק
 הָיָה בּוֹכָה מִפְּנֵי צָרָתוֹ שֶׁל יִצְקָב, אָבֶל לֹא הָיָה
 מִתְּאֵבֶל, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא חַי: (לו) הַטְּבָחִים.
 שׁוֹחֲטֵי בְּהֵמוֹת הַמֶּלֶךְ: (א) וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא.
 לָמָּה נִסְמְכָה פְּרָשָׁה זוֹ לְכָאן וְהַפְסִיק בְּפִרְשָׁתוֹ שֶׁל
 יוֹסֵף? לְלַמֵּד שֶׁהוֹרִידוּהוּ אָחִיו מִגְּדֻלָּתוֹ, כִּשְׂרָאוֹ
 בְּצִרְתָּ אֲבִיהֶם, אָמְרוּ: 'אַתָּה אֲמַרְתָּ לְמָכְרוֹ, אֵלּוּ
 אֲמַרְתָּ לְהָשִׁיבוֹ הֵינּוּ שׁוֹמְעִים לָךְ: וַיֵּט. מֵאֵת
 אָחִיו: עַד אִישׁ עַד־לָמִי. נִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ: (ב) בְּנֵעֲנִי.
 תַּגְרָא (פִּסְחִים נ. ב"ו): (ה) וַתֵּהָר בְּכֹזִיב. שֵׁם
 הַמָּקוֹם, וְאוֹמֵר אֲנִי עַל שֵׁם שִׁפְסָקָה מְלֻדָּת נִקְרָא
 'בְּכֹזִיב', לְשׁוֹן: (יִרְמִיָּה טו) "הָיָה תִּהְיֶה לִּי כְמוֹ אֲכֹזִיב",
 (יִשְׁעִיָּה נה) "אֲשֶׁר לֹא יִכְזְבוּ מִיָּמָיו", דָּאִם לֹא כֵּן,

לְפָנַי פְּרָעָה, וְשָׁבַע שְׁנֵי הַשָּׁבַע וּשְׁנֵתִים הֶרְעַב
 כְּשָׁבָא יִצְקָב לְמִצְרַיִם, הָרִי כ"ב שָׁנָה, כְּנֻגַּד כ"ב
 שָׁנָה שֶׁלֹּא קִיָּם יִצְקָב כְּבוֹד אָב וְאִם: (מְגִלָּה יז) כ'
 שָׁנָה שֶׁהָיָה בְּבֵית לָכֵן וּב' שָׁנִים בְּדֶרֶךְ בְּשׁוּבוֹ מִבֵּית
 לָכֵן: שָׁנָה וַחֲצִי בִּסְפוֹת וְשָׁשָׁה חֳדָשִׁים בְּבֵית־אֵל,
 וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לְלָכֵן: "זֶה־לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ",
 לִי הֵן, עָלֵי הֵן וְסוֹפִי לְלָקוֹת כְּנֻגַּד: (לה) וְכָל־
 בְּנֵתֶיהָ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: 'אֲחֵיוֹת תְּאוֹמוֹת נוֹלְדוּ
 עִם כָּל שִׁבְט וְשִׁבְט וּנְשָׂאוֹם'. רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמֵר:
 'כְּנֻעֲנִיּוֹת הָיוּ, אֲלֵא מָהוּ "וְכָל־בְּנֵתֶיהָ"? בְּלוֹתֶיהָ,
 שֶׁאֵין אָדָם נִמְנָע מִלְּקַרְא לְחַתֵּנָּהּ, בְּנוֹ, וְלִכְלָתָהּ,
 בְּתוֹ: וַיִּמְאֵן לְהַתְנַחֵם. (כ"ד) אֵין אָדָם מְקַבֵּל
 תַּנְחוּמִין עַל חֲסִי וְסִבּוּר שְׁמָת, שֶׁעַל הַמֶּת נִגְזְרָה
 גְּזֻרָה שִׁישְׁתַּפַּח מִן הַלֵּב וְלֹא עַל הַחֵי: אֵרָד
 אֶל־בְּנִי. כְּמוֹ: 'עַל בְּנִי', וְהִרְבָּה 'אֵל' מִשְׁמָשִׁין
 בְּלִשׁוֹן 'עַל': (שְׁמוּאֵל ב כא) "אֵל שְׂאוֹל וְאֵל בֵּית
 הַדְּמִים", (שְׁמוּאֵל א ד) "אֵל הַלָּקַח אֶרֶוֹן הָאֱלֹהִים,

בְּכֹזִיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ כִּסִּי: וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה
 לְעַר בְּכוֹרוֹ וַשְׁמָה תָמָר: וַיְהִי עַר בְּכוֹר
 יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּמָּתְהוּ יְהוָה כִּסִּי:
 ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בָּא אֶל-אִשְׁתִּי אֲחִיד
 וַיְבִיב אֹתָהּ וְהִקָּם זֶרַע לְאֲחִיד כִּסִּי: ט וַיֵּדַע אוֹנָן
 כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע וְהָיָה אִם-בָּא אֶל-אִשְׁתִּי
 אֲחִיו וַשְׁחַת אֶרְצָה לְבִלְתִּי נָתַן-זֶרַע
 לְאֲחִיו כִּסִּי: י וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה
 וַיִּמָּת גַּם-אֹתוֹ: יא וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר בְּלָתִּי
 שְׂבִי אֶל־מִנָּה בֵּית-אֲבִיד עַד-יִגְדֹּל שְׁלָה בְנִי כִי
 אֲמַר פְּנִימוֹת גַּם-הוּא בְּאֲחִיו וַתִּלְךְ תָּמָר
 וַתָּשָׁב בֵּית אָבִיהָ כִּסִּי: יב וַיִּרְבוּ הַיָּמִים וַתָּמָת
 בַּת-שׁוּעַ אִשְׁת־יְהוּדָה וַיִּנָּחַם יְהוּדָה וַיַּעַל
 עַל-גִּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה רַעְהוּ הַעֲדֵלְמִי
 תִּמְנָתָה כִּסִּי: יג וַיֵּגֶד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חֲמִיד
 עָלָה תִּמְנָתָה לָגוֹ צֹאנוֹ כִּסִּי: יד וַתִּסֹּר בְּגָדֶיהָ
 אֶל־מְנוּתָהּ מֵעַלֶּיהָ וַתִּכְסֶּה בַצָּעִיף וַתִּתְּעַלֶּף
 וַתָּשָׁב בַּפֶּתַח עֵינִים אֲשֶׁר עַל-דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה

ו ונסים יהודה אתתא לער
 בוכרה ושמה תמר: ז והיה ער
 בוכרא דיהודה ביש קדם יי
 ואמיתה יי: ח ואמר יהודה
 לאונן עול לות אתת אחוד ויבם
 יתה ואקים זרעא לאחוד:
 ט וידע אונן לא על שמה
 מתקרי זרעא והנה פד עליל לות
 אתת אחודי ומחבל ארחה על
 ארעא בדיל דלא לקימא זרעא
 לאחודי: י ובאיש קדם יי די
 עבד ואמית אף יתה: יא ואמר
 יהודה לתמר בלתי תיכי ארמלא
 בית אביך עד דרבא שלה ברי
 ארי אמר דלמא ימות אף הוא
 כאחודי ואזלת תמר ויתיבת בית
 אבודה: יב וסגיא יומיא ומתת
 בת שוע אתת יהודה ואתנחם
 יהודה וסליק על גזזי ענה הוא
 וחירה רחמה עדלמאח לתמנת:
 יג ואתחוא לתמר למימר הא
 חמודי סלק לתמנת למיגז ענה:
 יד ואעדיאת לבושי ארמלותה
 מנה ואתבסיאת בעיפא ואתקנת
 ויתיבת בפרשות עינין די על
 ארח תמנת ארי חזת ארי רבא

רש"י

מה בא להודיענו? ובבראשית רבה ראיתי:
 "ותקרא שמו שלה וגו'" פסקת: (ז) רע בעיני
 ה'. כרעתו של אונן, משחית זרעו, שנאמר באונן:
 "וימת גם-אתו", כמיתתו של ער, מיתתו של אונן.
 ולמה היה ער משחית זרעו? כדי שלא תתעבר
 ויכחיש יפיה: (ח) והקם זרע. הכן יקרא על שם
 המת: (ט) ושחת ארצה. דש מבפנים וזורה
 מבחוץ (כ"ר): (יא) כי אמר וגו'. כלומר, דוחה
 היה אותה בקש, שלא היה בדעתו להשיאה לו:

כי אמר פן-ימות. מחזקת היא זו שימותו אנשיה
 (יבמות לד): (יב) ויעל על-גזזי צאנו. ויעל
 תמנתה לעמד על גזזי צאנו: (יג) עלה תמנתה.
 ובשמשון הוא אומר: (שופטים יד) "וירד שמשון
 וגו'", תמנתה בשפוע הקר היתה יושבת: עולין לה
 מכאן, ויורדין לה מכאן: (יד) ותתעלף. כסתה
 פניה שלא יכיר בה: ותשב בפתח עינים. בפתחת
 עינים, בפרשת דרכים שעל דרך תמנתה. ורבותינו
 דרשו: (סוטה י) בפתחו של אברהם אבינו, שכל

כִּי רִאֲתָהּ כִּי־גָדַל שָׁלָה וְהָיָה לֹא־נִתְּנָה לוֹ
 לְאִשָּׁה כִּסִּי': טו וַיִּרְאֶה יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי
 כִּסְתָהּ פָּנֶיהָ כִּסִּי': טז וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ
 וַיֹּאמֶר הִבֵּה־נָא אֲבוֹא אֵלֶיךָ כִּי לֹא יָדַע כִּי
 כִּלְתּוֹ הוּא וַתֹּאמֶר מַה־תִּתֶּן־לִי כִּי תָבוֹא
 אֵלַי כִּסִּי': יז וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי־עֲזִים מִן־
 הָעֵצָן וַתֹּאמֶר אִם־תִּתֶּן עֶרְבוֹן עַד שְׁלַחְךָ כִּסִּי':
 יח וַיֹּאמֶר מַה הָעֶרְבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן־לְךָ וַתֹּאמֶר
 חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטְּךָ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיִּתֶּן־לָהּ
 וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ כִּסִּי': יט וַתֵּקֶם וַתִּלְךָ וַתִּסֵּר
 צְעִיפָה מֵעָלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי אֲלֻמְנוֹתָהּ:
 כ וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת־גְּדֵי הָעֲזִים בְּיַד רַעְהוּ
 הָעַדְלָמִי לִקְחַת הָעֶרְבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא
 מִצָּאָהּ: כא וַיִּשְׁאַל אֶת־אֲנָשֵׁי מְקוֹמָהּ לֵאמֹר
 אֵיךְ הִקְדָּשָׁה הוּא בְּעֵינֵינוּ עַל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ
 לֹא־הִיְתָה בָּזָה קְדֻשָּׁה כִּסִּי': כב וַיֵּשֶׁב אֶל־יְהוּדָה
 וַיֹּאמֶר לֹא מִצָּאָתִיהָ וְגַם אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ
 לֹא־הִיְתָה בָּזָה קְדֻשָּׁה: כג וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח־

שְׁלָה וְהָיָה לֹא אֶתְהִיבֶת לָהּ
 לְאִנָּתוֹ: טו וַחֲזָאָה יְהוּדָה
 וַיַּחְשְׁבֶהָ כְּנִפְקָתָא בְּרֵא אַרִי כְּסִיאת
 אִפְהָא: טז וּסְטָא לִוְתָהּ לְאַרְחָא
 וַאֲמַר חֲבִי כַעַן אֵיעוּל לְוִתִּיךְ אַרִי
 לֹא יָדַע אַרִי כִלְתָהּ הִיא וַאֲמַרְתָּ
 מַה תִּתֶּן לִי אַרִי תֵיעוּל לְוִתִּי:
 יז וַאֲמַר אָנָּא אֲשַׁלַּח גְּדִי בֵר עֲזִי
 מִן עֵצָא וַאֲמַרְתָּ אִם תִּתֶּן מִשְׁכּוֹנָא
 עַד דִּתְשַׁלַּח: יח וַאֲמַר מַה
 מִשְׁכּוֹנָא דִּי אֶתֶּן לְךָ וַאֲמַרְתָּ
 עֲזָקְתְּךָ וְשׁוֹשְׁפִיךָ וְחוֹטְרִיךָ דִּי בְיָדְךָ
 וַיַּחֲבֵל לָהּ וְעַל לְוִתָּהּ וְעִדְיָתָהּ לָהּ:
 יט וַתִּקַּח וַאֲזָלָת וַאֲעִדְיָתָהּ עִיפָה
 מִנָּה וּלְבִישֶׁת לְבוּשֵׁי אֲרָמְלוּתָהּ:
 כ וַשְּׁדַר יְהוּדָה יָת גְּדִיָּא בֵר עֲזִי
 בְּיָדָא רַחֲמָה עַדְלָמָאָה לְמַסָּב
 מִשְׁכּוֹנָא מִיָּדָא דִּאֲתָתָא וְלֹא
 אֲשַׁכְחָהּ: כא וַשְּׁאִיל יָת אֲנָשֵׁי
 אֲתָרָה לְמִימַר לָאָן מְקַדְשָׁתָא הִיא
 כְּעִינִין עַל אֲרָחָא וַאֲמַרוּ לִית
 הָכָא מְקַדְשָׁתָא: כב וַתֵּב לִוְת
 יְהוּדָה וַאֲמַר לֹא אֲשַׁכְחִיתָהּ וְאַף
 אֲנָשֵׁי אֲתָרָא אָמְרוּ לִית הָכָא
 מְקַדְשָׁתָא: כג וַאֲמַר יְהוּדָה תִּסָּב
 לָהּ דִּילְמָא נָהִי לְחוּף הָא שְׁדָרִית

רש"י

הַכִּינִי עֲצָמָךְ וְדַעְתְּךָ לְכָךְ. כָּל לְשׁוֹן 'הִבָּה' לְשׁוֹן
 הַזְמָנָה הוּא, חוץ מִמָּקוֹם שֶׁיֵּשׁ לְתַרְגְּמוֹ בְּלְשׁוֹן
 נְתִינָה, וְאַף אוֹתָן שֶׁל הַזְמָנָה קְרוּבִים לְלְשׁוֹן נְתִינָה
 הֵם: (יז) עֶרְבוֹן. מִשְׁכּוֹן: (יח) חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ.
 'עֲזָקְתְּךָ וְשׁוֹשְׁפִיךָ' טַבְעַת שְׁאֵתָה חוֹתֶם בָּהּ,
 וְשִׁמְלָתְךָ שְׁאֵתָה מִתְפָּסָה בָּהּ: וַתַּהַר לוֹ. גְּבוּרִים
 פִּיּוּצָא בּוֹ, צְדִיקִים פִּיּוּצָא בּוֹ: (כא) הִקְדָּשָׁה.
 מְקַדְשֶׁת וּמְזַמְנַת לְזִנוּת: (כג) תִּקַּח־לָהּ. יְהִיָּה
 שְׁלָה מַה שֶּׁבִּידָה: פֶּן נִהְיָ לְבוּז. אִם תִּבְקַשְׁנָה

עֲזִימִם מִצָּפוֹת לְרֹאוֹתוֹ: כִּי רִאֲתָהּ כִּי־גָדַל שְׁלָה
 וְגו'. לְפִיכָף הִפְקִירָה עֲצָמָה אֲצֵל יְהוּדָה, שֶׁהִיְתָה
 מִתְאַוָּה לְהַעֲמִיד מִמֶּנּוּ בָנִים: (טו) וַיַּחְשְׁבֶהָ
 לְזוֹנָה. לְפִי שִׁיוֹשֶׁבֶת בְּפִרְשֵׁת דְּרָכִים: כִּי כִסְתָהּ
 פָּנֶיהָ. וְלֹא יָכַל לְרֹאוֹתָהּ וּלְהַפְקִירָהּ. וּמִדְּרַשׁ
 רַבּוֹתֵינוּ: "כִּי כִסְתָהּ פָּנֶיהָ", כִּשְׁהִיְתָה בְּבֵית חֲמִיָּה
 הִיְתָה צְנוּעָה, לְפִיכָף לֹא חֲשְׁדָהּ: (טז) וַיֵּט אֵלֶיהָ
 אֶל־הַדֶּרֶךְ. מִדְּרַךְ שֶׁהָיָה בָּהּ נִטָּה אֶל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
 הִיא בָּהּ, וּבְלְשׁוֹן לַעֲזִי דְשִׁטּוּרֵינוּ: הִבֵּה־נָא.

לָהּ פֶּן נִהְיָה לְבוֹז הֵנָּה שְׁלַחְתִּי הַגָּדִי הַזֶּה
וְאַתָּה לֹא מִצָּאתָהּ כִּי וַיְהִי | כְּמִשְׁלֵשׁ
חֳדָשִׁים וַיֵּגֶד לַיהוּדָה לֵאמֹר זָנַתָּ תָמָר
בְּלִתְךָ וְגַם הֵנָּה הָרָה לְזִנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
הוֹצִיאָוָה וְתִשְׁרָף כִּי: כֹּה הָיָה מוֹצֵאתָ וְהָיָה
שְׁלַחָה אֶל-חַמְיָהּ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר-אַלָּה לֹא
אֲנִי הָרָה וְתֹאמַר הַכֹּרֶנָּה לְמִי הַחֲתָמָת
וְהַפְתִּילִים וְהַמַּטָּה הָאֵלֶּה כִּי: כֹּה וַיִּכַּר יְהוּדָה
וַיֹּאמֶר צִדְקָה מִמֶּנִּי כִּי-עַל-כֵּן לֹא-נִתְּתִיהָ
לְשַׁלָּה בְּנִי וְלֹא-יִסָּף עוֹד לְדַעְתָּהּ כִּי: כֹּה וַיְהִי
בַּעֲת לְדָתָהּ וְהֵנָּה תְּאוּמִים בְּבִטְנָהּ כִּי:
כֹּה וַיְהִי בְּלִדְתָּהּ וַיִּתֵּן-יָד וַתִּקַּח הַמִּילָדָת
וַתִּקְשֹׁר עַל-יָדוֹ שְׁנֵי לֵאמֹר זֶה יֵצֵא

גָּדִיָּה הָרִין וְאַתָּה לֹא אִשְׁכַּחְתָּהּ:
כֹּד וְהָיָה כְּתֻלָּתוֹת יִרְחֵיָה
וְאַתְחִנּוּא לַיהוּדָה לְמִימַר זָנִיאת
תָּמָר בְּלִתְךָ וְאַף הָא מַעֲדִיָּה
לְזָנוּתָא וְאָמַר יְהוּדָה אִפְקוּדָה
וְתִתְקַד: כֹּה הָיָה מִתְּפָקָא וְהָיָה
שְׁלַחַת לְחַמְיָהָ לְמִימַר לְגִבְרִי דִי
אֵלִין דִּילָהּ מִנָּה אָנָּה מַעֲדִיָּה
וְאַמְרַת אִשְׁתְּמוּדַע כְּעֵן לְמֵן
עֲזָקְתָא וְשׁוּשְׁפָא וְחוּטְרָא הָאֵלִין:
כֹּו וְאַשְׁתְּמוּדַע יְהוּדָה וְאָמַר
זָכָאָה מִנִּי מַעֲדִיָּה אָרִי עַל פֶּן לֹא
יְהִבְתָּה לְשַׁלָּה בְּרִי וְלֹא אוֹסִיף
עוֹד לְמִידַעָה: כֹּו וְהָיָה בְּעֵדֵן
דְּמִילָדָה וְהָא תִּיּוּמִין בְּמַעֲהָ:
כֹּה וְהָיָה בְּמִילָדָה וַיְהִיב יָדָא
וְנָסִיבַת חֵיתָא וְקָטְרַת עַל יָדָה
זְהוּרִיתָא לְמִימַר דִּין נָפֵק

רש"י

שִׁפְיָלוֹהוּ לְכַבֵּשׁן הָאֵשׁ וְאֵל יִלְכִּין פָּנֵי חֲבֵרוֹ
בְּרַבִּים: הַכֹּרֶנָּה. אֵין 'נָא' אֵלָא לְשׁוֹן בְּקָשָׁה:
'הַכֹּרֶנָּה בּוֹרְאָךְ וְאֵל תֹּאבֵד שְׁלֹשׁ נַפְשׁוֹת':
(כֹּו) צִדְקָה. בְּדַכְרִיָּה: מִמֶּנִּי. הִיא מְעַבְרַת.
וּרְבוּתֵינוּ זְכוּנוֹם לְבִרְכָּה דְּרִשׁוּ שְׂיָצָאָה בַּת קוֹל
וְאָמְרָה: 'מִמֶּנִּי וּמֵאִתִּי יֵצְאוּ הַדְּבָרִים, לְפִי שְׁהִיתָה
צְנוּעָה בְּבֵית חַמְיָה, גִּזְרִיתִי שְׂיָצְאוּ מִלְּכִים,
וּמִשְׁבָּט יְהוּדָה גִּזְרִיתִי לְהַעֲמִיד מִלְּכִים בִּישְׂרָאֵל':
כִּי-עַל-כֵּן לֹא-נִתְּתִיהָ. כִּי בְּדִין עֲשֵׂתָה עַל אֲשֶׁר לֹא
נִתְּתִיהָ לְשַׁלָּה בְּנִי: וְלֹא-יִסָּף עוֹד. יֵשׁ אוֹמְרִים:
'לֹא הוֹסִיף, וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: 'לֹא פָסַק', וַחֲבֵרוֹ גִּבִּי
אֶלְדָּד וּמִידָד: 'וְלֹא יִסְפוּ', וּמִתְרַגְּמִין: 'וְלֹא
פָסְקוּ': (כֹּז) בַּעֲת לְדָתָהּ. וּבִרְכָּקָה הוּא אוֹמֵר:
'וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לְלִדָּת', לְהֵלֵן לְמִלָּאִים, וְכֹאֵן
לְחִסְרִים: וְהֵנָּה תְּאוּמִים. מֵלָא, וְלֵהֵלֵן: 'תְּאוּמִים',
חִסַּר. לְפִי שְׁהֵאָחַד רָשָׁע, אֲבָל אֵלוֹ שְׁנֵיהֶם צְדִיקִים:
(כח) וַיִּתֵּן-יָד. הוֹצִיא הָאָחַד יָדוֹ לְחוּץ וְלֵאחֶר

עוֹד יִתְפָּרֵסם הַדְּבָר וַיְהִיָּה גִנְאִי, כִּי מָה עָלֵי לַעֲשׂוֹת
עוֹד לְאִמַּת דְּבָרִי: הֵנָּה שְׁלַחְתִּי הַגָּדִי הַזֶּה. לְפִי
שְׁרָמָה יְהוּדָה אֶת אֲבִיו בְּגָדִי עֲזִים שְׁהִטְבִּיל כְּתָנַת
יוֹסֵף בְּדָמוֹ, רְמוּהוּ גַם אוֹתוֹ בְּגָדִי עֲזִים (כ"ו):
(כד) כְּמִשְׁלֵשׁ חֳדָשִׁים. (נדה מג) רַבּוּ שֶׁל רֹאשׁוֹן
וְרַבּוּ שֶׁל אַחֲרוֹן וְאַמְצְעֵי שָׁלֵם, וְלִשְׁוֹן "כְּמִשְׁלֵשׁ
חֳדָשִׁים", כְּהַשְׁתַּלֵּשׁ הַחֳדָשִׁים, כְּמוֹ: (אסתר ט)
"וּמִשְׁלוֹחַ מְנוֹת", "מִשְׁלַח יָדִים", וְכֵן תִּרְגֵּם
אוֹנְקֵלוֹס: 'כְּתֻלָּתוֹת יִרְחֵיָה': הָרָה לְזִנוּנִים. שֵׁם
דְּבָר: מְעַבְרַת, כְּמוֹ "אִשָּׁה הָרָה" וְכְמוֹ: "בְּרָה
בַּחֲמָה": וְתִשְׁרָף. אָמַר אֲפָרִים מִקְשָׁאָה מִשׁוּם רַבִּי
מֵאִיר: בַּתוֹ שֶׁל שֵׁם הָיְתָה, שֶׁהוּא כְּהֵן, לְפִיכָךְ דִּנּוּהָ
בְּשִׁרְפָּה: (כה) הוּא מוֹצֵאתָ. לִישְׁרָף: וְהָיָה
שְׁלַחָה אֶל-חַמְיָה. לֹא רָצְתָה לְהִלְכִין פָּנֵיו וְלֹאֵר:
'מִמֶּךָ אֲנִי מְעַבְרַת', אֵלָא "לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלָה לֹא",
אָמְרָה: 'אִם יוֹדָה מַעֲצָמוֹ, יוֹדָה, וְאִם לֹא, יִשְׁרָפוּנִי
וְאֵל אֲלִבִּין פָּנִיו. מִכָּאֵן אָמְרוּ: נֹחַ לֹא לְאָדָם

קִדְמָאָה: כט וְהָיָה כִּד אֲתִיב יְדָה
וְהָא נִפְק אַחוּהִי וְאַמְרַת מָה
תְּקוּף סְגִי עֲלֵךְ לְמַתְקָךְ וְקָרָא
שְׁמָה פֶּרֶץ: ל וַיִּכְתֹּר בֶּן נִפְק
אַחוּהִי דִי עַל יְדָה זְהוּרִיתָא וְקָרָא
שְׁמָה זֶרַח: א וַיּוֹסֶף אֶתְחַת
לְמַצְרַיִם וַיִּזְכְּנָה פּוּטִיפֶר רַבָּא
דְּפִרְעָה רַב קְטוּלָא גִבֹּר מַצְרָאָה
מִידָא דְעֶרְכָּאֵי דִי אַחַתוּהִי לְתַמָּן:
ב וְהָיָה מִימְרָא דִינִי בְּסַעֲדָה
דִּיּוֹסֶף וְהָיָה גִבֹּר מַצְלַח וְהָיָה
בְּבֵית רַבּוּנָה מַצְרָאָה: ג וַחֲזָא
רַבּוּנָה אֲרִי מִימְרָא דִינִי בְּסַעֲדָה
וְכָל דִּי הוּא עֲבַד יֵי מַצְלַח בִּידָה:
ד וְאַשְׁכַּח יוֹסֶף רַחֲמִין בְּעֵינֵיהִי
וְשִׁמְשׁ יְתָה וּמִנָּה עַל בֵּיתָה וְכָל
דִּי אֵית לָהּ מְסַר בִּידָה: ה וְהָיָה
מַעֲדָן דְּמִנִּי יְתָה בְּבֵיתָה וְעַל כָּל
דִּי אֵית לָהּ וּכְרִיף יֵי יְתָ בֵּית
מַצְרָאָה בְּדִיל יוֹסֶף וְהָיָה בְּרַכְתָּא
דִינִי בְּכָל דִּי אֵית לָהּ בְּבֵיתָא
וּבְחֻקְלָא: ו וּשְׁבַק כָּל דִּי לָהּ
בִּידָא דִּיּוֹסֶף וְלֹא יָדַע עִמָּה מַדְעָם
אַלְהִין לְחֻמָּא דִּי הוּא אָכַל וְהָיָה
יוֹסֶף שְׁפִיר בְּרִיּוֹא וַיָּאִי בְּחֻזָּא:

רִאשֹׁנָה כִּסִּי: כט וַיְהִי | כְּמֹשִׁיב יָדוֹ וְהָיָה יֵצֵא
אָחִיו וְתֹאמַר מִה־פִּרְצָתָ עֲלֵיךְ פֶּרֶץ וַיִּקְרָא
שְׁמוֹ פֶּרֶץ כִּסִּי: ז וְאַחֵר יֵצֵא אָחִיו אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ
הַשְּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זֶרַח כִּסִּי: ח חֲמִישִׁי
לִט א וַיּוֹסֶף הוֹרֵד מִצְרַיִמָּה וַיִּקְנֶהוּ פּוּטִיפֶר
סֹרִים פִּרְעֹה שֶׁר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיד
הַיִּשְׁמַעֲאֵלִים אֲשֶׁר הוֹרְדָהוּ שְׁמָה כִּסִּי: ט וַיְהִי
יְהוָה אֶת־יוֹסֶף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית
אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי: י וַיֵּרָא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכָל־
אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בִּידוֹ כִּסִּי:
יא וַיִּמְצֵא יוֹסֶף תֵּן בְּעֵינָיו וַיִּשְׁרֹת אֹתוֹ וַיַּפְקְדֵהוּ
עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יִשְׁלֹוֹ נָתַן בִּידוֹ כִּסִּי: יב וַיְהִי מֵאֲז
הַפְּקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל־אֲשֶׁר יִשְׁלֹוֹ
וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי בְּגִלְלַל יוֹסֶף וַיְהִי
בְּרַכַּת יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יִשְׁלֹוֹ בְּבֵית וּבְשָׂדֶה:
יג וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לֹו בִּיד־יוֹסֶף וְלֹא־יָדַע אֹתוֹ
מֵאוּמָה כִּי אִם־הִלָּחֵם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל וַיְהִי

רש"י

שֶׁל פּוּטִיפֶר לְמַעֲשֵׂה תִמְרָ, לומר לך, מה זו לשם
שְׁמִים, אף זו לשם שְׁמִים, שְׁרָאָתָה בְּאַצְטְרוּלוֹגִין
שְׁלָה שְׁעִתִּידָה לְהַעֲמִיד בָּנִים מִמֶּנּוּ, וְאִינָה יוֹדַעַת
אִם מִמֶּנָּה אִם מִבֶּתָה: (ג) כִּי ה' אִתּוֹ. שֵׁם שְׁמִים
שְׁגוּר בְּפִיו (ב"ר): (ד) וְכָל־יִשְׁלֹוֹ. הָרִי לְשׁוֹן
קֶצֶר, חֶסֶר 'אֲשֶׁר': (ו) וְלֹא־יָדַע אֹתוֹ מֵאוּמָה. לֹא
הָיָה נוֹתֵן לָבוֹ לְכָלֹם: כִּי אִם־הִלָּחֵם. הִיא אֲשֶׁתּוֹ,
אֵלָא שְׁדַבֵּר בְּלִשׁוֹן נִקְיָה: וַיְהִי יוֹסֶף יְפֹה־תֹאֲרָ.
כִּיּוֹן שְׁרָאָה עֲצָמוֹ מוֹשֵׁל, הִתְחִיל אוֹכֵל וְשׁוֹתָה
וּמִסְלָסל בְּשַׁעֲרוֹ. (ב"ר) אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא:

שְׁקִשְׁרָה עַל יָדוֹ הַשְּׁנִי, הַחֲזִירָה: (כט) פִּרְצָתָ.
חֲזָקָתָ עֲלֵיךְ חֲזָק: (ל) אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשְּׁנִי. אֲרַבַּע
יָדוֹת פְּתוּבוֹת כָּאֵן כְּנֶגֶד אֲרַבַּעַת חֲרָמִים שְׁמַעֲלַ עֶכָן
שִׁינָא מִמֶּנּוּ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: כְּנֶגֶד ד' דְּבָרִים שְׁלֵקָח:
אֲדָרַת שְׁנַעַר, וּשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת כֶּסֶף שֶׁל מֵאתִים
שְׁקָלִים וּלְשׁוֹן זָהָב (ב"ר): וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זֶרַח. עַל
שֵׁם זָרִיחַת מְרָאִית הַשְּׁנִי: (א) וַיּוֹסֶף הוֹרֵד. חוֹזֵר
לְעִנְיָן רֵאשׁוֹן, אֵלָא שְׁהַפְסִיק בּוֹ כְּדִי לְסַמֵּךְ יִרְדָּתוֹ
שֶׁל יְהוּדָה לְמַכְרִיתוֹ שֶׁל יוֹסֶף, לומר לך שְׁבִשְׁבִּילוֹ
הוֹרִידוּהוּ מִגְּדֻלָּתוֹ, וְעוֹד, כְּדִי לְסַמֵּךְ מַעֲשֵׂה אֲשֶׁתּוֹ

יֹוסֵף יִפְה־תֹאר ויִפֶּה מֶרְאָה כִּסִּי: שְׂשִׁי וַיְהִי
 אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וּתְשָׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו
 אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יֹוסֵף וּתֹאמֶר שְׁכַבְהָ עִמִּי כִּסִּי:
 ח וַיֹּמַאן | וַיֹּאמֶר אֶל־אִשְׁת־אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי
 לֹא־יָדַע אֶתִּי מִה־בִּבְיָת וְכָל אֲשֶׁר־יֵשְׁלוּ נָתַן
 בְּיָדִי: ט אֵינֶנּוּ גָדוֹל בְּבֵית הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא־
 חֲשַׁךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־אוֹתָךְ בְּאֲשֶׁר
 אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאִיךָ אֶעֱשֶׂה הִרְעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת
 וַחֲטֹאתִי לָאֱלֹהִים כִּסִּי: י וַיְהִי כִּדְבָרָה אֶל־יֹוסֵף
 יוֹם | יוֹם וְלֹא־שָׁמַע אֱלֹהִים לְשֹׁכֵב אֶצְלָהָ
 לַהֲיוֹת עִמָּה כִּסִּי: יא וַיְהִי כִּהְיוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא
 הַבֵּיתָה לַעֲשׂוֹת מְלָאכָתּוֹ וְאִין אִישׁ מֵאֲנָשִׁי
 הַבֵּית שֵׁם בְּבֵית כִּסִּי: יב וַתִּתְפָּשֶׂהוּ בְּבִגְדּוֹ
 לֵאמֹר שְׁכַבְהָ עִמִּי וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בְּיָדָהּ וַיֵּנֶם
 וַיֵּצֵא הַחוּצָה: יג וַיְהִי כִּרְאוֹתֶיהָ כִּי־עָזַב בְּגָדוֹ
 בְּיָדָהּ וַיֵּנֶם הַחוּצָה: יד וַתִּקְרָא לְאֲנָשִׁי בֵיתָהּ
 וּתֹאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עֲבָרִי
 לְצַחֵק בָּנוּ בָּא אֵלַי לְשֹׁכֵב עִמִּי וְאֶקְרָא בְּקוֹל
 גָּדוֹל כִּסִּי: טו וַיְהִי כִשְׁמָעוֹ כִּי־הִרְיַמְתִּי קוֹלִי

ז וַהֲוֶה בְּתֵר פִּתְגָמִיָּא הָאֵלִין
 וַיִּקְפֹּת אֶתֶּת רַבּוּנָה יֵת עֵינֶיהָ
 לְיוֹסֵף וְאֶמְרַת שְׁכֹוֹב עִמִּי:
 ח וְסָרִיב וְאֶמֶר לֹוֹת אֶתֶּת רַבּוּנָה
 הָא רַבּוּנִי לֹא יָדַע עִמִּי מָה
 דְּבִבְיָתָא וְכָל דִּי אֵית לָהּ מִסֵּר
 בְּיָדִי: ט לִיתְוָהִי רַב בְּבִיָּתָא הָדִין
 מִנִּי וְלֹא מִנַּע מִנִּי מִדַּעַם אֲלֵהִין
 יִתִּיף בְּדִיל אֶתֶּת אֶתֶּתָהּ וְאֶכְדִּין
 אֶעֱפִיד בִּישְׁתָּא רַבָּתָא הָדָא וְאֶחוּב
 קָדָם יי: י וַהֲוֶה כִּד מְלִילַת עַם
 יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא קָבִיל מִנָּה
 לְמִשְׁכַּב לֹוֹתָהּ לְמַהְוִי עִמָּה:
 יא וַהֲוֶה כִּיּוֹמָא הָדִין וְעַל לְבִיָּתָא
 לְמִבְדָּק בְּכַתְבִּי חֲשַׁבְנָה וְלִית אֲנָשׁ
 מֵאֲנָשִׁי בֵּיתָא תָּמָן בְּבִיָּתָא:
 יב וְאַחֲדָתָה בְּלִבּוּשָׁה לְמִימֶר
 שְׁכֹוֹב עִמִּי וְשִׁבְקָה לְלִבּוּשָׁה
 בִּידָהּ וְעָרַק וְנָפַק לְשׁוּקָא:
 יג וַהֲוֶה כִּד חֲזוֹת אָרִי שִׁבְקָה
 לְלִבּוּשָׁה בִּידָהּ וְעָרַק לְשׁוּקָא:
 יד וַקִּרַּת לְאֲנָשִׁי בֵּיתָהּ וְאֶמְרַת
 לְהוֹן לְמִימֶר חֲזוֹ אֵיתִי לָנָא גְבָרָא
 עֲבָרָאָה לְחִיכָא בָּנָא עַל לֹוֹתִי
 לְמִשְׁכַּב עִמִּי וַקִּרַּת בְּקָלָא רַבָּא:
 טו וַהֲוֶה כִּד שְׁמַע אָרִי אֲרִימִית
 קֹלִי וַקִּרַּת וְשִׁבְקָה לְלִבּוּשָׁה לֹוֹתִי

רעט"ז

אָמְרָה: 'אִין לִי יוֹם הַגּוֹן לְהִזְקֵק לְיוֹסֵף כִּהְיוֹם
 הַזֶּה', אָמְרָה לָהֶם: 'חֹולָה אָנִי וְאִנִּי יְכַלָּה לִילָף:
 לַעֲשׂוֹת מְלָאכָתּוֹ. רַב וְשִׁמוּאֵל, חֵד אָמַר: 'מְלָאכָתּוֹ
 מִמֶּשׁ', וְחֵד אָמַר: 'לַעֲשׂוֹת צָרְכִּי עִמָּה אֵלָּא
 שְׁנִירָאִית לוֹ דְּמוֹת דִּיּוֹקְנֵי שֶׁל אָבִיו וְכוּ', כְּדֹאִיתָא
 בְּמַסְכַּת סוּטָה (דף לז): (יד) רְאוּ הֵבִיא לָנוּ. הָרִי
 זֶה לְשׁוֹן קְצָרָה: "הֵבִיא לָנוּ", וְלֹא פִּרְשׁ מִי הֵבִיא,ו
 וְעַל בְּעָלָהּ אוֹמְרַת כֵּן: עֲבָרִי. (ב"ר) מַעֲבָר הַנֶּהָר,

'אָבִיךָ מִתְאַבֵּל, וְאַתָּה מְסַלֵּסל בְּשַׁעְרֶךָ? אָנִי מְגָרָה
 כְּךָ אֶת הַדָּב', מִיָּד: (ז) וּתְשָׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו וְגו' .
 כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֲחֵר", סְמוּךְ: (ט) וַחֲטֹאתִי
 לָאֱלֹהִים. כְּנִי נָח נִצְטוּוּ עַל הָעֲרִיּוֹת: (י) לְשֹׁכֵב
 אֶצְלָהּ. אֶפְלוּ בְּלֹא תִשְׁמִישׁ: לַהֲיוֹת עִמָּה. לְעוֹלָם
 הָבָא: (יא) וַיְהִי כִּהְיוֹם הַזֶּה. כְּלוֹמֶר: 'וַיְהִי
 כְּאֲשֶׁר הִגִּיעַ יוֹם מִיָּחָד' (תַּנְחוּמָא) יוֹם צָחוּק, יוֹם
 אִיד שְׁלָהֶם, שֶׁהָלָכוּ כָּלָם לְבֵית עֲבוֹדַת אֱלִילִים,

וַאֲקֵרָא וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי וַיֵּנֶם וַיֵּצֵא הַחוּצָה:
 טז וַתֵּנַח בְּגָדוֹ אֶצְלָהּ עַד-כּוֹא אֲדָנֶיּוּ אֶל-
 בֵּיתוֹ רס"י: יז וַתְּדַבֵּר אֵלָיו בַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה
 לֵאמֹר בָּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר-הֵבֵאתָ
 לָנוּ לְצַחֵק בִּי רס"י: יח וַיְהִי כַּהֲרִימִי קוֹלִי וַאֲקֵרָא
 וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ אֶצְלֵי וַיֵּנֶם הַחוּצָה: יט וַיְהִי כַּשְּׁמַעַ
 אֲדָנָיו אֶת-דְּבָרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְרָה אֵלָיו
 לֵאמֹר בַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֲבָדְךָ וַיַּחַר
 אַפּוֹ רס"י: כ וַיִּקַּח אֲדָנִי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיְתַנְהוּ
 אֶל-בֵּית הַפֹּהֵר מְקוֹם אֲשֶׁר-כָּתִיב אֲסוּרִי קרי אֲסִירִי
 הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי-שֵׁם בְּבֵית הַפֹּהֵר: כא וַיְהִי
 יְהוָה אֶת-יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חָנּוּ בְּעֵינָיו
 שֶׁר בֵּית-הַפֹּהֵר רס"י: כב וַיִּתֵּן שֶׁר בֵּית-הַפֹּהֵר
 בְּיַד-יוֹסֵף אֶת כָּל-הָאֲסוּרִים אֲשֶׁר בְּבֵית הַפֹּהֵר
 וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר עֹשִׂים שֵׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה רס"י:
 כג אֵין | שֶׁר בֵּית-הַפֹּהֵר רָאָה אֶת-כָּל-מְאוּמָה
 בִּידוֹ בְּאֲשֶׁר יְהוָה אֹתוֹ וְאֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה יְהוָה
 מַצְלִיחַ רס"י: פ שְׁבִיעִי מ' א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים
 הָאֵלֶּה חָטְאוּ מִשְׁקָה מֶלֶךְ-מִצְרַיִם וְהָאֵפָה

וַעֲרָק וַנִּפְקֵי לְשׁוּקָא: טז וַאֲחֻתָּתָהּ
 לְלִבְוִשָׁה לְוֹתָהּ עַד דְּעַל רְבוּנָה
 לְבֵיתָהּ: יז וּמְלִילַת עֲמָה
 כְּפִתְגָמָיָא הָאֵלִין לְמִימַר עַל לְוֹתִי
 עֲבָדָא עֲבָרָאָה דִּי אִתִּיתָא לָנָא
 לְחִיכָא בִי: יח וְהוּא כִּד אֲרִימִית
 קָלִי וְקָרִית וְשָׁבְקָה לְלִבְוִשָׁה לְוֹתִי
 וַעֲרָק לְשׁוּקָא: יט וְהוּא כִּד שְׁמַעַ
 רְבוּנָה יֵת פִּתְגָמִי אֲתָתָה דִּי
 מְלִילַת עֲמָה לְמִימַר כְּפִתְגָמָיָא
 הָאֵלִין עֲבָד לִי עֲבָדְךָ וְתַקֵּף רְגֻזָה:
 כ וְנָסִיב רְבוּנָה דִּיּוֹסֵף יְתָהּ וּמְנָה
 לְבֵית אֲסִירִי אֲתָה דִּי אֲסִירִי מְלָפָא
 אֲסִירִין וְהוּא תַמָּן בְּבֵית אֲסִירִי:
 כא וְהוּא מִימָרָא דִּי בְּסַעֲדָה
 דִּיּוֹסֵף וְנָגַד לָהּ חֶסֶדָא וַיְהִיבָהּ
 לְרַחֲמִין בְּעֵינָי רַב בֵּית אֲסִירִי:
 כב וּמְנִי רַב בֵּית אֲסִירִי בִידָא
 דִּיּוֹסֵף יֵת כָּל אֲסִירָא דִּי בְּבֵית
 אֲסִירִי וְיֵת כָּל דִּי עֲבָדִין תַּמָּן עַל
 מִימָרָה הָהּ מִתְּעַבֵּד: כג לִית רַב
 בֵּית אֲסִירִי חֲזִי יֵת כָּל סְרַחֵן בִּידָהּ
 בְּדִי מִימָרָא דִּי בְּסַעֲדָה וְדִי הוּא
 עֲבָד יֵי מַצְלַח: א וְהוּא כְּתָר
 פִּתְגָמָיָא הָאֵלִין סְרַחוּ שְׁקִינָא
 מְלָפָא דְּמַצְרִים וְנַחֲתוּמִי
 לְרְבוּנָהוֹן לְמְלָפָא דְּמַצְרִים:

רס"י

מִבְּנֵי עֶבֶר (סְפָרִים אַחֲרִים: מַעֲבָר הַנֶּהָר): שְׁבַמְשָׁנָה: (כב) הוּא הָיָה עֹשֶׂה. כְּתָרְגוּמוֹ:
 (טז) אֲדָנִי. שֶׁל יוֹסֵף: (יז) בָּא אֵלַי. לְצַחֵק בִּי, מִימָרָה הָהּ מִתְּעַבֵּד: (כג) בְּאֲשֶׁר ה' אֹתוֹ.
 הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר הֵבֵאתָ לָנוּ: (יט) וַיְהִי כַּשְּׁמַעַ אֲדָנִי וְגו'. בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ אֲמָרָה לוֹ כֵּן, וְזֶהוּ
 שְׁאֲמָרָה: 'בַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עֲבָדְךָ', עֲנִינִי תְשֻׁמִּישׁ בְּאֵלָהּ: (כא) וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד. שְׁהִיָּה
 מְקַבֵּל לְכָל רוּאִיו, לְשׁוֹן 'כִּלְהָ נָאָה וְחִסּוּדָה' שְׁבַמְשָׁנָה: (כב) הוּא הָיָה עֹשֶׂה. כְּתָרְגוּמוֹ:
 'בְּמִימָרָה הָהּ מִתְּעַבֵּד': (כג) בְּאֲשֶׁר ה' אֹתוֹ. בְּשִׁבְלִי שֶׁה' אֹתוֹ: (א) אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. לְפִי
 שְׁהִרְגִילָה אוֹתָהּ אֲרוּרָה אֶת הַצַּדִּיק בְּפִי כָּלִם לְדַבֵּר בּוֹ לְגִנּוּתוֹ, הֵבִיא לָהֶם הַקְדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא סְרַחֵן
 שֶׁל אֱלֹהִים שִׁפְנוּ אֵלֵיהֶם וְלֹא אֵלָיו, וְעוֹד, שֶׁתְּבֹא הָרוּחַ לְצַדִּיק עַל יְדֵיהֶם: חֲטָאוּ. זֶה נִמְצָא זָכוֹב

לאֲדַנִּיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּסִּי: ב וַיִּקְצֹף פְּרַעֲהַ
 עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שֵׁר הַמַּשְׁקִים וְעַל שֵׁר
 הָאוֹפִים: ג וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שֵׁר
 הַטַּבָּחִים אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף
 אָסוּר שָׁם: ד וַיִּפְקֹד שֵׁר הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף
 אֹתָם וַיִּשְׁרַת אֹתָם וַיְהִיו יָמִים בְּמִשְׁמַר כִּסִּי:
 ה וַיַּחֲלֹמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה
 אֶחָד אִישׁ בְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמַּשְׁקָה וְהָאֹפָה
 אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אָסוּרִים בְּבֵית
 הַסֹּהַר כִּסִּי: ו וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בִּבְקָר וַיֵּרָא
 אֹתָם וְהֵנָּם זֹעֲפִים כִּסִּי: ז וַיִּשְׁאַל אֶת־סָרִיסֵי
 פְּרַעֲהַ אֲשֶׁר אֵתוֹ בְּמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר
 מַדּוּעַ פְּנִיכֶם רָעִים הַיּוֹם: ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
 חֲלוֹם חֲלָמָנוּ וּפְתָר אֵין אֵתוֹ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פְּתָרָנִים סִפְרוּנָא לִי:
 ט וַיֹּסֶפֶר שֵׁר־הַמַּשְׁקִים אֶת־חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף
 וַיֹּאמֶר לוֹ בְּחֻלּוֹמִי וְהִנֵּה־גִפֶּן לִפְנֵי: י וּבִגְפֶן
 שְׁלֹשָׁה שָׁרִיגִים וְהוּא כְּפָרַחַת עֲלֵתָה נֹצֶה הַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁבְּלִיתָה

רש"י

לפתרון העתיד לבא עליהם: (ו) זעפים. עצבים,
 כמו: (מלכים א כ) "סר וזעף", (מכה ז) "זעף ה'
 אשא": (י) שריגם. זמורות ארבות שקורין
 ויד"ן: והוא כפרחת. דומה לפורחת. והיא
 כפורחת, נדמה לי בחלומי כאלו היא פורחת,
 ואחר הפרח עלתה נצה ונעשה סמדר, אשפני"ר
 בלע"ז, ואחר כך, הבשילו. והיא פד אפרחת אפקת
 לבלבין, עד כאן תרגומו של פורחת. גן גדול
 מפרח, בדכתיב: (ישעיה יח) "ובסר גומל יהיה

בפילי פוטירין שלו, וזה נמצא צרור בגלוסקין
 שלו: והאפה. את פת המלך, ואין לשון אפיה
 אלא בפת, ובלע"ז, פיסטור: (ד) ויפקד שר
 הטבחים וגו'. להיות אדם: ויהיו ימים במשמר.
 י"ב חדש: (ה) ויחלמו חלום שניהם. ויחלמו
 שניהם חלום, זה פשוטו, ומדרשו: כל אחד חלם
 חלום שניהם: שחלם את חלומו ופתרון חברו,
 וזהו שנאמר: "וירא שר־האופים כי־טוב פתרו":
 איש בפתרון חלמו. כל אחד חלם חלום הדומה

עֲנָבִים כִּסִּי: יא וְכֹסֶא דְּפָרְעָה בִּידֵי
וְנִסִּיבַת יַת עֲנָבִיא וְעֶצְרִית יְתֵהוּן
לְכֹסֶא דְּפָרְעָה וַיְהִיבִית יַת כֹּסֶא עַל
יָדָא דְּפָרְעָה: יב וְאָמַר לֵה יוֹסֵף
דִּין פִּשְׁרָנָה תִּלְתָּא שְׁבָשִׁין תִּלְתָּא
יוֹמִין אַנּוּן: יג בְּסוֹף תִּלְתָּא יוֹמִין
יִדְבָּרְנָךְ פִּרְעָה יַת רִישָׁךְ וַיְתִיבְנָךְ
עַל שְׁמוֹשָׁךְ וַתֵּתֵן כֹּסֶא דְּפָרְעָה
בִּידֵהּ כְּהִלְכָתָא קְדָמָא דִּי הָוִיתָא
מִשְׁקִי לֵה: יד אֶלְהֵן תִּדְבָּרְנִי
עֲמָךְ כַּד יִיטֵב לָךְ וַתַּעֲבֹד כְּעַן
עָמִי טִיבֹו וַתִּדְבֹּר עָלֵי קֳדָם פִּרְעָה
וַתַּפְקֹנִי מִן בֵּית אֲסִירָא הָדִין:
טו אָרִי מִגְנֵב גִּנְבָּא מִאֲרַעָא
דְּעִבְרָאִי וְאַף הָכָא לֹא עֲבָדִית
מִדְּעָם אָרִי שְׁוִיאוּ יַתִּי בְּבֵית
אֲסִירִי: טז וַחֲזָא רַב נְחֻמָּי אָרִי
יָאוּת פִּשְׁרָא וְאָמַר לְיוֹסֵף אַף אֲנָא
בְּחֻלְמִי וְהָא תִּלְתָּא סֻלִּין דְּחִירוּ
עַל רִישִׁי: יז וּבְסֻלָּא עֲלָא מִכָּל
מִיכָל פִּרְעָה עוֹבֵד נְחֻתוֹם וְעוֹפָא
אֲכַל יְתֵהוּן מִן סֻלָּא מַעֲלֹוי רִישִׁי:
יח וְאַתְּבָ יוֹסֵף וְאָמַר דִּין פִּשְׁרָנָה
תִּלְתָּא סֻלִּין תִּלְתָּא יוֹמִין אַנּוּן:
יט בְּסוֹף תִּלְתָּא יוֹמִין יַעֲדִי פִּרְעָה
יַת רִישָׁךְ מִנָּךְ וַיִּצְלֹב יַתְךָ עַל

עֲנָבִים כִּסִּי: יא וְכֹסֶא פִּרְעָה בִּידֵי וְאִקְחָ אֶת־
הָעֲנָבִים וְאַשְׁחֹט אֹתָם אֶל־כֹּס פִּרְעָה וְאַתָּן
אֶת־הַכֹּס עַל־כַּף פִּרְעָה כִּסִּי: יב וַיֹּאמֶר לוֹ
יוֹסֵף זֶה פִּתְרֹנִי שְׁלֹשֶׁת הַשָּׁנִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים
הֵם כִּסִּי: יג בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים יֵשָׂא פִּרְעָה
אֶת־רֹאשׁוֹ וְהִשְׁיבָךְ עַל־כַּנֶּךְ וְנָתַתְּ כֹּס־
פִּרְעָה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ
מִשְׁקָהוּ כִּסִּי: יד כִּי אִם־זָכַרְתָּנִי אֹתְךָ כַּאֲשֶׁר
יִיטֵב לָךְ וְעָשִׂיתָ־נָא עִמָּדִי חֶסֶד וְהִזְכַּרְתָּנִי
אֶל־פִּרְעָה וְהוֹצֵאתָנִי מִן־הַבֵּית הַזֶּה כִּסִּי: טו כִּי־
גִּנֵּב גִּנְבֹּתִי מִאֲרֶץ הָעִבְרִים וְגַם־כֹּה לֹא־
עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׁמּוּ אֹתִי בְּבֹר: טז וַיֵּרָא
שְׂרֵה־הָאֲפִים כִּי טוֹב פָּתַר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף
אֶף־אֲנִי בְּחֻלְמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סֻלִּי חֲרִי
עַל־רֹאשִׁי כִּסִּי: יז וּבְסֻלָּא הָעֲלִיזוֹן מִכָּל מִאֲכָל
פִּרְעָה מַעֲשֶׂה אִפָּה וְהָעוֹף אֲכַל אֹתָם מִן־
הַסֹּל מַעַל רֹאשִׁי: יח וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה
פִּתְרֹנִי שְׁלֹשֶׁת הַסָּלִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם:

יט בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים יֵשָׂא פִּרְעָה אֶת־רֹאשׁוֹ מַעֲלִיךְ וְתִלָּה אוֹתְךָ

רש"י

נִצָּה, וְכַתִּיב: (במדבר יז) "וַיֵּצֵא פָּרַח" וְהָדָר "וַיִּצָּץ
צִיץ": (יא) וְאַשְׁחֹט. כְּתוּבָא דְּמִנְיָא וְהִרְבָּה
יֵשׁ בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה: (יב) שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם. סִימָן
הֵם לָךְ לְשֹׁלֶשֶׁת יָמִים, וְיֵשׁ מִדְּרָשִׁי אֲגִידָה הִרְבָּה
(חולין צב): (יג) יֵשָׂא פִּרְעָה אֶת־רֹאשׁוֹ. לְשׁוֹן
חֲשָׁבוֹן, כְּשִׁיפְקֹד שְׂאֵר עֲבָדָיו לְשָׂרֵת לְפָנָיו בְּסַעֲדָה,

יִמְנָה אוֹתְךָ עִמָּהֶם: כַּנֶּךְ. בְּסִיס שְׁלֹךְ וּמוֹשְׁכָךְ:
(יד) כִּי אִם־זָכַרְתָּנִי אֹתְךָ. אֲשֶׁר אִם זָכַרְתָּנִי אֹתְךָ,
מֵאַחַר שְׁיִיטֵב לָךְ כְּפִתְרוֹנִי: וְעָשִׂיתָ־נָא עִמָּדִי
חֶסֶד. אֵין 'נָא' אֶלָּא לְשׁוֹן בְּקָשָׁה: הָרִי אֹתָהּ עוֹשָׂה
עָמִי חֶסֶד: (טז) סֻלִּי חֲרִי. סֻלִּים שֶׁל נִצָּרִים
קְלוּפִין חוּרִין חוּרִין, וּבְמִקוֹמָנִי יֵשׁ הִרְבָּה, וְדָרָךְ

עַל־עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת־בְּשָׂרָךְ מֵעֵלֶיךָ: מִפֶּטִיר
 כִּוְיָהִי | בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַלְדָת אֶת־פֶּרְעָה
 וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל־עַבְדָּיו וַיֵּשָׂא אֶת־רֹאשׁ |
 שֶׁר הַמִּשְׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ שֶׁר הָאֲפִים בְּתוֹךְ
 עַבְדָּיו כִּסִּי: כֹּא וַיֵּשֶׁב אֶת־שֶׁר הַמִּשְׁקִים עַל־
 מִשְׁקָהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פֶּרְעָה: כֹּב וְאֵת שֶׁר
 הָאֲפִים תָּלָה בְּאֶשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף: כֹּג וְלֹא־
 זָכַר שֶׁר־הַמִּשְׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ כִסִּי:

כפכפ קי"ב פסוקים יב"ק סימן.

רש"י

מוֹנֶה הַמִּשְׁרָתִים שִׁשְׁרָתוֹ לוֹ בְּסַעֲדָתוֹ, וְזָכַר אֶת
 אֵלָיו בְּתוֹכָם, כְּמוֹ: "שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ", לְשׁוֹן מִנְיָן:
 (כג) וְלֹא־זָכַר שֶׁר־הַמִּשְׁקִים. בּוֹ בַּיּוֹם:
 וַיִּשְׁכַּחְהוּ. לְאַחַר מִכָּאן, מִפְּנֵי שֶׁתָּלָה בּוֹ יוֹסֵף
 לְזָכְרוֹ, הִזְקַק לְהִיּוֹת אֲסוּר שְׁתֵּי שָׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר:
 (תהלים מ) "אֲשֶׁרִי הִגְבֵּר אֲשֶׁר שָׁם ה' מִבְּטָחוֹ וְלֹא
 פָּנָה אֶל רִקְבָּי", וְלֹא בָטַח עַל מִצְרַיִם הַקְּרוֹיִים
 רַקֵּב: חסלת פרשת וישב

מוֹכְרֵי פֶת כִּיסְנִין, שְׁקוֹרִין אוֹבְלִי"ש, לְתַתָּם בְּאוֹתָם
 סִלִּים: (כ) יוֹם הַלְדָת אֶת־פֶּרְעָה. יוֹם לְדָתוֹ
 וְקוֹרִין לוֹ יוֹם גִּינוֹסְיָא. וּלְשׁוֹן הַלְדָת, לְפִי שָׂאִין
 הַנּוֹלֵד נוֹלֵד אֶלָּא עַל יְדֵי אַחֲרִים, שֶׁהִחֲיָה מִלְדָת אֶת
 הָאִשָּׁה, וְעַל פֶּן הִחֲיָה נִקְרָאת מִלְדָת, וְכֵן: (יחזקאל
 טז) "וּמוֹלְדוֹתֶיךָ בַּיּוֹם הַלְדָת אוֹתָךְ", וְכֵן: (ויקרא יג)
 "אַחֲרֵי הַכֶּבֶס אֶת הַנֶּגַע", שֶׁכַּבּוּסוֹ עַל יְדֵי אַחֲרִים:
 וַיֵּשָׂא אֶת־רֹאשׁ וְגו'. מִנָּאֵם עִם שָׂאֵר עַבְדָּיו, שֶׁהִיָּה

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֵינֵי־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַב־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ
 עֲשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיִּיקִים לַגּוֹלֵל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נִגַּד הַתֵּפֶר, שֶׁמִּקּוֹם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנִט חוֹגְרִים בְּתַחֲלִיל
 שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה
 הִיא עַל הַכֹּל לְשִׁמּוֹעַ הַהִפְטָרָה כְּמוֹ הַפְּרָשָׁה שֶׁבִּסְפָר תּוֹרָה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמַּלְאָכָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות
אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות
מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת וישב בעמם פרק כ"ג

ב וְכֹה אָמַר יְהוָה עַל-שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל-אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֵנּוּ עַל-מִכְרָם בַּפֶּסֶף
צִדִּיק וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר גַּעְלִים: ז הַשָּׂאִפִּים עַל-עַפְרָאֲרֵן בְּרֹאשׁ דָּלִים וְדֹרֶךְ עֲנוּיִם יָהוּ וְאִישׁ
וְאֶבְיוֹן יִלְכוּ אֶל-הַנֶּעֱרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת-שֵׁם קִדְשִׁי: ח וְעַל-בְּגָדִים חֲבָלִים יָהוּ אֵצֶל כָּל-מוֹזֵחַ
וַיֵּין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם: ט וְאֲנֹכִי הַשְׁמַדְתִּי אֶת-הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר בְּגִבֵּה
אֲרָזִים גָּבְהוּ וְחֶסֶן הוּא פְּאֻלֹּנִים וְאֲשַׁמִּיד פְּרִי מִמֶּעַל וְשִׂרְשׁוֹ מִתַּחַת: י וְאֲנֹכִי הַעֲלִיתִי
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאוֹלֵךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה לְרִשְׁתָּ אֶת-אֶרֶץ הָאֱמֹרִי:
יא וְאֲקִים מִבְּנֵיכֶם לְנִבְיָאִים וּמִבְּחֹרֵיכֶם לְגֹזְרִים הֵאָף אֵינִי-זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֹאם-יְהוָה:
יב וַתִּשְׁקֻוּ אֶת-הַנְּזֹרִים יֵין וְעַל-הַנִּבְיָאִים צִוִּיתֶם לֵאמֹר לֹא תִנָּבְאוּ: יג הִנֵּה אֲנֹכִי מַעֲיֵק
תַּחְתֵּיכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲיֵק הָעֵגְלָה הַמִּלְאָה לָהּ עֲמִיר: יד וְאֶבֶד מְנוּס מִקָּל וְחֹזֵק לֹא-יֵאֱמָן
כְּחוֹ וּגְבוּר לֹא-יִמְלֹט נִפְשׁוֹ: טו וְתַפֵּשׁ הַקֶּשֶׁת לֹא יַעֲמֹד וְקַל בְּרִגְלָיו לֹא יִמְלֹט וְרֹכֵב הַפֹּהִם
לֹא יִמְלֹט נִפְשׁוֹ: טז וְאֵמָן לְבוֹ בַּגְּבוּרִים עָרוֹם יָנוּם בְּיוֹם-הַהוּא נֹאם יְהוָה:

ג א שִׁמְעוּ אֶת-הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל-הַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר
הַעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: כֹּרֵךְ אֶתְכֶם יִדְעִתִּי מִכָּל מִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה עַל-כֵּן אֶפְקֹד
עֲלֵיכֶם אֶת כָּל-עֲוֹנוֹתֵיכֶם: ג הִילַכְוּ שָׁנִים יַחַד בְּלַתִּי אִם-נוֹעַדוּ: ד הִישָׁאֵג אֲרִיָּה בַּעִיר וְטָרַף
אֵין לוֹ הֵיתֵן כְּפִיר קוּלוֹ מִמַּעַנְתּוֹ בְּלַתִּי אִם-לָכֵד: ה הַתְּפוּל צְפוּר עַל-פַּח הָאֶרֶץ וּמוֹקֵשׁ
אֵין לָהּ הַיַּעֲלֶה-פַח מִן-הָאֲדָמָה וְלָכֹד לֹא יִלְכּוּד: ו אִם-יִתְקַע שׁוֹפָר בַּעִיר וְעַם לֹא יַחֲרָדוּ
אִם-תִּהְיֶה רָעָה בַּעִיר וַיְהִיָּה לֹא עֲשֵׂהָ: ז כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדָנִי יְהוָה דְּבַר כִּי אִם-גִּלְגָּה סוּדוֹ
אֶל-עֲבָדָיו הַנִּבְיָאִים: ח אֲרִיָּה שָׂאֵג מִי לֹא יִירָא אֲדָנִי יְהוָה דְּבַר מִי לֹא יִנָּבֵא:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צִדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמַקְיֵם, שְׁכָל דִּבְרָיו אֵמַת

וְצִדְקָה: נְאֻמָּן, אֵתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֹאמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ
אֲחֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אֵתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶו הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כֶּסֶּאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלֵד: יוֹם שַׁבָּת קֹדֶשׁ, שְׁעָה 4 אַחֲרֵי הַצְהָרִים, 10 דְּקוּת, 16 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ טֵבֵת, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת קֹדֶשׁ וּלְמַחֲרָתוֹ בְּיוֹם הָרֹאשׁוֹן הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

לוח זמנים לשבוע פרשת וישב בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמוה"ז		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע	06:28	06:32	08:28	08:31	09:00	09:03	09:52	09:55	16:43	16:46	17:09	17:11	16:27	17:22
חיפה	06:31	06:34	08:29	08:32	09:01	09:04	09:52	09:55	16:39	16:41	17:05	17:07	16:11	17:18
ירושלים	06:26	06:29	08:27	08:30	08:58	09:01	09:50	09:53	16:42	16:44	17:08	17:10	16:04	17:19
תל אביב	06:31	06:35	08:29	08:32	09:01	09:05	09:53	09:56	16:41	16:43	17:06	17:09	16:24	17:20
אוסטריה וינה	07:33	07:37	09:08	09:11	09:39	09:43	10:23	10:26	16:05	16:07	16:39	16:41	15:47	16:54
אוסטרליה מלבורן	04:48	04:50	07:58	08:00	08:30	08:32	09:45	09:47	19:42	19:45	20:11	20:15	19:27	20:29
אוקראינה אודסה	07:30	07:34	09:07	09:10	09:39	09:43	10:23	10:27	16:13	16:15	16:46	16:48	15:57	16:52
אוק. דנייפרופטרובסק	07:20	07:24	08:53	08:57	09:25	09:29	10:08	10:11	15:48	15:50	16:22	16:24	15:32	16:28
אוקראינה ז'יטומיר	07:55	07:59	09:23	09:27	09:56	09:59	10:37	10:41	16:05	16:07	16:41	16:42	15:48	16:46
אוקראינה קייב	07:47	07:51	09:16	09:20	09:48	09:51	10:29	10:33	15:58	16:00	16:34	16:36	15:42	16:40
אוקראינה דונייצק	07:07	07:11	08:42	08:45	09:13	09:17	09:57	10:00	15:40	15:42	16:13	16:15	15:23	16:19
איטליה מילאנו	07:52	07:56	09:31	09:35	10:03	10:07	10:48	10:51	16:44	16:46	17:16	17:18	16:27	17:32
אקוואדור קיטו	05:57	06:00	08:31	08:34	09:01	09:04	10:04	10:06	18:21	18:24	18:43	18:46	18:06	18:50
ארגנטינה ב. איירס	05:32	05:34	08:36	08:38	09:08	09:11	10:22	10:24	20:05	20:08	20:33	20:36	19:50	20:50
ארגנטינה ברילוצ'ה	06:00	06:02	09:17	09:20	09:48	09:50	11:05	11:08	21:20	21:24	21:52	21:56	21:10	22:00
ארה"ב בולטימור	07:16	07:20	09:04	09:08	09:37	09:40	10:25	10:28	16:47	16:49	17:15	17:18	16:31	17:59
ארה"ב ברוקלין נ.י.	07:08	07:12	08:56	08:59	09:28	09:31	10:15	10:19	16:34	16:36	17:03	17:05	16:17	17:17
ארה"ב ג'רסי	07:09	07:13	08:56	08:59	09:28	09:32	10:16	10:19	16:33	16:35	17:02	17:04	16:17	17:17
ארה"ב דטרויט	07:50	07:53	09:35	09:38	10:06	10:10	10:53	10:57	17:05	17:07	17:35	17:37	16:49	17:50
ארה"ב היוסטן	07:06	07:09	09:07	09:10	09:39	09:42	10:31	10:35	17:27	17:30	17:52	17:55	17:11	18:05
ארה"ב לוס אנג'לס	06:47	06:50	08:44	08:47	09:15	09:19	10:06	10:09	16:49	16:52	17:16	17:18	16:33	17:28
ארה"ב מיאמי	06:57	07:00	09:02	09:05	09:34	09:37	10:28	10:31	17:35	17:37	17:59	18:02	17:19	18:12
ארה"ב ניו הייבן	07:08	07:11	08:53	08:56	09:25	09:29	10:12	10:16	16:26	16:28	16:55	16:57	16:09	17:11
ארה"ב שיקאגו	07:05	07:09	08:52	08:56	09:23	09:27	10:11	10:14	16:26	16:28	16:55	16:57	16:09	17:09
בוליביה לה פאס	05:44	05:46	08:35	08:37	09:03	09:06	10:11	10:14	19:10	19:14	19:34	19:37	18:56	19:42
בלגיה אנטוורפן	08:37	08:41	10:03	10:06	10:35	10:39	11:16	11:19	16:38	16:39	17:14	17:16	16:21	17:35
בלגיה בריסל	08:34	08:38	10:02	10:06	10:34	10:37	11:15	11:18	16:41	16:43	17:17	17:19	16:24	17:36
בלרוס ליובאוויטש	08:09	08:13	09:26	09:30	09:58	10:01	10:35	10:39	15:33	15:34	16:13	16:15	15:16	16:19
ברזיל ס. פאולו	05:09	05:11	08:02	08:05	08:33	08:36	09:43	09:45	18:54	18:57	19:19	19:22	18:39	19:30
ברזיל ריו דה ז'נרו	04:56	04:59	07:49	07:52	08:20	08:23	09:29	09:32	18:39	18:43	19:04	19:07	18:24	19:15
בריטניה לונדון	07:54	07:59	09:21	09:25	09:53	09:56	10:34	10:37	15:56	15:58	16:33	16:34	15:39	16:52
בריטניה מנצ'סטר	08:14	08:18	09:35	09:39	10:07	10:11	10:46	10:49	15:54	15:55	16:32	16:34	15:37	16:53
גרמניה ברלין	08:07	08:11	09:30	09:34	10:02	10:06	10:42	10:45	15:56	15:58	16:34	16:35	15:39	16:39
גרמניה פרנקפורט	08:12	08:16	09:43	09:47	10:14	10:18	10:56	10:59	10:56	10:59	17:03	17:05	16:12	17:09
הודו בומביי	07:01	07:04	07:01	07:04	09:45	09:48	10:41	10:44	18:06	18:08	18:29	18:32	17:50	18:36
הודו פונה	06:54	06:58	09:08	09:11	09:40	09:43	10:36	10:39	18:04	18:07	18:27	18:30	17:49	18:34
הונגריה בודפשט	07:21	07:25	08:56	08:59	09:28	09:31	10:11	10:15	15:56	15:58	16:29	16:31	15:40	16:35
טורקיה אינסטמבול	07:18	07:22	09:04	09:08	09:37	09:40	10:24	10:27	16:40	16:42	17:09	17:11	16:23	17:15
יוון אתונה	07:30	07:34	09:21	09:24	09:53	09:56	10:42	10:45	17:10	17:12	17:38	17:40	16:54	17:44
מולדובה קישינב	07:41	07:45	09:16	09:19	09:48	09:52	10:32	10:35	16:18	16:20	16:51	16:53	16:02	16:57

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי	06:54	06:58	09:11	09:14	09:41	09:44	10:38	10:41	18:09	18:12	18:32	18:35	17:53	18:39
ניו-זינלנד קרייסטצ'רץ	04:40	04:42	07:57	08:00	08:30	08:33	09:48	09:51	20:08	20:12	20:41	20:45	19:54	20:49
נפאל קטמנדו	06:40	06:43	08:47	08:50	09:17	09:20	10:11	10:14	17:17	17:20	17:42	17:44	17:01	17:48
סינגפור סינגפור	06:55	06:58	09:23	09:26	09:55	09:58	10:56	10:59	19:04	19:07	19:26	19:29	18:48	19:33
פולין ורשא	07:33	07:38	08:59	09:02	09:30	09:34	10:10	10:14	15:28	15:30	16:05	16:07	15:11	16:11
פרו לימה	05:36	05:39	08:15	08:18	08:48	08:50	09:53	09:56	18:30	18:34	18:53	18:56	18:15	19:00
צרפת ליאון	08:10	08:14	09:49	09:53	10:21	10:24	11:06	11:09	17:01	17:03	17:33	17:35	16:45	17:49
צרפת פריז	08:32	08:36	10:05	10:09	10:37	10:40	11:20	11:23	16:59	17:00	17:33	17:35	16:42	17:50
קולומביה בוגוטה	05:47	05:50	08:17	08:20	08:47	08:50	09:48	09:51	17:56	17:59	18:18	18:21	17:40	18:25
קנדה טורונטו	07:39	07:43	09:22	09:26	09:54	09:57	10:40	10:43	16:46	16:48	17:16	17:18	16:29	17:32
קנדה מונטריאול	07:23	07:27	09:02	09:06	09:34	09:38	10:19	10:22	16:15	16:17	16:47	16:49	15:59	17:03
קפריסין לרנקה	06:44	06:48	08:37	08:40	09:10	09:13	10:00	10:03	16:36	16:39	17:03	17:06	16:20	17:10
רוסיה מוסקבה	08:46	08:50	10:03	10:06	10:33	10:37	11:10	11:14	16:03	16:04	16:45	16:46	15:46	17:05
רוסיה רוסטוב (נא-דון)	07:58	08:02	09:32	09:36	10:05	10:08	10:48	10:52	16:34	16:36	17:07	17:09	16:18	17:13
שווייץ ציריך	08:00	08:04	09:37	09:41	10:08	10:12	10:53	10:56	16:41	16:43	17:14	17:16	16:25	17:30
תאילנד בנקוק	06:30	06:33	08:47	08:50	09:19	09:22	10:17	10:20	17:55	17:58	18:18	18:21	17:39	18:25

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאויב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00143
14/12/2008